

שבוע פרשת מקץ

(6 - 12 December 15)

כ"ד - ל' כסלו תשנ"ו

ספרי' - אוצר החסידים - לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מלויבאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַוְרֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֹךְ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יְבָרְכֵךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֵּךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם:
וַשְׁמוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתָו לְעוֹלָם וָעַד:**

**וְאַהֲבַתְּ אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם, עַל לִבְבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָן וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכַתַּבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעַתָּ שְׁמַעְנוּ אֵל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטַּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמְלֻקֹּשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְגְךָ וְתִירֶשֶׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ
לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסַרְתֶּם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בְּכֶם וְעִצַּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֹתֶם אֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכַתַּבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לְתַת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדָרָתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכִּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זְנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם
קְדוֹשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הֲרִינִי מִקְבַּל עָלִי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ בְּמוֹךְ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה לחשם, תחישם - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריא קופת־צדקה משלו - שלתוכה נתון צדקה (לכר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנתן לו מתורתו או שקיבל כפרס ... שבחן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומולואה" (או בראשית־תובת "לה") בצדוק ששם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויניחם בחירו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז: ב היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו:
ג הים ראה ויגם הירדן יפכ לאחור: ד ההרים רקדו כאילים גבעות פכניצאן: ה מהלך
הים פי תגום הירדן תפכ לאחור: ו ההרים תרקדו כאילים גבעות פכניצאן: ז מלפני אדון
חולי ארץ מלפני אלוה יעקב: ח ההפכי הצור אגם-מים חלמיש למעינו-מים:

קמו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לא לנו | יהוה לא לנו פילשמוך תן כבוד על-חסדך על-אמתך: ב למה יאמרו הגוים
איהנא אלהיהם: ג ואלהינו בשמים כל אשר-חפץ עשה: ד עצביהם כסף וזהב מעשה
ידי אדם: ה פה-להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו: ו אזנים להם ולא ישמעו אף להם
ולא יריחון: ז ידיהם | ולא ימישון רגליהם ולא יתלכו לא-יהגו בגוונם: ח פמוהם יהיו
עשייהם כל אשר-בטח בהם: ט ישראל בטח ביהוה עזרם ומגנם הוא: י בית אהרן בטחו
ביהוה עזרם ומגנם הוא: יא יראי יהוה בטחו ביהוה עזרם ומגנם הוא: יב יהוה זכרנו יברך
יברך את-בית ישראל יברך את-בית אהרן: יג יברך יראי יהוה הקטנים עם-הגדלים: יד יסף
יהוה עליכם עליכם ועל-בניכם: טו פרוכים אתם ליהוה עשה שמים וארץ: טז השמים
שמים ליהוה והארץ נתן לבני-אדם: יז לא הפתים יהללויה ולא פל-ירדי דומה:
יח ואנחנו | נברך יה מעתה ועד-עולם הללויה:

נקודות משיחות קודש – מזמור קיד מתוך "תהילות מנחם"

ג – הים ראה וינס

קריעת ים-סוף בכוח "עצמות יוסף"

איתא במדרש¹ "בזכות עצמותיו של יוסף נקרע הים לישראל, הדא הוא דכתיב הים ראה וינס, בזכות ויעזוב בגדו² בידה וינס". ומודגש בלשון חז"ל "עצמותיו (של יוסף)". וכן הוא בלשון הכתוב³ "ויקח משה את עצמות יוסף עמו".

וצריך להבין, הרי אין זה לשון כבוד⁴ (הגם שיוסף בעצמו אמר והשביע את בני"י "והעליתם את עצמותי מזה אתכם"⁵), והי' מתאים יותר הלשון "ארונו של יוסף"⁶ וכדומה?

המשך בעמוד קצו

(1) ב"ר פפ"ז, ח. וראה תנחומא ס"פ נשא. זח"ב מט, א. ח"ג ריד, רע"א. ועוד.

(2) וישב לט, יב.

(3) בשלח יג, יח-יט.

(4) בסוטה יג, ב "מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו מפני שלא מיחה בכבוד אביו כו". אבל מובן שגם לאחר מותו, השם "יוסף" סתם או "ארון" מכובד יותר מלשון עצמות. וראה ש"ך עה"ת (בשלח שם) שמביא ממדרש "מפני מה נקרא יוסף עצמות מפני שלא מיחה כו", ומפרש: הקשה להם ז"ל שיוסף נחנט ודרך החנוטים שאינם כלים ואין הבשר מתעכל, אלא מעמיד אותו בלחותו, א"כ איך אמר ויקח משה את עצמות, אלא לפי שנתעדן בשרו כו. וראה ראב"ע בשלח שם.

(5) ויחי נ, כה.

(6) ע"ד הלשון (ויחי מז, ל. מט, כט. נ, ה) בהעלאת יעקב "ונשאתני ממצרים גו' קברו אותי גו'" "אקברה את אבי".

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קיד, קטו ג
- (ג) מאמר ד"ה יום אשר עשה
שי"פ וישב, כ"ג כסלו, ה'תשכ"ה ה
- (ד) שיחת שבת פרשת מקץ, שבת חנוכה
ה'תשכ"ה י
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת מקץ
(בלה"ק) כרך טו טז
- (ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל כג
- (ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מקץ כה
- (ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת מקץ כו
- (ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת מקץ נט
- (י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת מקץ ס
- (יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת מקץ עד
- (יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם עו
- שיעורי רמב"ם**
- (יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת מקץ עט
- (יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת מקץ קלו
- (טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת מקץ קנב
- (טז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק טז, משלי פרק כד קנד
- (יז) משניות – מסכת נידה
ביאור קהתי קנו
- (יח) עין יעקב מסכת יומא קסג
- (ט) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף מא עד דף מז קסד
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
אדמו"ר הזקן קצז
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן קצח
- (כב) תורה אור
אדמו"ר הזקן רא
- (כג) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי רג
- (כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" רד
- (כה) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש רה
- (כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב רה
- (כז) ספר המאמרים ה'תש"ו
אדמו"ר מוהרי"צ רז
- (כח) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק
אדמו"ר מוהרי"צ רח
- (כט) אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ רח
- (ל) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת מקץ רט
- (לא) הדלקת נרות חנוכה רכא
- (לב) לוח זמנים לשבוע פרשת מקץ רכב
- (לג) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש רכג

42 נקודה, ההתחלה הראשונית של העניין. והבינה היא התרחבות והסתעפות
 43 העניין לפרטים, וההתרחבות פירושה יציאה מגדרים והגבלות, לְמַעַלָּה
 44 מִהַגְבֵּלַת הָעוֹלָם), 'וְעוֹלָם' קָאֵי מְכוּן עַל מְדוּת ד'זְעִיר
 45 אַנְפִּין' המידות שבספירות העליונות נקראות 'פנים' זעירות כי בהשוואה

לגילוי האור האלוקי במוחין, הרי גילוי
 האור האלוקי במידות הוא 'קטן',
 מועט ומצומצם (הַחֵל מְסִפִּירַת
 הַחֶסֶד), שֶׁהֵם שֶׁשֶׁת הַמִּידוֹת
 חֶסֶד־גְבוּרָה־תְּפֹאֶרֶת נִצְחָה־הוֹדֵי־סוּד
 שֶׁשֶׁת יָמֵי בְרָאשִׁית בְּהֵם נִבְרָא הָעוֹלָם
 מְכוּנִים כְּגֹדֶם יָמֵי הַבְּנִיָּן שֶׁל
 הָעוֹלָם (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁷ עוֹלָם
 חֶסֶד יִבְנֶה וְהַחֶסֶד, עֵינֵין הַגִּילוֹי
 וְהַהִשְׁפָּעָה, הוּא עֵיקַר הַמִּידוֹת,
 וּבִמְצַעְצוּתוֹ גַּם שָׂאֵר הַמִּידוֹת פּוֹעֵלוֹת
 וְבִאוֹת לִידֵי גִילוֹי), וְשִׁנְהָ קָאֵי
 מְכוּן עַל סְפִירַת הַמְלָכוּת,
 שְׂדֵרָה אֹר הַמוֹחִין וְהַמִּידוֹת יוֹרֵד
 וְנִמְשָׁךְ לְעוֹלְמוֹת הַמוֹגְבֵּלִים, וְלִכְן
 הַמְלָכוֹת הֵיא וּמְקוֹר הַזְּמַן
 הַמְסַמֵּל אֶת הַגְּבֻלַת הָעוֹלָם (שֶׁכֵּן גִּרֵי
 הַזְּמַן וְהַמְקוֹם הֵם הַמְּאִפְיָנִים עוֹלָם
 מוֹגֵדֵר וּמוֹגְבֵּל). וְכָל זֶה הוּא
 הַמְשַׁמְעוֹת שֶׁל "עוֹלָם, שְׁנָה, נִפְשָׁה"
 בְּעֵינֵין הַסְּפִירוֹת.

וּבְעֵינֵין הָעוֹלָמוֹת הַמוֹשִׁגִּים
 "עוֹלָם, שְׁנָה, נִפְשָׁה" הֵם שְׁלֹשָׁה
 עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יִצִּירָה־עֲשִׂיָּה
 בְּסֵדֵר הַשְּׁתַלְשֻׁלוֹת יֵשׁ אַרְבַּעַה עוֹלְמוֹת
 רוֹחִינִים שְׂבֵרֵךְ כֹּלל נְחָלְקִים לְשֵׁנִים –
 עוֹלָם הַאֲצִילוֹת הַנְּחָשׁב אֲלוֹקוֹת מִמֶּשׁ
 וְהַסְּפִירוֹת שְׂבוּ בְטוֹלוֹת אֲלוֹקוֹת
 בְּבִטּוֹל מוֹחֵלֵט, וְהוֹעֲלָמוֹת בְּרִיאָה־
 יִצִּירָה־עֲשִׂיָּה בְּהֵם יֵשׁ נְתִיבַת מְקוֹם
 לְנִבְרָאִים שֶׁהֵם יֵשׁ וּמִצִּיאוֹת וְעַד
 לְעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי שֶׁהוּא הַחֵלֶק
 הַתְּחִתּוֹן שֶׁל עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה
 (שְׂבִשְׁלֵשׁ בְּחִינּוֹת אֱלוֹ בְּרִיאָה־
 יִצִּירָה־עֲשִׂיָּה נְחָלְקִים כָּל
 הָעוֹלָמוֹת, מֵה־שְׂאִינ־כֵּן
 וְגַם הוּא מִצִּיאוֹת עִם הַגְּדוּרוֹת מְסוּיָמוֹת

1 כותב אדמו"ר הזקן בגארת הקודש לאחר שחרורו ממאסרו:
 2 יום אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לָנוּ, יוֹם יֵט כְּסָלוֹ, יוֹם ג' שְׂבוּעָה שֶׁהוֹכְפֵל
 3 בּוּ כִי טוֹב! שְׂנֵאֲמֵר בּוּ, בְּסִיפּוֹר הַבְּרִיאָה, פְּעִמִּים "כִּי טוֹב", יוֹם הַלּוֹלָא
 4 רַבָּה יוֹם הַסְּתַלְקוֹתוֹ שֶׁל רַבְּנּוּ הַקְּדוֹשׁ הַמְּגִיד מִמְּעוֹרִיטֵשׁ נִשְׁמָתוֹ־
 5 יַעֲדָן² שְׁנִסְתַּלַּק בְּיוֹם י"ט כְּסָלוֹ בִּשְׁנַת

6 תְּקֵל"ג (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב רַבְּנּוּ הַזְּקֵן
 7 בְּאַגְרַת הַקְּדוֹשׁ לְחִסִּידִים אַחֵר
 8 בְּיָאָתוֹ מִפְּטָרְבוֹרֵג³ שְׁנִדְפְּסָה
 9 בְּאַגְרַת הַקְּדוֹשׁ בְּסִפְרֵי הַתְּנִיָּא).
 10 וְהִינּוּ⁴, מְדַבְּרִים אֱלֹהֵי שֶׁל אֲדַמּוּרִי

11 הַזְּקֵן מוֹבֵן שֶׁהָעֵנָן הָעֵקָרִי שֶׁל
 12 י"ט כְּסָלוֹ הוּא "יוֹם אֲשֶׁר עָשָׂה
 13 ה' הַיּוֹי לָנוּ", גְּאוֹלוֹת רַבְּנּוּ הַזְּקֵן
 14 וְתוֹרַת הַחִסִּידוֹת הֵן הַגְּאוֹלָה שֶׁל
 15 רַבְּנּוּ הַזְּקֵן עֲצֻמוֹ וְהֵן הַגְּאוֹלָה שֶׁל תּוֹרַת
 16 הַחִסִּידוֹת שֶׁהַמְּאִסֵּר הִיָּה בְּגֵלֵל קְטוּג
 17 עַל גִּילוֹי וּפְרִסוּמָה וְהַשְּׁחָרוּר מְסַמֵּל
 18 אֶת בִּטּוֹל הַקְּטוּג, וְאַחֲרֵי־כֵן
 19 מוֹסִיף שְׁגָם מְקוֹדֵם לְכֵן לִפְנֵי
 20 פְּרִשַׁת הַמְּאִסֵּר וְהַגְּאוֹלָה שֶׁל י"ט כְּסָלוֹ,
 21 הַרְיֵי זֶה יוֹם זַפְּאֵי, מִצַּד
 22 שְׁלֹשָׁה עֵנָנִים, עֵינֵין אַחֵר יוֹם
 23 יֵט כְּסָלוֹ, עֵינֵין שְׁנֵי יוֹם ג'
 24 שֶׁהוֹכְפֵל בּוּ כִי טוֹב, עֵינֵין
 25 שְׁלִישִׁי יוֹם הַלּוֹלָא רַבָּה שֶׁל
 26 רַבְּנּוּ הַקְּדוֹשׁ נִשְׁמָתוֹ־עַדָּן.

27 (ב) וַיֵּשׁ לִזְמַר הַבְּאוּר בְּזֶה
 28 בְּשִׁלוֹשַׁת הָעֵנָנִים הַלְלוּ
 29 הָעֵנָנִים, עַל־פִּי הַמְּבַאֵר
 30 בְּדְרוֹשֵׁי חִסִּידוֹת⁵ שֶׁכְּלָלוֹת
 31 סֵדֵר הַהִשְׁתַּלְשֻׁלוֹת שֶׁל הָאוּר
 32 הָאוֹלוֹקִי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, מְדַרְגָּה
 33 לְדַרְגָּה כַּאֲשֶׁר כֹּל דְּרָגָה אַחֲזָה בְּאַחֶת
 34 כְּטַבְּעוֹת וְחוֹלוֹת שֶׁל שְׂרַשְׂרַת נְחָלְקָה
 35 לְשִׁלְשֵׁת הָעֵנָנִים דְּעוֹלָם
 36 שְׁנָה נִפְשָׁה, הַמְּקוֹם, הַזְּמַן וְהָעֵינֵין
 37 רְאֵשִׁי־תְּבוֹת עֲשִׂיָּין. וְאַחֵד
 38 הַפִּירוֹשִׁים בְּזֶה⁶, בְּמִשְׁמַעוֹת
 39 הַפְּנִימִית שֶׁל "עוֹלָם, שְׁנָה, נִפְשָׁה",
 40 שְׁנִפְשָׁה קָאֵי הַכּוּוּנָה עַל סְפִירַת
 41 הַבְּיָנָה (שֶׁהִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל הַתְּרַחְבּוֹת כּוּ', הַחֲכֵמָה הִיא בְּכַחֲנִית

בס"ד. שבת פרשת וישב, כ"ג כסלו, מברכים החדש טבת, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 יוֹם אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לָנוּ, יוֹם יֵט כְּסָלוֹ, יוֹם ג'
 2 שֶׁהוֹכְפֵל בּוּ כִי טוֹב¹, יוֹם הַלּוֹלָא רַבָּה שֶׁל
 3 רַבְּנּוּ הַקְּדוֹשׁ נִשְׁמָתוֹ־עַדָּן² (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב רַבְּנּוּ
 4 הַזְּקֵן בְּאַגְרַת הַקְּדוֹשׁ אַחֵר בְּיָאָתוֹ מִפְּטָרְבוֹרֵג³).
 5 וְהִינּוּ⁴, שֶׁהָעֵנָן הָעֵקָרִי הוּא "יוֹם אֲשֶׁר עָשָׂה ה' הַיּוֹי
 6 לָנוּ", גְּאוֹלוֹת רַבְּנּוּ הַזְּקֵן וְתוֹרַת הַחִסִּידוֹת, וְאַחֲרֵי־
 7 כֵּן מוֹסִיף שְׁגָם מְקוֹדֵם לְכֵן הַרְיֵי זֶה יוֹם זַפְּאֵי,
 8 מִצַּד שְׁלֹשָׁה עֵנָנִים, יוֹם יֵט כְּסָלוֹ, יוֹם ג'
 9 שֶׁהוֹכְפֵל בּוּ כִי טוֹב, יוֹם הַלּוֹלָא רַבָּה שֶׁל רַבְּנּוּ
 10 הַקְּדוֹשׁ נִשְׁמָתוֹ־עַדָּן.

11 (ב) וַיֵּשׁ לִזְמַר הַבְּאוּר בְּזֶה בְּפְנִימִיּוֹת הָעֵנָנִים,
 12 עַל־פִּי הַמְּבַאֵר בְּדְרוֹשֵׁי חִסִּידוֹת⁵
 13 שֶׁכְּלָלוֹת סֵדֵר הַהִשְׁתַּלְשֻׁלוֹת נְחָלְקָה לְשִׁלְשֵׁת
 14 הָעֵנָנִים דְּעוֹלָם שְׁנָה נִפְשָׁה, רְאֵשִׁי־תְּבוֹת עֲשִׂיָּין.
 15 וְאַחֵד הַפִּירוֹשִׁים בְּזֶה⁶, שְׁנִפְשָׁה קָאֵי עַל סְפִירַת
 16 הַבְּיָנָה (שֶׁהִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל הַתְּרַחְבּוֹת כּוּ', לְמַעַלָּה
 17 מִהַגְבֵּלַת הָעוֹלָם), וְעוֹלָם קָאֵי עַל מְדוּת ד'זְעִיר
 18 אַנְפִּין' (הַחֵל מְסִפִּירַת הַחֶסֶד), שֶׁהֵם יָמֵי הַבְּנִיָּן
 19 שֶׁל הָעוֹלָם (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁷ עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה),
 20 וְשִׁנְהָ קָאֵי עַל סְפִירַת הַמְּלָכוֹת, שְׂרַשְׁוּ וּמְקוֹר
 21 הַזְּמַן. וְכָל זֶה הוּא בְּעֵינֵין הַסְּפִירוֹת. וּבְעֵינֵין
 22 הָעוֹלָמוֹת הֵם שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יִצִּירָה־
 23 עֲשִׂיָּה (שְׂבִשְׁלֵשׁ בְּחִינּוֹת אֱלוֹ נְחָלְקִים כָּל
 24 הָעוֹלָמוֹת, מֵה־שְׂאִינ־כֵּן אֲצִילוֹת⁸, שְׁעַם הַיּוֹתוֹ

(1) פירש"י בראשית א, ז. (2) הרב המגיד ממעזריטש - נסתלק יט כסלו תקל"ג. (3) אג"ק אדמו"ר הזקן ח"א ס"ע צו ואילך. (4) רש"י. (5) ראה גם בשיחה שלפני המאמר סי"א (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 60 ואילך). (6) ראה אוה"ת יתרו ע' תתטז. סה"מ תרכ"ח ע' קמד. ועוד. (7) ראה סה"מ שם. תרכ"ז ס"ע צט ואילך. וש"נ. תרל"ח ע' כ. אור תורה להה"מ הוספות סימן קמג-קמד. וש"נ. (7) תהלים פט, ג. (8) ראה אוה"ת ענינים ע' צו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (עולם מלשון העלם), הרי הוא עולם האחדות⁹ בו אחדות ה' ניכרת
2 בגלוי כי יש בו ביטול מוחלט לאלוקות ואין בו מציאות נפרדת מאלוקות.
3 ולכן אינו נמנה עולם האצילות ביחד עם שלשה עולמות
4 בריאה-יצירה-עשייה, שבהם יש מציאות נפרדת מאלוקות עליהם
5 נאמר¹⁰ ומשם יפרד, ד'נפש'
6 הוא עולם הבריאה הנעלה ביותר
7 מבין השלושה, 'עולם' הוא עולם
8 היצירה שבו יש יותר נתינת מקום
9 למציאות של נבראים נפרדים, ו'שנה'
10 הוא עולם העשייה שבו הנבראים
11 הם בעלי הגבלות והגדרות (והוא
12 ענין אחד עם מה שנתבאר
13 לעיל שבפענן הספירות עולם-
14 שנה-נפש הן: 'בינה זעיר-אנפין
15 ומלכות', פי 'בינה זעיר-
16 אנפין ומלכות' הם בריאה-
17 יצירה-עשייה שבאצילות¹¹ כי
18 עשר הספירות נחלקות בחלוקה
19 מקבילה לשלוש עולמות אלו: בינה -
20 עולם הבריאה, המידות (זעיר אנפין) -
21 עולם היצירה, מלכות - עולם העשייה,
22 כפי שהם בעולם האצילות עצמו).
23 ולא רק בריאה-יצירה-עשייה
24 הפרטיים, אלא גם בריאה-
25 יצירה-עשייה הפלליים
26 נקראים 'עולם' 'שנה'
27 ו'נפש' מבואר בקבלה וחסידות
28 שמלכך החלוקה לארבעה עולמות
29 פרטיים אלו כפי שהם בסדר
30 השתלשלות, גם במודריגות שלמעלה
31 מ'סדר השתלשלות' יש חלוקה כללית
32 לארבעה עולמות אלו והמושג עולמות
33 ב"ע הכלליים מתפרש בדרך כלל כך:
34 בריאה - בחינת "אדם קדמון"; יצירה"
35 - בחינת "עתיק יומין" ו"אריך אנפין"
36 שבכח; עשייה - עולם האצילות. ועל
37 כך מבואר כאן שגם חלוקה זו היא
38 כנגד עולם-שנה-נפש.
39 ועד שגם שלשת המדרגות
40 ד'הוא ושמו בלבד"¹²
41 שלפני הצמצום, שלוש דרגות באור אין-סוף הבלוי-גבול שהאיר לפני
42 הצמצום הראשון נקראות 'עולם' 'שנה' ו'נפש'.

וזהו גם מה שמצינו במאמרי ה'צמח צדק' ואדמו"ר
מהר"ש¹³ בענין תבת נח שנתלקה לשלשה סוגים, ולכן
בפועל היתה בנויה משלוש קומות כנאמר בתורה תחתיים שנים
ושלישים¹⁴, שהם מכוונים כנגד שלשה עולמות בריאה-
יצירה-עשייה¹⁵, שמכוונים כנגד
שלשת המדרגות ד'עולם'
'שנה' ו'נפש', שזהו לפי
שבדור המבול שתיבת נח שימשה
להצלה ממנו הוצרך להיות תקון
בכל הענינים כל הבחינות
שבעולם, וכללות כולם הן
שלשת המדרגות הנ"ל
שכוללות, כאמור, הן את עולמות
בריאה-יצירה-עשייה הפרטיים והן את
עולמות בריאה-יצירה-עשייה הכלליים
[ואין זה הביאור ש"תחתיים שנים
ושלישים" מכון כנגד עולם-שנה-
נפש ובריאה-יצירה-עשייה אינו עומד
בסתירה לתורת הפעל-שם-
טוב¹⁶ ש"תחתיים שנים
ושלישים" הם שלשת
הענינים ד'עולמות' נ'שמות'
ו'אלקות' (שהם בסדר של
מלמטה למעלה, תחתיים-עולמות
כנגד יצירה, שנים - נשמות כנגד
בריאה, ואצילות¹⁷ כנגד אלוקות
-שלישים והכי עלינים), אף
שעולם האצילות אינו נכלל
בשלשת המדרגות ד'עולם'
'שנה' ו'נפש', כנזכר לעיל
שהם כנגד בריאה-יצירה-עשייה, פי
בתורת הפעל-שם-טוב מדיק
שבחינת 'שלישים' היא
אלקות היינו עולמות שהם בבחינת,
ולא אלקה הקדוש-בורך-הוא
בעצמו]. וכל זה הוא ענין תבת
נח כפי שהיא מצד עצמה כפי
שנבנתה לפני המבול. אף על זה
נאמר לנח "בא גו' אל
התבה"¹⁸, שזהו ענין
המשכת האור האלוקי הנעלה של עולם האצילות בעולמות
בריאה-יצירה-עשייה.

9) ראה תורת מנחם - התוועדיות ח"ז ס"ע 183. 10) בראשית ב, י"ד. וראה תו"א ו, ב. כו, ג. 11) לקו"ת בלק סט, ד. דרושי יוהכ"פ ע, ג. שה"ש ד, ד. 12) פדר"א רפ"ג. 13) לקו"ת לג"פ נח נג, א. סג, ב (אוה"ת נח (כרך ג) תריד, א). 14) נח ו, טז. 15) שלי"ה עה"פ (רעו, א). 16) צוואת הריב"ש סע"ה. או"ת עה"פ (ז, ב) - הובא בלקו"ת לג"פ שם. 17) לקו"ת לג"פ שם. 18) נח ז, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ועל-פי מה שנתבאר לעיל שגם שלשת המדרגות ד"ה הוא
 2 ושמו בלבד" שלפני הצמצום נקראות 'עולם' 'שנה'
 3 ו'נפש' כי המושגים הללו קיימים גם באור איך-סוף הבלי-גבול שלפני
 4 הצמצום, נמצא - שב'ענין' 'בא אל התבה' נכלל גם המשכת
 5 העצמות כי כשם שבבחינות שכנגד
 6 עולם-שנה-נפש בעולמות הפרטים
 7 'בוא אל התיבה' משמעו המשכת
 8 אצילות כבריאה-יצירה-עשיה, כך
 9 בבחינות שכנגד עולם-שנה-נפש באור
 10 איך-סוף שלפני הצמצום, 'בוא אל
 11 התיבה' היינו המשכת עצמותו ומהותו
 12 של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו ב'הוא
 13 ושמו בלבד'.
 14 (ג) ועל-פי-זה יש לומר, שהוכפל בו כי טוב, יום הלולא רבה של רבנו
 15 ששלשת הענינים המנויים
 16 במכתב אדמו"ר הזקן שבהם נפתח
 17 המאמר דיום יט כסלו, יום ג'
 18 שהוכפל בו כי טוב, יום
 19 הלולא רבה של רבנו הקדוש
 20 נשמתו-עדן, הם כנגד שלשת
 21 הבחינות ד'עולם' 'שנה'
 22 ו'נפש' כפי שמשיך ומפרט. יום
 23 יט כסלו שהוא תאריך היום
 24 למנין ימות השנה, הוא
 25 בחינת 'שנה'. יום ג'
 26 שהוכפל בו כי טוב, שהוא
 27 היום בשבוע למנין שב'עת ימי
 28 הבנין, הוא בחינת 'עולם'.
 29 ויום הלולא רבה של רבנו
 30 הקדוש נשמתו-עדן הוא
 31 בחינת נפש, פי ענין יום
 32 ההילולא הוא עלית
 33 והסתלקות הנפש הנשמה של
 34 בעל ההילולא, ובנוגע ליום
 35 ההילולא של הרב המגיד
 36 שהיה נשיא ישראל בדורו,
 37 הרי זה הנפש הנשמה הכללית
 38 של כל הדור. וכנזכר לעיל
 39 ששלשת הבחינות ד'עולם'
 40 'שנה' ו'נפש' הן בשלשה
 41 עולמות בריאה-יצירה-
 42 עשיה, וב'שרשם שלוש

העולמות ב"ע הם שלשת המדרגות ד"ה הוא ושמו בלבד" 43
 באור שלפני הצמצום וכשם שענינים אלו מקבילים לעולם-שנה-נפש, 44
 כך הוא גם בשלושת הענינים האמורים של חג הגאולה י"ט כסלו. ולמעלה 45
 מזה, בחג הגאולה י"ט כסלו יש ענין נעלה יותר הוא ענין יום אשר 46
 עשה ה' לנו (גאולת רבנו 47
 הזקן ותורת החסידות), 48
 שהוא ענין המשכת בחינת 49
 האצילות¹⁹, ועד להמשכת 50
 העצמות בתוך שלושת הענינים 51
 האמורים שקיימים ביום זה מצד עצמו, 52
 לפני גאולת אדמו"ר הזקן ביום זה, 53
 בדוגמת המשכות ענינים אלה 54
 בתחתיים, שניים ושלישים (עולם- 55
 שנה-נפש) על-ידי 'בוא אל התיבה', 56
 כמבואר לעיל. 57
 וזהו שהענין העקרי הוא 58
 "יום אשר עשה ה' לנו", 59
 ואלו שאר שלשת הענינים 60
 שבימים זה באים בדרך 61
 הוספה וטפל, ולכן פרט זה מופיע 62
 בראש המכתב, לפני שלושת הפרטים 63
 הנוספים, כי פלילות 64
 ההשתלשלות (שלשת 65
 הבחינות ד'עולם' 'שנה' 66
 ו'נפש') היא טפלה לעצמותו 67
 ותברך, וכל התהוות 68
 מציאותה של השתלשלות המדרגות 69
 והעולמות היא לכבודו ותברך 70
 שהוא העיקר והם הטפלים, כמאמר 71
 רבותינו ז"ל²⁰ כל מה שב'רא 72
 הקב"ה בעולמו לא בראו 73
 אלא לכבודו ומוכן שהבריאה 74
 טפלה לו, וכמאמר רז"ל 75
 ש'כללות הבריאה היא בשביל 76
 ישראל שנקראו ראשית²¹ 77

19) ראה קהלת יעקב מע' רמו. שיחת חה"ש תרצ"ג (לקו"ד ח"ד תשעא, א). 20) אבות ספ"ו. וראה לקו"ת פ' ראה כת, ד. ד"ה ומשה נגש (לאדה"ז - קה"ת תשכ"ה) ע' 14 (אוה"ת יתרו ע' א"א). 21) אותיות דר"ע אות ב. סדר רבה דבראשית ד. ויק"ר פלו"ד. ד. תנחומא (באבער) ג. רש"י ורמב"ן בראשית א, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ובשְׂבִיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת רֵאשִׁית²², וּמִבֵּן שְׁהוּעִלָּם, הַאֲמַצְעִי,
2 טַפַּל לַעִיָּקָר, יִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹרָה, שֶׁהֵם הַעִיָּקָר, כִּי יִשְׂרָאֵל אֹרִיתָא
3 וְקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא פּוֹלָא חַד²³ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַתּוֹרָה וְהַקְדוּשָׁא-בְּרוּךְ-
4 הוּא כּוֹלֵם אֶחָד.
5 (ד) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּבֹאֵר דִּיּוֹק
6 הַלְשׁוֹן שֶׁל אַדְמוּר'ר הִזְקֵן בְּמַכְתָּבו
7 "יּוֹם אֲשֶׁר) עֲשָׂה ה' לְנוֹ",²
8 שְׁבֻזָּה מְרוּמָז²⁴ שְׁעִנְזָן
9 הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה הַכִּלְיָתִית וְעַל-
10 דְרָךְ-זֶה גְּאוּלַּת י"ט כִּסְלוֹ נִפְעַל עַל-
11 יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וְעַבּוּדְתָנוּ (לְנוּ
12 כְמוֹ בְּזִכְחוֹנוּ), שְׁזוּהֵי וּכְאֵן הַעֲבוּדָה
13 שֶׁהֵבִיאָה אֶת הַגְּאוּלָּה הִיא עַבּוּדְתוֹ
14 שֶׁל רַבְּנֵי הַזְּקֵן בְּגִילּוּי
15 פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה מֵתוֹךְ
16 מְסִירוֹת-נֶפֶשׁ, כּוֹלֵל גַּם
17 מְסִירוֹת-נֶפֶשׁ שֶׁאֲדַמּוּר'ר הִזְקֵן
18 נִדְרָשׁ לֵה פְּנוּגָע לִיצִיאָה מִן
19 הַמַּאֲסָר, שְׂאָף שְׁבִיחָתוֹ
20 בְּמַאֲסָר הָיוּ אֲצִלוֹ גִילּוּיִים
21 וְרוּחַנִיִּים נִעְלָם בְּיֹתֵר, פְּדוּעַ
22 שְׂבָאוֹ אֲלֵיו מִמְקוֹמָם בְּעוֹלָם
23 הַאֲמֵת, כִּדּוּ לְבַקְרוֹ וְלַעֲוֹדֵר אוֹתוֹ
24 הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב וְהַמְּגִיד כּו',
25 וְלִכְן בְּאֲשֶׁר בְּשִׁרְוֵהוּ כִּי
26 חֲפָשִׁי הוּא - לֹא חֲפֵץ לְלַכֵּת
27 מִשָּׁם²⁵ וּבִשְׂבִיל עֲצֻמוֹ הִיָּה יִתְרוֹן
28 בְּמַאֲסָר לַעֲוֹת הַיִּצִיאָה לַחֲרִית,
29 מִכָּל-מְקוֹם כֶּפֶה אֶת עֲצֻמוֹ
30 וּמִסָּר נִפְשׁוֹ לִצְאָת וְלַהֲתַעֲסֵק
31 בְּהַפְצַת הַמַּעֲיֵנוֹת חוּצָה²⁶,
32 שֶׁמְסִירוֹת-נֶפֶשׁ זֶה לִצְאָת
33 מִהַמַּאֲסָר כִּדּוּ לַעֲסוֹק בְּהַפְצַת הַחֲסִידוֹת
34 הִיא גְּדוּלָּה יוֹתֵר מִהַמְסִירוֹת-
35 נֶפֶשׁ שְׁבַעֲנֵי הַמַּאֲסָר עֲצֻמוֹ.
36 וְעַל-דֶּרֶךְ פְּתָגָם הַצִּמְחָה
37 צָדֵק²⁷ שְׂכָל עֲנִיֵי הַמְסִירוֹת-
38 נֶפֶשׁ שֶׁל רַבְּנֵי הַזְּקֵן הֵם
39 כִּי'לֹא נַחֲשִׁים כִּאלֹו לֹא הִיוּ לְגַבֵּי
40 הַמְסִירוֹת-נֶפֶשׁ לְנִתְקַן אֶת

(22) אותיות דר"ע שם. סדר רבה דבראשית ה. רש"י ורמב"ן שם. וראה בר"ר פ"א, יד. ויק"ר פ"ל"ו שם. (23) ראה זח"ג עג, א. (24) ראה גם בשיחה שלפני המאמר סי"ב (תורת מנחם - התוועדות ח"ב ע' 61 ואילך). (25) ראה שיחת יט כסלו תרצ"ג ס"כ (לקו"ד ח"א כט, א). וראה גם לקו"ש ח"א ע' 73. (26) ראה אגה"ק של הבעש"ט - נדפס (גם) בכש"ט בתחילתו. ובכ"מ. (27) שיחת כ כסלו תרצ"ג סי"ז (לקו"ד שם מה, א). (28) תהלים עג, כה. וראה דרמ"צ קלח, א. (29) ראה גם תניא פמ"א (נח, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לָנוּ, חַג הַגְּאֻלָּה י"ט כְּסֻלוֹ, שֶׁהוּא עֲנָנָן גִּילּוּי
 2 אֹרֶחַ הַחֲסִידוֹת.
 3 וַיֵּשׁ לֹאמֵר הַרְמָזוּ בְּדִיוֹק הַלְשׁוֹן "עָשָׂה ה' לָנוּ", מִלְשׁוֹן
 4 "עָשָׂה" כְּפִיָּה, כְּמוֹ מַעֲשִׂין כּוֹפֵין וּמַחֲיִיבִים עַל הַצְּדָקָה³⁰,
 5 שֶׁהַכְּפִיָּה הַעֲצֵמִית וְהַמְסִירוֹת־
 6 נֶפֶשׁ שֶׁל רַבְּנוּ הַזֶּקֶן לְהַשְׁפִּיל
 7 אֶת עֲצָמוֹ וְלִירֵד לְעֲנָנִים שֶׁל
 8 עֲשִׂיָּה, פְּעֻלָּה גַם אֶת הַכְּפִיָּה
 9 הַחֲכָרָה, כְּבִיכּוֹל, לְמַעְלָה (עַל-
 10 דֶּרֶךְ מֵאָמֵר רַבּוֹתֵינוּ וְ"ל³¹
 11 "מַעְלָה אָנִי עֲלֵיכֶם כְּאֵילוֹ
 12 עֲשָׂאוּנִי" הִרִי שֶׁגַם כִּלְפֵי מַעְלָה,
 13 כְּבִיכּוֹל, קִיִּים מוֹשֵׁג שֶׁל עֲשִׂיָּה)
 14 לְהַמְשִׁיךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה וְלִגְלוֹת
 15 כַּאֲן לְמַטָּה אֶת אֹרֶחַ הַחֲסִידוֹת,
 16 בְּחִינַת אֲצִילוֹת (כַּנְּזָכָר לְעֵיל
 17 סְעִיף ג), בְּפִדּוּעֵי³² בְּחֹרֶת
 18 הַחֲסִידוֹת שֶׁעוֹלָם הָאֲצִילוֹת
 19 קָשׁוּר עִם עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה דִּןְקָא
 20 וְלִכְן הַמְשַׁכֵּת אֹרֶחַ הָאֲצִילוֹת הִיא דִּןְקָא
 21 עַל יְדֵי הַעֲבוּדָה בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה.
 22 ה) זִוְהֵי גַם הַהוֹרָאָה לְכָל
 23 הַהוֹלְכִים בְּעֲקֻבוֹתָיו שֶׁל אֲדַמוּ"ר
 24 הוֹקֵן בַּעַל הַגְּאֻלָּה, שְׁנוֹסֵף עַל
 25 הַיְגִיעָה בְּמִסִּירוֹת־נֶפֶשׁ
 26 לְלִמּוּד תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת
 27 וְלְהִבִּין כּוֹ' כֵּל אַחַד לְעַצְמוֹ,
 28 צְרִיכָה לְהִיּוֹת גַּם הַמְסִירוֹת־

נֶפֶשׁ לְהַתְנַתֵּק מֵעֲנָנֵינוּ גִילּוּיִים וְהִנְהֵא רּוּחַנִית אִישִׁית וְלַעֲסוֹק
 בְּהַפְצַת הַמַּעֲנִינּוֹת חוּצָה' אֵל הוֹולַת מִתּוֹף אֶהְבֵּת יִשְׂרָאֵל,
 לְקָרֵב גַּם אֲנָשִׁים פְּשוּטִים לְתוֹרַת הַחֲסִידוֹת, כּוֹלָל גַּם
 עַל־יְדֵי הַתַּרְגּוּם שֶׁל תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת בְּשִׁבְעֵים לְשׁוֹן³³ לְטוֹבַת מִי
 שְׁעִדִּין אִינֵם מְבִינִים לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ,
 וְדוֹקָא עַל־יְדֵי־זֶה יְזָכָה הַעוֹסֵק
 בְּהַפְצַת הַמַּעֲנִינּוֹת שְׁנֵאִיר אֲצֵלוֹ
 בַּעֲצָמוֹ הָאֹרֶחַ דְּפִנִּימִיּוֹת
 הַתּוֹרָה.
 וְכִידּוּעַ תּוֹרַת הַפַּעַל־שֵׁם־
 טוֹב³⁴ בְּפִירוּשׁ מֵאָמֵר
 הַמְשָׁנָה³⁵ כֵּל תּוֹרָה שְׁאִין
 עָמָה מְלֹאכָה סוּפָה בְּטֵלָה,
 שֶׁהַפְּנִיָּה בְּעֲנָן הַמְּלֹאכָה הִיא
 לְהַתְעַסְקוֹת בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל,
 שְׁדוֹקָא עַל־יְדֵי־זֶה שְׂמַתְעַסֵּק עִם
 הוֹולַת תּוֹרָתוֹ שֶׁל עַצְמוֹ
 מִתְקַיְמָת.

בְּמִסִּירוֹת־נֶפֶשׁ לְלִמּוּד תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת וְלְהִבִּין כּוֹ', צְרִיכָה לְהִיּוֹת גַּם
 הַמְסִירוֹת־נֶפֶשׁ לְהַתְנַתֵּק מֵעֲנָנֵינוּ גִילּוּיִים וְלַעֲסוֹק בְּהַפְצַת הַמַּעֲנִינּוֹת חוּצָה'
 מִתּוֹף אֶהְבֵּת יִשְׂרָאֵל, לְקָרֵב גַּם אֲנָשִׁים פְּשוּטִים לְתוֹרַת הַחֲסִידוֹת, כּוֹלָל גַּם
 עַל־יְדֵי הַתַּרְגּוּם בְּשִׁבְעֵים לְשׁוֹן³³, וְדוֹקָא עַל־יְדֵי־זֶה יְזָכָה שְׁנֵאִיר אֲצֵלוֹ הָאֹרֶחַ
 דְּפִנִּימִיּוֹת הַתּוֹרָה. וְכִידּוּעַ תּוֹרַת הַפַּעַל־שֵׁם־טוֹב³⁴ בְּפִירוּשׁ מֵאָמֵר הַמְשָׁנָה³⁵
 כֵּל תּוֹרָה שְׁאִין עָמָה מְלֹאכָה סוּפָה בְּטֵלָה, שֶׁהַפְּנִיָּה בְּעֲנָן הַמְּלֹאכָה הִיא
 לְהַתְעַסְקוֹת בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, שְׁדוֹקָא עַל־יְדֵי־זֶה תּוֹרָתוֹ מִתְקַיְמָת.

30) ב"י לטור י"ד סרמ"ח. וראה סה"מ תרע"ח ע' קכא. 31) ראה ויק"ר פל"ה, ז. זח"ג קיג, סע"א. וראה לקו"ת שה"ש לר, ד. 32) ראה לקו"ת ויקרא ה, ד. בלק טט, סע"ג ואילך. תורת מנחם - התוועדות חמ"א ע' 192. 33) ראה לקו"ש חל"ו ע' 43. וש"נ. 34) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשס"ד) בהוספת סק"י. וש"נ. 35) אבות פ"ב מ"ב.

המשך ביאור למס' סוטה ליום רביעי עמ' א

1 בצפיפות שלא יפירדם האויבים, ולראות תרב שלופה.
 2 רבי יוסי הגלילי אומר, 'תירא ורף תלכב' אינו מפחד המלחמה,
 3 אלא זהו המתירא מן העבירות שפנידו שמה יענש עליהם
 4 במלחמה. ולפיכך תלתה לו התורה את כל אלו בנה בית ונטע
 5 כרם ונשא אשה שיתוור בגללן, אף שאינם הסיבה לחזרה, וזה מפני
 6 שרצתה התורה שלא יתבייש בעת חזרתו.
 7 רבי יוסי אומר שהירא ורך הלכב הוא אלמנה לבתן גדול - כהן
 8 גדול שנשא אלמנה, או גרושה וחלוצה לבתן הייזש או ממורת
 9 ונתניה לישראל או בת ישראל לממור ולנתין שנשאה בעבירה.

10 תרי הוא תירא ורף תלכב, שמפחד שיענש על עבירה זו.
 11 ממשכיבה המשנה לתאר את מהלך המלחמה, ו'ותיה כבלות
 12 השומרים לדרך אל העם ופקדו שרי צבאות - גיבורים הממונים
 13 לכך בראש העם', ובעקבו של עם - וכן מעמידים מאחורי העם.
 14 ומבאר את המשנה, מעמידין וקפיין - גיבורים, לפניהם, שאם יפול
 15 אחד מהלוחמים יוקפדו, ואתריים מאחוריהם, וכשילין - וחיצים
 16 של ברגל בידיהן, וכל המבקש לתוור ולברוח מהמלחמה, הרשות
 17 בידו של הזקיק לקפח את שוקיו - לטעות רגליו.

בס"ד. שיחת שבת פרשת מקץ, שבת חנוכה, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

1 א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "ויהי מקץ", "כתרגומו מסוף¹, וכל לשון קץ סוף הוא" - דכיון
2 שהמאורע ("ויהי") ד"פרעה חולם" אינו המשך וסוף ("מקץ") למאורע שלפני זה², שהרי "לא זכר שר
3 המשקים את יוסף וישכחו³, הרי לכאורה מוטב לפרש ש"מקץ" הוא לשון (סוף בגלל שהוא ה"קצה",
4 ובמילא יכול להתפרש גם על הקצה הראשון) תחלה⁴, שחלום פרעה היה בתחלת השנתיים ימים⁵, ולכן
5 צריך רש"י להוכיח שגם כאן הפירוש ד"מקץ" הוא "מסוף"; והשייכות של ב' הפירושים ב"מקץ", סוף
6 או תחילה, לב' הפירושים בפנימיות הענינים, פירוש הזהר⁶ דקאי על "קץ דשמאלא", ופירוש האריז"ל⁷
7 דקאי על "קץ הימין", ושייכותם זה לזה, שעל-ידי בירור הניצוצות ב"קץ דשמאלא" באים ל"קץ הימין"
8 - הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ה עמוד 196 ואילך.

9 ב. ויש להוסיף בנוגע לב' הפירושים בפנימיות הענינים - בפרטיות יותר:

10 איתא בזהר⁸ שיש "קץ הימים" ו"קץ הימין": "קץ הימים" - מורה על היפך הקדושה, שלכן, בחטאו
11 של קין נאמר⁹ "ויהי מקץ ימים", ואילו "קץ הימין" הוא ענין נעלה בקדושה, שלכן נקרא זמן הגאולה
12 העתידה בשם "קץ הימין"¹⁰. וכיון שבפרשתנו נאמר "ויהי מקץ גו' ימים", לכן מפרש הזהר שקאי על
13 "קץ דשמאלא".

14 ועל-דרך-זה נתפרש הפסוק "ויהי מקץ שנתיים ימים" - ב'תורה אור¹¹:

15 "ויהי מקץ שנתיים ימים, פירוש, שבחינת שנתיים ימים, שהם בחינת יום יום, בחינת השעשועים
16 הנ"ל (בחינת התענוג שבתורה, שעל זה נאמר¹² ואהיה אצלו גו' שעשועים יום יום גו'), הם אצלו בקץ
17 ותכלית, כלומר, שאין לו בחינת הנ"ל בעסק התורה".

18 ויש לומר, שמזה נעשה גם ענין של מדידה והגבלה (קץ ותכלית) בכללות העסק בתורה - שאף
19 שעוסק ומתייגע בתורה, הנה מזמן לזמן הרי הוא מפסיק מלימודו, כדי לנוח [באמרו: וכי מחוייב אני
20 להתייגע במשך כל היום כולו?! - צריכים אמנם ללמוד תורה ולקיים מצוות, אבל מוכרחים גם לנוח

התחלה, שהרי נאמר "מקץ ימים" סתם, ולא נתפרש מספר של ימים שנוכל לומר שמאורע זה הי' בסופם או בתחלתם.

ואילו בפסוק "מקץ עשר שנים לשבת אברם גו'" (לך לך טז, ג) - מובן שהוא מלשון סוף, ולא מלשון תחילה, כיון שלא נזכר שום מאורע שאירע לאחר העשר שנים, שמאורע זה הי' בתחלתם; ובודאי לא שייך לפרש מלשון מקצת (כעבור מקצת שנים לשבת אברם), שאז אין מקום להוסיף "עשר שנים", שהרי כאן לא נוגע שאר השנים שלאחרי ה"מקצת".

5) ואף שעברו שנתיים ימים מחלום פרעה עד התחלת שני השבע, הרי זה יכול להקרא דבר ש"ממחר האלקים לעשותו" (פרשתנו מא, לב) - כפי שמצינו בפרש"י ר"פ וישב: "ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף", אף שבינתיים עברו ותשנן שנים!

6) פרשתנו קצג, ב. קצד, א.

7) ל"ת להאריז"ל עה"פ סוף דניאל.

8) ח"ב קלד, סע"א.

9) ראה הערה 4.

10) סוף דניאל.

11) ריש פרשתנו (לב, א). וראה גם אה"ת ריש פרשתנו

(שלח, ב).

12) משלי ח, ל.

1) ולהעיר מהמבואר ב"כללים בדברי רש"י" (הנדפס בכמה חומשים) חילוקי האופנים שבהם מביא רש"י פירוש התרגום: לפעמים מביא רק פירוש התרגום, ולפעמים מביא גם את הפירוש הפשוט (ובזה גופא - לפעמים מקדים את הפירוש הפשוט, ולפעמים מקדים את פירוש התרגום); לפעמים כותב "כתרגומו", ולפעמים "ותרגומו", לפעמים "התרגום" סתם, ולפעמים "ואונקלוס תרגם"; ולפעמים אינו מסתפק בחיבת "כתרגומו", אלא מעתיק גם פירוש התרגום - שכל זה הוא בדיוק. וע"פ המבואר בכללי רש"י, מובן בנדו"ד - שרש"י אינו מביא פירוש נוסף, אלא כותב רק "כתרגומו", ומעתיק גם פירוש התרגום - שפירוש התרגום אינו כהפירוש הפשוט, ואעפ"כ מפרש רש"י כפירוש התרגום.

2) ומה גם שמאורע זה שאירע עם שר המשקים ושר האופים (מאורע שאירע עם שני גוים) אינו מאורע חשוב* שבו תסמן התורה את זמן חלום פרעה.

3) ס"פ וישב.

4) ולהעיר, שיש פירוש נוסף ב"מקץ" - מלשון מקצת, כמו "ומקצה אחיו לקח גו'" (ויגש מז, ב). ובכל מקום מובן הפירוש לפי הענין המדובר:

בפסוק "ויהי מקץ ימים" (בראשית ד, ב) - מובן שהוא מלשון מקצת (כעבור מקצת ימים), ולא שייך לפרש מלשון סוף או

(* ולפי המסקנא. "כתרגומו מסוף" - עכצ"ל. שחשיבות המאורע היא בגלל שייכותו ליוסף (צדיק עליון. שעל ידו נמשכים כל ההשפעות בעולם). כפי שפירש רש"י (ס"פ וישב) ש"מפני שתלה בו יוסף לזכרו. הוזהק להיות אסור שתי שנים". אף שענין זה לא נתפרש בקרא.

קצת...], והמנוחה שלו היא באופן של הפסק, היינו, שחסרה אצלו הכוונה שהמנוחה היא כדי שעל ידי זה יתוסף כח וחיות בלימוד שלאחרי המנוחה, ולכן הרי זה נעשה הפסק אמיתי, היינו, שבשעת המנוחה הרי הוא שוכח על התורה כו'.

וכיון שמפסיק ופונה לרגע מתורת הוי' - הרי זה כתורת הבעל-שם-טוב¹³ על הפסוק¹⁴ "וסרתם ועבדתם אלקים אחרים", "כי כאשר האדם מפריד את עצמו מה' יתברך, מיד הוא עובד עבודה זרה, ולא יש דבר ממוצע".

וכפי שמצינו גם בכללות הענין דמתן-תורה:

במשך זמן קצר לאחרי מתן-תורה - נכשלו בני-ישראל בחטא העגל. ולכאורה אינו מובן: הרי מצינו שאפילו שירת המלאכים פעלה ביטול במחנה סנחריב¹⁵, ועל-אחת-כמה-וכמה במתן-תורה שאז היה הגילוי של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו (לא רק מלאכים), כמו שכתוב¹⁶ "וירד הוי' על הר סיני" - הרי בודאי נפעל ביטול בכל העולם כולו, וכמאמר רז"ל¹⁷ שמכל ד' רוחות ומלמעלה ומלמטה היו שומעים את הדיבור יוצא אנכי הוי' אלקיך¹⁸, וכן בנוגע לכל פרטי הנבראים שבעולם אמרו רז"ל¹⁹ "עוף לא פרח שור לא געה וכו'". ואם-כן, איך יתכן שמשך זמן קצר לאחרי-זה באו בני-ישראל לידי חטא, ועד לחטא של עבודה-זרה, שהוא ההיפך ד"אנכי הוי' אלקיך"?!

אך הענין הוא - שלמרות גודל מעלת הגילוי דמתן-תורה ופעולת הביטול בכל העולם, הרי כיון שגילוי זה נפסק, כמו שכתוב²⁰ "במשוך היוכל גו'", שזהו סימן לסילוק שכינה²¹, הנה הפסק זה נותן מקום שמיד לאחרי זה יוכל להיות חטא העגל.

ואם לאחרי הגילוי העצום דמתן תורה, פעל ההפסק נתינת מקום לירידה עד להיפך ממש - הרי מכל-שכן בנוגע ללימוד התורה דכל אחד מישראל, גם בהיותו במדרגה נעלית ביותר, באופן של תענוג ("שעשועים יום יום"), הנה אם הוא באופן של הפסק (קץ ותכלית), יכול ההפסק להביא למעמד ומצב שהוא היפך התורה.

וזהו הקישור של פירוש ה'תורה אור' עם פירוש ה'זהר' - שכאשר לימוד התורה הוא באופן שחסר אצלו בחינת "שנתיים ימים" ד"ואהי' גו' שעשועים יום יום", הנה לבסוף יכול להשתלשל מזה גם הענין ד"קץ דשמאלא".

ג. וביחד עם זה, ישנו גם פירוש האריז"ל ש"מקץ גו' ימים" קאי על "קץ הימין" דקדושה. ויובן על-פי המשל הידוע²² מגלגל החזור²³, שאלו שנמצאים בצדי הגלגל, הנה העליה או הירידה שלהם תלויה באופן סיבוב הגלגל לצד זה או לצד זה, אבל כשנמצאים בנקודה היותר תחתונה של הגלגל, הרי לאיזה כיוון שיסוב הגלגל, בהכרח שתהיה עליה. וכן הוא ברוחניות, שכאשר נמצאים בנקודה התחתונה ביותר שאין למטה ממנה, מוכרח להתחיל סדר של עליות.

ועל-דרך מה שכתב אדמו"ר האמצעי²⁴, שהעני יכול לבוא להרגש המרירות על ריחוק מאלקות בנקל יותר מאשר העשיר. וההסברה בזה - דלכאורה אינו מובן: מהי השייכות של עניות כפשוטה (לא "עני בדעת"²⁵, אלא עני בגשמיות), להרגש המרירות על הריחוק מאלקות - על-פי הידוע שכל איש ישראל הוא בעצם טוב, ומה שנכשל בחטא הרי זה רק בגלל שיצרו הרע אנסו²⁶, ולכן, כשבא למצב של עניות, היפך המעמד ומצב ד"וישמן גו'" שמזה בא לידי "ויבעט"²⁷, אזי מתבטל האונס של היצר הרע, ומתגלה הטוב שבפנימיותו.

(21) פרש"י עה"פ.

(13) צוואת הריב"ש סע"ו.

(22) ראה סה"ש תש"ז ס"ע 126 ואילך. וש"נ. וראה גם אג"ק

(14) עקב יא, טז.

ח"ט ריש ע' ערב. תורת מנחם - התוועדות חיד"ד ס"ע 125.

(15) ראה סנהדרין צה, ב. תו"ח שמות ל, ג.

(23) לשון חז"ל - שבת קנא, ב.

(16) יתרו יט, כ.

(24) ראה דרך חיים ה, ב.

(17) שמו"ר פ"ה, ט. תקו"ז תכ"ב (סד, ב).

(25) ראה נדרים מא, רע"א. כתובות סח, סע"א.

(18) שם כ, ב.

(26) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(19) שמו"ר ספכ"ט.

(27) האזינו לב, טו.

(20) שם יט, יג.

1 ועל-דרך-זה בנוגע לעניות ברוחניות - שכאשר בא לנקודה היותר תחתונה במצבו הרוחני, עד כדי
 2 כך, שאינו יכול עוד להטעות את עצמו, ומרגיש שנעשה נפרד רחמנא-ליצלן מהקב"ה, אזי בהכרח שיבוא
 3 לידי עליה, והיינו לפי שמצבו הירוד נוגע לו ביותר ("עס דערנעמט אים"), עד ששב בתשובה כו'.
 4 וזהו גם הקישור של פירוש ה'זהר' עם פירוש האריז"ל - כי על-ידי קץ דשמאלא באים לקץ הימין.
 5 ועל-דרך מה שכתב הצמח-צדק²⁸ בפירוש "קץ הימין", דקאי על מלכות דאצילות, שנקראת "אחרית",
 6 סופא דכל דרגין - שמצד "אור חוזר" הרי היא נעשית בחינת כתר מלמטה למעלה.
 7 וכמו שהוא בקדושה גופא, כן הוא גם למטה יותר - שמהמעמד ומצב ד"קץ דשמאלא" באים ל"קץ
 8 הימין".
 9 וכידוע בענין "מאטו רגלין ברגלין"²⁹, שמבחינת רגלין דלעומת-זה, ועד לדרגא היותר תחתונה שברגל
 10 דלעומת-זה גופא, שזהו העקב, עקבתא דמשיחא, מתעורר ונמשך גילוי בחינת רגלין דקדושה, שזהו גילוי
 11 המשיח, שמתחיל מבחינת הרגלים, והולך ומתעלה בעילוי אחר עילוי.

* * *

12 ד. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק³⁰ "חלילה לעבדיך", "חולין הוא לנו, לשון גנאי. ותרגום חס
 13 לעבדיך, חס מאת הקדוש-ברוך-הוא יהי עלינו מעשות זאת, והרבה יש בגמרא: חס-ושלום", ולא כבפרשת
 14 וירא³¹, "חלילה לך", "חולין הוא לך" - כי, בפרשת וירא מדובר אודות הקב"ה, שאצלו לא שייך כלל
 15 ענין של חולין, מה-שאינ-כן בפרשתנו שמדובר אודות בני אדם ששייכים לעניני חולין, צריך להוסיף
 16 "לשון גנאי". אבל פירוש זה אינו מספיק, דכיון שהוצרכו לשלול ענין של גניבה, היה להם לומר זאת
 17 בלשון ברור של גנאי, ולכן מוסיף לפרש "חס ושלום", שזהו דבר מופרך. וההוראה - שאצל יהודי צריך
 18 להיות נרגש בגלוי (גם בהיותו בגלות בין אומות העולם, שגם הם יכירו³²) שהעסק בעניני חולין הוא
 19 ענין של גנאי, כמו אצל הקדוש-ברוך-הוא, שגם האור האלקי שבערך העולמות אינו נתפס חס-ושלום
 20 בעולמות, וכמו שכתוב³¹ "חלילה לך השופט כל הארץ", שגם בדרגת האלקות שמעשה התחתונים תופס
 21 מקום לשפטם כו' ("בית דינו"³³), אין מקום לענין של חולין³⁴ - הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א,
 22 ונדפס בלקוטי שיחות חלק ט"ו עמוד 359 ואילך.

* * *

23 ה. נזכר בהתוועדות די"ט כסלו³⁵, שלאחרונה הגיע "ביכל חסידות" שיצא לחירות מן השביה
 24 בפעטערבורג, מקום המאסר של רבינו הזקן.
 25 גם אם לא היו שם מאמרים חדשים, הרי עצם העובדה שהמאמרים נמצאים ב"ביכל" נוסף, היא
 26 בבחינת חידוש; ובפרט שיש שם גם מאמרים חדשים, שלעת-עתה לא מצאתים במקום אחר.

הגשמי יראה אלקות.

(33) פרש"י וירא יט, כד. - משא"כ מצד בחי' "הוא" שלמעלה
 מ"בית דינו", בחי' "אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות - לא שייך ענין
 של משפט על מעשה בני אדם, כיון שמעשה התחתונים אינו נוגע
 כלל, כמ"ש (איוב לה, ויז) "רבו פשעיך מה תעשה לו אם צדקת
 מה תתן לו".

(34) ולהעיר, שעיקר ענין הדין ומשפט הוא מצד בחי' "הוא",
 אלא שזהו ע"י אמצעות "בית דינו", שלכן נאמר "הוא ובית דינו"
 (בוא"ו החיבור), שמורה ש"בית דינו" טפל ל"הוא". ועפ"ז יש
 לפרש "חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט" (בתמי)
 - דכיון שסוכ"ס ה"ך (בחי' "הוא") "השופט כל הארץ", לא יתכן
 ש"לא יעשה משפט".

(35) סי"ח (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ס"ע 25 ואילך).

(28) אוה"ת פרשתנו שם. וראה גם ד"ה מקץ דש"פ מקץ
 תרל"ב (סה"מ תרל"ב ח"א ע' לה ואילך).

(29) ראה זח"ב רנח, א ובמק"מ שם. וראה מאמרי אדה"ז
 תקס"ה ח"א ע' שסט. אוה"ת בשלח ע' תצו.

(30) פרשתנו מז, ז.

(31) יח, כה.

(32) כמ"ש (תבוא כח, יו"ד) "וראו כל עמי הארץ כי שם ה'
 נקרא עליך".

וע"י הנהגה זו נשלמת כוונת הגלות - "לא הגלה הקב"ה את
 ישראל... אלא כדי שיתוספו עליהם גרים" (פסחים פז, ב), שהו"ע
 ברור ניצוצות הקדושה שנמצאים בדברים הגשמיים שבארצות
 הנזמים (תו"א בראשית ו, רע"א. ובכ"מ), ועי"ז פועלים את קיום
 היעוד (ישעי' מ, ה) "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר", שגם הבשר

1 ולכן, אחזור עתה מאמר של חנוכה מאדמו"ר מהר"ש³⁶, "הנחה מוגה", שלעת-עתה לא מצאתי במקום
2 אחר.

3 כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר מאמר דבור-המתחיל כי עמך מקור חיים³⁷.

* * *

4 ו. כמדובר³⁸ כמה פעמים³⁹, יש שייכות וצד השווה בין עניני חנוכה ועניני י"ט כסלו⁴⁰. וגם בזמן -
5 הרי התחלת ימי חנוכה⁴¹ היא בשבעת הימים של י"ט כסלו.
6 ביי"ט כסלו התחיל הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה"⁴². וגם נס חנוכה היה בשמן - פנימיות התורה⁴³,
7 וזה הביא את הדלקת נר חנוכה על פתח ביתו מבחוץ⁴⁴.

זאת ועוד:

8
9 דובר בשבת שלפני זה (פרשת וישב)⁴⁵, שהגאולה של רבינו הזקן (שהיא ענין כללי) קשורה עם ג'
10 הענינים הכלליים ד'עולם שנה נפש'⁴⁶, וכפי שכותב רבינו הזקן באגרת הקודש שלו (להרב הצדיק וכו' רבי
11 לוי יצחק מברדיטשוב) בכואו מפעטערבורג⁴⁷, שהגאולה היתה "יום יט כסלו, יום ג' שהוכפל בו כי טוב,
12 יום הילולא רבא דרבינו הקדוש נשמת-עדן", והרי "יום ג'" - למנין שבעת ימי הבנין - הוא בחינת
13 עולם; "יום יט כסלו" - למנין ימות השנה, ו"יום הילולא רבא כו" ענינו - עליית והסתלקות הנפש (כמדובר
14 בארוכה בשבת שלפני זה).

15 וכן גם החידוש של נרות חנוכה (לגבי נרות המקדש⁴⁸) הוא בכל ג' הענינים ד'עולם שנה נפש'⁴⁹: (א)
16 נרות המקדש היתה להם הגבלה בעולם - רק במקום המקדש, ונרות חנוכה הם בכל מקום, ואפילו בחוץ
17 לארץ. (ב) נרות המקדש היתה להם הגבלה בזמן (שנה) - רק בזמן הבית, ונרות חנוכה - "אין בטלין
18 לעולם"⁵⁰. (ג) נרות המקדש היתה להם הגבלה בנפש - כהן דוקא, ובנרות חנוכה נצטוו כל בני ישראל,
19 אנשים ונשים, שהרי "אף הן היו באותו הנס"⁵¹.

20 ז. השייכות של י"ט כסלו עם חנוכה היא גם בזה ששניהם קשורים עם צדקה⁵²:

(43) דרושי חנוכה. ובכ"מ.
(44) שבת כא, ב. וחוקי הכי רחוק, דרשות הרבים ולא רק חוץ
דחצר - כפס"ד (טושו"ע או"ח סתרע"א ס"ה). וראה רד"ה ת"ר
נ"ח תרמ"ג (נדפס ב"התמים" ח"ג ע' מו. ולאח"ז בסה"מ תרמ"ג
ע' לה).
(45) במאמר ד"ה יום אשר עשה ה' לנו פ"ג (תורת מנחם -
התועודיות חמ"ב ע' 47).
(46) שהם "יסוד כל ס' יצירה". וראה רד"ה והר סיני עשן
תרכ"ח (סה"מ תרכ"ח ע' קמד).
(47) נדפס בבית רבי ח"א פי"ח. "היום יום" ע' ד. (חוכרת יט
כסלו - בלה"ק - ע' 22 - בשלימות). אג"ק אדה"ז ח"א ע' צח.
(48) אע"פ שנרות המקדש - גרמו לנרות חנוכה (ראה גם
תורת מנחם - התועודיות חל"ה ע' 313. ושי"ג).
(49) ראה תו"א רד"ה בכ"ה בכסלו (וישב כט, א): "ונהנה יש
עולם שנה נפש, וכשם כו".
(50) ראה רמב"ן ר"פ בהעלותך.
(51) שבת כג, רע"א. טושו"ע או"ח סתרע"ה ס"ג.
(52) ראה גם שיחת ש"פ מקץ, זאת חנוכה תשכ"ג ס"ח (תורת
מנחם שם ע' 337). ושי"ג.

(36) ד"ה כי עמך מקור חיים תרל"ב - י"ל בקונטרס בפני עצמו
ו' שבת שנה זו, ולאח"ז בסה"מ תרל"ב ח"א ע' כז ואילך.
(37) ב"פתח דבר" לקונטרס הנ"ל, ש"כ"ק אדמו"ר שליט"א
הואיל לאמר מאמר זה בהתועודות דש"פ מקץ, שבת חנוכה דהאי
שחא (עם איזו הוספות וכו'). - לע"ע לא הגיע לידינו (המו"ז).
(38) מכאן עד סוס"ז הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א בשעתו,
ופעם נוספת - לקראת חנוכה תשכ"ו, ונדפס בהוספות ללקו"ש
ח"ה ע' 442 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ
ע"י המו"ל.
(39) ראה גם מכתב ימי חנוכה שנה זו (אג"ק חכ"ג ס"ע שב
ואילך). שיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה דאשתקד בתחלתה (תורת
מנחם - התועודיות חל"ה ע' 321). ושי"ג.
(40) ראה ג"כ לקו"ד ח"א ע' כא. - שייכות המספרים יט כה -
מובנת עפ"מש"כ בתו"א בראשית (ו, רע"ד) ולקו"ת נצבים (מז,
סע"ב) ובהגהות הצ"צ לשם, אשר השנה* שנת המאה
להסתלקות-הילולא שלו.
(41) אשר "עיקר הנס ביום הא' .. והוא כולל ז' ימים" (שערי
אורה שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב).
(42) סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(* שנת תשכ"ו (ראה לעיל הערה 38). המו"ל.

- 1 ה"פדה בשלום נפשי" 53 הוא על-ידי הצדקה ש"היא שעמדה לנו לפדות כו" 54, ולכן כמה שנים היו
 2 נוהגים לערוך מגבית לצדקה ב"ט כסלו 55. ובחנוכה - "נוהגין הנערים העניים לסבב על הפתחים כו" 56,
 3 ו"אנו 57 מחוייבים בימי חנוכה . . גמילות חסדים בממוץ וגוף" 58.
- 4 וישנם "זריזין מקדימין" 59 שכבר שלחו את נדבת לבם. ויהירצון שאלו שלא עשו זאת עדיין, יעשו
 5 זאת עתה על-כל-פנים, בימי חנוכה, ובפרט ב"זאת חנוכה" 60 - יום שבו קורין בתורה 61 יותר מכל ימי
 6 החנוכה (והרי אצל בני ישראל מתחיל כל ענין - מהתורה. ועל-דרך ומטעם זה צריך חתן לעלות לתורה
 7 קודם החתונה - "שבת אופרופין" 62).
- 8 וכדאי וטוב שימסרו את הדברים גם לאלו שאינם נמצאים כאן עתה, וכל המרבה - במסירת הדברים
 9 לאנשים רבים יותר, ובנתינות גדולות יותר 63 - הרי זה משובח.
- 10 וגדולה מצות הצדקה שעליה נאמר 64 "וצדקתו עומדת לעד", וכדאיתא בקבלה 65 בנוגע לרושם המצוה
 11 שמאיר במצח האדם עושה המצוה - כפי שרואים אלה שיש להם עינים פקוחות - שבכל המצוות הרי
 12 זה רק בזמן עשיית המצוה, אבל הרושם שנעשה ממצות הצדקה הוא "לעד".
- 13 וגדולה מצות הצדקה שהיא המצוה היחידה שעליה אומר הקדוש-ברוך-הוא "ובחנוני נא בזאת" 66,
 14 והקדוש-ברוך-הוא אומר ומבטיח "עשר בשביל שתתעשר" 67.

* * *

הניחו אותם לעסוק בתומ"צ (שלכן קבעו הנס בנרות, ע"ש הפסוק
 (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור. תו"א רד"ה ענין חנוכה) ופשטו
 ידם בממונם (כנ"ל) ובכנותיהם (נשים חייבות כנ"ח. שבת שם)
 ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות (באו בניך לדביר ביתך ופינו את
 היכלך) וטמאו הטהרות" (וטהרו את מקדשך). (רשימת כ"ק
 אדמו"ר שליט"א).

58 להעיר אשר פדה בשלום דחו"ל אתורה וגמ"ח (ברכות ח,
 רע"א ובפרש"י) שזהו ענין ג"ח משמאל ומזווה מימין (עיין
 הדרושים ד"ה זה). כן להוסיף אשר אדה"ז מדגיש (כנ"ל) "קודם
 שהתחלתי פסוק שלאחריו" היינו שכל עניני הפסוק פדה בשלום
 שייכים לגאולה, שהם ג' הקווין (ברכות שם. נת' בארוכה בהצ"צ
 לתהלים (נה, יט)) ובחנוכה ג"כ ג"ח משמאל ומזווה מימין . .
 והיחוד שביניהם" (תו"א ביאור לד"ה נ"ח מצוה כו' בתחלתו
 (פרשתנו מב, ד). ועיין ג"כ אוה"ת להצ"צ סד"ה מזווה מימין)
 ובשאלות (כז): "מזווה מימין ונ"ח משמאל ובעה"ב בטלית
 מצויצת באמצע". ובשו"ת מהרי"ל סס"מ מסיים בזה: "ולקיים
 החוט המשולש כו".

- 59 פסחים ד, א. וש"נ. וראה תניא אגה"ק סכ"א.
 60 במעלת "זאת חנוכה" - ראה ד"ה ברוך שעשה נסים
 (להצ"צ) קרוב לסופו (אוה"ת בראשית (כרך ה) תתקנז, ב).
 61 קריאה השייכת לחנוכה.
 62 ראה ד"ה וכל בניך תרפ"ט בסופו (סה"מ קונטרסים ח"א
 יט, סע"ב. תרפ"ט ס"ע 79 ואילך). וראה גם תורת מנחם -
 התוועדויות חמ"א ע' 277. וש"נ.
 63 כנ"ל בפרמ"ג גמ"ח א) בממוץ ב) וגוף.
 64 תהלים קיב, ט. וראה תניא אגה"ק סי' לב שזהו אפילו
 במי שכפוהו ליתן צדקה.
 65 ס' הליקוטים עה"פ.
 66 מלאכי ג, יו"ד. תענית ט, א. וראה טושו"ע יו"ד סוסרמ"ז
 ובאחרונים שם.
 67 שבת קיט, א. תענית שם.

53 תהלים נה, יט. - אשר כשקרא אדה"ז "בפסוק פדה בשלום
 נפשי קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו יצאתי בשלום" (נסמן לעיל
 הערה 47).

54 תניא (אגה"ק סו"ס ד). וראה גם באגה"ק לרלו"צ
 (הני"ל) שכתב בבואו מפ"ב: "בזכות ארץ הקדושה ויושב"י והיא
 שעמדה לנו כו".

55 ראה גם שיחת י"ט כסלו תשח"י סל"ז (תורת מנחם -
 התוועדויות חכ"א ע' 234).

56 מג"א ריש הל' חנוכה - הועתק בדברי נחמ"י - השלמה
 לשו"ע אדה"ז או"ח סו"ח תרע. - אבל עדיין צ"ע בזה. כי לא
 ראיתי כל רמז לזה במנהגי חנוכה של כ"ק מו"ח אדמו"ר. ואף
 שאין לא ראינו ראי', ובפרט בצדקה שמתן בסתר יפה בה - הרי,
 לכאורה מילתא הוא מה (שלבד ממשנת" בדי"ה בכ"ה בכסלו -
 בתו"א (וישב כט, ג ואילך) וביאוריו בשערי אורה ואוה"ת -
 דמעשה הצדקה נק' כובע ישועה, ומס"ג דחנוכה המשיכה מתנה
 מרובה, המשכת כובע ישועה להיות כו') לא אשתמיט להזכיר
 בשום מאמר חסידות (שראיתי ע"ע) או שיחה ומכ' רבותינו ע"ד
 צדקה במיוחד בחנוכה (אף שכו"כ עניני חנוכה נזכרו ונתבארו בהם
 ובפרשיות). ובפרט שנמצא הוא בכמה מס' פולין וכו'. - ומי
 שימצא ע"ד זבתורתנשיאנוודאיודיעניות"חמראש מקרבולבעמוק.
 - בס"י מהרי"ד* (ואולי קטע זה מהצ"צ) מבאר הנ"ל שבחנוכה
 חולקין "מעו"ת לעניים שמחזרין על הפתחים, שהוא על פתח
 הבית מבחוץ שהוא בח"י בכל מאדך בכל ממונך" (ממכתב כ"ק
 אדמו"ר שליט"א).

57 פרמ"ג שם. וע"פ דברי הפרמ"ג יש לתרץ התמ"י מה
 שלא מצינו בחנוכה ענין לעומת מה שפשטו היוונים ידם בממונם
 (רמב"ם הל' חנוכה רפ"ג). ובפרט שישל לעומת כל פרט ופרט
 המנוי ברמב"ם (שם) מצינו הפכו בעיני חנוכה. והם (על סדר
 הרמב"ם ובלשוננו): "גזרו גזירות (לעומת זה הלל - שענינו
 חירות. שלכן א"א אותו אם אכתי עבדי דאחשוורוש אנן. מגילה
 יד, א) בטלו דתם (הודאה. ועייג"כ תו"א סד"ה בכ"ה בכסלו) ולא

ח. בהמשך להמדובר אודות ענין הצדקה, דובר גם בנוגע לענין המעשר (שבדוגמת הצדקה), שנתבאר לעיל⁶⁸ בדברי הרמב"ם⁶⁹ ש"יצחק הפריש מעשר" (ואילו הראב"ד אומר שאברהם הפריש מעשר), ונתבאר שייכות ענין המעשר (ענין של חסד) לעבודתו של יצחק שענינו קו הגבורה⁷⁰ - נכלל בשיחה שהוגאה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה⁷¹ בלקוטי שיחות חלק ה עמוד 68 ואילך.

* * *

ט. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "ומה נצטדק", "לשון צדק, וכן כל תיבה שתחלת יסודה צד", והיא באה לדבר בלשון מתפעל או נתפעל, נותן טי"ת במקום תי"ו, ואינה נותנת לפני אות ראשונה של יסוד התיבה, אלא באמצע אותיות העיקר, כגון נצטדק מגזרת צדק .. ותיבה שתחלתה סמ"ך או שי"ן, כשהיא מתפעלת, התי"ו מפרדת את אותיות העיקר, כגון .. מסתולל בעמי מגזרת דרך לא סלולה", ולא כמו שמפרש בפרשת וארא⁷², "מסתולל", "מגזרת מסלה" (בפנימיות הענינים) - כי בפרשת וארא, בהתחלת הגאולה, יש כבר "מסלה" לגאולה, מה-שאינ-כן בפרשתנו, בהתחלת הגלות, הרי זה בבחינת "דרך לא סלולה", אבל זהו רק בחיצוניות, ואילו בפנימיות, הנה גם הדרך "לא סלולה" של הגלות היא "מסלה" לגאולה - הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ט"ו עמוד 363 ואילך.

לשוח בשדה*.. אבל עדיין אינו מוכן, איך נשאה התקנה דתפלת מנחה במשך כל הזמן שלאח"כ: אם אברהם לא הסכים לתקנה - אזי גם יצחק לא הי' ממשיך בכך, שהרי בודאי לא עשה יצחק דבר שאברהם לא הסכים עליו. ועכצ"ל, שלאחרי שיצחק תיקן תפלת מנחה, הסכים עמו אברהם, וגם הוא התפלל תפלת מנחה. וכיון שהמשך וקיום התקנה דתפלת מנחה (גם אצל יצחק) הי' בגלל שנתקבל הדבר אצל אברהם, לכן נקראת "צלות" דאברהם. אבל עדיין צריך להבין בפנימיות הענינים - מהי השייכות דתפלת מנחה שנתתקנה ע"י יצחק, שענינו גבורות, לאברהם שענינו חסד?

אך הענין הוא - כאמור לעיל - שזהו מצד ההתכללות שבקדושה, ובשתיים: בתפלת מנחה (ששייכת לקו הגבורות) - כלולה גם בחי' החסד; וכן בנוגע לאברהם, שאף שענינו מצד החסד, כלול בו גם גבורה, וכמ"ש (וירא כב, יב) "עתה ידעתי כי יד אלקים אתה" (ראה תניא אגה"ק סי"ג. ובכ"מ).

71) בשילוב שיחות ש"פ תולדות וי"ט כסלו שנה זו.

72) ט, יז.

68) שיחת י"ט כסלו סכ"ב (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 29). וש"נ.

69) הלי' מלכים רפ"ט.

70) נוסף על הביאור שזהו מצד ענין ההתכללות שבקדושה, ובשתיים: בנוגע לצדקה - אף שעיקרה חסד, ה"ה שייכת גם לגבורה, כמ"ש (משלי יד, לד) "צדקה תרומם גוי", והרי העלאה (תרומם) היא מצד הגבורה; ובנוגע ליצחק - אף שענינו בחי' הגבורה, יש בו גם בחי' החסד.

ועפ"ז יש לבאר גם בנוגע לתפלת מנחה (שתיקן יצחק) שמצינו שנקראת "צלות" דאברהם" (יומא כח, ב ובחדא"ג מהרש"א שם. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 313 ובהערה 27 שם):

ובהקדם הביאור ע"פ נגלה: איך הי' יצחק יכול לתקן תפלת מנחה בחיי אברהם - הרי אסור להורות "הלכה בפני רבו" (ברכות לא, ב. וש"נ), ואברהם הי' רבו של יצחק?

לכאורה אפשר לומר, שיצחק תיקן תפלת מנחה שלא בפניו של אברהם - כדמוכח ממ"ש (חיי שרה כד, סג) "ויצא יצחק

(* ועפ"ז מובן הטעם שהתפלל בשדה, אף שתפלה צריכה להיות בבית, ולא במקום פרוץ (ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ז ס"ה. וש"נ) - כיון שלא הי' יכול לתקן מנחה במקומו של אברהם, ולכן הוכרח לילך "בשדה".

המשך ביאור למס' סוטה ליום רביעי עמ' ב

17 הגמרא, רבי יהודה מיוחדין שבזקניך, גְּמַר בגזרה שוה זְקֵנִי זְקֵנִי זְקֵנִי 18 מִזְקֵנִי הַעֲדֵרָה האמור בסמיכה על פר העלם דבר של צבור, מִזְקֵנִי זְקֵנִי האמור לְהִלָּךְ בפר העלם דבר, הם מִיּוֹחֲדִין שְׂפָעֶדְהָ, כפי 19 שנאמר זְקֵנִי הַעֲדֵרָה / אִף בְּאֵן במדידת עגלה ערופה צריך שיהיו 20 מִיּוֹחֲדִין שְׂפָעֶדְהָ שהם מסנהדרין גדולה, ומשופטיך ללמד שצריך 21 עוד שנים. מקשה הגמרא, אִי גְּמַר רבי יהודה גזרה שוה מפר העלם 22 דבר, לְגִמְרָה לְבוּלָה מִלְתָּא מְהָתָם - ללמד בגזרה שוה זו את כל 23 דין הדיינים, וגם שצריך חמישה, ואם כן, זְקֵנִי זְקֵנִי זְקֵנִי שכתבה 24 תורה בעגלה ערופה לְמַח לִי לכתבם כלל. 25 חזרת בה הגמרא, אִלָּא לעולם לא נאמרה גזרה שוה זו של זְקֵנִי 26 זְקֵנִי, ולדברי הכל יש צורך בשתי דרשות, וללמדנו שצריך שיהיו 27 מסנהדרין, ושצריך שיהיו מסנהדרין גדולה, וטעמו של רבי יהודה 28 שמרבה עוד שני דיינים אינו משופטיך כפי שסברנו, שהרי הוא 29 נצרך לסנהדרין גדולה, אלא וי"ו של זְקֵנִי זְקֵנִי זְקֵנִי באה לְמִנְיָא 30 להביא עוד שנים, זְקֵנִי זְקֵנִי זְקֵנִי שאינו מרבה עוד דיינים, הוא כי 31

1 דיינים, מנין ילמד שצריכים הדיינים להיות מבית הגדול, משיבה 2 הגמרא, מִזְקֵנִי זְקֵנִי זְקֵנִי נְפָקָא - ממה שהיתה יכולה התורה לכתוב 3 זְקֵנִי, ובתבה זְקֵנִי, הרי כ"ף זו מיותרת לדרוש ממנה למיוחדין 4 שבזקניך. 5 אומרת הגמרא, זְקֵנִי זְקֵנִי זְקֵנִי שדרש דין מיוחדין מ'שופטיך, ולא מן 6 הכ"ף של זְקֵנִי זְקֵנִי, ולכך אינו דורש מ'שופטיך להצריך עוד שני 7 דיינים, סבר שמן הכ"ף של זְקֵנִי זְקֵנִי לבדה עדיין אין ללמוד דין 8 מיוחדין, כי אִי קָתֵב רְחֵמָנָא זְקֵנִי ללא הכ"ף, הִנֵּה אֲמִינָא 9 שלמדידת העיר כשרים אֲפִילוּ זְקֵנִי הַשּׁוֹק שאינם סנהדרין, קָתֵב 10 רְחֵמָנָא זְקֵנִי עם כ"ף ללמדנו שצריך שיהיו מן הסנהדרין, וְאִי קָתֵב 11 רְחֵמָנָא זְקֵנִי ולא היה נכתב גם ושופטיך, הִנֵּה אֲמִינָא שלמדידת 12 העיר כשרים אֲפִילוּ מִיּוֹחֲדִין סְנֵהֲדֵרִי קָמְנָה שיש בכל עיר ועיר, קָתֵב 13 רְחֵמָנָא גם זְקֵנִי זְקֵנִי זְקֵנִי מִיּוֹחֲדִין שְׂפָעֶדְהָ - שצריך לכך דיינים 14 מסנהדרין גדולה היושבת בירושלים בלשכת הגזית. 15 שואלת הגמרא, זְקֵנִי זְקֵנִי זְקֵנִי, הרי ודאי מזקני זקניך צריך ללמוד 16 מזה למעט זקני השוק, ואם כן מנין ילמד למיוחדין שבזקניך, משיבה

לקוטי שיחות פרשת מקץ כרך טו

- (ב) תדר ההוכחות בפירוש רש"י אינו מובן כלל – 19
 תחילה הוא אומר "בלשון משנה", לאחר מכן "בלשון
 ארמי", ורק לאחר מכן הוא אומר "ובמקרא": לכאורה,
 היתה צריכה ההוכחה הראשונה להיות מהמקרא,
 ובמיוחד כאשר להוכחה מה"מקרא" יש מעלה נוספת,
 ששם מופיע בדיוק אותו ביטוי המופיע בפסוקנו –
 "נכמרו", לאחר מכן, אם הכרחי, היה צריך להביא את
 ההוכחה מ"לשון משנה", ורק לאחר מכן – מן הגמרא
 "לשון ארמי".
- (ג) מדוע מביא רש"י את ההוכחה "בלשון משנה"
 מ"כומר של זתים", במסכת בבא מציעא, ולא מ"כומר
 של ענבים"⁷, המוזכר לפני כן⁸ בגמרא – במסכת
 יבמות?⁹
- (ד) גם "בלשון ארמי" עצמה, צריך היה רש"י,
 לכאורה, לציין במקום את הביטוי "מכמר בישראל"
 שבמסכת פסחים, את הביטוי "בושלי כמרא" המופיע
 לפני כן, במסכת ברכות¹⁰.
- (ה) יותר מזה, צריך להבין מדוע מביא רש"י בלשון
 "מקרא" פסוק מ"איכה", כאשר המילה "נכמרו"
 מופיעה כבר ב"מלכים"¹¹ וב"הושע"¹² – אשר לא זו

א.

פירוש רש"י על המילה "נכמרו"

- 1 מן הפסוק "וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו אל אחיו"¹
 2 מצטט רש"י, ב"דיבור המתחיל" השני את המילה
 3 "נכמרו"² ומפרש: "נתחממו, ובלשון משנה³ על
 4 הכומר של זיתים, ובלשון ארמי משום מכמר בישראל,⁴
 5 ובמקרא⁵ עורנו כתנור נכמרו, נתחממו ונקמטו קמטים
 6 קמטים, מפני זלעפות רעב, כן דרך כל עור כשמחממין
 7 אותו נקמט ונתכווץ".
- 8 מובן מדוע צריך רש"י להביא בכלל הוכחה
 9 לפירושו, שמשמעות המילה "נכמרו" היא "נתחממו":
 10 כיון שה"בן החמש למקרא" נתקל כאן לראשונה
 11 בתורה⁶ במילה "נכמרו", יש צורך להסביר את הפירוש
 12 באמצעות הוכחה.
- 13 אך יש להבין:
- 14 (א) מדוע נזקק רש"י לשלוש הוכחות? שהרי, כמובן
 15 בפשוטות, כפי שהוסבר פעמים רבות – מובאות מספר
 16 הוכחות כאשר כל אחת מהן כשלעצמה אינה מספקת
 17 ואחרות מסייעות בכך – א"כ במה אין כל אחת
 18 מההוכחות בנפרד מספקת בענייננו?

ובמפרשים שם. וראה הר"מ שטראשון (לב"ב ו, א) שהביא כ"מ שרש"י
 קורא לברייתא (תוספתא) "לי משנה". (ב) ועיקר: הפי' בב"מ הוא (רבי
 חייה תני) שכן צ"ל בהמשגה שם.
 ו"ל שלכן כותב רש"י גם תיבת "על (הכומר)" כי כוונתו לומר שכן
 הוא במשנה במקום "על המעטן",
 משא"כ ביבמות שהוא מימרא בגמ',
 – אבל הא גופא צ"ע, דלמה מדייק להביא מ"לשון משנה" דוקא.
 ולהעיר מהגירסא בדפוס שני דרש"י: "ובלשון תלמוד כו" (במקום "בל'
 משנה").

(8) גם ברפ"ד דמעשרות אי' "המכמר באדמה" שפי' שמטמין פירות
 כדי שיתבשלו. אבל רוב הגי' במשניות שלפנינו (וכ"ה בפיה"מ
 להרמב"ם, ר"ש, רע"ב, ועוד) ה"ממכן" – "ן" במקום "ר", והמדובר גם
 בשאר פירות (פיה"מ ורע"ב שם, אבל בר"ש שם: זיתים) שבהם אין נוגע
 ענין החימום. ראה מלאכת שלמה. ולהג"ה "המכמר" ראה לקמן הערה
 45.

(9) צז, א. ויוקשה ביותר – כי באיכה שם, מביא רש"י מ"כומר של
 ענבים", ולא מב"מ.
 וצ"ע ברש"י שם שכותב "על (הכומר של ענבים)" שאינו ביבמות
 אלא בב"מ. וראה לקמן הערה 48.

(10) מ, ב.
 (11) מ"א ג, כו.
 (12) יא, ח.

(1) פרשתנו מג, ל.
 (2) בדפוס שני דרש"י וברש"י כתי' אינו מעתיק תיבת "נכמרו" עוה"פ
 מהכ', אלא בא בהמשך לפרש"י לפניו "מיד נכמרו רחמיו (כלומר)
 נתחממו". וראה לקמן הערה 36.

(3) ב"מ עד, א. [ובדפוס א' וברש"י כתי' "ובלשון משנה יש". וברש"י
 כתי' פי' "כומר של זתים" גם ב"בלעז"ל]. ומה שכתב "ובלשון משנה"
 אף שהוא בגמ' שם – ראה לקמן הערה 7.

(4) פסחים נח, סע"א. בגמ' ליתא תיבת "משום", וכן ליתא בכמה
 דפוסים דרש"י (כולל דפוס ראשון). וראה לקמן הערה 43.

(5) איכה ה, יוד.

(6) אף שנמצא בפרש"י לפני זה: וישלח (לג, ד) במאמר רשב"י
 "שנכמרו רחמיו", אבל גם שם צריך רש"י לפרשו (שלכן משנה מל' רשב"י
 וכותב) בתחילת ד"ה "נתגלגלו".

עפ"ז (א) יומתק יותר הביאור (בפנים ס"ה) דההקדמה בפרש"י הטעם
 למה נכמרו רחמיו יוסף ורק אח"כ פי' תיבת "נכמרו" – כי לולא ההקדמה
 פי' נכמרו הוא (כבפרש"י וישלח) "נתגלגלו". (ב) ההכרח דביוסף אא"פ
 לפרש "נתגלגלו", שהרי אפילו עשו נתגלגלו רחמיו ותינף כשראהו
 משתחוהו. (ג) שאין רש"י שולל פי' הת"א (בתיבת נכמרו) "אתגוללו"
 ("עד לעיל מג, יח. לקמן מד, ז. ובכ"מ), אלא שכאן – פי' "נתחממו".
 (7) בפשוטו י"ל שרש"י מביא מ"לשון משנה" וזהו רק בב"מ, כי: (א)
 שם נאמר "תני רבי חייה" שהוא ברייתא, וגם ברייתא נכתבה "בלשון
 משנה (משא"כ גמ'). [וראה רפ"ו דאבות "שני חכמים בלשון המשנה"

הוא, יש לך בנים, אמר לו יש לי עשרה, אמר לו ומה 26
 שמם, אמר לו בלע ובכר... אמר לו מה טיבן של שמות 27
 הללו, אמר לו כולם על-שם אחי והצרות אשר 28
 מצאוהו. בלע שנבלע בין האומות, בכר שהיה בכור 29
 לאמי (וכך ממשיך רש"י לפרש את המשמעות של כל 30
 עשרת השמות, בהוסיפו בסוף את המקור לפירושו 31
 "כדאיתא במסכת סוטה"¹⁷, ומסיים) מיד נכמרו 32
 רחמיו". 33

ומיד קשה להבין: מדוע מקדים רש"י ב"דיבור" 34
 הראשון לפרט בהרחבה את הגורם ל"נכמרו", לפני 35
 שהוא מסביר ב"דיבור" השני את עצם משמעות המילה 36
 "נכמרו"? 37

בפשטות צריך הסדר להיות להיפך: ראשית, נחוץ 38
 לדעת מה ארע – מודו משמעות המילה "נכמרו", ורק 39
 לאחר מכן מתאים להבהיר את הגורם לכך. 40

כמורכב קשה: א) מהו הקושי בפירושו של הפסוק 41
 על-פי פשוטו של מקרא, שמשום כך מביא רש"י את 42
 דברי חז"ל בהרחבה? לכאורה, הכל פשוט: כאשר ראה 43
 יוסף לאחר תקופה של שנים רבות את בנימין, בהיותו 44
 אחיו היחיד "מאמו", אשר לא היה לו קשר למכירתו 45
 וכדומה, הרי 'נכמרו רחמיו'. 46

ב) אף אם נאמר, שרש"י מוכרח להסביר שיחד עם 47
 זאת התנהל דו-שיח בין יוסף לבנימין, כפי שמספרים 48
 חז"ל – די היה לצטט את תחילת הסיפור בלבד, 49
 "שאלו יש לך אח וכו'", ולציין¹⁸ את המקור¹⁹ – 50
 "כדאיתא במסכת סוטה"²⁰ – ששם ניתן למצוא את כל 51
 הפרטים²¹. מה מוסיפה כל ההרחבה, ובמיוחד ביאור 52
 כל השמות, להבנת הפשט של הפסוק?²² 53

בלבד שהם קודמים בסדר הספרים בתנ"ך¹³, אלא הם 1
 אף מתאימים יותר להוות הוכחה, עקב משמעותם של 2
 הביטויים, הדומים למשמעות הביטוי בפסוקנו: הן 3
 הביטוי "נכמרו רחמיה" במלכים והן "נכמרו נחומי"⁴
 בהושע מופיעים בקשר לרגש שבלב, בדיוק כמו 5
 הביטוי "נכמרו רחמיו" שבפרשתנו. ואילו הביטוי 6
 "עורנו כתנור נכמרו" שב"איכה" מופיע בקשר לעור, 7
 וזהו דבר שונה לחלוטין. 8

ו) בהביאו את ההוכחה "עורנו כתנור נכמרו" 9
 מצטט רש"י את המשך הפסוק: "מפני זלעפות רעב". 10
 ולכאורה, אין זה קשור לענין, ומיותר לציין זאת 11
 בהוכחה¹⁴. כפי שאכן רואים בהוכחות האחרות, 12
 מלשון "משנה" ו"ארמי", שרש"י אינו מצטט¹⁵ את 13
 המשך הענין. 14

ז) יותר מזה קשה להבין את הסברו של רש"י 15
 בסיכום הפירוש "כן דרך כל עור כשמחחממין אותו 16
 נקמט ונתכווץ" – מהו הקשר של דברים אלו 17
 לענינו?¹⁶ 18

ח) בכל מקרה, היה צורך לכתוב מילים אלו "כן..." 19
 ונתכווץ" מיד לאחר "קמטים", ולא להפסיק באמצע 20
 הסברו של רש"י על ידי המשך הפסוק "מפני זלעפות 21
 רעב"? 22

ב.

**פירוש רש"י על "כי נכמרו רחמיו", והשאלות 1
 על כך**
 כדי להבין כל זאת יש להסביר את פירוש רש"י 23
 ב"דיבור המתחיל" הקודם, "כי נכמרו רחמיו": "שאלו 24
 יש לך אח מאם, אמר לו אח היה לי ואיני יודע היכן 25

שמצאוהו" מסיים "כדאיתא בסוטה", ומשמיט הפירוש של השמות.
 וברש"י כתי" מובא הפי' של ב' שמות הראשונים ומסיים "וכו' כדאיתא
 במס' סוטה".

19) ראה לקמן הערה 22.
 20) וע"ד פירש"י בסוף פ' חוקת שמביא רק התחלת הגמ' "עקר
 טורא בר תלתא פרסי וכו' ומציין (לפניו) ל"פרק הוראה (בברכות)".
 21) או שרש"י יכול להביאו ביוגש (מו, כא) כשהכתוב מפרט שמות
 בני בנימין.

22) גם צלה"ב: למה מביא רש"י ומדייק כדאיתא במס' סוטה,
 שמדובר כמ"פ דאם רש"י מציין ומפרט מקור וספר מסויים כוונתו להדרש
 כמו"ש במקום הוא ושלשול מדרו"ל במק"א – ובנדו"ד דרש
 השמות נמצא בכ"מ בדרו"ל: תיב"ע ויגש שם. תנחומא שם ד' (ותנחומא
 באבער שם). ב"ר שם (פצ"ד, ח). יל"ש פרשתנו רמז קנ. ויתירה מזו:
 במס' סוטה הובא רק דרש השמות, ואילו במדרשים הנ"ל הובא דרש
 השמות בהמשך להמאורע דכאן והשק"ט בין בנימין ויוסף, כנפרדש"י
 (אף כי בשינויים).

13) ראה ב"ב (יד, ב) סדרן של נביאים כו' סידרן של כתובים כו'.
 14) וכמו בראב"ע כאן שמביא רק התחלת הכתוב.
 15) אבל ראה לעיל הערה 7 ולקמן הערה 43.
 16) לכאור' הי' אפ"ל שמשיום רש"י מבוארת השייכות ד"נכמרו –
 נתחממו" להמשך "ויבקש לבכות", שעיי"ז שנתחמם "נקמט" ונתכווץ
 הלב ומביא לבכי" נוראה ערוך השלם שכ' דיפה פי' רש"י בפרשתנו
 "נכמרו נתחממו ונקמטו קמטים קמטים" והביא ראי' מן כומר של זתים
 ומכמר בשרא (ועפ"ז) מקשה אבל בב"מ ובפסחים כו' פרש"י הוחמם
 חימום כו'((,
 אבל דוחק גדול הוא, שהרי מפורש ברש"י "כן דרך כל עור" (ולא
 הרגש הלב).
 ופשוט שרש"י בדבריו כאן העיקר הוא: נכמרו – נתחממו (ותו לא).
 ואם הי' כוונתו בכתבו "כן דרך כו'" לבאר הכ' בפרשתנו – לא הי' מביאו
 בביאור קרא דאיכה (שהמדובר בעור) ובסיום פירושו, אלא הי' כתבו
 בהתחלת פי'.
 17) לו, ב (בשינויים).
 18) עד"ז הוא בדפוס ראשון דרש"י שלאחר התיבות "הצרות

33 ולפיכך אכן אין מוצאים בפרשה כולה ביטוי
34 להתרגשות יוסף, ובמיוחד בכי וכדומה²⁶, למרות
35 שבמשך שיחתו עם אחיו הוא ראה ושמע דברים רבים
36 אשר בוודאי הביאו אותו לידי התרגשות²⁷ – צערו של
37 אביו וכדומה, אלא שלא הביע זאת מפני הנהגתו
38 התקיפה²⁸.

ד.

השיחה בין יוסף לבנימין אודות ילדי בנימין
גרמה ל"מיד נכמרו..."

39 וכיון שכך הכרחי לומר, ממשמעות הפסוקים
40 והמשכם, שלאחר "וירא (יוסף) את בנימין... ויאמר
41 אלקים..." התרחש מאורע אחר שהשפיע יותר מאשר
42 "וירא את בנימין".

43 כיון שהתורה אינה מציינת במפורש מה היה הדבר,
44 הכרחי לומר שהיה זה בהמשך ל"אלקים יחנך בני",
45 בהמשך לברכות של בנימין מאת הקדוש-ברוך-הוא,
46 אשר יש להן קשר והשפעה על יוסף, ובמיוחד לגבי
47 יחסו אל בנימין כ"אחיו", שהרי ענין זה הביא לידי
48 "נכמרו רחמיו אל אחיו". לפיכך מוכרח רש"י להביא
49 את כל ההרחבה בדבריו, החל מ"יש לך אח מאס",
50 כנאמר בתחילה "אחיו בן אמו" דוקא.

51 אך צריך להיות לכך קשר גם לבני בנימין, כיון
52 שהדבר ארע בהמשך ל"אלקים יחנך בני", ולפי פירוש
53 רש"י הכוונה היא בדומה ל"חנן אלקים את עבדך" –
54 יעקב – שבפסוק זה מדובר אודות "הילדים"²⁹, אך לא
55 אודות הילדים כשלעצמם, אלא על ההתרגשות
56 והאחזה שהם גורמים בין יוסף לבין בנימין, אשר
57 על-כן דוקא על-ידי-זה נגרם "נכמרו רחמיו אל אחיו".
58 לפיכך אומר רש"י שבין יוסף לבנימין התנהלה שיחה,
59 אשר עוררה את רגשי האחזה³⁰ באופן בלתי-רגיל, עד
60 אשר שיחה זו השפיעה בהכרח על יוסף, למרות
61 הנהגתו התקיפה, להגיע לידי "ויבקש לבכות".

62 בכך מובן מדוע מביא רש"י בהרחבה את הדברים
63 "שאלו... אמר לו..."³¹, ואת הפירוש של כל שם
64 בנפרד, כי "יחנך" סתם, בשלימות – עם כל הפרטים

1 במילים אחרות: היכן נרמז כל זה ב"פשוטו של
2 מקרא", אשר את זה מפרש רש"י?
3 (ג) ועיקר: כיצד קשורים לכאן בכלל בני בנימין?
4 שעליהם מסופר בפרשת ויגש!
5 (ד) מדוע מוסיף רש"י ומדייק "מיד נכמרו רחמיו",
6 ומהו המקור לכך, שהרי רש"י אינו מצטט מן הפסוק
7 את המילה "וימהר"?

ג.

ראיית בנימין לא היתה הגורם ל"נכמרו..."
ההסבר לכך הוא:

9 אין לומר, כפי שנראה במבט שטחי, שיוסף "נכמרו
10 רחמיו... ויבקש לבכות" מפני ראותו את בנימין, כי אם
11 כך צריך היה כל זאת להתרחש מיד לאחר "וירא יוסף
12 אתם את בנימין", כנאמר בתחילת הפרשה²³, ובמיוחד
13 כאשר נאמר שהיה זה באופן של "וימהר יוסף",
14 או לפחות, בסמוך לאחר "וישא עיניו וירא את
15 בנימין אחיו בן אמו"²⁴, כנאמר בסוף הפרשה, כאשר
16 התכנסו השבטים יחד עם יוסף בביתו.
17 אך כיון שהתורה מספרת, שאפילו לאחר הפעם
18 השניה של "וירא" שאל יוסף "הזה אחיכם" ולאחר
19 מכן אמר "אלקים יחנך בני", ורק לאחר מכן נאמר
20 "נכמרו רחמיו" הרי זאת הוכחה, שלא "וירא" גרם
21 ל"נכמרו" עד כדי "ויבקש לבכות".

22 והסיבה לכך מובנת בפשטות: יוסף, בהיותו משנה
23 למלך תקופה ארוכה כל כך, במצב של "ובלעדיך לא
24 ירים איש את ידו ואת רגלו" "רק הכסא אגדל ממך"²⁵,
25 נהג בוודאי בתקיפות ובעוז, ובמיוחד כלפי אחיו הוא
26 השתדל בוודאי להיראות כתקיף וקשוח. לפיכך, למרות
27 שבראותו את בנימין "אחיו בן אמו" התעוררה בקרבו
28 התרגשות עזה, הרי בוודאי, לפני הציגו את עצמו
29 לאחיו, ובמיוחד בנוכחותם של האנשים שסבבו אותו,
30 הסתיר יוסף, כמשנה למלך, את התרגשותו, ולא הביע
31 אותה כלפי חוץ, כפי שרואים שגם לאחר מכן, כאשר
32 "ויבקש לבכות" הרי אז "ויבוא החדרה ויבך שמה".

(23) פרשתנו מג, טז.

(24) שם, כט.

(25) פרשתנו מא, מד. מא, מ.

(26) מלבד בכי (מב, כד) "ויסב מעליהם ויבך" – לפי ששמע שהיו מתחרטין (פירש"י), אבל שם: א) לא "נכמרו רחמיו", ולכן ב) לא הוצרך לילך ה"חדרה" ולרחוץ פניו כבכאן. ורק ש"ויסב מעליהם" – נתרחק מעליהם שלא יראוהו בוכה" (פרש"י) "וישב אליהם". וראה עדי"ו אברבנאל כאן.

(27) וכמו תיכף כאשר באו אחיו "וישתחו לו אפים ארצה... ויזכרו יוסף וגו'" (מב, רט); מה שאמרו לו (שם, יג) "שנים עשר עבריך אחים אנחנו גו' והנה הקטן גו'"; שיעקב עודנו חי (מג, כח). וכיו"ב.

(28) ובינו לבין עצמו אפשר לומר שבכה עדכ"ז, ואין הכתוב צריך לספור.

(29) וישלח לג, ה.

(30) דהרי הכתוב מדגיש "כי נכמרו רחמיו אל אחיו".

(31) וע"פ המבואר בפנים מובן ג"כ שלא כתב רש"י ע"ז "ורבותיו

16 את הגורם ל"נכמרו", לפני הסבירו את המילה "נכמרו" 16
 17 עצמה – כי דוקא פירוש זה, שהכרחי על פי פשוטו 17
 18 של מקרא, מבהיר את משמעות המילה "נכמרו"³⁶: 18
 19 כיון שצריך להיות מדובר כאן על התרגשות מיוחדת 19
 20 ביותר אצל יוסף, חזקה הרבה יותר מאשר הרגש 20
 21 שהתעורר בעקבות "וירא (יוסף) את בנימין אחיו" 21
 22 כדלעיל, הרי מובן, שהמשמעות של "נכמרו" היא 22
 23 "נתחממו", התרגשות חמה ועזה – ולא כתרגום 23
 24 אונקלוס "נכמרו: אתגוללו"³⁷ – התרגשות רגילה³⁸. 24

ו.

"נכמרו" כאן - התרגשות מיוחדת

25 אך רש"י אינו מסתפק בכך, כי גם אם ממשמעות 25
 26 הפסוקים מובן שהמשמעות של "נכמרו רחמיו" היא 26
 27 התעוררות חזקה יותר מאשר "אתגוללו", עדיין אין 27
 28 זאת הוכחה שהמילה "נכמרו" כוללת בתוכה משמעות 28
 29 של "נתחממו", ולא פירוש דומה אחר. לכן מביא רש"י 29
 30 הוכחה למשמעות המילה.

כן דברי הגמ'. ובדפוס ב' דרש"י הובא כגירסת הגמ' שלפנינו, וגם האיכא דאמרי בהשם "וארד". ואכ"מ.

(35) עפ"ז – בנימין ועשרה בניו – כולם מזכירין את יוסף אחיו. ועפ"ז יש לבאר (עכ"פ ע"ד הרמז המתיישב בפש"מ"מ): (א) למה מעתיק רש"י גם האריכות "א"ל יש.. שמם", והול"ל בקצור: יש לך בנים א"ל בלע ובכר וגו'. (ב) בד"ה אלקים (שלפני זה) למה מעתיק מהכתוב גם תיבת "בני", ובפ"י – גם התיבות "את עבדך"

– ונקודת הביאור: מדכתיב "את עבדך" מודגש שאין יעקב בכלל, ו"חנן" שייך רק על אחד עשר השבטים, מדכתיב "חנן בני" – כולל (ובפש"מ אדרבא – העיקר קאי על) בנימין, אלא שלשון ברכה "יחנך" – שייך לברכת בנים כפפנים,

ולכן כשרדייק "יש לי עשרה" – הרי גם בזה "יחנך" דיוסף בדומה ל"חנן" דיעקב – יא' אנשים. ועפ"ז גם יומתק: (א) לכאורה "בני" מיותר. (ב) בחירת תואר החביבות כאן – "בני".

(36) ועפ"ז יובן ויומתק שאפשר להיות כ"ז בהמשך (בד"ה) אחד וכהגירסא (הובאה בהערה 2) דליתא ד"ה חדש ד"נכמרו".

(37) וכ"פ במדרש שכל טוב. ובת"י "רצשו רחמיו", ובפ"י ינתן "שענינו נענוע ונדנדו כו'", אף שבתרגום במלכים והושע הוא "אתגוללו", כדלקמן בפנים.

(38) ולכן לא הביא דרש השמות ממדרש תנחומא, ששם מסיים "באותה שעה נתגלגלו רחמי יוסף". ובב"ר אין בכלל הסיום שהריב"ר הנ"ל הביא ל"נכמרו רחמיו כו".

1 – מהווה את הסיבה ל"נכמרו רחמיו". כל פרט חשוב 1
 2 כדי לעורר את האחוה והרגש המיוחדים שבין בנימין 2
 3 ליוסף³². כי, למרות שבנימין היה בזמן מכירת יוסף רק 3
 4 בן תשע (עשר) שנים בערך³³, הרי במשך כל השנים 4
 5 הללו הוא לא הפסיק להרהר אודות יוסף, אחיו בן 5
 6 אמו, ואודות צרותיו, עד כדי כך שביטא את צערו 6
 7 בשמות ילדיו. ויותר מכך, צערו מובע בשמות כל 7
 8 עשרת ילדיו, ובכל שם באופן אחר של געגועים, צער³⁴ 8
 9 וכדומה – על שם אחי והצרות אשר מצאוהו, כך 9
 10 שבהזכירו ילד כלשהו מילדיו, הוא יזכיר את אחיו בן 10
 11 אמו³⁵.

12 ורק לאחר כל זה, ניתן להבין מדוע לא יכול היה 12
 13 יוסף להמשיך בתקיפותו, וכפי שמדייק רש"י "מיד 13
 14 נכמרו רחמיו".

ה.

הגורם ל"נכמרו" מבהיר את משמעות המילה

15 בכך מובן מדוע מפרש רש"י תחילה, ובהרחבה,

דרשו" וכיו"ב, וגם הציין "כדאי' במס' סוטה" שבסוף פירושו הוא רק על דרש השמות (ולא על תחילת פירושו), כי גם פרטי השקו"ט* מסבירים פש"מ, וגם ההתחלה "יש לך אח מאם" ** ובנימין אמר לו "אח ה' לי כו".

(32) ראה ביאורו"ה (דלקמן הערה 59) "יחס לבכו.. שיתמרמר לבכו בראותו בצער זולתו כמ"ש כי נכמרו רחמיו".

(33) דהרי יוסף נמכר בחיותו בן י"ז שנה, ויוסף נולד לפני שעבד יעקב שש שנים בצאן לבן (פרש"י תולדות כח, ט), ובנימין נולד בא"י (וישלח לה, טז ואילך ובפרש"י שם יח) אחר שש שנים הנ"ל, ואחר היותו בדרך י"ח חדשים (פרש"י שם, לג, יז. וברש"י ישן (תולדות שם): שתי שנים ששה בדרך).

(34) ולכן הביא רש"י דוקא ממס' סוטה, כי מכיון שמהפסוק מוכח ש"נכמרו רחמיו אל אחיו" – רק במס' סוטה מבואר איך שכל שם הוא או "ע"ש אחי" ומעלותיו, או "הצרות אשר מצאוהו". משא"כ בתנחומא ובר"י, שא' או ב' מהשמות אינו מטעם זה (וראה עוד לקמן הערה 38). וכן בסוטה דוקא סדר הדברים בתחלה ע"ד אחיו בן אמו ואח"כ ע"ד בנים המרומזים ב"יחנך" – כמו שהוא הסדר בקרא כנ"ל.

עיו"ל (אלא שאינו ע"ד הפשט) כי במס' סוטה מבואר שיו"ד בנים אלו של בנימין שייכים ליוסף – "הי' ראוי יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים.. ואעפ"כ יצאו מבנימין אחיו וכולן נקרא על שמו". ויומתק ביותר שהם הרגישו במיוחד האחוה של בנימין ויוסף.

ההשנויים שבמדרש השמות שבין פרש"י ומס' סוטה (גרא: בפרש"י – שנתגייר באכסניא, ובסוטה – שגר כו. מופים: בפרש"י – מפי אב למד, ובסוטה – ליתא) – י"ל, שכן היתה גירסתו במס' סוטה, או שמפרש

(* בדוחק אפ"ל שאין פרטי הדברים מוכרחים בפש"מ, אלא מכיון שמוכח שהי' כאן דיבור מיוחד ע"ד אחוה כו. מביא רש"י מ"ש רז"ל (בשנינויים – ראה בשו"ע האב). ואינו צריך להקדים "רבותינו דרשו" וכיו"ב, כיון שהענין עכ"פ מוכרח בפש"מ.

אבל בנדון כזה שאין הפרטים מוכרחים בפש"מ הו"ל לציין המקור לפירושו. ועוד וניקח – הו"ל לקצר בהם. כנ"ל.

(** במד"ר ותנחומא ליתא התחלה זו, אלא שהתחיל לשאול "אית לך בנית" (בר"י). או "יש לך אשה" (תנחומא). ורק לאחז ששאלו מי שמע שמות כו' א"ל בנימין "כולם על אחי בן אמי כו" (תנחומא. ובב"ר בשנינוי ל'). (וביל"ש שם הובא בשאלת יוסף "יש לך אח" ונע"ד"ו הוא בכת"י ב"ר (הוצאת אלבעק) בפצ"ג). אבל שם מתחיל "והי' שואל לו עד שהגיע לענין אחיו" – יודוע שהקו"ט האם ראה רש"י היל"ש). אבל מכיון שהריב"ר הי' ע"ד האחוה (נכמרו רחמיו אל אחיו) וכי' – יומתק בפש"מ לומר שהי' הדבור ג"כ ע"פ הסדר בקרא. בתחלה "אחיו בן אמו" – לשאול "יש לך אח כו" ואח"כ "יחנך" – יש לך בנים כו. כפפנים.

21 שכלי זה נקרא "כומר" משום ההתחממות? ייתכן שזהו
22 שם הכלי מסיבה אחרת?
23 לכן מביא רש"י הוכחה נוספת מ"לשון ארמי" –
24 "מכמר בישראל". שם רואים בבירור ש"מכמר" היא
25 פעולת⁴³ החימום⁴⁴ – ו"לשון ארמי" מוכיחה על
26 "לשון המשנה", כשם שהגמרא בכלל מבארת את
27 המשנה, אשר היא בדומה ל"לשון המקרא, שגם המילה
28 "כומר" היא מאותו שורש של חמימות⁴⁵, כיון שזוהי
29 מטרת הכלי.

ה.

אין הוכחה ברורה ממקומות קודמים בגמרא

לפי זה מובן מדוע לא מביא רש"י את ההוכחה
30 מהביטוי "כומר" המופיע במקומות קודמים בגמרא⁴⁶:
31 הביטוי "כומר של ענבים", שבמסכת יבמות, מופיע
32 בהמשך לדברי הגמרא שם: "דובב שפתי ישנים,
33 כומר של ענבים. מה כומר של ענבים, כיון שמניח
34 אדם אצבעו עליו מיד דובב, אף תלמידי חכמים..." –
35 ולכן אף אם נסתייע ב"מכמר בישראל", אין הוכחה
36 ברורה מ"כומר של ענבים" שהכוונה היא מלשון
37 חמימות, כי לפי תוכן הענין ניתן להבין שה"כלי" אינו
38 נקרא "כומר" עקב פעולת החימום, אלא מפני
39 שהענבים לחוצים בו ולפיכך היין תוסס וניגר מן
40

1 לפי זה מובן בפשטות מדוע אין רש"י מביא הוכחה
2 מ"נכמרו רחמיה" במלכים, ומ"נכמרו נחומי" בהושע:
3 דוקא משום שגם שם מדובר על הרגשה בלב
4 ככפסוקנו, הרי אי אפשר להביא זאת כהוכחה ברורה,
5 שכוונת המילה "נכמרו" כאן היא "נתחממו"³⁹ – אף
6 אם נאמר שגם שם הכרחי לפי הענין בכלל שמדובר על
7 התרגשות עזה⁴⁰, כי במה משמעות זו של המילה
8 הכרחית יותר שם מאשר בעניננו? והראיה: בתרגום⁴¹
9 נאמר גם שם, בדיוק כפי שנאמר כאן: "אתגוללו"⁴².

10 לפיכך חייב רש"י להביא הוכחה מביטוי זה
11 המופיע בקשר לענין אחר, שמהותו מצביעה דוקא על
12 המשמעות "נתחממו".

13 הוכחה ראשונה מביא רש"י מ"לשון משנה (שהיא
14 לשון הקודש, בדומה ל"לשון הפסוקים) על הכומר של
15 זיתים". "כומר" הוא הכלי שבו מחממים את הזיתים,
16 ומכך מובן שמשמעות הביטוי "כומר" – "נכמרו" היא
17 חמימות.

ז.

הצורך בהוכחה מ"לשון ארמי"

18 אך ההוכחה מ"כומר" בלבד אינה הוכחה מושלמת,
19 כי ניתן עדיין לשאול: אם לא נאמר בשום מקום
20 בודאיות, ש"כומר" הוא מלשון חמימות, כיצד נקבע

44 ועפ"ז יומתק מה שבהושע פרש"י רק "נתחממו בל" ארמי" (ולא הביא גם ל' משנה) כי (נוסף ע"ז ש"ל שסומך על פי' בפרשתנו ואינו צריך לכפול עוה"פ כל הפרטים, הנה) בלשון ארמי "מכמר" פירושו "נתחממו" ככפנים. ולכן ביבמות שם בפירושו (ד"ה כומר) פי' "כמו מכמר בשרא" (-היינו דזה מבאר פי' כומר שם) * ובפסחים שם על "מכמר בשרא" כ' רק "ודווח לו על הכומר של זיתים". ועפ"ז מובן מה שבררושים (נסמן לקמן הערה 56) עה"כ כי נכמרו, שמבואר דנכמרו הוא חמימות, מובא רק "נכמרו מל' מכמר בשרא".

45 עפ"ז י"ל עוד טעם מה שהביא רש"י "כומר של זיתים" ולא דרפ"ד המעשרות – דגם אם גרסי' שם "המכמר" (כירושלמי וכ"ה בערוך ועוד) ומדובר בזיתים – הרי קאי שם בהפועל, ופי' טונון זיתים כדי שיתחממו כו' (ר"ש. פי' מהר"י בן מלכי צדק שם. וראה פי"מ בירוש'). משא"כ בכומר של זיתים שבב"מ, שר' חייא תני "במתני' בלשון כומר לומר שכבר נתחממו" (פרש"י ב"מ שם ד"ה על הכומר כו'). וראה לקמן הערה 51.

46 עו"ל: א) דבכ"מ הוא עיקר מקום הענין והסוגיא, משא"כ ביבמות שהוא רק דרך אגב – ומה כומר של ענבים כו'. ב) עיקר המציאות דכומר הוא בותים, משא"כ בענבים דאין רגילות למכמר ענבים (תוד"ה תני – ב"מ שם). וראה פרש"י בכורות שבהערה הבאה.

39 ופרש"י בהושע שם "נתחממו כו'", כי פי' ליטיתו (וסמך על מה שכבר הכריח) כאן.

40 ברד"ק בהושע שם פי' "נתגלגלו... וכן ת"י ואונקלוס ויש מפרשים נתחממו". ובס' השרשים שלו (ערוך כומר) הביא הכ' דפרשתנו ושבהושע, וכ' "פירושו נתגלגלו והמו כתרגומו, או פירושו נתחממו". ובס' השרשים לר"י בן גאון הביא הכ' דפרשתנו ודמלכים והושע ופי' רק "כמו המו". ואכ"מ.

41 במלכים ובהושע.

42 אבל לאחר שכבר פי' כאן אינו צריך לפרשו עוה"פ במלכים, כי שם הם אותם הל' והענין "נכמרו רחמיה", משא"כ בהושע: א) שהל' היא "נכמרו נחומי". ב) מדובר בהקב"ה.

ולהעיר שגם הרד"ק בפי' לני"ך פי' רק בהושע (הובא לעיל הערה 40) ולא במלכים שגפ"ז אלא שצריך בירור מי מהם פי' הרד"ק ראשונה בזמן.

43 ועוד: כאן פרש"י "נתחממו" נפעלו, וגם מכמר בשרא הוא שהבשר נפעל – חימום הבשר (משא"כ "כומר"). וי"ל שלכן (לכמה גי') הביא רש"י גם התיבה "משום", כי "מכמר בשרא" כשלעצמו, אפשר לומר שפירושו הוא שפונעל חימום הבשר, אבל הל' "משום" משמע שמרמו (גם) לתונן הגמ' שם, שמחלוקת היא אם חוששין שהבשר יתחמם (מעצמו) או לא, עיי"ש ובפרש"י.

(* ומה שבב"מ "כומר של זיתים" לא הביא "מכמר בשרא" כמקור לפירושו "כומר" – כי הובא שם בגמרא לפנ"י תיבת "מכמר".

24 במה מתבטאים כאן היסורים הנוראים שהנביא מקונן
 25 עליהם? לכן מבאר רש"י, שהמילה "נכמרו" אינה
 26 מכילה כאן רק את המשמעות של "נתחממו", כי אם
 27 גם את המשמעות "נקמטו קמטים קמטים"⁵⁴ כי "כן
 28 דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונתכווץ". ולפיכך,
 29 כאשר נאמר בתורה שהעור התחמם, אין צורך לפרט
 30 את היסורים הנוראים הכרוכים בכך, כי כך "דרך כל
 31 עור כשמחממין אותו נקמט ונתכווץ", וכבר ניתן להבין
 32 עד כמה גדול העינוי הכרוך בכך.

33 לפי זה מובן מדוע מביא רש"י הוכחה זו רק בסוף
 34 דבריו, למרות שזוהי "לשון מקרא" ולמרות שזהו
 35 ביטוי זהה בדיוק לביטוי "נכמרו" שבפרשתנו: כיון
 36 שמשמעות המילה "נכמרו" היא גם "נקמטו...".
 37 ואדרבה, זוהי המשמעות העיקרית של הפסוק⁵⁵, הרי
 38 אין מכאן הוכחה שלמילה "נכמרו" יש משמעות
 39 מדויקת של "נתחממו".

יא.

מדת הרחמים על הנשמה האלקית

40 מ"ינה של תורה" אשר בפירושו רש"י:
 41 בתורת החסידות⁵⁶ מוסבר על הפסוק "וימהר יוסף
 42 כי נכמרו רחמיו אל אחיו", שיהודים נקראים בשם
 43 יוסף, כנאמר⁵⁷ "נוהג כצאן יוסף". יהודים – "יוסף" –
 44 צריכים לעורר רחמים רבים על דרגת בנימין, בן אוני,
 45 בהתבוננותם עד כמה עצומה ירידתה של הנשמה, אשר
 46 ירדה למטה מטה, ולרחם על הניצוץ האלקי שבנפשו
 47 של היהודי.

48 וזה נרמז בפרטי הדברים של פירושו רש"י על
 49 המילים "כי נכמרו רחמיו", ואף הסדר מדויק בכך,

⁵⁴ יחזום שמטמינם בעפר חם".

⁵² לדוגמא – בספר השרשים לרד"ק. ומביאו בהמשך להפ" דנכמרו רחמיו: "ויחי קרוב לענינו עורנו כתנור נכמרו, שפירושו נשחרו".

⁵³ פרש"י איכה שם. ובס' השרשים לרד"ק – ערך זלעפה – (וכן בפ"י לתהלים יא, ו) כ' ענינם ענין בעתה ורעדו או ענין השריפה. אבל גם לפי רעדה אי"ז שייכות במיוחד לזה שיפעול שזורות העור. ולהעיר מפ"י הראב"ע לאיכה שם דנכמרו פ"י "כמו יבערו ויקדו ונכמרו כי נכמרו רחמיו" (ע"ד פ"י בפרשתנו). ופ"י זלעפות "כמו ורוח זלעפות כטעם סערה".

⁵⁴ ובתרגום שם "עורנו ומשכנו היך תנורא אתקדרו כו".

⁵⁵ ועפ"ז מובן מה שהביא רש"י שם "על הכומר של ענבים ולא זיתים), כי העיקר בענבים הוא הדחיקה כו' ע"ד ענין הקמטה והכווץ, כבפרש"י בכורות.

⁵⁶ לקו"ת בהר מ, ד. אוה"ת בראשית (כרך ו) תתשה, א.

⁵⁷ תהלים ב, פ. רש"י ומצו"ד שם.

1 הענבים⁴⁷, וניתן היה לחשוב, שזוהי משמעות המילה
 2 "כומר"⁴⁸.
 3 גם מהביטוי בארמית "בושלי כמרא" שבמסכת
 4 ברכות אין הוכחה שמשתמשים במילה זו דוקא בקשר
 5 לפעולת חימום, משום ששם, זהו תואר לתמרים⁴⁹,
 6 ואין זו הוכחה שניתן להשתמש בביטוי "כמרא", אף
 7 אם זהו שם תואר של חמימות⁵⁰, כפועל ונפעל⁵¹.

ט.

ההוכחה מהמשך הפסוק "מפני זלעפות רעב"

8 כיון שהמילה המופיעה כאן היא "נכמרו", רוצה
 9 רש"י להביא הוכחה גם ממילה זהה בדיוק בתורה –
 10 ולכן הוא מביא גם את ההוכחה מ"ובמקרא עורנו
 11 כתנור נכמרו", שגם כאן המשמעות, לפי רש"י, היא
 12 "נתחממו".

13 אך כיון שאת המילה "נכמרו" שם ניתן לפרש
 14 מלשון "נשחרו", ואכן כך מסבירים מפרשים אחרים⁵²,
 15 מביא רש"י כהוכחה לפירושו את המשך הפסוק "מפני
 16 זלעפות רעב":

17 אמנם, רעב עלול לגרום לכך שה"עור" ישחיר, אך
 18 כיון שהפסוק מקשר זאת שוב בסופו, בנוסף להשוואה
 19 הקודמת "כתנור", עם המילה "זלעפות", אש וחום⁵³,
 20 מחייב ההגיון, שהמשמעות של "נכמרו" כאן היא
 21 "נתחממו".

י.

ההסבר לכך שההוכחה מלשון המקרא מובאת בסוף

22 אך אם משמעות הפסוק "עורנו כתנור נכמרו", היא
 23 שה"עור" רק "מתחמם" עקב הרעב, נשאת השאלה:

47 וראה פרש"י שם ד"ה כומר. ולהעיר מפרש"י בכורות (לא, ב) ד"ה כומר ענבים "שאוסף בכלי. שידחקו ויתבשלו" (ולא כתב "שיתחממו" כבפירושו ביבמות ובב"מ במשנה (עב, ב)).

48 ומה שבאיכה הביא רש"י "וכן כי נכמרו רחמיו ובלשון הגמרא יש הרבה על הכומר של ענבים מכמר בשרא" – הוא כי שם לא בא להנדיח פירושו, ולכן לשונו "וכן" ולא כמו שכתב כאן. ולכן כתב שם "יש הרבה על הכומר של ענבים כו" – כי לאחר שכבר הכריח פירושו כאן מביא שם הדוגמא הראשונה שבש"ס. אבל צע"ק הלי' "על" (כנ"ל הערה 9) ולכן מסתבר יותר כמו שמבואר בהערה 54.

49 היינו שזהו השם שלהם.

50 ראה פרש"י שם ד"ה בושלי כמרא.

51 בערוך הביא כל המקומות הנ"ל, דמעשרות דברכות כו'. אבל פי' בכ"מ באו"א: במעשרות כו' פי' טונון כו', בפסחים – מכמר כמו כימוש כו'. ובערה"ש כו' שדעת הערוך הוא שכומר הוא טונון ודעת רש"י שהו"ע חימום ושריפה ע"י"ש. ולהעיר דגם בל' לא ינמו באדמה בב"מ (פט, ב), הרי בערוך פי' טונון הזיתים כו' (כ"ש וכו' שבהערה 45), ובפרש"י שם

(* ולהעיר שבמדרש איכה שם "חד אמר כאליון כמריאתא" ובמת"כ שם: כנמרו זה של ענבים שהיא חס כו', אבל ראה יפה ענף שם.

יב.

משמעות הדברים בעבודה הרוחנית של האדם

27 התעוררות רחמים זו וההשפעה הנגרמת על־ידי־זה
28 רמוזה ב"כומר של זיתים", שהכוונה היא, כאמור,
29 שזיתים מתחממים ויוצא מהם שמן.

30 משמעות הדברים בעבודה הרוחנית היא⁶⁰: הזיתים
31 הם מרים⁶¹, וזוהי מרירות הנפש, הבאה על ידי
32 ההתבוננות במעמדו ובמצבו כדלעיל. וכאשר זה באופן
33 של "כומר של זיתים". כלומר, שהמרירות היא
34 בחמימות, שהאדם מרגיש היטב כמה רע ומר לו, והוא
35 מעורר רחמים על נפשו, שזוהי גם המשמעות של
36 כתישת הזית,

37 אז מתגלה גם מלמעלה הדרגה של שמן הטוב –
38 חכמה עילאה – דרגה של רחמים עליונים⁶².

39 וזה מביא לידי גילוי אלקות בנפשו. כלומר, גילוי
40 של אהבה רבה אצל האדם שמדות שבלבו⁶³, כנרמז
41 ב"מכמר בישראל"⁶⁴.

42 לאחר מכן יורד הענין עד לכדי "עור", שהוא
43 לבוש⁶⁵. כלומר, עד לכחות ולענינים הרחוקים מעצם
44 האדם, שגם שם נגרם "נתחממו" של גילוי אור⁶⁶,

45 וכיון שהדבר נובע מרחמים, אשר בקו האמצעי,
46 הוא משפיע והופך שבמקום הענין של "נתחממו"
47 מתוך "רעב" כדלעיל, תהא מדה זו בקדושה, כלשון
48 הנביא⁶⁷: לא רעב ללחם ולא צמא למים כִּי־אם לשמוע
49 את דברי הוי'.

(משיחת ש"פ מקץ תשל"ה)

1 שפירוש זה מופיע לפני ביאור המילה "נכמרו –
2 נתחממו": ראשית צריכה להיות ההתבוננות ב"אחי
3 והצרות אשר מצאוהו", בתחילה יש להתבונן במעלת
4 הנשמה מצד עצמה, שהיא בבחינת "אחי", וקשורה
5 תמיד לאלקות. לאחר מכן "הצרות אשר מצאוהו",
6 ההתבוננות בירידתה, עד כדי "נבלע בין האומות..." –
7 בגוף ובנפש הבהמית, ואף למטה מכך.

8 וכאשר ההתבוננות היא באופן כזה, בכל עשר
9 הבחינות הרמוזות בעשרת השמות ועניניהם, אז
10 מגיעים לידי "נכמרו – נתחממו", הלב מתחמם
11 בחמימות של רשפי אש עם מרירות אמיתית על מעמדו
12 ומצבו⁵⁸,

13 וזה מעורר גם למעלה את מדת הרחמים, שמעלתה
14 על מדת החסד היא ענין החמימות.

15 כפי שלמטה, מדת החסד כשלעצמה משפיעה טוב
16 וחסד כי מטבע הטוב להיטיב, אך זוהי השפעה
17 הנקראת מים, השפעה מתוך קרירות. לעומת זאת
18 הגבורה היא ענין של חמימות ורשפי אש, ולכן נובעים
19 מכך כעס ורוגז וכדומה. אבל מדת הרחמים, למרות
20 שבמהותה היא טוב וחסד, יש בה גם את החמימות של
21 מדת הגבורה. כי בראותו את צער וזולתו "יחם לבו
22 בחמימות רשפי אש" והוא מתעורר ברחמים על זולתו,
23 וזה מביא לידי השפעה של חסד מתוך חמימות,
24 בתשוקה עזה יותר מאשר חסד בלבד, ולכן רחמים היא
25 המדה הממוצעת בין חסד לבין גבורה, כי היא כוללת
26 את שתי המדות הללו⁵⁹.

63 ראה לקו"ת בהעלותך שם (ל, ב. לא, א"ב), דמבחי' מו"ס
ויגמה"ר הנ"ל נמשך בחי' אהבה רבה דאהרן בבני' להיות עין בעין יראו.
64 ראה לקו"ת פנחס (עו, ד ובכ"מ) דהתהוות הבשר היא מהדם
שמשכנו בלב, ולכן בשר מורה על המדות שבלב ובלקו"ת בהעלותך
(לא, ג ואילך וש"ג) דהבשר הוא מבחי' הגבורות ויסוד האש ונכלל
בגבורות דקדושה והיינו שעני' נמשך התלהבות ורשפי אש האהבה כו"ן.
ועפ"ז יובן מה שבלקו"ת ואוה"ת (שבעה ע"ה), שמבואר הנכמרו רחמיו
הוא מל' חמימות מובא דנכמרו רחמיו "מלשון מכמר בשרא" (וראה לעיל
הערה 43 הביאור בזה בפשוט), כי עיקר ענין נתחממו הוא במדות שבלב.
65 וראה לקו"ת פנחס שם. שה"ש מג, ד. ועוד.

66 ולהעיר בדא"פ (שהסדר בפרש"י) לשון משנה ולשון ארמי
(תלמוד) לשון מקרא, מרמז גם על (סדר) ההמשכה, ד'משנה' מדות
והתחלתן – יגמה"ר, ותלמוד מוחין, ומקרא בעשי' (תניא פ"מ בהגהה
נה, ב) – מפרע"ח. וראה גם שם פני"ב. אגה"ק סכו" (קמד, א ואילך)).
ולכן בפרש"י מסיים "במקרא" שהיא בעשי'.

67 עמוס ח, יא.

58 בלקו"ת ואוה"ת שם כי הרחמנות הוא מצד החמימות כי חם לבו
בקרבו ומציי"ן בלקו"ת "וכמ"ש במ"א ע"פ הזהר במדבר כו". (ובאוה"ת)
"ועי' ביאוה"ז פ' במדבר בענין ת"ת שנקרא מרור". והוא הביאוה"ז
דהערה הבאה.

59 ביאוה"ז (לאדמו"ר האמצעי) במדבר פו, א ואילך. וראה ביאוה"ז
להצ"ע ע' תנא ואילך (וגם שם מובא "כי נכמרו רחמיו" דפרשתנו, כנ"ל
הערה 31). וראה גם לקו"ת בהעלותך (לה, ב) שבעה ערה הבאה. סה"מ
תקס"ח ס"ע תצח.

60 ראה לקו"ת בהעלותך ל, ב*. לא. רע"א. לה, א"ב. לו, ב. וראה
גם תו"א פרשתנו לה, ד. תצוה פא, סע"ג ואילך. קי, ד. סה"מ תקס"ח
ע' תקה ואילך.

61 ראה עירובין יח, ב. (הובא בפרש"י נח ח. יא).

62 מובן ופשוט שאין מזה סתירה להמבואר בסוף סעיף שלפניו
מביאוה"ז – וכמבואר בלקו"ת בהעלותך שם דע"י כתישה, מרירות נפשו
כו' הנ"ל, נמשך מבחי' חכמה – מו"ס, ויגמה"ר (וראה שם לה, ב), וכמו
שנמשך בספירות הוא החמימות דמדת הרחמים (ת"ת).

* ולהעיר דשם מציי"ן "זעמ"ש. בענין כי נכמרו רחמיו כו".

כגון דכל יומא ויומא אתתקף בר נש בציצית דאיהו מצוה, ובר נש אתעטף ביה, הכי נמי בתפלי דמנח ארישיה ובדרוועיה, דאינון רזא עלאה כדקא חזי, בגין דקדשא-בריך הוא אשתכח ביה כבר נש דאתעטר ביה בתפלי ואתעטף בציצית, וכולא רזא דמהימנותא עלאה, ועל דא מאן דלא אתעטף בהאי, ולא אתעטר לאתתקפא בתפלי בכל יומא, דמי ליה דלא שריא עמיה מהימנותא, ואתעדי מניה דחילו דמאריה, וצלתייה לאו צלותא כדקא יאות, ובגין כך אבהן הוו מתתקפי גו מהימנותא עלאה, בגין דבירא עלאה, דרזא דמהימנותא שלימתא שריא ביה.

ספר הוזהר חלק א' דף קמ"א ע"א

עיין בנצוצי אורות אות ג'.

ויה לומר, ציצית הוא לנגד אברהם, כי עטיפה בציצית הוא קבלת עול מלכות שמים כמ"ש בתניא פרק מ"א⁷, הוא בחי' אברהם שהוא הי' הראשון שקבל עליו עול מלכות שמים, וישראל זכו למצות ציצית בשביל שאמר אברהם אם מחוט⁸ כדאיתא בסוטה דף י"ז⁹ ובמד"ר פרשת לך פמ"ג ס"ט.

ועטיפה בציצית הוא בחי' מקיף, היינו בחי' וימינו¹⁰ תחבקני דאברהם, וזהו שבשעת העטיפה בטלית אומרים¹¹ מה יקר חסדך כו' משוך¹² חסדך כו' הוא מדת החסד¹³ מדתו של אברהם חסד¹⁴ לאברהם.

תפילין של יד בזרוע שמאל בחי' גבורה, הוא לנגד יצחק מדת הגבורה¹⁵.

כן מתחזק בתפלין שמניח על ראשו וזרועו, שהם סוד עליון כראוי לתיוקן השכינה, לפי שהקב"ה מצוי עם האדם המתעטר בתפלין ומתעטף בציצית, שהכל הוא סוד אמונה העליונה, ועל כן מי שלא מתעטף בציצית ולא מתעטר להתחזק בתפלין בכל יום, הוא דומה (פי' ניכר בו) שאין השכינה שורה עמו, והוסרה ממנו יראת קונו, ואין תפלתו תפלה כראוי, ובשביל זה האבות היו מתחזקים באמונה עליונה, כדי לתקן את השכינה הנקראת באר העליונה, שסוד אמונה השלימה שורה בה. (רמ"ק וכ"פ ומפרשים)

(6) וז"ל: והשתא ישראל אתתקפו ב' וכו', כצ"ל. ומשמע דתפילין וציצית הם כנגד בארות שחפרו האבות. א"מ.

(7) וז"ל: "ובעטיפת ציצית יכוין כמ"ש בוהר להמשיך עליו מלכותו ית' אשר היא מלכות כל עולמים וכו' לייחדה עלינו ע"י מצוה זו, והוא כענין שום תשים עליך מלך".

(8) בראשית יד, כג.

(9) עמוד א'. "דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל זכו ישראל לב' מצוות חוט של תכלת ורצועה של תפילין וכו'". ראה לעיל סימן צד.

(10) שיר השירים ב, ו.

(11) תהלים לו, ח.

(12) שם לו, יא.

(13) ראה לעיל סימן ח, חסד בחי' מקיף. ועיין לעיל סימן ריט הערה 2.

(14) מיכה ז, כ.

(15) יצחק מדת הגבורה, ראה פרדס שער (כב) הכינויים פרק ד. מאמרי

בראשית כו, יח - וישב יצחק ויחפר את בארת המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות כשמת אשר קרא להן אביו

רכב

רמז, יצחק עבודתו הי' בחפירת בארות מים, מו"ם במילואו "מם, יוד, מם", בגי' 180, כמספר שני חיי יצחק

יצחק עבודתו היתה בחפירת בארות מים חיים, שהמים הללו הן מצד הגבורות, המים דבאר שהן עולין מלמטה¹ למעלה, ואין זה מים סתם, כי הרי מים סתם שיוורדים מגבוה לנמוך הוא בחי' חסד דאברהם שאמר² יוקח נא מעט מים, רק מים דחפירת בארות שבהם עולים ונובעים המים מתתא לעילא וכו'.

וימי חייו הי' ק"פ³, כמספר מים במלואו, מ"ם יו"ד מ"ם.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שסט

רכג

האבות ע"י הבארות התחזקו באמונה, כן בניי בכל יום ע"י קיום מצוות, ציצית כנגד אברהם, תפילין של יד כנגד יצחק, של ראש כנגד יעקב

אמר⁴ רבי אלעזר, יאות עבד יצחק, דהא בגין דידע רזא דחכמתא, אשתדל וחפר בירא דמיין, בגין לאתתקפא במהימנותא כדקא יאות, וכן אברהם אשתדל וחפר בירא דמיא, (וכן יצחק) יעקב אשכח ליה מתתקן ויתייב עליה, וכלהו אזלו בתריה ואשתדלו, בגין לאתתקפא במהימנותא שלימתא כדקא יאות.

והשתא⁵ ישראל אתתקפו ביה ברזי דפקודי אורייתא,

(1) ראה תורה אור פרשת תולדות עמוד יז, א ואילך (מובא לעיל סימן ריט הערה 2). ספר המאמרים תקס"ח עמוד תקלד ואילך. תרע"ח עמוד סח ואילך. תרמ"ץ עמוד קסט ואילך. שם עמוד קמז ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק א' סוף עמוד שטט ואילך.

(2) בראשית יח, ד.

(3) עיין עוד במספר ימי חיי יצחק ק"פ, לעיל סימן פז. קכה. קכו.

(4) [תרגום ללה"ק] אמר רבי אלעזר, יאות עבד יצחק יפה עשה יצחק (שכרת ברית עם אבימלך למען לא ימנעהו מחפירת הבארות שהי' בה סוד גדול כדי לתקן את השכינה הנקראת באר), ואמר, כי בשביל שיצחק ידע סוד החכמה, השתדל וחפר באר מים (שהוא סוד השכינה הנקראת באר מים), כדי להתחזק באמונה כראוי, וכן אברהם השתדל וחפר באר מים, יעקב מצא אותה מתוקנת וישב עלי', וכל האבות הלכו אחרי השכינה והשתדלו לתקנה, כדי להתחזק באמונה שלימה כראוי. (רמ"ק ומפרשים)

(5) [תרגום ללה"ק] והשתא אחר שהאבות תיקנו את השכינה, מאז בני ישראל מתחזקים בה בסוד קיום מצוות התורה, כגון שבכל יום ויום מתחזק האדם בציצית שהיא מצוה, והאדם מתעטף בה, כמו

ילקוט לוי יצחק על התורה

תפילין של ראש הנקראים¹⁶ פאר, והמניח אותם הוא¹⁷ תפארת, כידוע בפירוש הקב"ה מניח¹⁸ תפילין, הוא לנגד

אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק ב עמוד תקפ, ובהנסמן בערות שם. (ברכות יא.) א"ר אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל המצוות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר שנא' (יחזקאל כד, יז) פארך חבוש עליך. רש"י: "וכיון דבשו פאר, ואבל מתגולל בצערו בעפר אז הן פאר". ראה אור התורה פרשת נצבים עמוד א'רסא. (17) ראה שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות תפילין סימן כה סעיף ט וז"ל: הרא"ש ז"ל ה" מברך ברכת השחר עד עוטר ישראל בתפארה, והי' מניח תפילין ואח"כ מברך עוטר ישראל בתפארה כדי ליתן שבח והודי' בברכה זו גם על התפילין שהם נקראים פאר שנא' (יחזקאל כד, יז) פארך חבוש עליך. ראה גם לעיל סימן לה. (18) ברכות ו. א"ר אבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר (ישעי' סב, ח) נשבע ה' בימינו ובזרוע עווז, בימינו

יעקב מדת התפארת וכתוב¹⁹ ישראל אשר בך אתפאר, ועיין לקמן [בזהר] בסתרי תורה דף קס"ב ע"א²⁰ יעקב שלימא נטל אינון מקלות תפילין דרישא, ברהטים, אתר ודוכתא לדיורי תפילין כו' ע"ש.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד זה

זו תורה שנאמר (דברים לג, ב) מימינו אש דת למו, ובזרוע עווזו אלו תפילין שנאמר (תהלים כט, יא) ה' עוז לעמו יתן. ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתיב (דברים כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש. (19) ישעי' מט, ג. (20) [תרגום ללה"ק] יעקב השלם (איש תם), לקח אותם המקלות תפילין בראשו. ברהטים, מקום של בתי התפילין וכו'. (ראה פניני לוי יצחק ע"ת פרשת ויצא פרק ל פסוק לז).

המשך ביאור למס' סוטה ליום שלישי עמ' א

1 מִרְבָּה אֶף הַבּוֹנֶה בֵּית שַׁעַר אֲכַסְדֶּרְהָ וּמִרְפָּסֶת שַׁעֲשׂוּיִם לְדַרְיֶסֶת
2 רגל ולא להשתמש בהם, תלמוד לומר 'בית', מה בית הראוי
3 לדיירה אף כל הראוי לדיירה, למעט את אלו שאינם עומדים
4 לתשמש דיירה. רבי אליעזר בן יעקב אומר, שהבית שנאמר
5 בתורה הוא 'בית' במשמעו, וחור מהמלחמה רק על בית רגיל,
6 ולא על אלו שהוכרו במשנה ובברייתא.

המשך ביאור למס' סוטה ליום חמישי עמ' ב

1 ומבאר הגמרא את טעם המחלוקת, במאי קמיפלגי, מר - רבי
2 אליעזר סבר, גופיה בדיבתיה נפיל - גופו של ההרוג במקום שעמד
3 בו בשעת המכה שם נפל, ואילו רישא דנארי נפיל - הראש דרכו
4 לנוד ממקומו וליפול במקום אחר, ולכך קוברים אותו במקום הגוף,
5 ששם היא נפילתו. ומר - רבי עקיבא סבר, רישא היבא דנפיל נפיל
6 - הראש דרכו ליפול במקום שהותו ונהרג, ואילו גופא הוא דרהיט
7 אויל - הגוף דרכו לרוץ אחר שהוכה וליפול במקום אחר, ולכך
8 קוברים אותו במקום הראש, ששם היא נפילתו.
9 שנינו במשנה, מאין היו מודדין, רבי אליעזר אומר מטיבורו, רבי
10 עקיבא אומר מחוטמו. מבאר הגמרא, במאי קמיפלגי התנאים
11 שבמשנה, מר - רבי עקיבא סבר, עיקר חיותא באפיה - עיקר
12 חיותו של האדם היא באפו, וממילא שם היא עיקר ההריגה שבו,
13 ולכך מודדין מחוטמו. ומר - רבי אליעזר סבר, עיקר חיותא
14 בטיבוריה - עיקר חיותו של האדם היא בטיבורו, וממילא שם היא
15 עיקר החיותו, ולכך מודדין מטיבורו.
16 שואלת הגמרא, לימא מחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא, בי הני
17 תנאי - תלויה במחלוקת תנאים אלו, ששנינו בברייתא, מהיך
18 הולד נוצר - מתחיל להוצר במעי אמו, מראשו, וכן הוא אומר
19 "ממעיו אמי אתה גוזף" שפירושו, אתה יצרני במעי אמי מראשי,
20 ומנין שגוזף הוא כינוי לראש, ואומר, גוי נרדף והשליכי וגו'
21 שפירושו גזיזת שער הראש. אמא שאול אומר, הוולד מתחיל
22 להוצר מטיבורו, ומשלח שרשו איקף ואיקף, ואם כך נאמר,
23 שרבי עקיבא שאמר שעיקר חיותו של אדם היא באפו, הוא משום
24 שסבר כהנא קמא שתחילת יצירתו היא באפו, ורבי אליעזר
25 שאמר שעיקר חיותו של אדם היא בטיבורו, הוא משום שסבר
26 כאבא שאול שתחילת יצירתו היא מטיבורו.
27 משיבה הגמרא, אפילו תימא שרבי עקיבא הסובר שמודדין מחוטמו
28 סבר כשיטת אמא שאול שיצירת הולד היא מטבורו, שעד כאן לא

7 מוסיפה הברייתא לדרוש את הפסוק, שהיה יכול לכתוב 'ולא הנה' ו
8 וכתוב 'ולא תנכו', משמע שבא למעט 'חנכו' לזה ולא לאחר, פרי
9 לגולן שגול בית, שאינו חזור. שואלת הגמרא, לימא מה שהוצרך
10 למעט גזלן דלא קרבי יוסי הגלילי, דאי רבי יוסי הגלילי אפשר
11 למעט גזלן מסיבה אחרת שהרי הוא אמר - דרש מהאמור בפרשה
12 'ירד הלכב' שכוונת התורה לזה המתירא

29 קאמר אמא שאול, אלא לענין יצירה, דבי מיתער ולך
30 ממציעתיה מיתער - שכשנוצר הוולד מאמציעתו נוצר, אבל לענין
31 חיותא, דבולי עלמא יודו שעיקר החיות באפיה הוא, דכתיב, "כל
32 אשר נשמת רוח חיים באפיו וגו'".
33 עוד שנינו במשנה שיטה שלישית, רבי אליעזר בן יעקב אומר,
34 במקום שנעשה חלל, מצוארו. מבאר הגמרא, מאי טעמא דרבי
35 אליעזר בן יעקב, דכתיב "לתת אותה אל צוארי חללי רשעים",
36 הרי שה'חללות' קרויה על שם הצואר, ובענייננו הלא נאמר 'אשר
37 סביבות החלל'.
38 משנה. אחר שמדדו זקני הסנהדרין אל העיר הקרובה, נפטרו זקני
39 ירושלים והלכו להן, זקני אותה העיר שנמצאת קרובה מביאין
40 עגלת פקר אשר לא משכה בעול - כלי שמניחים אותו על הבהמה
41 כדי לכוון החרישה שתהיה כראוי, ואין המום פוסל בה, שהודיין
42 אותה לנחל איתן, ומהו איתן, במשמעו, קשה - שהוא בארץ
43 סלע, שהיא קשה, ומכל מקום אף על פי שאינו איתן קשה, שלא
44 נאמר איתן אלא למצוה. ועורפין אותה בקופיין - בסכין גדול
45 מאחוריה ממול ערפה, ומקומה שנערפה בו אסור מלזרוע
46 ומלעבוד בו לעולם, ומותר לסרוק שם פשתן, ולנקר - לסתת שם
47 אבנים אחר הערפיה. מכיון שאינם עבודת קרקע, זקני אותה העיר
48 רוחצין את ידיהן במקום עריפה של עגלה, ואמרים, 'דינו
49 לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא ראו', תמה התנא, וכי על
50 דעתינו עלתה שזקני בית דין שופכי דמים הן שהוצרכו לומר
51 'דינו לא שפכו את הדם', אלא 'דינו לא שפכו הכוונה, שלא גרמנו
52 שישפר דמו, והיינו, שלא בא ההרוג על ידינו ופטרנוהו (בלא
53 מזון) שאם שלחנו אותו ללא מזון, יש לחוש שעל ידי כך הוצרך
54 לגזול מן הבריות ומתוך כך נהרג, ועינינו לא ראו הכוונה, ולא
55 ראינוהו והתננהו ללכת לדרכו יחידי (בלא לוייה),

הגואל כאשר יתבאר לנו אי"ה במקומו הכל תולה לעומת תיקון קומת השכינה כמו כן ימחר עת הגאולה.

ולהבינך עוד את הענין עיין בדרוש שבועות פ"ה ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת והנה אשה שוכבת מרגלותיו ותוכן הדברים ויהי לשון צער בחצי הגלות הדומה ללילה וראוי להיות על כל פנים תיקון חצי המלכות וכלפי שראה בועז צדיק יסוד עולם בדורו אשה יראת ה' שוכבת מרגלותיו עדיין היא ברגליו ואין איש צדיק בארץ להכינה אותה ולהגבי' נגד קומתו ית' על ככה חרד יחרד בקרב לבו אורך זמן הפלאות ביאת משיח.

והיינו הרמז בכאן בזאת ודאי היא השכינה הנקרא זאת תבחנו חיות הס"א בחי' פרעה עד אימתי יתמשך זמן הגלות אם תצאו מזה הגלות כי אם בבא אחיכם הקטן הנה הקטן ודאי מי יקום יעקב כי קטן הוא ודו"ק בזה ותבין. אור המאיר

ב. [תוכן: רמז בהא דסיבב יוסף להביא בנימין אליו לפני יעקב – שהתאספות השבטים עם יוסף הוא פועל דמיוני על העתיד שיהי' כולם לאחדים]

בהא דיוסף סיבב להביא את בנימין אליו עוד טרם בוא יעקב, כתב הרמב"ן כדי לקיים החלומות שידע פתרונם כי כל אחיו ישתחוו לו בתחילה מבלעדי יעקב כהוראת החלום הראשון והנה אנחנו מאלמים אלוים כי אנחנו רמז לכל אחיו. אך דעת רש"י בפסוק ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם וידע שנתקיימו שהרי השתחוו לו וכן בזה"ק. וי"ל לדעתם ז"ל כי באשר ידע יוסף שהתאספות השבטים היא פועל דמיוני על העתיד שיהיו כולם לגוי אחד בארץ וכמ"ש ביחזקאל (לז) שיהיו לאחדים כמו עץ אחד, וזה יתכן ע"י התבטלות והתאחדות זה לזה, וזה יתכן ביותר בעודם לבדם מבלעדי יעקב, אבל בפני יעקב שהיו כולם מתבטלים ליעקב לא היו יכולים עוד להתבטל ולהתאחד זה לזה, דומה לזה שאסור להתפלל אחורי רבו, כי מחמת התבטלות לרבו אי אפשר לו שתהי' לו בחינת התבטלות בתפילה.

שם משמאל

מב, טו – בזאת, תבחנו: חי פרעה אם- תצאו מזה, כי אם-בבוא אחיכם הקטן הנה

א. [תוכן: פי' הפסוק "בזאת" דקאי על קומת השכינה (שנק' זאת קומתך וכו'), דכל הגלות הוא בירורי ניצוצות ולבטל קומת הס"א, "חי פרעה", וזהו בבוא אחיכם הקטן, רמז במ"ש "מי יקום יעקב כי קטן הוא", דקאי על משיח וכו']

בזאת תבחנו חי פרעה אם תצאו מזה כ"א בבוא אחיכם הקטן הנה. יובן ע"ד דאי' בזהר מאן דידע בשיעור קומה יכול לדעת עד אימתי יתמשך אורך גלותא כי הכלל בידינו מספרים הקדמונים אשר בתשלום בירור ותיקון ניצוצי קדושה שנתפזרו מאת השבירה אשר כל זאת מגמתינו בתורה ותפלה ומעשה המצות להעלות אלו הניצוצי קדושה למקומם הרמתה ובזה תולה ג"כ בנין קומה של השכינה להכינה ולסעדה עם קישוטי' ותכשיטי'.

וזה לעומת זה עשה אלקים כמו שיש קומה שלימה בסטרא דקדושה, כמוהו יש גם כן בחי' קומה בס"א כאשר דברנו מזה בפרשיות הקודמת ע"ש. . אשר מוטל על עם קרובו ישראל לבנות קומת השכינה הנקרא זאת ולהוציא יקר מזולל נ"ק המלוכשים בקומת הס"א כאשר נודע למביני מדע שבוזה תולה אורך הגלות עד תשלום זה הבירור ותתרוקן קומת הס"א מכל וכל ותעשה כמצולה שאין בו דגים ואז יבוא משיח צדקינו במהרה בימינו א"ס.

וכאשר רמזנו בפ' חיי שרה ויאמר אחי' ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור אחר תלך ופרשי"י שכך נותנים לבתולת ישראל זמן י"ב חודש בסוד י"ב בקר שהים עומד עליהם לפרנס עצמה בתכשיטי' בזמן הגלות ואחר זמן גמר תיקון קומתה עם תכשיטי' בשלימות תבוא זמן הגאולה אחר תלך כללות כנסת ישראל ותשוב אל אדוני' ע"ש הענין ותביא כאן.

וזה שרמז להם יוסף לאחיו בגלות מצרים ורמז להם על העתיד בזאת השכינה שנקרא זאת קומתך לערך תיקון קומתה יתכן לכם לדעת ולהבין חי פרעה עד אימתי ימשוך חיות הס"א הכינוי לפרעה כי כל מלך שבבחי' מצרים נקרא פרעה כי באמת ענין גלות מצרים נוקב והולך עד ביאת

אגרות קודש

[טבת, ה'תשל"ב]

לציטוטו של כת"ר מסיי אוצר התפלות שמבאר הנס במסירת טמאים ביד טהורים וכו' עפמרי"ל גוים דאכלי שקצים חבול גופייהו (שבת פו, ב) ומאן קצירי רבנן וכו' – לפעני"ד אינו נראה כלל, שהרי כבר נאמר גבורים ביד חלשים.

ומה שני"ל – ובהקדם שאמיתית הגדר דטומאה וטהרה וכן בנוגע לצדיק ועוסק בתורה – שייך רק בבני"י, והמכוון בג' סוגים דטמאים רשעים וזדים הוא להמתיוונים. וההודאה בזה היא ע"ד משי"נ כו"כ פעמים בתהלים וכו' הודאה על נצחון הצדיק וכו"ב.

♦ יום ראשון כ"ד כסלו ♦

מא (א) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים וּפְרַעַה חָלַם וְהִנֵּה עֶמֶד עַל-הַיָּאֵר:
 א וְהִנֵּה מִסּוֹף תְּרַתִּין שָׁנָיִם וּפְרַעַה חָלַם וְהִנֵּה קָאָם עַל נְהַרָא:

כ"ט"א וַיְהִי מִקֵּץ • כְּתַרְגוּמוֹ: 'מִסּוֹף', וְכָל לְשׁוֹן 'קֵץ', סוֹף הוּא. עַל-הַיָּאֵר • כָּל שְׂאֵר נְהָרוֹת אֵינָם קְרוּיִים יְאֻרִים, חוּץ מִנִּילוּס, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָאֶרֶץ עֲשׂוּיָן יְאֻרִים יְאֻרִים בְּיַד אָדָם, וְנִילוּס עוֹלָה בְּתוֹכָם וּמִשְׁקָהּ אוֹתָם, לְפִי שְׂאִין גְּשָׁמִים יוֹרְדִין בְּמִצְרַיִם תְּדִיר כִּשְׂאֵר אֲרָצוֹת.

(ב) וְהִנֵּה מִן-הַיָּאֵר עֹלֵת שִׁבְעַת פָּרוֹת יְפוֹת מְרֹאָה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעִינָהּ בְּאָחוּ:
 ב וְהִנֵּה מִן נְהַרָא סְלָקוּן שִׁבְעַת תּוֹרָן שְׁפִירָן לְמַחְזֵי וּפְטִימָן בָּשָׂר וְרַעֲזָן בְּאֲחֻנָּה:

כ"ט"ב יְפוֹת מְרֹאָה • סִמְן הוּא לִימֵי הַשְּׁבַע, שֶׁהַפְּרִיּוֹת נְרֹאוֹת יְפוֹת זֹו לְזֹו, שְׂאִין עֵין בְּרִיָּה צְרָה בְּהַבְּרָתָהּ. בְּאָחוּ • בְּאֶגֶם, מְרִישׁ"ק בְּלַע"ז, כְּמוֹ: "יִשְׁנָא אָחוּ".

(ג) וְהִנֵּה שִׁבְעַת פָּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן-הַיָּאֵר רַעוֹת מְרֹאָה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל-שִׁפְתַת הַיָּאֵר:
 ג וְהִנֵּה שִׁבְעַת תּוֹרָן אַחֲרָנָן סְלָקוּן בְּתַרְיֵהוּן מִן נְהַרָא בִישָׁן לְמַחְזֵי וּחְסִירָן בָּשָׂר וְקָמָן לְקַבְּלֵיהוּן דְּתוֹרָן עַל פִּיָּה נְהַרָא:

כ"ט"ג רַעוֹת מְרֹאָה וְדַקּוֹת בָּשָׂר • טִיבִי"ש בְּלַע"ז, לְשׁוֹן 'דֵּק'.

(ד) וַתֹּאכְלֵנָה הַפָּרוֹת הַרְעוֹת מִמְרֹאָה וְדַקּוֹת הַבָּשָׂר אֵת שִׁבְעַת הַפָּרוֹת יְפֹת הַמְרֹאָה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּקַּץ פְּרַעַה:
 ד וְאָכְלוּן תּוֹרְתָא בִישָׁן לְמַחְזֵי וּחְסִירָן בָּשָׂר יַת שִׁבְעַת תּוֹרְתָא שְׁפִירָן לְמַחְזֵי וּפְטִימָתָא וְאֲתַעַר פְּרַעַה:

כ"ט"ד וַתֹּאכְלֵנָה • סִמְן שֶׁתָּהָא כָּל שְׂמַחַת הַשְּׁבַע נִשְׁכַּחַת בְּיַמֵּי הַרְעָב.

(ה) וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֵם שְׁנַיִת וְהִנֵּה שִׁבְעַת שַׁבְלִים עֹלוֹת בְּקִנְיָה אֶחָד בְּרִיאֹת וְטֹבוֹת:
 ה וַיִּדְמֹדַף וַחֲלֵם תְּנַיְנוֹת וְהִנֵּה שִׁבְעַת שַׁבְּלֵיָא סְלָקוּן בְּקִנְיָא חַד פְּטִימָן וְטֹבָן:

כ"ט"ה בְּקִנְיָה אֶחָד • טוֹאִיד"ל בְּלַע"ז. בְּרִיאֹת • שִׁינ"ש בְּלַע"ז.

(ו) וְהִנֵּה שִׁבְעַת שַׁבְּלִים דַּקּוֹת וַשְׂדוּפַת קָדִים צְמַחֹת אַחֲרֵיהֶן:
 ו וְהִנֵּה שִׁבְעַת שַׁבְּלֵיָא לְקָנָן וַשְׂקִיפָן קָדִים צְמַחָן בְּתַרְיֵהוּן:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

חֲלוֹם שְׁחֹלֵם עַל אַחֵיו, וְנִתְרַפָּא עַל-יַדֵּי חֲלוֹם פְּרַעַה (תְּנוּמָא וַיִּשְׁב ט). וְהִינֵנוּ שְׂטִיטַד הַפְּטִיט (סְלִיחוֹת לְשַׁנֵּי קְמוּ, פִּיטֵי יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ) מִמְּכּוֹת עֲצָמָן מִתְקַן רְטִיָּה: תוֹרָה ב (ב) וְהִנֵּה מִן הַיָּאֵר. לְפִי שֶׁהָרַעֲב וְהוֹשָׁבַע בָּא עַל-יַדֵּי הַפְּטִיט, שְׂמִשְׁקָהּ הַשְּׂדוּת וּמַגְדִּיל הַתְּבוּאוֹת (כ"ד פט ד: תוֹרָה ג

א) אֵין לְהַבִּיא רְאִיָּה, דְּהָא אֵיִצְטְרִיק מִקֵּץ לְמִימַר דְּאֵין שְׁבִיעִית מִשְׁמַטָּת אֱלֵא [בְּסוֹפָה] (עֲרִיכָן כַּח), בְּן נְרֹאָה לֵי. וּפְרַעַה חָלַם. לֹא כְּמִדַּת הַקְּדוּשָׁה בְּרוּף־הוּא מִדַּת בְּשָׂר־וָדָם, בְּשָׂר־וָדָם מִכָּה בְּאֻמָּל וּמְרַפָּא בְּרִטְיָה, אֲבָל הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּף־הוּא מִכָּה בְּאֻמָּל וּמְרַפָּא בְּאֻמָּל, יוֹסֵף הוֹכֵחַ עַל-יַדֵּי

מא (א) וַיְהִי מִקֵּץ פִּירֵשׁ רַשׁ"י, לְשׁוֹן סוֹף, כְּתַרְגוּמוֹ. וּלְכַף הוֹצֵרָךְ לְפָרֵשׁ בּוּ, לְפִי שְׂמַצִּינוּ מִקֵּץ שְׁחֵא תְּחִילָה, דְּכְתִיב בְּרִמְיָה (ד' יד) מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ חֲפָשִׁי, גְּבִי עֶבֶד עֲבָרִי, וְהִתָּם תְּחִילַת שִׁבְעַת קְאָמְרִי, דְּהָא כְּתִיב בְּתוֹרָה (שְׁמוֹת כ"א א) שֶׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וְתוֹ לֹא, אֲבָל מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׂמִטָּה (דְּבָרִים טו

כ"ט"ו וּשְׁדוּפֹת. השלייד"ש בלע"ז, 'ושקיפן קדוים', תבוטות, לשון משקוף החבוט תמיד על-ידי הדלת המכה עליו. קדים • רוח מזרחית, שקורין ביש"א.

ז וּבְלֵעָא שְׁבִלְיָא לְקִנְתָּא יָת שְׁבַע שְׁבִלְיָא פְּטִימְתָּא וּמְלִימְתָּא וְאַתְעֵר פְּרַעָה וְהָא חִלְמָא:

(ז) וּתְבַלְעֵנָה הַשְּׁבִלִים הַדְּלֹת אֶת שְׁבַע הַשְּׁבִלִים הַבְּרִיאֹת וְהַמְּלֵאוֹת וַיִּיקֶן פְּרַעָה וְהִנֵּה חִלּוֹם:

כ"ט"ו הַבְּרִיאֹת • שִׁינִי"ש בלע"ז. וְהִנֵּה חִלּוֹם • וְהִנֵּה נִשְׁלַם חִלּוֹם שְׁלָם לְפָנָיו וְהִצְרֵךְ לְפִתְרִים.

ח וְהָיָה בַצִּפְרָא וּמִטְרָפָא רוּחָה וְיִשְׁלַח וּקְרָא יָת כָּל חֲרָשֵׁי מִצְרַיִם וְיָת כָּל חֲפִימְהָא וְאַשְׁמַעֵי פְרַעָה לְהוֹן יָת חִלְמָה וְלִית דְּפֶשֶׁר יְתַהוֹן לְפְרַעָה:

(ח) וְהָיָה בַבֶּקֶר וְתַפְעֵם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכַמְיָהּ וַיִּסְפֵּר פְּרַעָה לָהֶם אֶת־חִלְמוֹ וְאִין־פֹּתֵר אוֹתָם לְפְרַעָה:

כ"ט"ו וְתַפְעֵם רוּחוֹ • וּמִטְרָפָא רוּחָה, מְקַשְׁקֶשֶׁת בְּתוֹכוֹ כְּפַעֲמוֹן, וּבְנִבּוֹכְדִנְצָר הוּא אוֹמֵר: (דניאל ב) "וְתַתְּפַעֵם רוּחוֹ", לְפִי שְׁהִיו שָׁם שְׁתֵּי פְעִימֹת: שְׂכַחַת הַחִלּוֹם וְהַעֲלַמַת פְּתָרוֹנוֹ (ב"ר). חֲרָטְמֵי • הַנְּחָרִים בְּטִימֵי מִתִּים, שְׁשׂוֹאֲלִים בַּעֲצָמוֹת ('טימי', הן עצמות בלשון ארמי, ובמשנה: 'בית שהוא מלא טמיא, מלא עצמות'). וְאִין־פֹּתֵר אוֹתָם לְפְרַעָה • פֹּתֵרִים הֵיוּ אוֹתָם, אָבֵל לֹא לְפְרַעָה, שְׁלֹא הָיָה קוֹלֵן נִכְנָס בְּאַזְנוֹי, וְלֹא הָיָה לוֹ קוֹרֵת־רוּחַ בְּפְתָרוֹנָם, שְׁהִיו אוֹמְרִים: 'שְׁבַע בְּנוֹת אֶתָּה מוֹלִיד, שְׁבַע בְּנוֹת אֶתָּה קוֹבֵר' (ב"ר).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 343)

פֹּתֵרִים הֵיוּ אוֹתָם, אָבֵל לֹא לְפְרַעָה (רש"י מא, ח) הַחֲרָטְמִים לֹא הִצִּיעוּ אֶת פְּתָרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף (אף שֶׁבְּפִשְׁטוֹת פְּרוֹת טוֹבוֹת וְשִׁבְלִים בְּרִיאֹת רוֹמְזִים עַל תְּקוּפַת שְׁבַע), שְׁהָרִי בְּחִלּוֹם עֲמָדוֹ הַפְּרוֹת הַרְעוֹת לְצַד הַפְּרוֹת הַטּוֹבוֹת, **בַּעֲת וּבְעוֹנָה אַחַת**. לְכֹן אָמְרוּ שְׁבַע בְּנוֹת כו', שֶׁכֵּן לְפְרַעָה הֵיוּ מְסַפְּרִים נְשִׁים וּמְסַפֵּר פִּילִגְשִׁים, וְיִתְכַּן שֶׁבְּתוֹקְפָה **אַחַת** יוֹלְדוּ לוֹ בְּנוֹת וַיִּמְתְּנוּ לוֹ בְּנוֹת אַחֲרוֹת. אֵף לְפִי פְתָרוֹנוֹ (וְעֵצָתוֹ) שֶׁל יוֹסֵף הֵיוּ שְׁנוֹת הַשְּׁבַע וּשְׁנוֹת הַרְעַב **בְּכִפְסִיפָה אַחַת**, שְׁהָרִי בְּשְׁנוֹת הַשְּׁבַע אֲצָרוּ אוֹצְרוֹת בְּשִׁבִיל שְׁנוֹת הַרְעַב, וּבְשְׁנוֹת הַרְעַב אָכְלוּ אֶת הַאוֹצְרוֹת שְׁאֲצָרוּ בְּשְׁנוֹת הַשְּׁבַע.

(ט) וַיְדַבֵּר עַרְ הַמְּשָׁקִים אֶת־פְּרַעָה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאִי אֲנִי מְזַבֵּיר הַיּוֹם:

ט וּמְלִיל רַב שְׁקִי (עם) לְפְרַעָה לְמִימְרָ יָת סְרַחְנֵי אֲנָא מְדַבֵּר יוֹמָא דִּין:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לְנִבּוֹכְדִנְצָר הִיאָךְ אֶתָּה סְבוּר שְׁזָאֵמֵר לָךְ הַחִלּוֹם, וְכִי נְבִיאִים אֲנַחְנוּ, דְּכָתִיב (שם פסוק יא) [ו]מְלִימְתָּא דִּי מְלָכָה שְׁאֵל יְקִירָה הִיא, כְּלוֹמֵר צְרִיכָה נְבוּאָה, כְּדָכְתִּיב (שמואל א' א' 1) וַיְדַבֵּר דו' הָיָה יְקָר בְּיָמֵים הָהֵם. [וּאֲחֵרֹן] לֹא אִיתִי (דניאל ב' יא), קָרִי בֵּיהּ וְאַחֵרֹן, כְּלוֹמֵר אַחֵרֹן אֵינְנוּ, הַנּוֹשֵׂא אוֹרִים וְתוֹמִים לְהַגִּיד הַנְּעֻלְמִים, אָמֵר לָהֶם נְבוּכְדִנְצָר: הַזְּכֵרְתִּי אוֹרִים וְתוֹמִים, וּבַעֲצָתְכֶם הַכְּהִנִּים שְׁנוֹשְׂאִים אוֹתָם אֲבָדְתֶם מִן הָעוֹלָם, תִּיִּיכֶם שְׁתַּאֲבָדוּ מִן הָעוֹלָם, וְלָכֵךְ צִיָּה לְאוּבָדָא יְתַהוֹן (תנחומא ב: תורה ט

הַפְּתָרוֹן (כ"ד פט ח). וְאֵף עַל גַּב דְּכָתִיב נְבוּכְדִנְצָר (דניאל ב' א) חִלּוֹם חֲלָמְתִי וְתַפְעֵם רוּחִי, הֵתֵם מִשְׁבָּאוֹ הַחֲרָטוּמִּים לְפָנָיו לֹא הָיָה שָׁם כִּי־אִם פְּעִימָה אַחַת, שְׁאֵלּוֹ הָיָה הַחִלּוֹם יְדוּעַ יְהִי הַפְּתָרוֹן יְדוּעַ לָהֶם. וּלְפִיכֵךְ זֶה הַחִלּוֹם וְהַפְּתָרוֹן, וְזֶה (ש)לֹא שְׂכַח כִּי־אִם הַפְּתָרוֹן, לְפִי שֶׁחִלּוֹם נְבוּכְדִנְצָר הָיָה לְזִמְנָן מְרוּבָה וְאֶלְמֵלָא שְׁאָמֵר לוֹ דְּנִיֵּאל הַחִלּוֹם לֹא הָיָה מְאָמִינוֹ מִן הַפְּתָרוֹן, אָבֵל חִלּוֹם פְּרַעָה לֹא־לִתֵּר הָיָה וְהָאִמִּין בוֹ. וּמָה שְׁצִיָּה נְבוּכְדִנְצָר לְהַרְוֵג הַחֲרָטוּמִּים, כְּדָכְתִּיב (שם פסוק יב) וְאָמֵר לְהוֹבְדָה לְכָל חֲפִימֵי בָבֶל, וּפְרַעָה לֹא אָמֵר כֵּן, לְפִי שְׁאָמְרוּ לוֹ הַחֲרָטוּמִּים

(ז) וּתְבַלְעֵנָה הַשְּׁבִלִים. פִּירוּשׁ, גָּדְלוֹ עַד שֶׁכִּסּוּ הָאֲחֵרוֹת, מְלִשׁוֹן כְּבֻלַּע אֶת הַקֶּדֶשׁ (במדבר ד' ב), אָבֵל אֵין לְפָרֵשׁ לְשׁוֹן בְּלִיעָה מִמֶּשׁ, דִּאֵין מְרַאֵין לוֹ לְאָדָם דְּעִגִּיל פִּילָא בְּקוּפָא דְּמִתְקָא (ברכות נה), זֶהוּ מְדַרְשׁ. אָבֵל לְפִי הַפֶּשֶׁט הוּא לְשׁוֹן בְּלִיעָה מִמֶּשׁ, וְהִינּוּ דְקָאֵמֵר בְּסוּף וַיִּיקֶן פְּרַעָה וְהִנֵּה חִלּוֹם, אָמֵר פְּרַעָה מַה שֶּׁהַפְּרוֹת אוֹכְלוֹת זוֹ אֶת זוֹ יְכוּל לְהִיּוֹת, אָבֵל בְּלִיעַת הַשְּׁבִלִים זֶה וְדִאֵי חִלּוֹם הוּא: תורה ח (ח) וְתַפְעֵם רוּחוֹ. פִּירוּשׁ רִש"י, אָבֵל גְּבִי נְבוּכְדִנְצָר כְּתִיב (דניאל ב' א) וְתַתְּפַעֵם רוּחוֹ, לְפִי שְׁהִיו שְׁתֵּי פְעִימֹת, שְׂשַׁכַּח הַחִלּוֹם וְהַפְּתָרוֹן, וְכָאֵן לֹא שְׂכַח כִּי־אִם

(י) פָּרַעַה קָצַף עַל־עַבְדָּיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בַּיִת שַׁר הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֵת שַׁר הָאֲפִים:

(יא) וַנַּחֲלֵמָה חֲלוֹם בְּלֵילָה אַחַד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חֲלָמָנוּ:

כ"י - איש כפתרון חלמו • חלום הראוי לפתרון שנפתר לנו ודומה לו.

(יב) וַיִּשֶׂם אֶתְנוּ נֶעַר עַבְרִי עֶבֶד לְשַׁר הַטַּבָּחִים וְנִסְפְּרָלוֹ וַיִּפְתְּרֵנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כְּחֲלָמוֹ פֶּתַר:

כ"ג - נער עברי עבד • ארורים הרשעים, שאין טובתם שלמה, שמזכירו בלשון בזיון. נער • שוטה ואין ראוי לגדלה. עברי • אפלו לשוננו אינו מפיר. עבד • וכתוב בנימוסי מצרים שאין עבד מולך, ולא לובש בגדי שרים (ספרים אחרים: שירים, וכן גרס ר"א"ס). איש כחלמו • לפי החלום וקרוב לענינו.

(יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פִּתְרֵנוּ לָנוּ פֶּן הָיָה אֹתִי הַשֵּׁיב עַל־פְּנֵי וְאֵתוֹ תִּלְהָ:

כ"ד - השיב על-פני • פרעה הנזכר למעלה, כמו שאמר: "פרעה קצף על עבדיו", הרי מקרא קצר לשון ולא פרש מי השיב, לפי שאין צריך לפרש מי השיב. מי שבדוד להשיב והוא פרעה, וכן דרך כל מקראות קצרים, על מי שעליו לעשות, הם סותמים את הדבר.

(יד) וַיִּשְׁלַח פְּרַעֲה וַיִּקְרָא אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן־הַבּוֹר וַיַּגִּלְהוּ וַיַּחֲלֵף שְׂמֹלֹתָיו וַיָּבֵא אֶל־פְּרַעֲה:

כ"ה - מן-הבור • מן בית הסהר, שהוא עשוי כמין גמא, וכן כל "בור" שבמקרא לשון גמא הוא, ואף אם אין בו מים קרוי בור, פוש"י בלע"ז. ויגלה • מפני כבוד המלכות (כ"ה).

♦ יום שני כ"ה כסלו ♦

(טו) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה אֶל־יוֹסֵף חֲלוֹם חֲלָמָי וּפְתַר אֵין אֹתוֹ וְאֲנִי שָׁמַעְתִּי עֲלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ:

כ"ו - תשמע חלום לפתור אותו • תאזין ותבין חלום לפתור אותו. תשמע • לשון הבנה והאזנה, כמו: "שומע יוסף", "אשר לא תשמע לשונו", אנטינדר"א בלע"ז.

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יוסף מבית האסורים, שהרי ויחלה שמלותיו בגימטריא 'בחד בתשרי'. וקשןא לי כי מצאתי שמלותיו חסר וא"ו, אם לא נאמר יש אם למקרא: תורה טו

האופים, כי מעולם לא הקלו בתפישתי יותר מתפישת שר האופים, כל הימים היינו אני ושר האופים ביחד: תורה יא (יד) ויחלה שמלותיו. מכאן רמז למה שאמרו ר"ל (רי"ה ט) בראש השנה יצא

(י) ויתן אתי במשמר וגו' אתי ואת שר האפים. אותי אותי למה, שמעתי מפי הרב יהודה הכהן, שכן אמר לפרעה: לא תהא סבור שהבין מתוך תפישתי שהיה לי להציל יותר משר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 315)

וְאֲנִי שִׁמְעֵתִי עָלַי לְאָמֹר (מא, טו) כְּתַב הַרְמַבּוּן (וארא ו, י): אָמְרוּ הַמְּפָרְשִׁים כִּי מַלְט "לְאָמֹר" בְּכָל הַתּוֹרָה לְאָמֹר לְיִשְׂרָאֵל . . וְהִנְכוּן בְּעֵינַי, כִּי מַלְט לְאָמֹר לְהוֹרוֹת עַל בְּרוּר הָעֵינָן . . לֹא אֲמִירָה מְסַפֶּקֶת וְלֹא בְרָמָז, עַכ"ל. וְאִךּוּן, הוֹסֶפֶת תַּבַּת "לְאָמֹר" מוֹרָה עַל בְּרוּר גְּמוּר וְדִיּוּק: לֹא רַק שְׁמִיעָה בְּעֶלְמָא שְׁמַעְתִּי, אֲלֵא גַם "לְאָמֹר", בְּבִרוּר גְּמוּר.

(מז) וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פְּרַעֲוִה לְאָמֹר בְּלִעְדֵי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם פְּרַעֲוִה:

כ"ט ~ בְּלִעְדֵי • אֵין הַחֲכָמָה מְשֻׁלִי, אֲלֵא אֱלֹהִים יַעֲנֶה, יַתֵּן עֲנִיָּה בְּפִי לְשְׁלוֹם פְּרַעֲוִה.

(יז) וַיְדַבֵּר פְּרַעֲוִה אֶל־יוֹסֵף בְּחַלְמֵי הַנְּנִי עֹמֵד עַל־שֵׁפֶת הַיַּאֲר:

(יח) וְהִנֵּה מִן־הַיַּאֲר עֹלְת שִׁבְע פָּרוֹת בְּרִיאֹת בְּשָׂר וַיִּפֹּת תֹּאֵר וַתִּרְעִינָה בְּאָחוּ:

(יט) וְהִנֵּה שִׁבְע־פָּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלְת אַחֲרֵיהֶן דְּלוֹת וַרְעוֹת תֹּאֲר מְאֹד וַרְקוֹת בְּשָׂר לֹא־רְאִיתִי כְּהִנֵּה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְרַע:

כ"ט ~ דְּלוֹת • כְּחוֹשׁוֹת, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל ב יג) "מִדּוֹעַ אֶתְּהַ כֶּכָּה דִל"? דְּאֲמַנּוּן. וַרְקוֹת בְּשָׂר • כָּל לְשׁוֹן 'רְקוֹת' שֶׁבְּמִקְרָא חֲסִרֵי בְּשָׂר, וּבְלִעַ"ז בְּלוּא"ש.

(כ) וַתֹּאבְלִנָּה הַפָּרוֹת הַרְקוֹת וְהַרְעוֹת אֵת שִׁבְע הַפָּרוֹת הָרְאשׁוֹת הַבְּרִיאֹת:

(כא) וַתִּבְאֲנָה אֶל־קַרְבְּנָהּ וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֵלֶיהָ קַרְבְּנָהּ וּמְרִאִיהֶן רַע כַּאֲשֶׁר בְּתַחֲלָה וְאִיקִין:

(כב) וַאֲרָא בְּחַלְמֵי וְהִנֵּה שִׁבְע שְׂבָלִים עֹלְת בְּקַנְהָ אַחַד מְלֵאֵת וּמְבוֹת:

(כג) וְהִנֵּה שִׁבְע שְׂבָלִים צְנֻמוֹת דְּקוֹת שְׂדֵפוֹת קָדִים צְמַחוֹת אַחֲרֵיהֶם:

כ"ט ~ צְנֻמוֹת • צְנֻמָּא בְּלִשׁוֹן אַרְמִי, סַלַע, הָרִי הֵן כְּעֵץ בְּלִי לְחַלּוֹחַ וְקִשׁוֹת כְּסַלַע, וְתַרְגוּמוֹ: 'נִצָּן לְקַנְי', נִצָּן, אֵין בְּהֵן אֲלֵא הַנְּצָן, לְפִי שְׁנַתְרוּקְנוּ מִן הַנְּצָרַע.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר
(יט) [וַרְקוֹת] בְּשָׂר. סִימָן דְּרְקוֹת (פסוק כג-כד) וַרְקוֹת, אוֹתוֹ שֶׁתּוֹבַב רְעוֹת הוּא רְקוֹת, וְהַאֲחָרִים דְּקוֹת, וְסִימְנֵיהּ רַק רַע, כְּדַכְתִּיב בְּפִרְשֵׁת בְּרֵאשִׁית (לעיל ו ה): תורה ב

כד ובלעזן שבלאי לקימא ית שבע שבלאי טבתא ואמרית לחרשיא ולית די מחוי לי:

כה ואמר יוסף לפרעה חלמא פרעה חד הוא ית די יי עתיד למעבד חוי לפרעה:

כו שבע תורתא טבתא שבע שנין אנון ושבע שבלאי טבתא שבע שנין אנון חלמא חד הוא:

כז שבע שנים ושבע שנים • בלן אינן אלא שבע, ואשר נשנה החלום פעמים, לפי שהדבר מזמן, כמו שפרש לו בסוף: "ועל השנות החלום וגו'". בשבע שנים הטובות נאמר: "הגיד לפרעה", לפי שהיה סמוך, ובשבע שני רעב נאמר: "הראה את פרעה", לפי שהיה הדבר מפלג ורחוק, נופל בו לשון מראה.

כח ושבע תורתא חסיכתא ובישטא דסלקון בתריהון שבע (נ"י שבועא) שנין אנון ושבע שבלאי לקימא דשקיפן קדוים יהוון שבע שני כפנא:

כח הוא פתגמא די מלילית עם פרעה די יי עתיד למעבד אחזי לפרעה:

כט הא שבע שנין אתין סבעא (נ"י שבועא) רבא בכל ארעא דמצרים:

ל ויקומו שבע שני כפנא בתריהון ויתנשי כל סבעא (נ"י שבועא) בארעא דמצרים וישביצי כפנא ית (עמא ד) ארעא:

לא ולא יתידע שובעא (נ"י שבועא) בארעא מן קדם כפנא שהוא דיהי כתר פן ארי מקיף הוא לתדא:

לב ועל דאתגית חלמא לפרעה תרתין זמנין ארי תקיין פתגמא מן קדם יי ואחזי יי למעבדה:

(כד) ותבלעזן השבלים הדקת את שבע השבלים הטבות ואמר אל-החרטמים ואין מגיד לי:

(כה) ויאמר יוסף אל-פרעה חלום אחד הוא את אשר האלהים עשה הגיד לפרעה:

(כו) שבע פרת הטבת שבע שנים הנה ושבע השבלים הטבת שבע שנים הנה חלום אחד הוא:

כז שבע שנים ושבע שנים • בלן אינן אלא שבע, ואשר נשנה החלום פעמים, לפי שהדבר מזמן, כמו שפרש לו בסוף: "ועל השנות החלום וגו'". בשבע שנים הטובות נאמר: "הגיד לפרעה", לפי שהיה סמוך, ובשבע שני רעב נאמר: "הראה את פרעה", לפי שהיה הדבר מפלג ורחוק, נופל בו לשון מראה.

(כח) ושבע הפרות הרקות והרעלת העלת אחריהן שבע שנים הנה ושבע השבלים הרקות שדפות הקדים יהיו שבע שני רעב:

(כח) הוא הדבר אשר דברתי אל-פרעה אשר האלהים עשה הראה את-פרעה:

(כט) הנה שבע שנים באות שבע גדול בכל-ארץ מצרים:

(ל) וקמו שבע שני רעב אחריהון ונשפח כל-השבע בארץ מצרים וכלה הרעב את-הארץ: כז שבע שנים ושבע שנים • הוא פתרון הבליעה.

(לא) ולא יודע השבע בארץ מפני הרעב שהוא אחרי-כן פיי-כבד הוא מאד:

כז שבע שנים ושבע שנים • הוא פתרון: "ולא נודע פיי-כבדו אל-קרננה".

(לב) ועל השנות החלום אל-פרעה פעמים פיי-נכון הדבר מעם האלהים וממהר האלהים לעשותו:

כז שבע שנים ושבע שנים • מזמן.

שתיים, הרי ארבעים נחסרו, ונפרעו להם בימי ירמיה, דכתיב (ראה יחזקאל כט ט-ט) ודנה מצרים לשמה ארבעים שנה (כ"ר פט ט) תורה כח

דחלום, וכן בסיפור, וכן דהגדה מפי יוסף דפרות ושבע דשבלים, הרי ארבעים ושתיים, ועל-ידי תפלת יוסף נחסרו עד שבועה, בא יעקב ונחסרו עד

(כז) יהיו שבע שני רעב. יהיו לשון תפלה הוא, שמן הדין הנה להיות ארבעים ושתיים שנים רעב במצרים, שבע דפרות ושבע דשבלים

שיעור יומי ליום שני כ"ה כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – מא – פרשת מקץ לא

(לג) וְעַתָּה יֵרָא פְרַעֲהָ אִישׁ נְבוֹן וְחָכָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק טו, עמוד 340 – מתוך 'לקראת שבת')

הַכְּמַת יוֹסֵף בְּפִתְרוֹן הַחֲלוּמוֹת

וְעַתָּה יֵרָא פְרַעֲהָ אִישׁ נְבוֹן וְחָכָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: (מא, לג)

לאחר שפרש יוסף את חלומות פרעה, יעץ לו כיצד עליו לנהוג לקראת שנות הרעב – "וְעַתָּה יֵרָא פְרַעֲהָ" גו', "יעשה פרעה ויפקד".

ולכאורה תפקידו של יוסף היה רק לפרש את דבר החלום, ולא ליעץ מה לעשות. וההסברה בזה: הקשי בפתרון החלום שבשטיו נכשלו החרטומים לפרשו, מספר בהמשך הפתוב: "והנה שבע פרות אחרות עולות . . רעות מראה ודקות בשר, ותעמדנה אצל הפרות על שפת היאור", כלומר – שהפרות הרזות והשמנות עמדו יחד על שפת היאור. התקשו החרטומים: מהו ההסבר להמצאות שני הסימנים ההפכיים - רזות ושמןות – ביחד? רק יוסף, בהקמתו, ערב את שני ההפכים בפתרונו: בשבע שני השבע "ויקבצו את כל אכל השנים הטובות הבאות האלה ויצברו בר", היינו שכבר בשנות השבע יתכוננו לשנות הרעב, ומאידך – בשנות הרעב "והיה האכל לפקדון לשבע שני הרעב", שיאכלו את אכל שנות השבע. מעלה נוספת ועקרית, שפתרון החלום נסב לא רק על הצפוי מאת הקב"ה, אלא גם מעשיו של פרעה – צבירת האכל, נרמזו בחלומו.

ועל־כן "ויטב הדבר בעיני פרעה". פרוש: עצתו של יוסף מצאה חן בעיני פרעה יותר מפתרון החלום עצמו, עד ששכחו "אין נבון וחכם פמור", בכונתו לעצתו.

לד יעבד פרעה וימני מהימניו על ארעא ויזרו ית ארעא דמצרים בשבע שני שובעא (ג' שבועא):

(לד) יַעֲשֶׂה פְרַעֲהָ וַיִּפְקֹד פְּקָדִים עַל־הָאָרֶץ וְחַמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שָׁנֵי הַשְּׁבַע:

כ"ט • וְחַמֵּשׁ • כְּתַרְגוּמוֹ: 'וַיִּזְרֵד', וְכֵן: "וְחַמֵּשִׁים".

לה ויכנשונו ית כל עיבור שניא טבון דאתון האליו ויצרון עיבור תחות ידא דפרעה עיבורא בקירניא ויטרון:

(לה) וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וַיִּצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פְּרַעֲהָ אֹכֶל בַּעֲרִים וְשָׁמְרוּ:

כ"י • אֶת־כָּל־אֹכֶל • שם דבר הוא, לפיכך טעמו באל"ף ונקוד בפת"ח קטן (סגול). ואוכל שהוא פועל, כגון "כי כל אוכל חלב", טעמו למטה בכ' ונקוד קמץ קטן (צירי). תחת יד־פרעה • ברשותו ובאוצרותיו.

לו ויהי עבורא גניז (לעמא ד) לארעא לשבע שני כפנא די תהוין פארעא דמצרים ולא תשתיצי עמא דארעא בכפנא:

(לו) וְהָיָה הָאֹכֶל לְפָקְדוֹן לְאֶרֶץ לְשֶׁבַע שָׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תֵּהְיֶינָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא־תִפְרֹת הָאֶרֶץ בְּרָעָב:

כ"י • וְהָיָה הָאֹכֶל • הצבור, כשאר פקדון הגנוז לקיום הארץ.

לז וישפר פתגמא בעיני פרעה ובעיני כל עבדוהי:

(לז) וַיִּיטֵב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פְרַעֲהָ וּבְעֵינֵי כָּל־עַבְדָּיו:

לח ויאמר פרעה לעבדוהי הישתבחו פדיון קבר די רוח נבואה מן קדם יי פה:

(לח) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהָ אֶל־עַבְדָּיו הֲנִמְצָא כֹּה־אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ:

(לד) וְחַמֵּשׁ אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם. לשון חומש, לתת החמישית לפרעה, ומשם התחיל במפורש בפרשת ויגש (לחל מו כד): תורה לה

כ"ו • הנמצא כזה • הנשפך פדין, אם גלף ונבקשנו, הנמצא כמוהו? הנמצא, לשון תמיהה, וכן כל ה"א המשמשת בראש התבה ונקודה בקטף פתח.

♦ יום שלישי כ"ו כסלו ♦

(ט) וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים
 אוֹתָךְ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נְבוֹן וְחָכָם כְּמוֹךָ:
 כ"ו • אֵין־נְבוֹן וְחָכָם כְּמוֹךָ • לְבַקֵּשׁ אִישׁ נְבוֹן וְחָכָם, שְׁאַמְרֵךְ – לֹא נִמְצָא כְמוֹךָ.

(מ) אַתָּה תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פֶּיךָ יִשְׁק כָּל־עַמִּי רַק
 הַכֶּסֶף אֲגַדֵּל מִמֶּךָ:
 כ"ו • יִשְׁק • יִתְזַן, יִתְפָּרַס. כָּל צָרְכֵי עַמִּי יִהְיוּ נַעֲשִׂים עַל יָדְךָ, כְּמוֹ: (לעיל טו) "וּבֶן מִשְׁק בֵּיתִי", וְכְמוֹ: (תהלים
 ב) "נִשְׁקוּ־בַר", גְּרִישוֹן בְּלַעֲזוֹ. רַק הַכֶּסֶף • שִׁיחִיו קוֹרִין לִי מֶלֶךְ. כֶּסֶף • לְשׁוֹן שֶׁל הַמְּלוּכָה, כְּמוֹ: (מלכים
 א) "וַיַּגְדֵּל אֶת כֶּסֶפוֹ מִכֶּסֶף אֲדָנָי הַמֶּלֶךְ".

(מא) וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה נָתַתִּי אֶתְךָ עַל
 כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
 כ"ו • נָתַתִּי אֶתְךָ • מְגִיתִי יָתֶךָ, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן לְשׁוֹן נְתִינָה הוּא, כְּמוֹ: "וּלְתַתְּךָ עֲלִיוֹן". בֵּין לַגְּדֵלָה בֵּין
 לְשִׁפְלוּת, נוֹפֵל לְשׁוֹן נְתִינָה עֲלָיו, כְּמוֹ: (מלאכי ב) "נְתַתִּי אֶתְכֶם נְבוֹזִים וְשִׁפְלִים".

(מב) וַיֹּסֶר פֶּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ
 עַל־יַד יוֹסֵף וַיִּלְבֹּשׂ אֹתוֹ בְּגָדֵי־שֵׁשׁ וַיַּשֵּׂם רֶבֶד הַזָּהָב
 עַל־צְוָארָו:
 כ"ו • וַיֹּסֶר פֶּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ • נְתִינַת טַבַּעַת הַמֶּלֶךְ, הִיא אוֹת לְמִי שֶׁנּוֹתְנָהּ לוֹ, לְהִיזוֹת שְׁנֵי לוֹ לַגְּדֵלָה.
 בְּגָדֵי־שֵׁשׁ • דָּבָר חֲשִׁיבוֹת הוּא בְּמִצְרָיִם. רֶבֶד • עֲנָק, וְעַל שֶׁהוּא רְצוּף בְּטַבַּעוֹת קְרוּי רֶבֶד, וְכֵן: (משלי ז)
 "רֶבֶדְתִּי עֲרִשִׁי", רְצַפְתִּי עֲרִשִׁי מְרַצְפוֹת. בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה: 'מִקְרָךְ רֶבֶדִין שֶׁל אֶבֶן עַל הַרְבֵּד שֶׁבַעֲזָרָה', וְהִיא
 רְצֻפָה.

(מג) וַיַּרְפֵּב אֹתוֹ בְּמַרְפַּכַּת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקְרָאוּ
 לִפְנֵי אֲבִירָךְ וַנְתֹן אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
 כ"ו • בְּמַרְפַּכַּת הַמִּשְׁנָה • הַשְּׁנִינָה לְמַרְפַּכְתּוֹ הַמְּהַלְכַת אֲצֵל שְׁלוֹ. אֲבִירָךְ • כְּתַרְגוּמוֹ: 'דִּין אֲבָא לְמַלְכָא', 'רַךְ'
 בְּלִשׁוֹן אַרְמִי 'מֶלֶךְ. בְּהַשְׁתַּפְּיִן: 'לֹא רִיכָא וְלֹא פֶר רִיכָא'. וּבְדַבְרֵי אַגְדָּה, (ספרי פ' דברים) דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(מב) וַיִּלְבֹּשׂ אֹתוֹ בְּגָדֵי שֵׁשׁ פִּירֵשׁ
 רש"י, דָּבָר חֲשִׁיבוֹת הוּא בְּמִצְרָיִם. וַיִּשֵּׂם
 מִקְשִׂים עַל זֶה מִפְּהַ שֶׁפִּירֵשׁ בְּפָרְשַׁת
 בְּרֵאשִׁית (ב יא) עַל נְהַר פִּישׁוֹן הוּא
 נִילוֹס, וְנִקְרָא פִישׁוֹן עַל שֵׁם שְׁמַגְדֵּל
 פִּשְׁתָּן, מִכָּלֵל דְּפִשְׁתָּן הָיָה מִצְוִי
 בְּמִצְרָיִם. וְנִרְאֶה לִי דְּוֹדָאֵי מִגְדֵּל פִּשְׁתָּן
 הָיָה, וְחֻשׁוֹב הוּא יוֹתֵר מִכָּל הָאֲרָצוֹת,
 וּמִתּוֹךְ חֲשִׁיבוֹתוֹ הָיָה יָקָר, וְהוּוּ שְׁאָמַר
 רש"י ו'ל, חֲשִׁיבוֹת הוּא בְּמִצְרָיִם. וְעוֹד
 יֵשׁ לוֹמַר, דְּפִשְׁתָּן דְּקָאָמַר הָתָּם הֵינִינוּ
 קְנָבוֹס, כְּמוֹ וְתַטְמֵנִם בְּפִשְׁתִּי הָעֵץ
 (ירושלמי ב א) דְּפִירֵשׁ רש"י קְנָבוֹס, וְשֵׁשׁ
 דְּהָבָא הֵינִינוּ פִּיתְנָא, וְהוּא לֹא הָיָה מִצְוִי
 בְּמִצְרָיִם: תורה מג

שיעור יומי ליום שלישי כ"ו כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – מא – פרשת מקץ לג

'אברך, זה יוסף, שהוא אב בחקמה ורף בשנים'. אמר לו בן דורמסקית: 'עד מתי אתה מענת עלינו את הפתובים? אין 'אברך' אלא לשון ברפס, שהכל היו נכנעין לפניו ויוצאין תחת ידו, כענין שנאמר: "ונתון אותו וגו'".

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ מקץ. שבת חנוכה, ה'תשכ"ו)

לפי הפירוש הפשוט, "דין אבא למלכא", אינו מובן: מדוע מתרגם הפתוב את דברי המצריים בלשון מצרי ללשון ארמי. ולכן יש צורך בפירושים ש"בדברי אגדה": (א) "אב בחקמה ורף בשנים". והקושי בפירוש זה - דכיון שיוסף היה בן שלושים, למה יקראוהו "רף", וגם: מה שיף השבח דחקמה לענין המלוכה. (ב) "אין אברך אלא לשון ברפס כו", שרק כרעו בך, ולא השתחוו בפשוט ידים ורגלים כמו למלך (ולא כמו אחי יוסף שהשתחוו לו אפים ארצה), כיון שגדולתו באה על-ידי מינוי פרעה ("כענין שנאמר ונתון ונתון אותו וגו'"). אף פירוש זה קשה יותר - למה ישבחוהו רק בכריעת ברפס, בה בשעה שהחילוק היחידי בינו ובין המלך אינו אלא בקריאת שם מלך. החילוק בין הפירוש של רבי יהודה לפירוש של רבי יוסי - בהתאם לשיטתם האם מדקיקים בעיקר על תוכן פללות הענין (הדגשת שבחו של יוסף), או על פירוש התיבה ("אברך"). והחילוק בין ב' הפירושים - בפנימיות הענינים, האם יוסף פעל על המצריים ביטול במציאות (השתחוואה), או רק ביטול היש (פרעה) - הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' ח"ה ע' 202 ואילך.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 207)

לשון ברפס, שהכל היו נכנסין ויוצאין תחת ידו (רש"י מא, מג) היינו שהיו פורעים בך בלבד, אף לא השתחוו בפשוט ידים ורגלים, כמו בפני פרעה, שהרי לא היה מלך ממש. ומה שנאמר להלן לגבי אחי יוסף 'וישתחוו לו אפים ארצה' - יש לומר, שהשכטים לא הכירו את ההבדל בין יוסף לפרעה, וכשראו שיוסף מושל במצרים חשבו שגדלתו שוה לזו של פרעה (וראה רש"י ריש פרשת ויגש: חשוב אתה בעיני כמלך).

מדוע נאמר פרעה ליוסף אנא פרעה ובר מימך לא ירים גבר ית ידה למיחד זין וית רגלה למרפב על סוסיא בכל ארצה דמצרים:

וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהוּ אֶל-יוֹסֵף אֲנִי פְּרַעֲהוּ וּבִלְעָדֶיךָ לֹא-יָרִים אִישׁ אֶת-יָדוֹ וְאֶת-רַגְלוֹ בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרָיִם:

ה"ש < אַנִּי פְּרַעֲהוּ • שֵׁשׁ יְכַלֵּת בְּיָדִי לְגַזֵּר גְּזֵרָה עַל מַלְכוּתִי. וְאַנִּי גֹזֵר: שֵׁ"לֹא יָרִים אִישׁ אֶת-יָדוֹ" • וּבִלְעָדֶיךָ • שְׁלֹא בְּרִשְׁוֹתֶךָ. דְּבָר אַחֵר: "אַנִּי פְּרַעֲהוּ", אֲנִי אֵהִי מֶלֶךְ, "וּבִלְעָדֶיךָ וְגו'", וְזֶהוּ דְגִמַּת "וְכַפְסָא". אֶת-יָדוֹ וְאֶת-רַגְלוֹ • כְּתַרְגוּמוֹ.

מה ויקרא פרעה שום יוסף גברא דמטמרן גלון לה ויהב לה ית אסנת בת פוטי פרע רבא דאון לאתמא ונפק יוסף (שליט) על ארצה דמצרים:

(מה) וַיִּקְרָא פְּרַעֲהוּ שְׁם-יוֹסֵף צְפֹנְתַּ פְּעֻנַח וַיִּתֵּן-לוֹ אֶת-אֲסֹנַת בַּת-פּוּטִי פְּרַעַ פְּתָן אֵן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל-אֶרֶץ מִצְרָיִם:

ה"ש < צְפֹנְתַּ פְּעֻנַח • מְפָרֵשׁ הַצְּפוּנוֹת, וְאֵין ל'פְּעֻנַח' דְּמִיּוֹן בְּמִקְרָא. פּוּטִי פְּרַעַ • הוּא פּוּטִיפֵר, וְנִקְרָא פּוּטִי פְּרַעַ עַל שְׁנִסְתָּרְס מֵאֲלִיו, לְפִי שְׁחִמַּד אֶת יוֹסֵף לְמִשְׁפַּב זְכוּר (סוטה א').

דעת זקנים מבלי התוספות – עוז והדר

ובשעבר יוסף בכל ארץ מצרים יצאו כל הנשים לראות יפיו של יוסף, כדכתיב (להלן מט כב) בנות צעדה עלי שור, וכל אחת זורקת לו חפץ או תכשיט וזו לא היה לה מה לזרוק, וזרקתה לו הקמיע שהיה בצנארה, ועיין בו וראה שהיא מורעו של יעקב ונשארה (ראה פרקי ד"א פ"ח): תורה מו

יש לומר, שנשארה מפני שהיתה מורע יעקב, כדפירש רש"י בפרשת וישלח דבת דינה היתה משכבם, ותלה לה יעקב אבינו קמיע בצנארה והשליכה, והובאה למצרים על-ידי נס כדפרישתי, וגדלה פוטיפר בביתו ולכה נקראת על שמו, כמו שמצינו (מגילה יג) גבי משה רבינו עליו-השלום, [[אלה בני בתיה וגו' (דברי הימים א' ד יח),

(מה) צְפֹנְתַּ פְּעֻנַח. נוטריקון, צדיק ספוט נגד תאנותו, פוטיפר ענה נפשו חכם: וַיִּתֵּן לוֹ אֶת אֲסֹנַת. ואם תאמר, יוסף שהיה מלך אף נשא בת הדיוט. ונראה לי לפי שמתחלה היה יוסף עבד לפוטיפר, אמר בלבבו אם לא אעשה רצונו לישא בתו וילכלני וילשין אותי שהייתי עבדו, אשאנה ויכבדני. ועוד

מו ויוסף בר תלמיז שנין בד קם קדם פֿרעה
מלכא דמצרים ונפק יוסף מן קדם פֿרעה
ועבר (שליט) בכל ארעא דמצרים:

(מו) ויוסף בן־שְׁלֵשִׁים שָׁנָה בְּעַמּוֹדוֹ לִפְנֵי פֿרעה
מִלְד־מִצְרַיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלְּפָנֵי פֿרעה וַיַּעֲבֹר
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

מו ויכנשו דירי ארעא בשבע שני שובעא
(ניי שבועא) עיבורא לאוצרין:

(מו) וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשִׁבְעַת שָׁנֵי הַשָּׁבַע לְקִמְצִים:

מח ויבנה ית כל עיבור שבע שנין די הוו
בארעא דמצרים ויהב עיבור בקרנא עבור
תקל קרתא די בסתרנאה ויהב בגויה:

מח"א וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ • בְּתַרְגוּמוֹ, וְאִין הִלְשׁוֹן נַעֲקַר מִלְשׁוֹן עֲשֵׂיָה • לְקִמְצִים • קִמְץ עַל קִמְץ, יָד עַל יָד, הָיוּ
אוֹצְרִים •

מח ויבנה ית כל עיבור שבע שנין די הוו
בארעא דמצרים ויהב עיבור בקרנא עבור
תקל קרתא די בסתרנאה ויהב בגויה:

(מח) וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֶכָּל ׀ שִׁבְעַת שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֵּן־אֶכָּל בַּעֲרִים אֶכָּל שְׂדֵה־הָעִיר
אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ:

מח"א אֶכָּל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ • שְׁכַל אֶרֶץ וְאֶרֶץ מַעֲמַדַּת פְּרוֹתֶיהָ וְנוֹתְנִין בְּתַבּוּאָה
מַעֲפַר הַמְּקוֹם, וּמַעֲמִיד אֶת הַתַּבּוּאָה מִלִּירְקָב. (נרצא לי שהיא דעת רבי נחמיה, ואין צריך כלל להגיש ברש"י, כאשר עלה בדעת קצתם) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כה, עמוד 224 - מתוך 'לקראת שבת')

אסוף התבואה - בעבודת ה'

אֶכָּל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ:

וְנוֹתְנִים בְּתַבּוּאָה מַעֲפַר הַמְּקוֹם, וּמַעֲמִיד אֶת הַתַּבּוּאָה מִלִּירְקָב (מא, מח. ובפירוש רש"י)
רש"י מתאר את אסוף תבואת מצרים ושמורה: "וְנוֹתְנִים בְּתַבּוּאָה מַעֲפַר הַמְּקוֹם, וּמַעֲמִיד אֶת הַתַּבּוּאָה מִלִּירְקָב" (מא,
מח).

משמעות הפרוש בעבודת האדם לקונו:

אסוף תבואה - התורה שהאדם לומד ומצטברת אצלו, כפרוש ה'תוספות' (דבור המתחיל "ורב תבואות" סנהדרין, מב.) "בעל
שמועות הוא בעל חטין".

"מעמיד את התבואה" - כדי שהתורה שלמד תקלט היטב ותחשב 'מקומת' למרות שהיא תורת הקב"ה, וגבוהה בהרבה
משכלו של האדם, זקוק הוא ל -

"עפר" - שמורה על "בטול" מציאותו. כמו שאומרים "ונפשי כעפר לכל תהיה (ואז) פתח לבי בתורתך". כשהידי לומד
תורה מתוך "בטול", נכר בלמודו "נותן התורה", הקב"ה.

"עפר המקום" - הבטול צריך להיות דוקא מאותו מקום וענין - בלמודו, ולא בדברים אחרים - מלחמת היצר, שאז
צריך לנהוג באופן של "עז כנמר וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים".

מט ויבנה יוסף עבורא כחלא דימא סגי
לחדא עד די פסק לממני ארי לית מגני:

(מט) וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בַּר כְּחֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד עַד
כִּי־חָדַל לְסַפֵּר כִּי־אֵין מִסְפָּר:

מח"א עַד כִּי־חָדַל לְסַפֵּר • עַד כִּי חָדַל לוֹ הַסּוֹפֵר לְסַפֵּר, וַהֲרִי זֶה מִקְרָא קָצָר. כִּי־אֵין מִסְפָּר • לְפִי שְׂאִין
מִסְפָּר, וַהֲרִי 'כִּי' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'דִּהָא'.

(א) וְלוֹסֵף יֵלֵךְ שְׁנֵי כְנָזִים בְּטָרִם תְּבוֹא שְׁנַת הָרָעֵב
שָׂמָא דְכַפְנָא דִּילִידַת לֵה אָסְנַת בַּת פּוּטִי
פְּרַע רַבָּא דְאוּן:

כ"ז • בְּטָרִם תְּבוֹא שְׁנַת הָרָעֵב • (תענית יא) מִכָּאן שְׂאָסוּר לְאָדָם לְשִׁמְשׁ מִטָּתוֹ בְּשָׁנֵי רַעְבוֹן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 194)

מִכָּאן שְׂאָסוּר לְאָדָם לְשִׁמְשׁ מִטָּתוֹ בְּשָׁנֵי רַעְבוֹן (רש"י מא, ט). בְּפִרְשֵׁת נח (ז, ז) כִּתְב רַש"י שֶׁנֶּחַ וּבְנָיו נֶאֱסְרוּ בְּתִשְׁמִישׁ הַמִּטָּה בַּתְּבָה, "מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם שְׂרוּי בְּצַעַר". זֶהוּ שְׂדֵיךְ מִכָּאן דְּיִיקָא, וְלֹא מִזֶּנַח וּבְנָיו. וְנִמְוִיקוּ עִמּוֹ: מִזֶּנַח אֶפְשָׁר לְלַמֵּד אֶסְוֹר זֶה רַק כִּפְּאָשׁר הָאָדָם עֲצֵמוֹ שְׂרוּי בְּצַעַר, שֶׁהָרִי אִף נֶחַ וּבְנָיו הִצְטַעְרוּ בְּהִיזְתָּם בַּתְּבָה. וְאֵלּוּ מִיּוֹסֵף לּוֹמְדִים שֶׁהָאֶסְוֹר חָל גַּם עַל מִי שְׂאִינוֹ סוֹבֵל מִרָעֵב, שֶׁהָרִי לְיוֹסֵף הָיָה אֶכְל בְּשִׁפְעוֹ.

(נא) וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה פִּי־נַשְׁנֵי
אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עַמְלֵי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו:

(נב) וְאֵת שֵׁם הַשְּׁנֵי קָרָא אֶפְרַיִם פִּי־הַפְּרָנִי אֱלֹהִים
בְּאֶרֶץ עַנְיִי:

נא ויקרא יוסף ית שום בוכרא מנשה ארי אנשני יי ית כל עמלי וית כל בית אבא:

נב וית שום תננא קרא אפרים ארי אפשני יי בארע שעבודי:

◆ יום רביעי כ"ז כסלו ◆

(ג) וַתְּכַלֶּינָה שְׁבַע שְׁנֵי הַשָּׁבַע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם:

גג ושלמית שבע שני שובעא (ג"י שובעא) די הנה בארעא דמצרים:

(נד) וַתַּחֲלִינָה שְׁבַע שְׁנֵי הָרָעֵב לְבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף
וַיְהִי רָעֵב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה
לַחֵם:

נד ושריאת שבע שני כפנא למיעל קמא די אמר יוסף והנה כפנא בכל ארעתא ובכל ארעא דמצרים הנה לחמא:

(נה) וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פְּרֹעֶה
לֵאמֹר וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה לְכָל־מִצְרַיִם לְכוּ אֶל־יוֹסֵף
אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ:

נה וכפנת כל ארעא דמצרים וצוח עמא (קדם) לפרעה (על) ללחמא ואמר פרעה לכל מצראי איזילו לנת יוסף די יומר לכון מעפודי:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ג) בְּטָרִם תְּבוֹא שְׁנַת הָרָעֵב. אֶמְרִינָן בְּמִסְכַּת תַּעֲנִית (יא), מִכָּאן שְׂאָסוּר לְשִׁמְשׁ מִטָּתוֹ בְּשָׁנֵי רַעְבוֹן. וְתִמְחָה הַיָּאֵף לְוִי שִׁמְשׁ מִטָּתוֹ, שֶׁהָרִי נוֹלְדָה יוֹכְבָד בֵּין הַחוֹמוֹת וְאָז הָיוּ שְׁנֵי רַעְבוֹן, כְּדָכְתִּיב (לחלן מה א) כִּי זֶה שְׁנָתִים הָרָעֵב. וְאוֹמַר רַבִּי יְהוּדָה חֲסִיד דְּמָה שְׂאָסוּר לְשִׁמְשׁ מִטָּתוֹ, כְּגוֹן נָבִיא שְׂשֻׁמֶע מִפִּי הַקְּרוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שְׁעֵתִיד לְהִיּוֹת רָעֵב, כְּגוֹן יוֹסֵף שִׁדְעֵה הַדְּבָר בְּבִירוֹר עַל־יְדֵי חָלוֹם פְּרַעְה, אֲבָל לְוִי שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ הַדְּבָר בְּבִירוֹר לֹא הָיָה נֶאֱסָר לוֹ. וַיֵּשׁ מִתְרַצֵּין, דְּלִוִּי וְיוֹסֵף פְּלִיגֵי

בפלוגתא דתנאי דפליגי במסכת יבמות (סא), דאיבא מאן דאמר התם מצות פריה ורביה שני זכרים, ואיבא מאן דאמר דלא קיים עד שיליד זכר ונקבה, ולוי סבר כמאן דאמר עד שיליד נקבה גם כן, ולפיכך שימש כי עדיין לא נולדה לו נקבה, ואמרין במסכת תענית (סג) חשוכי בניי משמשין מטותיהן בשני רעבון כדי לקיים מצות פריה ורביה, ויוסף סבירא ליה כמאן דאמר שני זכרים, ולפיכך לא רצה לשמש כי כבר קיים: תורה נא (נב) קרא אפרים. על שם אבות

אברהם ויצחק שנאמר בהם אפר, אברהם שנאמר (לעיל יח כז) ואנכי עפר ואפר, יצחק [נעשה] באפר על גבי המזבח, דאפרים משמע שתי אפרות, ולכך נקראו ישראל על שם אפרים, שנאמר (ירמיה לא ט) הבה יקיר לי אפרים: תורה נג

(ג) וַתַּחֲלִינָה. על שם שהיו הבריות כלולות ביופי מתוך השבע (ראה ביר צ ט: תורה נד

(נד) וַתַּחֲלִינָה. על שם שהיו הבריות חולניות מפני הרעב (ראה ביר ט: תורה נה

כ"ז - על פל-פני הארץ • מי הם "פני הארץ"? אלו העשירים (כ"ז). את-פל-אשר בהם • פתגמו: 'די בהון עיבורא • וישבר למצרים • ש'בר' לשון מ'כר' ולשון קנין הוא. כאן משמש לשון מ'כר'. "שברו לנו מעט אכל", 'לשון קנין, ואל תאמר אינו כ"אם בתבואה, שאף ביין וחלב מצינו: (ישעיה נה) "ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי-שיחות חלק י, עמוד 136 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

חיוב יוסף למול את המצרים

לכו אל-יוסף אשר-יאמר לכם תעשו:

היה יוסף אומר להם שימולו (מא, נה. ובפירוש רש"י)

לכאורה הדבר תמוה ביותר, מדוע דרש יוסף מהמצרים שימולו, איזו תועלת יש בזה? ויש לומר בפשטות, דהנה בצווי הקב"ה לאברהם על המילה אמר לו הקב"ה (לך יז, יג) "המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף גז", שמטל חיוב על בני משפחת אברהם שימולו גם אלו הקנויים להם, ונמצאים ברשותם. ועל-פיה, מפיון שיוסף היה "שליט על הארץ" (פרשתנו מב, ו), ובלעדו "לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים" (שם מא, מד), הרי כל אנשי מצרים היו שיכים אליו וברשותו, ועד שקדעת כמה ראשונים (ראה הנסמן באנציקלופדיה תלמודית ערך דינא דמלכותא) אנשי המדינה - גופם קנוי למלך, ולכן היה עליו חיוב להשתדל שימולו גם כל אנשי מצרים.

נו וכפנא הוה על כל אפי ארעא ופתח יוסף ית כל (אוצריא) די בהון עיבורא וזבין למצרים ותקיף פפנא בארעא דמצרים: **בארץ מצרים: (נו) והרעב היה על פלפני הארץ ויפתח יוסף את-פל-אשר בהם וישבר למצרים ויחזק הרעב בארץ מצרים:**

כ"ז - על פל-פני הארץ • מי הם "פני הארץ"? אלו העשירים (כ"ז). את-פל-אשר בהם • פתגמו: 'די בהון עיבורא • וישבר למצרים • ש'בר' לשון מ'כר' ולשון קנין הוא. כאן משמש לשון מ'כר'. "שברו לנו מעט אכל", 'לשון קנין, ואל תאמר אינו כ"אם בתבואה, שאף ביין וחלב מצינו: (ישעיה נה) "ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב".

(נז) וכל-הארץ באו מצרימה לשבר אל-יוסף בייחזק הרעב בכל-הארץ: **הרעב בכל-הארץ:**

כ"ז - וכל-הארץ באו מצרימה • אל יוסף לשבר. ואם תדרשהו כסדרו, היה צריך לכתב: 'לשבר מן יוסף'.

מב (א) וירא יעקב פי יש-שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו: **מב (א) וירא יעקב פי יש-שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו:**

כ"ז - וירא יעקב פי יש-שבר במצרים • ומהיכן ראה, והלא לא ראה אלא שמע, שנאמר: "הנה שמעתי וגו'" ומהו "וירא"? ראה באספקלריא של קדש, שעדין יש לו שבר במצרים, ולא היתה נבואה ממש להודיעו בפרוש שנה יוסף. למה תתראו • למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים, כי באותה שעה, עדין היה להם תבואה. (תענית י) (ולו נראה כפשוטו: "למה תתראו", למה זה הכל מסתפלין בכם ומתמיהים בכם, שאין אתם מבקשים לכם אכל בטרם שיקלה מה שבידכם?) ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחישא: 'למה תהיו כחוישים ברעב'? ודומה לו: (משלי יא) "ומרה גם-הוא יורא".

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מב (א) וירא יעקב פי יש שבר במצרים. זה שאמר הכתוב (משלי ב יט) אנון שמעת ועין ראה ה' עשה גם שניהם, מה ראה לומר כן, וכי כל הגוף לא עשאו הקדוש-ברוך-הוא, אלא כל האברים עתידין ליתן דין והשבון חוץ מעין ואנון, ולמה, העין רואה שלא בטובתה וכן האנון, מה שאין כן בשאר האברים (תנחומא ישן טז). ואמר רבי [יהושע], וירא יעקב, בוא וראה, יעקב אדם וקו יושב בביתו ורואה מה יש במצרים, ועשרת בניו יוצאין ונכנסין ואינו רואין (תנחומא ישן טז). ואף-על-פי שיעקב ובניו נביאים היו קודם לכן, ויוסף לא היה רחוק מהם כ"אם מהלך

בשחון מחלט בה'

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לְמָה תִּתְרָאוּ:

למה תראו עצמכם . . . כאלו אתם שבעים (מב, א) כשבקש יעקב אבינו מבניו לרדת למצרים ולהביא מזון, טען בפניהם: "למה תתראו? ופרש רש"י (מב, א): "למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים, כי באותה שעה עדין היה להם תבואה". מזה שכתב רש"י "כאלו" אתם שבעים, יש לדיק שלא היתה ברשותם תבואה רבה כל-כך, דזהו רק "כאלו" אתם שבעים – ולא שבאמת היו שבעים באותה שעה.

וצריך להבין מדוע בני-ישראל הראו עצמם שבעים, מעבר למה שהיה בידם? אלא שמקאן נפר גדל בטחונם בה' של בני יעקב, שבטחו בודאות שלא יעזב את אביהם יעקב גם בימי הרעב. אף שהתבואה שבידם הספיקה רק "באותה שעה", מפל-מקום לא היה להם ספק שגם בעתיד ידאג הקב"ה לפרנסם באופן נסי. ומצד גדל בטחונם הראו עצמם כאלו הם שבעים ברב תבואות, כי כך הרגישו בבטחונם החזק בה', כאלו יש כבר בידם תבואה מספיקה.

(ב) וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יִשְׁעֶבְרִים בְּמִצְרַיִם רְדוּ-שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ-לָנוּ מִשָּׂם וְנַחֲיָה וְלֹא נָמוּת:

ב ואמר הא שמעית אמרין ארי אית עיבורא מוצפון במצרים חותו לתמן וזבוננו לנא מתמן ונחיה ולא נמות:

כ"ט ~ רדו-שמה . ולא אמר 'לכו', רמז למאמים ועשר שנים שנשתעברו למצרים, כמנין רד"ו.

(ג) וַיִּרְדּוּ אַחֲיוֹסֵף עֶשְׂרֵה לְשָׁבֵר בַּר מִמְצָרַיִם:

ג ונתתו אחי יוסף עשרא למזפון עיבורא ממצרים:

כ"י ~ וירדו אחי-יוסף . ולא כתב: 'בני יעקב', מלמד שהיו מתחרטים במכירתו, ונתנו לבם להתנהג עמו באהבה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם. עשרה . מה תלמוד לומר, והלא כתיב: "ואת-בנימין אחי יוסף לא-שלח"? אלא לענן האהבה היו חלוקין לעשרה, שלא היתה אהבת כלם ושנאת כלם שוה לו, אבל לענן: "לשבר בר", כלם לב אחד להם (כ"ה).

(ד) וְאֶת-בְּנֵימִין אַחִי יוֹסֵף לֹא-שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת-אֶחָיו: כִּי אָמַר פֶּן-יִקְרָאנוּ אִסּוֹן:

ד ונת בנימין אחוהי דיוסף לא שלח יעקב עם אחוהי ארי אמר דלמא יערענה מותא:

כ"י ~ פן-יקראנו אסון . ובבית לא יקראנו אסון? אמר רבי אליעזר בן יעקב: 'מכאן שהשטן מקטרג בשעת הספנה' (כ"ה).

(ה) וַיָּבֵאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשָׁבֵר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי-הָיָה הָרָעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

ה ואתו בני ישראל למזפון עיבורא כגו עליא ארי הוה כפנא בארעא דכנען:

דעת זקנים מבלי התוספות – עוז והדר

לצפון וזה לדרום מרוב פחד שייקראו שיהרגם, ונמצא אביו מצטער עליהם וגורם צער גדול לאביו, ולכך המתין עד שבאו אחיו אצלו ונתגלה להם תחלה ופיססם בדברים שאין בלבו עליהם, ואמר להם לבשר לאביהם, וכי הוא משל בכל ארץ מצרים (שם): תורה ב

אומרים, כי בשהיה עבד לא רצה להגיד לו, כי יותר היה מצטער, וכן בשהיה בבית הסהר, וגם בשהיה מלך לא יאמין לו, כי אפילו לבסוף בשספרו לו אחיו לא האמין, בדכתיב (שם פסוק כו) ויפג לבו כי לא האמין להם. ועוד, אם היה מגיד לאביו היה ירא שמא ישמעו אחיו ויברחו זה

ארבעה או חמשה ימים ולא היו יודעין היכן הוא, וגם יוסף למה לא הודיע לאביו שהוא במצרים. אלא שהשילו חרם ביניהם, וגם שתפו להקדוש-ברוך-הוא, וליוסף נמי השביעו שלא לגלות, והכתוב מוכיח דכתיב (להלן מה א) הוציאו כל איש מעלי, שלא רצה לגלות לזרים מפני השבועה. ויש

כ"ט - בתוך הפאים • מטמינין עצמן שלא יפירום, לפי שצוה להם אביהם שלא יתראו כלם בפתח אחד אלא שיפנס כל אחד בפתחו, כדי שלא תשלט בהם עין הרע, שכלם נאים וכלם גבורים.

(י) ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשפיר לכלעם הארץ ויבאו אחי יוסף וישתחוו לו אפים ארצה:

כ"ט - וישתחוו לו אפים • נשתטחו לו על פניהם, וכן כל השתחוואה פשוט ידים ורגלים הוא (שבעות טז) •

(י) וירא יוסף את אחיו ויפרם ויתנפר אליהם וידבר אתם קשות ויאמר אלהם מאין באתם ויאמרו מארץ כנען לשבראבל:

כ"ט - ויתנפר אליהם • נעשה להם פנקרי בדברים, לדבר קשות (כ"ז) •

(ח) ויבר יוסף את אחיו והם לא הפרהו: הן אשתמודע יוסף נת אחוהי ואנון לא אשתמודעה:

כ"ט - ויבר יוסף וגו' • לפי שהניחם חתומי זקן (כ"מ לט כתובות כז) • והם לא הפירהו • שיצא מאצלם בלא חתימת זקן, ועכשו מצאוהו בחתימת זקן. ומדרש אנדה: "ויבר יוסף את אחיו", כשנמסרו בידו, הפיר שהם אחיו ורחם עליהם, "והם לא הפירוהו", כשנפל בידם, לנהג בו אתוה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת מקץ, שבת חנוכה, התשכ"ז)

ולכאורה, פירוש זה דחוק הוא, כי אף שבין השבטים ישנם האחים המבוגרים שקבר היו "חתומי זקן", הרי היו גם בני השפחות שלא היו מבוגרים הרבה יותר מיוסף, ועד - כאלו שהיו מבוגרים ממנו בתשעה חודשים או שנה בלבד. וא"כ, קשה לומר שהיה הפרש גדול ביניהם בנוגע לחתימת זקן (שיוסף היה "בלא חתימת זקן", אף שהיה כבר בן שבע עשרה שנה, ואילו הם היו כבר מגדלי זקן), עד כדי כך שבגלל זה לא הפירוהו!

ובכלל - עלפי הלכה, הפרת האדם אינה על-ידי הזקן (דאף שפאשר מסתפלים על האדם מביטים בעיקר על זקנו, מפל-מקום אין זה הסימן להפרת האדם), אלא על-ידי החוטם או המצח או הלחיים. ולכאורה היה רש"י יכול לפרש הטעם לכך שאחי יוסף לא הפירוהו - עלפי ההלכה. לכאורה אפשר לומר, שרש"י אינו מפרש שהסיבה לכך ש"הם לא הפירוהו" היא בגלל שאין להסתפל בנשיא, כי יוסף היה רק "משנה למלך", ולא היה לו דין נשיא.

אבל באמת אי-אפשר לומר כן, כי:

(א) הדין שאין מסתפלין הוא גם בנוגע למלך, במכל-שפן מ"נשיא", ומזה מובן, שכן הוא גם בנוגע ל"משנה למלך", ואין לחלק בין מלך ל"משנה למלך".

(ב) כיון שנאמר "וישתחו לו אפים ארצה", וכפירוש רש"י: "נשתטחו לו על פניהם, וכן כל השתחוואה פשוט ידים ורגלים הוא", שזהו תכלית הבטול ששייך להראות בגילוי - הרי מובן שאחי יוסף התייחסו אליו כמו למלך, ולכן היה אסור להם להסתפל עליו.

ואם-כן הדרא קושיא לדוכתה: מדוע לא מפרש רש"י שהסיבה לכך ש"הם לא הפירוהו" היא בגלל שאין להסתפל בנשיא? ט. ויש לומר הביאור בזה - בפשטות:

רש"י אינו יכול לפרש שאחי יוסף לא הסתפלו עליו, ולכן "לא הפירוהו" - כי משמעות לשון הפתוב "הם לא הפירוהו" היא, שאכן הסתפלו עליו, אלא שלא הפירוהו.

אם הפונה היא שלא הסתפלו עליו - היה הפתוב צריך לומר "והם לא הסתפלו בו" וכיוצא בזה; ואילו הלשון "לא הפירוהו" מורה שהחסרון לא היה בהסתכלות, אלא בהפרה.

**(ט) וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֻמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מִרְגָּלִים אַתֶּם לְרֹאשׁוֹת אֶת־עֲרֹת הָאָרֶץ
בְּאֵתָם:**

כ"ט - אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם • עֲלֵיהֶם, וְיָדַע שְׁנֵתְקַיְמוּ, שֶׁהָרִי הִשְׁתַּחֲוּוּ לוֹ. עֲרֹת הָאָרֶץ • גְּלוּי הָאָרֶץ, מֵהֵיכָן
היא נוֹחָה לִּפְבֹּשׁ, כְּמוֹ (ויקרא ט): "אֶת מְקוֹרֶהָ הַעֲרָה", וַיִּכְמוּ: (יחזקאל טו) "עֲרֹם וְעֲרֵיָהּ", וְכֵן כָּל עֲרוֹה שֶׁבְּמִקְרָא,
לְשׁוֹן גְּלוּי הוּא. וְתַרְגּוּם אוֹנְקֵלוֹס: 'בְּדָקָא דְאַרְעָא', כְּמוֹ: "בְּדָק הַבַּיִת", רַעוּע הַבַּיִת, אֲכָל לֹא דְקָדַק לְפָרְשׁוֹ
אֲחֵר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא.

**(י) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדַנִּי וְעַבְדֶּיךָ בָּאוּ לְשֹׁבֵר־אֶבֶל:
כ"ט** - לֹא אֲדַנִּי • לֹא תֹאמַר בֶּן, שֶׁהָרִי עַבְדֶּיךָ בָּאוּ לְשֹׁבֵר אֶבֶל.

**(יא) כִּלְנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נַחְנוּ בְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ
עַבְדֶּיךָ מִרְגָּלִים:**

כ"ט - כִּלְנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נַחְנוּ • נִצְנָצָה בָּהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וַיְכַלְלוּהוּ עִמָּהֶם, שָׂאֵף הוּא בֶּן אֲבִיהֶם. בְּנִים •
אַמְתִּיִּים, כְּמוֹ: (שמות י) "בֶּן דִּבְרַת", (במדבר כז) "בֶּן בְּנוֹת צִלְפַּחַד דְּבָרוֹת", (ישעיה טז) "וְעַבְרַתוֹ לֹא כֵן בְּדִיר".

**(יב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי־עֲרֹת הָאָרֶץ בְּאֵתָם
לְרֹאשׁוֹת:**

כ"ט - כִּי־עֲרֹת הָאָרֶץ בְּאֵתָם לְרֹאשׁוֹת • (כ"ה) שֶׁהָרִי נִכְנַסְתֶּם בְּעֲשָׂרָה שְׁעָרֵי הָעִיר, לָמָּה לֹא נִכְנַסְתֶּם בְּשַׁעַר
אֶחָד?.

**(יג) וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֹת עַבְדֶּיךָ אַחִים | אֲנַחְנוּ בְּנֵי
אִישׁ־אֶחָד בְּאָרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הִקְטַן אֶת־אֲבִינוּ הַיּוֹם
וְהָאֶחָד אֵינָנוּ:**

כ"ט - וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֹת עַבְדֶּיךָ וְגו' • וּבִשְׁבִיל אוֹתוֹ אֶחָד שְׂאֵינָנוּ, נִתְפַּזְּרָנוּ בְּעִיר לְבִקְשׁוֹ.

**(יד) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם
לֵאמֹר מִרְגָּלִים אַתֶּם:**

כ"ט - הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי • הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי, שְׂאֵתֶם מִרְגָּלִים, הוּא הָאֵמֶת וְהַנְּכוּן, זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ:
אָמַר לָהֶם: 'וְאֵלּוּ מִצְּאֵתֶם אוֹתוֹ וַיִּפְסְקוּ עֲלֵיכֶם מְמוֹן הַרְבֵּה, תִּפְדּוּהוּ? אָמְרוּ לוֹ: 'הֵן'. אָמַר לָהֶם: 'וְאֵם
יֹאמְרוּ לָכֶם שְׂלֵא יִחְזִירוּהוּ בְּשׁוּם מְמוֹן, מָה תַּעֲשׂוּ? אָמְרוּ: 'לָכֶף בָּאֵנוּ, לְהַרְג אוֹ לִיהַרְג'. אָמַר לָהֶם: "הוּא
אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם", לְהַרְג בְּנֵי הָעִיר בְּאֵתָם, מִנְחַשׁ אֲנִי בְּגָבֵיעַ שְׁלִי, שְׂשֻׁנִים מִפֶּה הַחֲרִיבוּ כְּרָף גְּדוּל שֵׁל
שְׂכֶם.

(יא) כִּלְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד וְגו', תִּימָה, לומר שאילו היו מרגלים ששלחו אותם לרגל הארץ, היו שולחים בני מה תשובה היא שלא היו מרגלים. ויש אדם שהם נכרים זה לזה ולא אחים. מהרב מאיר מלחמ"ה: תורה יב

(טו) בַּזֹּאת תִּבְחָנוּ חַי פְּרֻעָה אִם-תִּצְאוּ מִזֶּה בִּי
 אִם-בָּבֹא אַחֵיכֶם הֶקְטַן הִנֵּה:

כ"ט - חַי פְּרֻעָה • אִם יִחִי פְּרֻעָה • אִם תִּצְאוּ מִזֶּה • מִן הַמְּקוֹם הַזֶּה.

(טז) שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת-אַחֵיכֶם וְאֶתֶּם הֶאֱסְרוּ
 וַיִּבְחָנוּ דְבָרֵיכֶם הֲאֵמַת אֶתְכֶם וְאִם-לֹא חַי פְּרֻעָה
 בִּי מְרַגְלִים אַתֶּם:

כ"ט - הֲאֵמַת אַתְכֶם • אִם אַמַּת אַתְכֶם. לְפִיכֶן ה"א נִקְוֶה פִּתְ"ח שֶׁהוּא כְּמוֹ בַלְשׁוֹן תְּמָה, וְאִם לֹא תִבְיֹאֵהוּ:
 "חַי פְּרֻעָה, בִּי מְרַגְלִים אַתֶּם".

(יז) וַיֹּאסֶף אַתֶּם אֶל-מִשְׁמֵר שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

כ"ט - מִשְׁמֵר • בֵּית הָאֲסוּרִים.

(יח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עָשׂוּ וַחַי
 אֶת-הָאֱלֹהִים אָנֹכִי יֵרָא:

יח וַיֹּאמֶר לְהוֹן יוֹסֵף בְּיוֹמָא תְּלִיתָא דַּא
 עֵיבִידוּ וְקִיִּימוּ מִן קֳדָם יי אָנָּא דְחַל:

♦ יום חמישי כ"ח כסלו ♦

(יט) אִם-בָּנִים אַתֶּם אַחֵיכֶם אֶחָד יֹאסֵר בְּבֵית
 מִשְׁמַרְכֶּם וְאַתֶּם לָכוּ הִבִּיאוּ שָׂבֵר רַעְבוֹן בְּתֵיכֶם:

כ"ט - בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶּם • שְׂאֵתֶם אֲסוּרִים בּוֹ עֲכָשׁוּ. וְאַתֶּם לָכוּ הִבִּיאוּ • אֶל בֵּית אַבְיָכֶם. שָׂבֵר רַעְבוֹן בְּתֵיכֶם •
 מָה שֶׁקִּנִּיתֶם לְרַעְבוֹן אֲנָשֵׁי בְּתֵיכֶם.

(כ) וְאַתֶּם-אַחֵיכֶם הֶקְטַן תִּבְיֹאוּ אֵלַי וַיֹּאמְנוּ דְבָרֵיכֶם
 וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ-כֵן:

כ וְזֵת אַחוּכּוֹן זַעֲרִיא תִּתּוֹן לְוָתִי וַיִּהְיֶימוּ
 פִּתְגָּמִיכּוֹן וְלֹא תָמוּתוֹן וַעֲבָדוּ כֵן:

כ"ט - וַיֹּאמְנוּ דְבָרֵיכֶם • יִתְאֲמַתּוּ וַיִּתְקַיְמוּ, כְּמוֹ: (במדבר ה) "אָמֵן אָמֵן", וְכְמוֹ: (מלכים א ח) "וַיֹּאמְנוּ נָא דְבָרְךָ".

(כא) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו אֲבָל אֲשָׁמִים | אֲנַחְנוּ
 עַל-אָחֵינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהַתְּחַנְּנוֹ אֵלֵינוּ
 וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל-כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת:

כא וַיֹּאמְרוּ גְבֵר לְאַחוּהִי בְּקוּשְׁטָא חֲזִינִין
 אֲנַחְנָא עַל אַחוּנָא דִּי חֲזִינָא עֲקַת נַפְשָׁה פִּד
 הָוָה מִתְחַנְּנֵן לָנָא וְלֹא קַבְּלָנָא מִנָּה עַל כֵּן
 אַתָּא לְוָתָנָא עֲקַתָּא הָדָא:

כ"ט - אֲבָל • כְּתַרְגוּמוֹ: 'בְּקוּשְׁטָא'. וְרֵאִיתִי בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה' לִישְׁנָא דְרוּמָאָה הוּא: 'אֲבָל, בְּרָם'. בָּאָה אֵלֵינוּ •
 טַעְמֹו בְּבִי"ת, לְפִי שֶׁהוּא בַלְשׁוֹן עֶבֶר, שֶׁכָּבֵר בָּאָה, וְתַרְגוּמוֹ: 'אַתָּת לָנָא'.

(כב) וַיַּעַן רְאוּבֵן אַתֶּם לֵאמֹר הֲלוֹא אִמְרַתִּי אֵלֵיכֶם |
 לֵאמֹר אֶל-תַּחֲטְאוּ בְיָלֶד וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם-דָּמוֹ
 הִנֵּה נִדְרָשׁ:

כב וַאֲתִיב רְאוּבֵן וְתִהוֹן לְמִימֵר הֲלֹא אִמְרִית
 לְוָתְכוֹן לְמִימֵר לֹא תַחֲבוּן (כ"ג תַּחֲטְאוּן)
 בְּעוֹלָמָא וְלֹא קַבְּלַתוּן וְאִף דְּמָה הָא
 מִתְבַּעֵי:

כ"ט - וְגַם-דָּמוֹ • 'אַתִּינן וְגַמְיִין רְבוּיִין, דָּמוֹ וְגַם דָּם הַדָּקָן'.

(כג) והם לא ידעו כי שמע יוסף כי המליץ בינתם: כג ואנון לא ידעון ארי שמיע יוסף ארי מתרגמן הנה ביניהון:

כ"ג - והם לא ידעו כי שמע יוסף • מכין לשונם, ובפניו היו מדברים בן. כי המליץ בינתם • כי פשהיו מדברים עמו הנה המליץ ביניהם, היודע לשון עברי ולשון מצרי, והנה מליץ דבריהם ליוסף ודברי יוסף להם. לכה היו סבורים שאין יוסף מפיר בלשון עברי. המליץ • זה מנשה בנו.

(כד) ויפסב מעליהם ויבך וישב אליהם וידבר אליהם ויקח מאתם את שמעון ויאסר אתו לעיניהם: כד ואספתר מעלויהון ויבא ותב לותהון ומליל עמהון וידבר מלותהון ית שמעון ואסר יתה לעיניהון:

כ"ד - ויפסב מעליהם • נרחק מעליהם, שלא יראהו בוכה. ויבך • לפי ששמע שהיו מתחרטין. את שמעון • (כ"ד) הוא השליכו לבור, הוא שאמר לוי: "הנה בעל החלומות הלזה בא". דבר אחר: נתפון יוסף להפרידו מלוי, שמא יתעצו שניהם להרג אותו. ויאסר אתו לעיניהם • לא אסרו אלא לעיניהם, וכיין שיצאו, הוציאו והאכילו והשקהו (כ"ה).

(כה) ויצו יוסף וימלאו את כליהם בר ולהשיב כספיהם איש אל שקו ולתת להם צדה לדרך ויעש להם בן: כה ופקיד יוסף ומלו ית מניהון עיבורא ולאחבא כספיהון גבר לסקה ולמתן להון וידין לארחה ועבד להון בן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ מקץ תשמ"ז)

וימלאו את כליהם בר ולהשיב כספיהם • . ולתת להם צדה לדרך (מב, כה) יש לשאל, בתחלה דבר יוסף אל אחיו דברים קשים והאשים אותם ברגול; ומדוע שנה לפתע את יחסו וצוה לתת להם בר, להשיב את כספם, ואף לספק להם צידה לדרך? ויש לומר, דהנה יוסף אמר להם שיתכן שהם חפים מפשע - "ויבחנו דבריכם האמת אתכם", וסיים "את האלקים אני ירא". לכן פיס אותם והעניק להם מעין פצויו על עגמת הנפש שגרם להם.

(כו) וישאו את שבתם על חמריהם וילכו משם: כו ונטלו ית עיבורהון על חמריהון ואזלו מתמן:

(כז) ויפתח האחד את שקו לתת מספוא לחמרו בפלון וירא את כספו והנה הוא בפי אמתחתו: כז ופתח חד ית סקה למתן פסתא לחמרה בבית מבתא ויזא ית כספה והא הוא בפום טוענה:

כ"ז - ויפתח האחד • הוא לוי, שגשאר יחיד משמעון בן זוגו. בפלון • במקום שלנו בלילה. אמתחתו • הוא שק.

(כח) ויאמר אל אחיו הושב כספי וגם הנה באמתחתי ויצא לפם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו: כח ויאמר אל אחיו הושב כספי וגם הנה באמתחתי ויצא לפם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו:

כ"ח - וגם הנה באמתחתי • גם הכסף בו עם התבואה. מה זאת עשה אלהים לנו • להביאנו לידי עלילה זו, שלא הושב - אלא להתעולל עלינו.

(כט) ויבאו אליעקב אביהם ארצה פנען ויגידו לו את כל הקרת אתם לאמר: כט וואתו לנת ועקב אבוהון ארעא דכנען וסויו (כ"י וסויו) לה ית כל דארען יתהון למימר:

(ל) דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות ויתן אתנו כפרגלים את הארץ: ל מליל גברא רבנא דארעא עמנא קשין (כ"י קשין) ויהב יתנא כמאלילי ית ארעא:

לא וַאֲמַרְנָא לֵה פִּינְי אַנְחָנָא לָא הִינָא מְאִילֵי:

לב תְּרִין עֶסֶר אַנְחָנָא אַחִין בְּנֵי אַבְנָא חַד לִיתְהֵי וְזַעֲרָא יוֹמָא דִּין עִם אַבְנָא בְּאַרְעָא דְכַנְעַן:

לג וַאֲמַר לָנָא גְבָרָא רַבּוּנָא דְאַרְעָא בְּדָא אַדְע אַרְי פִּינְי אַתּוּן אַחִיכוֹן חַד שְׁבוּקוּ לְוַתִּי וְזַת עֵיבּוּרָא דְחִסְרִי בְּכַתִּיכוֹן סִיבּוּ וְאַזִּילוּ:

לד וַאֲיַתִּיאוּ זַת אַחִיכוֹן זַעֲרָא לְוַתִּי וְאַדְע אַרְי לָא מְאִילֵי אַתּוּן אַרְי בְּנֵי אַתּוּן זַת אַחִיכוֹן אַתּוּן לְכוּן וְזַת אַרְעָא תַעֲבְדוּן בְּהָ סְחוּרְתָא:

ל"ט וַאֲתֵּי הָאֲרִיץ תִּסְחָרוּ • תִּסְחָבוּ, וְכָל לְשׁוֹן 'סוֹחָרִים' ו'סוֹחָרָה', עַל שֵׁם שְׁמֹחָרִים וְסוֹכְבִים אַחַר פְּרָקְמִטָּא.

לה וַהֲוֵה אַנּוּן מְרִיקִין סְקִיחוּן וְהָא גְבַר צְרִיר בְּסַפְּהָ בְּסַקְהָ וְחִזּוּ זַת צְרִירִי בְּסַפְּהִיחוּן אַנּוּן וְאַבְוּהוּן וְדַחִילוּ:

(א) וַאֲמַר אֵלָיו בְּנִים אֲנַחְנוּ לָא הִינּוּ מְרַגְלִים:

(ב) שְׁנַיִם־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינְנוּ וְהַקָּטָן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ בְּאַרְץ כְּנָעַן:

(ג) וַיֹּאמֶר אֵלָינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֲדַע כִּי בְנִים אַתֶּם אַחֵיכֶם הָאֶחָד הִנִּיחוּ אֹתִי וְאֶת־רַעְיוֹן בְּתִיכֶם קָחוּ וּלְכוּ:

(ד) וְהֵבִיאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם הַקָּטָן אֵלַי וְאַדְעָה כִּי לָא מְרַגְלִים אַתֶּם כִּי בְנִים אַתֶּם אֶת־אֲחֵיכֶם אַתּוּן לְכֶם וְאֶת־הָאֲרִץ תִּסְחָרוּ:

(ה) וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׂקִיָּהֶם וְהִנֵּה־אִישׁ צְרוּר־כַּסְפּוֹ בְּשֶׁקֶוּ וַיִּרְאוּ אֶת־צְרוּרוֹת כַּסְפֵיהֶם הַמָּוה וְאֲבֵיהֶם וַיִּירָאוּ:

ל"ט צְרוּר־כַּסְפּוֹ • קָשֶׁר כַּסְפּוֹ.

(ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַעֲקֹב אֲבֵיהֶם אֹתִי שִׁבְלַתְּם יוֹסֵף אֵינְנוּ וְשָׁמְעוּן אֵינְנוּ וְאֶת־בְּנֵימֵן תִּקְחוּ עָלֵי הַיּוֹ כְּלָנָה:

לו וַאֲמַר לְהוּן יַעֲקֹב אַבְוּהוּן זַתִּי אַתְּכַלְתוּן יוֹסֵף לִיתְהֵי וְשָׁמְעוּן לָא הִנֵּה הִכָּא (לִיתְהֵי) וְזַת בְּנֵימֵן תִּדְבְּרוּן עָלֵי הַיּוֹ כְּלָנָה:

ל"ט אֹתִי שִׁבְלַתְּם • מְלַמֵּד שֶׁחֲשַׁדָן שָׁמָא הִרְגִּוּהוּ, אוּ מְכַרְוּהוּ כִּי־יוֹסֵף. שִׁבְלַתְּם • כָּל מִי שֶׁבָּנִי אַבּוּדִים, קְרוּי שְׁכּוּל.

לז וַאֲמַר רְאוּבֵן לְוַת אַבְוּהֵי לְמִימַר זַת תְּרִין בְּנֵי תְּמִית אִם לָא אִנְחָנָה לְוַתְּךָ הֵב זַתְּהָ עַל יְדֵי וַאֲנָא אַתְּכַנְהָ לָךְ:

(ז) וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֹא־מֹר אֶת־שְׁנֵי בְנֵי תְּמִית אִם־לָא אַבִּי־אֲנִי אֵלֶיךָ תִּנְה אֹתוֹ עַל־יְדֵי וְאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ:

לח וַאֲמַר לָא יְחֹת בְּרִי עִמְכוֹן אַרְי אַחִוְהֵי מִית וְהוּא בְּלַחְדוּהֵי אֲשַׁתָּאָר וַיַּעֲרַעְנָה מוֹתָא בְּאַרְחָא דִּי תַהֲכוֹן בְּהָ וְתַחֲתוֹן זַת שִׁיבְתֵי בְּדוּנָא לְשָׂאוּל:

(ח) וַיֹּאמֶר לֹא־יִרַד בְּנֵי עִמְכֶם כִּי־אֲחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׂאָר וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בְּדִרְדָּךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שִׁיבְתֵי בְּיָגוֹן שְׂאוּלָה:

ל"ט לֹא־יִרַד בְּנֵי עִמְכֶם • לֹא קָבַל דְּבָרֵי שֶׁל רְאוּבֵן, אָמַר: 'כְּכוּר שׁוֹטֵה הוּא זֶה, הוּא אוֹמֵר לְהִמִּית בְּנֵי, וְכִי בְּנֵי הֵם וְלֹא בְּנֵי?' (כ"ח).

א וְכַפְנָא תְּקִיף בְּאַרְעָא:

מג (א) וְהָרַעַב כָּבֵד בְּאַרְץ:

ב) ויהי כאשר פלו לאכל את השבר אשר הביאו ממצרים ויאמר אליהם אביהם שבו שברו לנו מעט אכל:

כ"ט - כאשר פלו לאכל. יהודה אמר להם: 'המתינו לזקן עד שתכלה פת מן הבית' (כ"ח). כאשר פלו 'כד שיציאו' (והתרגום: 'כד ספיקו, טועה. "כאשר פלו הגמלים לשתות", מתרגם: 'כד ספיקו, כששתו די ספוקם, הוא גמר שתייתם, אבל זה: "כאשר פלו לאכל", כאשר תם האכל הוא, ומתרגמן: 'כד שיציאו').

ג) ויאמר אליו יהודה לאמר העד העד פנו האיש לאמר לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם:

כ"ט - העד העד. לשון התראה, שסתם התראה, מתרה בו בפני עדים, וכן: (דברים לא) "העידתי בכם", (שמות ט) "רד העד בעם". לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם. לא תראוני בלא אחיכם אתכם. ואונקלוס תרגם: 'אלהין כד אחוכון עמכון, ישב הדבר על אפנו ולא דקדק לתרגם אחר לשון המקרא.

ד) אם ישלח את אחינו אתנו נרדה ונשברה לך אכל:

ה) ואם אינך משלח לא נרד פי האיש אמר אלינו לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם:

ו) ויאמר ישראל למה הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אח:

ז) ויאמרו שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו לאמר העוד אביכם חי הויש לכם אח ונגדלו על פי הדברים האלה הידוע גדע פי יאמר הורידו את אחיכם:

כ"ט - לנו ולמולדתנו. למשפחותינו. ומדרשו: 'אפלו ענגי' (כ"א ע"א) (ש מפרשים לשון עצה שמדברים ביחידות, וזהו עצי) עריסותינו גלה לנו. ונגדלו - שיש לנו אב ואח. על פי הדברים האלה. על פי שאלותיו אשר שאל הזקקנו להגיד. כי יאמר. אשר יאמר. 'כי' משמש בלשון 'אם', ו'אם' משמש בלשון 'אשר', הרי זה שמוש אחד מארבע לשונות שמשמש 'כי', והוא 'אי', שהרי 'כי' זה כמו 'אם', כמו: "עד אם דברתי דברי".

ח) ויאמר יהודה אל ישראל אבוי שלחה הנער אתי ונקומה ונלכה ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טפנו:

כ"ט - ונחיה. נצנצה בו רוח הקדש: 'על ידי הליכה זו תחי רוחך', שנאמר: "ותחי רוח יעקב אביהם". ולא נמות. ברעב, (כ"ח) בנימין - ספק תפשו, ספק לא תפשו, ואנו פלנו מתים ברעב אם לא גלף, מוטב שתניח את הספק ותתפש את הוראי.

(ט) אַנְכִי אֶעֱרְבֶנּוּ מִיַּדִּי תִבְקָשׁוּנוּ אִם־לֹא הִבִּיאֲתוּן אֵלַיךְ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחִטָּאתִי לָךְ כָּל־הַיָּמִים:
 ט אָנָּא מְעַרְבָנָא בַּהּ מִן יַדִּי תִבְקָשׁוּנָא אִם לֹא אֵיִתְנָה לָךְ וְאַתְּמִנְנָה קְדָמְךָ וְאֵהִי חֲטִי לָךְ כָּל יוֹמֵיָא:

כ"ט - והצגתי לפניך • שלא אביאנו אליך מת, פִּי־אִם חִי. וְחִטָּאתִי לָךְ כָּל־הַיָּמִים • לְעוֹלָם הַבָּא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטר־שיחות חזק 2, עמוד 215 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

גְּדָר שְׁעֵבוֹד הָעֶרֶב

אַנְכִי אֶעֱרְבֶנּוּ מִיַּדִּי תִבְקָשׁוּנוּ (מג, ט)

בְּבָבָא בְּתָרָא (קעג, ב) אִיתָא "אָמַר רַב הוּנָא, מַזְיִן לְעֶרֶב דְּמִשְׁתַּעְבֵּד, דְּכַתִּיב אֲנִכִּי אֶעֱרְבֶנּוּ מִיַּדִּי תִבְקָשׁוּנוּ", וְאִף שְׁנַדְחוּ דְּבָרֵי בְּגִמְרָא שָׁם, הוּבָאָה לְפִתּוּתָא זֹו בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת (רש"י גיטין ג, א), מִרְדְּכִי בְּבֹא מְצִיעָא פֶּרֶק ז', בֵּית־יוֹסֵף טוֹר חוֹשֶׁן־מִשְׁפָּט סִימֵן קכט, (ועוד).

וְיֵשׁ לְעִין בְּזֵה, דְּלְכַאֲרָה יְהוּדָה לֹא הָיָה עֶרֶב עַל הַחוּב אֲלָא הוּא הָיָה הַלְוָה עֲצֻמוֹ, וְאִם־כֵּן אִיךְ יִלְפִינן מְזַה דִּין עֶרְבוּת (ועיין גם גירסת השאלות (שאלתא לא) בגמרא שם)?

וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׂאִין הַפְּנֵה שְׂאֲצֵל יְהוּדָה הָיָה דִּין עֶרְבוּת, אֲלָא דְּמֵאַחַר שְׂיְהוּדָה הַגְּדִיר אֶת הַתְּחִיבוּתוֹ לְעֵקֶב בְּשֵׁם עֶרְבוּת, יִלְפִינן מְזַה שְׁגָם חִיּוּב הָעֶרֶב לְמַלְוָה הוּא בְּאוֹתוֹ גְּדָר שֶׁל הַתְּחִיבוּת יְהוּדָה לְעֵקֶב.

דְּהִנְהָ גְּדָר הַשְּׁעֵבוֹד דְּעֶרֶב יֵשׁ לְבָאָר בְּשְׁנֵי אֹפְנִים. א', דְּהַשְּׁעֵבוֹד שִׁיךְ רַק לְחוּב, שְׁמִשְׁעֵבֵד עֲצֻמוֹ לְשֵׁלֵם חוּבוֹ שֶׁל הַלְוָה. וְעוֹד אִפֹּן דְּהָעֶרֶב עוֹמֵד בְּמִקוּם הַלְוָה מְמַשׁ, דְּכָשֵׁם שִׁישׁ שְׁעֵבוֹד הַגּוֹף עַל הַלְוָה לְשֵׁלֵם חוּבוֹ (דְּפָרִיעַת בַּעַל־חוּב מְצוּה) - מְלַבֵּד שְׁעֵבוֹד מְמוֹן - כִּף חַל שְׁעֵבוֹד הַגּוֹף עַל הָעֶרֶב שְׁעוֹמֵד בְּמִקוּמוֹ.

וְעַל־פִּי־זֵה יֵשׁ לוֹמַר דִּילְפִינן מִיְהוּדָה שְׁגָדָר שְׁעֵבוֹד הָעֶרֶב הוּא בְּאִפֹּן הַשְּׁנֵי, שְׁהָיָה יְהוּדָה שְׁעֵבֵד נַפְשׁוֹ לְגַמְרִי, וְכִלְשׁוֹן רִש"י (ויגש מד, לב) "וְאֵי נִתְקַשְׁרֵתִי בְּקֶשֶׁר חֲזָק לְהִיּוֹת מְגִדָּה מִב' עוֹלָמוֹת", וְיִלְפִינן מְזַה שְׁגָם אֲצֵל הָעֶרֶב הַשְּׁעֵבוֹד הוּא שְׁעֵבוֹד הַגּוֹף, דְּעוֹמֵד בְּמִקוּם הַלְוָה מְמַשׁ.

(י) כִּי לֹא־אֵלֵּא הִתְמַהְמְהֵנוּ פִּי־עֵתָה שְׁבִנוּ זֶה פַּעַמִּים:
 י אַרִּי אִלוֹלְפוֹן בְּדָא אֲתַעְכְּבָנָא אַרִּי כְּעַן תִּבְנָא דְבָנ תְּרַתִּין זְמַנִּין:

כ"י - לֹא־אֵלֵּא הִתְמַהְמְהֵנוּ • עַל־דָּךְ, כְּבָר הֵינּוּ שְׁבִים עִם שְׁמַעוֹן, וְלֹא נִצְטַעְרַתְּ כָּל הַיָּמִים הַלְלוּ.

(יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם־כֵּן אִפּוֹא־זֹאת עֲשׂוּ קָחוּ מִזְמַרְת הָאָרֶץ בְּכִלְיֶכֶם וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְּחָה מַעֲט צָרִי וּמַעֲט דְבִשׁ נִכְאֵת וְלֹט בְּטָנִים וּשְׁקָדִים:
 יא וְאָמַר הוֹן יִשְׂרָאֵל אֲבוּהוֹן אִם כֵּן הִכָּא דָּא עֵיבִידוּ סִיבוּ מְדַמְשַׁבַּח בְּאַרְעָא בְּמִנְיִכּוֹן וְאוֹחִיתוּ לְגַבְרָא תְּקַרְבְּתָא זְעִיר קִטְף וְזְעִיר דְּבִשׁ שְׁעָף וְלִטוּם בְּטָנִין וּשְׁקָדִין:

כ"יא - אִפּוֹא • כָּל לְשׁוֹן 'אִפּוֹא' לְשׁוֹן יְתֵר הוּא, לְתַקֵּן הַמְלָה בְּלְשׁוֹן עֲבָרִי: 'אִם כֵּן, אֲזַדְקַק לְעֲשׂוֹת, שְׂאֲשַׁלְחֵנוּ עִמָּכֶם, צָרִיךְ אֲנִי לְחֹזֵר וּלְבַקֵּשׁ אִיהָ פֶּה תִקְנָה וְעֲצָה לְהַשִּׁיאָכֶם'. וְאָמַר אֲנִי: "זֹאת עֲשׂוּ". מְזַמְרַת הָאָרֶץ • מְתַרְגֵּם: 'מְדַמְשַׁבַּח בְּאַרְעָא', שֶׁהַכֹּל מְזַמְרִים עֲלָיו כְּשֶׁהוּא בָּא לְעוֹלָם. נִכְאֵת • שְׁעוּהָ. (בְּרַאשִׁית רַבָּה). בְּטָנִים • לֹא יִדְעָתִי מֵהָם. וּבְפָרוּשׁ א' ב' שֶׁל רַבִּי מְכִיר רִאִיתִי פּוֹשְׁטִיצִיא"ס, וְדוּמָה לִי שֶׁהֵם אֲפָרְסָקִין.

(יב) וַכֶּסֶף מִשְׁנָה קָחוּ בִידְכֶם וְאֶת־הַכֶּסֶף הַמוֹשֵׁב בְּפִי אֲמַתְחִיתְכֶם תְּשִׁיבוּ בִידְכֶם אוֹלֵי מִשְׁנָה הוּא:
 יב וְכֶסֶף עַל חַד תְּרִין סִיבוּ בִידְכוֹן וְיָת פֶּסְפָּא דְּאֲתוּתֵב בְּפּוּם טוֹעֲנִיכוֹן תְּתִיבוֹן בִּידְכוֹן מְאִים שְׁלוֹ הוּא:

כ"יב - וְכֶסֶף מִשְׁנָה • פִּי שְׁנַיִם בְּרַאשׁוֹן. קָחוּ בִידְכֶם • לְשַׁבֵּר אֲכָל, שְׁמָא הוֹקֵר הַשְּׁעֵר. אוֹלֵי מִשְׁנָה הוּא • שְׁמָא הַמְּמָנָה עַל הַבֵּית, שְׁכַחוּ שׁוּגָג.

יג וְיָת אַחוּכוֹן דְּבָרוּ וְקוּמוּ תוּכוּ לֹת גְּבָרָא: **(יג) וְאֶת־אֲחֵיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל־הָאִישׁ:**

יד ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש ושלח
לכם את אחיכם אחר ואת בנימין ואני באשר
שכלתי שכלתי:
וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לְפָנַי הָאִישׁ וְשַׁלַּח
לָכֶם אֶת־אֲחֵיכֶם אַחֵר וְאֶת־בְּנִימִין וְאֲנִי בְּאֲשֶׁר
שָׁכַלְתִּי שָׁכַלְתִּי:

כ"ט - ואל שדי • מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה, הריני מתפלל עליכם. ואל שדי • שדי בנתינת רחמיו וכדי היכלת בידו ליתן, יתן לכם רחמים, זהו פשוטו. ומדרשו: מי שאמר לעולם די, יאמר די לצרותי, שלא שקטתי מנעורי: צרת לכן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין. ושלח לכם • יפטר לכוז', בתרגומו, יפטרנו מאסוריו, לשון "להפשי שלחנו", ואינו נופל בתרגום לשון וישלח, שהרי לשם הם הולכים אצלו. את אחיכם • זה שמעון. אחר • רוח הקדש נזרקה בו: לרבות יוסף (כ"ט) • ואני • עד שובכם אהיה שכול מספק. באשר שכלתי • מיוסף ומשמעון. שכלתי • מבנימין.

טו וינסו גבראי את תקרבתא הדא ועל חד
תרין כספא נסיבו בדיהון ודברו את בנימין
וקמו ונתתו למצרים וקמו קדם יוסף:
וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֵה־כֶּסֶף
לְקַחוּ בִידֵם וְאֶת־בְּנִימִין וַיִּקְמוּ וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם וַיַּעֲמְדוּ
לְפָנַי יוֹסֵף:

כ"ט - ואת בנימין • מתרגמין: 'ודברו את בנימין', לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שזה בלשון ארמי: בדבר הנקח ביד מתרגמין 'ונסיב', ודבר הנקח בהנהגת דברים מתרגמין 'ודבר'.

♦ יום שישי כ"ט כסלו ♦

טז ויחזא יוסף עמהון את בנימין ואמר לדי
ממנא על ביתה אעיל את גבראי לביתה
ונכוס נקסתא ואתקין ארי עמי ויכלון
גבראי בשירותא:
טז וַיַּחֲזֵא יוֹסֵף עִמְהוֹן אֶת־בְּנִימִין וַאֲמַר לְדִי
מִמֵּנָא עַל־בֵּיתָה אֶעֱיֵל אֶת־גְּבַרְיָא לְבֵיתָה
וְנִכּוּס נִקְסְתָא וְאֶתְקִין אַרְי עִמִּי וַיִּכְלוּן
גְּבַרְיָא בְּשִׁירוּתָא:

כ"ט - וטבח טבח והכן • כמו: 'ולטבח טבח ולהכן', ואין טבח לשון צווי, שהיה לו לומר: 'וטבח'. בצהרים • זה מתרגם: 'בשירותא', שהוא לשון סעדה ראשונה בלשון ארמי, ובלע"ז דיוזנר, ויש הרבה בגמרא: 'שדא לכלבא שירותיה'. בצע אכולא שירותא, (ברכות לט) אבל כל תרגום של צהרים, 'סיהרא'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 266)

וטבח טבח והכן (טז, מג, טז) יש לשאל, הרי להלן פרש רש"י שדבר שנאווי הוא למצרי לאכל עם עברי, משום שהיהודים אוכלים את הבהמה שהמצרים עובדים לה. ויש לומר, שהיו גם בהמות שלא עבדו להם. ומה שכתוב בפרשת ויגש "פי תועבת מצרים כל רועי צאן" - הוא לפי שהשבטים היו רועים כל צאן, גם צאן שהמצרים עובדים להם. וראה רש"י פרשת בא (יא, ה) שעבדו רק לבכור, ולכן היתה מפת בכורות גם בבכור בהמה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מג (יד) ואל שדי יתן לכם רחמים. מזה ראה יעקב לברכם באל שדי. ולמדך שפמה יסורין באו על יעקב, עד שהוא במעי אמו עשו עשה מריבה עמו, שנאמר (לעיל כה כב) ויתרצצו הבנים בקרבה, ואמר [ו] [לקוט שמעוני רמז ק] שהיו מריבין על נחלת שני עולמות. יצא לחוץ עשו ביקש להרגו, שנאמר (עמוס א יא) על רדפו בתרב אחיו. ברח מפניו לבית לכו, ראה פמה צרות היו לו שם, הייתי ביום אכלני חרב וכו' (לעיל לא ט). יצא מבית לכו רדף אחריו לכו, נמלט ממנו, בא עשו להרגו והפסיד כל אותו דורון שהביא לו. נמלט ממנו, באת עליו צרת דינה, אחר בן צרת רחל, אחר כל הצרות

(תנחומא י: תורה טו)

(יז) וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָהּ יוֹסֵף:

(יח) וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשֶּׁבַע בְּאִמְתַּחַתֵּינוּ בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מוּבָאִים לְהַתְגַּלֵּל עָלֵינוּ וּלְהַתְנַפֵּל עָלֵינוּ וּלְקַחַת אֶתְנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חַמְרֵינוּ:

כ"ט - וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים • פתוב הוא בשני יודי"ן, וְתַרְגוּמוֹ: 'ודחילו'. כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף • ואין דרך שאר הבאים לשבר בר ללון בבית יוסף, כִּי־אם בַּפְּנֵי־קְאוֹת שְׁבַעֲרִי. וַיֹּאמְרוּ • שאין זה אלא לאספסם אל משמר. אֲנַחְנוּ מוּבָאִים • אל תוך הבית הזה. לְהַתְגַּלֵּל • להיות מתגלגלת עלינו עלילת הכסף ולהיותה נופלת עלינו. וְאוּנְקָלוֹס שְׁתַּרְגֵּם: 'ולאסתקפא עלנא', הוא לשון להתעולל, כְּדַמְתַּרְגְּמִינָן: "עלילות דברים", 'תסקופי מלין', ולא תרגמו אחר לשון המקרא. "ולהתגולל", שְׁתַּרְגֵּם 'לאתרברבא', הוא לשון: (קהלת יב) "גלת הזקב", (נחום ב) "והצב גלתה העלתה", שהוא לשון מלכות.

(יט) וַיִּגְשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פְּתַח הַבַּיִת:

(כ) וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנָי יִרְדַּ וְרַדְנוּ בַּתְּחִלָּה לְשֹׁבֵר־אֶכֶל:

כ"י - בִּי אֲדֹנָי • (יבמות יז) לשון בעיא ותחנונים הוא בלשון ארמי: בִּיאָ, בִּיאָ! (סנהדרין טז). יִרְדַּ וְרַדְנוּ • ירידה הוא לנו: (ב"ר) 'רגילים היינו לפרגס אחרים, עכשו אנו צריכים לך'.

(כא) וַיְהִי כִּי־בָאוּ אֶל־הַמְּלֹךְ וַנִּפְתַּחֲהָ אֶת־אִמְתַּחַתֵּנוּ וְהִנֵּה כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אִמְתַּחַתוֹ כַּסְפֵּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וַנִּשֶׁב אֹתוֹ בִּידְנוֹ:

(כב) וְכַסֵּף אַחַר הוֹרְדְנוּ בִּידְנוּ לְשֹׁבֵר־אֶכֶל לֹא יִדְעֵנוּ מִי־שֵׁם כַּסְפֵּנוּ בְּאִמְתַּחַתֵּנוּ:

(כג) וַיֹּאמֶר שְׁלוֹם לָכֶם אֶל־תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאִמְתַּחַתֵּיכֶם כַּסְפְּכֶם בְּאֵלָי וַיֹּצֵא אֱלֹהִים אֶת־שִׁמְעוֹן:

כ"ד - אֱלֹהֵיכֶם • (תנחומא): בְּזִכְוֹתְכֶם, וְאֵם אֵין זְכוֹתְכֶם כְּדָא, "ואלהי אביכם", בְּזִכְוֹת אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(יז) וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף. אָמַרו ר"ל (ראה תנחומא י) זֶה מִנְשֵׁה. וְתִמְיָה דְפִרְשׁ רַש"י בְּמִסְכַּת אָבוֹת (פ"ה מ"א) זְלַפִּינָן בְּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְמִצְוֹת מִשְׁמַעוֹן וְלוֹי, כִּי בְשָׁבָא עַל שָׁכֶם לֹא הָיוּ כִּי־אִם בְּנֵי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּשִׁתְּחָשׁוּב שְׁנוֹתֵיהֶם, וּכְתִיב בְּהוּ (לעיל לד) אִישׁ חָרָב (על ירכו). וּכְשִׁתְּחָשׁוּב שְׁנוֹתָיו שֶׁל מְנַשֶּׁה תִּמְצָא שֶׁלֹּא הָיָה כִּי־אִם תִּשַׁע שָׁנִים לְכָל הַיּוֹתֵר, שְׁהָרִי נוֹלַד בְּטָרְם תְּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב וְלַעֲלַ מֵא 5, וְאַפִּילוּ כִּי תֹאמַר שְׁנוֹלַד בַּתְּחִילַת שְׁנֵי

השׁוֹבַע אֶף־עַל־פִּי־כֵן לֹא הָיָה כִּי־אִם בְּן תִּשַׁע, שְׁבַע דְּשׁוֹבַע וּשְׁנָתִים דְּרָעָב, וְאַפִּילוּ הֵכִי קוֹרְהוּ אִישׁ. מְהָרַב חַיִּים שֶׁאִמַר מִשֵּׁם הָרַב אֲלֵעֲשׂוֹר אֲבִי הַעֲזָרִי. וְצָרִיף עֵינָיו: תורה יח

(כד) וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָהּ יוֹסֵף וַיִּתֵּן־מִמֶּיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסָּפּוֹא לְחֻמְרֵיהֶם:
 כד וַאֲעִיל גִּבְרָא ית גַּבְרִיא לְבֵית יוֹסֵף וַיְהִי מָצָא וְאַסְחוּ רַגְלֵיהוֹן וַיְהִי פִסְתָּא לְחֻמְרֵיהוֹן:
 כט"ו וַיָּבֵא הָאִישׁ הַבָּאָה אַחַר הַבָּאָה, לְפִי שְׁהִיו דוֹחֲפִים אוֹתוֹ חוּץ עַד שֶׁדָּבְרוּ אֵלָיו פְּתַח הַבַּיִת, וּמִשָּׁאָמַר לָהֶם: "שְׁלוֹם לָכֶם", נִמְשְׁכוּ וּבָאוּ אַחֲרָיו.

(כה) וַיִּכְיְנוּ אֶת־הַמְּנַחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף בְּצַהְרִים כִּי שָׁמְעוּ בִי־שָׁם יֹאכְלוּ לֶחֶם:
 כה וְאֶתְמַקְינוּ ית תְּקַרְבְּתָא עַד דְּעֵל יוֹסֵף בְּשִׁירוּתָא אָרִי שְׁמַעוּ אָרִי תָמָן יִיכְלוֹן לֶחֶמָא:
 כט"ו וַיִּכְיְנוּ הַזְּמִינוּ, עֲטְרוּהוּ בְּכָלִים נְאִים.

(כו) וַיָּבֵא יוֹסֵף הַבַּיִתָּה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־הַמְּנַחָה אֲשֶׁר־בִּידֵם הַבַּיִתָּה וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ־לוֹ אַרְצָה:
 כו וְעֵל יוֹסֵף לְבֵיתָא וְאֶתִּיאוּ לָהּ ית תְּקַרְבְּתָא דִּי בִידֵיהוֹן לְבֵיתָא וּסְגִידוּ לָהּ לְאַרְעָא:
 כט"ו הַבַּיִתָּה מַפְרוֹזֵדוֹר לְטַרְקְלִין (נִרְאָה דִּיקוּ דְּבִישׁ" מ"הַבַּיִתָּה" בַּתְּרָאָה: "וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת הַמְּנַחָה אֲשֶׁר בְּיַדֵּם הַבַּיִתָּה", דַּקְשִׁיא לִיה: הַלָּא קָבַר הַוּבָאוּ בֵיתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אֶלָּא עַל־פְּתַח צְרוּף לוֹמַר, מַפְרוֹזֵדוֹר לְטַרְקְלִין וְדוּק.)

(כז) וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הַשָּׁלוֹם אֲבִיכֶם הֲזִקֵן אִשְׁרֵי אַמְרָתֶם הַעוֹדְנֵנוּ חַי:
 כז כוּ וּשְׂאִיל לְהוֹן לְשָׁלוֹם וְאָמַר הַשָּׁלוֹם אָבוּכוֹן סָבָא דִּי אַמְרָתוֹן הַעַד קָעֵן קָיָם:

(כח) וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדְנֵנוּ חַי וַיִּקְרוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:
 כח וַאֲמַרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבוּנָא עַד קָעֵן קָיָם וּכְרַעוּ וּסְגִידוּ:
 כט"ו וַיִּקְדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ עַל שְׂאֵלַת שָׁלוֹם. קִידָה - כְּפִיפַת קְדָקַד, הַשְׁתַּחֲוָּאָה - מִשְׁתַּטֵּחַ לְאַרְץ.

(כט) וַיִּשְׂא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־בְּנֵימִין אָחִיו בֶּן־אֲמוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אָחִיכֶם הַקָּמֵן אֲשֶׁר אַמְרָתֶם אֵלָי וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים יַחְנֵךְ בְּנִי:
 כט וּזְקַף עֵינוּהִי וַחֲזָא ית בְּנֵימִין אָחוּהִי בַר אֲמָה וְאָמַר דְּדִין אָחוּכוֹן זַעֲרִיא דִּי אַמְרָתוֹן לִי וְאָמַר מִן קָדָם יְיָ יִתְרַחֵם עֲלֶיךָ בְּרִי:
 כט"ו אֱלֹהִים יַחְנֵךְ בְּנִי בְּשָׂאָר שְׁבָטִים שְׁמַעְנוּ חֲנִינְיָה: "אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת עַבְדְּךָ", וּבְנֵימִין עֲרִין לֹא נוֹלַד, לְכַף בְּרַכּוֹ יוֹסֵף בְּחֲנִינְיָה.

◆ שבת קודש ל' כסלו ◆

(ל) וַיְמַהַר יוֹסֵף בְּיָנְכְמֵרוֹ רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו וַיִּבְקֹשׁ לְבָבוֹת וַיָּבֵא הַחֲדָרָה וַיִּבְךְ שָׂמָה:
 ל וַאֲוַחִי יוֹסֵף אָרִי אֲתַגּוּלְלוּ רַחֲמֹהִי עַל אָחוּהִי וּבְעָא לְמַבְכִּי וְעַל לְאַדְרוֹן בַּיִת מִשְׁפָּכָא וּבְכָא תָמָן:
 כט"ו בְּיָנְכְמֵרוֹ רַחֲמָיו שְׂאֵלוּ: 'יֵשׁ לְךָ אָח מֵאֵם?' אָמַר לוֹ: 'אָח הִנֵּה לִי וְאִינִי יוֹדֵעַ הִכֵּן הוּא.' 'יֵשׁ לְךָ בָּנִים?' אָמַר לוֹ: 'יֵשׁ לִי עֶשְׂרֵה.' אָמַר לוֹ: 'וַמָּה שְׁמֵם?' אָמַר לוֹ: 'בְּלַע וּבְכָר וְגו'.' אָמַר לוֹ: 'מָה טִיבְךָ

(כז-כח) הַשָּׁלוֹם אֲבִיכֶם תְּזַקֵן אֲשֶׁר אַמְרָתֶם הַעוֹדְנֵנוּ חַי. הוּא הִנֵּה שׁוֹאֵל מִיִּצְחָק אֵינוֹ חַי, וְלֹא רָצוּ לְהַשִּׁיבוֹ בְּפִשְׁטוּת יִצְחָק מֵת, שְׂאִין מְשִׁיבִין עַל הַקְּלָקְלָה, כְּמוֹ שְׁמִצְיֵנוּ בְּרִישׁ פְּסָחִים (ה) אֵיבֹבוּ קָיָם אִימָא קִימֵת (רָאָה בִּיר צַב ח: תוּרָה כַּט

שָׁל שְׁמוֹת הַלְלוּ? אָמַר לוֹ: כָּלֶם עַל שֵׁם אַחִי, וְהַצְרוֹת אֲשֶׁר מִצְאוּהוּ: בְּלַע, שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאֲמוֹת. בְּכָר, שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאָמִי. אֲשַׁבֵּל, שֶׁשָּׁבְאוּ אֵל. גָּרָא, שֶׁנִּתְגַּיֵר בְּאֶכְסֵנְיָא. וְנִעְמָן, שֶׁהָיָה נְעִים בְּיֹתֵר. אַחִי וְרֹאשׁ, אַחִי הָיָה, וְרֹאשִׁי הָיָה. מִפִּים, מִפִּי אָבִי לְמַד. וְחַפִּים, שֶׁלֹּא רָאָה חֲפָתִי וְלֹא רִאִיתִי אֲנִי חֲפָתוֹ. וְאָרְדָּה, שֶׁיָרַד לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, כְּדֹאִיתָא בְּמִסְכַּת סוּטָה, מִיַּד נִכְמְרוּ רַחֲמֵי. נִכְמְרוּ • נִתְחַמְמוּ, וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה: (ב"מ ע"ד) 'עַל הַכְּמָר שֶׁל זֵיתִים', וּבִלְשׁוֹן אֲרָמִי: (פסחים נא) 'מִשׁוּם מְכָמַר בְּשָׂרָא', וּבְמִקְרָא: "עוֹרְנוּ פְתָנוֹר נִכְמְרוּ", נִתְחַמְמוּ וְנִקְמְטוּ קְמָטִים קְמָטִים, מִפְּנֵי זְלַעְפוֹת רַעֲב. כֵּן דִּרְךָ כָּל עוֹר כְּשֶׁמְחַמְמִין אוֹתוֹ, נִקְמָט וְנִתְפָּרֵץ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק טו, עמוד 348 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

נכמרו רחמיו - על נשמתו

וַיִּמְהַר יוֹסֵף בְּיַנְכְּמָרוֹ רַחֲמָיו אֶל-אָחִיו (מג, ל)

ברש"י על הפסוק מפרש "שאלו . . יש לה בנים, אמר לו יש לי עשרה. אמר לו, ומה שמם? אמר לו, בלע ובכר וגו'. אמר לו, מה טיבן של שמות הללו. אמר לו, כלם על שם אחי, והצרות אשר מצאוהו. בלע, שנבלע בין האמות . . מיד נכמרו רחמיו. נכמרו - נתחממו".

ויש לבאר זה על פי דרך החסידות:

איתא ב'לקוטי תורה' (בהר מ, ד) "הנה ישאל נקראו על שם יוסף, כדכתיב נוהג כצאן יוסף, וצרינו לעורר רחמים על בחינת בנימין, שנקרא בן אוני . . ולרחם על ניצוץ אלקות שבו".

ועל פיה זה יש לבאר שברש"י נרמז איך יוכל האדם לעורר בעצמו את הרחמים על נפשו:

בתחלה צריכים להתבונן במעלת הנשמה - "על שם אחי", שבתחלה היתה הנשמה דבוקה להקב"ה, "חצובה מתחת פסא הפבוד", וקדושה לאין שעור.

אף לאחר יזה הגיעו ה"צרות אשר מצאוהו" ו"נבלע בין האמות", כלומר, שממקום מעלתה ירדה הנשמה "מאגרא רמה לבירא עמיקתא", ונתלבשה בגוף חמרי, ביחד עם נפש הבחמית ויצר הרע, ועד שהאדם יכול לעבור על רצון ה' רחמנא ליצילן.

וכשמתבוננים בכל זה באמתיות ואליבא דנפשיה, הרי "נכמרו - נתחממו", שלב האדם מתחמם ברשפי אש שלהבת, ומתמרמר מאד על מעמדו ומצבו, ומעורר רחמים על הנשמה.

ועל ידי זה מעורר הרחמים שלמעלה, ומרחם עליו הקב"ה ומוציאו ממצבו הנחות, ומעלהו למעלה מעלה.

(לא) וַיִּרְחֹץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפֵּק וַיֹּאמֶר שִׁימוּ לָחֶם: לא ואסחי אפיה ויפק ואתחסין ואמר שויאו לחמא:

כ"ט • ויתאפק • נתאמץ, והוא לשון: (איוב יב) "ומזיח אפיקים רפה", וכן: (שם מא) "אפיקי מגנים". חוץ.

(לב) וַיִּשְׁימוּ לוֹ לְבָדוֹ וְלָהֶם לְבָדָם וְלַמִּצְרִים הָאֲכָלִים
אֹתוֹ לְבָדָם כִּי לֹא יוֹכְלוּן הַמִּצְרִים לֵאכֹל אֹתֵי
הָעֵבְרִים לָחֶם כִּי־תוֹעֵבָה הוּא לְמִצְרַיִם:

כ"ט • כִּי־תוֹעֵבָה הוּא • דבר שנאוי הוא למצרים לאכל את העברים, ואינן קלוס נתן טעם לדבר.

(לג) וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר הַבְּכֹרֶתוֹ וְהַצָּעִיר בְּצַעֲרָתוֹ
וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ: לג ואסחרו קדמוהי רפא פרביותה וזעירא כזערויתה ותמהו גבריא גבר לחברה:

כ"ט • הבכר בבכרתו • מפה בגביע וקורא: 'ראובן, שמעון, לוי, יהודה, יששכר וזבולון, בני אם אחת, הסבו פסדר הזה, שהוא סדר תולדותיכם', וכן כלם, כיון שהגיע לבנימין אמר: זה אין לו אם, ואני אין לי אם, ישב אצלי.

לד ונטל חלקיו מן קדמוהי לקדמיהון וסגי חלקא דבנימין מחלקי דכלהון חמשא חלקין ושתיאוי וריוואו עמה :
(ד) וישא משאת מאת פניו אלהם ותרב משאת בנימין ממשאת כלם חמש ידות וישתו וישכרו עמו:

כ"ט • משאת • מנות. חמש ידות • חלקו עם אחיו, ומשאת יוסף ואסנת ומנשה ואפרים. וישכרו עמו • (ב"ד) ומיום שמכרוהו, לא שתו זין ולא הוא שתה זין, ואותו היום שתו.

א ופקיד ית די ממנא על ביתה למימר מלי ית טועני גבריא עיבורא כמה די חלקין למטלי ושווי כסף גבר בפום טוענה :
מד (א) ויצו את אשר על ביתו לאמר מלא את אמתחת האנשים אכל פאשר ויכלון שאת ושום כסף איש בפי אמתחתו:

ב ונת קלידי קלידא דכספא תשווי בפום טוענא דזעירא ונת כסף זבינוהי ועבד כפתגמא דיוסף די מליל :
(ב) ואת גביעי גביע הכסף תשים בפי אמתחת הקטן ואת כסף שכרו ויעש בדבר יוסף אשר דבר:

כ"ט • גביע • כוס ארץ, וקורין לו מדיני"ש:

ג צפרא נהר וגבריא אתפטרו אנון וחמריהון :
(ג) הבקר אור והאנשים שלחו המה וחמריהם:

ד אנון נפקו מן כרתא לא ארתיקו ויוסף אמר לדי ממנא על ביתה קום רדף קתר גברא ותדבקנון ותימר להון למה אשלמתון בישא חלף טבתא :
(ד) הם יצאו את העיר לא הרחיקו ויוסף אמר לאשר על ביתו קום רדף אחרי האנשים והשנתם ואמרת אלהם למה שלמתם רעה תחת טובה:

ה חלא דין דשתי רבוני בה והוא כדקא מבדק בה אבאשתון די עבדתון :
(ה) הלא זה אשר ישתה אדני בו והוא נחש ינחש בו הרעתם אשר עשיתם:

(ו) וישגם וידבר אלהם את הדברים האלה:

ו ואדביקנון ומליל עמהון ית פתגמא האלין :

(ז) ויאמרו אליו למה ידבר אדני בדברים האלה חלילה לעבדיך מעשות בדבר הזה:

ז ואמרו לה למה ימלל רבוני כפתגמא האלין חס לעבדיך מלמעבד כפתגמא הדין :

כ"ט • חלילה לעבדיך • חלין הוא לנו, לשון גנאי. ותרגום: 'חס לעבדיך', חס מאת הקדוש-ברוך-הוא, יהי עלינו מעשות זאת, והרבה יש בגמרא: 'חס ושלום'.

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ה) חלא זה אשר ישתה וגו'. היאך עלה בדעתכם לנגבו, הלא ידעתם שהגביע שאדוני שותה בו צריך הוא לו כל שעה וחביב עליו, ומיד שלא מוצאנו נחש ינחש הוא בעצמו, שידע לנחש, [או] יצנה לאחרים עליו לדעת מי גנבו: תורה ו

אם ירחיקו מן העיר אין כל ברירה יכולה לעמוד בפניהם לפי שנמשלו לחיות, גור ארניה יהודה (להלן מט ט), יהי דן נחש עלי דרף (שם פסוק יז), נפתלי אלה שלחה (שם פסוק כא), קום רדוף עד שאימת העיר עליהם (ראה תנחומא ט: תורה ה

וישבו דמשמע הם מעצמם. אלא קאי אדלעיל דכתיב וישמו לו לבדו ולהם לבדם ולמצרים האוכלים אתו לבדם, ועל דבר זה תמחו, אמרו מה טיבו של זה, אינו לא מצרי ולא עברי מדהוא אוכל לבדו: תורה ו-
מד (ד) הם יצאו את העיר. אמר יוסף

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' חט"ו עמ' 953 ואילך)

קדושת עם ישראל

על הפסוק "חלילה לעבדיך מעשות כדבר הזה" (מד, ו), פירש רש"י "חולין הוא לנו, לשון גנאי".
וַיֵּשׁ לְבָאֵר זֶה בְּדֶרֶךְ הַרְמָז:

כתיב (ראה יד, ב) "פי עם קדוש אתה לה' אלקיך", שבגוי ישראל קדושים הם, ועוסקים רק בענייני קדושה ועבודת השם-יתברך.

ואף שהתורה ציותה "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" (יתרו כ, ט), שצריכים להתעסק גם עם ענייני עולם הזה, הרי נצטוינו גם כן "כל מעשיך יהיו לשם שמים" (אבות פ"ב מ"ב) ו"בכל דרכיך דעהו" (משלי ג, ו), שפונת ההתעסקות בענייני עולם הזה היא להעלות ולזכר את העולם הזה, עד שיהיה כלי לקדושתו יתברך.

וזהו "חולין הוא לנו - לשון גנאי", דאמרו השבטים לשלוחי יוסף, שזה שהם אומרים "חולין הוא לנו", שבגוי ישראל שיכים לעניינים של "חולין" ודברים שאינם קשורים לקדושתו יתברך, הרי זה "גנאי" והיפך האמת, כי ישראל עם קדוש הוא ואין ביניהם ולגשמיות עולם הזה שום קשר ושיכות.

**(ח) הן פסך אשר מצאנו בפני אמתחתינו השיבנו
אלו מארץ פנען ואיך נגנב מבית אדניך פסך
או זהב:**

ח הא כספא די אשפחנא כפום טוענא
אתיבנהי לך מארעא דכנען ואדניך נגנב
מבית רבוך פספא או זהבא (מנין דכסף
או מנין דזהב):

כ"ט - הן פסך וגו' • זה אחד מעשרה קל-וחמר האמורים בתורה, וכלן מנויין ב'בראשית רבה'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ מקץ תשל"ו)

זה אחד מעשרה קל-וחמר האמורים בתורה (רש"י מד, ח) לרש"י הקשה: הרי בנימין לא היה עם שאר השבטים בעת ירידתם למצרים בפעם הראשונה, ואינו בכלל אלו שהחזירו את הפסך, ואין הקל-וחמר תקף לגבוי! והוא מתרץ, שדרך הכתוב להשתמש בקל-וחמר שיש בו 'פגם', שכן נתן למצא פגם בכל אחד מעשרה קל-וחמר שבתורה. ולדגמא - הן בני ישראל לא שמעו אלי, ואיך שמעני פרעה (וארא ו, יב): ישראל לא שמעו מקצו רוח ומעבדה קשה, ואלו לפרעה לא הייתה סבה זו.

**(ט) אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וגם-אנחנו נהיה
לאדני לעבדים:**

ט די ישתכח עמה מעבדיך ומית ואף
אנחנא נהי לרבוני לעבדין:

**(י) ויאמר גם-עתה כדבריהם כן-הוא אשר ימצא
אתו יהיה-לי עבד ואתם תהיו נקים:**

י ואמר אף כען כפתגמיכון כן הוא די
ישתכח עמה יהי לי עבדא ואתון תהון
זכאין:

כ"ט - גם-עתה כדבריהם • אף זו מן הדין: אמת, כדבריהם כן הוא, שכלכם חברים בדבר, עשרה שנמצאת גנבה ביד אחד מהם, כלם נתפשים. אבל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין: "אשר ימצא אתו יהיה-לי עבד".

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

הוא יהיה לי עבד. תימה, דהיה לו לומר יהיה עבד לאדוני. ויש לומר, אני צריך לשלם לאדוני משלי, שהיה בשמירתי, אם כן נמצא שהוחזק אצלי, ודין הוא שהגנב יהיה לי עבד: תורה יא

נקיים. דבר אחר, כדבריהם שאמרתם שאתם נאמנים כן הוא, שהרי הכסף אשר מצאתם החזרתם אותו, אמנם אחיכם הקטון שלא ראיתי באמונתו הוא גנבו שלא מדעתכם, ולכן אותו אשר נמצא הגביע בידו יהיה לי עבד, ואתם תהיו נקיים:

(י) גם עתה כדבריהם כן הוא וגו'. תימה והלא אין זה כדבריהם, כי הם חייבו את מי שימצא הגביע בידו מיתה והם עצמן לעבדים. לכן נראה לומר כדבריהם אשר גזרתם על עצמכם, כן הוא דינו של אותו שנמצא אתו, ועוד ארויח לכם שאתם תהיו

(יא) וַיִּמְהָרוּ וַיִּזְרְדוּ אִישׁ אֶת־אֲמֹתֵיהֶמוּ אֶרְצָהּ וַיִּפְתְּחוּ יא וְאוֹחֵיאוּ וַנְחִיתָא גְבַר ית טוּעְנָה לְאַרְעָא וּפְתָחוּ גְבַר טוּעְנָה: אִישׁ אֲמֹתֵיהֶמוּ:

(יב) וַיִּחַפֵּשׂ בַּגְּדוֹל הַחֹל וּבִקְטָן פִּלָּה וַיִּמְצָא הַגְּבִיעַ יב וּבְלֶשׁ בְּרַבָּא שְׂרִי וּבּוֹעֵירָא שְׂצִי וְאַשְׁתַּכַּח קְלִידָא בְּטוּעְנָא דְבִנְיָמִן: בְּאֲמֹתַחַת בְּנִימָן:

כ"א • בַּגְּדוֹל הַחֹל • שְׂלָא יַגְּיִשׁוּ שְׁהִיָּה יוֹדַע הִיכָן הוּא.

(יג) וַיִּקְרְעוּ שִׁמְלֹתָם וַיַּעֲמֹם אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ וַיָּשְׁבוּ יג וַיִּבְזְעוּ לְבוֹשֵׁיהֶמוּ וַיִּרְמוּ גְבַר עַל חֲמֵרָה וְתָבוּ לְקֶרְתָּא: הָעִירָה:

כ"ב • וַיַּעֲמֹם אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ • בְּעַלֵי זְרוּעַ הָיוּ, וְלֹא הִצְרַכּוּ לְסִיעַ זֶה אֶת זֶה לְטַעַן. וַיָּשְׁבוּ הָעִירָה • מְטֻרְפוּלִין הֵיְתָה, וְהוּא אוֹמֵר הָעִירָה, הָעִיר כֹּל שְׁהוּא, אֲלֵא שְׂלָא הֵיְתָה חֲשׂוּבָה בְּעֵינֵיהֶם אֲלֵא כְּעִיר בִּינוּנִית שֶׁל עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם לְעִנְזַן הַמִּלְחָמָה.

(יד) וַיָּבֵא יְהוָה וְאָחִיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדְנּוֹ שֵׁם יד וַיִּפְּלוּ לִפְנֵיו אֶרְצָה: וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִבֵּית פְּטֹרִי וַיֵּצֵא אֹתוֹ מִצִּיפֹרַת וַיֵּלֶךְ יְהוָה וְאָחִיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עַד כָּעַן תַּמָּן וַיִּפְּלוּ קַדְמוּהֵי לְאַרְעָא: כ"ג • עוֹדְנּוֹ שֵׁם • שְׁהִיָּה מִמְתִּין לָהֶם.

(טו) וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מַה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר טו וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִבֵּית פְּטֹרִי וַיֵּצֵא אֹתוֹ מִצִּיפֹרַת וַיֵּלֶךְ יְהוָה וְאָחִיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עַד כָּעַן תַּמָּן וַיִּפְּלוּ קַדְמוּהֵי לְאַרְעָא: עֲשִׂיתֶם הַלֹּא יָדַעְתֶּם כִּי־נִחַשׁ יִנְחַשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כְּמוֹנִי: כ"ד • הַלֹּא יָדַעְתֶּם כִּי־נִחַשׁ יִנְחַשׁ וְגו' • הַלֹּא יָדַעְתֶּם כִּי אִישׁ חֲשׂוֹב כְּמוֹנִי יוֹדַע לְנַחַשׁ וְלִדְעַת מַדְעַת וּמִסְבָּרָא וּבִינָה, כִּי אַתֶּם גִּנְבֹתֶם הַגְּבִיעַ.

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה מַה־נֹּאמַר לְאָדְנִי מַה־נִּדְבַּר טז וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִבֵּית פְּטֹרִי וַיֵּצֵא אֹתוֹ מִצִּיפֹרַת וַיֵּלֶךְ יְהוָה וְאָחִיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עַד כָּעַן תַּמָּן וַיִּפְּלוּ קַדְמוּהֵי לְאַרְעָא: וּמַה־נִּצְטַדֵּק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת־עוֹן עַבְדֶּיךָ הַגָּנוּ עַבְדִּים לְאָדְנִי גַם־אֲנַחְנוּ גַם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ: כ"ה • הָאֱלֹהִים מִצָּא • יוֹדַעִים אָנוּ שְׂלָא סְרַחְנוּ, אָבַל מֵאַתְּ הַמְּקוֹם נִהְיָה לְהִבְיָא לָנוּ זֹאת. מִצָּא בַעַל חוֹב מְקוֹם לְגַבוֹת שְׂטֵר חוֹבוֹ. וּמַה־נִּצְטַדֵּק • לְשׁוֹן צִדֵּק, וְכֵן כָּל תְּבָה שְׁתַּחֲלַת יְסוּדָה צִדִּי וְהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן מִתְּפַעַל אוֹ נִתְּפַעַל, נוֹתֵן טִי"ת בְּמְקוֹם תִּי"ו, וְאִינָה נִתְּנָת לְפָנָי אוֹת רֵאשׁוּנָה שֶׁל יְסוּד הַתְּבָה, אֲלֵא בְּאֲמִצַּע אוֹתִיּוֹת הָעֶקֶר, כְּגוֹן: "נִצְטַדֵּק", מַגְזֵרֵת צִדֵּק. "וַיִּצְטַבַּע", מַגְזֵרֵת צָבַע. "וַיִּצְטִירוּ", מַגְזֵרֵת יָצִיר אֲמוּנִים". "הִצְטִינּוּ", מַגְזֵרֵת "צָדָה לְדַרְךְ". וְתְבָה שְׁתַּחֲלָתָה סִמ"ךְ, אוֹ שִׁי"ן, כְּשֶׁהִיא מִתְּפַעַלֶּת, הִתִּי"ו מִפְּרֻדַּת אֶת אוֹתִיּוֹת הָעֶקֶר, כְּגוֹן: "וַיִּסְתַּבֵּל הַחֲגַב", מַגְזֵרֵת סָבַל. (דְּנִיאל ז) "מִשְׁתַּכַּח הוּיִת בְּקַרְנֵיָא", מַגְזֵרֵת סָכַל. (מִיכָה ו) "וַיִּשְׁתַּמֵּר חֲקוֹת עַמְרִי", מַגְזֵרֵת שְׁמַר. (ישעיה טו) "וְסָר מִרַע מִשְׁתּוֹלָל", מַגְזֵרֵת: (איוב יז) "מוֹלִידִךָ יוֹעֲצִים שׁוֹלָל". (שְׁמוֹת טו) "מִסְתּוֹלָל בְּעַמִּי", מַגְזֵרֵת: (ירמיה יח) "דֶּרֶךְ לֹא סְלוּלָה".

(טו) כִּי נִחַשׁ יִנְחַשׁ אִישׁ וְגו'. כְּלוֹמַר, חֲכַמַת נְחָשִׁים, אוֹ הוּא אוֹ אֲנָשִׁי, בְּדִי אִישׁ חֲשׂוֹב כְּמוֹנִי אִינוּ חָסֵר לְדַעַת לְכַרֵּר כָּל סִפֵּק שִׁיצָא לוֹ עַל אוֹדוּתוֹ, הוּא: תוֹרָה טו חֲסִלַת פֶּרֶשֶׁת מִקֵּץ וְלִדְעַת כָּל גְּבִיבָה שִׁיגְּנוּ לוֹ בְּיַד מִי

עטרת מרים

החיי אליהם... רחמיך עליהם ותאמר... כי אדוני הנגילה את הילוד החי והמת אל תמיתוהו וזאת אמרת גמלי גמלך לא יהיה גזרו: כו וענן המלך ויאמר תנגילה את הילוד החי והמת לא תמיתוהו היא אפוא בין שפוחתת עליו: כח וישמעו

כל ישראל את המושפט אשר שפט המלך ויראו מפני המלך כי ראו פירי חכמת אלהים בקרבם לעשות מושפט לדעת אשר בלב הפעל דין: א ויהי המלך שלמה מלך על פלי ישראל לא היה אדם מפקח במלכותו בין שראו בו חכמת אלהים בקרב לעשות מושפט:

א כה אמר יהוה השמים כסאי איני צריך לבית המקדש שלכם והארץ הרים עניו שרפה רגלי אייה בית אשר תבנו לי ואייה מקום תרצו ליחד געת מגוחתי להשרות שכנתי, אינו פדאי לי:

ב ואת כל אלה שמים והארץ ידו עשתה ורק אחרי כן ויהיו כל אלה שמים והארץ, ואינם קדושים כמותי נאם יהוה ועם שאני רם על רמים, עם כל זה ואלוה אביש אל עני ונכה רוח שרוחו נשברת בעבור הצער והעניו, ובכל זאת וחרד על דברי נזרה לשמוע בקולי: ג אבל עתה אין לי חפץ בכם, שתי שוחט השור הוא מכה איש את בעליו של השור ויגלו מפניו, לפיכך זובח השלח דומה לפני בערף פלב והמעלה מנחה הרי הוא לפני כדמים חזיר מוקיר והמקטיר לבנה מברך אותי און בתשורת אונם, גם המה כמו עורף השור ויחכים השתה, גם המה כמו עורף פלב ומעלה דם חזיר הואיל כי בחרו בדרביהם ובשקוציהם נפשם חפצה: ד לכן גם אני אבחר בתעלליהם להתעולל בהם בהכאת הרעות ומגורתם ודבר אשר הם יראים אביא להם יען בעבור

לא יהיה גזרו: כו וענן המלך ויאמר תנגילה את הילוד החי והמת לא תמיתוהו היא אפוא: כח וישמעו כל ישראל את המושפט אשר שפט המלך ויראו מפני המלך כי ראו פירי חכמת אלהים בקרבם לעשות מושפט: ד א ויהי המלך שלמה מלך על כל ישראל:

הפטרה לשבת ר"ח לשמו"ת בישיעהו פרק סו
א כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הרים רגלי אייה בית אשר תבנו לי ואייה מקום מגוחתי: ב ואת כל אלה ידו עשתה ויהיו כל אלה נאם יהוה ואלוה אביש אל עני ונכה רוח וחרד על דברי: ג שוחט השור מכה איש זובח השלח ערף פלב מעלה מנחה דם חזיר מוקיר לבנה מברך און גם המה בחרו בדרביהם ובשקוציהם נפשם חפצה: ד גם אני אבחר בתעלליהם ומגורתם אביא להם יען קראתי ואין עונה דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני ובאשר לא חפצתי בחרו: ה שמעו דברי יהוה החרדים אל דברו אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי וכבוד

שי למורא (א) מלך על כל ישראל, כשראו בחכמתו, שמחו בלם במלכותו. (א) השמים כסאי, כלומר, מן השמים תבאנה הגזרות על כל העולם כולו, כמו שהמלך בשבתו על כסאו תצאנה הגזרות מלפניו. והארץ הרים רגלי, כלומר, כל העולם הוא שלי וברשותי. אי זה בית אשר תבנו לי, אם כן מה שיהי לבנות לי בית ומקום מגוחתי. (ב) ואל זה אביש, אף על פי שהשמים כסאי וכו', אביש ואשים עיני אל עני ונכה רוח. וחרד על דברי, מודרו לעשות את מצותי. (ג) שוחט השור מכה איש, כלומר, קרנות הרשעים אינם מקבלים לפני, והשוחט את השור לקרבן אין קרבנו מרצה לפני, ועוד נחשב כאלו מכה איש. זובח השלח ערף פלב, אם הביא שה לקרבנו, הרי הוא נחשב לפני כאלו עורף פלב. מעלה מנחה דם חזיר, אם הוא מעלה קרבן מנחה, הרי הוא נחשב כאלו העלה דם חזיר. מוקיר לבנה מברך און, אם הוא מקטיר לבנה, הרי הוא כאלו מביא דבר און. "מברך", מביא מתנה, כמו "קח נא את ברכתי" (בראשית לב, יא). גם המה בחרו בדרביהם, כלומר, הואיל וגם הם בחרו בדרביהם הרעים מתוך רצון, ולא שפך הודמו להם. (ד) אבחר בתעלוליהם, אבחר להתעלל בהם. ומגורתם, מה שהם מפקדים פן יבוא. יען קראתי, משום שקראתי להם על ידי הנביאים. ואין עונה, כלומר, אין מקבל דברי. (ה) חרדים אל דברו, אמרו פושעי המוקדדים לעשות את דבר ה'. אמרו אחיכם, אמרו פושעי ישראל שהם אחיכם וכו'. שנאיכם מנדיכם, השונאים אתכם (ומנדים) ומרחיקים אתכם. למען שמי וכבוד ה', כל אחד מהם

קראתי אלהים על ידי הנביאים להזהירם לישר דרכם ואין עונה לישר דרכו דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני ובאשר לא חפצתי בחרו: ה שמעו דברי יהוה אהם הצדיקים החרדים אל דברו אמרו פושעי ישראל התבעים שמתדמים שהם אחיכם והם באמת שנאיכם השונאים אתכם מנדיכם ומנדים אתכם, אלה אומרים לכם לאמר רק למען בעבור פרוסם שמו וכבוד יהוה על ידי הקרבנות, משיב להם הנביא, לא כן הוא בדרביהם כי בעיניו ונראה בשמחתכם והם הרשעים יבשו ויראו כי

עטרת מרים

לא ירצה ה' בחנוך רק בעבודת הלב באמת, וכך בא כבוד לה': ו או לימות
המשיח יצא קול שאון מעיר ירושלים על גוג ומגוג קול מהיכל יצא קול
יהוה יוצא לאזן על עכו"ם וכו' משלם ה' גמול לאויביו ונלחם בגוים:
ז על ציון ואמר במטרים תחיל ילדה כפי ילדה ותקבצו בניה

לתוכה במטרים יבוא חבל לה שהיא
מלחמות גוג ומגוג והמליטה הלידה
זכר ואו ותחיל הקוביץ הגדול הפללי:
ח מי-שמע פלא פזאת מי ראה
פלא כאלה היוחל האם מעולם בא
חיל וילדה לכל נשי ארץ ביום אחד
האם מעולם אם-יולד גוי פעם
אחת בייחלה גם-ילדה ציון
את-בניה פולם פאחד יצאו ממקום
גלותם וכאו לציון: ט האני אשכיר
אביא את אשה על המשבר - מקום
מושב היולדה - ולא אוליד ולא
אפתח רחמי שתלד, הוצה לומר: שפא
אתחיל בדבר ולא אוכל לגמור יאמר
יהוה אם-אני המוליד ועצרתני
בתמיא אמר אלהיך: י אתם הבאים
מן הגולה שמחו את-ירושלם
בבואכם אליה וגילו בה פלא-אהבה
כל מי שתבא לראותה בבנינה יששו
אתה משיש פל-המתאבלים
עליה בעת חורבנה: יא התאבלתם
עליה למען שתראו בשמחתה ותינקו
מלשון ויקה ושבעתם משרי
תנחמיה למען תמצו תהיו מוצצים
והתענגתם ומתענגים מויו ממשעו
כבודה שיהיה אחר הנאולה:
יב כי-כה ו אמר יהוה הנני נטהר
אלהיה אשה אל ירושלים שלום תרה
בנהר כמי נהר שלום אשה לה לבוא

שי למורא

אומר, בגלל פרסום שמי בא כבוד לה', כי אני קרוב אליו והוא
מתכבד בי. ונראה בשמחתכם והם יבשו, והנביא אומר
לחרדים אל דבר ה', לא כן הוא דבריו פושעי ישראל, ונראה
בעינינו בשמחתכם שלכם החרדים אל דבר ה', והישועים ההם
ובשו, כי הלכו אחרי ההבל.

ו קול שאון מעיר, קול רעש
יצא או מעיר ציון. קול
מהיכל, קול מההיכל העומד
בציון. משלם גמול לאויביו,
לשלם גמול לאויביו, הם גוג
ומגוג שילחמו על ירושלים. כמו
שכתוב "יצא ה' ונלחם בגוים
ההם" (זכריה יד, ז). ז במטרים
תחיל ילדה, במטרים תחיל ציון
חבלי הלידה, תלד, בלומר
ותקבצו בניה לתוכה כאלו ילדה
אותם זה עתה, כבלי פחד והבלי
לדה, כי כל האמות יביאום
לתוכה. ח מי שמע פזאת,
מי שמע דבר פלא בשמועה
הזאת. היוחל ארץ ביום
אחד, האם מעולם באו חבלי
לדה לכל נשי הארץ ביום אחד.
אם יולד גוי פעם אחת,
האם מעולם נולדה אמה שלמה
בפעם אחת. כי חלה גם
ילדה, כי זה הפלא נעשה
בציון, שהתכונה ללדה וגם
הלידה היו ביחד בבת אחת
וילדה את בניה. בלומר, כלם
פאחד באו מגלותם לציון.
ט האני אשכיר ולא
אוליד, האם אני אביא את

יהוה ונראה בשמחתכם והם יבשו: ו קול
שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם
גמול לאויביו: ז במטרים תחיל ילדה במטרים
יבוא חבל לה והמליטה זכר: ח מי-שמע
פזאת מי ראה כאלה היוחל ארץ ביום אחד
אם-יולד גוי פעם אחת בייחלה גם-ילדה
ציון את-בניה: ט האני אשכיר ולא אוליד
יאמר יהוה אם-אני המוליד ועצרתני אמר
אלהיך: י שמחו את-ירושלם וגילו בה פלא
אהבה שישו אתה משיש פל-המתאבלים
עליה: יא למען תינקו ושבעתם משרי
תנחמיה למען תמצו והתענגתם מויו
כבודה: יב כי-כה ו אמר יהוה הנני נטהר
אלהיה בנהר שלום וכנחל שוטף כבוד גוים
וינקתם על-צד תנשאו ועל-ברכים
תשעשעו: יג באיש אשר אמו תנחמנו כן
אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו: יד וראיתם

אשה על המשבר ולא אפתח רחמי שתלד. בלומר, וכי אני אתחיל
בדבר ולא אוכל לגמור. אם אני המוליד ועצרתני, אני הוא
המוליד ארצות הגוים עד הזמן ההוא, ואו אעצר אותם מלדה,
כי הגדלה והכבוד יהיו לישראל לבדם. י שמחו את ירושלים,
אתם תבאים מן הגולה, שמחו עם ירושלים בבואכם אליה. כל
המתאבלים עליה, כל אלו שהתאבלו עליה בעת הרבנה.
יא למען תינקו ושבעתם משרי תנחמיה, מה שהתאבלתם
משרי תנחמיה, ותהיו מוצצים ומתענגים. מויו כבודה,
מהכבוד הגדול הזו ומשמש לבוא לה. יב על צד תנשאו ועל ברכים תשעשעו,
יבדוכם הגוים מאד. והמשיל הכבוד שיעשו
להם כמו שנושאים התינוק על הירוע בצד הגוף, ומשעשעים אותו על הברכים לשמחו. יג אשר אמו תנחמנו, לרחם
את בנה יותר מן האב. ובירושלים תנחמו, כל התנחומים שלכם יהיו בירושלים, כי שם תקבלו תרה טובה וזה יחשב לחנומים
על הצרות שעברו. יד וראיתם וישש לבכם ועצמותיכם פדשא תפרחנה, כאשר תראו את ירושלים בבנינה וישש לבכם. ועצמותיכם פדשא תפרחנה,

במרוצה ובנחל שוטף את כבוד גוים עשרם וינקתם תהיו יונקים את
העושר תה על-צד תנשאו פתוק הונק שנושאים אותו על הירוע בצד הגוף
ועל-ברכים תשעשעו משעשעים אותו: יג באיש אשר אמו תנחמנו
כן אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו על הצרות שעברו עליכם כי שמה
יראה כבודי עליכם: יד בעשותו נקמתו ונוראותו וראיתם ותראו ירושלים
בבנינה וישש לבכם ועצמותיכם פדשא תפרחנה ותחוקו בכריאות

עליה הביא לכם שתראו בשמחתה ותינקו ותשבעו משרי תנחמיה. תמצו והתענגתם, ותהיו מוצצים ומתענגים. מויו כבודה,
מהכבוד הגדול הזו ומשמש לבוא לה. יב על צד תנשאו ועל ברכים תשעשעו, יבדוכם הגוים מאד. והמשיל הכבוד שיעשו
להם כמו שנושאים התינוק על הירוע בצד הגוף, ומשעשעים אותו על הברכים לשמחו. יג אשר אמו תנחמנו, לרחם
את בנה יותר מן האב. ובירושלים תנחמו, כל התנחומים שלכם יהיו בירושלים, כי שם תקבלו תרה טובה וזה יחשב לחנומים
על הצרות שעברו. יד וראיתם וישש לבכם, כאשר תראו את ירושלים בבנינה וישש לבכם. ועצמותיכם פדשא תפרחנה,

עטרת מרים

או וְגִדְעָה כח גבורת ידיהוה את עם עֲבָדָיו לטובה גם ידעו אשר וְעַם את־אֵיבָיו במלחמת גוג ומגוג: טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבֹא לֵאמֹר בו את חיל גוג ומגוג וְכַסּוּפָה כַסְפֶּרָה יבואו מִרְכַבְתָּו גְּזוּתָיו לְהָשִׁיב לְצִרּוֹ גְמֹל בַּחֲמָה אַפּוֹ רַבָּה וְגַעַרְתּוֹ תִּהְיֶה בְלַהֲבִיאֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט

כְּלֹמֵר וַתַּחֲזֹקוּ בְּרִיאוֹת. וְגִדְעָה יד ה' את עֲבָדָיו, או ידעו עֲבָדָיו את כח גבורת ה' (טו) בָּאֵשׁ יָבֹא, לֵאמֹר את חיל גוג ומגוג. וְכַסּוּפָה מִרְכַבְתָּיו, כְּלֹמֵר גְּזוּתָיו הַיּוֹרְדוֹת מִן הַשָּׁמַיִם, יִרְדוּ עֲלֵיהֶם כְּרוּחַ סוּפָה. לְהָשִׁיב בַּחֲמָה אַפּוֹ, לְהָשִׁיב לְצִרּוֹ

גְּמֹל בָּאֵף וּבַחֲמָה רַבָּה. (טז) נִשְׁפָּט, מִתְנַפֶּחֶת. וַרְבוּ חַלְלֵי ה', הַחַלְלִים שְׂפִלוּ בַּמִּלְחָמָה גּוֹג וּמִגּוּג. (יז) הַמַּתְקַדְּשִׁים וְהַמְשַׁפְּתִים אֶל הַגִּזְוֹת, הַמְזַמְּנִים עַצְמָם וּמְטַהְרִים עַצְמָם כְּמִי מְהֵרָה לְלַכַּת אֶל הַפְּסָלִים הַעוֹמְדִים בַּגִּזְוֹת. אַחֵר אַחַת, קִבּוּצָה אַחֵר קִבּוּצָה, אַחֵר שְׁמִרָה הַרְאֻשָׁנָה אֶת עֲבוֹדָתָהּ וְכַנְסֶת הַשְּׂגִיָּה. בַּתְּנֹךְ, בְּאִמְצַע הַגָּה מְקוֹם מַעֲמַד הַפְּסָל. וְהַשְּׁקִיז, כָּל סוּגֵי הַשְּׂרָצִים. יְסֻפוּ, וְכָלוּ. (יח) וְאֵנְכִי, וְאֵנְכִי מַה עָלַי לַעֲשׂוֹת. וּמַחְשֻׁבוֹתֵיהֶם בָּאֵה, כָּל מַעֲשֵׂה וְכָל מַחְשָׁבָה בָּאֵה אֵלַי, וְהִיא תִּזְקְקֵנִי לְקַבֵּץ אֶת כָּל הַגּוֹיִם וְגו'. וַרְאוּ אֶת כְּבוֹדִי, בְּהַלְחֵמִי בָהֶם בְּמַפֵּת "הַמַּק בְּשֹׁר וְגו'" כַּתּוּב בְּנִבְאוֹת זְכַרְיָה (זכריה י"ב). יט וְשִׁמְתִי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם אֵלַי, וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלִיטִים, פְּלִטִים וְנִצְלוּ מִן הַמִּלְחָמָה כְּשֵׁבִיל לְלַכַּת לְבֶשֶׁר לְאִיִּם הַרְחֹקִים אֶת כְּבוֹדִי אֲשֶׁר רָאוּ בַּמִּלְחָמָה. וְגַם בְּאוֹתָם פְּלִטִים אֲשִׁים אַחַד מִן הָאוֹתוֹת שְׁגָדוּנוּ חֲבֵרֵיהֶם בָּהֶם, כְּדִי לְהוֹדִיעַ לְרַחוּקִים שְׂכַמְגָפָה זוּ נִגְפוּ הַזּוֹבָאִים עַל יְרוּשָׁלַם. מוֹשִׁיבֵי קִשְׁתָּה, הַמְלַמְדִים לִירוֹת חַצִּים בְּקִשְׁתָּה. (כ) וְהִבִּיאוּ אֶת כָּל

וְשֵׁשׁ לְבָבְכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם בַּדָּשָׁא תַפְרַחְנָה וְגִדְעָה יד־יהוה את־עַבְדָיו וְעַם את־אֵיבָיו: טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבֹא וְכַסּוּפָה מִרְכַבְתָּו לְהָשִׁיב בַּחֲמָה אַפּוֹ וְגַעַרְתּוֹ בְּלַהֲבִיאֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבַחֲרָבוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וַרְבוּ חַלְלֵי יְהוָה: יז הַמַּתְקַדְּשִׁים וְהַמְשַׁפְּתִים אֶל־הַגִּזְוֹת אַחֵר אַחַת בַּתְּנֹךְ אֲכָלִי בָשָׂר הַחֲזִיר וְהַשְּׁקִיז וְהַעֲכָר יַחֲדוּ יְסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה: יח וְאֵנְכִי מַעֲשִׂיהֶם וּמַחְשֻׁבוֹתֵיהֶם לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשִׁנֹּת וְכָאוּ וַרְאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: יט וְשִׁמְתִי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם | פְּלִיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוֹל וְלֹד מִשְׁכֵי קִשְׁתַּת תָּבַל וַיּוֹן הָאִיִּים הַרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ אֶת־שְׁמִיעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם: כ וְהִבִּיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם | מַכְּלֵ־הַגּוֹיִם | מַנְחָה | לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבְכַרְכַב וּבַצִּבִּיּוֹם וּבַפְּרָדִים וּבַכַּרְפוֹת עַל הַר קִדְשֵׁי יְרוּשָׁלַם אֲמַר יְהוָה בָּאֲשֶׁר יִבְיֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמְּנַחָה בְּכָלִי מִהוֹר בֵּית יְהוָה: כא וְגַם מֵהֶם אֶקַּח לְפָתְנִים לְלוֹיִם אֲמַר יְהוָה: כב כִּי

עַבְדָּיו וַתַּחֲזֹקוּ בְּרִיאוֹת. וְגִדְעָה יד ה' את עֲבָדָיו, או ידעו עֲבָדָיו את כח גבורת ה' (טו) בָּאֵשׁ יָבֹא, לֵאמֹר את חיל גוג ומגוג. וְכַסּוּפָה מִרְכַבְתָּיו, כְּלֹמֵר גְּזוּתָיו הַיּוֹרְדוֹת מִן הַשָּׁמַיִם, יִרְדוּ עֲלֵיהֶם כְּרוּחַ סוּפָה. לְהָשִׁיב בַּחֲמָה אַפּוֹ, לְהָשִׁיב לְצִרּוֹ גְּמֹל בָּאֵף וּבַחֲמָה רַבָּה. (טז) נִשְׁפָּט, מִתְנַפֶּחֶת. וַרְבוּ חַלְלֵי ה', הַחַלְלִים שְׂפִלוּ בַּמִּלְחָמָה גּוֹג וּמִגּוּג. (יז) הַמַּתְקַדְּשִׁים וְהַמְשַׁפְּתִים אֶל הַגִּזְוֹת, הַמְזַמְּנִים עַצְמָם וּמְטַהְרִים עַצְמָם כְּמִי מְהֵרָה לְלַכַּת אֶל הַפְּסָלִים הַעוֹמְדִים בַּגִּזְוֹת. אַחֵר אַחַת, קִבּוּצָה אַחֵר קִבּוּצָה, אַחֵר שְׁמִרָה הַרְאֻשָׁנָה אֶת עֲבוֹדָתָהּ וְכַנְסֶת הַשְּׂגִיָּה. בַּתְּנֹךְ, בְּאִמְצַע הַגָּה מְקוֹם מַעֲמַד הַפְּסָל. וְהַשְּׁקִיז, כָּל סוּגֵי הַשְּׂרָצִים. יְסֻפוּ, וְכָלוּ. (יח) וְאֵנְכִי, וְאֵנְכִי מַה עָלַי לַעֲשׂוֹת. וּמַחְשֻׁבוֹתֵיהֶם בָּאֵה, כָּל מַעֲשֵׂה וְכָל מַחְשָׁבָה בָּאֵה אֵלַי, וְהִיא תִּזְקְקֵנִי לְקַבֵּץ אֶת כָּל הַגּוֹיִם וְגו'. וַרְאוּ אֶת כְּבוֹדִי, בְּהַלְחֵמִי בָהֶם בְּמַפֵּת "הַמַּק בְּשֹׁר וְגו'" כַּתּוּב בְּנִבְאוֹת זְכַרְיָה (זכריה י"ב). יט וְשִׁמְתִי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם אֵלַי, וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלִיטִים, פְּלִטִים וְנִצְלוּ מִן הַמִּלְחָמָה כְּשֵׁבִיל לְלַכַּת לְבֶשֶׁר לְאִיִּים הַרְחֹקִים אֶת כְּבוֹדִי אֲשֶׁר רָאוּ בַּמִּלְחָמָה. וְגַם בְּאוֹתָם פְּלִטִים אֲשִׁים אַחַד מִן הָאוֹתוֹת שְׁגָדוּנוּ חֲבֵרֵיהֶם בָּהֶם, כְּדִי לְהוֹדִיעַ לְרַחוּקִים שְׂכַמְגָפָה זוּ נִגְפוּ הַזּוֹבָאִים עַל יְרוּשָׁלַם. מוֹשִׁיבֵי קִשְׁתָּה, הַמְלַמְדִים לִירוֹת חַצִּים בְּקִשְׁתָּה. (כ) וְהִבִּיאוּ אֶת כָּל

הַחֲבָבִים, כְּשִׁישְׁמְעוּ הַגּוֹיִם אֶת הַפְּלִאִים הַגְּדוֹלִים שֶׁעָשָׂה הַקֹּדֶ"ה בַּמַּחֲנֶה גּוֹג וּמִגּוּג, וְיִבְיֹאוּ אֶת אוֹתָם מִיִּשְׂרָאֵל שְׂלָא עָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּבַצִּבִּיּוֹם, בְּעִנְלוֹת מַחְפּוֹת. וּבַכַּרְפוֹת, סוּג שֶׁל גְּמִלִים שֶׁהֵם קְלִים מְאֹד בְּהִלְכָתָם וְצוּרַת הַלִּיקָתָם עֵינֵי וְקִדְה. פְּרוּשׁ אַחֵר, "בַּכַּרְפוֹת", בְּרִקְוִדִים שֶׁל שְׁמָחָה, כְּמוֹ "וְדוֹד מִכְרַב כָּל עוֹ" (שְׁמוּאֵל ב' ג' ד'). (כא) וְגַם מֵהֶם אֶקַּח לְפָתְנִים לְלוֹיִם, גַּם מִן הַעַמִּים הַמְּבִיאִים אוֹתָם, וְגַם כִּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמוֹכָאִים, אֶקַּח

הַעַבְדִים לְמִנְחָה | לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבְכַרְכַב וּבַכַּרְפוֹת וּבַצִּבִּיּוֹם עֵנֶלֶת מְכֻסּוֹת וְכִן עֵנֶלֶת צֶב (כַּמְדַּבֵּר ו') וּבְפָרָדִים הֵם הַעוֹלָדִים מִן הַסּוּס וְהַחֲמוֹר וּבַכַּרְפוֹת בְּרִקְוִדִים שֶׁל שְׁמָחָה עַל הַר קִדְשֵׁי יְרוּשָׁלַם אֲמַר יְהוָה כָּאֲשֶׁר יִבְיֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמְּנַחָה בְּכָלִי מִהוֹר כִּן יִבְיֹאוּ הַעַבְדִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּגִידֵם כְּטוֹרִים וְנָאִים עַד בֵּית יְהוָה: כא וְגַם־מֵהֶם מֵהַמוֹכָאִים מְכָל הַגּוֹיִם, אֵף אֵם מִהֶם נִשְׁתַּחֲוֶה יְחֻסָּם אֶקַּח לְעוֹלֹת לְפָתְנִים לְלוֹיִם אֲמַר יְהוָה כִּי לָפְנֵי גָלוּי מִי תִּהְיֶה מִמְשַׁפַּחַת כְּהוֹנֵה לְעוֹלָה: כב כִּי כָאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם

עטרת מרים

שי למורא

מהם כהנים ולוים שהיו מערכים בין הגוים באנס, ולפני גלוים הפהנים והלוים שבהם, ואברר אותם מהם ויהיו משמשים לפני. אמר ה', ותיקן אמו, "הנסתרות לה" אלהינו" (דברים כב, כח). כב) השמים החדשים, קראם חדשים, כי הם עומדים תמיד בחדושם כמו שנבראו ולא יכלו.

והארץ החדשה, שהארץ עומדת בחדושה תמיד כמו שנבראה ולא תכלה, אלא שתולדותיה בלים. וכן אמר שלמה "דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת" (קהלת א, ד). אשר אני עושה, אשר אני מעמידם בחדושם. עומדים לפני, שאני סבת קיומם ועמידתם. בן יעמד ורעכם ושמכם, באותה הטובה שתהיו אתם שתהיה הנאמל בימכם, בן יעמדו גם ורעכם אחרכם כל ימי עולם, ולא תגלו עוד מארצכם כפי שחשבו אלו הגוים שפאו עם גוג להלחם על ירושלים, שחשבו להגלות את ישראל ולאבר את שמם, אלא לעולם יעמד ורעכם ושמכם. כג) מדי חדש בחדשו, בכל חדש ביום ראש החדש. ומדי שבת בשבתו, בכל שבוע ביום השבת. כל בשר, כל בני אדם, ואפלו שאר העמים. לפני, בבית המקדש. כד) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי, אותם הגוים שיבואו להשתתחות לה, ויצאו מירושלים לעמק יהושפט, וראו את פגרי מחנה גוג ומגוג שפשוו בה' וחשבו לעשות כנגדו להגלות את ישראל מארצם. וזה

החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני כי אני סבת קיומם ועמידתם בחדושם נאם יהוה בן יעמד ורעכם ושמכם כל ימי עולם בימי השמים על הארץ כי לעולם לא יאבר שם ישראל ולא יגלו עוד מארצם: כג והיה מדי-חדש בחדשו בראש חדש ומדי שבת בשבתו יבוא כל-בשר כל בני אדם אפילו שאר העמים להשתתחות לפני בבית המקדש אמר יהוה: כד ויצאו מירושלים לעמק יהושפט וראו הפגרים הבאים להשתתחות לפני ה' בפגרי האנשים הפושעים בי בפגרי מחנה גוג ומגוג כי תולעתם הרפה האוכלת בשר החרוגים ההם לא תמות הגם ואשם ולא תפגור בהם לא תכבה והיו פגרי מחנה גוג ומגוג דראון לחרפה ולבזיון לכל-בשר: כג והיה מדי-חדש בחדשו בראש חדש ומדי שבת בשבתו יבוא כל-בשר כל בני אדם אפילו שאר העמים להשתתחות לפני בבית המקדש אמר יהוה:

כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם יהוה בן יעמד ורעכם ושמכם: כג והיה מדי-חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל-בשר להשתתחות לפני אמר יהוה: כד ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל-בשר: כג והיה מדי-חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל-בשר להשתתחות לפני אמר יהוה:

בבית המקדש אמר יהוה: (ח) ויאמרו לו יהונתן מחר החדש ונפקדת יברך בך המלך כי יפקד יחסר מושבך מאין יושב בו: יט) ושלשת בשבעה היום השליש אחר ראש החדש, ובשבת הפסח גדולה מאד, או תרד מאד במקום סתר ותתחבא הרבה, כי אז יבקשך ובאת אל-המקום אשר-נסתרת שם ביום המעשה ביום אשר נשבע שאל ליהונתן לכל המית את דוד וישבת אצל האבן האזל כי שם אמצאד: כ) ואני שלשת החצים צדה לצד האבן ההוא אורה באלו אני מורה לשלח-לי למפגה לחי: כא) והנה לאחר זה אשלח את-הנער ואני לו לך

הפטרה לערב ראש חודש לשמו"ת

שמואל א פרק כ

יה ויאמרו לו יהונתן מחר החדש ונפקדת פי יפקד מושבך: יט ושלשת תרד מאד ובאת אל-המקום אשר-נסתרת שם ביום המעשה וישבת אצל האבן האזל: כ ואני שלשת החצים צדה אורה לשלח-לי למפגה: כא והנה אשלח את-הנער לך מצא את החצים אם-אמר אמר לנער הנה החצים |

לא יספיקו לקבר את החללים). תולעתם, הרפה האוכלת את בשרם. ואשם לא תכבה, האש הבערת בהם לא תכבה. והיו דראון לכל בשר, פגרי מחנה גוג ומגוג יהיו לחרפה ולבזיון בעיני כל בשר הבאים להשתתחות לפני ה'.

(ח) ויאמרו לו יהונתן בן שאול המלך, אמר לדוד. מחר החדש, מחר ראש החדש. ונפקדת פי יפקד מושבך, וזכירו אותך בשנחסר ממושבך יושב. יט) ושלשת תרד מאד, שלשה ימים תסתתר ותרד מאד בעמק להסתתר שם. ביום המעשה, ביום הל לנמרי, כלומר לפני ראש החדש. פרוש אחר, ביום מעשה השבועה שנשבע שאול ליהונתן שלא ימית את דוד, שגם אז הסתתר דוד שם. האבן האזל, האבן שהיתה אוח להולכי דרכים. "האזל", הולכי הדרך, כמו "אזל" שפרושו הלך. כ) צדה אורה, לצד האבן אהיה מורה החצים. לשלח לי למפגה, שתהיה האבן לי למפגה. כא) קחני ובאה, צא אתה בעצמד ממקום מחבואך

מֵצֵא אֶת־הַחַצִּים הַסּוּפִין הַנֶּהַי יִהְיֶה בְיָדוֹ אִם־אָמַר אָמַר לְנֹעַר הַנְּהַי
 הַחַצִּים קְרוּבִים אֵלַי מִמֶּנָּה וְהִנֵּה עָבְרָה מִמֶּנָּה, קָרָנָנוּ מַה הַחֵץ וְכִאֵלָּה בּוֹא
 אֵלַי כִּי־שָׁלוֹם לָךְ וְאֵין דְּבַר רַע, חִי־יִהְיֶה נִשְׁבַּע לוי: (כב) וְאִם־כִּבְיָה
 אָמַר לְעַלְמֵי הַנְּהַי הַחַצִּים מִמֶּנָּה וְהִלָּאָה לְהֵלֵן מִמֶּנָּה עֵמֶד, אֵי לָךְ
 לְדַרְכָּךְ וְכִרַח לָךְ כִּי שְׁלַחְךָ יִהְיֶה
 וְנִצְלַח בְּהַשְׁגַּחַת ה': (כג) וְאִם מֵלֶךְ לָךְ,
 זָכוֹר תִּזְכּוֹר וְתִדְבְּרָךְ אֲשֶׁר דִּבְרַנְנוּ
 דְּבָרֵי הַבְּרִית שְׁבָרְתָנוּ אֲנִי וְאַתָּה
 הַנְּהַי יִהְיֶה יִהְיֶה הַעֵר בֵּינִי וּבֵינְךָ
 עַד־עוֹלָם: (כד) וַיִּסְתַּר דָּוִד
 בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֲדָשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ
 אֶל־הַלְּחָם לֹא־כֹל: (כה) וַיֵּשֶׁב
 הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבָיו מִקּוֹם הַמִּיּוֹד לֹא
 לִשְׁבֹת כּוֹ כִּפְעַם | כִּפְעַם אֶל־
 מוֹשָׁב שְׂאֹל הַקִּיר וְלָקַם יְהוֹנָתָן
 וַיֵּשֶׁב וְהוֹשִׁיב אֲבָנֵי מִצַּד אֲבִיו כִּי
 לֹא רָצָה לִהְיוֹת סְמוּךְ לְאֲבִיו, אִם וַקְעוּף
 עָלָיו עַל דְּבַר דָּוִד, שְׂאֹל וַיִּפְקֹד
 מִקּוֹם דָּוִד: (כו) וְלֹא־דִבֶּר לֹא
 שְׂאֹל שְׂאֹל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא
 מִדֹּעַ לֹא בָּא דָוִד כִּי אָמַר מִקְרָה
 הוּא בְּלַתִּי מְהֻרָּה קָרִי בְּלַתִּי מְהֻרָּה הוּא
 כִּי־לֹא מְהֻרָּה כִּי עָרִין לֹא מְבָל לְקָרִי:
 (כז) וַיְהִי מִמַּחְרַת רֹאשׁ הַחֲדָשׁ
 בַּיּוֹם הַשְּׁנִי לַחֲדָשׁ וַיִּפְקֹד מִקּוֹם
 דָּוִד וַיֹּאמֶר שְׂאֹל אֶל־יְהוֹנָתָן
 בְּנֹו מִדֹּעַ לֹא־בָּא בְּיָדִי גַם־
 תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלְּחָם אִם
 תִּהְיֶה מִקְרָה, תִּהְיֶה לֹא לְבוֹא תִּיּוֹם חַלּוּפֵי:
 (כח) וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׂאֹל
 וַיִּשְׁאַל נִשְׂאֵל דָּוִד מִעֲמֻדֵי רִשּׁוֹת
 לְלַבֵּת עַד־בֵּית לָחֶם: (כט) וַיֹּאמֶר
 שְׁלַחְנִי גַם־ מֵן לִי רִשּׁוֹת לְלַבֵּת כִּי
 זָכַר מִשְׁפַּחַת זָכָחֵי שְׁלֹמֹם לָנוּ
 בְּעִיר וְהוּא צְוֹהֵלִי אֵלַי אֲחִי
 הַכְּבוֹד לְבוֹא אֶל הַנְּבִת, וְעֵתָה אִם־
 מִצְּאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמְלָטָה גַם־
 וְאַרְאָה אֶת־אֲחִי עַל־כֵּן לֹא־בָּא
 אֶל־שְׁלַחְנִי הַמֶּלֶךְ כִּי נִתְמַי לֹא רִשּׁוֹת
 לְלַבֵּת, וְהִלֶּךְ לוי: (ל) וַיַּחְרָאֵף שְׂאֹל
 בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לֹא בְּדַעֲוֹת

וְקָחְנוּ וְבוֹא אֵלַי. (כב) לָךְ כִּי שְׁלַחְךָ ה', לָךְ לְדַרְכָּךְ וְכִרַח,
 שְׁהַקְבִּיה אוֹמַר לָךְ לְכָרַח וְלִהְיֹמֶלֶט. (כג) וְתִדְבְּרָךְ אֲשֶׁר דִּבְרַנְנוּ,
 הַבְּרִית שְׁבָרְתָנוּ יְהִי. הַנְּהַי ה', ה' יִהְיֶה עִד. (כה) אֶל מוֹשָׁב
 הַקִּיר, בְּרֹאשׁ הַמְּסָבִים סְמוּךְ לְקִיר. וְלָקַם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אֲבָנֵי
 מִצַּד שְׂאֹל, סְדֵר הַיִּשְׁבִּיה
 הַנְּהַי, שְׂדוֹר הִנֵּה יוֹשֵׁב סְמוּךְ
 לְמֶלֶךְ, וְאַחֲרָיו יְהוֹנָתָן, וְאַחֲרָיו
 אֲבָנֵי. וּכְיוֹם הַהוּא כְּשֶׁהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב
 בְּמִקְוֹמוֹ וַיְהוֹנָתָן בְּמִקְוֹמוֹ, וְדוֹד
 לֹא בָּא, אִם כֵּן נִשְׂאֵר יְהוֹנָתָן
 יוֹשֵׁב סְמוּךְ לְאֲבִיו מְבָלֵי שְׁהַפְסִיק
 אָדָם אַחַר בְּיָנִיהֶם, וְאֵין מִדְּרֵךְ
 הַכֵּן לִישֵׁב בְּהַסְבָּה אֵצֶל אֲבִיו,
 לְכֹן קָם יְהוֹנָתָן מִמִּקְוֹמוֹ לְשִׁבְתָּ
 בְּמִקְוֹמוֹ שֶׁל אֲבָנֵי, וְאֲבָנֵי יוֹשֵׁב
 בְּמִקְוֹם שֶׁל יְהוֹנָתָן כְּדִי לְהַפְסִיק
 בֵּין שְׂאֹל לִיהוֹנָתָן בְּנֹו. וּמִקְוֹמוֹ
 שֶׁל דָּוִד נִשְׂאֵר פְּנִי, שְׂוִיבֵל לְבוֹא
 אַחַר דָּוִד. (כו) וַיִּפְקֹד מִקּוֹם
 דָּוִד, נִחַסֵר הִנֵּה הַמִּקּוֹם מֵן
 הַיּוֹשֵׁב. כִּי לֹא מְהוֹרָ, וְהֵם חִי
 נִשְׁמָרִים מֵלְאָכֵל יְהִי הַסְּמָא
 וְהַמְּהוֹר. אוֹ שְׁחִי אִיכָלִים זָכָחֵי
 שְׁלֹמִים, וְאָסוּר לְטַמְּאִים. וְגַם
 יִתְּנוּ שְׂאֵין מִדְּרֵךְ הַמוּסָר לְבוֹא
 טְמָא לְשַׁלְחֵן הַמֶּלֶךְ.
 (כו) מִמַּחְרַת הַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי,
 בַּיּוֹם הַשְּׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַחֲדָשׁ, דִּבְרָנוּ
 לְמַחְרַת. (כח) מִעֲמֻדֵי, מִמְּנֵי
 לָקַח רִשּׁוֹת בְּלִבָּתוֹ לְבוֹת לָחֶם,
 וְלֹא הִלֶּךְ בְּלִי רִשּׁוֹת.
 (כט) שְׁלַחְנִי, מֵן לִי רִשּׁוֹת
 לְלַבֵּת. זָכַח מִשְׁפַּחַת, אוֹתוֹ
 הַיּוֹם חִי בְּנֵי מִשְׁפַּחְתוֹ זָכָחִים
 זָכָחֵי שְׁלֹמֹם. וְהוּא צְוֹהֵל לִי
 אֲחִי, וְאֲחִי הַגְּדוֹל צְוֹהֵל עָלַי
 לִהְיוֹת שֵׁם. (ל) כֵּן נַעֲוֹת
 הַמַּפְרְדוֹת, בְּנֵה שֶׁל מַעֲוֹת
 הַמוּסָר, כְּלוֹמַר שְׂאֵמֹו לֹא
 הוֹכִיחְתוּ בְּקִטְנוּתוֹ וְלֹא קָבַל
 מוּסָר כְּרֹאֵי. (וְאָמַרו ר"ל,

שְׁבָשְׁחֻטְפוּ בְּנֵי בְּנִימִין מְבַנֵּת שִׁילָה שְׂצֵאוֹ לְחַלּוֹ בְּכָרְמִים, הִנֵּה
 שְׂאֹל בִּישָׁן וְלֹא רָצָה לְחַטֵּף, עַד שְׁבָאָה הִיא עֲצִמָה וְהַעֲוָה פְּנִיָה
 וְדַרְפָּה אַחֲרָיו). כִּי בּוֹחֵר אֶתָּה לְבֹן יְשִׁי, שְׂהוּא וּמְלֶךְ.

עטרת מרים

שי למורא

כן אינד בני ואמד ונתה: לא) פי כלהימים אשר בוישי חי עליהארמה לא תבון לא תמקום אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי הוהיל ואתה נתת לו רשות ללכת פי בןמנות הוא: לב) ויען יהונתן אתישאול אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה אם ה' המליכו: לג) ויטל שאול את החנית עליו להפתו וידע יהונתן ברכלה היא גמר דעתו מעם אביו להמית אתדוד: לד) ויקם יהונתן מעם השלחן בבחריאף ולאאכל ביוםההחדש השני ביום השני לחדש לחם פי נעצב אלדוד בראותו פי בלחה אליו הרעה ועוד פי הכלמו אביו שקראו בו נעות המדות: לה) ויהי בבקר ביום השליש לחדש ויצא יהונתן השדה למועד אשר קבע לו דוד ונער קטן עמו: לו) ויאמר לנערו רץ מצא נא אתהחצים אשר אנכי מורה הנער רץ אחר החי הראשון שורה ובעורו רץ והוא יורה החצי השני להעברו להלאה למפרת והוא האבן האול: לו) ויבא הנער ערמקום החצי אשר ירה יהונתן בראשונה ויקרא יהונתן אחרי הנער ויאמר הלא החצי אשר ירתי באחיינה היא ממך והלאה: לח) ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה חושה ריח מהר אחר השנה אליתעמד במקום הראשונה וילקט נער יהונתן אתהחצים הראשונה ותשנה ויבא אלדניו: למ) והנער לאידע מאומה מהסיון הנעשה ברות אלו החצים אך יהונתן ודוד ידעו אתהדבר: מ) ויתן יהונתן אתכליו הקשת והחצים אלהנער אשרלו ויאמר לו לך הביא העיר: מא) הנער בא לך לבוא העירה ודוד קם מאצל הנגב מצד הדרומי של אבן האול ויפל לאפיו על פניו ארצה

לבשתך, כשישמעו אנשים שאתה אוהב אדם שאני שונא, יאמרו שאינד בני, וזה יהיה לבשתך. ולבשת ערות אמד, ולבושה והרפה של אמד. לג) פי בלה היא, נגמרה התחלטה. לה) אל דוד, בשביל דוד. פי הכלמו אביו, וגם משום שאביו הכלים (בישי) את יהונתן בדבור ובמעשה. לה) למועד דוד, למועד שקבע לו דוד. לו) ירה החצי להעברו, ירה החי בכח שיעבר אחרי האבן. מא) מאצל הנגב, מקרבת מקום לצד הדרומי של האבן האול. את רעהו, עם רעהו. שהיתה קשה עליהם הפרדה. עד דוד הגדיל, שדוד הרפה לבבות יותר מיהונתן. מב) אשר נשבענו, והזכר שנשבענו וכו'. ה' יהיה, ה' יהיה עד על השבועה.

כלהימים אשר בוישי חי תבון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי פי בןמנות הוא: לב ויען יהונתן אתישאול אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה: לג ויטל שאול אתהחנית עליו להפתו וידע יהונתן ברכלה היא מעם אביו להמית אתדוד: לד ויקם יהונתן מעם השלחן בבחריאף ולאאכל ביוםההחדש השני לחם פי נעצב אלדוד פי הכלמו אביו לה ויהי בבקר ביום השליש לחדש ויצא יהונתן השדה למועד אשר קבע לו דוד ונער קטן עמו: לו ויאמר לנערו רץ מצא נא אתהחצים אשר אנכי מורה הנער רץ אחר החי הראשון שורה ובעורו רץ והוא יורה החצי השני להעברו להלאה למפרת והוא האבן האול: לו ויבא הנער ערמקום החצי אשר ירה יהונתן בראשונה ויקרא יהונתן אחרי הנער ויאמר הלא החצי אשר ירתי באחיינה היא ממך והלאה: לח ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה חושה ריח מהר אחר השנה אליתעמד במקום הראשונה וילקט נער יהונתן אתהחצים הראשונה ותשנה ויבא אלדניו: למ והנער לאידע מאומה מהסיון הנעשה ברות אלו החצים אך יהונתן ודוד ידעו אתהדבר: מ ויתן יהונתן אתכליו הקשת והחצים אלהנער אשרלו ויאמר לו לך הביא העיר: מא הנער בא לך לבוא העירה ודוד קם מאצל הנגב מצד הדרומי של אבן האול ויפל לאפיו על פניו ארצה

אביו: לה ויהי בבקר ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער קטן עמו: לו ויאמר לנערו רץ מצא נא אתהחצים אשר אנכי מורה הנער רץ והוא יורה החצי להעברו: לו ויבא הנער ערמקום החצי אשר ירה יהונתן ויקרא יהונתן אחרי הנער ויאמר הלא החצי ממך והלאה: לה ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה חושה אליתעמד וילקט נער יהונתן אתהחצים ויבא אלדניו: למ והנער לאידע מאומה אך יהונתן ודוד ידעו אתהדבר: מ ויתן יהונתן אתכליו אלהנער אשרלו ויאמר לו לך הביא העיר: מא הנער בא לך לבוא העירה ודוד קם מאצל הנגב מצד הדרומי של אבן האול ויפל לאפיו על פניו ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו ו איש אתרעהו ויכפו איש אתרעהו עדדוד הגדיל: מב ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר יהוה יהיה ביני ובינך ויבין זרעי ויבין זרעי עדעולם:

הפטרה לשבת חנוכה לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה בעמ' רמו וישתחו שלש פעמים וישקו ו איש את רעהו ויכפו איש את רעהו עדדוד הגדיל הרפה לבבות יותר מיהונתן: מב) ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום והשבועה אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר ויאמרו יהוה יהיה ביני ובינך ויבין זרעי ויבין זרעי עדעולם:

שיעורי תהלים לשבוע פרשת מקץ

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום ראשון - כ"ד כסלו מפרק קיג עד סוף פרק קיח</p>	<p>יום רביעי - כ"ז כסלו פרק כ, מפרק קכ עד סוף פרק קלד</p>
<p>יום שני - כ"ה כסלו פרק כ, פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו</p>	<p>יום חמישי - כ"ח כסלו פרק כ, מפרק קלה עד סוף פרק קלט</p>
<p>יום שלישי - כ"ו כסלו פרק כ, פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק</p>	<p>יום שישי - כ"ט כסלו פרק כ, מפרק קמ עד סוף פרק קמד</p>
<p>שבת קודש - ל' כסלו פרק כ מפרק קמה עד סוף פרק קנ</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ד כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ה, פרק א תניא... עד עמ' 10, ושבעים פנים לתורה):

- 1 **פָּרָק א. תְּנִיָא [בְּסוּף פָּרָק ג' הַנְּהָה]:** – למדנו בסוף פרק
 2 שלישי במסכת גדה: "מְשַׁבְּעִים אוֹתוֹ, – יהודי לפני לידתו,
 3 משביעים אותו בשמים, תְּהִי צְדִיק וְאֵל תְּהִי רָשָׁע. – היה צדיק
 4 ואל תהיה רשע, וְאִפְלוּ כָּל הָעוֹלָם בְּלוֹ – בדונם אותו לפי
 5 מעשיך, אוֹמְרִים לְךָ
 6 צְדִיק אַתָּה – הִיָּה בְּעֵינֶיךָ
 7 בְּרָשָׁע". – לידתו של
 8 יהודי היא הרי לשם כוונה
 9 מיוחדת, לבצע את תכלית
 10 בריאתו. הנשמה יורדת
 11 לעולם-זה ומתלבשת
 12 בגוף, כדי לבצע שליחות
 13 אלקית מיוחדת בעולם-
 14 הזה. וכדי שהאדם יוכל
 15 לבצע תכלית וכוונה זו
 16 ושיהיה בכוחו לקיים את
 17 שליחותו, לשמה ירדה
 18 נשמתו למטה – משביעים
 19 אותו, לפני לידתו, שיהיה
 20 צדיק ושלא יהיה רשע.
 21 ואילו בעיני עצמו יחשוב את עצמו כרשע, ועלי-ידי-ך יבצע
 22 תכלית כוונת שליחותו בעולם-הזה. השבועה האמורה מורכבת
 23 משני חלקים: בחלק הראשון משביעים אותו כיצד עליו להיות
 24 – שיהיה צדיק ולא יהיה רשע, בחלק השני של השבועה
 25 משביעים אותו כיצד יחזיק את עצמו בעיניו – שיחשוב את
 26 עצמו כרשע. וְצְרִיךְ לְהִבִּין, דְּהָא תַנֵּן [אֲבוֹת פָּרָק ב']: –
 27 למדנו במשנה, בפרק שני של מסכת אבות: "וְאֵל תְּהִי רָשָׁע
 28 בְּפִנֵּי עַצְמְךָ". – שלא תחשוב את עצמך כרשע. כיצד, איפוא,
 29 אפשר לומר משביעים את האדם לחשוב את עצמו כרשע,
 30 כשהמשנה אומרת שאסור לאדם לחשוב את עצמו כרשע? וְגַם,
 31 אִם יְהִיָּה פְּעִינֵי בְּרָשָׁע – יֵרַע לְבַבּוֹ וְיִהְיֶה עֶצֶב, וְלֹא יוּכַל
 32 לְעַבְדַּהּ [בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵב], – מלבד הקושיא האמורה
 33 ממסכת אבות, אין החזקת עצמו כרשע, תואמת לדרכים בהן על
 34 היהודי להתנהג בעבודתו את השי"ת. יודעים אנו, שעיקר גדול
 35 בעבודת השי"ת הוא לעבדו מתוך שמחה וטוב לבב. כשיהודי
 36 מקיים מצוה עליו לעשות זאת מתוך חרדה גדולה, על שזכה
 37 לעבוד את מלך מלכי המלכים הקב"ה; כן, כשמונע עצמו
 38 מעבירה, עליו להיות שבע רצון על שעלה בידו, בגלל רצונו של
 39 הקב"ה, להימנע מעשיית עבירה. כיצד, איפוא, אפשר לומר
 40 משביעים אותו לחשוב את עצמו כרשע? הרי לא יוכל אז
 41 לעבוד את השי"ת מתוך שמחה. זאת ועוד: הרי מובן שכשם
 42 שהחלק הראשון בשבועה (,,תהי צדיק ואל תהי רשע") נוגע
 43 ליכולת ביצוע שליחותו בעולם-הזה, כך גם נוגע לכך החלק
 44 השני של השבועה. ברם, אם יחזיק עצמו כרשע – יהיה שקוע
- 45 בעצבות, דבר שיש בו בודאי משום הפרעה לקיום שליחותו
 46 בעבודת השי"ת מתוך שמחה. וְאִם לֹא יֵרַע לְבַבּוֹ כְּלָל מְזַה –
 47 לא יצדק גיטא, אם אכן יקיים את השבועה ויחזיק את עצמו
 48 כרשע, אלא שכדי שזה לא יפריע לו בעבודת ה' בשמחה, יחליט
 49 בנפשו שהדבר לא ירגיז
 50 אותו כלל; שלא יהא
 51 איכפת לו מזה שהוא רשע,
 52 ואז לא יהיה שרוי בדבאון
 53 או בעצבות וממילא יוכל
 54 לעבוד את ה' בשמחה,
 55 יְכוּל לְבוֹא לְיַדֵּי קְלוֹת,
 56 חֲסִי וְשָׁלוֹם. – שלא יעריך
 57 כל כך חומרתה של
 58 עבירה. שכן, למרות
 59 שהגיע להחלטתו
 60 האמורה, כדי שהדבר לא
 61 יפריע לו לעבודה בשמחה
 62 – אך עם זאת הרי לא
 63 מפריעה לו העובדה
 64 שהוא רשע, וכך הוא
 65 עלול לבוא למצב כזה שחומרת עבירה תקל בעיניו חלילה
 66 באמת. כדי להסביר את האמור, יש בתחילה לברר ולקבוע
 67 מובנם האמיתי של המושגים "צדיק" ו"רשע", ועל כך הוא אומר
 68 בהמשך הפרק: אֲךָ הָעֵינֵינוּ, כִּי הֵנָּה מְצִינּוּ בְּגִמְרָא ה' חֲלָקוֹת:
 69 צְדִיק וְטוֹב לוֹ, צְדִיק וְרַע לוֹ, רָשָׁע וְטוֹב לוֹ, רָשָׁע וְרַע לוֹ,
 70 וּבִינֵינוּ. – "בינונו", כלומר אדם שאינו "צדיק" אבל גם אינו
 71 "רשע". כל הדרגות האמורות מתבטאות גם במובן הגשמי,
 72 וכגון: "צדיק וטוב לו" הכוונה גם בפשטות, שטוב לו גם
 73 בגשמיות, או "צדיק ורע לו" הכוונה שגם במובן הגשמי רע לו.
 74 וכך גם בשאר הדרגות. וּפְרִשּׁוּ בְּגִמְרָא: "צְדִיק וְטוֹב לוֹ –
 75 צְדִיק גְּמוּר, – ממילא אינו צריך לסבול יותר בעולם-הזה,
 76 ומשום כך טוב לו גם בגשמיות, צְדִיק וְרַע לוֹ – צְדִיק שְׂאִינוּ
 77 גְּמוּר". – ממילא עליו עוד לסבול בעולם-הזה, ומשום כך רע
 78 לו גם בגשמיות. פירוש זה בגמרא מלמד אותנו, ששני צדיקים
 79 אלה, האחד ש"טוב לו" והשני ש"רע לו", אינם באותה מדרגה,
 80 אלא שלזה טוב ולזה רע, כִּי-אם אלו הן שתי מדרגות מיוחדות
 81 בצדיקים. ברם, גם לפי פירוש זה בגמרא, אין ביצוינים "טוב לו"
 82 ו"רע לו" משום תואר להגדרת מדרגותיהם של צדיקים אלה.
 83 הגדרת דרגותיהם היא: "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור". "טוב
 84 לו" ו"רע לו" הם ענינים צדייים: לאחד טוב משום שהוא "צדיק
 85 גמור" ואילו לשני לא טוב מפני שהוא "צדיק שאינו גמור".
 86 וּבְרֵיא מְהִימְנָא פְּרִשְׁת מְשַׁבְּעִים, פְּרִשְׁ: – ב"זוהר בחלק
 87 הנקרא "רעיא מדימנא" בפרשת משפטים, פירשו: צְדִיק וְרַע לוֹ
 88 – שְׁהָרַע שָׂבוּ בְּפוּף לְטוֹב וְכוּ', – הוא מסוג הצדיקים שעדיין

47 – בחייהם נקראים מתיים"⁴, הרי שעל-ידי שאתה קורא לעצמך
 48 "בינוני" אינך משאיר חיים לאף אחד. וְלִהְבִּין כָּל זֶה בְּאֵר
 49 הַיָּמִב, – נוסף על השאלה דלהלן, שלפי המקובל ש"בינוני"
 50 הוא זה שיש לו מחצית מצוות ומחצית עבירות – כיצד יכול היה
 51 רבה לטעות טעות גדולה
 52 כל כך, לומר על עצמו
 53 שהוא "בינוני"? – ישנה
 54 כאן שאלה נוספת: באם
 55 "בינוני" הוא זה שיש לו
 56 מחצית מצוות ומחצית
 57 עבירות, הרי זה "מציאות"
 58 כזו, כיצד, איפוא, יכולה
 59 להיות מחלוקת בין רבה
 60 לאביו על דבר שהוא
 61 "מציאות"? וְגַם לְהִבִּין
 62 מַה שְּׂאֵמַר אִיּוֹב [בְּכַא
 63 בְּתָרָא פֶּרֶק א':] "רְבוּנוּ
 64 שְׁל עוֹלָם, כְּרָאתָ
 65 צְדִיקִים כְּרָאתָ רִשְׁעִים
 66 כו", וְהָא צְדִיק' וְרִשְׁע'
 67 לֹא קָאָמַר! – והרי
 68 "צדיק" ו"רשע" לא אמר. הגמרא מספרת, שהמלאך שואל את
 69 הקב"ה על כל מי שעומד להיוולד, האם יהיה חכם או טיפש,
 70 גבור או חלש וכו', ואילו ביחס ל"צדיק" ו"רשע" לא נאמר שם
 71 שום דבר, כי זה נתון לבחירתו של האדם. כיצד, איפוא, אמר
 72 איוב: "בראת צדיקים, בראת רשעים"? וְגַם לְהִבִּין מְהוּת
 73 מְדַרְגַת הַבִּינוּנִי, – המלה "מהות" משמעה "מה הוא", והנה
 74 מהותו של "צדיק" הוא טוב, מהותו של "רשע" הוא רע, מהי,
 75 איפוא, מהות מדרגת ה"בינוני"? שְׂפִינְדָאִי אִינוּ מְחַצְהָ זְכוּת
 76 וּמְחַצְהָ עֲוֹנוֹת, שְׂאֵם כֵּן, אִיךְ טַעְהָ רַבָּה כְּעֲצָמוֹ לִזְמַר
 77 שְׂהוּא בִּינוּנִי, וְנוֹדַע' דְּלֹא פְּסִיק פּוּמְיָה מְנִרְסָא, – שפיו
 78 לא פסק מללמוד תורה, עַד שְׂאֵפְלוֹ מִלְּאָדָּה הַמּוֹת לֹא הָיָה
 79 יָכוֹל לְשַׁלֵּט בּוֹ, – כלומר, גם בכמות, לא החסיר אף רגע
 80 מללמוד תורה, וגם באיכות – היה לימודו בדרגה עליונה, עד
 81 כדי כך שמלאך המות לא היה יכול להפריע לו, וְאִיךְ הָיָה
 82 יָכוֹל לְטַעוֹת בְּמַחְצָה עֲוֹנוֹת חֲסִי וְשְׁלוֹם? וְעוֹד, – מתי
 83 יכולים לקרוא לאדם "בינוני"? שְׂתַרִּי כְּשַׁעָה שְׂעוֹשָׂה עֲוֹנוֹת –
 84 עד שחוזר בתשובה, נְקָרָא רִשְׁעֵ גַמּוּר – ולא "בינוני", [וְאֵם
 85 אַחֲרֵיכֶּךָ עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה – נְקָרָא צְדִיק גַמּוּר], – והערת כ"ק
 86 רבינו: קדושין מט, ב. ובאור זרוע סי' קיב: צדיק גמור; וְאֵפְלוֹ
 87 הַעוֹבֵר עַל אִסוּר קָל שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים – מְקָרִי רִשְׁעֵ, –
 88 אפילו זה שעובר על איסור קל, כמו איסור דרבנן, ולא רק
 89 איסור דאורייתא, נקרא "רשע", כְּרָאתָא בְּפֶרֶק ב' דִּיבְמוֹת'
 90 וּבְפֶרֶק קָמָא דְנִדְהָה. – כמו שאנו מוצאים, יתירה מזו, בפרק
 91 שני במסכת יבמות ובפרק ראשון במסכת נדה, וְאֵפְלוֹ מִי שֵׁישׁ
 92 בְּיָדוֹ לְמַחֹת וְלֹא מְקָה – הוא עצמו לא עבר על שום עבירה,

1 יש בו משהו מהרע, אלא שרע זה בטל לטוב שלו. בהתאם לכך,
 2 יוצא ש"צדיק טוב לו" היינו צדיק שיש בו רק טוב ואין בו מהרע
 3 כלל. בהתאם ל"זוהר" זה יוצא, שנוסף לתוארים "צדיק גמור"
 4 ו"צדיק שאינו גמור", מהוים גם "צדיק טוב לו" ו"צדיק רע לו"
 5 תוארים המציינים את
 6 מדרגות הצדיקים:
 7 מדרגה אחת של "צדיק"
 8 שיש בו רק טוב, ואת הרע
 9 שבקרבו הפך לגמרי לטוב
 10 – "צדיק טוב לו". מדרגה
 11 אחרת של "צדיק", שעדיין
 12 יש בו קצת רע – "צדיק"
 13 רעע לו". נדרשת אבל
 14 הסברה על הכפילות
 15 בתארים שבכל אחת
 16 המדרגות של "צדיק";
 17 "צדיק גמור" – ו"צדיק
 18 טוב לו", "צדיק שאינו
 19 גמור" – ו"צדיק רע לו".
 20 מכיון ש"צדיק גמור" הוא
 21 "צדיק טוב לו", ו"צדיק
 22 שאינו גמור" הוא "צדיק רע לו" – לשם מה, איפוא, מציית
 23 כל דרגה בשני תוארים? כפי שהדברים יוסברו להלן, מבטא כל
 24 אחד מהתארים האמורים פרט מיוחד בעבודתו של ה"צדיק";
 25 התארים "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור" מתארים עבודתו של
 26 ה"צדיק" מצד נשמתו, עד כמה גדולה אהבתו להש"ת, שכן,
 27 בגלל אהבתו זו קיבל את התואר "צדיק" – ועל כך בא התואר
 28 "צדיק גמור", שאהבתו להקב"ה היא בדרגת "אהבה בתענוגים",
 29 אהבה מלאה. או שאהבתו להש"ת איננה מלאה ובגלל כך הוא
 30 נקרא "צדיק שאינו גמור". ואילו "צדיק טוב לו" ו"צדיק רע לו"
 31 מתארים מצבו של ה"צדיק" בשעה שהוא עסוק בהפיכת הנפש
 32 הבהמית לקדושה. שכן, "צדיק" על-ידי עבודתו הגדולה את
 33 הש"ת מתוך אהבה בתענוגים, מהפך את הרע שבו לטוב
 34 ולקדושה. "צדיק טוב לו" – שכבר הפך לגמרי את הרע
 35 שבקרבו והוא מורכב רק מטוב, ואילו "צדיק רע לו" – שעדיין
 36 לא הצליח להפוך את הרע לגמרי, משהו מהרע עדיין נשאר
 37 בקרבו. מההסברים הבאים מתבהר שמדובר כאן אודות הרע
 38 הרוחני שבלב. שכן, אין ל"צדיק" שום שייכות לרע כזה שיכול
 39 להתבטא במחשבה, בדיבור, ובודאי לא, חלילה, במעשה.
 40 וּבְנִמְרָא סוּף פֶּרֶק ט' דְּכִרְכּוֹת': "צְדִיקִים – יֵצֵר טוֹב שׁוֹפְמָן
 41 כו', רִשְׁעִים – יֵצֵר רַע שׁוֹפְמָן, בִּינוּנִים – זֶה וְזֶה שׁוֹפְמָן
 42 וְכו'. אָמַר רַבָּה: כְּגוֹן אֲנִי – בִּינוּנִי. – כמו אני – "בינוני".
 43 רבה מעמיד עצמו כדוגמא לאדם שהוא "בינוני". אָמַר לִיָּה
 44 אָבִי: – אמר לו אביו, לֹא שְׂכִיב מִר חַיִּי לְכָל בְּרִיָּה וְכו'".
 45 – אינך משאיר חיים לאף אחד. שכן, אם אתה "בינוני", הרי
 46 שכל אלה שהם בדרגה נמוכה ממך, הם רשעים, ו"רשעים – גם

3. ברכות סא, ב. 4. ברכות יח, ב. ב"ר לט, ז. זח"ב קו, ב. ועוד. 5. בבא בתרא טז, א. 6. ראה בבא מציעא פו, א. 7. יבמות כ, א. 8. נדה יב, א.

23 שאומרים ש"בינוני" אין בו אפילו עוון ביטול תורה, יוסבר כיצד
 24 טעה רבה לומר על עצמו שהוא "בינוני", שכן, גם אם רבה
 25 נזהר ונשמר בכל דבר, אף הקטן ביותר, ולא הפסיק מלימודו
 26 אף לרגע אחד, יכול היה לחשוב על עצמו שהוא "בינוני".
 27 והגהה (ימה שפתיב
 28 בזהר חלק ג דף רלא:
 29 כל שממעיין עונותיו
 30 וכו', - מכאן נראה שגם
 31 הזוהר סובר ש"צדיק רוע
 32 לו" הוא מי שיש לו מקצת
 33 עבירות, כמו שלומדים
 34 בפשטות, ואם כן - הרי
 35 "בינוני" הוא זה שיש לו
 36 רק מחצית מצוות? היא
 37 שאלת רב המנונא
 38 לאלהו, אכל לפי
 39 תשובת אליהו שם,
 40 הפרוש "צדיק רוע לו"
 41 הוא כמו שפתיב
 42 ב'רעיא מהימנא' פרשה משפטים דלעיל. - ש"צדיק רוע
 43 לו" הוא זה שיש לו מקצת מן הרע, אלא שהרע שבו כפוף
 44 לטוב ושכעים פנים לתורה¹³).

ליקוטי אמרים

רשע [בפ"ו דשבעו] וכ"ש וק"ו במבטל איזו מ"ע שאפש'
 לו לקיימה כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק
 שעליו דרשו רז"ל כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת וגו'
 ופשיטא דמקרי רשע מפי מעובר איסור דרבנן וא"כ ע"כ
 הבינוני אין בו אפי' עון ביטול תורה ומש"ה טעה רבה
 בעצמו לומר שהוא בינוני*
 והא דאמרי' בעלמא דמחצ'
 על מחצה מקרי בינוני רוב
 זכות מקרי צדיק הוא שם
 המושאל לענין שכר ועונש
 לפי שנרון אחר רובו ומקרי

הגהה

(ומ"ש בוהר ח"ג ד' רל"א כל
 שממעיין עונותיו וכו' היא שאלת
 רב המנונא לאליהו אבל לפי תשובת
 אליהו שם הפי' צדיק רוע לו הוא
 כמו"ש בר"מ פרשה משפטים דלעיל
 ושכעים פנים לתורה):

1 הוא רק לא מיחה במי שעבר עבירה, נקרא רשע [בפרק ו
 2 דשבעות]. ובל"שכן וקל"וחמר, במבטל איזו מצות עשה
 3 שאפשר לו לקיימה, - כל"שכן וקל"וחומר מי שמבטל קיום
 4 מצות עשה שהיה בידו לקיימה, כמו כל שאפשר לו לעסוק
 5 בתורה ואינו עוסק,
 6 שעליו דרשו רז"ל¹⁰: -
 7 הפסוק¹¹: "כי דבר ה'
 8 בזה וגו' הכרת תכרת
 9 וגו'". ופשיטא דמקרי
 10 רשע מפי מעובר אסור
 11 דרבנן. - ברור הרי שהוא
 12 נקרא "רשע" יותר מאשר
 13 מי שעובר על איסור
 14 דרבנן בלבד, ואם כן,
 15 על-כרחי הבינוני אין
 16 בו אפילו עון בטול
 17 תורה, - גם עון ביטול
 18 תורה, שמאד קשה
 19 להינצל ממנו, והוא אחד
 20 משלשת הדברים¹² שאין אדם ניצול מהם בכל יום - הנה אף
 21 בחטא זה של ביטול תורה אין ה"בינוני" נכשל, ומשום ה"י -
 22 ולכן, טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני* - מכיון

יום שני כ"ה כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 10, והא דאמרינן... עד עמ' ו, אלא להתייחר כו':

65 "צודק", אכל לענין אמתת שם התאר והמעלה של מעלת
 66 ומדרגות חלקות צדיקים ובינונים, אמרו רז"ל¹⁵: "צדיקים
 67 יצר טוב שופטן, שנאמר¹⁶: ולפי חלל בקרבני" - שאין לו
 68 יצר הרע, כי הרגו בתענית; - דוד המלך הרג את היצר הרע
 69 שלו על-ידי תעניות. ברם,
 70 ברור הדבר שאפשר
 71 להרוג את היצר הרע גם
 72 בדרכים אחרות. על-כל'
 73 פנים, מגמרא זו מובן
 74 שהמשמעות האמיתית
 75 של "צדיק" הוא זה שאין
 76 לו יותר יצר הרע. אכל
 77 כל מי שלא הגיע
 78 למדרגה זו, אף
 79 שזכויותיו מרבים על
 80 עונותיו - אינו במעלת
 81 ומדרגת צדיק כלל. -
 82 אפילו לא במעלת
 83 ומדרגת ה"בינוני". ולכן
 84 אמרו רז"ל¹⁷: במדרש: "ראה הקדוש-ברוך-הוא בצדיקים

הגהה

(ומ"ש בוהר ח"ג ד' רל"א כל
 שממעיין עונותיו וכו' היא שאלת
 רב המנונא לאליהו אבל לפי תשובת
 אליהו שם הפי' צדיק רוע לו הוא
 כמו"ש בר"מ פרשה משפטים דלעיל
 ושכעים פנים לתורה):

ליקוטי אמרים

45 והא דאמרינן בעלמא¹⁴, - ומה שאנו אומרים בכל מקום,
 46 דמחצה על מחצה - מחצית מצוות ומחצית עוונות, מקרי -
 47 נקרא, בינוני, ורב זכות מקרי - נקרא, צדיק, הוא שם
 48 המושאל לענין שכר ועונש, - שם שאינו מציין את משמעותו
 49 האמיתית של הדבר, כי
 50 אם "שואלים" מילה
 51 מסויימת ממקום אחר, כדי
 52 להסביר בו פרט מסויים
 53 של הדבר. כך גם השמות
 54 "בינוני" ו"צדיק" הם שמות
 55 מושאלים לגבי שכר
 56 ועונש, לפי שנרון אחר
 57 רבו, - ההבדלים בין
 58 צדיקים, בינונים ורשעים,
 59 נחשבים כאן רק בשייכות
 60 למשפטו של אדם, והוא
 61 נידון לפי רוב מעשיו,
 62 ומקרי - ונקרא, צדיק
 63 בדינו מאחר שזוכה
 64 בדין, - לגבי פרט זה שיצא זכאי בדין, הוא נקרא "צדיק" כלומר

9. שבועות לט, ב. 10. סנהדרין לט, א. 11. במדבר טו, לא. 12. בבא בתרא קסד, ב. 13. הערת כ"ק רבינו: "מפרש דלכאורה איך גם קס"ד דר"ה לשאלו כן מכל קושיות האמורות - אלא דקסבר שאפ"ל שזהו אחד מע' פנים לתורה". 14. ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"א. 15. ברכות סא, ב. 16. תהלים קט, כב. ראה להלן פרק יג הערה 9. 17. יומא לח, ב.

דבר נגד רצונו. ותאות התענוגים מיסוד המים, כי המים 46
 מצמיחים כל מיני תענוג, - כלומר, כל הדברים המביאים 47
 לתענוג, ומכיון שמים מצמיחים דברים המביאים תענוג, הרי זה 48
 אומר שבמים מוסתר ענין התענוג, והתאוה לתענוג באה, 49
 איפוא, מיסוד המים. 50
 והוללות וליצנות 51
 והתפארות ודברים 52
 בטלים מיסוד הרוח, - 53
 כשם שהרוח אין בה 54
 ממשות, כך אין בהוללות, 55
 ליצנות, התפארות 56
 ודברים בטלים, שום 57
 ממשות והם נעדרי תוכן 58
 לגמרי. ועצלות ועצבות 59
 מיסוד העפר. - כשם 60
 שהעפר בטבעו יש בו 61
 כבדות והוא נמשך 62
 ללמטה, כך גם עצלות, 63
 שהיא בעצם כבדות 64
 באברי האדם, עצבות 65
 ומרה שחורה, מביאות 66
 את האדם לנמיכת רוח 67
 ולכבדות. וגם מדות 68
 טובות שכתבע כל 69
 ישראל בתולדותם, כמו 70
 רחמנות וגמילות 71
 חסדים - פאות ממנה. 72
 - מהנפש של הקליפה, 73
 אלא נשאלת השאלה: אם נפש זו היא מקליפה ומרע, כיצד 74
 באות ממנה מדות טובות? - על כך הוא אומר: כי בישאל 75
 נפש זו דקליפה, היא מקליפת נגה, שיש בה גם-כן טוב, 76
 - ומטוב זה שבנפש זו באות ביהודי המדות הטובות הטבעיות, 77
 והיא - קליפה זו באה מסוד "עין הדעת" - שיש בו טוב 78
 ורע: "מה שאין בין נפשות אמות העולם, הן משאר 79
 קליפות טמאות, שאין בהן טוב כלל, כמו שכתוב בעין 80
 תיים' שער מט פרק ג: וכל טיבו דעבדין האמות עובדי 81
 גלולים לגרמיהו עבדין, - כל הטוב שעושים אומות העולם 82
 הוא לטובת עצמם, מכיון שנפשותיהם הן מקליפה כוז שאין 83
 בה טוב כלל. וכדאיתא - וכמו שמצינו, בגמרא²² על 84
 פסוק²³: "וחסד לאמים חמאת" - שכל צדקה וחסד 85
 שאמות העולם עושין, אינן אלא להתיהר בו: - יהודי, 86
 כשעושה טוב, גם אם זה בא מצד טבעו הטוב, הרי כוונתו בכך 87
 היא לעזור לזולת. ראייה לכך: באם הוולת אינו זקוק לעזרתו, 88
 הוא מרצה ושבע רצון. ואילו, באומות העולם אין כוונתם 89
 לעזור לזולת, כי אם למלא שביעות רצונם הם, להגדיל את 90

1 שהם מועטים - עמד ושתלן בכל דור ודור וכו', וכמו
 2 שכתוב¹⁸: וצדיק יסוד עולם: - כלומר, בכל דור ישנו צדיק
 3 שהוא יסוד העולם. דבר זה מובן רק על-פי מה שלמדנו
 4 ש"צדיק" הוא זה שאין לו יצירה הרע לגמרי. שכן, אם "צדיק"
 5 הוא זה שיש לו רוב מצוות
 6 - מדוע הוא אומר
 7 שצדיקים הם כל כך
 8 מועטים? הרבה יהודים
 9 ישנם שיש להם רוב זכיות!
 10 אך באור הענין, - להבין
 11 מה הן מדריגות ה"צדיק"
 12 וה"בינוני", וכיצד
 13 בצדיקים עצמם ישנן כמה
 14 וכמה מדריגות, על פי
 15 מה שכתב הרב תיים
 16 ויטאל ו"ל ב'שערי
 17 הקדושה' [וב'עין תיים'
 18 שער נ פרק ב], דלכל
 19 איש ישראל, אחד צדיק
 20 ואחד רשע, יש שתי
 21 נשמות, וכתוב¹⁹:
 22 ונשמות אני עשיתי, -
 23 נשמות לשון רבים, למרות
 24 שהפסוק מדבר אודות
 25 יהודי יחיד, כמו שנאמר
 26 לפניו: "כי רוח מלפני
 27 יעטוף", שהן שתי
 28 נשמות²⁰ - נפש אחת
 29 מצד הקליפה וסמרא אחרא,
 30 ומסתירה על התוכן הפנימי של הפרי, כך ברא הקב"ה כוחות
 31 המסתירים על החיות האלקית הפנימית שבכל דבר. "סטרא
 32 אחרא" - משמעותו, צד אחר, לא צד הקדושה, אלא הצד
 33 ההפכי מקדושה, והוא נפש אחת מצד הקליפה וסטרא-אחרא,
 34 והיא המתלבשת בדם האדם להחיות הנוגף, וכתוב²¹:
 35 כי נפש הבשר בדם היא, - הנפש המחיה את גופו הגשמי
 36 של האדם, הוא הדם, וממנה - מנפש זו, פאות כל המדות
 37 רעות, מארבעה יסודות רעים שבה, - יסודותיה של נפש זו
 38 הם רעים, מפני שהרי היא באה מקליפה ומרע, והם ארבעה
 39 במספר, שכן, כשם שכל דבר גשמי מורכב מארבעה יסודות:
 40 אש, רוח, מים ועפר, כך גם כל דבר רוחני, כולל מציאותה של
 41 נפש זו, מורכב מארבעה יסודות רוחניים, שמהם באות המדות
 42 הרעות, דהיינו: בעם ונאווה מיסוד האש שנגבה למעלה, -
 43 טבעה של האש להימשך ללמעלה, ומשום כך באות ממנה
 44 המדות הרעות כעס וגאווה: כעס הוא פועל יוצא מגאווה, כי
 45 כשאדם אינו מתגאה, הוא ממילא אינו כועס כשמישהו עושה

ליקוטי אמרים

ראה הקב"ה בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל
 דור ודור וכו' וכמ"ש וצדיק יסוד עולם: אך ביאור הענין
 על פי מ"ש הרה"ו ז"ל בשער הקדושה [ובע"ח שער נ'
 פ"ב] דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי
 נשמות דכתיב ונשמות אני עשיתי שהן שתי נפשות
 נפש אחת מצד הקליפה וסמרא אחרא והיא המתלבשת
 בדם האדם להחיות הנוגף וכדכתיב כי נפש הבשר בדם
 היא וממנה באות כל המדות רעות מארבע יסודות רעים
 שבה דהיינו כעס וגאווה מיסוד האש שנגבה למעלה.
 ותאות התענוגים מיסוד המים כי המים מצמיחים כל
 מיני תענוג. והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים
 מיסוד הרוח. ועצלות ועצבות מיסוד העפר. וגם מדות
 טובות שכתבע כל ישראל בתולדותם כמו רחמנות וג"ח
 באות ממנה כי בישאל נפש זו דקליפה היא מקליפה'
 נוגה שיש בה ג"כ טוב והיא מסוד עין הדעת טוב ורע:
 משא"כ נפשות אומות עובדי גלולים הן משאר קליפות
 טמאות שאין בהן טוב כלל כמ"ש בע"ח שער מ"ט פ"ג וכל
 טיבו דעבדין האומות עובדי גלולים לגרמיהו עבדין
 וכדאיתא בגמרא ע"פ וחסד לאומים חמאת שכל צדקה
 וחסד שאומות עובדי גלולים עושין אינן אלא להתיהר בו:

18. משלי י, כה. 19. ישע"י נז, טו. 20. הערת כ"ק רבינו: "שולל שאין הכוונה למדרי' הנשמה שבנרנח"י (שזה אין הכרח בכאוי"א - ופשיטא - לא בנפח"ב) כ"א המדרי' ההכרחית - נפש". 21. ויקרא יז, א. 22. בבא בתרא י, ב. 23. משלי יד, לד.

מספרים על החסיד רבי הלל מפאריטש – מגדולי החסידים, 8
 גאון בנגלה ובקבלה, חיבר ספרים בחסידות ותשובות בנגלה, 9
 ובהיותו עליו נפלא היה כבר בצעירותו בקי בהרבה ספרי 10
 קבלה – שבתחילה חשב את עצמו במדריגת "צדיק", ואילו 11
 משנהיה לחסיד חב"ד והחל ללמוד הפרק הראשון בספר 12
 התניא, אמר אימרה רוסי: צדיק ודאי שאיננו – הלואי 13
 בינוני. 14

1 שמם ולהתגאות. אמנם, גם בין אומות העולם ישנם יוצאים
 2 מן הכלל, והם הנקראים חסידי אומות העולם, שיש בהם מדות
 3 טובות, ומטיבים עם הזולת כדי לעזור לו ולא לטובת עצמם,
 4 שכן, הנפש שלהם איננה מהקליפות הטמאות לגמרי, כִּי־אם
 5 מקליפת נוגה והערת כ"ק רבינו: מפני שנלקחים מנוגה כו'
 6 כידוע בשער הזהמ"צ בס' – לקוטי ביאורים לר"ה מפאריטש
 7 מז, ב. –].

יום שלישי כ"ו כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ו, פרק ב ונפש... עד עמ' ז, בראשית:

15 **פָּרָק ב. וְנֶפֶשׁ הַשְּׁנִית בְּיִשְׂרָאֵל, הִיא חֶלֶק אֱלֹהִים מִמַּעַל**
 16 **מִמַּשׁ, – "חֶלֶק אֱלֹהִים מִמַּעַל" – לְשׁוֹן הַפְּסוּק בְּאִיּוֹב¹, וּרְבִנּוּ הִזְקִין**
 17 **מוֹסִיף אֶת הַמְּלָא "מִמַּשׁ", כְּדִי לְהַדְרִישׁ פִּירוּשׁן הַפְּשׁוּט שֶׁל מַלְיָם**
 18 **אֱלֹהִים. שְׁכָן, יִשְׁנֵם, כִּידוּעַ, פְּסוּקִים שְׁנֵאמְרוּ, כְּהַגְדַּרְתַּת חֲכָמֵינוּ ז"ל²**
 19 **"בְּלִשׁוֹן הַבְּאִי", בְּלִשׁוֹן שֶׁל**
 20 **גִּזְמָא, לְמַשְׁלֵ: "עֵרִים**
 21 **גְּדוּלוֹת וּבְצוּרוֹת**
 22 **בְּשִׁמְיָם³, הֵרִי "בְּשִׁמְיָם"**
 23 **בִּיטוּי שֶׁל מְלִיצָה, כִּי אֵין**
 24 **הַכוּוֹנָה לְשִׁמְיָם מִמַּשׁ. כְּדִי**
 25 **שֶׁלֹּא יִפְרְשׁוּ אֶת הַמַּלְיָם**
 26 **"חֶלֶק אֱלֹהִים" כְּלִשׁוֹן שֶׁל**
 27 **מְלִיצָה, מוֹסִיף רְבִנּוּ הִזְקִין**
 28 **הַמְּלָא "מִמַּשׁ", לְהַדְרִישׁ**
 29 **שְׁנֵשְׁמַת יְהוּדֵי הִיא אֲכָן**
 30 **מִמַּשׁ חֶלֶק אֱלֹהִים מִמַּעַל.**

1 **פָּרָק ב. וְנֶפֶשׁ הַשְּׁנִית בְּיִשְׂרָאֵל הִיא חֶלֶק אֱלֹהִים**
 2 **מִמַּעַל מִמַּשׁ כְּמַשׁ וַיִּפַּח בְּאִפּוֹ**
 3 **נִשְׁמַת חַיִּים וְאַתָּה נִפְחַת בִּי וְכַמַּשׁ בְּזוּהַר מֵאַן דִּנְפַח**
 4 **מִתּוֹכִיהַ נִפַח פִּי מִתּוֹכִיתוֹ וּמִפְּנִימִיתוֹ שְׁתּוֹכִיֹת וּפְנִימִיֹת**
 5 **הַחַיּוֹת שְׁבָאֲדֵם מוֹצִיא מִנְּפִיחַתוֹ כִּכְחַ: כִּךְ עַד"מ נִשְׁמַת**
 6 **יִשְׂרָאֵל עָלָו בְּמַחְשְׁבָה כְּדַכְתִּיב בְּנֵי כְּבוֹרֵי יִשְׂרָאֵל בְּנִים**
 7 **אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם פִּי' כְּמוֹ שֶׁהֵבֵן נִמְשָׁךְ מִמוּחַ הָאֵב כִּךְ**
 8 **כְּבוֹיֹל נִשְׁמַת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל נִמְשַׁכָּה מִמַּחְשְׁבַתּוֹ**
 9 **וְחַכְמַתּוֹ יֵת' דְּאִיהוּ חַכִּים וְלֹא בְּחַכְמָה יִדְעָא אֱלֹא הוּא**

ליקוטי אמרים

1 **פָּרָק ב. וְנֶפֶשׁ הַשְּׁנִית בְּיִשְׂרָאֵל הִיא חֶלֶק אֱלֹהִים**
 2 **מִמַּעַל מִמַּשׁ כְּמַשׁ וַיִּפַּח בְּאִפּוֹ**
 3 **נִשְׁמַת חַיִּים וְאַתָּה נִפְחַת בִּי וְכַמַּשׁ בְּזוּהַר מֵאַן דִּנְפַח**
 4 **מִתּוֹכִיהַ נִפַח פִּי מִתּוֹכִיתוֹ וּמִפְּנִימִיתוֹ שְׁתּוֹכִיֹת וּפְנִימִיֹת**
 5 **הַחַיּוֹת שְׁבָאֲדֵם מוֹצִיא מִנְּפִיחַתוֹ כִּכְחַ: כִּךְ עַד"מ נִשְׁמַת**
 6 **יִשְׂרָאֵל עָלָו בְּמַחְשְׁבָה כְּדַכְתִּיב בְּנֵי כְּבוֹרֵי יִשְׂרָאֵל בְּנִים**
 7 **אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם פִּי' כְּמוֹ שֶׁהֵבֵן נִמְשָׁךְ מִמוּחַ הָאֵב כִּךְ**
 8 **כְּבוֹיֹל נִשְׁמַת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל נִמְשַׁכָּה מִמַּחְשְׁבַתּוֹ**
 9 **וְחַכְמַתּוֹ יֵת' דְּאִיהוּ חַכִּים וְלֹא בְּחַכְמָה יִדְעָא אֱלֹא הוּא**

1 **פָּרָק ב. וְנֶפֶשׁ הַשְּׁנִית בְּיִשְׂרָאֵל הִיא חֶלֶק אֱלֹהִים**
 2 **מִמַּעַל מִמַּשׁ כְּמַשׁ וַיִּפַּח בְּאִפּוֹ**
 3 **נִשְׁמַת חַיִּים וְאַתָּה נִפְחַת בִּי וְכַמַּשׁ בְּזוּהַר מֵאַן דִּנְפַח**
 4 **מִתּוֹכִיהַ נִפַח פִּי מִתּוֹכִיתוֹ וּמִפְּנִימִיתוֹ שְׁתּוֹכִיֹת וּפְנִימִיֹת**
 5 **הַחַיּוֹת שְׁבָאֲדֵם מוֹצִיא מִנְּפִיחַתוֹ כִּכְחַ: כִּךְ עַד"מ נִשְׁמַת**
 6 **יִשְׂרָאֵל עָלָו בְּמַחְשְׁבָה כְּדַכְתִּיב בְּנֵי כְּבוֹרֵי יִשְׂרָאֵל בְּנִים**
 7 **אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם פִּי' כְּמוֹ שֶׁהֵבֵן נִמְשָׁךְ מִמוּחַ הָאֵב כִּךְ**
 8 **כְּבוֹיֹל נִשְׁמַת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל נִמְשַׁכָּה מִמַּחְשְׁבַתּוֹ**
 9 **וְחַכְמַתּוֹ יֵת' דְּאִיהוּ חַכִּים וְלֹא בְּחַכְמָה יִדְעָא אֱלֹא הוּא**

1. לא, ב. 2. תמיד כט, א. 3. דברים א, כח. 4. בראשית ב, כ. 5. בברכת "אלקי נשמה", של ברכות השחר, ברכות ס, ב. 6. בדפוס
 הזוהר שלנו, חסר לשון זה. 7. שמות ד, כב. 8. דברים יד, א. 9. הלכות יסודי התורה פרק ב' הלכה י'. 10. מהר"ל מפראג בספר
 גבורות ה', ועוד.

ביכולת האדם להבין לאשורו, פְּדָתֵיב¹³: "הַחֶקֶר אֱלוֹהַּ
 48 תִּמְצָא", וְכֵתִיב¹⁴: "כִּי לֹא מִחֻשְׁבוֹתַי מִחֻשְׁבוֹתֵיכֶם וְגו'". –
 49 הרי שחכמתו של הקב"ה היא עצם אחד עם הקב"ה. ומכיון
 50 שנסמתו של יהודי באה, כאמור לעיל, מחכמתו של הקב"ה,

51 הרי שהיא באה מהקב"ה

52 עצמו. בהתאם למה

53 שהוסבר, שנסמתו של כל

54 בן ישראל באה מחכמתו

55 של הקב"ה – להלן נכנה

56 אותה "חכמה עילאה" –

57 נשאלת השאלה: אם אכן

58 כל הנשמות באות משורש

59 אחד, מחכמה עילאה, היו

60 צריכות כולן, כל

61 הנשמות, להיות במדרגה

62 אחת שווה. מנין נוצר,

63 איפוא, השוני במדרגות

64 שבהן מחולקות נשמות

65 ישראל? – וכך הוא שואל:

66 וְאֵפֶי שְׂיֵשׁ רִבְבוֹת מִיָּנִי

67 חֲלוּקֵי מִדְּרָגוֹת

68 בְּנִשְׁמוֹת, גְּבוּהַ מַעַל

69 גְּבוּהַ לְאֵין קֵץ, כִּמּוֹ גֶדֶל

70 מַעֲלַת נִשְׁמוֹת הָאָבוֹת וּמִשָּׁה רִבְנוּ עֲלֵי־הַשָּׁלוֹם, עַל

71 נִשְׁמוֹת דּוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה דְּעַקְבֵי מִשְׁיַחַא, שְׁהֵם בְּחִינַת עַקְבֵּי

72 מִמֶּשׁ לְגַבֵּי הַמַּחֲ וְהָרֵאשׁ; – שכן, הנשמות שבדורותינו,

73 נקראות נשמות של עקבתא דמשיחא, כי לגבי המוח והראש הן

74 בבחינת העקב שברגל. כשם שאין להשוות את החיות שבעקב

75 הרגל לחיות שבמוח ובראש, כך אין מקום להשוות את נשמות

76 ה"עקביים" שבדורותינו לנשמות ההן הנקראות בשם מוח

77 וראש. כאן מדובר על היתרון העצום במעלת הנשמות

78 שבדורות הקודמים לגבי הנשמות שבדורותינו. וְכֵן בְּכָל דּוֹר

79 וְדוֹר יֵשׁ רֵאשֵׁי אֱלֹפֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁנִשְׁמוֹתֵיהֶם הֵם בְּחִינַת רֵאשׁ

80 וּמֵחַ לְגַבֵּי נִשְׁמוֹת הַהֶמוֹן וְעַמֵּי הָאָרֶץ; – מלבד זאת, בכל

81 דור ישנם, באותו דור, הבדלים גדולים במדרגות הנשמות, וְכֵן

82 נִפְשוֹת לְגַבֵּי נִפְשׁוֹת, כִּי כָל נֶפֶשׁ כְּלוּלָה מִנִּפְשׁ רִיחַ

83 וְנִשְׁמָה. – הבדלים אלה שבבני ישראל, אינם רק במדרגת

84 הנשמה, אלא גם במדרגת הנפש. שכן, כל נפש כלולה משלש

85 בחינות: נפש, רוח ונשמה, וכשם שב"נשמה" ישנן מדרגות

86 שונות, כך גם ברוח ובנפש ישנן מדרגות שונות. רואים אנו

87 מכך, מה גדול מספר ההבדלים והחילוקים במדרגות הנשמות.

88 בהתאם לכך, היו צריכים, לכאורה, להיות אותם הבדלים גם

89 בשרשן של הנשמות באלקות – כאשר נשמה גבוהה יותר באה

90 משורש נעלה יותר? – אך, מְבַלְּ מְקוֹם, שְׂרֵשׁ כָּל הַנִּפְשׁ רִיחַ

91 וְנִשְׁמָה כָּלָם, – למרות המדרגות השונות שבנשמות, מֵרֵאשׁ

92 כָּל הַמְּדְרָגוֹת עַד סוּף כָּל דְּרָגוֹן, הַמְּלַכֵּשׁ כְּגוֹף עַמֵּי הָאָרֶץ

1 ועל כך אומר רבנו הזקן: וְהוֹדוּ לוֹ חֲכָמֵי הַקְּבָלָה, – חכמי
 2 הקבלה הודו לרמב"ם, שבקב"ה שייך ענין החכמה באותה
 3 צורה, שכל השלשה: ה"מדע", ה"יודע", וה"ידוע", הם דבר אחד,
 4 כִּמּוֹ שְׁפָתַיב בְּפִרְדֵּם מִתְרַמֵּן. – כמו שאומר רבי משה

5 קורדוביריה בספר

6 ה"פרדס" שלו, וְגַם לְפִי

7 קְבָלַת הָאָרֶץ וְלֹא יֵצִיבֵא

8 מְלֵתָא, – גם לפי קבלת

9 הארץ, שלפיה אנו

10 יודעים יותר, שהקב"ה

11 נעלה מעלה מעלה גם

12 מסוג החכמה המובא

13 בדברי הרמב"ם – נכונה

14 דעתו של הרמב"ם, וזאת

15 פְּסוּד הַתְּלַפְּשׁוֹת אֹדוֹר

16 אִי־סוֹף פְּרוּדֵהוּא, עַל־

17 יְדֵי צְמִצּוּמִים רְבִים, –

18 כשאורי־אי־סוף ברור

19 הוא מתלבש על ידי

20 צמצומים רבים פְּבָלִים

21 דְּחֶבֶד הָאֲצִילוֹת, –

22 ב"כלים" של "חכמה"

23 "בינה" ו"דעת" שבעולם

24 האצילות. כשהוא מתאחד עם ספירות אלו שבעולם האצילות

25 – נכונה סברתו של הרמב"ם, אֵפֶי לֹא לְמַעַלָה מִהָאֲצִילוֹת, –

26 אבל לא באותה דרגה שאורי־אי־סוף הוא למעלה מעולם

27 האצילות. וְכִמּוֹ שְׁפָתַיב בְּמְקוֹם אַחֲרַי, שְׁאִי־סוֹף פְּרוּדֵי

28 הוּא מְרוּמֵם וּמִתְנַשֵּׂא רוממות אין קץ, לְמַעַלָה מַעַלָה

29 מִמָּהוּת וְכַחֲבִיחַ חֶבֶד, עַד שְׁמָהוּת וְכַחֲבִיחַ חֶבֶד נִחְשָׁבֵת

30 כְּעֵשִׂיָה גּוֹפְנִיית אֲצִלוֹ וְתַכְרֵךְ, כִּמּוֹ שְׁפָתַיב¹²: "כָּלָם

31 בְּחֻכְמָה עֵשִׂית": – בעצם היה צריך לומר: כולם בחכמה

32 חכמת" או "השכלת" – בהתאם למלה "חכמה" המובאת בפסוק

33 – מדוע נאמר בפסוק "עשית"? – אלא הוא בא להדגיש שחכמה

34 נחשבת כעשייה לגבי הקב"ה.], שְׁהוּא תַמְדַע וְהוּא הַיּוֹדַע כו',

35 – הרמב"ם מסיים: "הוא היודע", כלומר, הבנתו כביכול של

36 הקב"ה שונה לגמרי ממה שבני אדם מגדירים כהבנה. ההבנה

37 בהשגה האנושית, בנויה על שלשה יסודות שונים: נפש האדם

38 שהיא ה"יודע", היא ישודעת ומבינה. ובמה הנפש מבינה? –

39 בכח ההבנה, המביא לכך שהנפש תדע ותבין. וכוח זה נקרא

40 "מדע" (הוא מביא לידי כך שידעו ויבינו). והדבר אותו יודעים

41 ומבינים, כגון הלכה במשנה או סוגיא הנלמדת ומושגת. הרי

42 שישנם כאן שלשה דברים נפרדים: ה"יודע", ה"מדע" וה"ידוע".

43 שונה הדבר לגבי הקב"ה, כהסברו של הרמב"ם: "הוא המדע,

44 הוא היודע והוא היודע", ועל כך הוא אומר בהמשך: וְדָכַר זֶה

45 אֵין כִּיבְלַת הָאָדָם לְהַבִּינוּ עַל פּוֹרֵיו כו', – ודבר זה –

46 שהמבין, כוח ההבנה, והדבר אותו מבינים, הם אותו אחד, אין

ליקוטי אמרים

הגהה

והודו לו חכמי הקבלה כמו"ש בפירוש
 מהרמ"ק וגם לפי קבלת האר"י ז"ל
 יציבא מילתא בסוד התלבושות אור א"ם
 ב"ה על ידי צמצומים רבים בכלים
 דחב"ד דאצילו אך לא למעלה מהאצילות
 וכמ"ש במ"א שא"ס ב"ה מרוכס
 ומתנשא רוממות אין קץ למעלה מעלה
 ממחות ובח"ד חב"ד עד שמחות ובח"ד
 חב"ד נחשבת כעשייה גופנית אצלו
 ית' כמ"ש כולם בחכמה עשית:

כמו גודל מעלת נשמות האבות ומשה רבינו
 ע"ה על נשמות דורותינו אלה דעקבי משיח' שהם
 בחי' עקביים ממש לגבי המוח והראש וכן בכל דור
 ודור יש ראשי אלפי ישראל שנשמותיהם הם בחי'
 ראש ומוח לגבי נשמות ההמון וע"ה וכן נפשות לגבי
 נפשות כי כל נפש כלולה מנפש רוח ונשמה מכל
 מקום שרש כל הנפש רוח ונשמה כולם מראש כל

מַעֲלַת נִשְׁמוֹת הָאָבוֹת וּמִשָּׁה רִבְנוּ עֲלֵי־הַשָּׁלוֹם, עַל
 נִשְׁמוֹת דּוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה דְּעַקְבֵי מִשְׁיַחַא, שְׁהֵם בְּחִינַת עַקְבֵּי
 מִמֶּשׁ לְגַבֵּי הַמַּחֲ וְהָרֵאשׁ; – שכן, הנשמות שבדורותינו,
 נקראות נשמות של עקבתא דמשיחא, כי לגבי המוח והראש הן
 בבחינת העקב שברגל. כשם שאין להשוות את החיות שבעקב
 הרגל לחיות שבמוח ובראש, כך אין מקום להשוות את נשמות
 ה"עקביים" שבדורותינו לנשמות ההן הנקראות בשם מוח
 וראש. כאן מדובר על היתרון העצום במעלת הנשמות
 שבדורות הקודמים לגבי הנשמות שבדורותינו. וְכֵן בְּכָל דּוֹר
 וְדוֹר יֵשׁ רֵאשֵׁי אֱלֹפֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁנִשְׁמוֹתֵיהֶם הֵם בְּחִינַת רֵאשׁ
 וּמֵחַ לְגַבֵּי נִשְׁמוֹת הַהֶמוֹן וְעַמֵּי הָאָרֶץ; – מלבד זאת, בכל
 דור ישנם, באותו דור, הבדלים גדולים במדרגות הנשמות, וְכֵן
 נִפְשׁוֹת לְגַבֵּי נִפְשׁוֹת, כִּי כָל נֶפֶשׁ כְּלוּלָה מִנִּפְשׁ רִיחַ
 וְנִשְׁמָה. – הבדלים אלה שבבני ישראל, אינם רק במדרגת
 הנשמה, אלא גם במדרגת הנפש. שכן, כל נפש כלולה משלש
 בחינות: נפש, רוח ונשמה, וכשם שב"נשמה" ישנן מדרגות
 שונות, כך גם ברוח ובנפש ישנן מדרגות שונות. רואים אנו
 מכך, מה גדול מספר ההבדלים והחילוקים במדרגות הנשמות.
 בהתאם לכך, היו צריכים, לכאורה, להיות אותם הבדלים גם
 בשרשן של הנשמות באלקות – כאשר נשמה גבוהה יותר באה
 משורש נעלה יותר? – אך, מְבַלְּ מְקוֹם, שְׂרֵשׁ כָּל הַנִּפְשׁ רִיחַ
 וְנִשְׁמָה כָּלָם, – למרות המדרגות השונות שבנשמות, מֵרֵאשׁ
 כָּל הַמְּדְרָגוֹת עַד סוּף כָּל דְּרָגוֹן, הַמְּלַכֵּשׁ כְּגוֹף עַמֵּי הָאָרֶץ

48 יניקתן הרוחנית מנשמות הצדיקים והחכמים שגם למטה הן
 49 בבחינת ראש ומוח. ועל-ידי צדיקים אלה, נשארות גם הנשמות
 50 הנחותות קשורות ומאחדות עם שורשן הראשון. וכך אנו
 51 לומדים בספר ה"תניא": **כְּמִשְׁלַל הַבֵּן הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ הָאֵב, שְׂאֵפְלוֹ צִפְרָנֵי רִגְלָיו**
 52 **נִתְהוּוּ מִטַּפְּהוּ זוֹ מִמֶּנּוּ,** –
 53 כיצד, אבל, נתהוו ממנה
 54 הצפרניים? – **עַל-יְדֵי**
 55 **שְׁהִיטָה תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים**
 56 **בְּכֶסֶן הָאֵם, וְיִרְדָּה**
 57 **מִמְדְּרָגָה לְמִדְּרָגָה,**
 58 **לְהִשְׁתַּנּוֹת וּלְהִתְחַוּוֹת**
 59 **מִמֶּנָּה צִפְרָנִים.** – הרי,
 60 שאף שכל אבריו של
 61 הילוד, ממוחו עד צפרניו,
 62 באים משורש אחד,
 63 מטיפת מוח האב, נתהוו
 64 בהם שינויים והבדלים
 65 גדולים כל כך, מהמוח עד
 66 הצפרניים. דבר נוסף אנו
 67 רואים: **וְעַם כָּל זֶה,**
 68 **עוֹדְנָה קְשׁוּרָה וּמִיחֲדָת**
 69 **בְּיַחֲדוֹ נִפְלָא וְעֲצוּמָה בְּמַהוּתָהּ וְעֲצוּמָה הָרֵאשׁוֹן שְׁהִיטָה**
 70 **מִפֶּת מֶנּוּ הָאֵב;** – גם אחרי שהתגשמה כל כך בצורה של
 71 צפרניים, הזאת מכיון, וְגַם עֲכָשׁוּ בְּכֵן, יְנִיקַת הַצִּפְרָנִים
 72 וְחִיּוּתָם נִמְשָׁקֶת מִהֶמֶחַ שְׂפָרָאשׁ; – ומשום שהצפרניים
 73 מקבלות חיותן ממוחו של הילוד, שלא נשתנה משורשו הראשון
 74 ונשאר – מוח, הרי, שגם הצפרניים קשורות, אחרי ההולדה,
 75 באמצעות מוחו של הילוד, למוחו של האב שהוא שורשו
 76 ומחותו הראשון. והוא מביא על כך ראיות: **כְּדֹאִיתָא בְּגִמְרָא**
 77 **[גְּדָה שֶׁאֵם]: "לִבָּן, שְׂמִמְנֵוּ גִידִים וְעֲצָמוֹת וְצִפְרָנִים"** – הרי
 78 שיש לצפרניים שייכות למוח. וגם לפי תורת הקבלה יש
 79 לצפרניים שייכות לבחינת המוח: **[וּכְמוֹ שְׂפָתוֹב בְּעֵיץ חַיִּים**
 80 **'שַׁעַר הַחַשְׂמַל', בְּסוּד לְבוּשִׁים שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן בְּגֵן עֵדֶן,**
 81 **שְׁהִיּוּ צִפְרָנִים מְבַחֲנִית מֶנּוּ תְבוּנָה].** – מכאן ראייה שגם
 82 על-פי קבלה, יש לצפרניים שייכות לבחינת המוח, כמו שהוא
 83 במשל הבן. **וְכַכֵּה מִמֶּנּוּ, כְּכִיכּוֹל בְּשֶׁרֶשׁ כָּל הַנֶּפֶשׁ רוּחַ**
 84 **וְנִשְׁמָה שֶׁל כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה, בִּירְדוֹתָ מִמְדְּרָגָה**
 85 **לְמִדְּרָגָה עַל-יְדֵי הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת-בְּרִיאָה**
 86 **יְצִירָה-עֲשִׂיָּה – הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת" – מלשון שלשלת (שרשרת)**
 87 **המורכבת ממספר מסויים של טבעות הקשורות ומושחלות זו**
 88 **בזו, עד שגם הטבעת האחרונה קשורה ומושחלת בטבעת**
 89 **העליונה, באמצעות הטבעות שביניהן המקשרות את כולן יחד,**
 90 **אותו דבר בסדר מדריגות העולמות: כל אחד מהם קרוב וקשור**
 91 **לעולם השני, ודרך עולמות אלה יורדת הנשמה למטה בעולם**
 92 **זה ומתלבשת בגוף, "אבי"ע" – ראשי תיבות: אצילות, בריאה,**
 93 **יצירה, עשייה. ענינם של ארבעת העולמות: אצילות, בריאה,**

ליקוטי אמרים

המדריגות עד סוף כל דרגון המלוכב בגוף עמי הארץ
 וקל שבקלים נמשך ממוח העליון שהיא חכמה עילאה
 כביכול כמשל הבן הנמשך ממוח האב שאפי' צפרני
 רגליו נתהוו מטפה זו ממש ע"י שהייתה תשעה חדשים
 בבטן האם וירדה ממדרגה למדרגה להשתנות ולהתהוו'
 ממנה צפרנים ועם כל זה עודנה קשורה ומיוחדת ביחוד
 נפלא ועצום במהותה ועצמותה הראשון שהיתה טפת
 מוח האב וגם עכשיו כבן יניקת הצפרנים וחיותם נמשכת
 מהמוח שבראש כדאיתא בגמ' [גדה שם] לובן שממנו
 גידים ועצמות וצפרנים [וכמו"ש כע"ה שער החשמל
 בסוד לבושים של אדם הראשון בגן עדן שהיו צפרנים
 מבחי' מוח תבונה] וככה ממש כביכול בשרש כל הנפש
 רוח ונשמה של כללות ישראל למעלה בירידתו ממדרגה
 למדרגה על ידי השתלשלות העולמות אבי"ע מחכמתו

1 **יְקַל שְׂבָקָלִים,** – הרי זה הכל, **נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ הָעֵלְיוֹן, שְׁהִיא**
 2 **חֲכָמָה עֵלְיָאָה כְּכִיכּוֹל.** – כדי להבהיר ולהסביר כיצד, בכל
 3 זאת, מתהווים ההבדלים במדריגות הנשמות, למרות ששרשן
 4 אחד, משתמש כאן רבנו הזקן במשל הבן והאב – אותו משל
 5 שכבר השתמש בו לעיל,
 6 כדי לציין שנשמות
 7 ישראל נקראות "בנים"
 8 להקב"ה, ובאות מ"חכמה
 9 עילאה" כמו שהבן בא
 10 ממוח האב. מאותו משל
 11 עצמו גם יובן כיצד
 12 מתהווים
 13 המדריגות בנשמות. כדי
 14 להקל על הלומד-
 15 המתחיל, נביא כאן הסבר
 16 קצר: במשל אנו רואים,
 17 שכל גופו של הילוד בא
 18 מטיפת מוח האב. כלומר,
 19 על אף ההבדלים
 20 שבאבריו השונים של
 21 הילוד – מהנעלה ביותר
 22 עד לפחות ביותר, מהמוח
 23 שלו עד צפרני רגליו – הם באים כולם משורש אחד, מטיפת
 24 המוח של האב. כיצד, אם כך, נתהוו הבדלים אלה באברים? –
 25 הרי זה מחמת שהיית טיפת מוח האב, במשך תשעת חדשי
 26 העיבור, בבטן האם, בהם היא עוברת תהליך מסויים של
 27 התהוות הגוף. שהייה ממושכת זו בתהליך התהוות הגוף באופן
 28 הדרגתי, יוצרת את ההבדלים שבין אבר אחד למשנהו. ככל
 29 שחלק מהטיפה מתגשם יותר, כך ההשתנות גדולה יותר. הרי,
 30 שכל האברים באים, אכן, משורש אחד – טיפת מוח האב –
 31 ולמרות זאת מתהווים בהם הבדלים גדולים כאלה של מעלה
 32 ומטה, מהמוח עד לצפרניים. דבר נוסף מובן מהמשל האמור,
 33 שגם החלק הנחות ביותר שבגוף הילוד, הצפרניים שלו, הוא
 34 קשור, גם אחרי ההולדה, בשורשו הראשון – במוח האב. שכן,
 35 גם הצפרניים יונקות חיותן ממוחו של הילוד, ומאחר שמוחו
 36 נשאר, גם אחרי ההולדה, מהות וזהה עם מוח האב, הרי שגם
 37 הצפרניים, אחרי ההולדה, קשורות עדיין בשורשן הראשון. כך
 38 נבין גם ביחס לנשמות: אף שכל הנשמות באות משורש אחד,
 39 מ"חכמה עילאה", על כל אחת מהן לעבור, אחרי ירידתה
 40 מ"חכמה עילאה", השתלשלות של הרבה עולמות ולרדת
 41 הרבה מדריגות, מדריגה אחרי מדריגה, עד להתלבשותה בגוף
 42 גשמי – תהליך זה של השתלשלות וירידה מדרגה לדרגה,
 43 מביא לשינויי המדריגות בנשמות, מפני שעל נשמה אחת
 44 משפיעה הירידה יותר מאשר על נשמה אחרת. וכך גם בחלק
 45 השני של המשל, גם אחרי ירידתן לדרגות הנמוכות ביותר,
 46 נשארות אותן נשמות קשורות ומאחדות עם שורשן הראשון,
 47 "חכמה עילאה". שכן גם הן, בדרגתן הנחותה, מקבלות את

מאשר על אברים אחרים. ברם, כשם שבמשל קשורות
 הצפרניים בשורשן הראשון על-ידי יניקת חיותן ממוח הילוד –
 כך גם בנשמה: ועם כל זה, עוֹדִינָה קְשׁוּרוֹת וּמִיחָדוֹת בְּיַחְדוֹד
 נִפְלָא וְעֵצוּם בְּמַהוּתָן וְעֵצוּמוֹתָן הָרֵאשׁוֹן, שְׁהוּא הַמְשַׁכֵּת
 חֲכָמָה עֲלֵאָה, – כיצד
 נעשה הדבר? – בִּי יִנְיָקָת
 וְחַיּוֹת נִפְשׁ רֹחַ וְנִשְׁמָה
 שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ, הוּא
 מִנְפֵּשׁ רֹחַ וְנִשְׁמָה שֶׁל
 הַצְּדִיקִים וְהַחֲכָמִים,
 רֵאשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 שְׁבָדָרָם: – על ידי שהם
 יונקים חיותם מהצדיקים
 והחכמים שהם בבחינת
 "ראש" ו"מוח" – קשורים
 כל בני ישראל בשורשם
 במוח שלמעלה, "חכמה
 עילאה". וְכֹה יוֹבֵן
 מֵאֵמֶר רַ"ל¹⁷ עַל פְּסוּק:
 "וְלִדְבָקָה בּוֹ"¹⁸ – שְׁכַל
 הַדְּבֵק בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים,
 מַעֲלָה עֲלָיו הַתְּנוּב
 בְּאֵלּוֹ נִדְבֵק בְּשִׁבְיָה
 מְפֵשׁ, – לכאורה: כיצד משווים את הדבקות בתלמידי חכמים
 לדבקות בשכינה? אלא, לפי מה שהוסבר לעיל, הדברים
 מובנים: בִּי עַל־יְדֵי דְבִיקָה בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, קְשׁוּרוֹת נִפְשׁ
 רֹחַ וְנִשְׁמָה שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ וּמִיחָדוֹת בְּמַהוּתָן הָרֵאשׁוֹן
 וְשֶׁרֶשֶׁם שֶׁבְּחֲכָמָה עֲלֵאָה, שְׁהוּא יִתְבָּרַךְ וְחֲכָמָתוֹ אֶחָד,
 הוּא הַמְדַע כּו'. – כפי שכבר למדנו, שמאחר שהם מאוחדים
 עם "חכמה עילאה" על-ידי דביקותם בתלמידי חכמים, הרי הם
 ממילא מאוחדים ודבוקים עם השכינה, עם הקב"ה עצמו.
 [וְהַפּוֹשְׁעִים וּמוֹרְדִים בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים – יִנְיָקָת נִפְשׁ רֹחַ
 וְנִשְׁמָה שֶׁלָּהֶם מִבְּחִינַת אַחֲוִיּוֹת שֶׁל נִפְשׁ רֹחַ וְנִשְׁמָת
 תַּלְמִידֵי חֲכָמִים]. – השפעה בבחינת "אחוריים" היא כמי
 שנותן דבר לשונאו שלא מרצונו הפנימי, אלא ברצון חיצוני
 בלבד, בגלל טעם מסויים שיש לו בזה, וזה מתבטא גם בצורת
 הנתניה: הוא נותן לו מאחורי גבו, ובשעת מעשה מפנה את פניו
 ממנו. כך גם במובן הרוחני, כשמשפיעים על מישהו שלא מתוך
 רצון טוב, פירוש הדבר, שהשפעה באה מבחינת "אחוריים".
 אף בענייננו: מן ההכרח לומר, שהשפעה אלוקית מסויימת
 מקבלים גם הפושעים והמורדים מתלמידי חכמים, כי כל נשמה,
 בלי הבדל, מן ההכרח שתהיה קשורה בשורשה ומקורה,
 כמוסבר לעיל, אלא שהשפעה זו הם מקבלים רק מבחינת
 "אחוריים". על-כל-פנים, מובן, שכל יהודי יש בו נשמה של
 קדושה הבאה מ"חכמה עילאה", ועל כך אומר רבנו הזקן: וְכֵּן
 שְׁכַתוֹב בְּזוֹהַר¹⁹ וּבְזוֹהַר חֲדָשׁ²⁰, שְׁהַעֲקָר תְּלוּי שְׁיָקֵדֵשׁ עֲצָמוֹ
 בְּשַׁעַת תְּשִׁימֵשׁ דְּוָקָא, מַהֲדַשְׁאִין בְּנֵי עַמֵּי הָאָרֶץ כּו', –

1 יצירה, עשיה, יוסבר בהרחבה בהמשך הפרקים הבאים.
 2 ובקצרה: כדי שיתהווה העולם הגשמי שלנו, ושיהיה בכוחו
 3 לקלוט את ההשפעה האלקית, שגם הנבראים שבעולם הגשמי
 4 הזה יהיה באפשרותם להשיג ולהבין אלקות – אותם עניני
 5 אלקות שנבראים
 6 מסוגלים להבינם – נוצרו
 7 לצורך זה ארבעת
 8 העולמות (לפי הסדר
 9 ממעלה למטה): אצילות,
 10 בריאה, יצירה, עשיה.
 11 "אצילות" – עולם
 12 שמדריגתו הכללית היא
 13 זיו והארה מהאור האלקי
 14 האין-סופי, הארה כזו
 15 שהיא עדיין קרובה לאור-
 16 אין-סוף ברוך-הוא. זהו גם
 17 פירוש המלה "אצילות" –
 18 הפרשה (מלשון "ואצלתי"
 19 מן הרוח"¹⁶) כלומר,
 20 מהותה של הארה זו היא
 21 האהרה האלקית
 22 המובדלת ומופרשת
 23 ממקורה. וגם "אצילות"
 24 מלשון "אצל" ו"סמוך", כלומר, עולם זה ומדריגה זו של אצילות
 25 קרובים עדיין לאור-אין-סוף ברוך-הוא. המדריגה הכללית של
 26 עולם ה"בריאה" היא, כשמו של עולם זה: עולם שנברא,
 27 הבריאה הראשונה של יש מאין – כאשר מאין, מאפס, נהיה יש
 28 ודבר ממשי. ברם, כאן מדובר על הדרגה הראשונית של
 29 התהוות הנברא, אין זו עדיין בריאה בעלת צורה ותבנית.
 30 "יצירה" – העולם בו מקבל ה"ש", שנברא מה"אין", צורה
 31 ותבנית. "עשיה" – עולם בו הישות היא בשלימות, יש גמור.
 32 ברם, מובן, שכל האמור מדובר במובן רוחני. כי רק לאחר כל
 33 אלה באה יצירתו של עולמנו, הנקרא עולם העשיה הגשמי,
 34 העולם הזה ובראיו. התחלתו של סדר ההשתלשלות היא
 35 מ"חכמה" של עולם האצילות, ו"חכמה" זו היא הספירה
 36 והמדריגה הראשונה בעולם העליון ביותר – אצילות. זאת
 37 אומר לנו רבנו הזקן, כששורש נשמתו של בן ישראל יורד
 38 ממדריגה אחת לשניה, על-ידי השתלשלותם של ארבעת
 39 העולמות אבי"ע – אצילות, בריאה, יצירה, עשיה – מְחַכְמָתוֹ
 40 וְיִתְבָּרַךְ, דְּרַבְתִּיב: "פְּלֶם בְּחֲכָמָה עֲשִׂית" – הכל משתלשל
 41 מ"חכמה" שהיא המקור של כל סדר ההשתלשלות, הנה על-ידי
 42 ירידה זו של שורש הנשמה, נִתְהַוּוּ מִמֶּנּוּ נִפְשׁ רֹחַ וְנִשְׁמָה
 43 שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ וּפְחֹתֵי הָעָרָף. – ההבדלים בין עליון לתחתון
 44 בנשמות, נהווו בתהליך ירידתן בסדר ההשתלשלות. שכן, על
 45 נשמות מסויימות השפיעה יותר ירידת ההשתלשלות, ומשום
 46 כך ירדו במדריגה נחותה יותר – כפי שהדבר במשל הצפרניים,
 47 שעליהן השפיעה השחייה תשעה חדשים בבטן האם, יותר

ליקוטי אמרים

ית' כדכתיב כולם בחכמה עשית נתהוו ממנו נפש רוח
 ונשמה של עמי הארץ ופחותי הערך ועם כל זה עודינה
 קשורות ומיוחדות ביחוד נפלא ועצום במהותן ועצמותן
 הראשון שהיא המשכת חכמה עילאה כי יניקת וחיו' נפש
 רוח ונשמה של עמי הארץ הוא מנפש רוח ונשמה של
 הצדיקים והחכמים ראשי בני ישראל שבדורים: ובוה
 יובן מאמר רז"ל על פסוק ולדבקה בו שכל הדבק בת"ח
 מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה ממש כי ע"י
 דביקה בתלמידי חכמים קשורות נפש רוח ונשמה של
 עמי הארץ ומיוחדות במהותן הראשון ושרשם שבחכמה
 עילאה שהוא ית' וחכמתו א' והוא המדע כו' [והפושעים
 ומורדים בתלמידי חכמים יניקת נפש רוח ונשמה שלהם
 מבחי' אחוריים של נפש רוח ונשמת ת"ח] ומ"ש בזהר
 ובוהר חדש שהעיקר תלוי שיקדש עצמו בשעת תשמיש
 דווקא משא"כ בני עמי הארץ כו' היינו משום שאין

16. במדבר יא, יז. כתיובת קיא, ב. 18. דברים ל, כ. 19. ראה חלק ב. קד, ב. 20. בראשית דף יא.

19 מן השמים - הכל עלידי לבוש זה, - כי, כדי שהנשמה
 20 תוכל לפעול בגוף בו התלבשה, ולקיים מצוות מעשיות בענינים
 21 גשמיים, מן ההכרח שזה יהיה עלידי לבוש, ואם יקדש את
 22 עצמו - ימשיך לבוש קדוש לנשמת בנו, - ממילא תהיה
 23 אצל הבן עבודת ה' קלה
 24 בהרבה, ואפילו היא
 25 נשמה גדולה, צריכה
 26 לקדוש אביו כו'. -
 27 בשעת תשמיש, אבל
 28 הנשמה עצמה, הנה
 29 לפעמים נשמת אדם
 30 נבזה לאין קץ, פא
 31 להיות בנו של אדם
 32 נבזה ושפל כו', כמו
 33 שכתב האר"י ו"ל כל
 34 זה בלקומי תורה'
 35 פרשת וירא ובטעמי
 36 מצות פ' פרשת פ' ראשית:

1 עמי הארץ שאינם מקדשים עצמם בשעת תשמיש, "ממשיכים"
 2 בילדיהם נשמות נחותות. לכאורה, הרי הסברנו, שכל יהודי,
 3 בלי הבדל, יש בו נשמה של קדושה, בלי תלות אם הוריו קידשו
 4 עצמם בשעת תשמיש או לא? מסביר רבנו הזקן שב"זוהר" לא
 5 מדובר על עצם הנשמה,
 6 כ"אם ביחס ללבושה
 7 הרוחניים של הנשמה:
 8 היינו משום שאין לה
 9 נפש רוח ונשמה שאין
 10 לה לבוש מנפש
 11 דעצמות אביו ואמו, -
 12 לכך מתייחס ה"זוהר"
 13 וה"זוהר חדש", בקראם
 14 את לבוש הנשמה בשם -
 15 נשמה, מפני שהלבוש
 16 נוגע ביותר לנשמה, שכן:
 17 וכל המצות שעושה -
 18 הכל עלידי אותו הלבוש כו', ואפילו השפע שנותנים לו

יום רביעי כ"ז כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ז, פרק ג והנה... עד עמ' 14, ויראתו ופחדו.

60 אופנים. פרוש, - אלו מהן נקראות "אמות" ואלו "כפולות"?
 61 חכמה בינה ודעת, - נקראות "אמות", ושבעת ימי הבנין:
 62 חסד גבורה תפארת כו'. - שבע המדות: חסד, גבורה,
 63 תפארת, נצח, חוד, יסוד, מלכות, שהן ה"כפולות" נקראות גם
 64 "שבעה ימי הבנין". שכן,
 65 על ידן ברא הקב"ה את
 66 העולם בששת ימי
 67 בראשית, כל יום
 68 באמצעות מדה אחרת:
 69 ביום ראשון פעלה מדת
 70 החסד, ביום שני - גבורה,
 71 וכך הלאה. וכשם
 72 שהספירות העליונות
 73 נחלקות לשני חלקים
 74 כלליים וְכך בנפש
 75 האדם, - גם בעשרת כוחות הנפש קיימת החלוקה, ששנחלקת
 76 לשתיים: שכל ומדות. השכל - במובנו הכללי, בולל: חכמה
 77 בינה ודעת, והמדות הן: אהבת ה' - הביטוי הפנימי של מדת
 78 החסד, ופחדו ויראתו - הביטוי הפנימי של מדת הגבורה,
 79 ולפארו כו'. - ביטוייה של מדת התפארת. והחכמה בינה ודעת
 80 נקראו אמות ומקור למדות, כי המדות הן תולדות
 81 חכמה בינה ודעת: - להבהרת המושגים "חכמה", "בינה",
 82 "דעת", שבנפש, בהם דנים הרבה בפרקים הבאים - ולהלן נציין

37 פרק ג. בפרק השני הסביר רבנו הזקן, שכל אחד מישראל, יש נפש
 38 אלקית, שהיא חלק אל"ה ממעל ממש, והיא כלולה משלש בחינות:
 39 נפש, רוח ונשמה.
 40 בפרק השלישי, אותו אנו עומדים ללמוד, תבוא הסברה מפורטת יותר
 41 על כוחותיה הפנימיים של
 42 הנפש האלקית:
 43 והנה, כל בחינה
 44 ומדרגה משלש אל"ה:
 45 נפש רוח ונשמה -
 46 כלולה מעשר בחינות,
 47 - כל אחת מהשלש, גם
 48 הנפש, גם הרוח וגם
 49 הנשמה - מורכבת
 50 מעשרה כוחות שונים,
 51 שהם כנגד עשר ספירות
 52 עליונות שנסתלשלו מהן, - עשרת הכוחות מקבילים לעשר
 53 הספירות שלמעלה המהוות מקור להן, ומהן הם נובעים,
 54 הנחלקות לשתיים, - עשר ספירות אלה מתחלקות לשתי
 55 קבוצות - שתן: שלש אמות ושבע כפולות; - שלש
 56 הספירות העליונות יותר, נקראות בשם "אמות" - מלשון "אם",
 57 מפני שהן מהוות עיקרן ומקורן של שאר שבע הספירות,
 58 כדוגמת האם שהיא מקור לילדיה. ושבע ספירות, שהן שבע
 59 המדות, נקראות "כפולות", מפני שהן באות לידי ביטוי בשני

21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה מוסיף הדגשה עד כמה הנשמה כו' ממעל וגם חילוקי המדרג' הם מצד ההשתל' (שג"ז למע' מעוה"ז) והמטה אין פועל בזה (שגם האו"א ככלל המטה). ער שמש"ש בזה כו'".

במלוא היקפו ובהירותו, וכשמוציא כחו אל הפעל, שמתבונן
 בשכלו להבין דבר לאשורו – לכל פרטיו, היוצרים בנין שלם
 של אותו שכל, לאורכו ולרוחבו. "אורך" היינו: הורדת השכל
 ממעמדו הגבוה והבלתי מושג, למעמד נמוך יותר, כדי שיהיה
 מובן יותר. כמו ה"משלים"
 שממשילים על דבר שכל,
 עליידם ממשיכים
 ו"מאריכים" את השכל
 לדרגה נמוכה יותר, כדי
 שיהיה קל יותר לתלמיד
 להבין אותו. באם המשל
 המובא, עדיין עמוק מדי
 להבנתו של התלמיד, מן

ליקוטי אמרים

למדות כי המדות הן תולדות חב"ד: וביאור הענין כי
 הנה השכל שבנפש המשכל' שהוא המשכיל כל דבר
 נקרא בשם חכמה כ"ח מ"ה וכשמוציא כחו אל הפועל
 שמתבונן בשכלו להבין דבר לאשורו ולעמקו מתוך איזה
 דבר חכמה המושכל בשכלו נקרא בינה והן הם אב ואם
 המולידות אהבת ה' ויראתו ופחדו

ההכרח להביא משל נוסף על המשל הראשון, ובכך מתהווה
 ירידה נוספת של השכל (כמו שנאמר בשלמה המלך: "וידבר
 שלשת אלפים משל³", שלמה המלך נתן שלשת אלפים משלים
 על מושכל אחד. כדי שהחכמה כפי שהבין אותה שלמה המלך
 תוכל להיקלט בהבנתו של האדם הפשוט, נדרש ממנו לומר
 שלשת אלפים משלים, משל ראשון על השכל עצמו, ולאחר מכן
 משל על המשל הראשון, וכך הלאה, משל אחרי משל, עד
 שלשת אלפים משלים). זהו מובנו של "אורך" בשכל – הירידה
 הארוכה של השכל לדרגות הנמוכות ביותר. "רוחב" בשכל הוא:
 התפשטותו של השכל לרוחב – המספר הרב של הפרטים מהם
 מורכב השכל; כמו-כן ענפיו המרובים של השכל, ולמשל
 שמשכל מסויים בעיני טריפות נבנית סברא שנוגעת לדיני
 ממונות. זהו פירוש המושג "לאשורו" – בנינו השלם של השכל
 לאורכו ולרוחבו. ולעמקו, – כל שכל יש בו עומק ועומק בתוך
 עומק. וכשאדם מבין "שכל" כראוי לאורכו, לרוחבו ולעמקו,
 והוא מבין אותו, מתוך איזה דבר חכמה המשכל בשכלו –
 ממה שלפניו היה בבחינת העלאת רעיון בלבד של "כוח
 החכמה" – צורה זו של הפרדת הפרטים, של נקודת השכל,
 ביסודיות, נקרא "בינה". – "בינה" מייצגת, איפוא, את הכוח
 המפרק את הפרטים של נקודת השכל "לאשורו ולעמקו", והן
 הם "אב" ו"אם" – ה"חכמה" היא ה"אב" וה"בינה" היא ה"אם",
 המולידות אהבת ה' ויראתו ופחדו⁴. – אהבת ה' ויראתו הן
 מקבוצת ה"מדות" שבנפש, הנולדות מן השכל. כיצד הן נולדות
 מהשכל?

אותם בשם "חב"ד" – נביא כאן הסבר קצר: "כוח החכמה" מייצג
 את הרעיון הראשוני, בסיסי, של הבנת השכל, את ה"נקודה" של
 השכל כולו. אמנם, נקודת-שכל זו כוללת בתוכה כל הפריטים
 וכל המבנה של ההבנה, אלא שהללו מרוכזים עדיין ב"נקודה",
 בצורה מוסתרת (כמו
 נקודה שאין בה עדיין
 גבולות ברורים של רוחב,
 אורך וכו.). זה נקרא גם
 "ברק המבריק", הברקתו
 של השכל, הארתה של
 ההבנה. משל למי
 שמתייגע לתרץ קושיא
 מסויימת, ולפתע מבריק
 רעיון במוחו, שבהתאם לסוגיא ולסברא מסויימות, אפשר לתרץ
 את הקושיא – הנה ברעיון ראשוני זה של הארת השכל, חסרה
 עדיין התפיסה הבהירה כיצד ואיך מתורצת הקושיא, יש כאן רק
 נקודת יסוד כללית לפירוק הקושיא. לאחר מכן בא "כוח הבינה"
 ומפריד ומבהיר את הפרטים השונים הגלומים בנקודת החכמה.
 וכך מצטייר בעיניו בנינו השלם של השכל לכל רוחבו ואורכו
 וכו'. זהו ענינו של כוח הבינה – "מבין דבר מתוך דבר"¹, "שמתוך
 דבר", ממה שהיה ב"תוך", בפנימיות ההמצאה של "כוח
 החכמה", הוא "מבין דבר" – הוא מבין את כל היקפו של השכל.
 אחרי שאדם מבין כבר היטב את השכל לכל פרטיו, עליו
 להתעמק בהבנת השכל, להתקשר ולהתאחד עמו בצורה כזו
 שהוא מרגיש וחס בו, ולא רק שמבין אותו. כך נהיה האדם
 מושפע מהשכל. ואז, אם השכל עוסק ב"טוב" שבדבר מסויים –
 יעורר באדם המשכיל, משיכת הלב ואהבה לאותו דבר. ואם
 השכל עוסק בצד הלא-טוב שבדבר – יעורר באדם את הנטיה
 לפחד ולברוח מאותו דבר. כוח זה של "התעמקות", "התקשרות"
 ו"הרגשה" – נקרא בשם "דעת", מלשון "האדם ידע"². וביאור
 הענין, כי הנה השכל שבנפש המשכלת, – למדנו הרי,
 ש"שכל" הוא שם כללי על שלשת כוחות חב"ד. על איזה כוח
 מהם הוא מדבר כאן? – הוא מסביר מיד, שהוא המשכיל כל
 דבר – מדובר כאן על כוח ההבנה הראשון. הנקודה, ה"ברק
 המבריק", שעדיין אין בו פרטים וקוים בהירים של השכל, והוא
 נקרא בשם "חכמה", "בחינה". – כלומר, כוח כזה שעדיין
 שואלים עליו "מה?", מה הוא? שכן, אין כוח זה פועל עדיין

1. חגיגה יד, א. סנהדרין צג, ב. 2. בראשית ד, א. 3. מלכים א ה, יב. 4. "יראה" רומזת על מורא, המורגש (בעיקר) במוח, יראה "מובנת". ואילו "פחד" הוא כשזה כבר מורגש בלב. לכן בתחילת הפרק, כשהוא מפרש את ה"מדות" באופן כללי, הוא מזכיר בתחילה "פחד" ולאחר מכן "יראה". שכן, פחד שבלב הוא יותר בחינת "מידה" מאשר יראה במוח - מאחר שמקומן של המדות הוא הרי בלב. ואילו כאן, בדברו אודות המדות כפי שהן נולדות ומתגלות מהשכל - הוא מזכיר בתחילה "יראה" ולאחר מכן - "פחד", שכן, בסדר ההולדה מהשכל, נוצרת בתחילה היראה במוח, ולאחר מכן היא הופכת לרגש של פחד בלב.

יום חמישי כ"ח כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 14, כי השכל... עד עמ' 14, וענפי'.

44 וכתוב: "צמא נפשי לאלהים וגו'", וכתוב: "צמא לך
45 נפשי וגו'". והצמאון הוא מיסוד האש שבנפש האלהית,
46 וכמו שכתבו הטבעיים, וכן הוא ב'עין חיים', שיסוד האש
47 הוא בלב, ומקור המים והליחות מהמה, וכמו שכתוב ב'עין
48 חיים' שער נ, שהיא

49 פחינת חכמה, שנקרא

50 מים שבנפש האלהית. –

51 הלב שהוא מקום

52 הרגשות, הוא חם יסוד

53 האש, ואילו המוח, מקומו

54 של השכל המתון

55 והמחושב – הוא קר. כמו

56 שרואים במחוש, ההבדל

57 שבין מי שהוא בעל לב

58 לבין מי שהוא בעל מוח.

59 כך גם לגבי המוחין

60 והמדות של הנפש

61 האלקית:

62 וההתלהבות של האהבה

63 באים לידי ביטוי בלב

64 ומבחינתו של הלב, יכול

65 האדם להגיע עד לידי

66 כלות הנפש. ואילו המוח

67 הוא קר ומיושב. ואותה

68 הבנה מתונה ומחושבת שכוונתו של הקב"ה היא שתהיה דוקא

69 נשמה בגוף, כדי לקיים תורה ומצוות – מצננת את האש שבלב,

70 ואינה מרשה לאדם להגיע לכלות הנפש. עד כאן דובר כיצד

71 שתי המדות יראה ואהבה נולדות מ"חכמה" ו"בינה". וישאר

72 המדות ב'עין הן ענפי היראה והאהבה ותולדותיהן, כמו

73 שכתוב במקום אחר. – ממילא מובן גם איך נולדות שאר חמש

74 המדות מ"חכמה" ו"בינה". האמור לעיל מסביר לנו מדוע

75 "חכמה" ו"בינה" נקראות "אב" ו"אם" של המדות: מההתבוננות

76 של "חכמה" ו"בינה" נולדות המדות. חכמה נקראת "אב": כשם

77 שבטיפת מוח האב ישנם כבר כל פרטי האברים של הילוד, אלא

78 ששם הם בצורה עדינה ומוסתרת – כך גם בנקודת ה"חכמה",

79 ישנה כבר, בצורה מוסתרת, כל פרטי השכל בו הוא מתבונן.

80 וכשם שה"אם" מביאה את פרטי אבריו של הילוד לידי גילוי

81 והתגשמות – כך כוח ה"בינה" מפריד ומגלה כל פרטי של

82 השכל, ולכן נקראת בינה – "אם". אך עדיין לא הוסבר לנו מה

83 תפקידו של כוח הדעת בהולדת המדות. שכן, כאמור, גם דעת

84 היא "אם" ומקור למדות, ועל כך הוא מסביר: והדעת, הוא

85 מלשון "והאדם ידע את תוה"2, והוא לשון התקשרות

86 והתקשרות, שמקשר דעתו בקשר אמין וחזק מאד, ויתקע

1 כי השכל שבנפש המשכלת, בשמתבונן ומעמיק מאד

2 בגדלת ה', איך הוא "ממלא כל עלמין" – ממלא כל

3 העולמות באור אלקי ובחיות – כמו הנשמה הממלאת ומחיה

4 כל חלקי ואברי הגוף. אור וחיות אלקי זה מתלבש ומתאחד בכל

5 בריה והוא מותאם

6 לתכונת המיוחדת של כל

7 נברא, ו"סובב כל

8 עלמין" – אור וחיות אלקי

9 שלמעלה מהיכולת

10 להתלבש בתוך העולמות;

11 מדובר כאן באור אלקי

12 הפועל בצורה "עקיפה",

13 בדרך מקיף. או כשמתבונן

14 בענין של "בלא קמיה

15 בלא קשיב" – איך שכל

16 הבריאה נחשבת לכלום

17 לגבי הקב"ה. ההתבוננות

18 בגדולתו של הקב"ה, איך

19 שכל הנבראים בטלים

20 לגביו באופן מוחלט, היא

21 על-ידי התעמקות

22 מחשבתו, באחד מהענינים

23 האמורים, בגדולתו של

24 הקב"ה, ואז: נולדה

25 ונתעוררה מדת יראת הרומומות במחו ומחשבתו, לירא

26 ולהתבונשש – "יראת בושח", יראה הבאה וחדורה בבושה, כמי

27 שמפחד מחכם וצדיק גדול – הרי זו יראה המתבטאת גם בבושה

28 וביראת הכבוד שיש לו כלפי גדולתו של אותו חכם וצדיק. כך

29 גם כאן, מביאה ההתבוננות בענינים האמורים לירא ולהתבונשש,

30 מגדלתו ויתברך שאין לה סוף ותכלית, ופחד ה' בלב. –

31 עד כאן דובר על ההתבוננות בגדולתו של הקב"ה, המביאה

32 ומעוררת יראה ופחד – ביטוייה של מדת הגבורה. ושוב –

33 ההתבוננות בגדולת ה' מביאה גם להתעוררות מדת החסד,

34 כשההתבוננות היא ב"טוב" שבאלקות, ויתלהב לבו באהבה

35 עזה כרשפי אש, בחשיקה וחיפצה ותשיקה ונפש שוקקה,

36 – ביטויים שונים של אהבה שלכל אחד מהם מובן שונה, לגדלת

37 אין סוף פרוץ הוא. – כלומר, שבמקרה המדובר מעוררת

38 ההתבוננות אהבה חזקה להקב"ה, והיא כלות הנפש – אהבה

39 זו עשויה להתלקח בצורה כזו, שהנפש תכלה מרוב אהבה,

40 ובאמת היתה הנפש כלה לגמרי אילו האדם לא היה משתלט על

41 עצמו ומרסן אהבתו הגדולה באמצעות עבודה עצמית, להפסיק

42 תהליך זה של כלות הנפש, ולהישאר כנשמה בגוף, כדי לבצע

43 כוונתו של הקב"ה, ברכתיב: "נכספה וגם כלתה נפשי וגו'",

ליקוטי אמרים

כי השכל שבנפש

המשכלת כשמתבונן ומעמיק מאד בגדולת ה' איך

הוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה

כלא חשיב נולדה ונתעוררה מדת יראת הרומומות במוחו

ומחשבתו לירא ולהתבונשש מגדולתו ית' שאין לה

סוף ותכלית ופחד ה' בלבו ושוב יתלהב לבו באהבה

עזה כרשפי אש בחשיקה וחיפצה ותשיקה ונפש שוקקה

לגדולת אין סוף ב"ה והיא כלות הנפש כרכתיב נכספה

וגם כלתה נפשי וגו' וכתוב צמאה נפשי לאלהים וגו'

וכתוב צמאה לך נפשי וגו' והצמאון הוא מיסוד האש

שבנפש האלהית וכמ"ש הטבעיים וכ"ה בע"ח שיסוד

האש הוא בלב ומקור המים והליחות מהמוח וכמ"ש

בע"ח שער נ' שהיא בחי' חכמה שנקרא מים שבנפש

האלהית ושאר המדות כולן הן ענפי היראה והאהבה

ותולדותיהן כמ"ש במקום אחר. והדעת הוא מלשון

והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתקשרות

24 לקרוא מכתב, ואחד מתפקידיו של ה"מלמד" היה גם לקרוא את
 25 המכתבים המגיעים אל האיכר. פעם אחת הגיע מכתב לאיכר בו
 26 מודיעים לו שאביו נפטר לעולמו. האיכר הרי לא יכול היה
 27 לקרוא את המכתב, ומסר אותו ל"מלמד" שיקרא לו את תוכנו.
 28 בשמעו את תוכן המכתב –
 29 נפל האיכר והתעלף.
 30 נשאלת השאלה: האיכר
 31 הרי רק שמע את תוכן
 32 המכתב מפיו של
 33 ה"מלמד". ואילו המלמד
 34 ידע את התוכן על-ידי
 35 "ראייה", הוא עצמו ראה
 36 וקרא את המכתב –
 37 ולמעשה התעלף האיכר,
 38 ולא ה"מלמד"? אלא, לגבי האיכר, הרי מדובר בקשר לאבא
 39 שלו, לכן הוא חש והרגיש בדבר אחרת מאשר ה"מלמד". כך גם
 40 במי שמבין היטב דבר שכל, הרי אפשרי הדבר, שהוא וה"שכל"
 41 הם שני דברים נפרדים, וה"שכל" אינו משפיע עליו, אין זה
 42 ה"אבא" שלו. ואילו, כשמשתמשים בכוח ה"דעת", על ידו הוא
 43 מתקשר ונעשה דבר אחד עם ה"שכל" – שלא רק שהוא מבין את
 44 ה"שכל", אלא הוא גם מרגיש וחש בו – משפיע אז ה"שכל" עליו,
 45 עד שהוא מתערער באהבה או ביראה, בהתאם לתוכן ה"שכל",
 46 זה נעשה ה"אבא" שלו.

1 מחשבתו בחזק בגדלת אין-סוף ברוך-הוא, ואינו מסיח
 2 דעתו. – הוא מקשר בצורה חזקה את ה"דעת" שלו, בכל מה
 3 שהבין, ומרכז את מחשבתו באותו ענין ואינו מסיח דעתו ממנו.
 4 כי אף מי שהוא חכם ונכון בגדלת אין-סוף ברוך-הוא, –
 5 גם אם הפעיל את
 6 ה"חכמה" ואת ה"בינה"
 7 בגדולת הקב"ה, הנה אם
 8 לא יקשר דעתו ויתקע
 9 מחשבתו בחזק
 10 ובהתמדה – לא יוליד
 11 בנפשו יראה ואהבה
 12 אמיתית, כי אם דמיונות
 13 שוא. – רק יהיה נדמה לו
 14 שיש לו יראה ואהבה
 15 אמיתיות. ברם, לאמיתו של דבר, בלי הפעלתו של כוח הדעת,
 16 אין לו מדות אלו, ועל כן תדעת הוא קיום המדות ותינתן,
 17 והוא כולל חסד ויגבורה, פרוש, אהבה וענפיה ויראה
 18 וענפיה: – מכאן, שגם "דעת" היא "אם" ומקור למדות. שכן,
 19 באמצעות כוח ה"דעת" נולדות מדות חיות ואמיתיות.
 20 אחד מוקני חסידי הרבי מוהרש"ב נשמתו-עדן מליובאוויטש,
 21 הרשב"ץ – רבי שמואל בצלאל – הסביר פעם את כוח ה"דעת"
 22 כך: איכר החזיק בחוותו "מלמד", שלימד את בניו. כפי שהדבר
 23 קרה כמעט תמיד, היה האיכר יהודי פשוט, שגם לא היה ביבולתו

ליקוטי אמרים

שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו
 בחזק בגדולת אין סוף ב"ה ואינו מסיח דעתו כי אף מי
 שהוא חכם ונכון בגדולת א"ס ב"ה הנה אם לא יקשר
 דעתו ויתקע מחשבתו בחזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו
 יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא ועל כן הדעת
 הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד ויגבורה פי' אהבה
 וענפיה ויראה וענפיה:

יום שישי כ"ט כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ה, פרק ד ועוד... עד עמ' ח, מצות התורה.

69 ציצית וכדומה, ונדבור הוא עוסק בפרוש כל תרי"ג מצות
 70 והלכותיהן, – דיבורו שקוע בלימוד התורה, שהיא פירושן של
 71 המצוות, ולמשל: מסכת ברכות, בה מדובר אודות מצות ודיני
 72 ברכות; מסכת שבת – בה מדובר אודות מצות ודיני שבת, וכו',
 73 ובמחשבה הוא משיג
 74 כל מה שאפשר לו
 75 להשיג בפרד"ם התורה
 76 – אז, הרי כללות תרי"ג
 77 אברי נפשו מלכשים
 78 בתרי"ג מצות התורה;
 79 – שכן, כשם שישנן שש
 80 מאות ושלוש עשרה
 81 (תרי"ג) מצוות בתורה,
 82 הנחלקות לשני סוגים:
 83 מאתים ארבעים ושמונה – מצוות-עשה, ושלוש מאות ששים
 84 וחמש מצוות-לא-תעשה, וכנגדן ישנם, בגוף האדם, מאתים
 85 ארבעים ושמונה אברים, ושלוש מאות ששים וחמשה גידים,
 86 שהם ביחד תרי"ג (613) – כך גם הנפש האלקית, יש בה שש
 87 מאות ושלוש עשר "אברים" רוחניים-נשמתיים, כל אבר כנגד
 88 מצוה מסויימת. וכשהנפש מקיפה, באמצעות שלשת לבושיה
 89 (מחשבה, דיבור ומעשה) כל תרי"ג המצוות, הרי מלובשים או
 90 כל תרי"ג אברי הנפש בכל תרי"ג המצוות – כל אבר של

47 פרק ד. בפרק השלישי הסביר רבנו חזקן, שכל נפש אלקית יש בה
 48 עשרה כוחות, המתחלקים לשני חלקים כלליים: "שכל"
 49 "מדות".
 50 בפרק הרביעי יוסבר שלנפש האלקית גם שלשה "לבושים", שלשה כלי
 51 שרת וביצוע: מחשבה, דיבור
 52 ומעשה, בהם מתלבשת הנפש
 53 האלקית בשעה שהיא
 54 חושבת, מדברת או עוסקת
 55 בעניני תורה ומצוות.
 56 ועוד יש לכל נפש
 57 אלהית שלשה לבושים,
 58 – שלשה כלי שרת וביצוע
 59 המשמשים את הנפש כמו
 60 "לבוש", בגד, שאפשר
 61 ללבוש ואפשר לפשוט אותו: כשהנפש פועלת באמצעות שלשה
 62 כוחות אלה – היא מלובשת בהם, וכשאין היא משתמשת בהם
 63 – היא מופשטת מהם. וכשם שהבגדים בהם לבוש האדם,
 64 מבליטים את יופיו וחשיבותו של האדם – כן גם כשהנפש
 65 משתמשת בכוחות-לבושים" האמורים – באים על-ידי-כך לידי
 66 ביטוי השכל או רגשות הנפש, שהם מחשבה דיבור ומעשה
 67 של תרי"ג מצות התורה; שבשהאדם מקים במעשה כל
 68 מצוות מעשיות, – בשעה שהוא מניח תפילין או מקיים מצות

- 1 הנשמה במצוה שיש לו אליה שייכות פנימית (משום כך מדייק
2 ומדגיש רבנו הזקן את המלה "כל": "כל מצות מעשיות",
3 "בפירוש כל תרי"ג מצות התורה", "כל מה שאפשר לו להשיג"
4 – שכן, אם שלשה הלבושים אינם מקיפים את כל תרי"ג
5 המצוות, במצוה אחת אין הם עוסקים, נשאר אז חלק מסויים
- בנשמה בלי המצוה, בלי הלבוש, שלו). כל האמור הוא באופן
כללי, שעל-ידי קיום כל המצוות, במעשה, דיבור ומחשבה,
לבושה הנפש כולה בכל תרי"ג מצוות התורה – כאן יבוא
הסבר מפורט על כל לבוש בנפרד ועל החלק בנפש המתלבש
בו:

יום שבת קודש ל' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ה, ובפרטות בחי'... עד עמ' ה, לא תעשה.

- 11 ובפרטות, – איזה חלק מיוחד בנפש מתלבש במחשבה, איזה
12 דיבור וכו': קְהִינֵת הַכְּמָה־בְּיַהֲדָעַת שְׁבִנְפִשׁוּ – המהוות
13 יחד באופן כללי את כוח השכל וההבנה, מְלַבְּשׁוֹת בְּהַשְׁגַּת
14 הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מְשִׁיג בְּפִרְדָּם – פשט, רמז, דרוש, סוד, כפי
15 יבִלֵת הַשְּׁגָתוֹ – כל אחד
16 לפי כוח השגתו, אחד

ליקוטי אמרים

- 17 משיג יותר ואחד פחות, 1
18 וְשָׂרֵשׁ נַפְשׁוֹ לְמַעְלָה; – 2
19 מזה להבין, מפני שיש 3
20 לפעמים אשר אחד יש לו, 4
21 מצד שורש נשמתו, 5
22 שייכות לחלק ה"פשט" 6
23 שבתורה, ומסוגל, לכן, 7
24 להבין ענינים בתורה שיש 8
25 להם שייכות ל"פשט", ויש 9
26 אשר מצד שורש נשמתו 10
27 הוא ולכן הוא מסוגל 11
28 להבין את חלק ה"רמז", 12
29 ה"דרוש" או ה"סוד" 13
30 שבתורה. הרי כשאדם 14
31 מבין בתורה עד כמה 15
32 ששכלו יכול להשיג, 16
33 מלובשות או החב"ד
- אמתי, – באם חסרה האהבה, חסר אז גם בקיומן האמיתי של
המצוות, כִּי הַמְקַיְּמֵן בְּאֵמֶת הוּא הַאוֹהֵב אֶת שֵׁם ה' וְחַפֵּץ
לְדַבְּקָהּ בּוֹ בְּאֵמֶת, וְאִי אֶפְשָׁר לְדַבְּקָהּ בּוֹ בְּאֵמֶת, כִּי אִם
בְּקִיּוּם רַמ"ח פְּקוּדֵי, – 248 מצוות-העשה, שֶׁהֵם רַמ"ח
אֲבָרֵי דְמַלְכָּא – אברי
המלך, כְּבִיכּוּל, כְּמוֹ
שְׁכֵתוֹ בְּמָקוֹם אֲחֵר; – 6
כמו, למשל, באבריו של
אדם, משמש כל אבר
כלי מיוחד לכוח מסויים
של הנפש המתלבש
באותו אבר: העינים הן
כלי לכוח הראיה, 62
האזניים – לכוח
השמיעה, וכו' – כך גם
כל מצוה משמשת כלי
לפרט מסויים ברצונו של
הקב"ה, הרצון העליון,
המתלבש באותה מצוה.
כי כל מצוה מייצגת את
רצונו של הקב"ה
לעשותה ואיך לעשותה
– ממילא מובן שעל-ידי
קיום המצוות, שהן ה"אברים" והכלים לרצון הקב"ה,
מתאחדים עם הקב"ה, בעל הרצון. הרי, שמדת האהבה
להקב"ה, מתלבשת בקיום המצוות והיא "פנימיות" של
המצוות, היא השורש וכוח החיות לקיומן של רמ"ח
מצוות-העשה בשלימותן המלאה. שכן, כשהוא מקיים את
המצוות כותצאה מאהבתו להקב"ה ומרצונו להידבק אליו,
נעשה אז קיום המצוות בחיות ובעונג – בשלימות; כמי
שעושה דבר לידידו מתוך אהבתו אליו, הרי זה נעשה בחיות
ובעונג. וְהִירָאָה הִיא שְׂרֵשׁ לְשֵׁם ה' לֹא תַעֲשֶׂה, כִּי יֵרָא
לְמַד בְּמַלְכָּד מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ־בְּרִוךְ־הוּא, – שציווה
שלא לעשות אותה עבירה – מדובר כאן בסוג יראה שהוא
פחד מחומרת הצו שלא לעבור אותה עבירה. או יֵרָאָה
פְּנִימִית מוֹז, שְׁמַתְבוֹשֵׁשׁ מְגַדְּלָתוֹ, לְמִרְתַּת עֵינָי כְּבוֹדוֹ
וְלַעֲשׂוֹת רָעָה בְּעֵינָיו, כֹּל תּוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר שָׁנָא, הֵם
הַקְּלִפּוֹת וְסִטְרָא אֲחֵרָא, אֲשֶׁר יִנְיָקְתָם מֵהָאֲדָם הַתַּחְתּוֹן,
וְאִחִיזְתָּם בּוֹ הוּא בְּשֵׁם ה' מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. – כשאדם

- 34 שבנפשו ב"מחשבה" והשגה של תורה. וְהַמְדוּת, שֶׁהֵן יֵרָאָה
35 וְאֵהָבָה וְעִנְפִּיהֵן וְתוֹלְדוֹתֵיהֵן – מְלַבְּשׁוֹת בְּקִיּוּם הַמְצְוֹת
36 בְּמַעֲשֵׂה וּבְדַבּוּר, שֶׁהוּא תְלִמּוּד תּוֹרָה שְׁבִנְנֵד בְּלִי. – מה
37 שנאמר קודם, שבהבנת התורה מתלבש חלק השכל שבנפש,
38 במחשבה – אינו דורש ביאור. שכן, הדבר מובן מאליו, שהשכל
39 משיג את התורה באמצעות לבוש המחשבה דוקא. ברם, מה
40 שנאמר כאן, שהמדות מתלבשות בקיום המצוות, על-ידי
41 מעשה או דיבור של תורה – דורש ביאור: איזה קשר יש בין
42 מדות אהבה ויראה, שהן רגש, ל"מעשה" ול"דיבור"? מקומן של
43 המדות הוא הרי בלב – כיצד, איפוא, מתלבשות המדות
44 ב"מעשה" המתבצע ביד למשל (כמו הנחת תפילין ביד), או
45 ב"דיבור", בפה (בשעת לימוד התורה בכוח הדיבור)? על כך הוא
46 מסביר ששלימות קיום המצוות, כלומר, שהמצוות תיעשנה
47 בשלימות מתוך רגש פנימי של חיות-נשמתית – זה בא דוקא
48 מיראה ואהבה: כִּי הָאֵהָבָה הִיא שְׂרֵשׁ כֹּל רַמ"ח – (248),
49 מְצוֹת־עֲשֶׂה, וּמְמַנָּה הֵן נְשִׁבּוֹת, וּבְלַעְדָּה אֵין לָהֶן קִיּוּם

6 לתת להן חיות. הרי, ש"יראה" מתלבשת בקיום מצוות "לא
7 – תעשה": הפחד מהקב"ה מהווה הכוח הפנימי שמונע את
8 היהודי מלהיכשל בעבירות. מכל האמור מובנת שייכותן של
9 יראה ואהבה לקיום המצוות; ואיך המדות מהוות שורש
10 וחיות המתלבשות בקיום המצוות במעשה או בדיבור.

1 עובר על "לא-תעשה" ועובר חלילה עבירה, מקבלות מכך
2 ה"קליפות" ו"סטרא אחרא" – הצד האחר, המנוגד, של
3 הקדושה – יניקה וחיות. ומפני שה'קליפות' ו'סטרא אחרא'
4 מכסות על אלקות ועל קדושה, והקב"ה שונא אותן – נזהר
5 היהודי ומתבייש מלעבור עבירה, כדי שלא לחזק אותן ושלא

המשך ביאור למס' סוטה ליום שלישי עמ' ב

8 כיון שאינה נראית נטיעה. ומוסיפה הגמרא, והני מילי שאינה
9 אוסרת בשתים בנגד שתים ואחת יוצאה ונגב – בכרם בשיעורו
10 המועט ביותר, אבל כולו כרם – אם כל הכרם עשוי כן מקדיש –
11 אוסר הזרעים.
12 מימרא נוספת שנינו משמם, ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום
13 רבי אליעזר בן יעקב,

1 שחייבים במעשר אלא שכניסם בעשה שלא ראו כולם כשכניסם,
2 אבל אם כינסם בעיר אינו חייב לעשרם, כיון שקלא אית ליה
3 למקטא שהוא לקט שכחה ופאה, שכל שכנינו ראו שהביאם מעט
4 מעט.
5 מימרא נוספת נאמרה משמם, ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן
6 משום רבי אליעזר בן יעקב, שנטיעה יקרה הפחותה מן הפסח
7 שנטעה בין הזרעים, אינה מקדשת לאסור את הזרעים מדין כלאים,

המשך ביאור למס' סוטה ליום שבת קודש עמ' ב

40 אאינשי ביתיה לא מיפקל, שנאמר, ונבר יהוד ולא יגוד' ופירושו
41 'לא יגוד' אפילו בנגד שלו. מתרצת הגמרא, מעיקרא קפצה עליה
42 – מתחילה קופצת עליו, אולם למוף מיתויל עליהו – בסוף נמאס
43 בעיניה.
44 משרבו מילי כלאי על פעלי בתים – דיינים הנותנים סחורה
45 לבעלי בתים להתעסק בה ולעשות ריוח לדיינים, רבה השחר
46 והפייט משפט שהרי הדיינים משוחדים בכך ונוטה לבם למי
47 שהרויח להם, ופסקה טובה.
48 משרבו הדיינים האומרים למי שעושה להם טובה 'מקבלני טובתך'
49 'ומחוקני טובותיך', אינם יראים מן הדיינים, ועקב כך רבו איש
50 הןשר בעניו יעשה, ואין אימת הגדולים על הקטנים, ואז שפלים
51 הוגבהו והגבוהים הושפלו ואין ניכר בין גבוה לשפל, ומלכותא
52 אלא ונלא – ומלכות ישראל הולכת ומתנוולת.
53 משרבו צרי עין מלהנות לאחרים, ומורפי טרף – גולנים, רבו
54 מאמצי הלב מן העניים מלתת להם צדקה וקופצי דים מלהלוות,
55 ועקרו על מה שכתוב בתורה 'השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך
56 בליעל וגו' ורעה עינך באחיק האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה'
57 והיה בך חטא".
58 משרבו נשים ההולכות נמיזות גרון ומשקרות עינים' ובאות על
59 ידי כך לידי ניאוף, רבו הבעלים המקנאים לנשותיהם, וצריכים
60 להשקותן מים הקרים, אלא שפסקו המים המרים מלבדוק, כאמור
61 לעיל.
62 משרבו מקבלי מתנות, נתמעטו היםים של חיי האדם ונתקצרו
63 השנים, דכתיב 'ושונא מתנות יחיד'.
64 משרבו חזוהי הלב – הסומכים על בינתם ואינם מתאמצים לשמוע
65 היטב מפי רבם, לא הבינו התלמידים את רבותיהם, ועקב כך רבו
66 מחלוקות בישראל.
67 משרבו תלמידי שמאי והילל שלא שימשו כל צורךן, רבו
68 מחלוקות בישראל, ונעשית תורה פשתי תורות.
69 משרבו מקבלי צדקה מן העובדי בוכבים, היו כביכול ישראל
70 למעלה והם למטה, ישראל לפנים והם לאחור בלשון נקיה,
71 והכוונה היא להפך.
72 שנינו במשנה, משמת יוסי בן יעזר ב' בטלו האשכולות. שואלת
73 הגמרא, מאי אשכולות. אמר רב יהודה אמר שמואל, איש שהכל
74 בו – שתרותו אמת ואין בה גסם, ולא שכחה.
75 שנינו במשנה, יוחנן בן גידול העביר חזויהי הפעשר ב'. שואלת
76 הגמרא, מאי מעמא ביטל את וידוי המעשרות. אמר רבי יוסי קרבי
77 הנינא, לפי שאין נזתנין אותו – את מעשר ראשון פתיקונו,
78 דרממנא אמר דיהבי ללוים – שיתנהו ללוים,

1 הרי אין האנשים מנוקים מעוון, ולכך בטלו מי המרים, ואומר פסוק
2 נוסף, 'לא אפקוד על פנותיכם כי תזנינה בו' שואלת הגמרא על
3 דברי הברייתא, מאי ואומר – מה מלמדנו פסוק זה. משיבה הגמרא,
4 וכי תימא, עון דידיה אין – הוא בלבד מעכב את בדיקת מי המרים,
5 אבל עון דבניה ודבנותיה לא מעכבים את הבדיקה, לכך תא שמע
6 פסוק נוסף 'לא אפקוד על פנותיכם כי תזנינה ועל פלותיכם כי
7 תנאפנה' שאף עוון בנותיו וכולותיו מעכבים את הבדיקה. ומבאר
8 הגמרא שגם המשך הפסוק הוצרך ללמדנו, וכי תימא, עון האיש
9 הנועל אשת איש אין – הוא בלבד מעכב את הבדיקה, אבל עון
10 הפנויה לא מעכב, לכך תא שמע את המשך הפסוק, 'כי הם עם
11 הוונות ופרדו ועם הקדשות וזבחו וגו' והוונות' משמע פנויה,
12 לומר שאף בעוון זנות עם פנויה אין המים בודקים את אשתו. עוד
13 מבאר הגמרא את סוף אותו פסוק, מאי ויעם לא יבין לבט',
14 אמר רבי אליעזר, אמר להם נביא לישראל, אם אתם מקפידים
15 על עצמכם מלהכשל בזנות, אז מים בודקין נשותיכם, ואם לאו,
16 הרי אינכם מנוקים מעון, ואז אין המים בודקין נשותיכם.
17 ממשכה הברייתא, משרבו פעלי הנאה, ומתוך כך אינם טורחים
18 לעין בדין ולהוציא הדבר לאשורו, נתעונו הדייני ונתקלקלו
19 הפעשים מתוך כך, ואין נוח לקדוש ברוך הוא בעולם.
20 משרבו רואי פנים בדין – דיינים המכבדים בעל דין אחד על פני
21 חברו, בטל לא תגורו מפני איש' ופסק 'לא תבירו פנים במשפט',
22 ופרקו עול שמים מעליהם, ונתנו עליהם עול בשר ודם.
23 משרבו לוחשי לחישות בדין – עורכי הדיינים המתלחשים עם
24 הדיינים בדבר זכותו של זה וחובתו של זה, נגרמת בכך הטית
25 המשפט, ואז רבה חרון אף בישראל, ונסתלקה השכינה, משום
26 שנאמר 'בקרב אלהים ישפוט', מכאן ששכינה שרויה כשיש
27 משפט, ובהטית המשפט היא מסתלקת.
28 משרבו האנשים העושים מעשיהם להנאתם, שעליהם נאמר 'אחרי
29 בצעם לכם הולך', על ידי כך רבו המשבחים את הרשעים,
30 שעליהם נאמר 'האומרים לרע טוב ולטוב רע'.
31 משרבו 'האומרים לרע טוב ולטוב רע', רבו צעקות הוי הוי
32 בעולם, שכך נאמר, 'הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע'.
33 משרבו גסי הרוח שדרכם להיות מושגי הרוך בפיהם, רבו
34 היתורים, ונתמעטו עקב כך התלמידים, והתורה הוותרת על
35 לומדיה ומחפשת אותם, כיון שאינה מתקיימת בגסי הרוח.
36 משרבו היתורים, התחילו פנות ישראל להנשא ליהירים, לפי
37 שאין דוהיין רואה אלא לפנים ועל ידי יהירותם נראים להן
38 חשובים. מקשה הגמרא, איני – וכי אכן כך הוא, שהיהירים
39 מקובלים על נשותיהם, והאמר מר, האי מאן דמיהר, אפילו

יום ראשון

יום חמישי

כד כסלו, ערב חנוכה

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיג-קיד.
תניא: פרק א. תניא . . . פנים לתורה.

(המשך). ביאור ג' פסוקים - לכו נרננה - ע"פ מדה ממוצעת מדת כל אדם: מיטוואך אז מען הויבט אָן טראַכטען וואו וועט מען נעהמען אויף שבת, הן בפשטות און הן מיט וואס וועט מען שבת'ן - יעדער איד איז דאך שבת גאָר אנאנדערער - ווערט מרה שחורה'דיג, איז די עצה, לכו נרננה, בטחון. ווען עס קומט דאָנערשטאָג, עס ווערט נעהנטער צו שבת, און עס איז נאָך אלץ ניטאָ, איז יעמאָלט נרננה'ט זיך ניט, מען פאַרשטעהט אז מ'דארף עפעס טאָן. איז אז מ'זיצט דאָנערשטאָג'דיגע נאָכט און מ'לערענט חסידות, יעמאָלט איז פרייטאָג דערהערט מען כי אל גדול גו' ומלך גדול גו', און מיט דעם שבת'ט א איד. במנחה אין אומרים תחנון.

[המשך]. באור ג' הפסוקים - "לכו נרננה" - על פי מדה ממצעת מדת כל אדם: ביום רביעי, כשמתחילים לחשב מנין יקחו עבור שבת, הן בפשטות והן בצורת קיום השבת - כל יהודי הרי הוא שונה לגמרי בשבת - שוקעים בדכאון. העצה לך - "לכו נרננה", בטחון. כאשר מגיע יום חמישי, יותר קרוב לשבת, ועדיין אין כל, במצב בלתי "מרגיז" זה, מבינים שיש לעשות משהו. אזי, כשיושבים בליל ששי ולומדים חסידות, או אז נקלט ביום ששי ש"כי אל גדול גו' ומלך גדול גו'". ועם זה [תכנים אלו] - שובת יהודי. במנחה אין אומרים תחנון.

יום שני

יום שישי

כה כסלו, א חנוכה

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: והא דאמרינן . . . להתייהר כו'.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] היה מדליק נרות חנוכה בין מנחה למערב, ולא היה מדיק בפתיח שיהיה מדרום לצפון או ממזרח למערב. "הנרות הללו" - אחר הדלקת כל הנרות. והיה יושב בסמוך להנרות חצי שעה - לכד מיום ו' ערב שבת-קדש שלא היה מתעכב חצי שעה - מדיק שידלקו הנרות חמשים דקות לכל-הפחות. מנחה, גר חנוכה, גר שבת.

יום שלישי

שבת

כו כסלו, ב חנוכה

ה'תש"ג

מברכים ראש חודש טבת. אמירת כל התהלים בהשכמה.
שיעורים. חומש: וישב, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק ב. ונפש . . . בראשית.

יום התעודות. טל ונטר. גר חנוכה אחר הבדלה וקום אמירת ויתר לך. בבית הכנסת - גר חנוכה קדם הבדלה.
ביום שבת-קדש שמברכים החדש, השכם בבקר יתקבצו אנ"ש [=אנשי שלומנו, חסידי חב"ד] לבית הכנסת להגיד כל התהלים. אחר האמירה ילמדו כשעה מאמר של חסידות שיהיה מוכן

לכל, ואחר-כך תפלה. מועד התועדות כפי הזמן שיגבילו מתאים לתנאי המקום, מקום דירתם להצלחה בגשמיות ורוחניות.

אחר אמירת כל התהלים בשבת מברכים יאמרו קדיש יתום. ואם יש חיוב - יארכיט [=יום השנה לפטירה] או אבל - אומרים קדיש יתום אחר כל ספר.

ה'תש"ג

כז כסלו, ג חנוכה

יום ראשון

יום
רביעי

שיעורים. חומש: מקץ, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד.
תניא: פרק ג. והנה כל . . . 14 ופחדו.

במאסר השני של רבנו הזקן - בשנת תקס"א - לא ישב בתפיסא ומאסר כבד כבראשונה. אבל המלשינות היתה כבדה יותר, כי עקר ההלשנה היה על תורת החסידות, וההתנגדות היתה גדולה במאד. היה תפוס ב"טינינע סאוועט" [=המועצה החשאית]. יום שיצא לחרות: נר ג' דחנכה.

ה'תש"ג

כח כסלו, ד חנוכה

יום שני

יום
חמישי

שיעורים. חומש: מקץ, שני עם פירש"י.
תהלים: קלה"קלט.
תניא: כי השכל . . . ויראה וענפי'.

הנהוג אצל ה"צמח צדק", כי באחד מלילי חנכה היו עושים כעין פארבריינגען [=התועדות] עם בני הבית, והיו באים גם פלוטיו, ונקרא "לאטקעס אווענט" [=ערב לביכות]. וכן היה אצל רבנו הזקן ואדמו"ר האמצעי. בין הספורים שהיו הרביים [=האדמו"רים] מספרים בסעודה זו, היו ספורים אשר בכל חנכה היו משוחחים אודותם, אף שכבר דברו מזה בשנה העברה. אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] היה נותן דמי חנכה בליל נר הרביעי או החמישי.

ה'תש"ג

כט כסלו, ה חנוכה

יום שלישי

יום
שישי

שיעורים. חומש: מקץ, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קמ"קג.
תניא: פרק ד. ועוד יש . . . ה, לא תעשה.

די עבירות פון די אידען (אין דער צייט פון די יונים) זיינען געווען: דאס חברין זיך מיט די יונים, לערנען זייער קולטור, חילול שבת ומועד, עסען טריפות, ניט היטען די אידישע טהרה. די שטראף-צרה איז געווען דער גייסטיגער חורבן פון בית המקדש, הריגה און שקלאפעריי אין גלות. דורך תשובה און מסירת נפש איז געקומען די גרויסע ג-טליכע וואונדער-ישועה, דער נס חנוכה.

חטאי היהודים (בזמן היננים) היו: ההתיידות עם היננים, למוד תרבותם, חלול שבת ומועד, אכילת טרפות ואי שמירת הטהרה היהודית. הענש היה חרבנו הרוחני של בית המקדש, הריגה ושעבוד בגלות. על-ידי תשובה ומסירת נפש באה ישועת הפלא האלקית הגדולה - גם החנכה.

מתי מעכבים את התשובה ? יום ראשון כ"ד כסלו ה'תשע"ו

שלא תועיל לו תשובה – כי אמנם לא יעזרוהו מן השמים לשוב בתשובה ('אין מספיקין...'), אבל אם ישתדל לשוב, התשובה תועיל.

[וכדברי אדמו"ר הזקן (אגרת התשובה פ"א): "אין מספיקין דייקא, אבל אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה - מקבלין תשובתו"]

אמנם, לשיטת רש"י שרק האומר 'אחטא ואשוב' פנמיים אין מספיקין בידו לשוב, "לפי שהעבירה דומה עליו היתר", יש להקשות:

אם אין מספיקין בידו לעשות תשובה בגלל שבכך נעשתה לו כהיתר, מדוע נוקטת המשנה שאומר 'אחטא ואשוב', הרי גם אם לא יסמוך על התשובה אין מספיקין בידו לעשות תשובה, כי עבר פעמיים?

והביאור: אכן, לשיטת רש"י העובר עבירה פעמיים (אף אם אינו חוטא על סמך שיעשה תשובה) אין מספיקין בידו לעשות תשובה, כיון שנעשית לו כהיתר, אך המשנה מחדשת שגם אם בנוסף לכך סמך על שיעשה תשובה ('אחטא ואשוב'), עדין כל 'עונשו' הוא שאין עוודים לו לעשות תשובה, אך אם התאמץ ושב - תשובתו מתקבלת.

(תוספת יום הכפורים יומא פה, ב.)

הלכות תשובה פרק ד, הלכה א: אַרְפָּעָה וְעֶשְׂרִים דְּבָרִים מְעַכְבִּין אֶת הַתְּשׁוּבָה... וְהַאֲמַר: אֲחַטָּא וְאָשׁוּב. והקשה ה'לחם משנה':

שנינו (יומא פה, ב): "האומר אחטא ואשוב, אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה". ושאלת הגמרא (שם פז, א) מדוע נקטה המשנה מקרה שבו החוטא אומר 'אחטא ואשוב' פעמיים? ומתרצת על פי דברי רב הונא "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר", וכיון שחטא פעמיים "שוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, לפי שהעבירה דומה עליו היתר (רש"י שם)". ומדוע, אם כן, כתב הרמב"ם שאמירת 'אחטא ואשוב' פעם אחת מעכבת את התשובה?

ומבאר הגר"מ בן חביב: משאלת הגמרא - 'למה לי למימר אחטא ואשוב אחת ואשוב, תרי זימני?' - משתמע שמסתבר שכבר בפעם אחת אין מספיקין בידו לעשות תשובה, וסובר הרמב"ם שגם בתירוף הגמרא סברא זו, שגם בפעם אחת אין מספיקין בידו לעשות תשובה, במקומה עומדת. והמשנה נקטה שתי פעמים להשמיענו חידוש שגם בשתי פעמים תשובתו מתקבלת, אף שכיון שנעשית לו כהיתר היה מקום לומר

שכר המצוות - כרווח בשותפות יום שני כ"ה כסלו ה'תשע"ו

ישראל מזככים את העולם ומביאים לידי גילוי את האלוקות הנמצאת בו בעולם, ועל ידי עשיית העולם 'דירה לו יתברך' נעשים ישראל 'שותף לקב"ה במעשה בראשית' (שבת קיט, ב). כמו השותפות שנעשתה בין נותן הביצים לבעל התרנגולים, שבעל התרנגולים מגדל את האפרוחים שהיו בביצים ב'כח' ומשתתף עם נותן הביצים בריווח, כך מתחלק ה'רווח' בין הקב"ה וישראל: הקב"ה מתענג, כביכול, מהשלמת הכוונה של 'דירה בתחתונים', כמאמר חז"ל "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני" (ספרי פנחס כח, ח) וישראל נהנים 'לחזות בנועם ה' ובגילוי אלוקות שנפעל על ידי עבודתם.

וכשם שבנוסף לרווח שמקבל בעל התרנגולים חייב נותן הביצים "להעלות שכר עמלו ומזונו בכל יום", כך גם בשכר המצוות, בנוסף לרווח לעתיד לבא, לאחר השלמת עשיית הדירה לו יתברך, ישנו 'חיוב' לתת לישראל בזמן הזה (במהלך העבודה) את שכר 'עמלם ומזונם' כדי שיוכלו לעבוד עבודתם כשהם "פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה".

(לקוטי שיחות כח, ענף 140)

הלכות תשובה פרק ט, הלכה א: כִּימֵן שְׂאֵנוּ עוֹשִׂים כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, יִגִּיעוּ אֵלֵינוּ מוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה... וְכָל הָעוֹשֶׂה כָּל הַכְּתוּב בָּהּ... וְזָכָה בָּהּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא... וְהַבְּטִיחֵנוּ בַתּוֹרָה, שְׂאֵם נַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה וּבְמוֹבֵת נַפְשָׁם... וְשִׁפִּיעַ לָנוּ כָּל הַמּוֹבוֹת הַמְּחַיֵּיכוֹת אֶת יְדֵינוּ לַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה... כִּדֵּי שְׂנוּכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

בנוסף למתן שכרן של מצוות בעולם הבא, בו יראו ישראל 'עין בעין' את האור האלוקי הנמשך על ידי עבודתם (כי "שכר מצוה - מצוה") - הבטיחנו הקב"ה שאם "אנו עושין כל מצוות התורה - יגיעו אלינו טובות העולם הזה".

יש לבאר זאת על פי הלכה בדיני השותפים: "הנותן ביצים לבעל התרנגולים להושיב התרנגולים עליהם עד שיצאו האפרוחים ויגדל אותם בעל התרנגולים ויהיה הריוח ביניהם... חייב להעלות לו שכר עמלו ומזונו בכל יום" (הל' שלוחין ושותפין פ"ח ה"א).

תפקידו של עם ישראל הוא לעשות את העולם הזה דירה לו יתברך (ראה תניא פל"ו) ו'דירה' זו נעשית על ידי שבני

קריאת שמע מבלי לשמוע אותה יום שלישי כ"ו כסלו ה'תשע"ו

אדם המתפלל בסמוך לתזמורת המנגנת בקול ואינו שומע את שמוציא מפיו, האם צריך להגביה את קולו עד

הלכות קריאת שמע פרק ב, הלכה ח: וְצָרִיךְ לְהִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ בְּשִׂמְחָה קוֹרֵא. וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ – יֵצֵא.

שיוכל לשומעו היטב?

והנה, בהלכה זו נפסק שלכתחילה צריך להשמיע לאוזנו את קריאת שמע, והדין נלמד מהכתוב 'שמע ישראל' – 'השמע לאוזנך מה שאתה מוציא מפיו' (ברכות טו, א). והדבר יכול להתפרש בשני אופנים: (א) מלבד חיוב אמירת הפרשה, יש חיוב נוסף של שמיעה. (ב) השמיעה היא פרט בצורת האמירה, שתהיה בקול הראוי להישמע. ונפקא מינה: בין שני האופנים, כאשר מדבר בקול רגיל הראוי להישמע, אך עקב גורם חיצוני כגון רעש איננו נשמע: לפי האופן הראשון הרי למעשה לא מתקיים דין השמיעה, ולכן לכתחילה צריך להגביה את קולו כדי שישמע, אך לפי הדרך השנייה אין בזה חיסרון, כי די בכך שהקול ראוי להישמע ואין צורך בשמיעה בפועל. ויש שהוכיחו כאופן השני מלשון הגמרא 'השמע לאוזניך

מה שאתה מוציא מפיו' שאין חיוב לשמוע אלא להשמיע, כלומר לדבר באופן הראוי לשמיעה (קונטרסי שיעורים נדרים א, יז). אך יש שהוכיחו כאופן הראשון, כי נפסקה הלכה (שו"ע אור"ח תקפ"ט, ב) שהשומע את המגילה מחרש לא יצא ידי חובתו, כי החרש אינו יכול לשמוע את דברי עצמו וממילא אינו מקיים את מצות הקריאה, ולכן גם אחר אינו יכול לצאת ידי חובה בשמיעה ממנו, ואם אין חיוב לשמוע בפועל אלא רק לומר בקול הראוי להישמע, מדוע החרש אינו מקיים מצוה בקריאתו? והרי אף שאינו יכול לשמוע, יכול לקרוא בקול רם הראוי להישמע! אלא מוכח שלא די בקול הראוי להישמע ונדרשת שמיעה בפועל, ולפי זה הקורא קריאת שמע במקום שיש רעש צריך להגביה קולו ולהשמיעו לאוזניו (שבט הקהתי ו, עא).

שאלת שלום בבית המרחץ יום רביעי כ"ז כסלו ה'תשע"ו

הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה ה: השמות המיוחדים, והן השמות שאינן נמחקין – אסור להפריך בבית הכסא ובבית המרחץ.
 הקשו אחרונים (כסף משנה, ב"ח אור"ח סי' פד): מדוע לא הזכיר הרמב"ם את ההלכה (שבת י, ב) שאסור לומר 'שלום' לחבירו בבית המרחץ כי 'שלום' הוא אחד משמותיו של הקדוש ברוך הוא, כמו שנאמר (שופטים ד, ב) 'ויקרא לו ה' שלום?' ותירץ הב"ח (שם): אף שהרי"ף (שבת ד, ב) והרא"ש (שם פ"א סי' כא) הביאו הלכה זו, לדעת הרמב"ם מסקנת הגמרא (שם) היא ש'שלום' אינו שם עצם של הקב"ה אלא תואר, ומשמעות הפסוק 'ויקרא לו ה' שלום' היא 'ה' העושה שלום', ואין איסור לאמרו בבית המרחץ. והוסיף הפרי חדש (אור"ח סי' פה ס"ב): אמרו על רבי יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק (ברכות יז, א), ואם 'שלום' הוא משמותיו של הקב"ה, איך מותר לאמרו לנכרי? ועוד: משמעות הגמרא (סוטה י, א) ששם מיוחד של הקב"ה אינו נמחק, וכיון ש'שלום' אינו מהשמות שאינם נמחקים (ראה הל' יסודי התורה פ"ו ה"ב), הרי שאינו

משמותיו המיוחדים של הקב"ה. אמנם, לדעת התוספות (סוטה שם, ד"ה אלא) השם 'שלום' הוא מהשמות שאינם נמחקים, ולכן "אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ", אך כבר כתב הש"ך (נקודות הכסף יו"ד סי' רעו) שמדברי שאר הפוסקים משמע ש'שלום' אינו מהשמות שאינם נמחקים. וב'שלחן ערוך' (וכן בש"ע אדה"ז א"ח סי' פד ס"א) פסק שבבית המרחץ "אפילו שאלת שלום אסור כי שלום הוא שמו של הקב"ה". ואף אם נאמר שהוא מהשמות הנמחקים, כבר ביאר אדמו"ר הזקן (שם) שיש בזיון בהזכרתו במקום טינופת ו"כיון שהקב"ה נקרא בו, אף על פי שאינו מיוחד לו (ומותר למחקו) - אסור להזכירו כשמתכוין על ענין השלום". ויש שכתבו שגם הרמב"ם סובר שאסור לומר שלום בבית המרחץ, כשאמרו בתוספת שם ה' (שאינו נמחק) וכמו שאמרו חז"ל (ברכות נד, א) "התקינו שיהא אדם שואל שלום חבירו בשם", ולמדו את זה מבועז שאמר לקוצרים 'ה' עמכם' והם השיבוהו 'ברוך ה'". והיות ששאלת שלום צריכה להיות בשם (שאינו נמחק), כלולה הלכה זו בדבריו ש"השמות שאין נמחקין אסור להזכירן בבית הכסא ובבית המרחץ" (בית אפרים אהע"ז סי' פו).

סמיכת גאולה לתפילה בשבת יום חמישי כ"ח כסלו ה'תשע"ו

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ג, הלכה ז: וְיִשְׁלוּ לְהַתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עֲרֵבִית שֶׁל לַיְלִיתִּשְׁבֶּת בְּעֲרֵב־שִׁבְתָּ, קִדְּם שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה. וְכֵן יִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית שֶׁל מוֹצְאֵי־שִׁבְתָּ בְּשִׁבְתָּ... וְכַלְבֵּד שִׁיקְרָא קְרִיאַת־שְׁמַע בְּזִמְנָה אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים.
 הראב"ד משיג על הרמב"ם וכותב שאין ראוי לעשות כן לכתחילה אלא לצורך שעה, שהרי צריך לסמוך גאולה (ברכת גאל ישראל הנאמרת לאחר קריאת שמע) לתפילה (שמונה-עשרה), ואם מתפלל ערבית מבעוד יום וקורא קריאת שמע אחר כך בלילה, אינו סומך גאולה לתפילה.

ונראה שדעת הרמב"ם כדעת הראשונים (הגהות אשר"י ברכות ט, ב) שבשבת אין צריך לסמוך גאולה לתפילה, משני טעמים:
 א. סמיכת גאולה לתפילה נלמדת מסמיכות הפסוקים (תהלים יט"ב): 'ה' צורי וגואלי' (גאולה) – 'יענך ה' ביום צרה' (תפילה), ויום השבת אינו 'יום צרה'.
 ב. רש"י (ברכות ד, ב) מבאר שהטעם לסמיכות גאולה לתפילה הוא כי כאשר אדם בא לבקש צרכיו מהמלך יש לו לרצותו ולשבחו תחילה, על ידי הזכרת גאולת מצרים, ואחר

גאולה לתפילה כי כעת הוא יום השבת שאינו יום צרה' (משנת יעבץ אר"ח סי' ב, ג).

ולמעשה כתב אדמו"ר הזקן (שו"ע סי' קיא, ב) שלכתחילה יש להחמיר כדעת הראשונים שגם בשבת צריך לסמוך גאולה לתפילה ורק במקום הצורך ניתן להקל, ולכן למנהג חב"ד אין אומרים בתפילת ליל שבת את הפוסקים ושמרו בני ישראל את השבת' בין ברכת השכיבונו ל'שמונה עשרה', שלא להפסיק בין גאולה לתפילה (סידור אדה"ז שם).

כך יבקש צרכיו, ובתפילת שבת שאין בה בקשת צרכיו אין צריך לסמוך גאולה לתפילה.

ולפי זה מבוארת שיטת הרמב"ם:

המתפלל תפילת ליל שבת בערב שבת אינו צריך לסמוך גאולה לתפילה, למרות שמתפלל ביום חול (ערב שבת), כיון שמתפלל תפילת שבת שאין בה בקשת צרכיו, והמתפלל תפילת מוצאי שבת בשבת, למרות שהיא תפילת ערבית של חול שיש בה בקשת צרכיו, אינו צריך לסמוך

מתי אין מפסיקים תלמוד תורה לתפילה? יום שישי כ"ט כסלו ה'תשע"ו

ואם-כן מדוע מי שתורתו אומנתו ("כגון רשב"י וחביריו") אינו מפסיק תלמודו לצורך תפילה?
על כך מבאר אדמו"ר הזקן בשולחנו (אר"ח סי' קו ס"ד, ע"פ דברי המ"א):

"מי שתורתו אומנתו... אינו מתפלל כל עיקר, כיון שמבלעדי כן אינו מבטל מלימודו אפילו רגע, גם בשביל התפילה לא יבטל. ואף שצריך לבטל ולהפסיק לימודו לעשות כל המצוות... מכל-מקום תפילה, הואיל ואינה אלא בקשת רחמים על עניני עולם הזה, אין לו להניח חיי העולם ולעסוק בחיי שעה".

וב'לקוטי תורה' (תבוא מב, ג) מבואר בדרך החסידות: עבודת התפילה היא לעורר את האהבה להקב"ה המסותרת בלב כל אחד ואחד מישראל שהיא בבחינת 'שינה' וצריך 'לעוררה משנתה' על ידי התפילה, אבל רשב"י וחביריו שהיו במדרגת 'תורתו אומנתו' היו דבוקים וקשורים לקב"ה בקשר תמידי על ידי לימוד התורה, ואהבתם לה' לא היתה בבחינת 'שינה' כלל, ולכן לא היו זקוקים לעבודת התפילה כדי 'לעורר' את האהבה.

הלכות תפילה וברכת כהנים פרק ו, הלכה ח: מי שְׁהוּה עוֹסֵק בְּתַלְמוּד־תּוֹרָה וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה – פּוֹסֵק וּמְתַפְּלֵל. וְאִם הָיְתָה תּוֹרָתוֹ אֲמוֹנָתוֹ וְאִינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה פְּלָא... אִינוֹ פּוֹסֵק, שְׁמִצּוֹת תַּלְמוּד־תּוֹרָה גְּדוּלָה מְמַצּוֹת תְּפִלָּה.

גם בהלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"ד) פסק הרמב"ם שאם היתה לפניו מצווה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים יפסיק תלמודו ויעשה המצווה.

ויש להבין:

העוסק במצווה פטור מלעשות מצווה אחרת (סוכה כה, א) ואם-כן מדוע העוסק בתלמוד תורה והגיע זמן תפילה מפסיק ומתפלל? וכן מדוע מפסיק תלמודו כדי לעשות מצווה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים?

ותירץ ה'ברכי יוסף' (אר"ח סי' לח ס"ו):

מצות תלמוד תורה שונה משאר מצוות, כי 'עיקר התורה ללמדנו מעשה המצווה, ולא המדרש הוא העיקר, וכל יקר תפארת גדולת תלמוד תורה אינו אלא שמביא דבר לידי מעשה'. ולכן, העוסק בלימוד התורה מפסיק לימודו כדי לקיים את המצווה.

מתי היא תפילת הציבור? שבת קודש ל' כסלו ה'תשע"ו

שומעים" כדי להוציא את שאינם בקיאים בתפילה, ולזה די בשישה שלא התפללו, אבל תפילת לחש נחשבת תפילה בציבור' רק כאשר כל העשרה מתפללים.

וה'מנחת יצחק' (ח"ט סי' ו) כתב שדחוק לפרש כן בדברי הרמב"ם שהרי הרמב"ם הגדיר זאת כ'תפילת ציבור', היינו שעשרה אנשים הם 'ציבור' גם כאשר רק "רוב העשרה לא התפללו" והביא מגדולי הפוסקים שגם בתפילה בלחש אם יש שישה מתפללים וארבעה שאינם מתפללים הרי זו תפילה בציבור, וכדברי אדמו"ר הזקן.

ובספר 'בית ברוך' (על חיי אדם שם) כתב יתירה מזו: כוונת ה'חיי אדם' היא לומר רק שתפילה בציבור אינה "כמו שחושבין ההמון" שאם מתאספים עשרה כדי "לשמוע קדיש וקדושה וברכו" אין צריך להקפיד ולהתפלל יחד - אלא צריך שיהיו "עשרה מתפללים ביחד או אפילו רובו, דחשיב נמי כאילו עשרה מתפללים יחד", ומתפלל על הלומדים ששמו בפיו של ה'חיי אדם' "מה שלא התכוון לזה כלל".

הלכות תפילה פרק ח, הלכה ד: וְכִיצַד הִיא תְּפִלַּת הַצִּבּוּר?... וְאִפְלוּ הָיוּ מְקַצְתִּין שְׂבָבָה הַתְּפִלָּלוּ וְיָצְאוּ יְדֵי חוֹבְתָן, מְשַׁלְּמִין לָהֶם לְעִשְׂרָה; וְהוּא, שִׁיהִיו רֹב הַעֲשָׂרָה שְׁלֹא הַתְּפִלָּלוּ.

וכן כתב אדמו"ר הזקן בשלחנו (אר"ח סי' סט ס"ה), שאם "יש ששה שהם רוב מנין שלא התפללו" (וארבעה שאינם מתפללים כעת משלימים למנין) נחשבים "כמו צבור גמור". וכן כתב ה'משנה ברורה' (שם סק"ח).

וב'חיי אדם' (כלל יט סי' א) כתב: "עיקר התפילה בציבור הוא תפילת י"ח, דהיינו שיתפללו עשרה אנשים שהם גדולים ביחד, ולא כמו שחושבין ההמון שעיקר להתפלל בעשרה הוא רק משום לשמוע קדיש וקדושה וברכו".

ועל פי זה כתב ה'אגרות משה' (אר"ח סי' כח) שדין תפילה בציבור הוא שיהיו עשרה מתפללים, ולא די בשישה מתפללים שהם רוב מנין ואין אומרים בזה 'רובו ככולו'. ומה שכתב הרמב"ם שאם "רוב העשרה לא התפללו" - מקצת המנין משלים לעשרה כוונתו רק לדין המיוחד של תפילת ציבור' (כפי שמביאו כאן) ש"אחד מתפלל בקול רם והכל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ד-ל' כסלו תשע"ו

רבינו אלה, ושם כתוב: "והמטה את הרבים, או חבירו מדרך טובה לדרך רעה". (8) (שבת נד:). (9) (יומא פרק ח, משנה ט), כי כל המחשב כן - תשובתו קשה מאוד, ולעולם לא יחדל לחטוא, מכיוון שהוא חושב שישוב ונסלח לו, על כן העבירה קלה בעיניו ("ארחות צדיקים", שער התשובה).

יום ראשון כ"ד כסלו ה'תשע"ו

הלכות תשובה

פרק רביעי

1 (1) עשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה; שאין לך דבר העומד בפני התשובה.

1 **א.** ארבעה ועשרים דברים מעכבין את התשובה.
2 ארבעה מהן עון גדול, והעושה אחד מהן, אין
3 הקדוש-ברוך-הוא מספיק בידו לעשות תשובה לפי
4 גדל חטאו. (ואלו הן: א) המחטיא את הרבים;
5 ובכלל עון זה, המעכב את הרבים מלעשות מצוה.
6 (ב) והמטה את חברו מדרך טובה בדרך רעה, כגון
7 מסיח ומדיח.⁷ (ג) הרואה כנו יוצא לתרבות רעה
8 ואינו ממחה בידו; הואיל ובנו ברשותו - אלו מחה
9 בו היה פורש, ונמצא כמחטיאו. ובכלל עון זה, כל
10 שאפשר בידו למחות באחרים⁸ - בין יחיד, בין
11 רבים, ולא מחה, אלא יניחם כשלונו. (ד)
12 והאומר: אהטא ואשוי! ובכלל זה האומר: אהטא,
13 יום-הכפורים מכפר!

14 **ב.** ומהן חמשה דברים הנועלים¹⁰ דרכי התשובה
15 בפני עושיהן. (ואלו הן: א) הפורש מן הצבור¹¹,
16 לפי שבזמן שיעשו תשובה לא יהיה עמהן, ואינו
17 זוכה עמהן בזכות שעושיהן. (ב) והחולק על דברי
18 חכמים, לפי שמחלקתו גורמת לו לפרש מהן, ואינו
19 יודע דרכי התשובה. (ג) והמלעיג על המצוות, שפיון
20 שנתפזר בעיניו אינו רודף אחריהן ולא עושן; ואם
21 לא יעשה - במה יזכה? (ד) והמבזה רבותיו, שדבר
22 זה גורם לו לדחפו ולטרדו כגחזי¹²; ובזמן שנטרד,
23 לא ימצא מלמד ומורה לו דרך האמת.¹³ (ה) והשונא
24 את התוכחות, שהרי לא הניח לו דרך תשובה;
25 שהתוכחה גורמת לתשובה, שבזמן שמודיעין לו
26 לאדם חטאיו ומכלימין אותו, חוזר בתשובה, כמו
27 שכתוב בתורה: "זכר ואל תשכח"; "ממרים
28 הייתם"; "ולא נתן ה' לכם לב"; "עם נבל ולא
29 חכם". וכן ישעיהו הוכיח את ישראל ואמר: "הוי
30 גוי חוטא"; "ידע שור קונהו"; "מדעת פי קשה
31 אפה". וכן צוהו האל להוכיח לחטאים, שנאמר:
32 "קרא בגרון אל תחשף". וכן כל הנביאים הוכיחו
33 לישראל עד שחזרו בתשובה. לפיכך צריך להעמיד
34 בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול¹⁴ וזקן וירא-
35 שמים מעעוריו ואהוב להם¹⁵, שיהא מוכיח לרבים
36 ומחזירן בתשובה. וזה ששונא את התוכחות אינו
37 בא למוכיח ולא שומע דבריו, לפיכך יעמד
38 בחטאתיו, שהם בעיניו טובים.

10 כשהוא מתעורר ובא לשוב, הוא מוצא שערי תשובה נעולים בפניו, כמו שהוא הולך ומבאר. (11) אינו נכנס בצרם ואינו מתענה בתעניתם, כאילו אינו מכלל ישראל. ורבינו (הלכות אבל פרק א, הלכה י) אומר: "כל הפורשים מדרכי הציבור. והם: האנשים שפרקו עול המצוות מעל צווארם, ואינם נכללים בכלל ישראל בעשיית המצוות ובכיבוד המועדות ושיבת בתי כנסיות... אלא הרי הם ככני חורין לעצמם" (12) (סנהדרין קז:). (13) ובוזה הוא נועל בעצמו את שערי התשובה בפניו. (14) (תענית טז:). (15) כמו שאמרו: "ראויות היו התוכחות להיאמר מפי בלעם והברכות מפי משה - אלא אילו הוכיחם בלעם, היו ישראל אומרים: שונא מוכיחני! ואילו בירכם משה, היו אומות העולם אומרות: אוהבם בירכם! אמר הקדוש-ברוך-הוא: יוכיחם משה שאוהבם ויברכם בלעם ששונאם, שיתבררו

2) הרי"ף בסוף מסכת יומא הביא את הדברים האלה בשם ברייתא. וכבר השיב רבינו באחת מתשובותיו על מקור ברייתא זו וזה לשונו: "זה המניין אינו בגמרא ולא בתוספתא ולא בספרא וכו'. אמנם אם חיברם זולתו מהמחברים אפשר; אבל רובם מוזכרים במשנה ובתלמוד, והשאר שלא נתבאר יוצא ממה שנתבאר" ("תשובות הרמב"ם" סימן סז, הוצאת פרימן, ירושלים תרצ"ד). מעכבין - מפריעים. עוצרים בעדה שלא תתעורר בלב ולא תבוא. (3) כלומר: מן השמים אין מסייעים לו, כמו שמסייעים לכל הבא לעשות תשובה, כמאמרם: "הבא לטהר מסייעים אותו" (יומא לח:); אבל אם שב מעצמו בתשובה שלימה - וודאי שתשובתו מתקבלת, ונקרא: "בעל תשובה", כמבואר לקמן סוף פרק זה. רבינו חילק את ה"עשירים וארבעה דברים" לחמש חלוקות, ואלו הן: א) שאין מספיקים בידו לעשות תשובה, (ב) הנועלים דרכי תשובה מפני עושיהם. (ג) שאי-אפשר לעושה אותם לשוב בתשובה גמורה. (ד) שהעושה אותם אין חזקתו לשוב מהם, (ה) דברים שקשה לו לאדם העושה אותם לפרוש מהם (עבודת המלך). (4) "כדי שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו שנתחייב בנפשם בגיהנם" והכתוב צווח ואומר (משלי כח, ז): אדם עשוק בדם נפש - עד בור ינוס אל יתמכו בו (יומא פז:). (5) כמו שאמרו חכמינו על גחזי: לא הספיקו בידו לעשות תשובה מפני שדחה תלמידים משיבתו של אלישע ולא נתנם ללמוד תורה (סנהדרין קז:). (6) את היחיד לעבודה-זרה. (7) את הרבים, כמבואר (הלכות עבודת כוכבים פרק ה, הלכה ב) ובספר "ארחות צדיקים" בשער התשובה העתיק את דברי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

35 וְחִכְמָתוֹ לְמוֹל מַעֲשֵׂה חֲבָרוֹ אוֹ חִכְמָתוֹ, כְּדֵי שִׁירָאָה
36 מִכְּלָלוֹ שֶׁהוּא מִכְּבֹד וְחֲבָרוֹ בְּזוּי. ה) וְהַחֹשֶׁד
37 כְּשֵׁרִים, אוֹמֵר בְּלִבּוֹ שֶׁאֵינוֹ חָטָא, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר:
38 מָה עֲשִׂיתִי לוֹ? וְכִי יֵשׁ שָׁם אֵלָא חֲשָׁד שְׂמָא עֲשָׂה
39 אוֹ לֹא עֲשָׂה; וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שְׂזָה עוֹן, שְׂמִשִּׁים
40 אָדָם כְּשֵׁר בְּדַעְתּוֹ כִּבְעַל עֲבָרָה.²⁸

21) אלא יאחו בדרכו זו גם להבא, מאחר שאינו רואה שום עוול במעשיו. 22) שהעני מזמינו מתוך בושה או מתוך נימוס לסעוד עימו, והוא נענה לו ואוכל אצלו בשעה שהוא יודע שהסעודה אינה מספיקה גם לבעליה. 23) לא גזל ממש, ולכן לא יהרהר בתשובה על זה לעולם. 24) במשכנו. 25) גם בעבוטו של עשיר אסור להשתמש; אלא עבוטו של עשיר שהוא כרגיל בעל ערך ודמיו נפחתיים על ידי תשמיש, הוא נזהר ממילא מהשתמש בו משום גזילה; לא כן עבוטו של עני שהוא כרגיל עשוי ברזל, כגון קרדום ומחרישה וכדומה, שהם פחותי ערך - הוא מורה היתר לעצמו ואינו שם על לב, כי גם אלה דמיהם נפחתיים מרוב תשמיש (בבא מציעא פב:). 26) ריבוי מן ערווה. 27) הלב והעין שני סרסורי עבירה הם (ירושלמי, ברכות פרק א, הלכה ה). 28) וכבר הפליגו חז"ל בעוון זה (שבת צז:).

41 ה. וּמְהֵן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הַעוֹשֶׂה אוֹתָם יִמְשָׁךְ
42 אַחֲרֵיהֶם תְּמִיד וְקָשִׁים הֵם לְפָרֵשׁ מֵהֶן. לְפִיכָךְ צָרִיךְ
43 אָדָם לְהִזְהֵר מֵהֶן שְׂמָא יִדְבַק בָּהֶן, וְהֵן פְּלֵן דַּעוֹת
44 רְעוֹת עַד מָאד. וְאֵלוֹ הֵן: רְכִילוֹת²⁹, וְלִשׁוֹן הֲרַעָה³⁰,
45 וּבְעַל חֲמָה, וּבְעַל מַחֲשָׁבָה רְעָה³¹, וְהַמְתַּחֲבֵר לְרָשָׁע;
46 מִפְּנֵי שֶׁהוּא לּוֹמֵד מִמַּעֲשָׂיו וְהֵם נִרְשָׁמִים בְּלִבּוֹ. הוּא
47 שְׂאֵמֵר שְׁלֵמָה: "וְרַעָה כְּסִילִים יִרְעֵ". וְכִבְר בְּאַרְנוֹ
48 בְּהַלְכוֹת דַּעוֹת דְּבָרִים שְׂצָרִיךְ פֶּל אָדָם לְנַהֵג בָּהֶן
49 תְּמִיד, קַל-וְחָמֵר לְבְּעַל-תְּשׁוּבָה.

29) הטוען דברים והולך מזה אל זה כרוכל המחזר בעיירות. 30) המספר בגנות חבירו, כמבואר (הלכות דעות פרק ז, הלכה ב). 31) החושב מחשבות להרע לחבירו, כלשון הכתוב: כי עלי חשבו מחשבות: נשחיתה עץ בלחמו ונכרתנו מארץ החיים (ירמיה יא, ט).

50 ו. כֹּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אֶף-עַל-פִּי
51 שְׂמַעְפִּכִּין אֵת הַתְּשׁוּבָה, אֵין מוֹנְעִין³² אוֹתָהּ; אֵלָא
52 אִם עֲשָׂה אָדָם תְּשׁוּבָה מֵהֶן, הָרִי זֶה בְּעַל-תְּשׁוּבָה³³,
53 וַיִּשְׁלֹו חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.³⁴

32) אין עושין אותה לנמנע, לבלתי אפשרית. 33) שאמר חז"ל: אין כל דבר העומד בפני התשובה (ירושלמי, פאה פרק א, הלכה א). 34) כמבואר לעיל (סוף פרק ג).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) שהבחירה ביד האדם; 'ידיעת ה' אינה שוללת את בחירתו של האדם.

א. רְשׁוֹת לְכָל אָדָם נְתוּנָה, אִם רָצָה לְהִטּוֹת עֲצָמוֹ

הברכות והתוכחות ביד ישראל" (דברים-רבה, פרשה א).

1 ג. וּמְהֵם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הַעוֹשֶׂה אוֹתָן, אֵי אִפְשָׁר
2 לוֹ שִׁיָּשׁוּב בְּתְשׁוּבָה גְמוּרָה, לְפִי שֶׁהֵם עֲזוּנוֹת שְׂבִין
3 אָדָם לְחֲבָרוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ חֲבָרוֹ שֶׁחָטָא לוֹ כְּדֵי
4 שִׁיחְזִיר לוֹ אוֹ יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ לְמַחֵל לוֹ. וְאֵלוֹ הֵן: א)
5 הַמְקַלֵּל אֶת הָרִבִּים, וְלֹא קָלַל אָדָם יוֹדֵעַ כְּדֵי שִׁיִּשְׁאַל
6 מִמֶּנּוּ בְּפָרָה. ב) וְהַחּוֹלֵק עִם גֵּנֵב, שְׂלָפִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ
7 גֵּנֵבָה זֶה שֶׁל מִי הִיא, אֵלָא הַגֵּנֵב גֵּנֵב לְרִבִּים וּמִכִּי
8 לוֹ וְהוּא לוֹקֵחַ; וְעוֹד, שֶׁהוּא מַחְזִיק¹⁶ יַד הַגֵּנֵב
9 וּמַחְטִיאֻו. ג) וְהַמוֹצֵא אֲבָדָה וְאֵינוֹ מְכַרִּיז עָלֶיהָ עַד
10 שִׁיחְזִירָהּ לְבְּעָלֶיהָ - לְאַחַר זְמַן כְּשִׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה,
11 אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי יִחְזִיר. ד) וְהַאוֹכֵל שׁוֹר¹⁷ עֲנִיִּים
12 וְיִתוּמִים וְאֶלְמָנוֹת; אֵלוֹ בְּנֵי-אָדָם אֲמָלִין הֵם,
13 וְאֵינָם יוֹדְעִים וּמְפַרְסְמִים, וְגוֹלִים מְעִיר לְעִיר וְאֵין
14 לָהֶם מִפִּיר כְּדֵי שִׁיַּדַּע שׁוֹר זֶה שֶׁל מִי הוּא וְיִחְזִירוּ
15 לוֹ. ה) וְהַמְקַבֵּל שְׂחָד לְהִטּוֹת דִּין, אֵינוֹ יוֹדֵעַ עַד
16 הֵיכָן הִגִּיעַ¹⁸ הַטָּיָה זֶה וְכַמָּה הִיא פְּחָה¹⁹ כְּדֵי
17 שִׁיחְזִיר²⁰, שֶׁהַדָּבָר יִשְׁלֹו רְגָלִים; וְעוֹד, שֶׁהוּא
18 מַחְזִיק יַד זֶה וּמַחְטִיאֻו.

16) בזה שהוא חולק עימו הוא מעודדו לבל יעזוב דרכו ויוסיף לחטוא. 17) בנוסח אוקספורד, מנטובה. וכן מעיד ה"מגדל עוז" שבדק בכתובת יד רבינו ומצא שוד בדל"ת, כלשון הכתוב: משוד עניים (תהלים יב, ו), ובספרים אחרים: [=כגורסתנן] שור. ועל נוסחה זו השיג הראב"ד וכתב: דומה שהוא שונה שור ברי"ש ואינו אלא שוד בדל"ת, כלומר: שהוא דוחק את העני בחובו ולוקח ממנו את קרקעותיו או מטלטליו בפחות משוויין ואומר: "שלי אני נוטל". 18) הואיל והשוחד יעוור את העיניים אין הדין המשוחד מרגיש כלל שהיטה את הדין. 19) להשחית ולהזיק, וכמה אנשים ניזוקו על ידי זה שהיטה את הדין. 20) לאלה שניזוקו על ידו.

19 ד. וּמְהֵן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הַעוֹשֶׂה אוֹתָן אֵין חֲזָקְתוֹ
20 לְשׁוּבָה²¹ מֵהֶן, לְפִי שֶׁהֵם דְּבָרִים קָלִים בְּעֵינֵי רַב
21 הָאָדָם, וְנִמְצָא חוֹטָא, וְהוּא יִדְמָה שֶׁאֵין זֶה חָטָא.
22 וְאֵלוֹ הֵן: א) הַאוֹכֵל מִסְּעוּדָה שֶׁאֵינָה מִסְּפָקָת²²
23 לְבְּעָלֶיהָ, שְׂזָה אִבֵּק גְּזוּלָה²³ הוּא; וְהוּא מְדַמָּה שֶׁלֹּא
24 חָטָא וַיֵּאמֶר: כְּלוּם אֲכַלְתִּי אֵלָא בְּרִשׁוֹתוֹ! ב)
25 הַמְשַׁתְּמֵשׁ בְּעִבוּטוֹ²⁴ שֶׁל עֲנִי²⁵, שֶׁהַעֲבוּט שֶׁל עֲנִי
26 אֵינוֹ אֵלָא כְּגוֹן קָרְדָם וּמַחְרָשָׁה, וַיֵּאמֶר בְּלִבּוֹ: אֵינִן
27 חֲסִרִים, וְהָרִי לֹא גִזְלָתִי אוֹתוֹ! ג) הַמְסַתְּפֵל
28 בְּעִרְוֵיתוֹ²⁶, מַעֲלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין בְּכֹף כְּלוּם, שֶׁהוּא
29 אוֹמֵר: וְכִי בְּעָלְתִי אוֹ קָרְבָתִי אֲצַלָּה! וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ
30 שֶׁרְאִיתָ הַעֲנִיִּים עוֹן גְּדוֹל, שֶׁהִיא גוֹרְמַת לְגוֹפֵן שֶׁל
31 עֲרִיּוֹת, שְׁנֵאָמַר: "וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי
32 עֵינֵיכֶם"²⁷. ד) הַמְתַּפְּבֵד בְּקִלוֹן חֲבָרוֹ, אוֹמֵר בְּלִבּוֹ
33 שֶׁאֵינוֹ חָטָא, לְפִי שֶׁאֵין חֲבָרוֹ עוֹמֵד שָׁם וְלֹא הִגִּיעַ
34 לוֹ בִּשְׁתִּי וְלֹא בִּישׁוֹ, אֵלָא עֲרַךְ מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

7) בִּנְגֻבְט שַׁחַטָא וְהַחֲטִיָא אֶת הַרְבִּיּים. 8) על זה הקשה בעל "הגהות מימוניות": הלא חז"ל אמרו (נדה טז:): "אותו מלאך הממונה על ההריון "לילה" שמו ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר: "טיפה זו מה תהא עליה: גבור או חלש, חכם או טיפש" וכו' - הרי בפירוש משמע שגם זה בידי שמים? ליישב את הסתירה הזאת מביא בעל "ההגהות" את התירוץ שתיריך לו רבו ר' מאיר מרוטנברג בהיותו אסור במגדל אינוסיסהיים, והוא: "מה שאמר כאן רבינו: "חכם או סכל" פירושו - לאחוז בחכמה או בסכלות, כלומר: לשקוד על התורה והחכמה, או לפנות להן עורף; לבחור בטוב או ברע - וזה ביד האדם. ומה שאמרו (נדה טז:), שהקב"ה גוזר על האדם להיות "חכם או טיפש", כוונתם: לעשות לו לב חכם או טיפש בהכנה - וזה בידי שמים". שייתכן שהאדם יהיה מחונן בכשרון מתחילת לידתו, כלומר: שה' עשה לו לב חכמה, אבל אין זה מחייב שיהא חכם בפועל. כי אם לא ישקוד על למודיו, לעולם לא יהיה חכם בפועל למרות זאת שהוא חכם בכח מטבעו. וכן אדם שנולד בלב טיפש אין זה מחייבו שיישאר כל ימיו בור ועם-הארץ; אלא אם יתאמץ וילמד, יגיע למעלות ידועות בסולם החכמה. "כי אין האדם נולד בטבע בעל מעלה או בעל חסרון, כמו שאינו נולד מטבעו בעל מלאכה מן המלאכות, אבל אפשר יולד בטבע מוכן למעלה או לחסרון" (לשון רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). 9) קמֻצָן נפרו. 10) נדיב פזון. (ראה הלכות דעות פ"א, ה"א).

11) המידות. 12) שיכריח אותו. 13) הטוב והרע. 14) "הרעות והטוב" האמורים כאן, אין כוונתם למתן שכר או עונש הבא מאת ה', אלא המעשים הרעים והטובים של האדם. 15) שאין לו להתאונן על ה' ועל גורלו בחיים, אלא על חטאיו שעשה ברצונו ובזדון לבו, ובזה גרם לעצמו כל אשר הגיע לו. 16) לפשפש במעשים ולעזוב דרך רשע.

ג. וְדָבָר זֶה¹⁷ עֵקֶר גְּדוֹל הוּא, וְהוּא עֲמוּד¹⁸ הַתּוֹרָה וְהַמְצִיחָה, שְׁנֵאמַר: "רָאָה נְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים", וְכַתִּיב: "רָאָה אֲנִי נָתַן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם", כְּלוּמַר, שֶׁהַרְשׁוּת בְּיָדְכֶם. וְכֵן שֶׁיִּחַפֵּץ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מִמַּעֲשֵׂה בְּגֵי הָאָדָם, עוֹשֶׂה - בֵּין טוֹבִים, בֵּין רָעִים¹⁹. וּמִפְּנֵי זֶה הֶעֱנִין נֶאמַר: "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבְךָ זֶה לְהֵם"²⁰, כְּלוּמַר, שְׁאִין הַבּוֹרָא כּוֹפֵה בְּגֵי הָאָדָם וְלֹא גּוֹזֵר עֲלֵיהֶן לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, אֲלֵא הַפֶּל מְסוּר לְהֵם.

17) שהברירה בידו לעשות כרצונו ויכלתו. 18) שעליו נשענת התורה ומצוותיה. 19) והברכה באה מאליה לעושה הטוב, והקללה - לעושה הרע. הוא שאמר רבי אלעזר (דברים-רבה, פ"ד) על הפסוק: "ראה אנכי נתתן" וגו': משאמר הקב"ה הדבר הזה בסיני, באותה שעה "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" - אלא מאליה באה הרעה על עושה הרעה, והטובה - על עושה הטובה. 20) כאילו אין הדבר תלוי אלא בהם.

ד. אֵלֹהֵי הָאֵל הָיָה גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לְהִיטֵת צְדִיק אוֹ רָשָׁע; אוֹ אֵלֹהֵי הָיָה שֵׁם דָּבָר שְׁמוֹשֵׁף אֶת הָאָדָם

1 לְדַרְךָ טוֹבָה וְלְהִיטֵת צְדִיק - הַרְשׁוּת בְּיָדוֹ; וְאִם רָעָה 2 לְהִטוֹת עֲצָמוֹ לְדַרְךָ רָעָה וְלְהִיטֵת רָשָׁע - הַרְשׁוּת 3 בְּיָדוֹ²¹. הוּא שְׁפָתוֹב בַּתּוֹרָה: "הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד 4 מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרָע"; כְּלוּמַר: הֵן מִיֵּן זֶה שֶׁל אָדָם 5 הָיָה יָחִיד בְּעוֹלָם וְאִין מִיֵּן שְׁנֵי דוּמָה לוֹ בְּזֶה הֶעֱנִין, 6 שִׁיחָא הוּא מִעֲצָמוֹ²² בְּדַעַתוֹ וּבְמַחְשַׁבְתּוֹ יוֹדֵעַ הַטוֹב 7 וְהָרָע, וְעוֹשֶׂה כֹּל מַה שֶׁהוּא חָפֵץ וְאִין מִי שֶׁיַּעֲכֹב 8 בְּיָדוֹ מַלְעֲשׂוֹת הַטוֹב אוֹ הָרָע. וְכִינּוֹן שְׁפָן-הוּא - "פֶּן 9 יִשְׁלַח יָדוֹ".

2) "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות לג:). כלומר: כל מקרי האדם ומאורעותיו אשר יארעו לו בימי חייו, כגון: להיותו ארוך או קצר, עני או עשיר, חכם או טיפש - הכל בידי שמים הוא; אבל להיות צדיק או רשע - אינו בידי שמים, זאת מסר ביד האדם. נתן לפניו שני דרכים: דרך הטוב ודרך הרע, דרך החיים ודרך המות - והוא יבחר לו באשר יבחר (מלשון רש"י, שם). 3) את פירושו זה של "כאחד ממנו" שאב רבינו, לפי דברי עצמו בהקדמתו למסכת אבות (פ"ח), מתרגום אונקלוס שתירגם את הכתוב: "הא אדם הוה יחידי בעלמא מניה למידע טב וביש. בעוד שפירושו הרווח הוא: כאחד מאתנו.

ב. אֵל יַעֲכֹר בְּמַחְשַׁבְתְּךָ דָּבָר זֶה, שְׁאוּמְרִים טְפָשִׁי 10 אֲמוֹת הָעוֹלָם וְרַב גְּלָמִי²³ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִקְדוּשׁ- 11 בְּרוּךְ-הוּא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ²⁴ לְהִיטֵת 12 צְדִיק אוֹ רָשָׁע - אִין הַדָּבָר כֵּן. אֲלֵא כֹּל אָדָם רְאוּי 13 לוֹ לְהִיטֵת צְדִיק כְּמִשָּׁה רַבְנָה²⁵ אוֹ רָשָׁע כְּרַבְעָה²⁶, או 14 חָכָם אוֹ סְכָל²⁷, אוֹ רַחֲמָן אוֹ אַכְזָרִי, אוֹ כִילִי²⁸ אוֹ 15 שׁוֹעִי²⁹, וְכֵן שְׁאָר כֹּל הַדַּעוֹת³⁰. וְאִין לוֹ מִי שֶׁיִּכְפֹּה³¹ 16 וְלֹא גּוֹזֵר עֲלָיו וְלֹא מִי שְׁמוֹשְׁכוֹ לְאֶחָד מִשְׁנֵי 17 הַדָּרְכִים³², אֲלֵא הוּא מִעֲצָמוֹ וּמִדַּעַתוֹ נוֹטֵה לְאִי-זוֹ 18 דְּרָךְ שִׁירְעָה. הוּא שִׁירְמִיחָהוּ אָמַר: "מִפִּי עֲלִיּוֹן לֹא 19 תֵּצֵא הַרְעוֹת וְהַטּוֹב"³³, כְּלוּמַר: אִין הַבּוֹרָא גּוֹזֵר עַל 20 הָאָדָם לְהִיטֵת טוֹב וְלֹא לְהִיטֵת רָע; וְכִינּוֹן שְׁפָן-הוּא 21 - נִמְצָא, זֶה הַחוּטָא הוּא הַפְּסִיד אֶת עֲצָמוֹ, וְלִפְיֶכָף 22 רְאוּי לוֹ לְבַכּוֹת וְלִקְוֹן עַל חַטָּאֵיו וְעַל מַה שֶׁעֲשָׂה 23 לְנַפְשׁוֹ וּגְמָלָה רָעָה. הוּא שְׁפָתוֹב אַחֲרָיו: "מַה 24 יִתְאוּנֵן אָדָם חַי³⁴ וְגוֹ", וְחִזַּר וְאָמַר: הוּאִיל 25 וְיִשְׁתַּנּוּ בְּיָדֵינוּ, וּמִדַּעַתֵּנוּ עֲשִׂינוּ כֹּל הַרְעוֹת - רְאוּי 26 לָנוּ לְחַזֵּר בַּתְּשׁוּבָה וְלַעֲזוֹב רָשָׁעֵנוּ, שֶׁהַרְשׁוּת עִתָּה 27 בְּיָדֵינוּ³⁵. הוּא שְׁפָתוֹב אַחֲרָיו: "נַחֲפָשָׂה דְרַכֵּינוּ 28 וְנַחֲקוֹרְהָ וְנִשְׁוֹבָה וְגוֹ"³⁶. 29

4) נבערים מדעת, שהם כגולם בלי צורה. (עיין הלכות יסודי התורה פ"ד, ה"ח). 5) הם הפטליסטים, המאמינים בגורל עיוור (פטום), בגזירה קדומה של כל המתרחש בעולם, ושאינן ביד האדם לשנות גורלו ומזלו. 6) שכן מצינו "שכל אחד ואחד מישראל חייב לומר: מתי יגיעו מעשי למעשי אבות: אברהם, יצחק ויעקב (תדב"א פ' כה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בדברי יחיד מן החכמים ע"ה, שאפשר שנתעלם ממנו דבר, או שיש בהם רמז וכדומה. הלא תראו שכמה פסוקים מן התורה אינם כפשוטם; ולפי שנודע בראיות של דעת שאי אפשר שיהיה הדבר כפשוטו, תרגמו המתרגם (אונקלוס) ענין שהדעת סובלת אותו, ולעולם אל ישליך אדם דעתו אחריו, כי העינים הן לפנים ולא לאחור" (אגרות הרמב"ם, דפוס ליפסיאה, עמ' כו). (29) הוא הגלגל התשיעי המקיף את כל העולם בתנועתו המהירה במשך עשרים וארבע שעות, ונקרא גם הגלגל היומי, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ג, ה"א). (30) כפי טבען שהטביע בהן מששת ימי בראשית. השווה הקדמת רבינו למסכת אבות (פ"ח). (31) (שבת ג:).

ה. שָׁמָא תֹאמַר: וְהֲלֹא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ כֹּל
מֵה שִׁיחֵיהּ, וְקִדְמָה שִׁיחֵיהּ יָדַע שְׁזָה יִהְיֶה צְדִיק אִו
רְשָׁע אִו לֹא יָדַע: אִם יָדַע שֶׁהוּא יִהְיֶה צְדִיק - אִי
אֶפְשָׁר שְׁלֹא יִהְיֶה צְדִיק?³²; וְאִם תֹּאמַר, שִׁדַּע שִׁיחֵיהּ
צְדִיק, וְאֶפְשָׁר שִׁיחֵיהּ רְשָׁע - הֲרִי לֹא יָדַע הַדָּבָר עַל
בְּרִיּוֹ?³³ יָדַע, שֶׁתְּשׁוּבַת שְׂאֵלָה זוֹ אֲרַפָּה מֵאַרְצֵי מִדְּבָר
וְרַחֲבָה מִנֵּי יָם, וְכַמָּה עֲקָרִים גְּדוּלִים וְהָרִים רָמִים
תְּלוּיִים בָּה; אֲבָל צָרִיךְ אֲתָה לֵידַע וְלִהְבִּין בְּדָבָר זֶה
שְׂאֵנִי אוֹמֵר: כִּכָּר בְּאַרְנוּ בְּפָרָק שְׁנַיִם³⁵ מֵהִלְכוֹת יְסוּדֵי
הַתּוֹרָה, שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִדַּעַה שֶׁהִיא
חוּץ מִמֶּנּוּ כִּבְנֵי-אָדָם שֶׁהֵם וְדַעְתָּם שְׁנַיִם; אֲלֵא הוּא
יִתְעַלָּה, שְׂמוֹ וְדַעְתּוֹ אֶחָד, וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם
יְכוּלָה לְהַשִּׁיג דָּבָר זֶה עַל בְּרִיּוֹ. וְכִשֶּׁם שְׂאֵין כַּח
בְּאָדָם לְהַשִּׁיג וְלִמְצָא אִמְתַּת³⁶ הַבּוֹרָא, שְׁנֹאמַר: "כִּי
לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי" - כִּךָ אֵין כַּח בְּאָדָם לְהַשִּׁיג
וְלִמְצָא דַּעְתּוֹ³⁷ שֶׁל בּוֹרָא. הוּא שֶׁהִנְבִּיא אָמַר: "כִּי
לֹא מִחֻשְׁבוֹתַי מִחֻשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דְרִכֵּיכֶם דְּרִכִּי".
וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן³⁸ הוּא - אֵין בְּנוֹ כַּח לֵידַע הַיֵּאָף יָדַע
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כֹּל הַבְּרוּאִים וְהַמַּעֲשִׂים; אֲבָל
יָדַע בְּלֹא סִפְק, שֶׁמַּעֲשֵׂה הָאָדָם בְּיַד הָאָדָם, וְאֵין
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹשְׁכּוֹ וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו לַעֲשׂוֹת
כִּךָ³⁹. וְלֹא מִפְּנֵי קִבְּלַת הַדָּת בְּלִבְדוֹ⁴⁰ נוֹדַע דָּבָר זֶה,
אֲלֵא בְּרִאיוֹת בְּרוּרוֹת מִדְּבָרֵי הַחֻכְמָה. וּמִפְּנֵי זֶה
נֹאמַר בְּנִבְיָאָה, שֶׁדַּנִּין אֶת הָאָדָם עַל מַעֲשָׂיו כְּפִי
מַעֲשָׂיו אִם טוֹב וְאִם רַע, וְזֶה הוּא הָעֵקֶר שֶׁכָּל דְּבָרֵי
הַנְּבוּאָה תְּלוּיִין בּוֹ.

(32) כי ידיעתו של הקדוש-ברוך-הוא מחייבת זאת בהכרח, והרי אמרנו שהאדם חפשי בבחירתו והכל תלוי ברצונו? (33) ולא ייתכן דבר כזה אצל הקדוש-ברוך-הוא שהוא שלם בתכלית השלימות. (34) מידתה, כלשון הכתוב (איוב יא, ט). (35) הלכה י, וראה בבאיורנו שם. (36) מציאותו ומהותו האמתית. (37) אופן ידיעתו. (38) שאין כח באדם להשיג ולהבין דעתו ואופן ידיעתו של הבורא. והראב"ד השיג ואמר: "לא נהג זה המחבר מנהג חכמים: שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו. והוא החל בשאלות

1 בְּעֵקֶר תּוֹלְדוֹתָיו²¹ לְדָרְךָ מִן הַדְּרָכִים²², אִו לְמַדַּע²³ מִן
2 הַמַּדַּעוֹת, אִו לְדַעַה²⁴ מִן הַדַּעוֹת, אִו לְמַעֲשֵׂה²⁵ מִן
3 הַמַּעֲשִׂים, כְּמוֹ שְׂבוּדִים מִלְּבָם הַטְּפָשִׁים הוֹבְרֵי
4 שְׂמִים²⁶ - הַיֵּאָף הִנֵּה מַצִּיחַ לָנוּ עַל-יַדֵי הַנְּבִיאִים:
5 עֲשֵׂה כִךָ וְאֵל תַּעֲשֵׂה כִךָ! הִיטִיבוּ דְרִכֵּיכֶם וְאֵל תִּלְכוּ
6 אַחֲרַי וְשַׁעֲבֶם! וְהוּא מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ כִּכָּר נְגִזֵר עָלָיו,
7 אִו תּוֹלְדוֹתָיו²⁷ תִּמְשָׁף אוֹתוֹ לְדָבָר שְׂאִי אֶפְשָׁר לְזוּז
8 מִמֶּנּוּ? וּמָה מְקוֹם הִנֵּה לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה? וּבְאִי-זֶה
9 דִּין וְאִיזֶה מַשְׁפָּט נִפְרַע מִן הַרְשָׁע אִו מִשְׁלֵם שְׂכָר
10 לְצְדִיק? הַשּׁוֹפֵט כֹּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֵׂה מַשְׁפָּט²⁸?!
11 וְאֵל תִּתְמַה וְתֹאמַר: הַיֵּאָף יִהְיֶה הָאָדָם עוֹשֵׂה כֹּל מָה
12 שִׁיחֵפֵץ וְיִהְיֶה מַעֲשָׂיו מְסוּרִים לוֹ - וְכִי יַעֲשֵׂה בְּעוֹלָם
13 דָּבָר שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת קוֹנּוֹ וְלֹא חִפְצוֹ, וְהַכְּתוּב אוֹמֵר:
14 "כֹּל אֲשֶׁר חִפֵּץ ה' עֲשֵׂה בְּשָׂמִים וּבְאָרֶץ"?! יָדַע,
15 שֶׁהַכֹּל כִּחְפְּצוֹ יַעֲשֵׂה, וְאִף-עַל-פִּי שְׂמַעְשִׂינוּ מְסוּרִין
16 לָנוּ! כִּיֶּצֵד? כִּשֶּׁם שֶׁהַיּוֹצֵר חִפֵּץ לְהִיּוֹת הָאֵשׁ וְהָרוּחַ
17 עוֹלִים לְמַעְלָה, וְהַמַּיִם וְהָאָרֶץ יוֹרְדִים לְמַטָּה,
18 וְהַגְּלִגְלָה²⁹ סוֹבֵב בְּעִגּוּל, וְכֵן שְׂאֵר בְּרִיּוֹת הָעוֹלָם
19 לְהִיּוֹת כְּמִנְהַגָּן³⁰ שֶׁחִפֵּץ בּוֹ - כִּכָּה חִפֵּץ לְהִיּוֹת הָאָדָם
20 רִשׁוֹתוֹ בְּיָדוֹ וְכֹל מַעֲשָׂיו מְסוּרִין לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ,
21 לֹא כּוֹפֶה וְלֹא מוֹשֵׁף, אֲלֵא הוּא מַעֲצֵמוֹ וּבְדַעְתּוֹ
22 שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֵל, עוֹשֵׂה כֹּל שֶׁהָאָדָם יְכוּל לַעֲשׂוֹת.
23 לְפִיכֶף דַּנִּין אוֹתוֹ לְפִי מַעֲשָׂיו: אִם עֲשֵׂה טוֹבָה -
24 מְטִיבִין לוֹ; וְאִם עֲשֵׂה רָעָה - מַרְעִין לוֹ. הוּא
25 שֶׁהִנְבִּיא אוֹמֵר: "מִיִּדְכֶם הִיְתָה זֹאת לְכֶם"; "גַּם
26 הִמָּה בָּחֵרוּ בְּדְרִכֵּיהֶם". וּבְעַנְיָן זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה:
27 "שְׂמַח בְּחֵירוֹ בְּיַלְדוּתָךְ... וְדַע כִּי עַל-כָּל-אֵלֶּה יִבְיָאָךְ
28 הָאֱלֹקִים בְּמַשְׁפָּט"; כְּלוֹמַר: יָדַע שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ כַּח
29 לַעֲשׂוֹת, וְעַתִּיד אֲתָה לְתַן אֶת הַדִּין³¹!

(21) טבעו. תכונה או סגולה הטבועה באדם מראשית לידתו. (22) טוב או רע. (23) לחכמה מן החכמות; להשקפה באמונות ודעות. (24) מידה, תכונת נפש. ואין להקשות ממה שכתב רבינו למעלה (הלכות דעות פ"א, ה"ב), שבדעות "יש מהן שהן לאדם מתחילת ברייתו לפי טבע גופו" שזה ההיפך ממה שכתב כאן - שיש לומר: מה שכתב שם יתכן באותן הדעות שלא יכול בהן עוון או מצוה, כגון: עצבות, עצלות, חריפות וכיוצא בהן (הערה להוצאת מנטובה). (25) העשויים בידי אדם יום יום. (26) החושים בכוכבים האומרים הכל תלוי במזל שבו נולד האדם ואין לשנותו. (27) טבעו ומזגו. (28) למה ישלם שכר טוב לאדם, או למה יענישהו על מעשים שעשה שלא מדעתו ורצונו, אלא בהכרח גזירה קדומה. "ואני יודע - כותב רבינו באחת מאגרותיו - שאפשר שתמצאו דברי יחידים מחכמי האמת, רבותינו ע"ה בתלמוד, כגון: (שבת קנו), ובמשנה ובמדרשות, שמשמע מהם שבעת לידתו של אדם גרמו הכוכבים כך וכך - אל יקשה זה בעיניכם... ואין ראוי לאדם להניח דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהן ויתלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 בגופו⁴ או במקומו⁵ או בכניו הקטנים⁶; שפניו של
13 אדם הקטנים שאין בהם דעת ולא הגיעו לכלל
14 מצות, בקנינו הן, וכתוב: "איש בחטאו ימות" -
15 עד שיעשה איש⁷. ויש חטא, שהדין נותן שגפרעין
16 ממנו לעולם הבא, ואין לעובר עליו שום נזק
17 בעולם הזה. ויש חטא, שגפרעין ממנו בעולם הזה
18 ולעולם הבא⁸.

(2) עיקר הבחירה החפשית של האדם להיות ולהיות כרצונו:
רע או טוב, צדיק או רשע. (3) לשלם לו כפעלו. ואשלמה
להם (תהלים מא, יא), מתרגם יונתן: ואפרע להון.
(4) שבאים עליו מיחוישים וחליים שונים. (5) נכסיו נפסדים
או יורדים לטמיון וכלים. (6) שמתים בעוון אבותם.
(7) וכל זמן שלא הגיע לכלל "איש" אפשר לו שימות בעוון
אבותיו. וכן אמרו (ספרי, תצא): "איש בחטאו יומתו" -
גדולים מתים בעוון עצמם: קטנים מתים בעוון אבותם. וכן
במסכת כתובות ה, ע"ב: וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו
(דברים לב, יט) דור שאבות מנאצים לקב"ה - כועס על
בניהם ובנותיהם ומתים כשהם קטנים. (8) הוא עולם
הנפשות: העולם, הבא לאדם אחרי מותו, ושאין שם אלא
חיי נפש בלבד, כמבואר לקמן (פ"ח, ה"ח).

19 **ב. במה דברים אמורים?** בזמן שלא עשה תשובה;
20 אכל אם עשה תשובה - התשובה פתריס¹⁰ בפניו
21 הפרענות¹¹. וכשם שהאדם חוטא מדעתו וברצונו,
22 כך הוא עושה תשובה מדעתו וברצונו¹².

(9) שנפרעים ממנו על חטאותיו. (10) מגן. ולא יקדמנה מגן
(מלכים ב יט, לב), תרגומו: ולא יקדמינה בתריסין.
(11) (אבות פ"ד, מ"א). (12) ללא אונס וכח מכריח חיצוני.

23 **ג. ואפשר שיחטא אדם חטא גדול או חטאים**
24 **רבים, עד שיתן הדין לפניו דין האמת, שיהא**
25 **הפרעון¹³ מזה החוטא על חטאים אלו שעשה**
26 **ברצונו ומדעתו, שמונעין ממנו התשובה ואין**
27 **מניחין לו רשות לשוב מרשעו, כדי שימות ויאבד**
28 **בחטאו שעשה. הוא שהקדוש ברוך הוא אומר**
29 **על ידי ישעיהו: "השמן לב העם הזה וגו'"¹⁴, וכן**
30 **הוא אומר: "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים**
31 **ובזים דבריו ומתעתעים¹⁵ בנביאיו עד עלות חמת**
32 **ה' פעמו עד לאין מרפא"; כלומר: חטאו ברצונם**
33 **והרבו לפשע, עד שנתחייבו למנע מהן התשובה,**
34 **שהיא המרפא. לפיכך כתוב בתורה: "ואני אחזק**
35 **את לב פרעה" - לפי שחטא מעצמו תחלה והרע**
36 **לישראל הגרים בארצו, שנאמר: "הבה נתחכמה**
37 **לו" - נתן הדין למנע¹⁶ התשובה ממנו עד שגפרע**
38 **ממנו, לפיכך חזק הקדוש ברוך הוא את לבו. ולמה**
39 **היה שולח לו ביד משה ואומר: שלח ועשה**
40 **תשובה! וכבר אמר לו הקדוש ברוך הוא: אין אתה**
41 **משלח, שנאמר: "ואתה ועבדיך ידעתי וגו'". ואולם**

קושיות והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה; וטוב היה
לו להניח הדבר בתמימות התמימים ולא יעורר לבם ויניח
דעתם בספק, ואולי שעה אחת יבוא הרהור בלבם על זה.
אחר שגמר את השגתו מנסה הראב"ד עצמו את כחו ליישב
את השאלה החמורה הנדונה, אבל הוא מסיים ואומר: "וכל
זה איננו שוה", כלומר: כל התאמצות לסתור את השאלה
לשוא היא. התשובות רפויות הן ואין כדאי כלל לעורר
שאלות כאלה ששכרן יוצא בהפסדן. השגת הראב"ד מצאה
הד בספרות התלמודית והמחקרית, וספרות שלימה נכתבה
לבאר את תשובת רבינו הסתומה. (ראה שו"ת הריב"ש,
סימן קיח; תיו"ט, אבות פ"ג, מ"ט). וה"כסף-משנה" מגין
על תשובת רבינו זו ואומר: "ויש לתרץ שרבינו נתכוון,
שאם איזה אדם תקשה לו קושיא זו ותבלבל דעתו, לכן
הציע לפניו דברים אלה כדי שידע שאין מטבע שאלה זו
ליישובה, ולכן אין לשאול שאלות כאלה - היות שאין בנוכח
לידע: איך יודע הקב"ה כל הברואים ומעשיהם". ובעל
"עבודת המלך" מסביר יפה את הענין הנידון ואומר, שרבינו
נהג כאן מנהג חכמים ולא רק שלא הניח הדבר בקושיא -
כדברי משיגו הראב"ד - אלא עקר את השאלה משרשה:
רבינו לא בא כאן לבאר דברים שהם למעלה מההשגה
האנושית, אלא עמד פה על ענין שהוא בגדר ה"נמנע" (דבר
שאי אפשר להיות), והוא: איך אפשר ש"הידיעה"
ו"הבחירה" יתאימו יחד, הלא זה כאילו תאמר: שתיים כפול
שתיים הן - שלש, שזה דבר "נמנע", וכל דבר נמנע הוא
שקר? ועל זה השיב רבינו: אמת, זה דבר "נמנע" לפי
ידיעתנו וכח השגתנו האנושית; אולם מאחר שהוכח כבר
כי לא כידיעתנו ידיעתו של הקב"ה, ושהיא למעלה
מהשגתנו כידיעת מציאותו - שוב אין כאן שאלת "נמנע"
אלא שאלה שהיא למעלה מהשגתנו, ובכגון זו אין לנו עסק
כלל, כי לשוא ילאה בהן בן-אדם למצוא פתרון. (39) הוא
שאמר רבי עקיבא (אבות פ"ג, מ"ט): "הכל צפוי והרשות
נתונה" - שאף על פי שה' צופה ויודע כל מעשי בני-אדם,
בכל זאת הרשות נתונה לאדם להיות צדיק או רשע כרצונו
ואין ידיעתו של הקב"ה שוללת את בחירתו (מפירוש רבינו,
שם). (40) מתוך אמונה שבלב גרידא.

פרק נש"י

(1) ביאור הפסוקים שמשמעותם, לכאורה, היות האדם מוכרח במעשיו.

1 **א. פסוקים הרבה יש בתורה ובדברי נביאים, שהן**
2 **נראין כסותרין עקר זה^{2ה}, ונכשלין בהן רב האדם,**
3 **ונעלה על דעתן מהן שהקדוש ברוך הוא הוא גוזר**
4 **על האדם לעשות רעה או טובה, ושאין לבו של**
5 **אדם מסור לו להטותו לכל אשר ירצה. והרי אני**
6 **מבאר עקר גדול, ששממנו תדע פרוש כל אותן**
7 **הפסוקים: בזמן שאדם אחד או אנשי מדינה**
8 **חוטאים, ועושה החוטא חטא שעושה מדעתו**
9 **וברצונו כמו שהודענו - ראוי להפרע³ ממנו,**
10 **והקדוש ברוך הוא יודע איך יפרע. יש חטא,**
11 **שהדין נותן שגפרעים ממנו על חטאו בעולם הזה**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 האמת, שממנה אדע דרפך ויחודך²² שמך. וכן זה
22 שאמר: "רוח נדיבה תסמכני", כלומר: תניח רוחי
23 לעשות חפצך²³, ואל יגרמו לי חטאי למנעני
24 מתשובה, אלא תהיה הרשות בידי²⁴ עד שאחזיר
25 ואבין ואדע דרך האמת. ועל דרך זו כל הדומה
26 לפסוקים אלו.

(21) לסייע אותם למצוא את הדרך הנכונה. (22) כסופו של הפסוק: "יחד לכבי ליראה שמך". (23) ונו"א: חפצה. (24) כמשמעה של "רוח נדיבה", העושה מעשה מרצון טוב.

27 ה. ומהו זה שאמר דוד: "טוב וישר ה', על פן
28 יורה חטאים בדרך. ודרך ענוים וגו'"²⁵? זה ששלח
29 נביאים להם מודיעים דרכי ה' ומחזירין אותן
30 בתשובה. ועוד, שנתן בהם פח ללמד ולהבין;
31 שמדה זו בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך בדרך
32 החכמה והצדק - מתאנה להן ורודף אותם. והוא
33 מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: פא לטהר -
34 מסייעין אותו²⁶, כלומר: ימצא עצמו נעזר על הדבר.
35 והלא כתוב בתורה: "ועבדום וענו אתם" - הרי
36 גזר²⁷ על המצריים לעשות רע? וכתוב: "וקם העם
37 הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" - הרי גזר על
38 ישראל²⁸ לעבד פוכבים ומזלות, ולמה נפרע מהן?
39 לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע, שיהיה הוא
40 הזונה, אלא כל אחד ואחד מאותן הזונים לעבד
41 פוכבים ומזלות - אלו לא רצה לעבד, לא היה
42 עובד, ולא הודיע²⁹ הבורא אלא מנהגו של עולם³⁰.
43 הא למה זה דומה? לאומר: העם הזה יהיה בהן
44 צדיקים ורשעים. לא מפני זה יאמר הרשע פבר נגזר
45 עליו שיהיה רשע, מפני שהודיע למשה שיהיו
46 רשעים בישראל. כענין שנאמר פי לא יחדל אביון
47 מקרב הארץ³¹. וכן המצריים כל אחד ואחד מאותן
48 המצרים והמרעים לישראל, אלו לא רצה להרע
49 להם, הרשות בידי; שלא גזר על איש ידוע, אלא
50 הודיעו שפוף ורעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם.
51 וכבר אמרנו³², שאין פח פאדם לידע היאך ידע
52 הקדוש-ברוך-הוא דברים העתידין להיות.

(25) הלא מתוך הכותבים האלה משמע, כי לא בבחירתו החפשית של האדם תלויה דרכו? (26) (יומא לח:). (27) מוסב על דברי רבינו למעלה (ה"א), שאמר: "שלא גזר האל על פרעה להרע לישראל", אלא שחטא מעצמו ומרצונו ונתן הדין למנוע ממנו את התשובה - הלא רואים אנו שה' גזר על עבדות בני-ישראל ועינויים במצרים? (28) גם זה מוסב על דברי ההלכה ההיא, שנאמר שם: "וכן ישראל בימי אליהו מנע מאותם המרבים לפשוע את התשובה" - הלא ממקרא זה משמע, כי ה' גזר עליהם זה מכבר לעבוד אלוהי נכר הארץ, ומדוע ענש אותם? (29) למשה רבינו. (30) שיהיו בו טובים ורעים: צדיקים עובדי ה' ורשעים

1 בעבור זאת העמדתך? פדי להודיע לבאי העולם,
2 שבזמן שמונע הקדוש-ברוך-הוא התשובה לחוטא,
3 אינו יכול לשוב, אלא ימות ברשעו שעשה בתחלה
4 ברצונו. וכן סיחון, לפי עונות שהיו לו¹⁷, נתחייב
5 למנעו מן התשובה, שנאמר: "כי הקשה ה' אלוקיך
6 את רוחו ואמץ את לבבו"¹⁸. וכן הפנענים, לפי
7 תועבותיהן מנע מהן התשובה, עד שעשו מלחמה
8 עם ישראל, שנאמר: "כי מאת ה' היתה לחזק את
9 לבם לקראת המלחמה עם ישראל למנען החרימם".
10 וכן ישראל בימי אליהו, לפי שהרבו לפשע, מנע
11 מאותן המרבים לפשע תשובה, שנאמר: "ואתה
12 הסבת את לבם אחרנית", כלומר: מנעת מהן
13 התשובה¹⁹. נמצאת אומר, שלא גזר האל על פרעה
14 להרע לישראל, ולא על סיחון לחטא בארצו, ולא
15 על הפנענים להתעבוב²⁰, ולא על ישראל לעבד
16 עפ"ם - אלא בלן חטאו מעצמן, וכלם נתחייבו
17 למנע מהן התשובה.

(13) העונש. (14) שלא יראה נכוחות ולא יבין, כדי שלא ישוב ולא יירפא. רואים אנו בזה שלפעמים אין הקב"ה רוצה בתשובתם של החוטאים, וזהו מפני גודל רשעתם. (15) ומתקלסים. (16) ומצינו: "כיון שראה הקב"ה שלא חזר בו מחמש המכות הראשונות, מכאן ואילך - אמר הקב"ה - אפילו אם יצוה לשוב אני מחזיק לבו, כדי שאפרע כל הדין ממנו" (שמות-רבה, פ"א). וכן דרשו (שם, פ"ג) על הפסוק: "כי אני הכבדתי את לבו" - אמר רבי יוחנן: מכאן פתחון פה למינים לומר: "לא היתה ממנו שיעשה תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" אמר לו ריש לקיש: ייסתם פיהם של מינים! אלא אם ללצים - הוא יליץ (משליג, לד): "הקב"ה מתרה בו באדם פעם ראשונה, שניה, שלישית ואינו חוזר בו - והוא נועל לבו מן התשובה, כדי לפרוע ממנו מה שחטא". (17) עוד בטרם שבאו בני-ישראל לגבולו. (18) למן תת אותו בידי ישראל על עוונותיו המרובים. לא כרבים החושבים שכל חטאו היה: שלא נתן לבני-ישראל עבור בגבולו, ולכן תמהים הם ושואלים: מדוע נענש סיחון, הלא מן השמים אימצו את לבבו? - אלא שנתחייב עונש קשה מכבר וה' אימץ את לבו להתגרות גם בישראל כדי למצוא מקום לגבות ממנו חובו, ונהרג בידי ישראל על חטאיו הקודמים (מדברי רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). (19) ומניעת התשובה מן האדם וביטול רצונו היא כמניעתה וביטולה של תנועת אברי גופו בתור עונש שלא יוכל להניעם כרצונו, כמו שמצינו אצל ירבעם בן-נבט שיבשה ידו ולא יכול להשיבה אליו (מלכים-א יג, ד). וכן באנשי סדום (בראשית יט, י) שהוכו בסנוורים ולא יכלו למצוא את הפתח (מדברי רבינו, שם). (20) לעשות מעשי תועבה.

18 ובענין זה שואלין הצדיקים והנביאים בתפלתם
19 מאת ה' לעזרם²¹ על האמת; כמו שאמר דוד:
20 "הורני ה' דרפך", כלומר: אל ימנעוני חטאי דרך

7 יָשׁוּב מִחֲטָאָיו מִיָּד; וְלֹא יֹאמֶר, כְּשָׂאֲזָקִין אָשׁוּב,
8 שְׂמָא יָמוּת טָרַם שְׂיִזְקִין. הוּא שְׁשַׁלְמָה אָמַר
9 בְּחֻקְמָתוֹ: "בְּכָל עֵת יִהְיֶה בְּגִדֶיךָ לְבָנִים"⁵.

(3) בשעה זו שהוא עומד בה כחוטא, ובטרם שהספיק עוד לחזור בתשובה. (4) (אבות פרק ב, משנה י) "שוב יום אחד לפני מיתתך". ואמרו (שבת קנג): "שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להם: וכל שכן! ישוב היום, שמא ימות מחר ונמצא כל ימיו בתשובה". (5) כדי שתהא מוכן ומוזמן בכל עת שיקראוך, ורש"י ז"ל בפירושו אומר: "התקן עצמך בכל שעה במעשה טוב, שאם תמות היום - תיכנס בשלום. ומשל שלמה החכם את הדבר הזה לאדם שהזמינו המלך לסעודה ולא קבע לו זמן, אם חכם הוא או פיקח - מיד מכבס כסותו ורוחץ וסך. וכן יום מחר עד עת ייקרא אל הסעודה - וכן יהיו כל שעה בגדיו לבנים והוא רחוק וסך. כך דרשוהו רבותינו במסכת שבת" (שם).

10 ג. אַל תֹּאמַר שְׂאִין תְּשׁוּבָה אֲלֵא מֵעֲבֹרוֹת שְׂיִשׁ בְּהֵן
11 מֵעֲשָׂה, בְּגוֹן זְנוֹת וְגִזְל וְיִגְבָּה; אֲלֵא כְּשֵׁם שְׂצָרִיךָ
12 אָדָם לְשׁוּב מֵאֵלוֹ, כִּן הוּא צָרִיךָ לְחַפֵּשׁ בְּדַעוֹת
13 רְעוֹת שְׂיִשׁ לוֹ, וְלְשׁוּב מִן הַפְּעַס וּמִן הָאֵיבָה וּמִן
14 הַקְּנָאָה וּמִן הַהֲתוּלָה וּמִרְדִּיפַת הַמָּמוֹן וְהַקְּבוֹד
15 וּמִרְדִּיפַת הַמַּאֲבָלוֹת⁶ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - מִן הַכָּל צָרִיךָ
16 לְחֹזֵר בְּתְשׁוּבָה. וְאֵלוֹ הַעֲוֹנוֹת קָשִׁים מֵאוֹתָן שְׂיִשׁ
17 בְּהֵן מֵעֲשָׂה, שְׁבֻזְמֵן שְׂאָדָם נִשְׁקַע בְּאֵלוֹ, קֶשֶׁה הוּא
18 לְפָרֵשׁ מֵהֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "יַעֲזֹב רְשָׁע דְרָכּוֹ
19 וְגוֹ'⁷".

(6) מידות מגונות. (7) ליצנות. (8) כזולל וסובא הלהוט אחר האכילה והשתייה, וסופו גם ללסטם את הבריות. (9) כלומר: עבירות שאין בהן מעשה, רק מחשבה, כגון: מידות רעות ומושחתות.

20 ד. וְאֵל יִדְמָה אָדָם בְּעַל-תְּשׁוּבָה שֶׁהוּא מְרַחֵק
21 מִמַּעַלְת הַצְּדִיקִים מִפְּנֵי הַעֲוֹנוֹת וְהַחֲטָאוֹת שְׂעֲשָׂה -
22 אֵין הַדְּבָר כֵּן, אֲלֵא אֶהוּב וְנִחְמָד הוּא לְפָנֵי הַבּוֹרָא
23 כְּאֵלוֹ לֹא חָטָא מֵעוֹלָם. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׂשָׁכְרוּ
24 הַרְבָּה, שְׁהָרִי טַעַם טַעַם הַחֲטָא וּפְרַשׁ מִמֶּנּוּ וְכִבַּשׁ
25 יָצָרוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: מְקוֹם שְׂבַע-לִי-תְשׁוּבָה עוֹמְדִין,
26 אֵין צְדִיקִים גְּמוּרִין יְכוּלִין לַעֲמֹד בּוֹ¹⁰, כְּלוֹמַר:
27 מֵעֲלָתָן גְּדוּלָה מִמַּעַלְת אֵלוֹ שְׁלֹא חָטָאוּ מֵעוֹלָם,
28 מִפְּנֵי שֶׁהֵן כּוֹבְשִׁים אֶת יָצָרָם יוֹתֵר מֵהֶם.

(10) (ברכות לד): שנאמר: שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' (ישעיה נז, יט). הקדים ה' לומר: שלום ל"רחוק" שנתקרב, כלומר: לבעל תשובה עוד בטרם שאמר שלום ל"קרוב", זהו צדיק גמור שהיה תמיד קרוב אליו.

29 ה. כָּל הַנְּבִיאִים כָּלָן צִוּוּ עַל הַתְּשׁוּבָה, וְאֵין יִשְׂרָאֵל
30 נִגְאָלִין אֲלֵא בְּתְשׁוּבָה¹¹. וְכִבְר הַבְּטִיחָה תּוֹרָה, שְׁסוּף
31 יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה כְּסוּף גְּלוּתָן וּמִיָּד הֵן נִגְאָלִין,

עובדי ע"ז. (31) כמנהגו של עולם: אבל אין מזה הכרח כלל, שכל אחד יהיה אביון. הראב"ד יאמר: "וענין המצרים אינה שאלה" ונימוקי עמו. אחד מהם הוא: כי הבורא אמר: "ועינו אותם" - והם עברו בהם בפרך והמיתו מהם וטיבעו מהם, כענין שנאמר: אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה (זכריה א, טו) - ולפיכך נתחייבו. כזה אנו מוצאים (שמות-רבה פ"ל): "כך גזר הקב"ה שיהיו ישראל משועבדים במצרים עד שירצה ויחזירם - עמדו עליהם ושיעבדום בחזק. אמר להם ה': היה לנהוג בהם כבעבדים ויעשו צרכיהם עד שתשלם הגזירה - אלא אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה". (32) כאן חוזר רבינו על שאלתו הגדולה הנזכרת לעיל (פ"ה, ה"ה): היא שאלת "הידיעה והבחירה": איך אפשר לאדם לבחור בטוב טו ברע. אחרי שה' ידע כבר מראש שזה יהיה צדיק או רשע. הלא ידיעת ה' שוללת בהכרח את בחירת האדם, ואי אפשר לו לאדם להיות צדיק אחרי שידע ה' מראש שיהיה רשע? ואם נאמר: שכן, שאפשר - הרי יוצא שידעת ה' אינה על בוריה ואינה שלימה? וחזר כאן רבינו לשאלה זו ברצותו לומר: שאם אמנם הצלחנו להוכיח שאין גזירת ה' מחייבת את האיש הפרטי להיות רשע, אבל ידיעת המוקדמת שוללת סוף סוף את בחירתו בעל כרחו? ועל זה הוא משיב: וכבר אמרנו שאין כח באדם וכו'. עיין לעיל (שם), והשווה דברי רבינו (מו"נ ח"ג, כ). עם סיום פרק זה סיכם רבינו את ראיתו המכריעה, שהאדם חפשי בבחירתו לעשות הטוב או הרע כרצונו, ואין מי שיכפהו וימשכנו לאחד משני הדרכים. הנחה מוסכמת זו היא כל כך מבוססת בעיני רבינו עד שיאמר עליה באחת מתשובותיו: "וכל המניח דברים שביארנו בפרושונו למס' אבות וב"ספר המדע" שחיברנו, שהם בנויים על יסודי עולם, והוא הולך ומחפש בהגדה מן ההגדות, או במדרש מן המדרשים, או בדברי אחד מן הגאונים ז"ל עד שימצא מילה אחת שישכח בה על דברינו שהם דברי דעת ותבונה - אינו אלא מאבד עצמו לדעת, ודי לו מה שעשה לנפשו" (תשובות הרמב"ם סימן קנט, דפוס ליפסיא).

יום שני כ"ה כסלו ה'תשע"ו

פָּרָק שְׂבִיעִי

(1) התנהגות אדם בעל תשובה; כמה מעולה מעלת התשובה.

1 א. הוֹאִיל וְרִשׁוֹת כָּל אָדָם נְתוּנָה לוֹ כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ,
2 יִשְׁתַּדַּל אָדָם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלְהַתְּנוּדוֹת בְּפִיו
3 מִחֲטָאָיו וְלִנְעוֹר כְּפִיו² מִחֲטָאָיו, כְּדִי שְׂיִמּוֹת וְהוּא
4 בְּעַל-תְּשׁוּבָה, וְיִזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

(2) מלשון הכתוב: נוער כפיו מתמוך בשוחד (ישעיה לג, טו), כלומר: לא די ב"יודי שפתיים" לבד, אלא גם להתרחק מכל חטא ועוון.

5 ב. לְעוֹלָם יִרְאֶה אָדָם עֲצָמוֹ כְּאֵלוֹ הוּא נוֹטֵה לְמוֹת,
6 וְשְׂמָא יָמוּת בְּשַׁעֲתוֹ³ וְנִמְצָא עוֹמֵד בְּחֲטָאוֹ, לְפִיכָף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 שְׁנֵאמַר: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים וְגו',
2 וְשָׁבַת עַד ה' אֶלְקֶיךָ... וְשָׁב ה' אֶלְקֶיךָ וְגו'."
- 11 רבי אליעזר אומר: "אם ישראל עושים תשובה - נגאלים; ואם לאו - אין נגאלים. אמר לו רבי יהושע: אם אין ישראל עושים תשובה - אין נגאלים?! אלא הקדוש-ברוך הוא מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושים תשובה ומחזירים למוטב" (סנהדרין צו:).
- 3 ו. גְּדוּלָה תְּשׁוּבָה, שְׁמֵקֶרֶת אֶת הָאָדָם לְשָׂכִינָה¹²,
4 שְׁנֵאמַר: "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֶלְקֶיךָ, וְנִאָמַר:
5 "וְלֹא שָׁבַתָּ עַד יָנֹאֵם ה'", וְנִאָמַר: "אִם תְּשׁוּב
6 יִשְׂרָאֵל נֹאֵם ה', אֲלֵי תְּשׁוּב", פְּלוֹמֵר: אִם תַּחֲזֹר
7 בְּתְּשׁוּבָה - בִּי תִדְבֹק. הַתְּשׁוּבָה מְקַרְבֶּת אֶת
8 הָרְחוּקִים: אֲמַשׁ הָיָה זֶה שְׁנֵאוֹי לְפָנַי הַמְּקוֹם,
9 מְשַׁקֵּץ וּמְרַחֵק וְתוֹעֵבָה, וְהַיּוֹם הוּא אָהוּב וְנִחְמָד,
10 קָרוֹב וְיָדִיד¹³. וְכֵן אֶתָּה מוֹצֵא, שְׁבַלְשׁוֹן שְׁהַקְדוּשׁ-
11 בְּרוּךְ-הוּא מְרַחֵק הַחוּטָאִים, בָּהּ מְקַרֵּב אֶת
12 הַשְּׂבִים - בֵּין יְחִיד, בֵּין רַבִּים, שְׁנֵאמַר: "וְהָיָה
13 בַּמְּקוֹם אֲשֶׁר יֹאמַר לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם יֹאמַר לָהֶם
14 בְּנֵי אֵל חִי"¹⁴. וְנִאָמַר בִּכְנִיָּהוּ בְּרַשְׁעֵתוֹ: "כִּתְּבוּ
15 אֶת הָאִישׁ הַזֶּה עֲרִירִי¹⁵ גָּבֵר לֹא יַצִּיל בְּיָמָיו";
16 "אִם יִהְיֶה פְּנִיָּהוּ בְּיִהוּיָקִים מְלַךְ יְהוּדָה חוֹתָם"¹⁶
17 עַל-יַד יָמִינִי כִּי מִשֶׁם אֶתְקַנְךָ¹⁷ וְגו'". וְכִינֵן שְׁשָׁב
18 בְּגִלְתוֹ, נִאָמַר בְּזִרְבָּבֶל בְּנוֹ¹⁸: "בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֵם
19 ה' צְבָאוֹת אֶקְחֶךָ זִרְבָּבֶל בֶּן-שָׂאֲלִיתָאֵל עֲבָדֵי נֹאֵם
20 ה' וְשָׁמְתִיךָ בְּחוֹתָם"¹⁹.
- 12 (יומא פו:). (13) וכן מצניו (ילקוט, תהילים מה): כל העושה תשובה מעבירה שבידו הקדוש-ברוך הוא מוסיף וקורא לו שם חביב. בוא וראה בבני קורח, משעשו תשובה נקראו: שושנים וידידים, שנאמר: למנצח על שושנים לבני קורח משכיל שיר ידידות (תהילים מה, א). (14) ובפסוק שלאחריו: "אמרו לאחיהם: עמי". וכן אמרו (פסיקתא רבתי, פרק מד): "הוא הפה שאמר: כי אתם לא עמי (הושע א, ט), חזר ורפא ואמר: ואמרת ללא עמי - עמי אתה (שם ב, כה). (15) בודד וגלמוד, מחוסר בנים. אם יש לו בנים - ימותו בחייו; ואם אין לו - לא יהיה לו (רד"ק). (16) הטבעת שחותמים בה הכתבים נקראת: "חותם", והיא לא תסור מיד האדם לא ביום ולא בלילה. (17) אנתק ואסירך משם. (18) בנו לאו דווקא, שהרי זרובבל היה בן-פדייה, בן-שאלתיאל, בן-אסיר, בן-כינה, כמפורש בספר (דברי-הימים א ג, יז) - אלא בני בנים הם כבנים. (19) ואמרו חז"ל (פסיקתא דרב כהנא, הובאת בילקוט, ירמיה כב): "גדולה תשובה שביטלה הגזירה וביטלה השבועה, את השבועה מניין? - שנאמר: "חי אני, נאום ה', כי אם יהיה כניוהו בן-יהויקים חותם על יד ימיני... משם אתקנך; וכתבי: ביום ההוא אקחך" וכו'. את הגזירה מניין? - שנאמר: "כתבו את האיש הזה ערירי". וכתבי: "ובני כיניה: אסיר, שאלתיאל" וכו'.
- 21 ז. פְּמָה מַעֲלָה²⁰ מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה - אֲמַשׁ הָיָה זֶה
- 22 מְבַדֵּל מֵה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ
23 מְבַדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם"; צוּעַק וְאִינוּ נִעְנָה,
24 שְׁנֵאמַר: "כִּי תִרְבוּ תַפְלָה וְגו'"; וְעוֹשֶׂה מַצּוֹת
25 וְטוֹרְפִין²¹ אֹתָן בְּפָנָיו, שְׁנֵאמַר: "מִי כִקֵּשׁ זֹאת
26 מִיָּדְכֶם רָמַס חֲצָרִי"; "מִי גַם בְּכֶם וְיִסְגֹר דְּלֹתַיִם
27 וְגו'"; וְהַיּוֹם הוּא מְדַבֵּק בְּשָׂכִינָה, שְׁנֵאמַר: "וְאַתֶּם
28 הַדְּבָקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם"; צוּעַק וְנִעְנָה מִיָּד, שְׁנֵאמַר:
29 "וְהָיָה טָרַם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֲעַנֶּה"; וְעוֹשֶׂה מַצּוֹת
30 וּמְקַבְּלִין אֹתָן בְּנִחַת וְשִׂמְחָה, שְׁנֵאמַר: "כִּי כִכֹּר
31 רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיךָ". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא
32 שְׂמַתָּאִים לָהֶם, שְׁנֵאמַר: "וְעִרְבָה לָה' מִנְחַת יְהוּדָה
33 וִירוּשָׁלַיִם, בְּיָמַי עוֹלָם²² וְכִשְׁנַיִם קִדְמֵינִית"²³.
- 20) לשון נופל על הלשון. (21) חובטים ומרסקים, כמו: דרסה וטרפה בכותל (חולין פרק ג, משנה ג). ועולליהם ירוטשו (הושע יד, א), תרגם יונתן: ועולמהון יטרפון (הערוך). (22) בימי משה. (23) בימי שלמה, שקיבל ה' את קרבנותיהם ברצון ואש של מעלה הייתה רבוצה על המזבח כארי (יומא כא:).
- 34 ח. בַּעֲלֵי-תְשׁוּבָה, דְּרַפְּן לְהִיּוֹת שְׂפָלִים וְעֲנוּיִם
35 בְּיֹתֵר. אִם חָרְפוּ אֹתָן הַפְּסִילִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם
36 הַרְאִשׁוּנִים וְאָמְרוּ לָהֶן: אֲמַשׁ הָיִיתָ עוֹשֶׂה כָּךְ וְכָךְ,
37 וְאֲמַשׁ הָיִיתָ אוֹמֵר כָּךְ וְכָךְ - אֵל יִגְדִּישׁוּ²⁴ לָהֶן, אֶלָּא
38 שׁוֹמְעִין וְשִׂמְחִים וְיודִיעִין שֶׁזוֹ זְכוּת לָהֶם; שְׂפָל זְמַן
39 שֶׁהֵם בּוֹשִׂים מִמַּעֲשֵׂיהֶם שְׁעָבְרוּ וְנִכְלָמִים מִהֶן -
40 זְכוּתָם מְרַבָּה וּמַעֲלָתָם מִתְגַּדֵּלֶת. וְחִטָּא גְּמוּר הוּא
41 לֹאמֵר לְבַעֲלֵי-תְשׁוּבָה: זְכַר מַעֲשֵׂיךָ הַרְאִשׁוּנִים²⁵! או
42 לְהַזְכִּירָן לְפָנָיו כְּדֵי לְבִישׁוֹ, אוּ לְהַזְכִּיר דְּבָרִים
43 וְעֲנִינִים הַדּוֹמִין לָהֶם כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ מֵהַ עֲשָׂה - הַפֵּל
44 אֶסוּר, וּמִזְהַר עָלָיו בְּכֹלל הַזְּנוּת דְּבָרִים, שְׁהַזְהִירָה
45 תּוֹרָה עֲלֶיךָ, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמּוֹתוֹ".
- 24) אל ישימו לב להם. (25) (בבא מציעא נח:).
- פְּרָק שְׂמִינִי**
- 1) שכר הצדיקים ופירעון הרשעים בעולם הבא; אם יש גוף בעולם הבא, או אכילה ושתייה וכדומה.
- א. הַטּוֹבָה הַצְּפוּנָה לְצַדִּיקִים הִיא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא,
וְהִיא, הַחַיִּים שְׂאִין מִתּוֹת עֲמָהוּ, וְהַטּוֹבָה שְׂאִין עֲמָה
רָעָה. הוּא שְׂפָתוֹב בְּתוֹרָה: "לִמְעַן יִיטֵב לָךְ וְהִאֲרַכְתָּ
יָמִים". מִפִּי הַשְּׂמוּעָה² לְמַדּוּ: "לִמְעַן יִיטֵב לָךְ" -
לְעוֹלָם שְׂפָלוֹ טוֹב; "וְהִאֲרַכְתָּ יָמִים" - לְעוֹלָם שְׂפָלוֹ
אֲרָךְ³, וְזֶהוּ הוּא הָעוֹלָם הַבָּא. שְׂכַר הַצְּדִיקִים הוּא,
שְׂיָכּוֹ לְנַעַם זֶה וְהָיָה בְּטוֹבָה זוֹ; וּפְרַעְעוֹן⁴ הַרְשָׁעִים
הוּא, שְׂלֵא יִזְכּוּ לְחַיִּים אֵלוּ, אֶלָּא יִכְרְתוּ וְיָמוּתוּ. וְכֹל
מִי שְׂאִינוּ זוֹכֵה לְחַיִּים אֵלוּ, הוּא הַמֵּת שְׂאִינוּ חַי
לְעוֹלָם, אֶלָּא נִכְרַת בְּרַשְׁעוֹ וְאֶבֶד בְּפִהָמָה, וְזֶהוּ פֶרֶת
הַפְּתוּבָה בְּתוֹרָה, שְׁנֵאמַר: "הַפֶּרֶת תִּפְרַת הַנֶּפֶשׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משל הוא, ומסמל את החכמה והדעת אשר עמהם. (17) בעוה"ז. לשון נופל על לשון. הראב"ד משיג על רבינו ואומר: "דברי האיש הזה בעיני קרובים למי שאומר: אין תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד. וחיי ראשי! לא היתה דעת חז"ל על זה. שהרי אמרו: "עתידים הצדיקים שיעמדו בלבושיהם" (כתובות קיא:); וכן אמרו: "צדיקים שעתידי הקב"ה להחיותם אינם חוזרים לעפרם, אלא עומדים בגוייתם" (סנהדרין צב.), ועוד הרבה כיו"ב. וכל אלה מוכיחים כי בגוייתם הם עומדים חיים; אבל אפשר שהבורא ישים גוייתיהם חזקות ובריאות כגויית המלאכים וכגויית אליהו זכור לטוב, ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן ולא יהיה משל? וה"כסף-משנה" מפשר בין רבינו ובין הראב"ד ואומר: "לי נראה שאין חילוק בין רבינו והראב"ד ואין הבדל בשיטותיהם אלא בשמות בלבד: לרבינו - העולם שלאחר המות יקרא: "עולם הבא", כמבואר בדבריו בסוף פרק זה. וכל אותם מאמרי חז"ל, שהראב"ד הביאם להסתייע בהם, הם ל"עולם התחיה", כשהבורא יפקוד את המתים להחיות אותם, אלא שהראב"ד קורא לעולם התחיה: עולם הבא. ובכך עלו דברי שניהם כהוגן, ואלו ואלו דברי אלהים חיים". ואף על פי שלא הזכיר רבינו בפרק זה "עולם התחיה", אולם כבר דיבר על אמונתו בתחיית המתים לעיל (פ"ג, ה"ו), וקבע אותה כיסוד גדול בתורת היהדות בין שלשה-עשר עיקרי הדת בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י), ואלה דבריו שם: "ותחיית המתים הוא יסוד מיסודי משה רבינו ע"ה; ואין דת ואין דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין בזה".

ג. כל נפש האמורה בענין זה¹⁸, אינה הנשמה הצריכה לגוף¹⁹, אלא צורת הנפש²⁰, שהיא הדעה שהשיגה מהבורא פפי כחה, והשיגה הדעות הנפרדות²¹ ושאר המעשים²²; והיא הצורה שבארנו ענינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה²³, היא הנקראת נפש בענין זה. חיים אלו - לפי שאין עמהם מות, שאין המות אלא ממאורעות הגוף, ואין שם גוף נקראו צרור החיים שנאמר והייתה נפש אדני צרורה בצרור החיים²⁴. וזהו השקר שאין שקר למעלה ממנו והטובה שאין אחריה טובה והיא שהתאוו לה כל הנביאים²⁵.

(18) כגון: והיתה נפש אדוני (שמואל-א כה, כט) וכדומה. (19) היא הנשמה החיונית נחלת כל חי למינהו הצריכה לגוף ותלויה בו, ושעם מותו תאבד גם היא. (20) צורת הנפש החיונית, נשמת הנשמה החיונית. (21) הם מלאכי מעלה למדרגותיהם השונות, ונקראים: צורות נפרדות, או "שכלים נפרדים", מפני שהם צורות רוחניות שאינן מחוברות בגוף, כמבואר לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ב, ה"ג). (22) מעשה בראשית ומעשה מרכבה. (23) (הלכות ח"ט). (24) החיים הנצחיים הצוררים לעד ולא יפרדו. וכן בתרגום יונתן שם: ותהא נפשא דרבוני גניזא בגנו חיי עלמא. (25) כמו: מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא, כ) וכדומה, כמבואר לקמן בסמוך (ה"ז).

1 ההיא"; מפני השמועה למדור⁵: "הפרת" - בעולם⁶
2 הנה, "תפרת" - לעולם הבא; כלומר, שאותה
3 הנפש שפדשה מן הגוף בעולם הזה, אינה זוכה
4 לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתת.

(2) עיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד).
(3) (קידושין ט:). (4) שילום שטר חובם, כלומר: ענשם.
(5) (סנהדרין סד:). (6) שימות קודם זמנו וערירי. (7) מן ה"כסף-משנה" אומר: "ממה שכתב רבינו כאן, וכן ממה שכתב להלן (ה"ה): "הנקמה שאין נקמה גדולה ממנה" נראה, שאין שום עונש וצער אחר לרשע אלא ה"כרת" הזה בלבד; ודבר זה אינו לא כפי דברי התורה ולא כפי דברי רז"ל. שהרי לפי הדברים האלה אין עונש אדם אלא כרת - והלא אין התורה מחייבת כרת לכל אדם, ונמצאת פוטר בטענה זו את כל החוטאים מן העונש?! התשובה על כל זה נתן הרמב"ם ז"ל. ראה לקמן בפרקנו (סוף ה"ה, בכיארור).

5 ב. העולם הבא אין בו גוף וגויה, אלא נפשות
6 הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל
7 ואין בו גויות - אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא
8 דבר מכל הדברים שגופות פני-אדם צריכין להן
9 בעולם הזה. ולא יארה⁶ דבר בו מן הדברים
10 שמאריעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה
11 ושנה ומיתה ועצב ויחוק וכיוצא בהן. כף אמרו
12 חכמים⁹ הראשונים: העולם הבא אין בו לא אכילה
13 ולא שתיה ולא תשיש, אלא צדיקים יושבין
14 ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה. הרי
15 נהפך לך שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה
16 ושתיה. וזה שאמרו: "צדיקים יושבים" - דרך
17 חידה¹⁰ אמרו, כלומר: הצדיקים מצויין שם בלא
18 עמל ובלא גיעה¹¹. וכן זה שאמרו: "עטרותיהן
19 בראשיהן", כלומר: דעת שידעו¹² - שבגללה זכו
20 לחיי העולם הבא¹³ - מצויה עמהן, והיא העטרה
21 שלהן, כענין שאמר שלמה: "בעטרה¹⁴ שעטרה-לו
22 אמו". והרי הוא אומר: "ושמחת עולם על
23 ראשם", ואין השמחה גוף כדי שתנוח¹⁵ על הראש;
24 כף עטרה שאמרו חכמים כאן¹⁶ היא הידיעה. ומהו
25 זהו שאמרו: "נהנין מזיו השכינה" - שיודעים
26 ומשיגין מאמתת הקדוש-ברוך-הוא, מה שאינם
27 יודעים והם בגוף האפל השפל¹⁷.

(8) ויש שמנקדים אותו בקל: יארע. (9) (ברכות יז:).
(10) דרך משל. (11) שהרי "ישיבה" היא סמל המנוחה והשלווה. (12) הדעת שקנו להם בחייהם היא עטרת תפארת שבראשם. (13) מפני שבה הגיעו להכרת הבורא, המביאה לחיי עוה"ב. (14) שאין הכוונה לעטרה ממש, שכן מציינו (שה"ש רבה) אמר ר' יצחק: חזרנו על כל המקרא ולא מציינו שעשתה בת-שבע עטרה לשלמה בנה", אלא כולו משל וסמל. ראה לקמן (פ"י, ה"ג). (15) שהרי "שמחה" שם מופשט הוא. (16) (ועטרותיהם בראשיהם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כג, ל), שאברה הנפש את הנועם הגדול שהיתה ראוייה לו מפאת שהיתה זכה וטהורה, שלוקחה ממקום כבוד המלאכים או למעלה מהם - וזה עונש גדול ואבדון חמור. (32) (תהלים נה, כד). (33) (שם פח, יב). (34) (ישעיה ל, לג). מדורת אש, ונגזר מן תופת: מקום השריפה בניבן-הנוס בדרומה של ירושלים, ששם היו מעבירים את בניהם באש. ולפי שאותו מקום היה מימות יאשיה מלך יהודה הפחות שבמקומות, שהשליכו שם נבילות וכל טמא - לפיכך נקרא דין הרשעים: תופת וגיהנם. כמו שנקרא שכר הצדיקים: גן-עדן, להיותו מבחר כל המקומות (רד"ק, שורש תופת). ראה (עירובין יט.). (35) (משלי ל, טו) תולעת מים המוצצת דם. ויש מפרשים: רוח רעה בצורת חיה מוצצת דם טרפה. (36) הלכה זו נתנה מקום לטעות, כאילו רבינו כופר בדינה של גיהנם (עיי' למעלה ה"א בביאורנו), וכך הבינו רבני צרפת מדברי רבינו ז"ל, המתאר את העונש הגדול ביותר באבדן הנפש וכריתתה מחיי עולם הבא ומתעלם מדינה של גיהנם. וכמעט שרצו לגנוז את "ספר המדע", לולא קם הרמב"ם ז"ל וערך אגרת לרבינו צרפת (בשנת ד"א תתקצ"ב לבריאת העולם), ובה הוא תובע עלבוננו של רבינו ושואל: "ומחסדכם, רבותינו, הודיעונו מה לכם ולספר ההוא? כי שמענו שאתם אומרים, כי הוא ככופר בדינה של גיהנם, מפני שאמר: "הנקמה שאין למעלה ממנה היא: שתיכרת הנפש" - ואני לא האמנתי לשמועה כי קראתם אחריו מלא. הלא רבותינו אמרוה באותה לשון (ספרא, אמור): "לפי שהוא אומר "כרת" בכל מקום, ואיני יודע מהו; כשהוא אומר: והאבדתי את הנפש (ויקרא כג, ל) - לימד על הכרת שאינו אלא אבדון. וחסי-ושלום מלכפור שיש גיהנם ותפתה... וכך הוא בעיני אני צעיר תלמידכם: כל חייבי כריתות יורדים תחילה לגיהנם ונידונים בה שנים-עשר חודש, ונפשם כלה ומתבטלת והולכת לה. וזהו שאמרו ז"ל (ר"ה יז): "לאחר שנים-עשר חודש, גופם כלה ונשמתם נשרפת ורוח מפוזרתם תחת כפות רגלי הצדיקים", כלומר: מאותה שעה ואילך אינה במקום דין ולא במקום תענוג, אלא בטלה ואובדת - ונמצאו דברי הרב קיימים. ומה שאמר: "הנקמה שאין אחריה נקמה - הוא האבדון", כוונתו: לסוף האבדון ותכליתו, אחרי שנתיסר תחילה בעונש גיהנם. וחלילה לו שיכפור בדין הראשון שבתחילתה, שהרי אמר (לעיל פ"ג, ה"ה): "דנים אותם כפי חטאיהם" - ובודאי בגיהנם הם נידונים להתם חטאת העוברים... וזהו דעתנו בדברי הספר הזה. לכן נשאנוהו על כפיים, ושמנוהו בין העינים. וכבר ראו כל בני לוניל והרב הגדול אברהם בר' דוד (הראב"ד) הספר ההוא ולא ציוו לגנוזו. ואין אחד מהם על לומדי חרבו חוגר; אבל כולם איורו לו וחזרו בו ופתחו ואין סוגר" (אגרת הרמב"ם, קובץ "אגרות קנאות", לפסיקה).

14 ו. שְׁמָא תְּקַל בְּעֵינֵיךָ טוֹבָה זֹו, וּתְדַמָּה, שְׁאִין שְׂכָר
15 הַמְּצוֹת וְהַיּוֹת הָאֵדָם שְׁלָם בְּדַרְכֵי הָאֲמָת, אֵלָא
16 לְהִיְתוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתֵה מְאֻכְלוֹת טוֹבוֹת, וּבוֹעֵל צוֹרוֹת
17 נְאוֹת, וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וְרֻקְמָה, וְשׁוֹכֵן בְּאֵהֱלֵי-שָׁן,
18 וּמְשַׁתְּמֵשׁ בְּכָלֵי כֶסֶף וְזָהָב, וְדוֹכְרִים הַדּוּמִים לְאֵלוֹ,
19 כְּמוֹ שְׁמַדְמִין אֵלֵי הַעֲרַבִּים הַטְּפָשִׁים הָאוּלִּים

1 ד. וְכִמְהָ שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לָהּ²⁶. דֶּרֶךְ מְשָׁל²⁷: "הַר
2 ה'", ו"מְקוֹם קִדְשׁוֹ", ו"דֶּרֶךְ הַקִּדְשׁ", ו"חֲצוֹת
3 ה'", ו"נֶעֱם ה'", ו"אֵהֶל ה'", ו"הֵיכַל ה'", ו"בֵּית
4 ה'", ו"שַׁעַר ה'". וְחֻמְמִים קָרְאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מְשָׁל,
5 לְטוֹבָה זֹו הַמְּזַמְּנָת לְצַדִּיקִים: סְעוּדָה²⁸, וְקוֹרִין לָהּ
6 בְּכָל מְקוֹם: הָעוֹלָם הַבָּא.

(26) לטובה זו. (27) ודמיון, כדי לשבר את האוזן שאינה שומעת דברים מופשטים מגשמיים. (28) (אבות פ"ג, מ"ט) "יהכל מתוקן לסעודה", שכוונתה: לחיי עולם הבא. הראב"ד משיג: "ואם זו היא הסעודה - אין כאן כוס של ברכה". כוונתו למה שאמרו חז"ל (פסחים ק"ט): עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרעו של יצחק, לאחר שאוכלים ושותים נוטל הקב"ה כוס של ברכה ומחזר על כל האבות... עד שמגיע לדוד והוא נוטל ומברך". ולכן הוא שואל: אם הוא כדברי רבינו, הלא אין כאן סעודה - וכוס של ברכה מניין? והכס"מ מתרץ: "אותה כוס של ברכה מיועדת ל"עולם התחיה"; ומה ששנינו: "יהכל מתוקן לסעודה" - היינו "עולם הבא" שאחר המות, שהוא "עולם הנפשות". כי שיטת רבינו היא: עולם הבא ותחיית המתים שני דברים שונים הם. עוה"ב אין בו גוף כלל ואינו אלא לנפשות, ולכן אין בו לא אכילה ולא שתיה וכדומה; אבל בעולם התחיה ודאי שיש גוף - שהתורה היא גם לגופות - ויש שם אכילה ושתייה. וכדברי רבינו מפורש גם בזה (בראשית, קלה): "סעודת הצדיקים לעתיד לבוא תהיה על-דרך הכתוב: ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו (שמות כד, יא). הצדיקים שזכו ניוונים עד ששיגו השגה שלימה בזיו ה', ואין אכילה ושתייה אלא זו - וזוהי הסעודה. ומניין? - ממש, שכתוב בו: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה (שמות לד, כח). מדוע לא אכל ולא שתה? - מפני שהיה ניוון מזיו של מעלה. ובדרך זו תהא סעודת הצדיקים לעתיד לבוא, אמר ר' יהודה: אם כן מהו לויתן, ומהו שור הבר? - להמוני העם תוקנו. שראו החכמים שהגלות נמשכת ואין כח ביד ישראל לסבול עול הצרות, סמכו על פסוקים שבתורה וחזיקום ועודדום שמוזמנים הם לאכול ולשתות בסעודה גדולה שהקב"ה יתן להם - ועל זה רוב ההמון נושא וסובל עול הגלות. אבל אמונת הצדיקים וכיסופם הוא: לשמוח בה', ככתוב: נגילה ונשמחה בך (שה"ש א, ד) - בכך" ולא באכילה.

7 ה. הַנְּקָמָה, שְׁאִין נִקְמָה גְדוֹלָה מִמֶּנָּה - שֶׁתְּפָרַת²⁹
8 הַנְּפֶשׁ וְלֹא תִזְכֶּה לְאוֹתָן הַחַיִּים, שְׁנֵאֲמַר: "הַפֶּרֶת
9 תְּפָרַת הַנְּפֶשׁ הַיּוֹת עוֹנָה בָּהּ"³⁰. וְזֶה הָאֲבִדוֹן³¹ הוּא
10 שְׁקוֹרִין אוֹתוֹ הַנְּבִיאִים דֶּרֶךְ מְשָׁל: "בְּאֵר-שַׁחַת"³²,
11 ו"אֲבִדוֹן"³³, ו"תְּפָתָה"³⁴, ו"עֲלוּקָה"³⁵, וְכָל לְשׁוֹן
12 כְּלָיָה וְהַשְּׁחָתָה קוֹרְאִין לוֹ, לְפִי שֶׁהִיא הַכְּלָיָה שְׁאִין
13 אֲתַרְיָה תְּקוּמָה, וְהַהֶפְסֵד שְׁאִינוֹ חוֹזֵר לְעוֹלָם³⁶.

(29) כענף הנכרת מן האילן עץ החיים. (30) כשלא עשה החוטא תשובה, ועוונו עמו (שבועות יג.). (31) הנאמר בעונש כרת: והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה (ויקרא

34 פֶּלֶן לֹא נִבְּאוּ אֶלָּא לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ, אֲבָל הַעוֹלָם הַבָּא
35 - עֵין לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זֹלְתָהּ.

42 רבינו כיוון למה שאמרו חז"ל (ברכות ד.): "למה נקוד על לולא? אמר דוד לפני הקב"ה: מובטח אני כך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו". (43) (שם, לד:). (44) כמו שהיא באמת. (45) תקפה. כלשון נחומא (פ' ויקרא). (46) שאין ביניהם ובין עוה"ז אלא שעבוד מלכות לבד. ראה לקמן (פ"ט, ה"ב). (47) בדמיונות ומשלים, כמו שנאמר: וביד הנביאים אדמה (הושע יב, יא). (48) (ברכות לד:).

36 ח. זֶה שֶׁקָּרְאוּ אוֹתוֹ חַכְמִים הַעוֹלָם הַבָּא, לֹא מִפְּנֵי
37 שְׁאִינוּ מְצוּי עִתָּהּ, וְזֶה הַעוֹלָם אוֹכְדֵי⁴⁹ וְאַחֲרֵי־כֵן
38 יָבוֹא אוֹתוֹ הַעוֹלָם - אֵין הַדְּבָר כֵּן; אֶלָּא הָרִי הוּא
39 מְצוּי וְעוֹמֵד, שְׁנֵאמַר: "אֲשֶׁר צִפְנַת⁵⁰ לִירְאִיךָ פְּעֻלַּת
40 וְגו'". וְלֹא קָרְאוּהוּ עוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא מִפְּנֵי שְׁאוֹתָן
41 הַחַיִּים בְּאֵין לוֹ לְאָדָם אַחַר חַיֵּי הַעוֹלָם הַזֶּה שְׁאֵנוּ
42 קַיָּמִים בּוֹ בְּגוֹף וְנַפְשׁ, וְזֶהוּ הַנִּמְצָא לְכָל אָדָם
43 בְּרֵאשׁוֹנָה.

49 אומר הראב"ד: נראה כמכחיש שאין העולם חוזר לתהו ובהו והקדוש-ברוך-הוא מחדש עולמו, והרי אמרו (סנהדרין צז.): שיתא אלפי שנין הוה עלמא וחד חריב, ונמצא שהוא עולם חדש? ומתוך ה"כסף-משנה": כבר ביארנו שאין רבינו מדבר אלא בעולם שהוא אחר המות, והקבלה שקיבלו חז"ל שהעולם יחרב, אינה ענין לדברי רבינו על עולם הבא. וכדברי רבינו מפורש בתנחומא (ויקרא, אות ח). (50) הרי הוא קיים, צפון ועומד.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

1) ביאור הפסוקים שנראה מהם, כאילו שכר הצדיקים ופירעון הרשעים הכול בעולם הזה.

44 א. מֵאַחַר שְׁנוּדַע שְׁמַתָּן שְׁכַרְן שֶׁל מִצּוֹת, וְהַטּוֹבָה
45 שְׁנִזְכָּה לָּהּ אִם שְׁמַרְנוּ דֶרֶךְ ה' הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה, הִיא
46 חַיֵּי הַעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמַר: "לְמַעַן יִיטַב לְךָ וְהֵאֲרַכְתָּ
47 יָמִים"; וְהַנִּקְמָה שְׁנוֹקְמִים מִן הַרְשָׁעִים שְׁעוֹזְבוּ
48 אֲרָחוֹת הַצֶּדֶק הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה הִיא הַפֶּרֶת, שְׁנֵאמַר:
49 "הַפֶּרֶת³ תִּפְרַת הַנֶּפֶשׁ הִיא עוֹנָה בָּהּ" - מֵהוּ זֶה
50 שֶׁכְּתוּב בְּכָל הַתּוֹרָה כֹּלָּה: אִם תִּשְׁמְעוּ - יִגִּיעַ לְכֶם
51 כֶּף, וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ - יִקְרָה אֶתְכֶם כֶּף; וְכָל אוֹתָן
52 הַדְּבָרִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, כְּגוֹן שֶׁבַע וְרַעֲב, וּמִלְחָמָה
53 וְשִׁלּוּם, וּמַלְכוּת וְשִׁפְלוּת, וְיִשִּׁיבַת הָאָרֶץ וְגִלּוּת,
54 וְהַצְלַחַת מַעֲשֵׂה וְהַפְסְדוֹ⁴, וְשֵׁאֵר כָּל דְּבָרֵי הַבְּרִית⁵ -
55 כָּל אוֹתָן הַדְּבָרִים אָמַת הָיוּ וְהָיוּ. וּבְזִמְנָן שְׁאֵנוּ
56 עוֹשִׂים כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, יִגִּיעוּ אֵלֵינוּ טוֹבוֹת הַעוֹלָם
57 הַזֶּה כֹּל; וּבְזִמְנָן שְׁאֵנוּ עוֹבְרִין עֲלֵיהֶן, תִּקְרָאנָה
58 אוֹתָנָה הַרְעוֹת הַכְּתוּבוֹת. וְאֵף עַל פִּי כֵן אֵין אוֹתָן
59 הַטּוֹבוֹת הֵן סוּף מִתֵּן שְׁכַרְן שֶׁל מִצְוֹת וְלֹא אוֹתָן
60 הַרְעוֹת הֵן סוּף הַנִּקְמָה שְׁנוֹקְמִין מֵעוֹבֵר עַל כָּל

1 הַשְּׁטוּפִים בְּזִמְנָה³⁷. אֲבָל הַחַכְמִים וּבַעֲלֵי־דַעָה יִדְעוּ,
2 שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ דְבָרֵי הַבְּאֵי וְהַבָּל הֵם, וְאֵין בָּהֶם
3 תּוֹעֵלַת. וְאֵינָה טוֹבָה גְדוֹלָה אֲצִלְנוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה;
4 אֶלָּא מִפְּנֵי שְׁאֵנוּ בַעֲלֵי גוֹף וְגוֹיָה, וְכָל הַדְּבָרִים
5 הָאֵלוּ³⁸ צְרִכֵי הַגּוֹף הֵם וְאֵין הַנֶּפֶשׁ מִתְאַוֶּה לָּהֶם
6 וּמִחַמְדָתָן, אֶלָּא מִפְּנֵי צְרַף הַגּוֹף כְּדֵי שְׁיִמְצָא חֲפָצוֹ
7 וְיַעֲמֵד עַל בְּרִיּוֹ³⁹; וּבְזִמְנָן שְׁאֵין שָׂם גּוֹף, נִמְצָאוּ כָּל
8 הַדְּבָרִים הָאֵלוּ בְטָלִים. הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שְׁתַּהֲיֶה בָּהּ
9 הַנֶּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא, אֵין שׁוֹם דֶּרֶךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה
10 לְהַשְׁיִיגָה לְיַדַע אוֹתָהּ. שְׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה
11 אֶלָּא טוֹבַת הַגּוֹף וְלָהּ אָנוּ מִתְאַוִּין; אֲבָל אוֹתָהּ
12 הַטּוֹבָה גְדוֹלָה עַד מְאֹד, וְאֵין לָהּ עֶרְף⁴⁰ בְּטוֹבוֹת
13 הַעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא דֶּרֶךְ מָשַׁל; אֲבָל בְּדֶרֶךְ הָאֵמֶת,
14 שְׁנִצְרַף טוֹבַת הַנֶּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא בְּטוֹבוֹת הַגּוֹף
15 בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּמֵאֶכֶל וּבְמִשְׁתֵּה - אֵינוּ כֵּן⁴¹; אֶלָּא
16 אוֹתָהּ הַטּוֹבָה גְדוֹלָה עַד אֵין חֶקֶר וְאֵין לָהּ עֶרְף
17 וְדַמְיוֹן. הוּא שְׁאֵמַר דָּוִד: "מִה רַב טוֹבְךָ אֲשֶׁר צִפְנַת
18 לִירְאִיךָ וְגו'".

(37) (קידושין מט:); עשרה קבים זנות ירדו לעולם: תשעה נטלה ערביא וכו'. (38) אכילה ושתייה ודומיהן. (39) על בריאות גופו השלימה. (40) שיווי ודמיון, מלשון: ומה דמות תערכו לו (ישעיה מ, יח). (41) מפני שאין שום דמיון כלל ביניהם, ולו גם דמיון רחוק, וכן יאמר רבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י): "הוי יודע, כי כמו שלא ישיג הסומא עין הצבעים, ואין החרש משיג הקולות - כן לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיים. וכמו שהדגים אינם יודעים את יסוד האש, לפי היותם ביסוד המים שהוא הפכי - כן אין נודע בעולם הזה הגופני תענוג העולם הרוחני. וכן אנחנו כשיזכה מי מאתנו ויעלה לאותה מעלה אחרי מותו - אינו משיג התענוגים הגופניים ואינו רוצה בהם".

19 ז. וְכֵמָה כְּמָה דָּוִד וְהַתְּאוּהָ לַחַיֵּי הַעוֹלָם הַבָּא,
20 שְׁנֵאמַר: "לֹאֲלֵא⁴² הָאֵמֶתִי לְרֵאוֹת כְּטוֹב ה' בְּאָרְץ
21 חַיִּים". כְּכֵן הוֹדִיעֵנוּ הַחַכְמִים הָרֵאשׁוֹנִים⁴³,
22 שְׁטוֹבַת הַעוֹלָם הַבָּא אֵין כַּחַ בְּאָדָם לְהַשְׁיִיגָה עַל
23 בְּרִיָּה⁴⁴, וְאֵין יוֹדַע גְדוֹלָה וְיִפְיָה וְעִצְמָה⁴⁵ אֶלָּא
24 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבַדּוֹ; וְשֶׁכָּל הַטּוֹבוֹת שְׁמִתְנַבְּאִים
25 בָּהֶם הַנְּבִיאִים לְיִשְׂרָאֵל אֵינָן אֶלָּא לְדְבָרִים שְׁבִיגוּף,
26 שְׁנֵהֲנִין בְּהֵן יִשְׂרָאֵל לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ⁴⁶ בְּזִמְנָן שְׁתֵּשׁוּב
27 הַמִּמְשָׁלָה לְיִשְׂרָאֵל; אֲבָל טוֹבַת חַיֵּי הַעוֹלָם הַבָּא אֵין
28 לָהּ עֶרְף וְדַמְיוֹן, וְלֹא דְמוּהָ הַנְּבִיאִים⁴⁷, כְּדֵי שֶׁלֹּא
29 יִפְחַתּוּ אוֹתָהּ בְּדַמְיוֹן. הוּא שְׁיִשְׁעֶיהוּ אָמַר: "עֵין
30 לֹא-רָאָתָה אֱלֹהִים זֹלְתָהּ יַעֲשֵׂה לְמַחְפְּה-לוֹ",
31 כְּלוּמַר: הַטּוֹבָה שֶׁלֹּא רָאָתָה אוֹתָהּ עֵין נְבִיא, וְלֹא
32 רָאָה אוֹתָהּ אֶלָּא אֱלֹהִים - עֲשֵׂה אוֹתָהּ הָאֱלֹהִים
33 לְאָדָם שְׁמַחְפָּה לוֹ. אָמְרוּ חַכְמִים⁴⁸: כָּל הַנְּבִיאִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הזה - וזה סותר לדברינו הקודמים? (6) סדר הדברים והצעתם. ונוסח אוקספורד: הצי. (7) את כל הכתוב בתורה. (8) שאינו מעקם את הכתובים ואינו מגלה פנים בתורה שלא כהלכה. (9) כלומר: טובת עוה"ז תהיה לנו לצדקה. שתאפשר לנו לשמור ולעשות, לזכות על ידי זה לחיי נצחים בעולם הנפשות, שהם העיקר והתכלית למין האנושי. (10) במתכוון, בלי אונוס והכרח. (11) כי מרוב טובה שכחו את ה' מיטיבם. (12) שכן אמרו חכמינו (שבת לא.): במתים חפשי (תהלים פח, ו) - "כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות". (13) ועסקתם בהתמסרות ובשכחה עצמית בדברים המולכים את האדם שולל. (14) כדברי הכתוב: זנות ויין ותירוש יקח לב (הושע ד, יא).

ב. ומפני זה נתאוו כל ישראל, נביאייהם וחכמייהם, לימות המשיח, כדי שְׁנַחֲחוּ מִמְּלָכִיּוֹת¹⁵, שְׂאִינָן מְנִיחֹת לָהֶן לְעֶסֶק בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת פְּהִינָן, וְיִמְצְאוּ לָהֶם מְרֻגְעוּ וְיִרְפוּ בְּחֻמְהָ, כְּדִי שִׁינְפוּ לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא. לְפִי שְׂבִאוֹתָן הַיָּמִים תִּרְבֶּה הַדַּעָה וְהַחֲקֻמָּה וְהָאֲמָת, שְׂנֶאֱמַר: "כִּי מְלֹאָה הָאָרֶץ דַּעָה אֶת ה'", וְנֶאֱמַר: "וְלֹא יִלְמְדוּ אִישׁ אֶת אַחֵיו וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ", וְנֶאֱמַר: "וְהִסִּירֹתִי אֶת לֵב הָאָדָם מִבְּשָׂרָם". מִפְּנֵי שְׂאוֹתוֹ הַמְּלָךְ שִׁיעֲמַד מִזְרַע דָּוִד, בַּעַל חֻקְמָה יְהִיָּה יוֹתֵר מְשַׁלְמָה, וְנִבְיָא גְדוֹל הוּא קְרוּב לְמִשְׁחָה רַבְנֵהוּ¹⁶; וְלִפְיָךְ יִלְמַד כָּל הָעָם וְיִוְרֶה אוֹתָם דְּרָךְ-ה', וְיִבְאוּ כָּל הַגּוֹיִים לְשִׁמְעוֹ, שְׂנֶאֱמַר: "וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נִכּוֹן יְהִיָּה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים". וְסוֹף כָּל הַשָּׁכָר כְּלוּ¹⁷ וְהַטּוֹבָה הָאֲחֻרֹנָה שְׂאִין לָהּ הַפֶּסֶק וְגִרְעוֹן, הוּא חֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא. אֲבָל יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ הוּא הָעוֹלָם הַזֶּה, וְעוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ הוֹלֵךְ, אֲלֵא שְׂהַמְּלָכוֹת תַּחֲזֹר לְיִשְׂרָאֵל. וְכִבְּרָ אֲמָרוּ חֻקְמֵים הִרְאִישׁוּנֵים¹⁸: "אִין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לְיְמוֹת הַמְּשִׁיחַ אֲלֵא שְׂעִבּוֹד מְלָכִיּוֹת בְּלִבְד"¹⁹.

(15) משעבוד מלכויות. (16) (מדרש תולדות אות יד) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד (ישעיה נב, יג) - כולו נאמר על משיח בן-דוד: שיהיה גדול מן האבות ונישא ממש (במובן השררה, וקרוב למשה במובן הנבואה). (17) כלומר: כל זה אינו עדיין השכר הסופי, התכליתי. (18) (שבת סג.). (19) שנפרוק מעל צוארנו עול הגויים. השווה (הלכות מלכים, פרק יג). וכן מבואר כל זה ביתר שאת בפירוש רבינו למשנה (סנהדרין פ"ו).

יום שלישי כ"ו כסלו ה'תשע"ו

פָּרָק עֲשִׂירִי

(1) עבודת ה' מאהבה או מיראה; והמלמד לקטנים ועמי הארץ, על איזה דרך ילמדם; העסק בתורה לשמה.

א. אל יאמר אדם: הריני עושה מצות התורה ועוסק בחקמתה כדי שאַקְבֵּל² על הברכות הפתובות בה, או כדי שאַזְכֶּה לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא וְאֶפְרֹשׁ מִן

1 המצות. אלא פה הוא הכרע⁶ פל הדברים, הקדוש
2 ברוך הוא נתן לנו תורה זו, עץ-חיים היא, וכל
3 העושה פל הכתוב בה ויודעו⁷ דעה גמורה נכונה,⁸
4 זוכה בה לחיי העולם הבא. ולפי גדל מעשיו ורב
5 חקמתו הוא זוכה. והבטיחנו בתורה, שאם נעשה
6 אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחקמתה תמיד,
7 שְׂיִסִּיר מִמֶּנּוּ כָּל הַדְּבָרִים הַמוֹנְעִים אוֹתָנוּ מִלְּעֲשׂוֹתָהּ,
8 כְּגוֹן חֲלִי וּמְלַחְמָה וְרֵעַב וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן; וְיִשְׁפִּיעַ לָנוּ
9 כָּל הַטּוֹבוֹת הַמְּחַזְקוֹת אֶת יָדֵינוּ לַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה,
10 כְּגוֹן שֶׁבַע וְשְׁלוֹם וְרִבּוּי כֶּסֶף וְזָהָב, כְּדִי שֶׁלֹּא נַעֲסֵק
11 כָּל יְמֵינוּ בְּדָבָרִים שֶׁהוֹפָךְ צְרִיף לָהֶן, אֲלֵא נִשְׁב
12 פְּנוּיִים לְלַמֵּד בְּחֻמְהָ וְלַעֲשׂוֹת הַמִּצְוֹה, כְּדִי שֶׁנִּזְכֶּה
13 לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּתוֹרָה, אַחֲרֵי
14 שֶׁהִבְטִיחַ בְּטוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה: "וְצִדְקָה תִּהְיֶה-לָנוּ
15 וְגו'".⁹ וְכֵן הוֹדִיעֵנוּ בְּתוֹרָה, שְׂאִם נַעֲזֹב הַתּוֹרָה
16 מִדַּעַת¹⁰ וְנַעֲסֵק בְּהַבְלֵי הַזְּמַן, כַּעֲנִין שְׂנֶאֱמַר: "וְיִשְׁמָן
17 יִשְׂרוּן וְיִבְעֹט", שְׂדִין הָאֲמָת יִסִּיר מִן הָעוֹזְבִים כָּל
18 טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֵן חִזְקוֹ וְיָדֵיהֶם לְבַעֲט¹¹,
19 וּמִבִּיא עֲלֵיהֶם כָּל הַרְעוֹת הַמוֹנְעִים אוֹתָן מִלְּקַנּוֹת
20 הָעוֹלָם הַבָּא, כְּדִי שִׂיאֲבָדוּ בְּרִשְׁעָם. הוּא שְׂכַתוֹב
21 בְּתוֹרָה: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עִבַּדְתָּ אֶת ה' וְגו'". וְעִבַּדְתָּ
22 אֶת אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ ה' בְּךָ". נִמְצָא פְּרוֹשׁ כָּל
23 אוֹתָן הַבְּרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת עַל דְּרָךְ זו, כְּלוֹמֵר: אִם
24 עִבַּדְתָּם אֶת ה' בְּשִׂמְחָה וּשְׂמֵרְתֶם דְּרָכוֹ - מִשְׁפִּיעַ
25 לָכֶם הַבְּרָכוֹת הָאֵלוּ וּמְרַחֵק הַקְּלָלוֹת מִכֶּם, עַד
26 שֶׁתִּהְיוּ פְּנוּיִים לְהִתְחַכֵּם בְּתוֹרָה וְלַעֲסֵק בָּהּ כְּדִי
27 שֶׁתִּזְכּוּ לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, וְיִיטֵב לָךְ - לְעוֹלָם שְׂכָלוֹ
28 טוֹב, וְתִאֲרִיף יָמִים - לְעוֹלָם שְׂכָלוֹ אַרְךְ, וְנִמְצָאתֶם
29 זוֹכִים לְשְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת: לַחֲיִים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה,
30 הַמְּבִיאִים לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא; שְׂאִם לֹא יִקְנֶה פֹה
31 חֻקְמָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אִין לוֹ בְּמָה יִזְכֶּה, שְׂנֶאֱמַר:
32 "כִּי אִין מַעֲשֶׂה וְחֻשְׁבוֹן וְדַעַת וְחֻקְמָה בְּשִׂאוֹל"¹².
33 וְאִם עִזְבַּתֶם אֶת ה' וּשְׁגִיתֶם¹³ בְּמֶאֱכָל וּבְמִשְׁתֶּה
34 וְזוֹנוֹת¹⁴ וְדוֹמָה לָהֶם - מִבִּיא עֲלֵיכֶם כָּל הַקְּלָלוֹת
35 הָאֵלוּ וּמְסִיר כָּל הַבְּרָכוֹת, עַד שִׁיכְלוּ יְמֵיכֶם בְּבִהְלָה
36 וּפְחָד, וְלֹא יְהִיָּה לָכֶם לֵב פְּנוּי וְלֹא גוֹף שְׁלֵם לַעֲשׂוֹת
37 הַמִּצְוֹת, כְּדִי שֶׁתִּאֲבָדוּ מִחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, וְנִמְצָא
38 שְׂאִבְדַּתֶּם שְׁנֵי עוֹלָמוֹת. שְׂבוֹזֵן שְׂאָדָם טְרוּד בְּעוֹלָם
39 הַזֶּה בְּחֲלִי וּבְמְלַחְמָה וְרֵעַבוֹן, אִינוּ מִתְעַסֵּק, לֹא
40 בְּחֻקְמָה וְלֹא בְּמִצְוֹת, שְׂכֶהֵן זוֹכִין לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא.

(2) ואמרו חז"ל (קידושין לט): "למען ייטב לך" - ליום שכולו טוב וכו'. (3) (סנהדרין סד): "הכרת" - בעוה"ז: "תכרת" - לעוה"ב, כמבואר בפרק הקודם. (4) המפורשים בפרשיות התוכחה (ויקרא, כו; דברים, כח). (5) כוונתו לכתוב: אלה דברי הברית וגו' (שם, ט), והלא מכל אלה משמע שהשכר והעונש מיועד לאדם, לכלל ולפרט, בעולם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

28 אָמַר דְּרָף מְשָׁל: "כִּי חוֹלַת אֶהְבֶּה אָנִי"; וְכָל
29 שִׁירֵי־הַשִּׁירִים מְשָׁל הוּא לְעֵנָן זֶה.⁹

(8) הוגה ועוסק בה. (9) שכל דברי אהבה האמורים שם, אינם אלא משל לאהבת ה' בין כנסתי ישראל האהובה לאוהבה אביה שבשמים.

30 ד. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרֵאוּשׁוֹנִים¹⁰: שְׁמָא תֹאמַר, הֲרִינִי
31 לְמַד תּוֹרָה בְּשִׁבִיל שְׂאֵהִיָּה עֲשִׂיר, בְּשִׁבִיל שְׂאֶקְרָא
32 רַבִּי, בְּשִׁבִיל שְׂאֶקְבֵּל שְׂכָר בְּעוֹלָם הָבָא - תְּלַמּוּד
33 לֹאמַר: "לְאֶהְבֶּה אֶת ה'" - כָּל מָה שְׂאַתֶּם עוֹשִׂים,
34 לֹא תַעֲשׂוּ אֲלָא מֵאֶהְבֶּה¹¹. וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים¹²:
35 "בְּמִצְוֹתַי חֲפִץ מְאֹד" - וְלֹא בְּשִׂכְרַי מִצְוֹתַי. וְכֵן הָיָה
36 גְדוּלַּי הַחֲכָמִים מִצְוִים לְנִבְוֵי תְּלִמּוּדֵיהֶם
37 וּמְשַׁלְּלֵיהֶם בִּיחוד¹³: "אֵל תִּהְיֶה בְּעֵבְדִים
38 הַמְּשֻׁמְשָׁים אֶת הָרֶבֶב וְכוּ'", אֲלָא מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָרֶבֶב
39 יָאוּי לְשֻׁמְשׂוֹ, כְּלוּמַר: עֲבְדוּ מֵאֶהְבֶּה.

(10) (ספרי, עקב אות מח; נדרים סב.). (11) אהבת ה' ומצוותיו, ולא על מנת לקבל פרס, שכר טוב. וכה יאמר רבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י'): ואתה, המעיין, הבן זה המשל שאני ממשיך לך: שים בדעתך כי נער קטן הביא וזה אצל המלמד ללמדו תורה, וזהו הטוב הגדול לו לעניין מה ששייג מן השלימות. אלא שהוא, למיעוט שני וחולשת שכלו, אינו מבין מעלת אותו הטוב... ולפיכך כהכרח יצטרך המלמד לזרז אותו בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו, ויאמר לו: קרא ואתן לך אגוזים או תאנים. ובוזה הוא קורא ומשתדל, לא לעצם הקריאה - לפי שאינו יודע מעלתה - אלא כדי שיתנו לו אותם המגדים, שאכילתם יקרה אצלו יותר מן הקריאה. ולפיכך חושב את הלימוד עמל ויגיעה הוא עמל בה, כדי שישגי באותו עמל את התכלית האהובה אצלו, והיא - אגוז אחד, או מעט דבש. וכשיגדל ויחזק שכלו וייקל בעיניו אותו הדבר שהיה אצלו נכבד לפניו, וירווהו ועוררו חפצו בדבר אחר חמוד יותר, ומלמדו יאמר לו: קרא ואקח לך מנעלים פים, או בגדים חמודים. ובוזה ישתדל לקרוא לא לשם עצם הלימוד, אלא לאותו המלבוש, והבגד הוא נכבד בעיניו יותר מן התורה. וכאשר יהיה יותר שלם בשכלו, ויתבזה בעיניו הדבר הזה, ישים נפשו למה שהוא גדול ממנו, ויאמר לו רבו: למוד פרשה זו ואתן לך דינר אחד או שניים. וכך הוא קורא ומשתדל ולוקח אותו הממון, והוא נכבד אצלו יותר מן הלימוד - לפי שתכלית הלימוד אצלו, שישגי את הדינר שהבטיחוהו. וכשתהיה דעתו גדולה ונקלה בעיניו זה השיעור יתאוה למה שהוא יותר נכבד ויאמר לו רבו; למוד, כדי שתהיה ראש ודיין, ויכבדוך בני אדם ויקומו מפניך. והוא קורא ומשתדל כדי להשיג מעלת הכבוד, ותהיה תכלית הלימוד אצלו: הכבוד שיכבדוהו בני אדם וינשאו אותו וישבחוהו. וכל זה מגונה. ועל לימוד כזה יאמרו החכמים: "שלא לשמה", כלומר: שיעשה המצוות וישתדל בתורה לא לאותו הדבר בעצמו (החכמה), אלא בשביל דבר אחר זולת החכמה. והזהירונו חכמינו על זה ואמרו (אבות פרק ד, משנה ה): "אל תעשם עטרה להתגדל בה ולא

1 הַעֲבֹרֹת שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה מִהֶן פְּדִי שְׂאֲנַצֵּל מִן
2 הַקְּלָלוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה אוּ פְּדִי שְׂלֹא אֶפְרַת מִחִנִּי
3 הַעוֹלָם הָבָא. אִין רְאוּי לְעַבֵּד אֶת ה' עַל הַדְּרָף הַזֶּה,
4 שֶׁהָעוֹבֵד עַל דְּרָף זֶה הוּא עוֹבֵד מִירְאָה וְאִינָה מַעֲלַת
5 הַנְּבִיאִים וְלֹא מַעֲלַת הַחֲכָמִים; וְאִין עוֹבְדִים ה' עַל
6 דְּרָף זֶה אֲלָא עֲמִי־הָאֲרִיץ³ וְהַנְּשִׂים וְהַקְּטָנִים,
7 שֶׁמְחַנְּקִין אוֹתָן לְעַבֵּד מִירְאָה, עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַעְתָּן
8 וְיַעֲבְדוּ מֵאֶהְבֶּה⁴.

(2) (אבות פרק א, משנה ג.). (3) המוני עם שאין בידם תורה וחכמה, אבל מנומסים במידות ובהרגלים נאים המועילים לחיזוק החברה ויישוב הארץ. ולפיכך נקראו: "עמי הארץ" שחברתם טובה ליישוב הארץ (על פי פירוש המשנה לרבינו, אבות פרק ה, משנה ז). (4) וכה יאמר רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פרק י, משנה א): "לפי שאין האדם עושה מעשה אלא כדי שתגיע לו ממנו תועלת, או שיסור ממנו איזה הפסד; ואם אינו כן, יהיה אצלו אותו המעשה הבל וריק. היאך ייאמר לבעל תורה: עשה אלה המעשים לא מחמת יראת העונש מאת השם יתברך, ולא כדי לנחול שכר טוב? זה דבר קשה עד מאוד, לפי שלא כל בני־אדם משיגים את האמת כאברהם אבינו (שעבד את ה' מאהבה). לכן התירו להמון כדי שיתיישבו על אמונתם, לעשות את המצוות - לתקוות שכר; ולהינזר מן העבירות - מיראת העונש, "מזרזים אותם על זה עד שישגו את האמת וידעוהו".

9 ב. הָעוֹבֵד מֵאֶהְבֶּה, עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת וְהוֹלֵךְ
10 בְּנֵתִיבוֹת הַחֲכָמָה, לֹא מִפְּנֵי דְבַר בְּעוֹלָם וְלֹא מִפְּנֵי
11 יְרֵאת הַרְעָה וְלֹא פְּדִי לִירֵשׁ הַטּוֹבָה; אֲלָא עוֹשֶׂה
12 הָאָמֶת מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָמֶת, וְסוֹף הַטּוֹבָה לְבֹא⁵ בְּגִלְלָה.
13 וּמַעֲלָה זוֹ הִיא מַעֲלָה גְדוּלָה מְאֹד, וְאִין כָּל חֲכָם
14 זוֹכֵה לָהּ, וְהִיא מַעֲלַת אַבְרָהָם אָבִינוּ⁶, שֶׁקְּרָאוּ
15 הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אוֹהֲבוֹ⁷, לְפִי שְׂלֹא עֲבַד אֲלָא
16 מֵאֶהְבֶּה. וְהִיא הַמַּעֲלָה שֶׁצְּוֵנוּ בָּהּ הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
17 עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶהְבֶּת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ".
18 וּבְזִמְן שֶׁיֵּאָהֵב אָדָם אֶת ה' אֶהְבֶּה הָרְאוּיָה, מִיַּד
19 יַעֲשֶׂה כָּל הַמִּצְוֹת מֵאֶהְבֶּה.

(5) מאליה, כמו שאמרו (נדרים סב.): "למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא". (6) (סוטה לא.). (7) שנאמר (ישעיה מא, ח): זרע אברהם אוהבי.

20 ג. וְכִיצַד הִיא הָאֶהְבֶּה הָרְאוּיָה? הוּא, שֶׁיֵּאָהֵב אֶת
21 ה' אֶהְבֶּה גְדוּלָה, יְתֵרָה, עֲזָה מְאֹד, עַד שֶׁתִּהְיֶה נִפְשׁוֹ
22 קְשׁוּרָה בְּאֶהְבֶּת ה', וְנִמְצָא שׁוֹגָה⁸ בָּהּ תְּמִיד כְּאִלוֹ
23 חוֹלָה חֲלִי הָאֶהְבֶּה, שְׂאִין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה מֵאֶהְבֶּת אוֹתָהּ
24 אֲשֶׁה וְהוּא שׁוֹגָה בָּהּ תְּמִיד - בֵּין בְּשִׁבְתּוֹ, בֵּין
25 בְּקוּמוֹ, בֵּין בְּשַׁעָה שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתָהּ - יְתֵר מְזָה
26 תְּהִיָּה אֶהְבֶּת ה' בְּלֵב אוֹהֲבֵיו שׁוֹגִים בָּהּ תְּמִיד, כְּמוֹ
27 שֶׁצְּוֵנוּ: "כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ". וְהוּא שְׂשֻׁלְמָה

20 וְלֹהֶשְׁפִיל בְּחֻמּוֹת וּתְבוֹנוֹת הַמּוֹדִיעִים לוֹ אֶת קוֹנוֹ,
21 כְּפִי פֶחַ שְׁנַיִשׁ בְּאֲדָם לְהִבִּין וּלְהַשְׁיִג, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ
22 בְּהִלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה¹⁸.

קרדום לחפור בה... ולא תהיה אצלו תכלית לימוד החכמה אלא לדעת אותה בלבד. וכן אין תכלית האמת אלא שידע שהוא אמת והתורה אמת, ותכלית ידיעתה - לעשותה. ואסור לאדם השלם לומר: כשאעשה אלה המצוות - שהן המידות הטובות, ואתרחק מן העבירות - שהן המידות הרעות, מה הגמול שאקבל עליהן? לפי שזה כמו שיאמר הנער: מה יתנו לי כשאני קורא? והם אומרים לו: דבר פלוני. לפי שאנו רואים מיעוט שכלו - שהוא מבקש לתכלית, תכלית אחרת - אנו משיבים לו כסכלתו, כמו שנאמר: "ענה כסיל כאיוולתו". (12) (עבודה-זרה יט). (13) לנבונים ולמשכילים דווקא ולא לכולם, כי אחרים עלולים לטעות ולחשוב שאין בשמים לא גמול ולא עונש, כמו שקרה באנטיגנוס איש סוכו (אבות פרק א, משנה ג. שדרש לפני תלמידיו: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס". כוונתו הייתה לעבוד את ה' מאהבה ולא מיראה. וטעו שני תלמידיו צדוק ובייתוס, אמר האחד לחבירו: הנה הרב אמר בפירושו, שאין לאדם גמול ולא עונש ואין תקווה כלל כי לא הבינו כוונתו. וסמך האחד את חבירו ופרשו מן החכמים ויסדו כיתות הכופרות בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים, ונקראו: צדוקים ובייתוסים על שמם. הוא שהתנא מזהיר (שם, משנה י"א): "חכמים, היזהרו בדבריכם!" (על פי פירוש רבינו, שם).

16) שיעסוק בה תמיד, מלשון הכתוב: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, ט). לפי רבי משה הדרשן (הובא ברש"י, שם) מקור המלה בערבית, והוראתו: עסוק. והראב"ד פירש: מלשון שגיא - שבכלל אהבתו לה, ישגה בענייניו היום-יומיים שלא ישים אליהם לב. וכן אמרו (עירובין נד:) על רבי אלעזר בן-פדת, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו שהתעטף בו מוטל בשוק העליון של ציפורי, וסמכו עליו את הפסוק: "באהבתה תשגה תמיד", וכפירוש רש"י, שם: "בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה". וראה בירושלמי (ברכות פרק ה, סוף הלכה א). "ריש לקיש היה מהרהר בדברי תורה ויצא מחוץ לתחום בשבת ולא הרגיש. לקיים מה שנאמר: "באהבתה תשגה תמיד". (17) כפי ידיעתו - אהבתו, לפי שאי אפשר לאהוב דבר שאין יודעים ומכירים אותו. (18) (פרק ד, הלכה יב).

מָה אֶהְיֶה תוֹרְתָךְ כָּל הַיּוֹם הַיּוֹם הַזֶּה שִׁחְתִּי

סֵפֶר שְׁנַיִ וְהוּא סֵפֶר אֶהְבָּה

הַלְכוֹתָיו שֶׁשׁ. וְזֶהוּ סְדוּרָן:

א. הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. ב. הַלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְפַת כְּהֻנִּים. ג. הַלְכוֹת תְּפִלִּין מְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה. ד. הַלְכוֹת צִיצִית. ה. הַלְכוֹת בְּרֻכּוֹת. ו. הַלְכוֹת מִלֵּה. ז. הַמְצָאוֹת הַנּוֹכְלָלִים בְּהֵם מִפְּרָשִׁים בְּשִׁמוֹתֵם בְּמִקּוּמָם.

הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת וְהִיא, לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פְּעָמִים בַּיּוֹם.

וּבְאֹר מִצְוָה זוֹ בְּפָרְקִים אֵלֶּי:

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

1) כמה פרשיות הוא קורא; נוסח ברכות קריאת שמע ומי תיקן; זמן קריאתה בערב ובבוקר.

23 א. פְּעָמִים כָּל יוֹם קוֹרְאִין קְרִיאַת-שְׁמַע: בְּעֶרֶב
24 וּבִבְקָר², שְׁנָאֲמַר: 'וּבְשֶׁכֶּבֶד³ וּבְקוֹמָה' - בְּשַׁעֲזָה
25 שְׁדַרְךָ בְּנֵי-אָדָם שׁוֹכְבִין, וְזֶה הוּא לִלְיָה; וּבְשַׁעֲזָה
26 שְׁדַרְךָ בְּנֵי-אָדָם עוֹמְדִין, וְזֶה הוּא יוֹם⁴.

2) מפני שהאדם נפתח אחר הבלי העולם ונמשך אחר תאוותו - צריך הוא לזכרון תמידי במלכות שמים וביחוד ה' לשמר מן החטא. על כן היה מחסדי ה' לזפותנו, וציוונו לזכרו בקביעות ובכוונה גמורה בשתי העתים האלה: אחת ביום להועיל לכל מעשינו במשך היום, כי בהיות האדם זוכר בבוקר אחדות ה' ומלכותו, ויתן אל לבו כי עיני ה' פקוחות על כל דרכיו וכל צעדיו יספור - תהיה לו מחשבה זו והודאת פיו בדבר הזה למשמר, שלא יחטא כל היום

1 ה. כָּל הַעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּדִי לְקַבֵּל שְׂכָר אוֹ כְּדִי שְׂאֵל
2 תְּגַיעַ עָלָיו פְּרַעְנוֹת - הֲרִי זֶה עוֹסֵק שְׂאֵל לְשִׁמָּה. וְכָל
3 הַעוֹסֵק בָּהּ, לֹא לִירְאָה וְלֹא לְקַבֵּל שְׂכָר, אֶלָּא מִפְּנֵי
4 אֶהְבַּת אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ שְׁעִזָּה בָּהּ - הֲרִי זֶה עוֹסֵק בָּהּ
5 לְשִׁמָּה. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: "לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה
6 וְאִפְלוּ שְׂאֵל לְשִׁמָּה, שְׁמַתוֹף שְׂאֵל לְשִׁמָּה בָּא
7 לְשִׁמָּה"¹⁴. לְפִיכָף כְּשֶׁמְלַמְדִין אֶת הַקְּטָנִים וְאֶת
8 הַגְּדוּלִים וְכָל עַמֵּי-הָאָרֶץ, אֵין מְלַמְדִין אוֹתָן אֶלָּא
9 לְעַבֵד מִירְאָה וְכְדִי לְקַבֵּל שְׂכָר; עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַעְתָּן
10 וַיִּתְחַפְּמוּ חֲכָמָה יְתָרָה, מְגַלִּים לָהֶם רִז זֶה מְעַט מְעַט
11 וּמְרַגְלִין אוֹתָן לְעַנְיָן¹⁵ זֶה בְּנַחַת, עַד שֶׁיִּשְׁיַגְּוּהוּ
12 וַיִּדְעוּהוּ וַיַּעֲבְדוּהוּ מֵאֶהְבָּה.

(14) פסחים נ: אבל ללמוד על מנת לקנטר את חבירי - אסור, ועליו אמרו (ברכות יז): העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. וכן אמרו (תענית ז): "כל העוסק בתורה שלא לשמה - נעשית לו סם המוות". (15) שלא זו הדרך הנכונה ללמוד על מנת לקבל פרס.

13 ו. דְּבַר יְדוּעַ וּבְרוּר, שְׂאִין אֶהְבַּת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
14 נִקְשָׁרֵת בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם עַד שֶׁיִּשְׁעָזָה¹⁶ בָּהּ תְּמִיד כְּרֵאוּי
15 וַיַּעֲזֹב כָּל מָה שֶׁבְּעוֹלָם חוּץ מִמֶּנָּה, כְּמוֹ שֶׁשְׁעָזָה
16 וְאָמַר: "כָּל לְבָבְךָ וְכָל נַפְשְׁךָ". אֵינוֹ אוֹהֵב
17 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶלָּא בְּדַעַת שְׂיַדְעָהוּ¹⁷; וְעַל פִּי
18 הַדְּעָה תִּהְיֶה הָאֶהְבָּה: אִם מְעַט - מְעַט, וְאִם הִרְבֶּה
19 - הִרְבֶּה. לְפִיכָף צְרִיף הָאָדָם לְיַחַד עֲצָמוֹ לְהִבִּין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ו כסלו - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע צג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלו בכל יום? אמר רבי לוי, מפני שעשרת הדברות כלולין בהן".

ד. הקורא קריאת-שמע - פשהוא גומר פסוק ראשון, ואמר בלחש ברורף שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וחזור וקורא פדרכפו²¹ ואהבת את ה' אלהיך עד סופה. ולמה קורין פן? מסרת היא בדינו, שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, צום וזרזם על יחוד השם, ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביי. ושאל אותם ואמר להם: בני, שמא יש פכם פסלות²³, מי שאינו עומד עמי ביחוד השם; פנינו שאמר לנו משה רבנו: פן יש פכם איש או אשה וגו'? ענו כלם ואמרו: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, כלומר: שמע ממנו, אבינו ישראל - ה' אלהינו ה' אחד²⁴. פתח הזקן ואמר: ברורף שם כבוד מלכותו לעולם ועד²⁵. לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבה ששבה בו ישראל הזקן אחר פסוק זה²⁶.

21) וצריך להפסיק מעט בין "עולם ועד" ל"ואהבת" (טור) אורח-חיים סימן סא), והטעם: כדי ליתן ריוח בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים, ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" מכלל קבלת מלכות שמים הוא, (ראה פסחים נג.). 22) הלא אין זה פסוק מפרשת "שמע", ומה ענינו לכאן? 23) פסול ופגם באמונתכם בה' ובאחדותו. 24) (פסחים נג.) "כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד". 25) דברי הודאה לה' שבניו צדיקים, ואין בהם פסול. 26) אבל מתוך שמשנה רבינו לא אמרו, התקינו לאמרו בלחש (שם). והכסף-משנה שואל: היכן מצינו שיעקב זרזם על יחוד ה', והלא בגמרא (פסחים, שם) לא אמרו אלא שביקש יעקב לגלות את קץ הימין לבניו, ולא שאלם על אמונתם ביחוד ה'? והוא מראה מקור הדברים ביספרי' פרשת ואתחנן על הפסוק שמע ישראל וגו'. והדברים מפורשים יותר בי'מדרש רבה' בראשית (פ' צח). וכן ב'דברים רבה' (פ"ב) "מהיכן זכו ישראל לקריאת-שמע? בשעה שנטה יעקב למיתה, קרא לכל השבטים ואמר להם: שמא משאני נפטר מן העולם אתם משתחוים לאלוה אחר... אמרו לו: שמע ישראל... והוא אמר בלחשיה: ברוך שם כבוד וגו'. ומפני מה נוהגים לאמרו ביום הכיפורים בקול רם? כתב ה'טור' או"ח (סימן תרי"ט) על-פי ה'מדרש רבה' (שם) "בשעה שעלה משה למרום, שמע למלאכי השרת שהיו אומרים להקב"ה ברוך שם וגו', והוויד אותה לישראל. (אבל אין אומרים אותו בפרהסיא, מפני שמשם לקחו בשר, שלא ידעו המלאכים ויקנאו בננו). וביום הכיפורים שאנו נקיים כמלאכי השרת, אומרים אותו בפרהסיא.

ה. הקורא קריאת-שמע, מברך לפניה ולאחריה. ביום מברך שתים²⁷ לפניה ואחת לאחריה; ובליילה מברך שתים לפניה ושתיים לאחריה²⁸.

27) שתי ברכות. 28) ברכות פ"א, מ"ד. ושבע ברכות אלו

ההוא. וכן תועיל לו הודאתו זו בלילה, לשמור עליו כל הלילה מן החטא (מלשון ה'חינוך', מצוה ת"כ). 3) הקדים הכתוב קריאת-שמע של ערבית, כסדר בריאת העולם שהתחיל היום מן הלילה, ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (בראשית א, ה). 4) ברכות פ"א, מ"ג.

ב. ומה הוא קורא? שלש פרשיות, אלו הן: 1) 'שמע'⁵, ויהיה אם שמע⁶, ויאמר⁷. 2) ומקדימין לקרות פרשת 'שמע', מפני שיש בה יחוד השם⁸ 3) ואהבתו⁹ ותלמודו¹⁰, שהיא¹¹ העקר הגדול שהפיל תלוי בו¹². 4) ואחריה - ויהיה אם שמע, שיש בה ציוני על (זכירת) שאר כל המצוות¹³. 5) ואחר-כך - פרשת ציצית¹⁴, שגם היא יש בה ציוני זכירת כל המצוות¹⁵.

5) דברים ו, ד. 6) שם, יא, יג. 7) במדבר טו, לו. 8) האמונה בה' שהוא אחד ואין שני לו - "ה' אלהינו ה' אחד". 9) שעלינו לאהבו, ככתוב: "ואהבת את ה' אלהיך". 10) מצות תלמוד תורה - ככתוב: "ושונתם לבניך ודברת במ". 11) חזרו אל יחוד ה'. 12) כלשון רבינו בהל' יסודי התורה (פ"א, ה"ו): "וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר חוץ מזה... כופר בעיקר - שזה הוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו". וכוונת רבינו לומר: שפרשת "שמע" יש בה מלבד אהבת ה' ותלמודו, גם מצות יחוד ה', ולפיכך קוראים אותה לפני פרשת "ויהיה אם שמע" שאין בה עיקר גדול זה, אע"פ שיש בה אהבת ה', ככתוב: "לאהבה את ה' אלהיכם: וכן תלמוד, ככתוב: "ולמדתם אותם את בניכם" (הגהות "מעשה רב" לרמב"ם דפוס וילנה). 13) ככתוב: "ויהיה אם שמעו תשמעו אל מצוותי". 14) היא פרשת "ויאמר" המדברת במצוות ציצית. 15) "זוכרתם את כל מצוות ה'", וראויה היא פרשת "ויהיה אם שמעו" להקדימה ל"ויאמר" שאין בה "אהבת ה' ותלמודו, הנאמרים ב"והיה אם שמעו" (מעשה רב). וכבר קדמו בזה הרדב"ז, ח"א אות נ"ו ב"לשונות הרמב"ם".

ג. אף-על-פי שאין מצוות ציצית נוהגת בליילה¹⁶ - 8) קוראין אותה בליילה¹⁷, מפני שיש בה זכרון וציאת מצרים¹⁸, ומצוה להזכיר וציאת מצרים ביום ובליילה, שגאמר: 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים פל'¹⁹ ימי חייך'. וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת-שמע²⁰.

16) שנאמר בה "וראיתם אותו", ולילה לאו זמן ראייה הוא. 17) בקריאת-שמע של לילה. 18) "אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים". 19) המלה "כל" באה לרבות את הלילות (ברכות יב). כי אף-על-פי שיציאת מצרים חלה ביום, ככתוב: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל" וגו' (במדבר לג, ג) - התחלת הגאולה בלילה היתה, שבלילה ניתנה להם הרשות לצאת, ככתוב: "ויקרא למשה ולאהרן לילה, ויאמר: קומו צאו מתוך עמי" (שמות יב, לא), והוא שאמר הכתוב (דברים טז, א): "הוציאת ה' אלהיך ממצרים לילה" (ברכות טז). 20) (ברכות פרק ב' מ"ב). ובירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "מפני מה קוראים שלש פרשיות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדעת רבינו: מקום שאמרו להאריך: לפתוח ולחתום בברוך - אינו רשאי לקצר, כלומר: שלא להתחיל, או שלא לחתום בברוך. (38) מטבע - צורה ונוסח של קבע. (39) דוקא שינה בפתחת הברכה או בחתימתה, כגון שחתם במקום שתיקנו שלא לחתום; אבל אם שינה רק בנוסח הברכה, שאמרה במלים אחרות שאין בהן משום שינוי הכוונה - אינו חוזר ומברך, כדברי רבינו לקמן הל' ברכות (פ"א, ה"ו), וכביאור הכסף-משנה שם. (40) ברכות יב., כלומר: אפילו אמר הברכות האלו, אלא שלא התחיל בהן "אמת ויציב", או "אמת ואמונה" - לא יצא ידי קריאת הברכות כראוי (כסף-משנה), ושתי הברכות האלו יש להן חשיבות יתירה, ונוסדו על הפסוק: (תהלים צב, ג) "להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות", וכפירוש רש"י (ברכות שם): "ברכת אמת ויציב - כולה על החסד שעשה עם אבותינו היא, שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירים; וברכת אמת ואמונה מדובר בה אף על העתידות, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים". ולפיכך אם לא אמרנו בנוסח הברכות, לא יצא ידי חובת הברכה כראוי, לפי שעיקרן ניתקנו לומר שהקב"ה אימת הבטחתו במצרים, ועתיד לאמנתו לנו לעתיד-לבוא (כסף-משנה).

ח. הקדים ברכה שנייה לברכה ראשונה - בין ביום 23
בין בלילה, בין לפני בין לאחר - יצא, לפי 24
שאינו סדר בפרכות⁴¹. בשחרית פתח 'יוצר אור'²⁵
וסים 'מעריב ערבים'⁴² - לא יצא. פתח ב'מעריב 26
ערבים'⁴³ וסיים ב'יוצר אור' - יצא. ובערב פתח 27
ב'מעריב ערבים' וסיים ב'יוצר אור' - לא יצא. פתח 28
ב'יוצר אור' וסיים ב'מעריב ערבים' - יצא; שפך 29
הפרכות הולכות אחר חתימתן⁴⁴. 30

(41) ברכות יב, ע"א. (42) שבמקום "יוצר המאורות", חתם בברכת "המעריב ערבים". (43) במקום "יוצר אור". (44) שם.

ט. אי-זהו זמן קריאת-שמע בלילה? מן-מה שעת 31
יצאת הפוכבים⁴⁵ עד חצי הלילה. ואם עבר ואחר 32
וקרא עד שלא עלה עמוד השחר⁴⁶ - יצא ידי 33
חובתו⁴⁷; שלא אמרו⁴⁸ עד חצות, אלא כדי להרחיק 34
אדם מן הפשיעה⁴⁹. 35

(45) שמאז מתחיל זמן שכיבה, והתורה אמרה "ובשכבך". (46) הוא האור הנוצץ בפאת מזרח קודם עלות השמש, בכדי שעה וחומש שעה (מלשון רבינו בפירושו למשנה ברכות פ"א, מ"א). (47) שמן התורה, כל הלילה הוא זמן קריאת שמע, שהרי נאמר: "בשכבך", כל זמן שבני אדם שוכבים - והוא כל הלילה. (48) החכמים. (49) העבירה, (ברכות פ"א, מ"א). כמו ששינונו: "חכמים עשו סייג לדבריהם, כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב, ואומר: אלך לביתי, ואוכל קמעה ואישן קמעה ואח"כ אקרא קריאת-שמע ותתפלל, וחוטפתו שינה, ונמצא ישן כל הלילה. אבל אדם בא מן השדה בערב - נכנס לבית הכנסת - אם רגיל לקרות - קורא... וקורא קריאת-שמע ותתפלל. ואוכל פתו ומברך" (ברכות ד:). וזוהי הפשיעה' שכתב רבינו, שבזמן שאדם

סמכון חז"ל על הפסוק (תהלים קיט, קסד) "שבע ביום הללתיך" (ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה).

1. ברכה ראשונה שלפניה ביום - 'יוצר אור ובורא 1
חשך' וכו', וברכה שנייה - 'אֶהְבֶּתְּ עוֹלָם'²⁹ אֶהְבֶּתְּנוּ'. 2
ושל אחריה - 'אָמֵת וַיְצִיב'. וברכה ראשונה 3
שלפניה בלילה - 'מַעְרִיב עֲרָבִים' וכו', שנייה לה - 4
'אֶהְבֶּתְּ עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ אֶהְבֶּתְּ' וכו'. וברכה 5
ראשונה של אחריה - 'אָמֵת וְאֱמוּנָה', שנייה לה - 6
'הַשְּׂפִיכֵנוּ'. 7

(29) כדעת החכמים (ברכות יא:): החולקים על שמואל, האומר: שהנוסח הוא "אהבה רבה", ומקרא מסייע להם, שנאמר: "ואהבת עולם אהבתיך" (ירמיה לא, ב). והגאונים הכריעו לומר שחרית - "אהבה רבה", וערבית - "אהבת עולם", כדי לצאת ידי שניהם, וכן המנהג האשכנזי. ('טור' או"ח סי' ס).

2. ברכה ראשונה שלפניה, בין ביום בין בלילה, 8
פותח בה ב'ברוך' וחותם³⁰ בה ב'ברוך'³¹; וישאר 9
ברכותיה - חותם בכל אחת מהן ב'ברוך', ואין להם 10
פתיחה ב'ברוך'³². ברכות אלו, עם שאר כל 11
הברכות³³ הערוכות פני כל ישראל - עזרא הסופר 12
ובית-דינו תקנום³⁴; ואין אדם רשאי לפחות מהם 13
ולא להוסיף עליהם. מקום שהתקינו לחתם ב'ברוך' 14
- אינו רשאי שלא לחתם; ומקום שהתקינו שלא 15
לחתם³⁵ - אינו רשאי לחתם³⁶. מקום שהתקינו שלא 16
לפתח ב'ברוך' - אינו רשאי לפתח; מקום שהתקינו 17
לפתח - אינו רשאי שלא לפתח³⁷. כללו של דבר: 18
כל המשנה ממטבע³⁸ שטבעו חכמים בברכות - הרי 19
זה טועה, וחוזר ומברך ממטבע³⁹. וכל שאינו אומר 20
'אמת ויציב' בשחרית ו'אמת ואמונה' בערבית, לא 21
יצא ידי חובתו⁴⁰. 22

(30) ומסיים. (31) ברוך אתה ה' יוצר המאורות; וכן בערב הוא מסיים "ברוך אתה ה' המעריב ערבים". (32) מפני שהן סמוכות זו לזו, וכלל הוא "כל ברכה הסמוכה לחברתה (שלפניה) אינה פותחת בברוך" (ברכות מו:), מפני שחתם בראשונה בברוך, אינו צריך לפתוח בו בשניה. וגם הברכה שלאחר קריאת-שמע (אמת ויציב), נקראת סמוכה לחברתה, כי אין קריאת-שמע נחשבת הפסק, והאיל והברכות בשבילה תוקנו, (רש"י שם). (33) כל הברכות לאו דוקא, שהרי יש ברכות שחכמי המשנה תקנון, כגון: ברכת "הטוב והמטיב", שתקנוה ביבנה כנגד הרוגי ביתר שניתנו לקבורה (ברכות מח:); (וראה הלכות ברכות פ"ב, ה"א) אלא רוב הברכות (מעשה ווקח). (34) ברכות לג ע"א. (35) כגון: ברכת הפירות, והמצוות, שאינן חתומות בברוך. (36) ברכות יא, ע"א. (37) שם: "מקום שאמרו להאריך - אינו רשאי לקצר; לקצר - אינו רשאי להאריך". ופירש רבינו שם, "כל ברכה שיש בתחילתה ברוך ובסופה ברוך, נקראת: ארוכה; ושאינה כן, נקראת: קצרה". ויהיה איפוא פירוש המשנה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ו כסלו - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע צה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כלות רביע היום, בין שיהיה יום תקופת תמוז, בין שיהיה יום תקופת טבת. 60) אבל לכתחילה - מצוה לקרות כמנהג ותיקין האמור לעיל.

13 **יב. מי שהקדים וקרא קריאת-שמע של שחרית**
14 **אחר שיעלה עמוד השחר, אף-על-פי שהשלים קדם**
15 **שתנן החמה - יצא ידי חובתו⁶¹. ובשעת הדחק,**
16 **כגון שהיה משפם לצאת לדרכו⁶² - קורא לכתחילה**
17 **משעלה עמוד השחר⁶³.**

61) ברכות ה: , הואיל ויש אנשים הקמים משנתם בזמן זה, הרי זה ג"כ נקרא: "ובקומך". 62) וחושש שלא יוכל לכוין לבו שם בקריאת-שמע. 63) שם. וכתב הרב מנוח, שכן הדין אם יש בעיר קבורת המת, או ברית מילה, וכן ביום הערבה (הושענא רבה) שמרבים בו בתחנונים, יכולים לקרותה מיד אחר עמוד השחר.

18 **יג. הקורא אחר שלש שעות ביום, אפלו היה אנוס**
19 **- לא יצא ידי חובת קריאת-שמע בעונתו⁶⁴, אלא**
20 **הרי הוא פקורא בתורה⁶⁵. ומברך לפניו ולאחריה**
21 **כל היום, אפלו אחר וקרא אחר שלש שעות⁶⁶.**

64) בזמנה. 65) שהרי אינו גרוע משאר כל אדם הקורא פרשה בתורה, אלא שגדול שכר הקורא קריאת-שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה (ברכות י:). 66) (שם), והכסף-משנה מקשה: למה לא יהיה זמן קריאת-שמע של שחרית כל היום, ונאמר שמשמעות לשון התורה "ובקומך" כל זמן שבני אדם קמים, דהיינו כל היום, כמו שזמן קריאת-שמע של ערבית הוא כל הלילה, מפני שאנו מפרשים מלת "ובשכבך" כל זמן שבני אדם שוכבים על מיטתם, והוא כל הלילה? ויפה תירץ ה'טורי זהב' בשולחן-ערוך או"ח (סימן נ"ח ס"ק ד), שדוקא בשכיבה אנו אומרים בשעה שבני אדם שוכבים, והוא כל הלילה. שהרי כל זמן ששוכב לא ישתנה שם "שכיבה"; לא כן ב"קמיה" שמשתנה שם קימה לישיבה והילוך, ואין נקראת קימה, אלא כשקם ממיטתו והוא בתחילת היום.

פרק שני

1) כוונת קריאת שמע עד היכן היא מעכבת; הפועלים אם מבטלים מלאכתם לקריאת שמע; שצריך לדקדק באותיותיה וכיצד ידקדק; למי מותר לומר שלום בין הפרקים.

22 **א. הקורא את שמע ולא כגון לבו בפסוק ראשון**
23 **שהוא 'שמע ישראל' - לא יצא ידי חובתו²;**
24 **והשאיר, אם לא כגון לבו - יצא. אפלו היה קורא**
25 **בתורה פדרכפו³ או מגיה⁴ את הפרשיות האלו בעונת**
26 **קריאה - יצא⁵; והוא⁶ שפגן לבו בפסוק ראשון.**

2) ברכות יג: , שהפסוק הראשון מדבר ביחוד ה', והוא עיקר קבלת מלכות שמים, ולפיכך צריך כוונת הלב. 3) לשם לימוד בעלמא. 4) בודק את הספר לראות אם יש בו טעות, שאפילו לקריאה אינו מתכוין. 5) שם, יג. 6) ובלבד.

27 **ב. כל אדם קורין פדרפן⁷ - בין עומדין, בין**

אוכל ושותה לפני קריאת-שמע, הרי הוא בא לידי שינה ונמצא מבטל מצות קריאת-שמע, לפיכך יהיה זהיר לקרותה קודם שיאכל, מיד אחר צאת הכוכבים (כסף-משנה).

1 **י. הקורא קריאת-שמע של ערבית אחר שיעלה**
2 **עמוד השחר, קדם הגין⁵⁰ החמה - לא יצא ידי**
3 **חובתו; אלא אם-פן היה אנוס, כגון שפור⁵¹ או**
4 **חולה וכיוצא בהן. ואנוס שקרא בעת זה אינו אומר**
5 **'השפיכנו'⁵².**

50) מלשון הנצו הרימונים (שיר השירים ו, יא). והיא השעה שהשמש מתחילה לזרוח בראשי ההרים (רבינו יונה). 51) ונרדם לאחר עמוד השחר; אבל אם עבר ואיחר במזיד - לא יצא ידי חובתו (ברכות ט). והטעם שיש לחלק בין מזיד לאנוס, הוא: שהתורה אמרה "ובשכבך" - בשעה שדרך בני אדם שוכבים, ומסרה הדבר לחכמים שיפרשו עד אימתי הוא זמן שכיבה. והם פירשו שעיקר זמן שכיבה הוא עד שיעלה עמוד השחר. ולפיכך אפילו מי שאיחר במזיד ולא קראה עד חצות, יכול לקראה עד שיעלה עמוד השחר, ולפי שיש אנשים השוכבים גם אחר עלות השחר קודם הנץ החמה, אמרו שעדיין זמן קריאה הוא לגבי אנוסים, אבל לא לגבי מזידיים (כסף-משנה). 52) שאין עתה תחילת זמן שכיבה אלא סוף זמן שכיבה (שם, וברש"י).

6 **יא. ואיזה הוא זמנה ביום? מצותה שיתחיל**
7 **לקרות קדם הגין החמה⁵³, פדי שיגמר לקרות ולברך**
8 **ברכה אחרונה⁵⁴ עם הגין החמה⁵⁵. וישעור⁵⁶ -**
9 **כמו [עשור] שעה⁵⁷ קדם שתעלה השמש⁵⁸. ואם**
10 **אחר וקרא קריאת-שמע אחר שתעלה השמש - יצא**
11 **ידי חובתו, שעונתה עד סוף שלש שעות ביום⁵⁹ למי**
12 **שעבר ואחר⁶⁰.**

53) אחרי עלות השחר. 54) של קריאת-שמע המסיימת ב"גאל ישראל". 55) התחלת יציאת השמש, וכדברי הגמרא (ברכות ט:): "ותיקין (בעלי מדות טובות ומחבבי מצוה) היו גומרים אותה עם הנץ החמה, כדי שיסמוך גאולה לתפילה ונמצא מתפלל ביום", (שזמן הנץ החמה לדברי-הכל יום הוא) - וזהו מנהג ותיקין הידוע. 56) של תחילת נץ החמה. 57) שהוא כשש דקות. 58) גוף השמש כולו הנראה על כל פני הארץ, בעוד שעם הנץ החמה, "היא מטפטפת (זורחת) על ראשי ההרים" (כלשון הירושלמי ברכות פ"א, ה"ה). וכדאי להעיר שגירסת דפוס שוינצינו היא "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש". והרמ"א ב'טור' או"ח סימן נח, תומך בגירסת זו ואומר: שכל היודע מעט בחכמת התכונה יודע, ששיעור הנץ החמה שהוא תחילת זריחת השמש עד שיעלה כל גוף השמש הוא כשיעור שעה מלאה". 59) (ברכות ט:): "שכן דרך מלכים לעמוד בשלוש שעות", והרי זה בכלל "ובקומך", שהוא זמן קריאת-שמע של שחרית. ושיעור שלש שעות הוא רבע היום, כדברי רבינו בפירושו למשנה (ברכות פ"א, מ"ג): "ודע כי כל השעות הנזכרות בכל, הן השעות הזמניות". וענין הזמניות הן השעות שיש מהן י"ב שעות ביום, וי"ב שעות בלילה. ומה שאמר "עד שלש שעות" כאילו אמר עד

- 1 מְהַלְכִין, בֵּין שׁוֹכְבִין⁸, בֵּין רוֹכְבִין עַל גְּבֵי בְּהֵמָה⁹.
 2 וְאִסּוּר לְקָרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע וְהוּא מוּטָל וּפְנִי
 3 טוּחוֹת¹⁰ בְּקַרְקַע¹¹, אוֹ מְשַׁלֵּךְ עַל גְּבוּ וּפְנִי לְמַעְלָה.
 4 אֲבָל קוֹרֵא הוּא וְהוּא שׁוֹכֵב עַל צְדוֹ. וְאִם הָיָה בְּעַל
 5 בְּשַׁר הַרְבֵּה וְאִינוּ יָכוֹל לְהִתְהַפֵּף עַל צְדוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה
 6 חוֹלָה - נוֹטֵה מֵעַט לְצַדוֹ וְקוֹרֵא¹².
- (7 כי דברי התורה "ובשכבך ובקומך" אינם מכוונים למצב של שכיבה או עמידה אלא לזמן שכיבה וקימה, כלומר: בערב ובבוקר (ברכות י:). ואלה שיושבים ומתפללים, וכשמגיעים לקריאת-שמע הם קמים, ומתכוונים להחמיר על עצמם לקבל מלכות שמים בעמידה - טעות היא בידם, שהרי בפירוש אמרו בית-הלל (שם) "כל אדם קורא כדרכו" (הגהות מיימוניות בשם רש"י, וכן בשו"ע או"ח סימן סג, סעיף ב'). (8 על צדס, כמבואר בסמוך. (9 ברכות ל: "היה רוכב על החמור והגיע זמן תפילה... ישב במקומו ויתפלל". ואם בתפילה שכולה צריכה כוונה - כך, בקריאת-שמע שאין בה צורך כוונה, אלא בפסוק הראשון בלבד - על-אחת-כמה-זכמה (קובץ). והכסף-משנה מציין מקורו בקידושין (לג:). (10 דבקות, כלומר: שפניו כלפי הקרקע. (11 ברכות יג:, כי אסור לקבל מלכות שמים דרך שררה וגאווה. ושכיבה זו נקראת בלשון הגמרא "פרקין". (12 שם.
- 7 ג. מִי שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ עַל רִגְלָיו - עוֹמֵד בְּפִסּוּק
 8 רֵאשׁוֹן¹³, וְהִשָּׂאָר קוֹרֵא וְהוּא מְהַלֵּךְ. הָיָה לְשׁוֹן¹⁴ -
 9 מְצַעְרִין אוֹתוֹ וּמְעִירִין אוֹתוֹ עַד שִׁיקְרָא פִּסּוּק
 10 רֵאשׁוֹן¹⁵. וּמִכָּאן וְאֵילָף אִם אֲנֹסְתוֹ שָׁנָה, אֵין מְצַעְרִין
 11 אוֹתוֹ¹⁶.
- (13 לפי שאינו מיושב בדעתו כל-כך כשהוא מהלך, ואינו יכול לכוין כראוי (ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א), ובמדרש תנחומא (לך, אות א) אמרו: "אסור לקבל עליו מלכות שמים כשהוא מהלך, אלא יעמוד במקום אחד, ויכוין לבו לשמים באימה וביראה ברת וזביע, ביחוד ה', ויקרא שמע ישראל... ואחר-כך ברוך שם כבוד וכו', וכשמתחיל "ואהבת" - רצה מהלך, רצה עומד". (14 מנמנם, אף-על-פי שאינו ישן ממש. (15 בכוונה. (16 אלא קורא כשהוא מנמנם, ואף-על-פי שאינו מכוין בה כראוי (ברכות יג:).
- 12 ד. מִי שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּמִלְאָכָה - מְפַסֵּיק עַד שִׁיקְרָא
 13 פְּרִשָּׁה רֵאשׁוֹנָה כְּלָה¹⁷. וְכֵן הָאֲמִנִין¹⁸ בְּטִלִין
 14 מִמִּלְאָכְתָּן בְּפִרְשָׁה רֵאשׁוֹנָה, כְּדִי שְׁלֵא תְהֵא קְרִיאַתָּן
 15 עֲרָא; וְהִשָּׂאָר - קוֹרֵא הוּא¹⁹ כְּדָרְכוֹ וְעוֹסֵק
 16 בְּמִלְאָכְתּוֹ. אֲפֹלוּ הָיָה עוֹמֵד בְּרֵאשׁ הָאֵילָן אוֹ בְּרֵאשׁ
 17 הַתְּתִילָת²⁰ - קוֹרֵא בְּמִקוּמוֹ וּמְבַרֵךְ לְפָנָיָהּ וְלֹא-חֲרִיָּה²¹.
- (17 שם טז.), ואף-על-פי שאין כל הפרשה צריכה כוונה אלא פסוק ראשון בלבד, בכל זאת כדי שלא תהא קריאתו נראית כ"קריאת עראי" הצריכוהו החכמים להפסיק ממלאכתו ולקרוא. (כסף-משנה בשם הרי"ף). (18 פועלים העוסקים במלאכת אחרים, אע"פ שיש בקריאתם משום ביטול מלאכה, והם משועבדים למלאכת בעליהם.
- 18 ה. הָיָה עוֹסֵק בְּתַלְמוּד תוֹרָה וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת-
 19 שְׁמַע - פּוֹסֵק וְקוֹרֵא²² וּמְבַרֵךְ לְפָנָיָהּ וְלֹא-חֲרִיָּה. הָיָה
 20 עוֹסֵק בְּצַרְכֵי רַבִּים - לֹא יִפְסֵק²³, אֲלֵא יִגְמַר עֲסָקִיָּהּ
 21 וְיִקְרָא, אִם נִשְׂאָר עֵת לְקָרוֹת²⁴.
- (22 שבת יא.), שקריאת-שמע יש לה זמן קבוע, וקודמת לתלמוד תורה שאין לה זמן קבוע, אלא כל היום מצוותה היא, וכן אמרו (ברכות י:): "גדול הקורא קריאת-שמע בעונתה, יותר מהעוסק בתורה". (23 שהרי עוסק במצוה הוא, ופטור מקריאת-שמע, וכן אמרו (ברכות יא.) על הפסוק: "ובלכתך בדרך" בלכת שלך (הפרטית) אתה חייב לקרות שמע ולא בלכתך בדרך מצוה (לחס-משנה). הרבה נתלבטו מפרשי הרמב"ם למצוא מקור ישיר להלכה זו, ויפה הראה הגאון ר' אליהו דוד רבינוביץ תאומים (אדר"ת), שהדברים מפורשים בתוספתא (ברכות פ"א): "מעשה ברבי עקיבא ורבי אליעזר, והגיע זמן קריאת-שמע ולא קראו מפני שעסוקים בצרכי ציבור היו" וכו'. (24 משמע שאפילו יעבור זמן קריאת-שמע בעודו עוסק בצרכי ציבור, לא יפסיק (כסף-משנה).
- 22 ו. הָיָה עוֹסֵק בְּאֲכִילָה²⁵, אוֹ שֶׁהָיָה בְּמִרְחֵץ, אוֹ
 23 שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּתַסְפֵּרְתָּ²⁶, אוֹ שֶׁהָיָה מְהַפֵּף בְּעוֹרוֹת²⁷,
 24 אוֹ שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּדִין²⁸ - גּוֹמֵר, וְאֶחָר-כֵּן קוֹרֵא
 25 קְרִיאַת-שְׁמַע²⁹. וְאִם הָיָה מְתִירָא שְׂמָא יַעֲבֹר זְמַן
 26 קְרִיאָהּ וּפְסֵק וְקָרָא - הָרִי זֶה מְשַׁבַּח³⁰.
- (25 שהתחיל באכילתו בהיתר, קודם זמן קריאת-שמע. (26 בגילוח שערו. (27 לבדוק אם עובדו כתיקונם. (28 דיינים היושבים בדין. (29 הואיל ועדיין יש שהות לקרוא, אינו מחוייב להפסיק (סוכה לח.). וטעם הדבר שבאכילה, רחיצה ותספורת וכו' אינו פוסק, ואילו בדברי תורה הוא פוסק וקורא? (לעיל ה"ד) - משום שהמפסיק מתלמוד תורה לקריאת-שמע אין הפסקו הפסק גמור, שגם קריאת-שמע בכלל תלמוד תורה היא; אבל העוסק באכילה וכיוצא בה, והוא יפסיק מאכילה לקריאת-שמע, הרי זה הפסק ממש (כסף-משנה). (30 סוכה, שם.
- 27 ז. מִי שִׁירַד לְטַבֵּל³¹ - אִם יָכוֹל לְעַלּוֹת וְלִהְתַּפְּסוֹת
 28 קֳדָם שְׁתַּנְּן חֲמֵה³², יַעֲלֶה וְיִתְפַּסֵּה וְיִקְרָא. וְאִם הָיָה
 29 מְתִירָא שְׂמָא תַּנְּן חֲמֵה קֳדָם שִׁיקְרָא - יִתְפַּסֵּה
 30 בְּמִים שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּהֵן וְיִקְרָא. וְלֹא יִתְפַּסֵּה, לֹא
 31 בְּמִים הָרְעִים שִׁיקְרָן³³ רַע, וְלֹא בְּמֵי הַמְּשֵׁרָה³⁴, וְלֹא
 32 בְּמִים צְלוּלִים³⁵, מִפְּנֵי שֶׁעֲרֹתוֹ נִרְאִית בְּהֵן³⁶. אֲבָל
 33 מְתַפְּסָה הוּא בְּמִים עֲכוּרִין³⁷, שְׂאִין רִיחָן רַע, וְקוֹרֵא
 34 בְּמִקוּמוֹ.
- (31 מטומאתו. (32 שהוא זמן קריאת שמע-של ותיקין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הן גדולות, והיתר הן קטנות. ולדעת מפרשים אחרים (מגדל עז, ועוד) הכוונה בדברי רבינו "נח ונד" על כל אות נחה שלא יניעה וכן להיפך, כגון: "בכל לבבך" הלמ"ד של "בכל" היא נחה, שכן היא בסוף המילה, והלמ"ד של "לבבך" היא נדה, ואם יניע את הלמ"ד של "בכל" הרי הוא מבליעה בלמ"ד של "לבבך", ויראה כאומר "בכה לבבך", וכן להיפך. (47) הואיל וצריך לדקדק באותיותיה, ולהבחין בין נע לנח. (48) ברכות טו: . וסמכו חז"ל על הפסוק: "ולמדתם" שיהא למודך תם, שיתן ריוח בין הדבקים. וב"טור" (או"ח סא) הוסיף: שצריך ליתן ריוח בין "וחרה אף" שלא יהא נראה כקורא "וחרף". וכן צריך להקפיד להפסיק בכל מילה המתחילה באל"ף הבאה אחרי מילה המסיימת במ"ם, כגון: "ולמדתם אותם" שלא יהא נראה כקורא "מותם", וכן "ושמתם את" "וראיתם אותם", ועוד. (49) ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ד. שלא יהא נראה כקורא "תשכרו" שתעבדו את ה' על-מנת לקבל פרס ושכר, בניגוד לדברי חכמינו באבות (פ"א, מ"ג). (50) ברכות יג: , כל המאריך באחד, מאריכים לו ימיו ושנותיו. (51) שאם הוא מקצר בחי"ת ומאריך באל"ף, הרי הוא כאומר "אי-חד" כלומר אינו חד אלא שנים; ואם הוא חוטף גם באל"ף, הרי אינו אומר שום מילה שהיא (כסף-משנה).

18 **י. קורא אדם את 'שמע' בכל לשון שיהיה**
 19 **מבינה⁵². והקורא בכל לשון, צריך להזהר מדברי**
 20 **שבוש שבאותו הלשון; ומדקדק באותו הלשון⁵³**
 21 **כמו שמדקדק בלשון הקדש.**

(52) ברכות יג., שנאמר "שמע" בכל לשון שאתה שומע. (53) שישתמש בביטויים אמיתיים ונכונים, שיתאימו לתוכן "קריאת שמע" בעברית, ולא ישתמש בביטויים שאינם הולמים את המשמעות הנכונה של תוכן "קריאת שמע" (כסף-משנה).

22 **יא. הקורא למפרע⁵⁴ - לא יצא⁵⁵. במה דברים**
 23 **אמורים? בסדר הפסוקים; אבל אם הקדים פרושה**
 24 **לפרושה - אף-על-פי שאינו רשאי⁵⁶, אני אומר**
 25 **שיצא, לפי שאינה סמוכה לה בתורה⁵⁷. קרא פסוק,**
 26 **וחזר וקראו פעם שניה - הרי זה מגנה. קרא מלה**
 27 **אחת וכפלה, כגון שקרא "שמע שמע" - משתקין**
 28 **אותו⁵⁸.**

(54) בסדר הפוך, שמקדים לקרוא הפסוק המאוחר למוקדם. (55) ברכות טו, ע"א. (56) שלכתחילה צריך להקדים "שמע" שיש בו קבלת מלכות שמים, ל"והיה אם שמוע" שיש בו קבלת המצוות, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ב). (57) שגם לפי מקומן בתורה הן רחוקות זו מזו, ואינן סדורות כפי סדר קריאתנו, שהרי פרשת "ציעית" קודמת בתורה לכולן, ובסדר קריאתנו היא האחרונה. (58) (ברכות לג:) שנראה כמקבל עליו שתי מלכיות, וכאילו שתי רשויות הן. ברם הכופל פסוק שלם, אינו אלא מגונה, אבל אין משתקין אותו; שאין זה דומה למקבל עליו שתי מלכיות אלא למתלוצץ בעלמא (ע"פ רש"י שם). ובירושלמי (ברכות פ"ה, ה"ג) אמרו: "אין הדברים הללו אמורים אלא בציבור, אבל

(ראה לעיל פ"א הי"א ובביאורנו). (33) אסור לקרוא דברי תורה במקום שיש ריח רע משום בזיון, וחכמינו (ברכות כד:) קראו על העושה כן את הפסוק: "כי דבר ה' בזה". (34) מים ששורים בהם פשתן וקנבוס וריחם רע. (35) זכים ושקופים. (36) והתורה אמרה "ולא יראה כן ערות דבר ושב מאחריך" (דברים כג, טו). (37) שאינם צלולים (ברכות כה:).

1 **ח. הקורא קריאת שמע, לא ירמז³⁸ בעיניו ולא**
 2 **יקרין בשפתיו, ולא יראה באצבעותיו³⁹, כדי שלא**
 3 **תהיה קריאתו עראי. ואם עשה כן - אף-על-פי**
 4 **שיצא ידי חובתו, הרי זה מגנה⁴⁰. וצריך להשמיע⁴¹**
 5 **לאזנו פשהוא קורא. ואם לא השמיע לאזנו - יצא.**
 6 **וצריך לדקדק באותיותיו; ואם לא דקדק - יצא⁴².**

(38) רמז שהוא לצורך דבר אחר שלא מענין הקריאה. (39) יומא יט: , "וכולן לשון אחת הן, אלא שזה נופל על העינים, וזה נופל על האצבעות, שנאמר (משלי ו, יג): קורין בעיניו מולל בגליו, מורה באצבעותיו" (לשון רש"י שם). (40) ועל העושה כן, עליו הכתוב אומר (ישעיה מג, כב): "ולא אותי קראת יעקב", כלומר: אינך מכיין בקריאתך אלי, והכתוב אומר "ודברת בם" עשה אותם קבע (תדירי ולא מקרי) ואל תעשם ארעי (מקרי וטפל) (יומא, שם). (41) שיחתוך קריאתו בשפתיו, לא שיקרא בלבו (כסף-משנה), משום שנאמר "שמע ישראל" - השמע לאונך מה שאתה מוציא מפיך (ברכות טו). (42) ברכות טו: .

7 **ט. ביצד ידקדק? ישמר שלא ירפה החזק⁴³, ולא**
 8 **יחזק הרפה⁴⁴; ולא יניח הנד⁴⁵, ולא יניד הנח⁴⁶.**
 9 **לפיקד⁴⁷ צריך לתן רוח בין הדבקים, בין כל שתי**
 10 **אותיות הדומות, שאחת מהן סוף תבה והאחרת**
 11 **תחלת תבה הסמוכה לה; כגון 'בכל לבבך' - קורא**
 12 **'בכל' ושוהה, וחוזר וקורא 'לבבך'; וכן**
 13 **'ואבדתם מהרה'; 'הכנף פתיל'⁴⁸. וצריך לבאר זי"ן**
 14 **של 'תזכרו'⁴⁹. וצריך להאריך בדל"ת של 'אחד',**
 15 **כדי שיעמליכהו בשמים ובאָרץ ובאָרבע רוחות⁵⁰.**
 16 **וצריך שלא יחטף בחי"ת, כדי שלא יהא פאומר**
 17 **"אי חד"⁵¹.**

(43) הדגוש. שלא יבטא את האות הדגושה כרפויה, כגון: "ב"שדך במקום "ב"שך". (44) ב"ב"יתך במקום ב"ב"יתך. (45) שלא יבטא שוא-נע כשהוא נח, כגון: לְכַבֵּךְ במקום לְכַבֵּךְ. (46) שוא-נח כשוא-נע, כגון: וְאֶהְבֶּךָ במקום וְאֶהְבֶּךָ. והמדקדק ר' אליהו בחור נתן סימן לשוא-נע: א' ב' ג' ד' ה', כלומר: השוא הוא נע בחמשה אופנים אלה: א - באות הראשונה שבמילה: שלמה, דברים. ב - שני שואים רצופים באמצע המילה, כגון: מִשְׁפָּטִי, בְּשִׁבְעָךָ, השוא השני הוא נע. ג - גדולה, אחרי תנועה גדולה, כגון: שוֹמְרִים, פְּתָחָה. ד - אות דגושה, יְדָרוּ, הִבְרַכְתָּהּ. ה - הדומות, שתי אותיות דומות, כגון: רִנְתָּה, קָלְתָּה; וזולת אלה, השוא הוא נח. וב"מגן אברהם" (או"ח ס"א ס"ק יג) נתן סימן לתנועה גדולה "פיתוחי חותם" כל אלה הנקודות

18 וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אַחַר שְׁקָרָא לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם -
19 אֵינּוּ חוֹזֵר, שְׁעַל הַרְגֵּל לְשׁוֹנוֹ הוּא הוֹלֵךְ.⁷¹

70) שם. ודוקא שאינו יודע אם קרא איזה פסוק מהפרק; אבל אם ברי לו שקרא פסוק אחד או שנים, ואח"כ טעה ודילג איזה פסוק - אינו צריך להתחיל אלא ממקום שדילג בלבד (כסף-משנה). (71) ברכות, שם. אבל בין "וקשרתם" של "שמע", לבין "וקשרתם" של "והיה אם שמוע", אי אפשר לו להסתפק, שהראשון בקמ"ץ וקשרתם, והשני בסגול"ל וקשרתם (ט"ז או"ח סימן ס"ד בשם מהר"ל מפראג).

20 10. הִיָּה קוֹרְא וּפְגַע בְּאַחֲרֵימ, אוּ פְגַעוּ בוֹ אַחֲרֵימ
21 - אִם הִיָּה בֵּין פֶּרֶק לְפֶרֶק, פּוֹסֵק, וּמִתְחִיל וְשׂוֹאֵל
22 שְׁלוֹם⁷² מִי שֶׁהוּא חַיֵּב בְּכַבּוּדוֹ; כְּגוֹן שֶׁפְּגַע בְּאָבִיו
23 אוּ רְבוּ אוּ מִי שֶׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻמָּה; וּמְשִׁיב
24 שְׁלוֹם לְכָל אָדָם שֶׁנָּתַן לוֹ שְׁלוֹם.⁷³

72) מקדים לשאול בשלום, ואין צריך לומר שמותר לו להשיב אם הם הקדימו לומר לו שלום. (73) אבל להתחיל בשאלת שלום - אסור לו (ברכות יג:).

25 10. הִיָּה קוֹרְא בְּאִמְצַע הַפְּרָשָׁה - אֵינּוּ פּוֹסֵק
26 וּמִתְחִיל לְשׂוֹאֵל אֶלֶּא בְּשְׁלוֹם מִי שֶׁהוּא מִתְיָרָא
27 מִמֶּנּוּ⁷⁴, כְּגוֹן מִלֶּךְ אוּ אֲנָס⁷⁵ וְכִיּוֹצֵא בְהֵן. אֲבָל מִי
28 שֶׁהוּא חַיֵּב בְּכַבּוּדוֹ, כְּגוֹן אָבִיו אוּ רְבוּ - אִם נָתַן לוֹ
29 שְׁלוֹם תְּחִלָּה, פּוֹסֵק וּמְשִׁיב לוֹ שְׁלוֹם.

74) שם. ואפילו באמצע הפסוק, חוץ מפסוק ראשון שבקריאת-שמע שאינו מפסיק, אם לא מפני הסכנה (ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א). ובנוגע לקדיש, לקדושה ולברכו, הסכימו הפוסקים, שמותר לו להפסיק אפילו באמצע הפסוק, שהרי אין זה גרוע ממה שמפסיק מפני היראה ומשיב מפני הכבוד (שו"ע או"ח סימן סו סעיף ג). וכדאי להעיר שרבינו בתשובותיו, אומר: "אין ראוי להפסיק ביניהם בשום דבר, אפי' באחת הברכות - לפי שהוא עוסק במצוה, ולמה יפסיק ממנה בעד מצוה אחרת" (תשו' הרמב"ם הוצ' פריימן סי' לא). (75) חמסן. ולא רק שמתירא שיהרגנו, אלא אפי' מתירא שיצערנו, מותר לו להפסיק (כסף-משנה).

30 11. וְאֵלוּ הֵן בֵּין הַפְּרָקִים: בֵּין בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה
31 לְשֵׁנִיָּה⁷⁶; בֵּין שְׁנֵיָּה לְשִׁמְעָה; בֵּין שְׁמַע' לְוְהִיָּה אִם
32 שְׁמַע'; בֵּין וְהִיָּה אִם שְׁמַע' לְוִיאָמְר'. בֵּין הַפְּרָקִים
33 הָאֵלוּ, שׂוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, וּמְשִׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם.
34 אֲבָל בֵּין וִיאָמְר' לְאָמַת וְיִצְיָב' - הֲרִי זֶה פְּאִמְצַע
35 הַפְּרָק, וְלֹא יִפְסִיק⁷⁷ אֶלֶּא לְשׂוֹאֵל מִפְּנֵי הִיָּרְאָה
36 וְלְהִשִּׁיב מִפְּנֵי הַכְּבוֹד.

76) בין "יוצר המאורות" ל"אהבת עולם". ראה במוספנו "תשובות רבינו". (77) שכן כתוב (ירמיה י, י) 'וה' אלהים אמת, לפיכך אין מפסיקים בין סוף פרשת ויאמר: 'אני ה' אלהיכם" לאמת ויציב (ברכות יד:).

ביחיד - תחנונים הם". והכסף-משנה מעיר: "אע"פ שקורא פסוק וכופלו - הרי זה מגונה", בכל זאת עדיף יותר לכיין לבו ולקיים מצות קריאת-שמע כתיקונה ולכפול אותה אם לא כיון בפעם הראשונה, ולא איכפת לנו אם יקרא "מגונה". ומה שאנו אומרים 'ה' הוא האלהים" שבע פעמים ביום הכיפורים וביום הערבה (הושענא רבה) מנהג כשר הוא, שמשבחים את ה', שדר למעלה משבעה רקיעים, וגם במקרא (מלכים-א, יח, לט) נכפל פסוק זה פעמיים (תוספות ברכות לד, ושו"ע או"ח סימן סא, סעיף יב).

1 יב. קְרָאָה סְרוּגִין⁵⁹ - יָצָא; אֶפְלוּ שְׁהָה בֵּין סְרוּג
2 לְסְרוּג פְּדִי לְגַמְרוּ אֶת פְּלָה⁶⁰, יָצָא; וְהוּא שְׁיִקְרָא עַל
3 הַסְּדֵר. קְרָאָה מִתְנַמְנֵם, וְהוּא מִי שְׂאִינוּ עַר וְלֹא
4 נִרְדָּם בְּשֵׁנָה - יָצָא⁶¹; וּבְלָבַד שְׁיִהֵי עַר בְּפִסּוּק
5 רִאשׁוֹן⁶².

59) בהפסקות הפסקות, כלומר: קורא מעט ושוהה, וחוזר וקורא מעט ושוהה (רע"ב, מגילה פ"ב, מ"ב). (60) ברכות כד: ר"ה לד: . (61) ברכות יג: (62) כדי שיקראנו בכוונה, וכמבואר לעיל (ה"ג).

6 יג. סִפֵּק קְרָא קְרִיאַת-שְׁמַע סִפֵּק לֹא קְרָא - חוֹזֵר
7 וְקוֹרְא⁶³, וּמְבַרֵךְ לְפָנֶיהָ וְלֹאחֲרֶיהָ⁶⁴. אֲבָל אִם יָדַע
8 שְׁקָרָא, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם בְּרַךְ לְפָנֶיהָ וְלֹאחֲרֶיהָ אוּ לֹא
9 בְּרַךְ - אֵינּוּ חוֹזֵר⁶⁵ וּמְבַרֵךְ. קְרָא וְטַעַה⁶⁶ - יַחֲזֵר
10 לְמִקּוֹם שִׁטְעָה⁶⁷. נַעֲלָם מִמֶּנּוּ בֵּין פְּרָשָׁה לְפְרָשָׁה,
11 וְאֵינוּ יוֹדַע אֵי-זוֹ פְּרָשָׁה הַשְּׁלִים וְאֵי-זוֹ צְרִיף
12 לְהִתְחִיל⁶⁸ - חוֹזֵר לְפְרָשָׁה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא וְאֶהְבֵּת
13 אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו'⁶⁹.

63) ברכות כא. מפני שמצות קריאת-שמע מן התורה היא. לפיכך עליו לחזור ולקרוא לצאת מידי הספק. (64) אע"פ שהברכות עצמן אינן אלא מדברי סופרים, בכל זאת חוזר ומברך, כי כך היתה תקנת החכמים מתחילה, שכל שחייב לקרוא את שמע, קוראה עם ברכותיה (תשובת הרשב"א סימן ש"ך, הובאה בכסף-משנה). (65) כי הברכות אינן אלא מדברי סופרים ואין חוזרים ומברכים מספק בדבר שאינו מן התורה (ראה לקמן הל' ברכות פ"ח, הי"ב). (66) שדילג על פסוק אחד, או אפילו על מילה אחת. (67) ויגמור ויקרא על הסדר, שאם לא יקרא הלאה, הרי זה כקורא למפרע, שלא יצא. (68) שיודע שהתחיל לקרוא את שמע, ומוצא עצמו במקום הספק, ואינו יודע מה הספק כבר להשלים, ומה עדיין לא קרא. (69) כי ההפסק הראשון בקריאת-שמע הוא בין "לעולם ועד" הנמשך לפסוק "שמע", שענינו קבלת מלכות שמים, ובין "ואהבת" שהוא ענין חדש (ברכות טז, וראה ב"י או"ח סי' סד).

14 11. טַעַה בְּאִמְצַע הַפְּרָק וְאֵינוּ יוֹדַע לְהִיָּכֵן פֶּסֶק -
15 חוֹזֵר לְרִאשׁ הַפְּרָק⁷⁰. הִיָּה קוֹרְא וְיִכְתְּבֵתָם, וְאֵינוּ
16 יוֹדַע אִם הוּא בְּיִכְתְּבֵתָם' שֶׁל 'שְׁמַע' אוּ בְּיִכְתְּבֵתָם'
17 שֶׁבְּוְהִיָּה אִם שְׁמַע' - חוֹזֵר לְיִכְתְּבֵתָם' שֶׁל 'שְׁמַע'.

יום רביעי כ"ז כסלו ה'תשע"ו

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1 המקומות שאין קוראים בהם; אם נודמן לו להפריש חבירו מדבר האסור בבית המרחץ כיצד מפרישו; כנגד איזה ערווה אסור לקרות.

2 **א. הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמֵעַ, רוֹחֵץ יָדָיו בְּמֵי קֵדָם שְׂיִקְרָא. הַגִּיעַ זְמַן קְרִיאָתָהּ, וְלֹא מִצְאָ מַיִם קֵדָם שְׂיִקְרָא - לֹא יֵאָחֵר קְרִיאָתָהּ וְיִלְחַץ לְבָקֵשׁ מַיִם, אֶלָּא מִקְנֵחַ יָדָיו בְּעֶפֶר אוֹ בְּצֻרוֹרִי אוֹ בְּקוֹרֶה⁴ וְכִיּוֹצֵא בְהֵן וְקוֹרֵא⁵.**

3 (2 ברכות טו.) אף על פי שאין ידיו מלוכלכות - מצוה עליו לרחצן, שכן ידיים עסקניות הן, ושמא נגעו במקומות המכוסים בגוף, או בדבר מזוהם; וחז"ל סמכו רחיצה זו על הפסוק: ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחתך ה' (תהילים כו, ו). (3 אבן, והוא שם נרדף ל"צור", ונמצא בתנ"ך (שמואל-ב יז, יג; עמוס ט, ט). (4 העץ שעושים ממנו התקרה (הערוך). (5 ואין המים מעכבים, כי לא כתוב ארחץ במים אלא ארחץ בנקיון כפי - בכל דבר שהוא מנקה (ברכות שם). ולעניין נטילת ידיים לתפילה (ראה לקמן הלכות תפילה פרק ד, הלכה ד).

4 **ב. אֵין קוֹרֵין לֹא בְּבֵית הַמְּרַחֵץ וְלֹא בְּבֵית הַפֶּסֶא, אֶף-עַל-פִּי שְׂאֵין בוֹ צוֹאָה; וְלֹא בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת וְלֹא בְּצֵד הַמַּת⁷ עֲצָמוֹ. וְאִם הִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַקְּבֻר אוֹ מִן הַמַּת - מִתֵּר לְקוֹרֵאוֹ. וְכֹל מִי שְׂקָרָא בְּמָקוֹם שְׂאֵין קוֹרֵין בוֹ - חוֹזֵר וְקוֹרֵא⁹.**

5 (6 ברכות כו.) לפי שכתוב: "כי ה' אלוקיך מתהלך בקרב מחניך... והיה מחניך קדוש" (דברים כג, טו), ומקומות אלה שמוזהמים הם, אין אתה קורא בהם "מחניך קדוש". (7 ברכות יח.) משום שנאמר: "לועג לרש חרף עושהו" (משלי יז, ה), והקורא בבית הקברות כאילו לועג למתים, שאינם יכולים לקרוא. (8 שם). (9 כיוון שעבר על דברי חכמים קנסוהו לחזור ולקרוא, ואפילו היה שוגג, כדי שייזהר בפעם אחרת (כסף-משנה). וכן אמרו (ברכות כב): "הואיל וחטא (שהתפלל ומצא צואה במקומו), אף על פי שהתפלל, תפילתו תועבה".

6 **ג. בֵּית הַפֶּסֶא הַחֲדָשׁ שֶׁהוּכַן וְעַדִּין לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ - מִתֵּר לְקוֹרֵת קְרִיאַת-שְׁמֵעַ לְגַדּוֹ, אֲבָל לֹא בְּתוֹכּוֹ¹⁰. מְרַחֵץ הַחֲדָשׁ¹¹, מִתֵּר לְקוֹרֵת בְּתוֹכּוֹ¹². הֵיוּ שְׁנֵי בָתִּים; זְמַן אֶחָד מֵהֶם לְבֵית הַפֶּסֶא, וְאֶמֶר עַל הַשְּׁנַיִ: 'זֶה' - הֵרִי הַשְּׁנַי סִפֵּק אִם הִזְמִינוּ לְכַף¹³ אִם לֹא¹⁴. לְפִיכֶף אֵין קוֹרֵין בוֹ לְפִתְחָלָהּ¹⁵; וְאִם קָרָא - יִצְא¹⁶. אֶמֶר: 'גַּם זֶה' - הֵרִי שְׁנֵיהֶם מְזַמְּנִין, וְאֵין קוֹרֵאִין בְּהֵן. תִּצַּר הַמְּרַחֵץ, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁבְּנֵי-אָדָם עוֹמְדִין בוֹ לְבוֹשִׁין - מִתֵּר לְקוֹרֵת בוֹ קְרִיאַת-שְׁמֵעַ¹⁷.**

7 (10) שעצם ההזמנה שהזמין את המקום לבית כסא פוסלתו מלקרות בו, והואיל ושמנו מגונה ומאוס (שבת דף י עמוד ב;

8 ברכות דף כו עמוד א). (11) שלא רחץ בו אדם מעולם. (12) הואיל ולא הייתה בו זוהמא מעולם, וגם שמו אינו מגונה כל כך (שם). (13) לבית הכסא. (14) כי אפשר שהתכוון לומר "זוה" לתשמיש אחר (נדרים דף ז עמוד א), ודיבור כזה שאינו מבואר כל צרכו נקרא בלשון התלמוד (שם) "יד", כי כשם שיד הכלי אינה עיקר הכלי אלא שהאוחזו בה כל הכלי מיטלטל עימה, אף זה לא פירש אלא מקצת דבריו והיתר משתמע ממילא. (15) כי שמא י"ד בית הכסא בבית הכסא". (16) הואיל והזמנה גרידא אינה מועילה אלא מדרבנן, לא החמירו בספק הזמנה, כי כלל הוא: "ספיקא דרבנן להקל" (ר"ן שם). (17) (שבת דף י עמוד א) מכיוון שאין בני אדם עומדים שם ערומים, אין ערוות דבר נראית שם, ואתה קורא בו: "והיה מחניך קדוש".

9 **ד. וְלֹא קְרִיאַת-שְׁמֵעַ בְּלִבְדוֹ, אֶלָּא פֶּלַע עֲנִין שֶׁהוּא מְדַבְּרִי הַקֶּדֶשׁ¹⁸, אֲסוּר לְאֶמְרוּ בְּבֵית הַמְּרַחֵץ וּבְבֵית הַפֶּסֶא, וְאֶפְלוּ אֶמְרוּ בְּלִשׁוֹן חַל. וְלֹא לְאֶמְרוּ בְּלִבְדוֹ, אֶלָּא אֶפְלוּ לְהִרְהֵר בְּלִבּוֹ בְּדַבְּרֵי-תוֹרָה בְּבֵית הַפֶּסֶא וּבְבֵית הַמְּרַחֵץ וּבְמָקוֹם הַטְּנֵפֶת, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁישׁ בוֹ צוֹאָה וּמֵי-רַגְלִים - אֲסוּר¹⁹.**

10 (18) כגון: דברי תורה ותפילה. (19) (ברכות דף כד עמוד ב) אמרו שם: כל הקורא דברי תורה במקומות המטונפים, עליו הכתוב אומר: "כי דבר ה' בזה" (במדבר פרק טו פסוק לא). וכתב הראב"ד, הובא בכסף משנה, שאין איסור להרהר בדברי תורה במקומות אלו אלא לכתחילה, כלומר: לכוון מחשבתו וליבו בדברי תורה - אסור; אבל אם היה תלמודו שגור בפיו והרהר לאונסו - אין בכך כלום, כמבואר בזבחים (דף קב עמוד ב). וכתוב בספר חסידים סימן תקמ"ו: שלפיכך ראוי לאדם לחשב חשבונותיו החילוניים בבית הכסא, כדי שלא יבוא להרהר בו בדברי תורה, והכתוב אומר: (תהילים פרק יב, פסוק ז) "אמרות ה' אמרות טהורות", ואין ראוי להם אלא מקום טהור.

11 **ה. דְּבָרִים שֶׁל חַל, מִתֵּר לְאֶמְרָן בְּלִשׁוֹן קֶדֶשׁ בְּבֵית הַפֶּסֶא²⁰. וְכֵן הַפְּנוּיִים²¹, כְּגוֹן 'רַחֲמוּ' וְ'חַנּוּן' וְ'נִאֲמָן' וְכִיּוֹצֵא בְהֵן - מִתֵּר לְאֶמְרָן בְּבֵית הַפֶּסֶא²². אֲבָל הַשְּׁמוֹת הַמְּיֻחָדִים, וְהֵן הַשְּׁמוֹת שְׂאֵינָן נִמְחָקִין²³ - אֲסוּר לְהִזְכִּירָן בְּבֵית הַפֶּסֶא²⁴ וּבְבֵית הַמְּרַחֵץ יִשְׁוֹ²⁵. וְאִם נִזְדַּמְּן לוֹ לְהַפְרִישׁ מִן דְּבַר הָאֲסוּר²⁶ בְּבֵית הַמְּרַחֵץ אוֹ בְּבֵית הַפֶּסֶא - מִפְּרִישׁ²⁷, וְאֶפְלוּ בְּלִשׁוֹן קֶדֶשׁ וּבְעֲנִי קֶדֶשׁ²⁸.**

12 (20) (שבת דף מ עמוד ב) ומידת חסידות היא להחמיר שלא לומר בבית הכסא אפילו דברים של חול בלשון הקודש, (ספר חסידים סימן תתקצ"ד, הובא ב"מגן אברהם" אורח חיים סימן פ"ה סעיף קט ב). (21) השמות שמשבחים בהם את ה' על דרך הכינוי בלבד, ואינם שמותיו המיוחדים (ראה הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ה). (22) (שבת דף י עמוד ב). (23) שאסור למחקם, משום שנאמר: ואיברתם את שמם... לא תעשון כן לה'... (דברים פרק יב, ד) ושבעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והיו מאכלים התרנגולים שעורים וצואתם מסרחת, וכן בב"ח (אורח חיים סימן ע"ט). (33) שם כולל לחמשת מיני תבואה, והם: חיטים, שעורים, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. (34) בתוך שיעור הזמן. (35) (סוכה דף מב עמוד ב), והטעם - שאין ריחם רע.

- 8 ז. הִיְתָה צוֹאָה יְבֵשָׁה בְּחֶרֶשׁ, אָסוּר לְקָרוֹת פְּנִגְדָּה³⁶.
9 וְאִם הִיְתָה יְבֵשָׁה יוֹתֵר מִחֶרֶשׁ, עַד שְׁאֵם זְרָקָה
10 תִּתְפָּרֵף³⁷ - הֲרִי הִיא כְּעָפָר, וּמִתָּר לְקָרוֹת פְּנִגְדָּה³⁸.
11 מִי־רִגְלָיִם שֶׁנִּבְלְעוּ בְּקֶרְקַע: אִם הָיוּ מְרֻטֵיבֵין הַיָּד³⁹
12 - אָסוּר לְקָרוֹת פְּנִגְדָּן; וְאִם לֹא - מִתָּר⁴⁰.

(36) אף על פי שנתייבשה כבר כחרס עדיין שם צואה עליה (ברכות דף כה עמוד א). (37) תישבר לשברים רבים. אבל אם אינה נפרכת בזריקה, אף על פי שנפרכת בגלילה (על ידי הרגל), אינה נידונית כעפר, וזהו שכתב רבינו: "עד שאם זרקה" וכו' - למעט נפרכת על ידי גלילה (כסף משנה). (38) ודווקא שאין לה ריח רע, שאם לא כן, הרי היא כ"ריח שיש לו עיקר" ואסור לקרוא על ידו, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב). (39) ואף על פי שאין בהרטבה זו "טופח על מנת להטפוח" (לחלח), כלומר: שיד זו הנרטבת אין בה כדי להרטיב גם אחרים - אסור לקרוא כנגדם (ברכות דף כה עמוד א). (40) אף על פי שרישומם ניכר בקרקע (שם).

- 13 ח. כִּמְה יִרְחִיק אָדָם מִצוֹאָה וּמִמִּי־רִגְלָיִם וְאֶחָר־כֶּף
14 יִקְרָא? אֲרַבַּע אַמּוֹת⁴¹. כִּמְה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן
15 שֶׁהֵם מְלֹאֲחֻרְיוֹ אוֹ מְצַדִּיו; אָבָל אִם הָיוּ פְּנִגְדַּ פְּנָיו
16 - מִרְחִיק מֵהֶן עַד שְׁלֹא יִרְאֶה אוֹתָן, וְאֶחָר־כֶּף
17 יִקְרָא⁴².

(41) (שם כב:). (42) (שם כו.). וראוי להעיר, שמה שמתיר רבינו בהרחקת ארבע אמות בזמן שהם "מצידיו", אינו אלא כשאי אפשר לו לסלקם לאחוריו על ידי הליכה לפניו, כגון שנהר שוטף לפניו, אבל כשאפשר - הרי הם כ"לפניו" וצריך להרחיק מהם כמלוא עיניו (כסף משנה).

- 18 ט. כִּמְה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴³? כְּשֶׁהָיָה עֹמֵהָן בְּבֵית
19 בְּמִקּוֹם שָׂוֶה; אָבָל אִם הָיָה שָׁם מְקוֹם גְּבוּהַ מֵהֶן
20 עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ נְמוּף מֵהֶם עֲשָׂרָה טְפָחִים - יוֹשֵׁב
21 בְּצַד הַמְּקוֹם וְקוֹרֵא⁴⁴, שֶׁהָרִי נִפְסַק בְּיַנְיָהֶם. וְהוּא⁴⁵,
22 שְׁלֹא יִגִּיעַ לוֹ רִיחַ רַע⁴⁶. וְכֵן אִם כָּפָה כְּלִי עַל הַצוֹאָה
23 אוֹ עַל מִימֵי־רִגְלָיִם - אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּ עֵמוֹ עַמּוּת, בְּפִית,
24 הֲרִי אֵלָיו כְּקַבּוּרִין⁴⁷, וּמִתָּר לְקָרוֹת פְּנִגְדָּן⁴⁸.

(43) שצריך להתרחק מהם. (44) ואפילו כשהם בבית אחד עימו, הרי הם כברשות אחרת (ברכות כה:). (45) ובלבד. (46) ולפי זה כשהוא מתפלל בביתו ומריח ריח רע ממקום אחר, צריך הוא להפסיק בתפילתו ולשהות עד שיעבור הריח (כסף-משנה). (47) מכיוון שהם מכוסים, ככתוב: "וחפרת בה... וכיסית את צאתך" דברים כג, יד). (48) (ברכות כה:).

- 25 י. הָיָה בֵּינוּ וּבֵין הַצוֹאָה מִחֲצָה שֶׁל זְכוּכִית -
26 אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ מֵאֲחָרֵי הַזְכוּכִית, מִתָּר

שמות הם שאינם נמחקים: יהו"ה, או: אדני, אל, אלוה, אלוקים, אהיה, שדי, צבאות, (ראה הלכות יסודי התורה פרק ו, הלכה ב). (24) (שבת דף י עמוד ב). ובעל כסף משנה תמה: שלא הזכיר רבינו שאסור לומר "שלום" לחבירו במקומות אלה, משום שנאמר (שופטים פרק ו, פסוק כד) "ויקרא לו ה' שלום", כמבואר במסכת שבת (שם)? ויש לומר: שרבינו סובר שאין הלכה כאותה הסוגיא שבמסכת שבת. שהרי נאמר בסוטה (דף י עמוד א): שכל שם הניתן להימחק אינו שמו של הקדוש-ברוך-הוא אלא "מעין" שמו; והואיל ולא מנו חכמינו ז"ל (שבועות דף לה עמוד א) את השם "שלום" בכלל אלה השמות שאינם נמחקים, - על כורחך אתה אומר ש"שלום" אינו אלא כינוי בלבד ומותר לאמרו בבית הכסא (לחם יהודה). אולם בתוספות (סוטה דף י עמוד א, דיבור המתחיל "אלא") כתבו: ש"שלום" אינו נמחק, ומסדר הברייתא בשבועות (דף לה עמוד א) תנא ושייר, לפיכך פסק ה"מגן אברהם" אורח חיים סימן פ"ה (סעיף קטן ג), שגם "שלום" אסור להזכיר בבית הכסא. (25) מוסב רק על בית המרחץ, אבל בית הכסא אפילו חדש אסור להזכיר בו שם שמים, כמבואר לעיל (הלכה ג). (26) כגון שחבירו רוצה לעשות שם דבר איסור, והוא רוצה להרחיקו מזה. (27) כמסופר במסכת (שבת דף מ עמוד ב): "מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ (בשבת) וביקש להדיח הקרקע. אמר לו: אין מדיחין" (שם) שמוה הגומות שברצפה ויתחייב משום חורש) - הרי שאף בבית המרחץ לא נמנע רבי מאיר מלהורות לתלמידו דין בענייני שבת, כדי להפרישו מאיסור. (28) כרבי מאיר שהורה לתלמידו עניין (דין) קודש ובלשון הקודש.

- 1 ו. צוֹאת הָאָדָם וְצוֹאת פְּלָבִים וְחִזְרִין בְּזִמְן שֵׁישׁ
2 בְּתוֹכָן עוֹרוֹת²⁹, וְכָל צוֹאָה שֶׁרִיחָה רַע פְּגוֹן אֶלֶף³⁰ -
3 אָסוּר לְקָרוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע פְּנִגְדָּן³¹; וְכֵן פְּנִגְדַּ מִי־
4 רִגְלָיִם שֶׁל אָדָם. אָבָל מִי־רִגְלָיִם שֶׁל בְּהֵמָה, קוֹרִין
5 פְּנִגְדָּן³². קֵטָן שֶׁאִינוּ יְכוּלִּים לְאָכַל פְּזִית דָּגָן³³ בְּכַדֵּי³⁴
6 שֵׁיאֲכַל הַגְּדוֹל כְּשֶׁלֶּשָׁה בִּיעֵי דָגָן - אֵין מִרְחִיקִין, לֹא
7 מִצוֹאָתוֹ וְלֹא מִמֵּי רִגְלָיו³⁵.

(29) זה מוסב על צואת כלבים וחזירים, שנוהגים לתת אותה בעורות בשעת עיבודם ואז ריחה רע; אבל צואת אדם שריחה רע בכל אופן אפילו בלא עורות - אסור לקרות שמע כנגדה. (30) כגון: צואה אדומה של תרנגולין (כסף משנה). (31) (ברכות דף כה עמוד א; ירושלמי שם פרק ג, הלכה ה). (32) שאין ריחם רע, ולא מצינו להם איסור בשום מקום. והראב"ד משיג: שבירושלמי הנ"ל נאמר: "מי רגליים של חמור שבא מן הדרך אסור לקרוא כנגדן". ברם, נראה שנוסח הירושלמי של רבינו היה "מגללי חמור". ואמנם כן היא הגירסה בירושלמי שלפנינו. אגב, בירושלמי (שם) הוסיפו: "מרחיקים מצואת התרנגולים, ובלבד באדומים", והתוספות בברכות (דף כה עמוד א) נסתפקו בפירוש המלה "אדומים", ומעניין פירושו של בעל "ספר החרדים": אדומים - מארץ אדום, לפי שבארץ אדום היו השעורים רעות מאוד, כמבואר בכתובות (דף סד עמוד ב),

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ז כסלו - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 **יב.** ריח רע שיש לו עקר⁶² - מרחיק ארבע אמות⁶³
 17 וקורא, אם פסק הריח; ואם לא פסק הריח - מרחיק
 18 עד מקום שפסק הריח. ושאין לו עקר, כגון מי
 19 שציץ ממנו ריח מלמטה - מרחיק עד מקום
 20 שתכלה הריח⁶⁴ וקורא⁶⁵. גרף של רעי ועביט של
 21 מימי-רגלים⁶⁶, אסור לקרות קריאת-שמע כנגדן,
 22 ואף-על-פי שאין בהם כלום ואין להם ריח רע,
 23 מפני שהם פבית-הפסא⁶⁷.

62 שצואה מונחת שם ומעלה ריח רע. (63 כשהיא מכוסה; שאילו הייתה מגולה ומונחת לפניו, היה צריך להרחיק ממנה כמלוא עיניו, כמבואר לעיל (הלכה ח).
 64 אבל אינו צריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח (ברכות כד.). והראב"ד משיג וסובר שצריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח, כדעת רב חסדא בגמרא (שם), וכן נפסקה ההלכה בשולחן ערוך אורח חיים (סימן ע"ט, סעיף א). (65 (ברכות, שם). (66 שניהם כלי חרס הם, אלא רעי קרוי: גרף, ושל מי רגליים קרוי: עביט, מלשון רש"י (ברכות כה:). (67 הואיל ומיוחדים לכך, ואפילו יתן לתוכם רביעית מים אינה מועילה, כדין כל בית כיסא. ואם הם של זכוכית או של מתכת ורחוצים יפה ואין בהם ריח רע - מותר לקרות קריאת שמע בצידם (שולחן ערוך אורח חיים פרק ז, סעיף א).

24 **יג.** צואה עוברת, כגון שהיתה שטה על-פני
 25 המים⁶⁸ - אסור לקרות כנגדה⁶⁹. ופי חזיר - כצואה
 26 עוברת דמי⁷⁰, ואסור לקרות כנגדו עד שיעברו ממנו
 27 ארבע אמות⁷¹.

68 או שהעבירו לפניו גרף של רעי וכיוצא בה. (69 עד שיעבירוהו לאחריו ארבע אמות, כמבואר לעיל (הלכה ח).
 70 דומה. (71 מפני שפיו מלוכלך תמיד בצואה (ברכות כה:). ושם בגמרא הוסיפו: "אפילו עולה מן הנהר", כלומר: אף על פי שרק עכשיו התרחץ בנהר - אסור לקרוא כנגדו, מכיוון שפיו מלוכלך תמיד, יש לו דין של "גרף של רעי", הנידון כבית הכיסא, כמבואר לעיל (הלכה י"ב).

28 **יד.** היה קורא והגיע למקום הטנפת⁷² - לא יניח
 29 ידו על פיו⁷³ ויקרא⁷⁴, אלא יפסיק עד שיעבר מאותו
 30 מקום. וכן הקורא שניצתה ממנו ריח מלמטה -
 31 יפסיק עד שתכלה באשה⁷⁵, וחזור לקריאתו; וכן
 32 בדברית-תורה. יצתה ריח מחברו - אף-על-פי
 33 שפסיק לקריאת-שמע, אינו פוסק לדברית-תורה⁷⁶.

72 מקום צואה או מי רגליים. (73 שיקרא בלחש, שלא יהא ניכר כלל שמרחש בשפתיו (פרישה, לטור אורח חיים סימן פ"ה). (74 (ברכות כד כד (75 ריח הרע, מלשון הכתוב (יואל ב, כ) "ועלה באשו ותעל צחנתו".
 76 (ברכות כה:), והטעם - כי בדברי תורה אי אפשר לו לעזוב את בית המדרש וללמוד בחוץ; אבל בקריאת שמע - יצא לחוץ ויקרא (מפירוש רש"י שם).

1 לקרות בצדה⁴⁹. נתן רביעית מים לתוך מי-רגלים
 2 של פעם אחת⁵⁰ - מותר לקרות עמהן בתוך ארבע
 3 אמות⁵¹.

(49 שאין הדבר תלוי בראייה אלא בכיסוי, כלשון הכתוב: "וכיסית את צאתך" - והרי מחיצת הזכוכית מכסה עליה (ברכות שם). (50 ולשתי פעמים שתי רביעיות וכן לעולם. (51 ואפילו קדמו המים למי הרגליים, אין הם מבטלים אותם בפחות מרביעית. ואין אומרים: "ראשון, ראשון בטל", כלומר: כל טיפה הנופלת למים, מתבטלת תיכף בנפילתה - אלא תמיד צריך שיהיה שיעור רביעית במים (שם). רביעית - רביעית הלוג והיא: כשיעור ביצה וחצי (שבת עו: ברש"י). ובלשון רבינו: "אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע" (הלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו הלכה ד, על פי דברי התלמוד פסחים קט.). וכיצד משערים ביצה וחצי? - ממלא כלי במים ומערה את המים לכלי אחר, וייתן לכלי הראשון שלוש ביצים, ואחר כך יערה לתוכו את המים מהכלי השני, ומחצית המים ההם שנשארו בכלי השני - הוא שיעור של ביצה וחצי (על פי טור אורח-חיים סימן תנ"ו).

4 **יא.** היתה צואה בגמא - עומד בסנדלו על הגמא
 5 וקורא⁵²; והוא⁵³ שלא יהיה סנדלו נוגע בה⁵⁴. היתה
 6 כנגדו צואה מעוטה ביותר, כמו טפה - רוקק עליה
 7 רק עבה עד שתתפסה וקורא⁵⁵. היתה נטישת צואה
 8 על פשו⁵⁶, או ידיו מטונפות מבית-הפסא, ולא היה
 9 להן ריח רע פלל מפני קטנן או יבשותן - מותר
 10 לקרות, לפי שאין להן ריח⁵⁷ רע. אבל אם היתה
 11 במקומה⁵⁸, אף-על-פי שאינה נראית כשהוא עומד
 12 - הואיל ונראית כשהוא יושב, אסור לקרות עד
 13 שיקנח יפה יפה, מפני שהצואה לחה היא ויש לה
 14 ריח⁵⁹ רע. וכמה גאונים⁶⁰ הורו, שאסור לו לקרות
 15 אם היו ידיו מטונפות; וכך ראו לעשות⁶¹.

(52 שהרי היא מכוסה על ידי סנדלו. (53 ובלבד. (54 שסנדלו נידון כמלבושו (שם). (55 ודווקא לאלתר כשהרוק בעביו, אבל לאחר שהרוק נבלע בצואה - הרי היא מגולה, ואסור לקרוא בצידה (ירושלמי ברכות פרק ג, הלכה ה). (56 התפשטות, מלשון: והינם נטושים על פני כל הארץ (שמואל-א פרק ל, פסוק ט"ו). ועניינה: שאין שם עיקר צואה, אלא הגוף מטושטש ומלוכלך ממראה הצואה. (57 (ברכות כה:), ורמז לזה "כל הנשמה תהלל יה" (תהילים קנ, ו) הפה והחוטם (אברים הנושמים) בכלל ההילול, ולא שאר האיברים (מלשון רש"י שם). (58 בפי הטבעת. (59 (יומא ל). (60 רב האי גאון ומפרשים אחרים, הובאו בפירוש "רבינו יונה" לברכות (פרק ג). (61 שאף על פי שמצד הדין אין לאסור הקריאה, בשעה שידיו מטונפות, הואיל ואין להם ריח רע - בכל זאת מגונה הוא לקרוא קריאת שמע בידיים מטונפות. וחכמינו ז"ל (ברכות כה:). סמכו על הפסוק: "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך" (תהילים לה, ו), כלומר: גם האברים שאינם נושמים כמו הפה והחוטם, צריכים להיות טהורים ונקיים בשעת קריאתנו אל ה'.

21 בְּטִלְתוּ מִתַּחַת לְבוֹרָא. וְקוֹרָא. אֲבָל לֹא יִחַץ צְוֹארוֹ
22 וְיִקְרָא, מִפְּנֵי שְׁלִבּוֹ רוּאָה אֶת הָעֶרְוָה, וְנִמְצָא כְּמִי
23 שְׁקוֹרָא בְּלֹא חֲגוּרָה.

(84) (ברכות כה:). (85) והוא מכוסה ממתניו ולמטה.
(86) (שם כד:). (87) כשהוא יושב ורגליו מקופלות תחתיו.
והוא הדין לשאר איבריו שלא יגעו בבשרו בעת קריאתו,
אלא "עקבו" משמיענו לרבותא: שאם אינו נוגע בערוותו
אף על פי שהוא מכונן נגד ערוותו ורואה אותה, מותר
לקרוא נגדו (רבינו יונה לברכות). (88) (שם כד:): שאם לא
יפסיק בטליתו מתחת ליבו הרי ליבו רואה את הערווה
ואסור. ומה שחילקו חז"ל בין "ליבו רואה" לשאר אברים,
אפשר משום שמצינו בלב לשון "ראייה", ככתוב (קהלת א,
טו): "וליבי ראה הרבה חכמה" ("תורה תמימה" פרשת תצא
אות ע"ה).

24 יֵחַ. שְׁנַיִם שְׁהִיּוּ יִשְׁנִים בְּטִלְתֵי אַחַת - כָּל אֶחָד מֵהֶן
25 אֲסוּר לְקָרוֹת, אֶף-עַל-פִּי שְׂיִכְסָה מִתַּחַת⁸⁹ לְבוֹ; עַד
26 שֶׁתֵּהָא טִלְתֵי מִפְּסָקַת בִּינְיָהֶן, עַד שְׁלֹא יִגַע בְּשָׂר זֶה
27 בְּבָשָׂר זֶה מִמְתְּנֵי וְלִמְטָה⁹⁰. וְאִם הָיָה יִשָּׁן עִם אִשְׁתּוֹ
28 אוֹ בָּנָיו וּבָנֵי-בֵיתוֹ הַקְּטָנִים⁹¹ - הָרִי גוֹפֵן כְּגוֹפּוֹ,
29 וְאִינוּ מְרַגְּשִׁים מֵהֶן. לְפִיכָף אֶף-עַל-פִּי שְׂבִשְׂרוֹ נוֹגַע
30 בָּהֶם, מִחֲזִיר פְּנִי⁹² וְחוֹצֵץ מִתַּחַת לְבוֹ⁹³ וְקוֹרָא⁹⁴.

(89) ולא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (90) שאם לא
כן הרי בשר זה נוגע בזה ויבוא לידי הרהור עבירה (ברכות
כד:). (91) שהוא רגיל בהם ולא יביאוהו לידי הרהור.
(92) אבל אם לא יחזיר פניו אי אפשר שלא יבוא להרהר בה.
(93) שלא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (94) (שם).

31 יֵט. עַד אֵימְתֵי הֵם קְטָנִים לְעִנְיָן זֶה? עַד שְׂיֵהָא
32 הַזְכָּר בֵּין שְׂתִים-עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַנְּקֵבָה בֵּין
33 אַחַת-עֶשְׂרֵה שָׁנָה⁹⁵ וְיוֹם אֶחָד; וְהָא שְׂיֵהָא תַּכְנִיתָם
34 כְּתַבְנִית גְּדוּלִים, שְׂדִים נִכְנּוּ וְשִׁעְרָה צְמַח⁹⁶; וְאֶחָד-
35 כָּף לֹא יִקְרָא עַד שֶׁתַּפְּסִיק טִלְתֵי בִּינְיָהֶן. אֲבָל אִם
36 עֲדִין לֹא הָיוּ שְׂדִים נִכְנּוּ וְשִׁעְרָה צְמַח - קוֹרָא עִמְהֶן
37 בְּקִרְבֵי בְּשָׂר וְאִינוּ צְרִיף הַפֶּסֶק, עַד שְׂיֵהָיָה הַזְכָּר בֵּין
38 שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַנְּקֵבָה בֵּין שְׂתִים-
39 עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד⁹⁷.

(95) שעד אז לא באו לכלל ביאה ואין אדם מתאוה להם.
(שם). (96) מלשון הכתוב (יחזקאל טז, ז), והוא השער
הגדל במקום הערווה והוא מהווה סימן נערות לבת, וסימן
גדלות לבן ומפורש בניה (פרק ו, משנה א), וכן מבוארים
פרטי סימני הנערות ב"משנה תורה" (הלכות אישות פרק
ב). (97) כי מגיל זה ואילך נקראים הם בנידון דידן:
גדולים (ברכות כד:); ואפילו כשאינם מפותחים בגופם ולא
הביאו "סימני נערות".

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) מי הם הפטורים מקריאת שמע; אם הטמאים חייבים
לקרות קריאת שמע וברכותיה, תקנת עזרא ובית דינו
שבטלה.

1 טו. הָיָה קוֹרָא קְרִיאַת-שְׁמַע בְּבֵית, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם
2 יֵשׁ שָׁם צוּאָה אוֹ מִימֵי-רִגְלָם אוֹ אֵין שָׁם - הָרִי זֶה
3 מִתָּר לְקָרוֹת⁷⁷. הָיָה קוֹרָא בְּאִשְׁפָּה, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם
4 יֵשׁ שָׁם צוּאָה אוֹ אֵין שָׁם - לֹא יִקְרָא עַד שְׂיִבְדֵּק,
5 שְׂחֻזְקַת הָאִשְׁפָּה שְׂהִיא מְקוּם הַטְּנָפַת. אֲבָל סַפֵּק
6 מִי-רִגְלָם - אֶפְלוּ בְּאִשְׁפָּה, מִתָּר לְקָרוֹת⁷⁸.

(77) כי סתם בית הוא בחזקת נקי. (78) (ברכות, שם),
והטעם - כי לא אסרה תורה לקרות בצד מי רגליים אלא
כנגד עמוד הקילוח בלבד (זאת אומרת: בשעת זרימת
השתן). ככתוב: (דברים כג, יג) "ויד תהיה לך מחוץ למחנה
ויצאת שמה חוץ", כלומר: לא נאמר בהם כיסוי, אלא
יצאה לחוץ כדי שלא יקראו אחרים כנגד עמוד הקילוח.
ברם החכמים גזרו שלא לקרות בצידי גם אחרי נפילתם
לארץ, אבל לא גזרו אלא על וודאם ולא על ספיקם; אבל
בצוואה שנאמר בה: "וכסית את צאתך" (שם, יד) יש
להחמיר אפילו בספיקא.

7 טז. פֶּשֶׁם שְׂאָסוּר לְקָרוֹת כְּנִגְדַּ צוּאָה וּמִי-רִגְלָם עַד
8 שְׂיִרְחִיק, כָּף אֲסוּר לְקָרוֹת כְּנִגְדַּ הָעֶרְוָה⁷⁹ עַד
9 שְׂיִחְזִיר⁸⁰ פְּנָיו. אֶפְלוּ פּוֹתִים⁸¹ אוֹ קָטָן, לֹא יִקְרָא כְּנִגְדַּ
10 עֶרְוֹתָן, אֶפְלוּ מִחֻצָּה שֶׁל זְכוּכִית מִפְּסָקַת - הוֹאִיל
11 וְהוּא רוּאָה אוֹתָהּ, אֲסוּר לְקָרוֹת עַד שְׂיִחְזִיר פְּנָיו.
12 וְכָל גּוֹף הָאִשָּׁה עֶרְוָה. לְפִיכָף לֹא יִסְתַּפֵּל בְּגוֹף
13 הָאִשָּׁה כְּשֶׁהוּא קוֹרָא, וְאֶפְלוּ אִשְׁתּוֹ. וְאִם הָיָה מְגַלָּה
14 טַפְּחָה⁸² מְגוּפָה, לֹא יִקְרָא כְּנִגְדָּה⁸³.

(79) משום שנאמר (דברים כג, טו): "והיה מחניך קדוש ולא
ייראה בך ערוות דבר ושב מאחריך". (80) אבל אינו צריך
להרחיק ד' אמות כמו בצוואה, כי לא הקפידה התורה אל
על הראייה בלבד, ולפי זה אם עצם את עיניו, או בלילה,
או סומא שאינו רואה את הערווה - מותר לקרות קריאת
שמע כנגדה, מה שאין כן בצוואה, אפילו כשאינו רואה
אותה, כגון שעצם את עיניו וכדומה - אסור לקרות כנגדה.
שכל זמן שהמקום מלוכלך אין אתה קורא בו "והיה מחניך
קדוש" (שולחן ערוך אורח חיים סימן ע"ט סעיף א; סימן
ע"ו סעיף ו). (81) (ברכות כה:): שהייתי יכול לומר: הואיל
"ובשר חמורים בשרם" (יחזקאל כג, כ), דינם כשאר בעלי
חיים - קא משמע לן שאסור. "ומכוון זה אל העמים
הפראים השוכנים בנדיקוי הסלעים והולכים ערומים כחיותו
שדה" ("תורה תמימה" פרשת תצא אות ע"ד).
(82) ממקום שדרכו להיות מכוסה. (83) (ברכות כה:),
והעירו ב"הגהות מיימוניות" שדווקא באשתו צריך טפח,
אבל באשה אחרת פחות מטפח נקרא ערווה ואסור לקרות
כנגדה.

15 יז. וְכַשֵּׁם שֶׁהוּא אֲסוּר כְּנִגְדַּ עֶרְוֹת אַחֲרִים, כָּף הוּא
16 אֲסוּר לְקָרוֹת כְּנִגְדַּ עֶרְוֹת⁸⁴; וְלֹא יִקְרָא כְּשֶׁהוּא עֶרֶם,
17 עַד שְׂיִכְסָה עֶרְוֹתוֹ. הָיְתָה חֲגוּרָה שֶׁל בְּגָד אוֹ עוֹר אוֹ
18 שֶׁק עַל מְתְּנָיו⁸⁵, אֶף-עַל-פִּי שְׂשָׂאָר גּוּפוֹ עֶרֶם - מִתָּר
19 לוֹ לְקָרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע⁸⁶; וְהוּא שְׁלֹא יֵהִיָּה עֶקְבוֹ⁸⁷
20 נוֹגַע בְּעֶרְוֹתוֹ. הָיָה יִשָּׁן בְּטִלְתּוֹ וְהָיָה עֶרֶם - חוֹצֵץ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ז כסלו - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיושבת עליו מפני אבלו (ירושלמי ברכות פרק ג, ה"א).
וסמכו חכמינו ז"ל על הפסוק למען תזכור את יום צאתך
מארץ מצרים כל ימי חיך (דברים טז, ג) - "ימים שאתה
עוסק בהם בחיים, ולא ימים שאתה עוסק בהם במתים"
(שם. 15) משום שהעוסק במצוה, פטור ממצוה אחרת.
(16) מסתלק. (17) שאסור לקרוא בתוך ארבע אמות של מת
- משום "לועג לרש", הואיל והמת אינו בכלל מצוות,
והכתוב אומר: "לועג לרש חרף עושהו" (משלי יז, ה).
(18) ברכות יח, ע"א. (19) שם יד, ע"ב.

ד. אין מוציאין את המת לקברו סמוך לזמן
קריאת-שמע²⁰, אלא-אם-כן היה אדם גדול²¹. ואם
התחילו והוציאו והגיע זמן הקריאה, והן מלוין את
המת - כל שיש למטה צרף בהן, כגון נושאי המטה
והלופיהן והלופי חלופיהן²², בין שהיו לפני
המטה, בין שהיו לאחור המטה - פטורין. ושאר
המלוין, שאין למטה צרף בהן²³ - חייבין²⁴.

20) שלא יתבטלו מקריאת-שמע בזמנה. (21) שם יט, ע"א.
הואיל ואדם חשוב הוא אין כבודו שיתעסקו בשום דבר
ואפילו בקריאת-שמע, עד שיקברוהו בכבוד (בית יוסף
'טור' או"ח סימן ע"ז). וכדאי להעיר שב'שולחן ערוך' לא
הביאו חילוק זה להלכה; וכן ה'טור' לא כתב לחלק בין
אדם פשוט לאדם חשוב, והטעם - מפני שאין בדרותינו
אדם חשוב כזה, שיהא ראוי שלא יקראו קריאת-שמע בגללו
עד שיקברוהו (בית יוסף, שם). (22) רגילים היו להתחלף
בנשיאת מיטת המת, שהכל חפצים לזכות בה. (23) אלא
מלווים את המת משום כבודו בלבד. (24) ברכות יז, ע"ב.

ה. היו עוסקין בהספד²⁵ והגיע זמן קריאת-שמע,
בזמן שהמת מנח לפניהן - נשמטים אהד אהד²⁶
וקוראין, וחוזרין להספד. אין המת מוטל לפניהם²⁷
- כל העם קורין קריאת-שמע, והאבל יושב
ודומם²⁸, לפי שאינו חייב לקרות עד שיקבר את
מתו.

25) שהעם שומע דברי הספד מפי החזנים המספידים ('טור'
או"ח סימן ע"ב). (26) אבל לא כולם בבת אחת, משום
כבוד המת. (27) כגון שהמת בבית אחר והם מספידים
אותו כאן, או שהיה המת נתון (באותו החדר) לצד אחר
(מלשון רש"י ברכות יט.). (28) ובגמרא (ברכות יט.)
אמרו, שהאבל מצדיק עליו את הדין, ואומר: "צדיק אתה
ה' על כל הבא עלי; יהי רצון מלפניך שתגדור את פרצותי
ואת פרצות כל עמך ישראל ברחמים". וכן הוא בר"ף
וברא"ש.

ו. קברו את המת, וחרזו האבלים לקבל תנחומין,
וכל העם הולכים אחריהם ממקום הקבר למקום
שעומדים בו האבלים לעשות שוהרה²⁹ לקבל
תנחומים: אם יכולים העם להתחיל ולגמר אפלו
פסוק אהד³⁰ קדם שגיעו לשוהרה - יתחילו; ואם
לאו - לא יתחילו; אלא ינחמו את האבלים³¹, ואחר

א. נשים ועבדים² וקטנים³ פטורים מקריאת-שמע⁴.
ומלמדין את הקטנים לקרותה בעונתה, ומברכין
לפניה ולאחריה, כדי לחנכן⁵ במצות. מי שהיה לבו
טרוי ונחפו לדבר מצוה - פטור מכל המצוות⁶
ומקריאת-שמע⁷. לפיכך חתן שנושא בתולה, פטור
מקריאת-שמע עד שיבא עליה, לפי שאין דעתו
פנויה, שמה לא ימצא לה בתולים⁸. ואם שהה עד
מוצאי⁹ שבת ולא בעל - חייב לקרות ממוצאי-שבת
ואילך, שהרי נתקרה דעתו ולבו גם בה¹⁰ אף-על-
פי שלא בעל¹¹.

2) כנענים, שנמכרו לישראל, ומחוייבים בכל המצוות
שהנשים חייבות בהן. (3) הפחותים מ"ג שנה. ואע"פ
שכבר הגיעו לחינוך במצוות, והאב מצווה ללמדם "לקרותה
בעונתה" כבסמוך. (4) ברכות כ., והטעם שנשים ועבדים
פטורים מקריאת-שמע - מפני שמצות קריאת-שמע נוהגת
רק בשעות ידועות מן היום, וכל מצות-עשה "שהזמן
גרמא", נשים ועבדים פטורים ממנה (הלכות עבודה-זרה
פרק י"ב, הלכה ג). ובירושלמי ברכות (פ"ג, ה"ג) אמרו:
"עבדים מניין? שנאמר: "שמע ישראל... ה' אחד" - את
שארין לו אדון אלא הקב"ה, יצא העבד שיש לו אדון אחר".
(5) אף-על-פי שמן התורה אין הקטנים בכלל המצוות, אבל
מדברי סופרים הוא לחנכם במצוות - ולפיכך חייב האב
ללמד את בנו הקטן לקרותה בזמנה, כדי לחנכו במצוות,
וכן אמר שלמה (משלי כב, ו): "חנוך נער על פי דרכו, גם
כי יזקין לא יסור ממנה". (6) שכן הלכה היא: "העוסק
במצות פטור מן המצוה" (סוכה כה.). (7) אף-על-פי
שחשובה מאד, שיש בה קבלת עול מלכות שמים. (8) והרי
הוא כטורד לדבר מצוה. (9) שהוא כבר היום החמישי
לנשואיו, שהרי זמן נשואיהם היה ביום רביעי, כדברי
המשנה (כתובות פ"א, משנה א) "בתולה נישאת ליום
הרביעי". (10) מתוך שנתרגל בה, שוב אין עליו טרדת
הנישואין. (11) ברכות טז, ע"א.

ב. אבל הנושא את הבעולה, אף-על-פי שעוסק
במצוה - חייב לקרות, הואיל ואין לו דבר שמבליבל
דעתו¹². וכן כל פיוצא בזה.

(12) שהרי אינו מחשב על עסק בתולים.

ג. מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל¹³ עליו -
פטור מקריאת-שמע עד שיקברו, מפני שאין דעתו
פנויה לקרות¹⁴. ואם היה משמר את המת -
אף-על-פי שאינו מתו, פטור מקריאת-שמע¹⁵. ואם
היו השומרים שנים - האהד משמר, והשני נשמט¹⁶
למקום אחר¹⁷ וקורא, וחרזו ומשמר, ונשמט האחר
וקורא¹⁸. וכן החופר קבר למת, פטור מקריאת-
שמע¹⁹.

(13) כגון אחד מששת קרוביו המנויים בפרשת אמור (ויקרא
כא, ב"ד). (14) כלומר: אפילו כשיש מי שישתדל בכל
צרכי המת, פטור האבל מקריאת-שמע, כי אין דעתו

13 או בנדה וזכה ומשפכה⁴⁰ וכיוצא בהן⁴¹. ועזרא
14 ובית-דינו תקנו⁴², שלא יקרא בדברי-תורה בעל-
15 קרי⁴³ לבדו, והוציאנהו מכלל שאר הטמאין⁴⁴ עד
16 שישטבל⁴⁵. ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא
17 היה כח ברב הצבור לעמוד בה, לפיכך בטלה⁴⁶.
18 וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת-
19 שמע⁴⁷ והן בעלי קריין⁴⁸, לפי שאין דברי-תורה
20 מקבלין טמאה⁴⁹, אלא עומדין בטהרתן לעולם,
21 שנקאמר: 'הלוא כה דברי פאש נאם יי' - מה אש
22 אינה מקבלת טמאה, אף דברי-תורה אינם מקבלין
23 טמאה⁵⁰.

(38) אף-על-פי שעדיין טומאתם עליהם. (39) על-ידי
טבילה במקוה מים. (40) כנוסח בעל "מעשה רוקח" ועוד.
ונוסח אחר: "ומשכבה". (41) כגון הנוגע בזה או בטמא
מת, שמיד אחרי טבילתם נטהרים - בכל זאת מותרים
לקרוא בדברי תורה בעוד טומאתם עליהם, שהרי אפילו
זבים ומצורעים עצמם קיבלו את התורה בהר סיני (ברכות
כב.). (42) בבא-קמא פב, ע"ב. (43) בעל מקרה לילה,
כלשון הכתוב (דברים כג, יא. וראה ויקרא טו, טז).
(44) המותרים לקרוא. (45) כי בעל קרי אין טומאתו באה
לו אלא מתוך קלות ראש וזחות הדעת, לפיכך גזרו עליו
(ברכות כב. וברשי" שם). וחכמינו ז"ל מצאו סמך לתקנה
זו. נאמר בדברי תורה: "והודעתם לבניך ולבני בניך", וסמוך
לו נאמר: "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב" (דברים
ד, ט"ז) מה להלן בעלי קריין אסורין (שהרי קודם מתן תורה
נצטוו לפרוש מנשותיהם, ראה שמות יט, טו), אף כאן בעלי
קריין אסורים (ברכות כא:). (46) כלומר: בטלה מעצמה
ולא שביטלהו בית-דין, שהרי "אין בית-דין יכול לבטל את
דברי בית-דין חבירו אלא-אם-כן גדול ממנו בחכמה
ובמנין" (עדות פרק א, משנה ה), ואחרי בית-דינו של עזרא
לא קם עוד בית-דין כמוהו, אלא מתוך שלא היה כח ברוב
הציבור לעמוד בה, לא כפה בית-דין את העם על קיום
התקנה ובטלה מאליה. וכלל הוא: כל שלא פשט האיסור
ברוב הציבור מחמת שאין בו כח לעמוד בו - הרי האיסור
בטל מאליו, ואין צורך אפילו בבית-דין אחר שיבוא לבטלו
(עבודה-זרה לו.). (וראה הלכות ממרים פ"א, ה"ו).
(47) ואין זה סותר לדברי רבינו לעיל (פ"ג, ה"ד), שאסור
לקרוא "שמע" וכן להרהר בדברי תורה במקומות המטונפים
- כי שם מדובר בדבר נמאס המונח לעינינו, או שאנו
מרגישים בריחו הרע, ויש בזה משום בזיון שאומרים דברי
תורה שם; אבל טומאת הטמאים האמורה כאן איננה דבר
מורגש ומוחש, אלא דבר עיוני הוא: שאיש זה טמא הוא
מצד גזירת התורה, ועל זה נאמר: "אין דברי תורה מקבלים
טומאה" (כסף-משנה). (48) שלא טבלו מטומאת קרי.
(49) ובנוגע לתפילה, ראה לקמן הלכות תפילה (פ"ד, הלכה
ד"ו ובביאורנו שם). (50) ברכות כב., ואמרו שם: "מעשה
בתלמיד אחד שהיה מגמגם (לא ביטא את תלמודו בצחות,
כי בעל קרי היה) למעלה מרבי יהודה בן בתירא, אמר לו:
בני! פתח פיך ויאירו דבריך, שאין דברי תורה מקבלים
טומאה".

סליק הלכות קריאת-שמע

1 שישטרו מהן יתחילו לקרות³². בני-אדם העומדים
2 בשורה³³ - הפנימיים, שהן רואין פני האבלים,
3 פטורין מקריאת-שמע; והחיצונים, הואיל ואינן
4 רואין את האבלים - חזיבין בקריאת-שמע במקומן³⁴.

(29) שהעם עומד בשורה מכאן ומכאן, והאבל עובר ביניהם
ומנחמים אותו. (30) הוא הפסוק הראשון של קריאת-
שמע, שיש בו עיקר קבלת עול מלכות שמים. (31) (ברכות
יז:) שתנחומי אבלים, מצוה מן התורה היא. ובכלל גמילות
חסדים היא, שגומל חסד לחיים ולמתים כאחד. וגמילות
חסדים מן התורה היא, כמו שאמרו חז"ל (בבא מציעא יז:):
והודעת להם את הדרך ילכו בה וגו' (שמות יח, כ) "את
הדרך" - זו גמילות חסדים, וכן מצינו בהקדוש-ברוך-הוא
שניחם אבלים, שנאמר (בראשית כה, יא): "ויהי אחרי מות
אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו" (ראה סוטה יד.).
ולפיכך פטורים המנחמים מקריאת-שמע, שכבר אמרנו:
העוסק במצוה פטור מן המצוה (רבינו יונה). (32) מדברי
רבינו משמע שאין הדברים אמורים אלא כשיש עוד שהות
לקרוא, אבל אם אין עוד שהות לקרוא - יתחילו בכל אופן,
כיון שעדיין לא התחילו במצוות תנחומין (כסף-משנה,
וראה מגן-אברהם או"ח סי' ע"ז סק"ד). (33) ונוסח אחר:
בשוורת. (34) ברכות יז, ע"ב. והראב"ד חולק, וסובר שאין
הפירוש "פנימיים" כמשמעות דברי רבינו, אלא כל שהם
קרובי האבל הצריכים לראותו, הם הנקראים: "פנימיים",
ואפילו כשהם עומדים בשורה החיצונה; וכל שאינם
ממשפחת האבל ואינם צריכים לראותו, נקראים:
"חיצוניים", ואפילו הם עומדים בשורה הפנימית קרוב
לאבל.

5 ז. כל מי שהוא פטור מלקרות קריאת-שמע, אם
6 רצה להחמיר על עצמו לקרות - קורא; והוא,
7 שתהא דעתו פנויה עליו³⁵. אבל אם היה זה הפטור
8 מלקרות מבהל³⁶ - אינו רשאי לקרות עד שתתישב
9 דעתו עליו³⁷.

(35) כמו שמצינו ברבן גמליאל "שקרא בלילה הראשון
שנשא" (אשה), ואמר לתלמידיו - שהעירו לו על כך - "איני
שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפילו שעה אחת"
(ברכות פ"ב, מ"ה). (36) נרעש, בלתי מיושב. (37) כדי
שיוכל לקרוא ק"ש בכוונה. והראב"ד שואל: ומה בכך
(שאינו יכול לכיין), יקרא ויהא כקורא בתורה, ולא יהיה
כפורק שם שמים מעליו? ולדעתו צריך כל חתן לקרות
קריאת-שמע. וכבר כתבו ה'תוספות' (ברכות יז:): שבזמן
הזה שאין אנו מכוונים היטב בקראנו את שמע בכל יום, גם
החתן בליל נשואיו צריך לקרוא, ואף-על-פי שלא יכוין בה
כראוי; כי אם לא יקרא, הרי זה נראה כיהירות, כאילו
אומר: כל פעם אני מכוין בקריאתי, ורק היום איני בטוח
אם אכוין בה כראוי, וכן נפסקה ההלכה בשו"ע (או"ח סימן
ע, סעיף ג).

10 ת. כל הטמאין חזיבין בקריאת-שמע, ומקבלין
11 לפניה ולאחריה והן בטמאתן³⁸, אף-על-פי שאפשר
12 להן לעלות מטמאתן³⁹ בו ביום, כגון הנוגעים בשרץ

הַלְכוֹת תְּפִלָּה וּבְרַכַּת כֹּהֲנִים

1 יש בכללן שתי מצות עשה. א) לעבד את ה' בכל יום בתפילה. ב) לברך פהנים את ישראל בכל יום.

4 וּבְאוֹר שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלֶּי:

1) משרש פלל. וענינו - שפוט, כמו: ופללו אלהים (שמואל-א ב, כה): ונתן בפלילים (שמות כא, כב), והמתפלל מבקש מאת ה' פליחה ומשפט, כלומר: שישפטנו ברחמים, כדברי הנביא (ירמיה י, כד): יסוני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעיטני.

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

1) אם מניין התפילות וזמנן מן התורה; אם מותר להוסיף במנין התפילות; אם מותר לציבור להתפלל תפילת נדבה.

5 א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם, שְׁנֵאמְרוּ: 6 'וְעַבַדְתֶּם אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם'. 2. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמֹדוֹ, 7 שְׁעִבְדָה זוּ הִיא תְּפִלָּה, שְׁנֵאמְרוּ: 'וְלַעֲבָדוֹ בְּכָל 8 לְבַבְכֶם' 4 - אָמְרוּ חֲכָמִים: 5. אֵיזוֹ הִיא עֲבוּדָה 9 שְׁפֵלֶכ? זוּ תְּפִלָּה. 6. וְאֵין מִנֵּן הַתְּפִלוֹת מִן הַתּוֹרָה; 10 וְאֵין מִשְׁנֵה הַתְּפִלָּה הַזֹּאת מִן הַתּוֹרָה; 8. וְאֵין לְתְּפִלָּה 11 זְמַן קְבוּעַ 9 מִן הַתּוֹרָה.

2) זו קריאת-שמע ותפילה (בבא-מציעא קז:). ואף-על-פי שלא נתפרש בפסוק זה שחיוב תפילה הוא בכל יום - הדעת מחייבת זאת; שאם לא כן, נבוא לומר שהיא פעם אחת בכל ימי חייו - וזהו דבר שלא תסבלהו הדעת (כסף-משנה). ואף-על-פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר: ולעמוד בבוקר להודות ולהלל לה' וכן לערב (דברי הימים-א כג, ל). ויש אומרים: הואיל ובסוף פסוק זה נאמר: "וברך את לחמך ואת מימך", והרי לחם ומים הם צרכים חיוניים שהאדם צריך להם בכל יום - לפיכך גם התפילה שאדם שואל בה צרכיו, היא בכל יום ('קריית ספר'). 3) כל דבר מתורה שבעל-פה שקיבלוהו חז"ל איש מפי איש עד למשה רבינו, ויש לו אסמכתא בקרא - קוראו רבינו: "מפי השמועה" ("יד מלאכי"). 4) הואיל ומן הפסוק הקודם "ועבדתם" שבו נצטוינו על עבודה ה' לא נתפרש עבודה זו מה טיבה. לפיכך הוצרך רבינו להביא פסוק זה שעבודת ה' היא עבודה שבלב, וזו - תפילה. ומאחר שהפסוק הזה אינו מדבר בתורת מצוה ומחייב אלא דרך סיפור דברים: אם שמוע תשמעו... לאהבה את ה' ולעבדו בכל לבבכם - ונתתי מטר ארצכם, לכן משמש הפסוק "ועבדתם" המקור למצות תפילה (כסף-משנה). 5) תענית ב, ע"א. 6) המביעה רחשי לב האדם ושפך שיחו לפני קונו. - כאן סוף הלכה א (לפי דפוס מנטובה, שכ"ו). וה'חינוך' (מצוה תל"ג) אומר: "כבר הקדמתי לך שהברכות והטובות יחולו על בני אדם כפי פעולתם וטוב לבבם. ואדון הכל שבראם הדריכם במצוותיו שיזכו בהן, ופתח להם פתח אשר ישיגו בו כל משאלותיהם לטוב, והוא: שיבקשו ממנו ברוך-הוא, אשר בידו הסיפוק והיכולת למלא את כל חסרונם, כי הוא יענה לכל אשר יקראוהו באמת". 7) שבכל יום. אלא חז"ל קבעו מנינם, כמבואר בסמוך (הלכה ה). 8) אלא באיזה

נוסח שידמנו לו לאדם - יתפלל. משנה - נוסח, מלשון הכתוב: משנה התורה הזאת (דברים יז, יח) שתרגמו: פתשגן אורייתא הדא. ופירוש פתשגן - נוסח (כסף-משנה בשם ה"ר מנוח). וכן 'הערוך', ערך: פתשגן, ויש גורסים: "מטבע התפילה". 9) לומר: שעה זו זמן תפילה היא, וכשעברה השעה - עבר זמנה; אלא כל השעות כשרות לתפילה, לא כקריאת-שמע שזמנה קבוע "בשכבך ובקומך". אבל חכמינו ז"ל קבעו זמנה, כמו ששינונו (תוספתא ברכות פ"ג): "כשם שנתנה תורה קבע לקריאת-שמע, כך נתנו חכמים קבע לתפילה".

12 ב. וּלְפִיכָף 10 נָשִׂים וְעַבְדִּים 11 תִּיָּבִין בְּתְּפִלָּה, לְפִי 12 שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שְׁלֵא הַזְּמַן גִּרְמָא 12. אֲלֵא חֵיוֹב 13 מִצְוָה זוּ כֶּף הוּא 13 - שֶׁהִיא אָדָם מִתְּחַנֵּן וּמִתְּפַלֵּל 14 בְּכָל יוֹם, וּמַגִּיד שֶׁבָחוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא, 15 וְאַחֲרֵיכֶן שׁוֹאֵל צָרְכָיו 14, שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶם, בְּבִקְשָׁה 16 וּבִתְחִנָּה, וְאַחֲרֵיכֶן נוֹתֵן שְׁבַח וְהוֹדָיָה 15 לַה' עַל 17 הַטּוֹבָה שֶׁהִשְׁפִיעַ לוֹ, כֹּל אֶחָד לְפִי כַחוּ 16.

10) הואיל ואין לתפילה זמן קבוע. 11) שהם פטורים מכל מצוות-עשה שהזמן גרמא. (ראה הלכות ע"ז פ"ב, ה"ג). ובעבדים כנענים מדובר כאן שחייבים במצוות שניים חייבות (חגיגה ד.). 12) כי מן התורה זמנה היא (ברכות פ"ג, מ"ג). 13) כלומר: מכיון שאין מטבע התפילות ומנינן מן התורה, א"כ מה נתחייבנו להתפלל? וכמה נתחייבנו להתפלל? את זה הולך לבאר רבינו כאן ובהלכה הבאה, ומיישב: שיהא אדם מתחנן וכו' (כסף-משנה). 14) ברכות לב, ע"א: "דרש רבי שמלאי: לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש-ברוך-הוא ואחר-כך יתפלל (יבקש צרכיו), שכן מצינו במשה: ואתחנן אל ה'... אתה החילות להראות את עבדך... אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך... וכתוב אחריו: אעברה נא ואראה את הארץ הטובה (דברים, ג כד-כה) - הרי הקדים משה שבחו של מקום קודם שהציע לפניו את בקשתו. 15) המקור לזה ב'ספרי' (פרשת ברכה) 'ויאמר: ה' מסיני בא וזרח משעיר' - מגיד הכתוב, שכשפתח משה לא פתח בצרכם של ישראל תחילה עד שפתח בשבחו של מקום, שנאמר: ויאמר ה' מסיני בא וגו', ואח"כ פתח בצרכם של ישראל, שנאמר: ויהי בישורון מלך, וחזר וחתם בשבחו של מקום, שנאמר: אין כאל ישורון (דברים לג, כו). 'פרי מגדים' בפתחתו לשו"ע או"ח. וראה סמוכים לזה (ברכות לד.). 16) כח השגתו ויכלתו.

19 ג. אִם הָיָה רְגִיל 17 - מִרְבָּה בִּתְחִנָּה וּבִקְשָׁה; וְאִם 20 הָיָה עֲרַל שְׁפִתָּיִם 18 - מְדַבֵּר פְּפִי יִכְלָתוֹ, וּבְכָל עַת 21 שְׁוִירָצָה. וְכֵן מִנֵּן הַתְּפִלוֹת - כֹּל אֶחָד פְּפִי יִכְלָתוֹ: 22 יֵשׁ מִתְּפַלֵּל פְּעַם אַחַת בַּיּוֹם, וְיֵשׁ מִתְּפַלֵּלִין פְּעָמִים 23 הַרְבֵּה. וְהַפֵּל יִהְיוּ מִתְּפַלֵּלִין נִכְח הַמִּקְדָּשׁ 19, בְּכָל 24 מְקוֹם שֶׁיִּהְיֶה 20. וְכֵן הָיָה הַדְּבָר תְּמִיד 21, מִמֹּשֶׁה רַבְּנוֹ 25 וְעַד עַזְרָא 22.

17) שיש לו לשון לימודים לדבר צחות. 18) כלומר:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 תְּמִידִין³³; וְכָל יוֹם שְׁלִישׁ קָרְבַּן מוֹסֵף³⁴, תִּקְנוּ בּוֹ
24 תְּפִלָּה שְׁלִישִׁית כְּנֶגֶד קָרְבַּן מוֹסֵף³⁵. וְתְּפִלָּה שֶׁהִיא
25 כְּנֶגֶד תְּמִיד שֶׁל בֶּקָר, הִיא הַנְּקָרָאת תְּפִלַּת הַשָּׁחַר;
26 וְתְּפִלָּה שֶׁכְּנֶגֶד תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים, הִיא הַנְּקָרָאת
27 תְּפִלַּת מְנַחָה³⁶; וְתְּפִלָּה שֶׁכְּנֶגֶד הַמוֹסֵפִין, הִיא נְקָרָאת
28 תְּפִלַּת הַמוֹסֵפִין.

32) אנשי כנסת הגדולה. (33) שהקריבו במקדש שנים ליום עולה תמיד; אחד בבוקר, והשני בין הערבים (במדבר כח, ג'ד). (34) כגון: בשבתות ובראשי חדשים. (35) ברכות כו, ע"ב. (36) על שם זמן תפילתה שהוא בעת מנוחת השמש והשקט אורה הגדול. "לרוח היום" (בראשית ג, ח) מתרגם אונקלוס: "למנח יומא" (רמב"ן לשמות יב, ו); ומעין זה ב"פירוש המשנה" לרבינו (ברכות פ"ד מ"א).

29 ו. וְכֵן תִּקְנוּ, שֶׁיְהִי אָדָם מִתְּפִלַּל תְּפִלָּה אַחַת
30 בְּלַיְלָה³⁷, שֶׁהָיָה אִיבְרֵי תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים
31 מִתְּעַפְּלִין³⁸ וְהוֹלְכִין כָּל הַלַּיְלָה, שְׁנֹאמַר: 'הִיא
32 הָעֵלָה' וְגו'; פִּעֻנָּן שְׁנֹאמַר: 'עֶרְבִי³⁹ וְכָרַךְ וְצָהָרִים
33 אֲשִׁיחָה וְאָהֳמָה וְיִשְׁמַע קוֹלִי'. וְאִין תְּפִלַּת עֶרְבִית
34 חוֹבָה כְּתְּפִלַּת שָׁחֲרִית וּמְנַחָה⁴⁰. וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן נִגְהוּ
35 כָּל יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם לְהִתְפַּלֵּל
36 עֶרְבִית, וְקְבֹלוּהָ עֲלֵיהֶם כְּתְּפִלַּת חוֹבָה⁴¹.

37) והיא הנקראת: תפילת ערבית. (38) נקטרים ונשרפים. (39) הרי שגם בערב יש תפילה (וראה ברכות לא). (40) שם כז, ע"ב: "תפילת ערבית רשות". ויש להעיר שלדעת ה'תוספות' (שם) אין הכוונה ב"רשות" שיכול לבטלה מתי שירצה, אלא היא נחשבת "רשות" ביחס למצוה אחרת שזמנה עובר, אז תידחה תפילת ערבית מפניה, אבל בחינם אין לבטלה. (41) רי"ף פ"ד דברכות. ומכל-מקום, אין השי"ן חוזר על תפילת שמונה-עשרה בקול רם, כמו שהוא חוזר בשאר התפילות - מפני שאין תפילת ערבית חובה, ולפיכך אין לברך ברכות לבטלה; שהרי אין כאן אדם שנתחייב בה, כדי להוציאו ידי חובתו. מדברי רבינו (פ"א ה"ט).

37 ז. וְכֵן תִּקְנוּ תְּפִלָּה אַחַר תְּפִלַּת מְנַחָה, סְמוּךְ
38 לְשִׁקְיעַת הַחֲמָה, בְּיוֹם הַתְּעַנִּית בְּלַבֹּד⁴², כִּדִּי לְהוֹסִיף
39 תְּחִנָּה וּבִקְשָׁה מִפְּנֵי הַתְּעַנִּית; וְזוֹ הִיא הַתְּפִלָּה
40 הַנְּקָרָאת תְּפִלַּת נְעִילָה⁴³, כְּלוּמַר - נִנְעֵלוּ שְׁעָרֵי
41 שְׁמַיִם בְּעֵד הַשֶּׁמֶשׁ וְנִסְתְּרָה, לְפִי שְׁאִין מִתְּפַלְּלִין
42 אוֹתָהּ אֲלָא סְמוּךְ לְשִׁקְיעַת הַחֲמָה⁴⁴.

42) כמו יום צום כיפור ושאר תעניות ציבור שגזורים בית-דין על כל צרה שלא תבוא, כגון: על עצירת גשמים וכדומה; אבל לא בט' באב ובי"ז בתמוז, שהם רק זכר למאורעות שאירעו בהם לפנינו, ראה לקמן (פרק י"ד, הלכה ב). (43) ובירושלמי (ברכות פ"ד, ה"א) אמרו: "מנין לנעילה? אמר רבי לוי: נאמר: גם כי תרבו תפילה. (ישעיה א, טו) מכאן: שכל המרבה בתפילה - נענה", כלומר: אף תפילת נעילה, לריבוי תפילה תקנוה. (44) כלומר:

שאינו רגיל לערוך תפילות ותשבחות. (19) שיעמוד בתפילה כשפניו מכוונים לאותה רוח שביה-המקדש עומד שם, כמו שדרשו ב"משנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי" על הפסוק: "את ה' אלהיך תירא ואתו תעבוד" (דברים ו, יג): עבדה בתורתו, עבדהו במקדשו, כלומר: התפלל נוכח המקדש (כסף-משנה). ובברכות (ל). אמרו: מניין שיכוין את לבו כנגד בית-המקדש? שנאמר (ד"ה-ב ו, לב): והתפללו אל הבית הזה, (השווה ספר המצוות לרבינו מצוה ה). (20) חוזר אל המתפלל: בין שיהיה בארץ בין שיהיה בחוץ לארץ. או שמוסב על המקדש: בין שיהיה במדבר, בין שיהיה בגלגל ובין שיהיה בירושלים - לעולם יתפללו נכחו (כסף-משנה). (21) שהיה כל אחד מתפלל כפי יכלתו. (22) שהיו מדברים בלשון הקודש ובקיאים בה.

1 ד. בֵּינָן שְׁגָלוּ יִשְׂרָאֵל בִּימֵי נְבוּכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע, 2
3 נִתְעַרְבוּ בְּפָרִס וַיִּנָּן וְשָׂאָר הָאֲמוֹת²³, וְנוֹלְדוּ לָהֶם
4 בָּנִים פְּאָרְצוֹת הַגּוֹיִם, וְאוֹתָן הַבָּנִים נִתְּבַלְּפוּ שְׁפָתָם, 5
6 וְהִיתָה שְׂפַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵעַרְבַת מְלֻשׁוֹנוֹת
7 הַרְבֵּה²⁴; וְכִיּוֹן שֶׁהָיָה מְדַבֵּר, אִינוּ יָכוֹל לְדַבֵּר כָּל
8 צְרוּכּוֹ בְּלִשׁוֹן אַחַת, אֲלָא בְּשׁבוּשׁ, שְׁנֹאמַר: 'וּבְנֵיהֶם
9 חֲצִי מְדַבֵּר אֲשִׁדּוּדִית וְגו', וְאִינֶם מְפִירִים לְדַבֵּר
10 יְהוּדִית וְכָלִשׁוֹן עִם וְעִם. וּמִפְּנֵי זֶה, כִּשְׁהָיָה אֶחָד
11 מֵהֶן מִתְּפַלֵּל, תִּקְצַר לִשׁוֹנוֹ לְשֵׂאל חֲפְצָיו אוֹ לְהַגִּיד
12 שְׁבַח הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּלִשׁוֹן הַקְּדֹשׁ, עַד שִׁיעֲרֵבוּ
13 עֲמָה לִשׁוֹנוֹת אַחֲרוֹת. וְכִיּוֹן שֶׁרָאָה עֲזָרָא וּבֵית-דִּינּוֹ
14 כֶּף, עָמְדוּ וְתִקְנוּ²⁵ לָהֶם שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת עַל
15 הַסְּדֵר²⁶: שֶׁלֶשׁ רֵאשׁוֹנוֹת²⁷ - שְׁבַח לָה', וְשֶׁלֶשׁ
16 אַחֲרוֹנוֹת²⁸ - הַדּוּחָה, וְאִמְצָעִיּוֹת - יֵשׁ בְּהֵן שְׂאֵלַת כָּל
17 הַדְּבָרִים, שֶׁהֵן כְּמוֹ אֲבוֹת²⁹ לְכָל חֲפְצֵי אִישׁ וְאִישׁ
18 וְלִצְרֵכֵי הַצְּבוּר³⁰ כְּלָן, כִּדִּי שִׁיחֵיו עֲרוּכּוֹת בְּפִי הַכֹּל
19 וְיִלְמְדוּ אוֹתָן, וְתִהְיֶה תְּפִלַּת אֱלוֹ הָעֲלָגִים³¹ תְּפִלָּה
20 שְׁלֵמָה, כְּתְּפִלַּת בְּעָלֵי הַלִּשׁוֹן הַצָּחָה. וּמִפְּנֵי עֲנָן זֶה
21 תִּקְנוּ כָּל הַבְּרֻכּוֹת וְהַתְּפִלוֹת מְסֻדְרוֹת בְּפִי כָּל יִשְׂרָאֵל,
22 כִּדִּי שִׁיחָה עֲנָן כָּל בְּרָכָה עֲרוּךְ בְּפִי הָעֲלָג.

23) ישבו בקרבם. (24) שפה כלולה, ז'רגון בלע"ז. (25) מגילה יז, ע"ב: "מאה ועשרים זקנים - ובהם כמה נביאים - תיקנו שמונה-עשרה ברכות על הסדר". (26) לפי סדר המקראות, להקדים המוקדם ולאחר המאוחר. (27) שהן: אבות, גבורות, וקדושה. (28) שהן: עבודה, הודאה ושים שלום. (29) דברים עיקריים. (30) וכמו שאמרו (ברכות לד.): "ראשונות - דומות לעבד שמסדר שבח לפני רבו, אמצעיות - דומות לעבד שמבקש פרס מרבו, אחרונות - דומות לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו". (31) שאינם יכולים להביע בקשתם כראוי, מלשון הכתוב (ישעיה לב, ד): "ולשון עלגים תמהר לדבר צחות".

21 ה. וְכֵן תִּקְנוּ³², שֶׁיְהִי מְנַן הַתְּפִלוֹת כְּמִנְן
22 הַקְּרָבָנוֹת: שְׁתִּי תְּפִלוֹת בְּכָל יוֹם - כְּנֶגֶד שְׁנֵי

יום חמישי כ"ח כסלו ה'תשע"ו

פרק שני

1 ברכת המינים למה תקנוה; תפילה קצרה (הביננו) מתי יוצאים בה; סדר תפילות שבתות וימים טובים, וכל מאורעות השנה.

- 21 א. בימי רבן גמליאל² רבו האפיקורוסין³ בישראל,
- 22 והיו מצרים לישראל⁴ ומסיתין אותן לשוב מאחרי השם.
- 23 וכיון שראה שזו גדולה מפל צרכי בני אדם -
- 24 עמד הוא וביתו⁶ דינו והתקין פרכה אחת שתהיה בה שאלה מלפני השם לאבד האפיקורוסין, וקבע אותה בתפלה⁷, כדי שתהיה ערוכה בפי הכל. נמצאו
- 27 כל הברכות שבתפלה - תשע עשרה⁸ ברכות.

2 לדעת בעל ספר "היוחסין" ובעל "סדר הדורות" - הוא רבן גמליאל הזקן בן בנו של הלל הזקן. אולם לדעת חכמי ישראל האחרונים - הוא רבן גמליאל השני דיבנה שחי אחר החורבן, והיה נכדו של רבן גמליאל הזקן. (3) כנוסח הדפוסים האחרונים; ונוסח הראשונים "המינים". וה"מינים" - הם "בני כת ידועה שנטו מדרך האמת והדת וקראו לעצמם: מאמינים, וחז"ל קטעו המלה וקראום: מינים, כי יש ביניהם מינים ממינים שונים (הערוך). וכן כתוב בספר ("תולדות התפילה והעבודה" עמוד 31): "השמות 'מין' ו'מינות' כוללים כל מיני כפירה ואפיקורסות: 'צדוקים', 'ביתוסים' וכיוצא בהם". והמדקדק רבי אליהו בחור בספרו ("תשב"י", ערך פקר) יאמר: מין ואפיקורוס היו שני אנשים שלא היו בעלי אמונה ודת, ותלמידיהם נקראים על שמם: מינים ואפיקורסים. ויש אומרים: מינים, כמו: מאנים (ירמיה יג, י) הממאנים באמונה ("עבודת ישראל"). על המינים למיניהם ראה (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ז). על ידי מלשינות ודילטוריא אצל השלטון הרומי. (5) הרחקת הצרה הזאת. (6) חכמי ישראל שביבנה. (7) היא ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה", הברכה השתים עשרה שבתפילת שמונה עשרה ונקראת: "ברכת המינים" (ברכות כח:). (8) ואנו קוראים אותה: "שמונה עשרה" על שם תחילתה.

- 28 ב. בכל תפלה שבכל יום מתפלל אדם תשע עשרה ברכות אלו על הסדר. במה דברים אמורים?
- 29 קשמץא דעתו מכוננת¹⁰ ולשונו תמהר לקרות. אבל
- 30 אם הנה טרוד ורחוק¹¹, או שקצרה לשונו מהתפלל -
- 32 יתפלל שלש ראשונות, וברכה אחת מעין כל
- 33 האמצעיות¹², ושלש אחרונות, ויצא ידי חובתו¹³.

9 שיתפלל אדם אותן כולן כמו שהן. (10) שהיא צלולה והוא יכול להתרכז ולכוון. (11) שרוחו קצרה ואינו יכול לכוון. (12) שהיא דומה להן בתכנה, כלומר: הכוללת תמציתן של כל שלוש עשרה הברכות האמצעיות. (13) (ברכות ט).

- 34 ג. וזהו הברכה שתקנו מעין כל האמצעיות:
- 35 "הביננו יי אלהינו לדעת את דרכיה¹⁴, ומול את

מתחילים אותה בעוד השמש על ראשי האילנות, ולכשתגמר תשקע השמש (ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א).

- 1 ח. נמצאו התפלות בכל יום שלש: ערבית ושחרית
- 2 ומנחה; ובשבתות ובמועדים ובראשי חגים -
- 3 ארבע: שלש של כל יום, ותפלת המוספין; וביום-
- 4 הכפורים - חמש: ארבע אלו, ותפלת נעילה.

- 5 ט. תפלות אלו, אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין
- 6 עליהם. אם רצה אדם להתפלל כל היום כלו -
- 7 הרשות⁴⁵ בידו. וכל אותן התפלות שיוסיף - כמו
- 8 מקריב נדבות. לפיכך צריך שיהיה⁴⁶ דבר בכל
- 9 ברכה וברכה מן האמצעיות מעין הברכות⁴⁷. ואם
- 10 חדש אפלו בברכה אחת - דיו, כדי להודיע שהיא
- 11 נדבה ולא חובה. ושלש ראשונות ושלש אחרונות,
- 12 לעולם אין מוסיפין בהן ולא פוחתין מהן ואין
- 13 משנין בהן דבר⁴⁸.

45 ברכות כא, ע"א. 46 כדי שלא תהא תפילתו נראית כחובה, והיא דעת רבינו האי גאון. הובאה ברא"ש לברכות (פ"ג, אות ט"ו). 47 כגון: אם היה לו חולה - מבקש עליו רחמים בברכת "רפאנו", כפי צחות לשונו (לקמן פ"ו, ה"ג). 48 ברכות לד, ע"א. ומה שאנו נוהגים בעשרת ימי תשובה להוסיף בשלוש הראשונות: "זכרנו" "מי כמוך אב הרחמים", ובאחרונות: "וכתוב" ועוד - מפני שהן בקשות בצרכי רבים, אבל בצרכי יחיד אין מוסיפין בברכות אלו, ראה לקמן (פ"ו, ה"ג).

- 14 י. אין הצבור מתפללין תפלת נדבה, לפי שאין
- 15 הצבור מביאין קרבן נדבה⁴⁹. ולא יתפלל, אפלו
- 16 יחיד, מוסף שמים: אחת חובת היום ואחת נדבה,
- 17 לפי שאין מתנדבין קרבן מוסף⁵⁰. ויש מן הגאונים
- 18 מי שהורה, שאסור להתפלל תפלת נדבה בשבתות
- 19 וימים טובים, לפי שאין מקריבין בהן נדבה, אלא
- 20 חובת היום בלבד⁵¹.

49 שכל קריבנות הציבור, קריבנות חובה הם. (50) אלא היה בא חובה מטעם הציבור (דעת הרי"ף, ברכות טג). ולדעת הראב"ד, גם בלי טעם זה אסור להתפלל מוסף בנדבה, שלא אמרו: "הלוא יתפלל אדם כל היום" (ברכות כא.), אלא בתפילת שמונה עשרה של חול שהיא תפילת רחמים ותחנונים, לפיכך יכול הוא לכופלה ולהוסיף בה בקשות; אבל בתפילת שבת ויום טוב שאינה אלא הודאה ושבח לה - ודאי אסור להודות ולחזור ולהודות, שלא תהא ברכתו לבטלה. וכן בכל ברכות המצוות והפירות. (51) וכתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "צריך שיהא האדם מכיר את עצמו וזריו וזהיר ואמיד בדעתו, שיוכל לכוין בתפלתו מראש ועד סוף - אז קוראים בו: נדיב לב עולות (דברי הימים ב כט, לא); אבל אם אין יכול לכוין יפה - קרינן בו: למה לי רוב זבחיכם (ישעיה א, יא). והלואי שיוכל לכוין יפה בשלש תפילות הקבועות ליום". וכן הוסכם להלכה בשולחן ערוך אור"ח סימן ק"ז, ס"ד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 לְבַכְנוּ לִירְאֲתָהּ¹⁵, לְסִלְחָ¹⁶. הִיָּה לָנוּ לְהֵיֹת גְּאוּלַּיִם¹⁷,
2 רַחֲמֵנוּ מִמַּכְאוֹב¹⁸, וְדַשְׁנוּ¹⁹ וְשִׁכְנוּ בְּנֹאוֹת²⁰ אֶרְצָךְ,
3 וְנִפְוִצִים מֵאַרְבַּע²¹ תְּקִבָּן, וְהַתּוֹעִים²² בְּדַעְתָּךְ
4 יִשְׁפֹּטוּ²³, וְעַל הַרְשָׁעִים תִּנְיֶה יָדְךָ²⁴, וְיִשְׁמְחוּ צַדִּיקִים
5 בְּבִגְדֵי עֵרֶף וּבִתְקוֹן הַיְכָלְךָ²⁵ וּבִצְמִיחַת קֶרֶן לְדוֹד
6 עֲבָדְךָ וּבַעֲרִיכַת גֵּר²⁶ לְבֵן יִשְׂרָאֵל. טָרֵם נִקְרָא
7 אֶתְּהָ תַעֲנֶה, בְּדַבָּר שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְהִיָּה טָרֵם יִקְרָאוּ וְאֲנִי
8 אֲעַנֶּה, עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאֲנִי אֲשַׁמְעֵה'. כִּי אֶתְּהָ הוּא
9 עוֹנֶה בְּכָל עֵת, פּוֹדֶה וּמַצִּיל מִכָּל צוּקָה²⁷. בְּרוּךְ אַתָּה
10 יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'.

(14) מכוונת כנגד ברכת "אתה חונן לאדם דעת". (15) כנגד "השיבנו אבינו לתורתך". (16) כנגד "סלח לנו". (17) כנגד ברכת "גואל ישראל". (18) כנגד "רפאנו". (19) מלשון: דישנת בשמן ראשי (תהילים כג, ה). (20) לשון נווה, כמו: בנאות דשא יריבני (שם כג, ב), כנגד ברכת "ברך עלינו". (21) כנפות הארץ, כנגד "תקע בשופר גדול לחרותינו". (22) הם ישראל התועים בין הגויים ונשפטים על ידי מלכיהם במשפטים אשר לא כתורתך. (23) יהי רצון שיישפטו על דעתך, שהם משפטי התורה ("בית יוסף" סימן ק"י), והיא כנגד ברכת "השיבה שופטנו כבראשונה". (24) לייסרם כרשעתם, מלשון: הנני מניף את ידי עליהם (זכריה ב, יג). והוא כנגד ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה". (25) כנגד הברכות: "על הצדיקים", ולירושלים עירך". (26) כלשון הכתוב: שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי (תהילים קלב, יז), קרן - סמל השילטון והחוק; ונר - סמל המלכות, כי המלך מאיר לעמו. ראה פירוש הרד"ק (תהילים שם), והיא כנגד "את צמח דוד". (27) כנגד "שמע קולנו".

23 בְּרֵאש־הַשָּׁנָה חוֹתְמִין בָּהּ: 'מְלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ,
24 מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְכָּרוֹן'³⁷. וְאִם הָיָה שֶׁבֶת, חוֹתֵם
25 בָּהּ: 'מְלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשֶּׁבֶת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם
26 הַזְכָּרוֹן'.

(32) שאינם ימי תחינה ובקשה, באשר ימי מנוחה ושמחה הם. (33) כמבואר לעיל (פרק א, הלכה ח). (34) מעניין היום. (35) הם המועדים, ונקראים: זמנים - מפני שכל המועדים שבתורה תלויים בזמנים ידועים: חג הפסח - בזמן האביב; חג השבועות - בזמן קציר חיטים; חג הסוכות - בזמן האסיף (רבינו בחיי, סוף פרשת בא). והקדים קדושת ישראל לשל זמנים - מפני שקדושת הזמנים תלוייה בקדושתם של ישראל: שבת דין מקדש אותם. כמו ששנינו (ראש השנה פרק ב, משנה ט) כתוב: אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם (חסר ו') - "אין לי מועדות אלא אלו" אשר אַתֶּם תקראו, ובקריאת בית דין תלה הכתוב (ברטנורא). וזה לשון רבינו (הלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה י'): "שאיין הדבר מסור אלא להם; ומי שציווה לשמור המועדות הוא ציווה לסמוך עליהם". (36) ומקדימין כאן קדושת השבת לקדושת ישראל - מפני שקדושת השבת עומדת וקיימת מאז משת ימי בראשית ואיננה תלוייה בקדושתם של ישראל, שהם יקדשוה על ידי קביעות בית דין (ביצה יז). (37) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ה), כי ביום הזה אנו מתפללים שיעלה זיכרונו לפני הקדוש-ברוך-הוא לטובה (ראש השנה יז).

27 ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים³⁸? בְּתַפִּילַת עֲרֵבִית וְשַׁחֲרִית
28 וּמִנְחָה, אֲבָל תַּפִּילַת הַמוֹסָפִין שֶׁל רֵאש־הַשָּׁנָה
29 מִתַּפִּילַת תְּשַׁע בְּרָכוֹת: שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת, וְשֹׁלֵשׁ
30 אַחֲרוֹנוֹת שֶׁל כָּל יוֹם, וְשֹׁלֵשׁ אֲמָצְעִיּוֹת. רֵאשׁוֹנָה מִן
31 הָאֲמָצְעִיּוֹת, עֲנִינָה מְלִכְיֹת³⁹; שְׁנִיָּה - זְכָרוֹנוֹת⁴⁰;
32 שְׁלִישִׁית - שׁוֹפְרוֹת⁴¹. וְחוֹתֵם בְּכָל אַחַת מֵהֶן
33 מְעַנִּינָה⁴².

(38) שמתפללים בראש השנה שבע ברכות בלבד. (39) שמתפללים על תיקון עולם במלכות שדי: שכל באי עולם יקבלו עליהם את עול מלכותו. (40) שניזכר בזיכרון טוב לפניו. (41) שיתקע בשופר גדול לחירותינו. וממקראות דרשו זאת, כתוב: אני ה' אלוהיכם (ויקרא כג, כב), וסמוך לזה: בחודש השביעי..., וזכרון תרועה וגו' (שם, כד) והעברת שופר תרועה (שם כה, ט), "אני ה' אלוהיכם" - אלו: מלכויות; "זיכרון תרועה" - אלו: זיכרונות; "שופר תרועה" - אלו: שופרות (ראש השנה לב, ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ח). (42) חתימת מלכויות - ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ וכו'; חתימת זיכרונות - ברוך אתה ה' וזכר הברית; חתימת שופרות - ברוך אתה ה' שומע תרועה. ראה לקמן ("סדר תפילות כל השנה").

34 ז. בְּיוֹם-הַכַּפּוּרִים מִתַּפִּילַת בְּכָל תַּפִּילָה מִחֲמַשׁ⁴³
35 תַּפִּילוֹת שֶׁבַע בְּרָכוֹת⁴⁴: שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת, וְשֹׁלֵשׁ
36 אַחֲרוֹנוֹת, וְאֲמָצְעִיּוֹת מְעִין הַיּוֹם; וְחוֹתֵם בְּכָל אַחַת

11 ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²⁸? בְּיָמוֹת הַתְּמָה; אֲבָל
12 בְּיָמוֹת הַגְּשָׁמִים אֵינוֹ מִתַּפִּילַת 'הַבִּינְנוּ', מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ
13 לִזְמַר שְׁאֵלָה²⁹ בְּבִרְכַת הַשָּׁנִים³⁰. וְכֵן בְּמוֹצָאֵי שֶׁבֻּתוֹת
14 וְיָמִים טוֹבִים אֵינוֹ מִתַּפִּילַת 'הַבִּינְנוּ', מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ
15 לִזְמַר הַבְּדִלָה³¹ ב'חֹגֵן הַדַּעַת'.

(28) שיוציאים ידי חובת תפילה בתפילת "הביננו". (29) היא הבקשה על הגשם: "ותן טל ומטר לברכה". (30) היא ברכת "ברך עלינו". (31) היא תפילת "אתה חוננתנו", המדברת בהבדלת ה' בין קודש לחול וכו'. ולכלול את שתי אלה: את "השאלה" וה"הבדלה" בתפילת "הביננו" אמרו חז"ל (ברכות כט). שאי אפשר, מפני שהיא תפילה בלתי רגילה שמתפללים רק בשעת הדחק - שמא יתבלבל המתפלל על ידי הכללה זו ויטעה.

16 ה. וּבְשֶׁבֻּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים³², מִתַּפִּילַת שֶׁבַע בְּרָכוֹת
17 בְּכָל תַּפִּילָה וּתְפִילָה מֵאַרְבַּע תַּפִּלוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם³³:
18 שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת, וְשֹׁלֵשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וּבִרְכָה אֲמָצְעִית
19 מְעִין אוֹתוֹ הַיּוֹם³⁴. בְּשֶׁבֻּתוֹת חוֹתְמִין בְּבִרְכָה
20 אֲמָצְעִית 'מְקַדֵּשׁ הַשֶּׁבֶת', וּבְכָרְגָלִים חוֹתֵם בָּהּ 'מְקַדֵּשׁ
21 יִשְׂרָאֵל וְהַזְמַנִּים³⁵. וְאִם הָיָה שֶׁבֶת יוֹם-טוֹב -
22 חוֹתְמִים בָּהּ: 'מְקַדֵּשׁ הַשֶּׁבֶת וְיִשְׂרָאֵל'³⁶ וְהַזְמַנִּים'.

16 שְׁחִירֵית וּמְנַחָה, תִּשְׁעֵ-עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת כְּשֶׁאָר הַיָּמִים, 16
 17 וְאוֹמֵר בְּעִבּוּדָה⁵¹: 'אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה 17
 18 וְיָבֹוא'. בְּמוֹסָף, בְּחֻלּוֹ-שֶׁל-מוֹעֵד, מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת 18
 19 הַמוֹסָף⁵² כְּמוֹ שֶׁמִּתְפַּלֵּל בַּיּוֹם-טוֹב. וּבְרֵאשֵׁי-חֲדָשִׁים 19
 20 מִתְפַּלֵּל שְׁבַע בְּרֻכּוֹת: שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת, וְשֹׁלֵשׁ 20
 21 אַחֲרוֹנוֹת, וְאַמְצָעִית מְעִיץ⁵³ קָרְבַּן רֵאשֵׁי-חֲדָשׁ, וְחוֹתֵם 21
 22 בָּהּ 'מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים'⁵⁴.

51) בברכת רצה. 52) כנגד קרבן מוסף שהקריבו בחול המועד (שבת כד.). 53) מעניין. 54) (ברכות מט.).

23 יֵא. שֶׁבַת שְׁחִלָּה בְּחֻלּוֹ-שֶׁל-מוֹעֵד, וְכֵן רֵאשֵׁי-חֲדָשׁ 23
 24 שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבַת - מִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית וְשְׁחִירֵית וּמְנַחָה 24
 25 שְׁבַע בְּרֻכּוֹת כְּשֶׁאָר הַשַּׁבָּתוֹת, וְאוֹמֵר 'יעֲלֶה וְיָבֹוא' 25
 26 בְּעִבּוּדָה. בְּמוֹסָף מִתְחִיל בְּבִרְכָה אֲמִצְעִית⁵⁵ בְּעִנְיָן 26
 27 שֶׁבַת, וּמְשָׁלִים⁵⁶ בְּעִנְיָן שֶׁבַת, וְאוֹמֵר קִדְשֵׁת הַיּוֹם 27
 28 בְּאֲמִצְעַת בְּרֻכָּה, וְחוֹתֵם בָּהּ בְּרֵאשֵׁי-חֲדָשִׁים: 'מִקְדָּשׁ 28
 29 הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים'⁵⁷, וּבְחֻלּוֹ-שֶׁל-מוֹעֵד 29
 30 חוֹתֵם בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁהוּא חוֹתֵם בַּיּוֹם-טוֹב שְׁחָל לְהִיּוֹת 30
 31 בְּשֶׁבַת.

55) כגון, בשבת ראש-חודש, שמתחיל: "אתה יצרת... כילית מלאכתך ביום השביעי". 56) לא שהוא חותם בשל שבת, אלא שאומר בסוף הברכה איזה עניין של שבת כגון "ישמחו במלכותך" וכדומה. וכן הוא אומר בסוף הברכה לפני החתימה: "ושבת קדשך להם הודעת" (ביצה יז., וכפירוש הכסף-משנה). 57) (ברכות מט.).

32 יב. יוֹם-טוֹב שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּאֶחָד בְּשֶׁבַת, מִתְפַּלֵּל 32
 33 בְּבִרְכָה רְבִיעִית בְּלִילָה: "וְתוֹדִיעֵנוּ⁵⁸ מִשְׁפָּטֵי צְדָקָה 33
 34 וְתִלְמַדְנוּ לַעֲשׂוֹת חֲקֵי רְצוֹנָה. וְתַתֵּן-לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ 34
 35 קִדְשֵׁת שֶׁבַת וְכְבוֹד מוֹעֵד⁵⁹ וְחִגִּיגַת הַרְגֵּל⁶⁰. בֵּין 35
 36 קִדְשֵׁת שֶׁבַת לְקִדְשֵׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלְתָּ⁶¹, וְאֵת יוֹם 36
 37 הַשְּׁבִיעִי מִשְׁשֵׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה הַקִּדְשֵׁת⁶² (וְהַבְּדִלְתָּ 37
 38 וְהַקְדַּשְׁתָּ אֵת עַמְךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשֵׁתָהּ⁶³). וְתַתֵּן-לָנוּ יי 38
 39 אֱלֹהֵינוּ מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׁשּׁוֹן 39
 40 וְכו'". וּבְמוֹצָאֵי-שֶׁבַת וּבְמוֹצָאֵי-יוֹם-טוֹב שָׁל כָּל 40
 41 הַשָּׁנָה מְבַדֵּיל בְּאֶתָּה חוֹגֵן⁶⁴, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא 41
 42 מְבַדֵּיל עַל הַפּוֹס⁶⁵.

58) (ברכות לג:). 59) שאסור בעשיית מלאכה, ומצוה לכבדו בכסות נקייה וכיוצא בזה. 60) היא הקרבת שלמי חגיגה בימי החג. 61) שביום טוב מותרת מלאכת צרכי "אוכל נפש", כגון: אפייה ובישול, ובשבת כל מלאכה אסורה, ואף מלאכת "אוכל נפש". 62) ככתוב: על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו (שמות כ, יא). ולדעת הרא"ש (פסחים פרק י, אות י"א). הכוונה בזה לחג "שמיני עצרת", שהוא היום השביעי לששת ימי חול המועד של סוכות. וקדוש הוא מהם בזה: שבהם מותרת מלאכת "דבר האבד" ובו כל מלאכת עבודה אסורה. גם "דבר האבד". 63) שהכהנים מובדלים מהלויים, והלויים מובדלים

1 מֶהֵן: 'מִלֶּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם 1
 2 הַכַּפּוּרִים'⁴⁵. וְאִם חָל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבַת - חוֹתֵם בְּכָל 2
 3 תְּפִלָּה מֶהֵן: 'מִלֶּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מִקְדָּשׁ הַשַּׁבָּת 3
 4 וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכַּפּוּרִים'.

43) והן תפילת ערבית לביל יום כיפורים, שחרית, מוסף, מנחה ונעילה. 44) (יומא פז:). 45) מסכת סופרים (פרק י"ט, הלכה ו).

5 ח. בְּמָה הִבְרִים אֲמוּרִים? בַּיּוֹם צוּם שָׁל כָּל שָׁנָה 5
 6 וְשָׁנָה, אֲבָל בַּיּוֹם צוּם שָׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת 6
 7 הַמוֹסָפִים תִּשְׁעֵ בְּרֻכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁהִתְפַּלֵּל בְּמוֹסָף רֵאשֵׁ- 7
 8 הַשָּׁנָה; וְהֵם אוֹתֵן הַבְּרֻכּוֹת עֲצֻמָּן⁴⁶, לֹא פָחוֹת וְלֹא 8
 9 יוֹתֵר. וְאִין מִתְפַּלֵּלִין אוֹתֵן אֶלָּא בְּזִמְן שֶׁהַיּוֹבֵל 9
 10 נִדְהָג⁴⁷.

46) כמו ששנינו: "שווה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות" (ראש השנה כו:). נאמר ביובל: והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים (ויקרא כה, ט) שאין תלמוד לומר בחודש השביעי, שהרי נאמר כבר שיום הכיפורים בחודש השביעי - לומר לך: כל מה שאתה עושה בראש השנה שהוא בחודש השביעי, הוי עושה בעשור לחודש: מה כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות - אף כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות (ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ה). 47) והוא - כשכל שבטי ישראל יושבים בארץ, כגון: בימי בית ראשון לפני גלות ראובן, גד וחצי שבט מנשה (דבריי-הימים א ה, כו) שאז פסק היובל, שנאמר: וקראתם דרוור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, י), ואמרו חז"ל (ערכין לב:): בזמן שכל יושביה עליה, ולא בזמן שגלו מקצתם. ראה (משנה תורה, הלכות שמיטה ויובל פרק י, הלכה ח).

11 ט. כָּל תְּפִלָּה מִהִתְפַּלּוֹת פּוֹתַח קָדָם לְבִרְכָה 11
 12 רֵאשׁוֹנָה: 'יי שְׁפִתֵי תִפְתַּח וְפִי יַגִּיד תְּהִלָּתְךָ'⁴⁸. 12
 13 וּבְשֶׁהוּא חוֹתֵם כְּסוּף הַתְּפִלָּה אוֹמֵר: 'יִהְיֶה לְרְצוֹן⁴⁹ 13
 14 אֲמָרֵי פִי יְגוֹ', וְאַחֲרֵי-כֵן צוּעֵד לְאַחֲרָיו⁵⁰.

48) (תהילים נא, יח), והמקרא שלאחריו "כי לא תחפוץ זבח ואתנה". תפילת דוד היא על עוון שעשה בזמיו שאין קרבן מכפר עליו - עוון בת שבע. והוא התפלל לה' שיהא עם פיו להורותו מה שידבר, כדי שתפילתו תעלה לרצון לפניו ויכופר עוונו. וגם אנו שאין לנו מזבח וקרבינות שיכפרו בעדינו, פותחים את תפילתנו בדברי דוד אלה לבקש ממנו סיוע בכוונת התפילה (על פי רבינו יונה לברכות פרק א). ואין זה הפסק בין ברכת "גאל ישראל" לתפילת שמונה עשרה, כיוון שחכמינו קבועוהו לאמרו בתפילה הרי הוא נידון כתפילה ארוכה (ברכות ט:). 49) (תהילים יט, טו), ומתוך שדוד אמרו אחר שמונה עשר פרקים - כי שני הפרקים הראשונים: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גויים" המסיים ב"אשרי כל חוסי בו" לאחד נחשבים - תיקוהו חכמינו לאמרו אחרי שמונה עשרה ברכות התפילה (ברכות, שם). 50) שלוש פסיעות (יומא נג:).

15 י. בְּרֵאשֵׁי-חֲדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ-שֶׁל-מוֹעֵד מִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 13 אומר 'מוֹרֵיד הַגְּשָׁם? מִתְּפִלַּת הַמוֹסְפִין שֶׁל יוֹם-
14 טוֹב הָאֲחֵרוֹן שֶׁל חֹג⁷⁵, עַד תְּפִלַּת שְׁחִירֵי שֶׁל
15 יוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח⁷⁶, וּמִתְּפִלַּת הַמוֹסְפִין שֶׁל
16 יוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח אֹמֵר 'מוֹרֵיד הַטָּל'⁷⁷.

(72) היא ברכת "גבורות", הנקראת גם: ברכת "תחיית המתים". ומתוך שהגשמים שקולים כתחיית המתים (שאם אין גשמים אין יבול), קבעוה בתחיית המתים (ברכות לג). שאין גשמים יורדים בארץ ישראל ואין צורך בהם. (73) שהטל הוא דבר המתבקש לעולם: בין בימות הגשמים בין בימות החמה (תענית ד). ומפני שאין מטבעו להיעצר - שאלמלא הוא אין העולם מתקיים - לא חיבבוהו להזכיר אף בימות הגשמים שעיקר בקשתינו אז לגשם העלול להיעצר. וראה לקמן (פרק י הלכה ח). (75) הוא שמיני העצרת. אבל בכל ימי חג הסוכות - אף על פי שנידונים בו על הגשמים, ומן הראוי היה להזכירו מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הסוכות. כמו שמזכירים "מוריד הטל" מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הפסח - בכל זאת אין מזכירין בהם את הגשם, מפני שהוא סימן קללה בימי החג, שהרי צריכים לשבת בסוכה ולאכול בה. וחכמינו ז"ל משלו: "משל למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו" (סוכה כט), כלומר: צא מלפני, אי אפשר בשימושך - ולפיכך התחלת זמן הזכרת הגשמים אינה אלא משמיני העצרת שאינו זמן סוכה. (76) שמאז והלאה אין הגשמים אלא סימן קללה (תענית ב). (77) והטעם מפורש בירושלמי (תענית פרק א, הלכה ב): "כדי שיצאו כל המועדות בטל", כלומר: מפני שהטל הוא סימן יפה לעולם, התקינו שיזכרוהו מיום הראשון של פסח שהוא ראש כל מועדות, עד תפילת מוספין של שמיני עצרת שהוא אחרון המועדות, ואז יצאו כל החגים בטל.

- 17 **טו**. מִשְׁבְּעָה יָמִים בְּמִרְחֶשׁוֹן שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים⁷⁸
18 בְּכַרְפַּת שָׁנִים⁷⁹, כָּל זְמַן שְׁמִזְפִּיר הַגְּשָׁם⁸⁰. בְּמָה
19 דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל; אֲכָל בְּשַׁנְעֵר⁸¹
20 וּבְסוֹרֵיָא וּבְמִצְרַיִם וּבְמִקּוֹמוֹת הַסְּמוּכוֹת לְאֵלוֹ
21 וְהַדּוֹמִין לָהֶן, שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בְּיוֹם שְׁשִׁים
22 אַחַר תְּקִיפַת תְּשֻׁרֵי⁸².

(78) מתפללים לה' שיוריד גשמי ברכה, והיא הבקשה: "ותן טל ומטר"; ובשמיני עצרת מתחילים רק להזכיר גבורות גשמים, דרך ריזוי - שכל המבקש מקדים ומרצה. ובתענית (פרק א, משנה ג) אמרו: "כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת", כלומר: לפיכך אין שואלים את הגשמים לפני ז' במרחשון, מפני עולי הרגל שעוד לא הספיקו לשוב לבתיהם, שלא יטרידם הגשם, אבל משבעה במרחשון, שהוא חמישה עשר יום אחר החג, כבר הספיקו כולם לשוב עד לנהר פרת שהוא המקום הרחוק ביותר מירושלים עיר הקודש. (79) (ברכות לג). היא ברכת "ברך עלינו", מתוך שהגשמים פרנסה, קבעו בברכת פרנסה. (80) היינו: עד יום הראשון של חג הפסח, כאמור לעיל. (81) היא בכל, "בארץ שנער": (בראשית יא, יב) מתרגם אונקלוס: "בארעא דבבל". (82) (תענית י), מתוך שהמקומות האלה נמוכים

מישראל. הרי שבישראל עצמם יש הבדל בין קדושת שבט לשבט (פסחים קד. ובתוספות שם). (64) שבתפילת י"ח. ומפני שהבדלה תלויה בחכמה - שהחכם יודע להבחין בין קודש לחול ובין טמא לטהור - קבעוה בברכת חכמה, היא "חונן הדעת" (ברכות לג). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ב) "אם אין דעת - הבדלה מניין?" (65) שעיקר התקנה בימי אנשי כנסת הגדולה הייתה לאמרה בשעת תפילה; ולא תיקנוה על הכוס מפני שעניים היו, ולא היה בידם לקנות יין; וכשהעשירו - תיקנוה לומר גם על הכוס, כדי לזכות בה התינוקות ואנשי הבית שישמעהו ויענו אמן אחריה (ירושלמי, שם).

- 1 **יג**. בְּחִנְפָה וּבְפוֹרִים מוֹסְפִין בְּהוֹדָאָה: 'עַל
2 הַנְּסִים⁶⁶. שֶׁבַת שְׁחֵלָה לְהִיּוֹת בְּחִנְפָה - מְזִפִּיר 'עַל
3 הַנְּסִים' בְּמוֹסְפֵי, כְּמוֹ שְׁמִזְפִּיר בְּשַׁר תְּפִלוֹת⁶⁷.

(66) (שבת כד). (67) אף על פי שאין מוסף לחנוכה, ואלמלא יום השבת לא היה בא לידי תפילה זו, בכל זאת מחוייבים להזכיר של חנוכה גם במוסף, שלא לשנות מכל שאר תפילות היום (שם).

- 4 **יד**. בְּיָמֵי הַתְּעֵנִית, אֲפִלוֹ יַחֲדֵי שְׁהַתְּעַנְנָה⁶⁸, מוֹסְפֵי
5 בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה⁶⁹: 'עֲנֵנוּ' וְכוּ'. וְשִׁלְיָח-צְבוֹר אֹמְרָה
6 בְּרִכָּה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה בֵּין 'גּוֹאֵל' לְרוֹפֵא, וְחוֹתֵם בָּה:
7 'הַעֲנֵנָה בְּעַת צָרָה⁷⁰ (וּמוֹשִׁיעַ); וְנִמְצָא מִתְּפִלָּל
8 עֲשָׂרִים בְּרִכּוֹת. בְּתַשְׁעָה בָּאָב מוֹסְפִין בְּבוֹנֵה
9 יְרוּשָׁלַיִם: 'רַחֵם' יְיָ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ
10 וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל הָעִיר הָאֲבֵלָה' וְכוּ'.

(68) שקיבל עליו להתענות תענית חלום וכדומה. (69) היא תפילת "שמע קולנו" שחותם בה ב"שומע תפילה". ואין היחיד חשוב שיקבעו לו ברכה מיוחדת נוספת כמו לשליח ציבור (תענית יג). (70) ירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ב). (71) ירושלמי (שם), ובנוסח התפילה שלפנינו "נחם", והיינו הך. ראה (ברכות מח: ברש"י דיבור המתחיל: "ובשבת"). והריטב"א (הובא ב"בית יוסף" אורח חיים סימן תקנ"ז) כותב: "דעתי, כיוון דמשום המאורע אומרים אותה על פי הירושלמי, צריך לאמרה בכל תפילות היום: ערבית שחרית ומנחה, אלא שבערבית ושחרית שהוא כ"מי שמתו מוטל לפניו ואינו בנחמה אומרים: 'רחם': ולמנחה אומרים: 'נחם', שדומה למי שנקבר מתו". ואנו נוהגים לומר תפילה זו בט' באב בתפילת מנחה בלבד. וכבר תמה הרא"ש (תענית פרק ד, אות ל"ד) למה אין אנו מזכירים אותה בכל התפילות של תשעה באב, כשם שמזכירים "יעלה יבוא" בכל תפילות ראש חודש (חוץ ממוסף) ורבינו יוסף קארו ז"ל מצדיק המנהג על פי מה ששינונו בבביתא (תענית כט): שבתשיעי סמוך לחשיכה הציתו האויבים את בית המקדש וכו' הלכך באותה שעה מזכירין במנחה שפלות ירושלים ואבליה ומתפללים על תחנומיה (בית יוסף אורח חיים סימן תקנ"ז).

- 11 **טו**. כָּל יְמוֹת הַגְּשָׁמִים אֹמֵר בְּכַרְפַּת שָׁנֵיהָ⁷² 'מוֹרֵיד
12 הַגְּשָׁם', וּבִיְמוֹת הַחֶמְהָ⁷³ - 'מוֹרֵיד הַטָּל'⁷⁴. מְאִמְתִּי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ח כסלו - הלכות תפילה וברכת כהנים קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 **בְּבִרְכָה רְאוּנוּ**: זְכַרְנוּ לְחַיִּים וְכוּ', וּבִשְׁנֵיהּ - מִי
14 **כְּמוֹף אֵב הַרְחֵמֵם** וְכוּ', וּבַהוֹדְאָה - זְכַר רַחֲמֵיךָ
15 וְכוּ', וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכָה אַחְרוֹנָה מְסַפֵּר חַיִּים⁸⁹ וְכוּ'.
16 וְכֵן יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנֵיהֶם לְהוֹסִיף בְּעֶשְׂרֵת יָמִים אֵלוֹ
17 בְּבִרְכָה שְׁלִישִׁית וּבְכֵן תֵּן פְּחָדְךָ... וּבְכֵן כֹּו' אֲבָל
18 בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה וּבַיּוֹם הַכַּפּוּרִים מְנַהֵג פְּשוּט הוּא
19 לְהוֹסִיף בְּשְׁלִישִׁית, וּבְכֵן תֵּן פְּחָדְךָ וְכוּ'.

89 (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ח) אלא ששם אמרו זה רק לעניין ראש השנה ויום הכיפורים ולא לעשרת ימי תשובה. ואף על פי שאמרו: "אל ישאל אדם צרכיו בשלוש ראשונות ואחרונות" - אין זה אלא בצרכי יחיד, אבל צרכי רבים שואלים (ברכות לד, ובתוספות שם דיבור המתחיל: "אל ישאל"), וראה לקמן (פרק ו, הלכה ג ובביאורנו).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1 מאימתי זמן תפילת השחר; וזמן מנחה גדולה וקטנה, ומי שעבר זמן התפילה ולא התפלל מה דינו.

20 **א. תְּפִלַּת הַשַּׁחַר מְצוּתָה שִׁיתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל עִם הַנֶּזֶן**
21 **הַתְּמָחָה**.² וּזְמַנָּה עַד סוֹף שַׁעַה רְבִיעִית שֶׁהִיא שְׁלִישִׁית
22 הַיּוֹם.³ וְאִם עֵבֶר אוֹ טַעֲמָה וְהִתְפַּלֵּל אַחַר אַרְבַּע עַד
23 חֲצוֹת הַיּוֹם יֵצֵא יָדֵי חוֹבֵת תְּפִלָּה⁴ אֲבָל לֹא יֵצֵא יָדֵי
24 חוֹבֵת תְּפִלָּה בְּזְמַנָּה. שֶׁשֶּׁשֶּׁם שֶׁתְּפִלָּה מְצוּה מִן
25 הַתּוֹרָה כִּף מְצוּה מְדַבְּרֵיהֶם לְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בְּזְמַנָּה
26 כִּפְמוֹ שֶׁתְּקַנּוּ לָנוּ חֻכְמִים וּנְבִיאִים⁵.

2 משעה שהחמה מתחילה לזרוח בראשי ההרים. וראה בביאורנו הלכות קריאת שמע (פ"א, הלכה י"א). וחכמינו ז"ל (ברכות ט:) סמכו זה על הפסוק (תהלים עב, ה) ייראוך עם שמש וגו'. כלומר: מתי מקבלים מוראך עליהם? "עם שמש", כשהשמש יוצאת - וזה עם הנץ החמה (רש"י שם).
3 בזמן שהיום שתיים עשרה שעות. וכל שעות האמורות בענינים אלו, הן "שעות זמניות", כמו שביארנו (הלכות קריאת שמע פ"א, הלכה י"א). וחכמינו ז"ל (ברכות כו:): אמרו: "מפני מה תפילת השחר עד ארבע שעות? - שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות, וכן העיד רבי יהודה בן בבא (עדות פ"ו, מ"א) "על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות". שפעם אחת לא היו להם כבשים לתמידים ונשתחו (נתעכבו) להקריב התמיד, עד שהאיר להם הקב"ה את עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת התמיד, והקריבום בארבע שעות ביום, ועל אותה שעה העיד רבי יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות (ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א). (4 ברכות כו, ע"א. ולדעת הכסף-משנה, מתפלל והולך עד שש שעות וחצי, שהוא זמן תפילת המנחה. שכל עוד שלא הגיע זמן מנחה אין לו להנעם מלהתפלל תפילת שחרית, ויצא ידי חובתו; ו"חצות" האמורה כאן, היא לאו דוקא. (5 תוספתא (ברכות, פ"ב).

27 **ב. כָּבֵר אֶמְרָנוּ**⁶ שֶׁתְּפִלַּת הַמְּנַחָה כְּנֶגֶד תְּמִיד שֶׁל בֵּין
28 הָעֶרְפִּים תְּקַנּוּ זְמַנָּה. וּלְפִי שֶׁהִיא הַתְּמִיד קָרֵב כָּכָל

ואינם צריכים כל כך מהר למטר - לפיכך שואלים את הגשמים בתאריך מאוחר זה שהוא יום השישים לתקופת תשרי. שנת החמה שהיא שס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות, מתחלקת לארבע תקופות: תקופת ניסן, תקופת תמוז, תקופת תשרי ותקופת טבת. ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום, ושבע שעות וחצי (עירובין נו; הלכות יקידוש החודש פרק ט, הלכה ב).

1 **יז. מְקוֹמוֹת שֶׁהֵן צְרִיכִין לְגַשְׁמִים בַּיּוֹם הַחֲמָה,**
2 **כְּגוֹן אֵי הַיָּם הַרְחֹקִים - שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בְּעַת**
3 **שֶׁהֵן צְרִיכִין לָהֶן**⁸³ **בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה**⁸⁴. וּמְקוֹמוֹת שֶׁהֵן
4 **עוֹשִׂין יוֹם-טוֹב שְׁנֵי יָמִים**⁸⁵, **אוֹמֵר מוֹרִיד הַגְּשָׁם**
5 **בְּתְּפִלַּת מוֹסֵף שֶׁל יוֹם רְאוּנוּ שֶׁל שְׁמִינִי-עֶצְרָת**⁸⁶,
6 **וּמְתַפַּלֵּל וְהוֹלֵךְ כָּל יְמֵי הַגְּשָׁמִים.**

83 ולא בז' במרחשוון כמנהג ארץ ישראל - "שהרי הגשמים בארצות ההן אינם טובים להם, אלא ממיתים ומאבדים; ואיך ישאלו אנשי זה המקום במרחשוון, הלא זה מן השקר והאיוולת? (פירוש המשנה לרבינו תענית פרק א, משנה ג). (84 ככל יחיד השואל את צרכיו ב"שומע תפילה" לפני חתימת הברכה (עבודה-זרה ח). ולא שואלים אותה ב"ברכת השנים", הואיל והמטר מזיק לרוב העולם בתקופת תמוז - אין זה זמן שאילת ציבור, ולכן הם נידונים כיחידים שאין מבקשים את צרכיהם אלא ב"שומע תפילה" (תענית יד:). (85 המקומות שבחוץ לארץ, ששלוחי בית דין לתשרי (המודיעים על יום קביעת החודש) לא היו מגיעים אליהם, שם היו עושים יום טוב שני ימים מפני הספק, והוא: יום טוב שני של גלויות. ואפילו כיום שבקאים בקביעות החודש על פי חשבון ידוע, אינם משנים מנהגם ממנהג אבותיהם (ביצה ד:). (86 שהוא ספק שביעי ספק שמיני. ומכיוון שהתחיל בבוקר בתפילת המוסף שוב אינו פוסק גם במנחה ובערבית, אף על פי שיש לחוש שמא שביעי הוא (תענית ה).

7 **יח. כָּל הַשָּׁנָה כָּלָה חוֹתֵם בְּבִרְכָה שְׁלִישִׁית הָאֵל**
8 **הַקְּדוֹשׁ, וּבְכַרְפַּת עֲשֵׂתִי-עֲשֵׂרָה - מְלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה**
9 **וּמְשַׁפֵּט; וּבְעֶשְׂרֵת הַיָּמִים שֶׁמֵּרָאשׁ-הַשָּׁנָה עַד**
10 **מוֹצָאֵי יוֹם-הַכַּפּוּרִים חוֹתֵם בְּשְׁלִישִׁית הַמְּלֶךְ**⁸⁷
11 **הַקְּדוֹשׁ, וּבְעֶשְׂתֵי-עֲשָׂרָה - הַמְּלֶךְ הַמְּשַׁפֵּט**⁸⁸.

87 (ברכות יב:): לפי שבימים אלו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם. (88 שהוא שופט את העולם; ואין זה דומה למובן החתימה של "מלך אוהב צדקה ומשפט", שפירושה: שהוא אוהב שברואיו יתנהגו בצדק ובמשפט. המלך המשפט: וכן נושאי ארון הברית (יהושע ג, יד) שהוא כמו "ארון הברית" (ראה רד"ק, שם). וראוי להעיר: שרבינו בתשובתו (בלשון ערבית) יאמר, שנוסח החתימה בכל השנה הוא: ברוך אתה ה' אוהב צדקה ומשפט "ואינו צריך להזכיר "מלך" אלא בעשרת ימי תשובה בלבד (ראה קובץ "תשובות הרמב"ם" סימן צ"ז, וכן ב"מעשה רוקח" דף א עמוד ב).

12 **יט. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנֵיהֶם לְהוֹסִיף בְּעֶשְׂרֵת יָמִים אֵלוֹ**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 יום בַּתְּשַׁע שְׁעוֹת וּמַחֲצֵהָ תִּקְנוּ זְמַנָּה מִתְּשַׁע שְׁעוֹת
2 וּמַחֲצֵהָ. וְהִיא הַנְּקֵרָאֵת 'מִנְחַה קֶטְנָה'.⁸ וְלִפִּי שְׁבַע עָרֵב
3 הַפֶּסַח שָׁחַל לְהֵיטֵב בְּעָרֵב שֶׁבֶת הָיוּ שׁוֹחֲטִין אֶת
4 הַתָּמִיד בְּשֵׁשׁ שְׁעוֹת וּמַחֲצֵהָ⁹ אָמְרוּ שֶׁהַמִּתְפַּלֵּל
5 מֵאַחַר שֵׁשׁ שְׁעוֹת וּמַחֲצֵהָ יֵצֵא. וּמִשְׁהֵגִיעַ זְמַן זֶה
6 הֵגִיעַ זְמַן חֵיבֻבָהּ. וְזוֹ הִיא הַנְּקֵרָאֵת 'מִנְחַה גְּדוֹלָה'.¹⁰

6 לעיל (פ"א, ה"ה). (7 פסחים (פ"ה, מ"א). אף-על-פי
שזמן שחיטתו הוא משינטו צללי ערב שהוא בשש שעות
וחצי, היו מאחרים את זמן שחיטתו לשמונה וחצי - כדי
שיספיקו להקריב לפניו כל הנדרים והנדבות שהיו היחידים
מביאים, שאסור להקריבם אחרי תמיד של בין הערבים. ועד
שהכינו אותו להקריבה על המזבח, כבר הגיעה שעה תשע
וחצי (פסחים נח.). (8 ברכות כו, ע"ב. כי זמנה אינו אלא
שעה ורבע בלבד. (9 כדי שיספיקו לשחוט אחריו את
קרבן הפסח ולצלוחו מבעוד יום, שאין צלייתו דוחה את
השבת (פסחים נח.). (10 ברכות כו, ע"ב. כי זמנה משש
שעות וחצי עד תשע שעות וחצי. וגדול יותר מזמנה של
מנחה קטנה (מפירוש רבינו חננאל לברכות כו: הובא
ב"אוצר הגאונים" עמוד 31).

7 ג. נְהַגוּ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה לְהַתְפַּלֵּל גְּדוֹלָה וּקְטָנָה
8 וְהֵאֵחָת רְשׁוֹת. וְהוֹרוּ מְקַצֵּת הַגְּאוּנִים שְׂאִין רְאוּי
9 לְהַתְפַּלֵּל רְשׁוֹת אֲלָא הַגְּדוֹלָה. וְכֵן הָדִין נוֹתֵן. מִפְּנֵי
10 שְׁהִיא פְּנֵי דְבָר שְׂאִינוּ תְדִיר כָּל יוֹם.¹¹ וְאִם
11 הַתְפַּלֵּל הַגְּדוֹלָה חוֹבָה לֹא יִתְפַּלֵּל קְטָנָה אֲלָא
12 רְשׁוֹת.¹²

11 שרק כשחל ערב פסח בערב שבת, שחטו את התמיד
בשש שעות וחצי. (12 וצריך לחדש בה דבר, באחת
מברכותיה, כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה. כמבואר
לעיל (פרק א, ה"ט).

13 ד. הָא לְמַדָּתָּ שְׂזִמְן מִנְחַה גְּדוֹלָה מִשֵּׁשׁ שְׁעוֹת
14 וּמַחֲצֵהָ עַד תְּשַׁע שְׁעוֹת וּמַחֲצֵהָ. וְזְמַן מִנְחַה קֶטְנָה
15 מִתְּשַׁע שְׁעוֹת וּמַחֲצֵהָ עַד שִׁשְׁעָרָא מִן הַיּוֹם שְׁעָה
16 וָרִבְעִיעַ.¹³ וְיֵשׁ לוֹ¹⁴ לְהַתְפַּלֵּל אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּשְׁקַע
17 הַחֲמָה.¹⁵

13 שהוא בעשר שעות ושלשה רבעים, כדעת רבי יהודה
(ברכות כו:). וזמן זה מכוון כנגד הקטרת הקטורת של בין
הערבים שהיתה מתשע שעות וחצי עד עשר ושלשה רבעים.
וכן הכתוב אומר (תהלים קמא, ב): תכון תפילתי קטרת
לפניך משאת כפי מנחת ערב - הרי שתפילת מנחה מכוונת
כנגד הקטורת ('תוספות' ברכות כו, ע"ב; לחם-משה).
14 כלומר: אין בזה הלכה פסוקה, שהרי החכמים (שם)
סוברים שזמנה עד הערב; והואיל ולא הכריעו בגמרא שם
הלכה כדברי מי, ואמרו (שם, כז): "העושה כזה - עושה;
והעושה כזה - עושה", לפיכך מי שרוצה לתפוס כדעת
החכמים - יכול להתפלל עד שקיעת החמה. (15 כזמן
הקרבן התמיד וזריקת דמו; אבל משקיעת החמה ומעלה,
אע"פ שעדיין לא יצאו הכוכבים - אסור להתפלל מנחה,

18 שכן זמן הקרבן קרבן מוסף היה בשש שעות, שנאמר
במוסף (ויקרא כז, לז): דבר יום ביומו, ולא נאמר "בבוקר"
- וכל "יום" משמע איחור, כשם ש"בוקר" משמע הקדמה
(מלשון רש"י פסחים נח.). (17 על שהתעצל ואיחר זמן
התפילה לפי עיקר מצותה (ברכות כח). וראוי להעיר:
שהמונח "פושע" משמעותו בתלמוד גם במובן "עצל", ראה
(ברכות מג:). "אל יכנס לבית-המדרש באחרונה - שלא
יקראו לו: פושע", כלומר: מתעצל (כפירוש רש"י שם); וכן
בחגיגה (ז:): "מי מהם תעשם פושעים ומי מהם תעשם
זריזים", (הגהות אדר"ת). כי כשם שה'זריזות' היא היסוד
והשורש לכל מדה טובה ונכונה, כדברי רבי פנחס בן יאיר
(סוטה פ"ט, משנה ט"ו): "זריזות מביאה לידי נקיות" וכו'
עד לרוח הקודש - כך העצלות היא אם כל חטא ופשע.
18 שכן מוסף הולך וקרב כל היום, אלא שזריזים מקדימים
למצוות (מגילה כ, ע"ב; וראה הלכות מעשה הקרבינות פ"ד,
ה"ו).

19 ו. תְּפִלַּת הָעָרֵב, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָה חוֹבָה - הַמִּתְפַּלֵּל
אוֹתָהּ, זְמַנָּה מִתְחַלֵּת הַלֵּילָה עַד שְׁיַעֲלָה עֲמוּד
הַשָּׁחַר.¹⁹ וְתְּפִלַּת נְעִילָה זְמַנָּה - פְּדֵי שְׁיַשְׁלִים אוֹתָהּ
סְמוּךְ לְשְׁקִיעַת הַחֲמָה.²⁰

19 שכן אברי תמיד של בין הערבים מתעכלים והולכים כל
הלילה, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ו). (20 ירושלמי ברכות
פ"ד, ה"א. ומבואר לעיל בבאורנו (פרק א, ה"ו).

20 ז. הַמִּתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קֶדָם זְמַנָּה - לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ,
וְחֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בְּזְמַנָּה. וְאִם הַתְּפַלֵּל תְּפִלַּת
שְׁחֵרִית בְּשַׁעַת הַדְּחָק²¹ אַחַר שְׁעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר²² -
יֵצֵא.²³ וְיֵשׁ-לוֹ²⁴ לְהַתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עֲרִבִית שֶׁל לַיְלִי-
שֶׁבֶת בְּעָרֵב-שֶׁבֶת, קֶדָם שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה.²⁵ וְכֵן יִתְפַּלֵּל
עֲרִבִית שֶׁל מוֹצָאֵי-שֶׁבֶת בְּשַׁבָּת²⁶, לִפִּי שֶׁתְּפִלַּת
עֲרִבִית רְשׁוֹת²⁷, אִין מְדַקְדָּקִין בְּזְמַנָּה; וּבִלְבָד שְׂיִקְרָא
קְרִיאַת-שְׁמַע בְּזְמַנָּה אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים.²⁸

21 כגון שהיה צריך לצאת לדרך. (22 אף-על-פי שעיקר
מצוותה משעת הנץ החמה. (23 ברכות ל, ע"א.
24 יכול הוא, אבל אינו מחוייב. (25 מסוף זמן מנחה
קטנה שהוא בעשר שעות ושלשה רבעי שעה, הואיל ולרבי
יהודה זה הוא סוף זמן מנחה - מותר לו להתחיל מכאן
והלאה תפילת מעריב (ברכות כז:). וצריך שיקבל עליו
קדושת שבת שלא יעשה מלאכה מאותה שעה ואילך (שם).
26 אף-על-פי שנראה כמקצר בקודש ועושהו חול. ואין
הדברים אמורים, אלא במי שהוא אנוס לדבר מצוה, כגון:
שצריך להחשיך על התחום על עסקי המת, או על עסקי חתן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ח כסלו - הלכות תפילה וברכת כהנים קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובשלישית נזכר שלא התפלל שחרית - אין לה תשלומין, כיון ששהה כל-כך; שלא תיקנו תשלומין אלא בתפילה הסמוכה (לחם-משנה). וראוי להעיר: שבכל המקרים ההם, אם רוצה להתפלל ב"תורת נדבה" ויחדש בה דבר, כפי המבואר לעיל (פ"א, ה"א) - הרשות בידו, ונכון לעשות כן (כספ-משנה).

20 **יא.** הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי תַפְלוֹת, שָׁל מְנַחָה וְשָׁל
21 מוֹסְפֵיין³⁷ - מְתַפְּלֵל שָׁל מְנַחָה, וְאַחֲרֵי־כֵן מְתַפְּלֵל שָׁל
22 מוֹסְפֵיין³⁸. וַיֵּשׁ מִי שְׁמוֹרָה, שְׂאִין עוֹשִׂין בְּצַבּוֹר בָּן,
23 כְּדֵי שְׁלֹא יִטְעוּ³⁹.

37 כגון שהגיע זמן תפילת מנחה, ועדיין לא התפלל תפילת מוסף. (38 ברכות כח, ע"א. שתפלת מנחה היא תדירה (נוהגת בכל יום), ותפילת מוסף אינה תדירה, והלכה היא: "תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם". (39) ויבואו להקדים ביום אחר, אפילו קודם שיגיע זמן מנחה, תפילת מנחה לתפילת מוסף. ונתכוין רבינו לתרץ את המנהג שאנו נוהגים ביום הכיפורים להקדים תפילת מוסף למנחה אפילו כשכבר הגיע זמן מנחה - שזה כדי "שלא יטעו". והעיר הכסף-משנה: שמהראוי לקצר ביום הכיפורים בפיוטים שבתפילת שחרית, כדי להתחיל מוסף קודם שיגיע זמן תפלת מנחה.

פֶּרֶק רְבִיעִי

1 חמישה דברים המעכבים את התפילה; המהלך במקום סכנה מה יתפלל.

24 **א.** חֲמִשָּׁה דְבָרִים מְעַכְּבִין אֶת הַתְּפִלָּה, אֶף-עַל-פִּי
25 שֶׁהֵגִיעַ זְמַנָּה: טְהָרַת יָדַי, וְכִסּוּי הָעֵרוֹה, וְטְהָרַת
26 מְקוֹם תְּפִלָּה, וְדְבָרִים הַחוּצִים² אוֹתוֹ, וְכַנּוּת הַלֵּב.

2) המביאים אתו להיות נחפו ונמהר בתפילתו, כגון: שהוא צריך לנקביו, כמבואר בסמוך (הלכה י').

27 **ב.** טְהָרַת יָדַי, פִּיִּצְד, רוּחִין יְדֵי בְּמִים עַד הַפֶּרֶק³
28 וְאַחֲרֵי כֵן יִתְפַּלֵּל⁴. הֵיָה מְהֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ וְהֵגִיעַ זְמַן
29 תְּפִלָּה וְלֹא הֵיָה לוֹ מַיִם - אִם הֵיָה בֵּינוּ וּבֵין הַמַּיִם
30 אֲרָבְעָה מִלִּין, שֶׁהֵם שְׁמוֹנַת אֲלָפִים אַמָּה, הוֹלֵךְ עַד
31 מְקוֹם הַמַּיִם וְרוּחִין, וְאַחֲרֵי־כֵן יִתְפַּלֵּל⁵. הֵיָה בֵּינוּ
32 וּבֵין הַמַּיִם יוֹתֵר עַל בָּן - מְקַנֵּט יְדֵי בְּצִרּוֹר אוֹ בְּעַפְר
33 אוֹ בְּקוֹרָה⁶ וּמְתַפְּלֵל.

3) מקום חיבור כף היד והזרוע, (וראה מס' ידיים פ"ב, מ"ג; חולין קד:). (4) ברכות טו, ע"א. שנאמר (תהלים כו, ו): ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה'. וכתב רבינו (הלכות ברכות פרק ו, הלכה ב): "כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לתפילה - מברך תחילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידיים". ונטילה זו חובה היא - אף כשאין ידיו מלוכלכות, כשם שהוא צריך ליטול ידיו לאכילת פת - אף שידי נקיות (כספ-משנה). (5) ברכות שם; וכן בפסחים מו, ע"א. (6) ובגמרא (ברכות טו.) הגירסא: "בעפר, ובצרוור ובקסמית".

34 **ג.** בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? לְפָנָיו⁸; אֲבָל אִם הֵיָה

וכלה. והוא מבדיל ואינו מברך על הנר; וכן אסור בעשיית מלאכה עד צאת הכוכבים. אבל שלא לדבר מצוה - אינו מתפלל של חול עד יציאת הכוכבים (רב האי גאון, הובא ב'טור' או"ח, סימן רצ"ג; וכן ב'תוספות' לברכות שם). זה מוסב רק על תפילת מוצאי שבת בשבת, אבל לתפילת שבת בערב שבת, אין צורך בטעם זה - שהרי מצוה היא להוסיף מחול על הקודש, ומכיון ששעה זו היא סוף מנחה קטנה רובי יהודה, ראוי לו להתפלל בה תפילת מעריב של שבת. (28) ירושלמי ברכות פרק א, ה"א: "הקורא קודם לכן (לפני צאת הכוכבים) - לא יצא ידי חובתו".

1 **ח.** כָּל מִי שֶׁעָבַר עָלָיו זְמַן תְּפִלָּה וְלֹא הִתְפַּלֵּל -
2 בְּמִזֵּד, אֵין לוֹ תְּקָנָה²⁹, וְאֵינוּ מְשַׁלֵּם. בְּשׁוֹגְגִים³⁰, או
3 שֶׁהֵיָה אָנוּס אוֹ טְרוּד - מְשַׁלֵּם³¹ אוֹתָהּ תְּפִלָּה בְּזְמַן
4 תְּפִלָּה הַסְּמוּכָה לָהּ; וּמְקַדֵּים תְּפִלָּה שְׁבֻזְמָנָה,
5 וְאַחֲרֵיהָ מְתַפְּלֵל אֶת הַתְּשֻׁלוּמִין³².

29 ועליו אמרו חכמינו ז"ל: מעוות לא יוכל לתקון (קהלת א, טו) - זה שביטל (במזיד) תפילה של ערבית, או תפילה של שחרית (ברכות כו.). (30) ששכח להתפלל. (31) כאחד הפורע מה שחייב. (32) שם.

6 **ט.** בִּיצֵד? טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל שְׁחֵרִית, וְעָבַר חֲצִי
7 הַיּוֹם - יִתְפַּלֵּל מְנַחָה שְׁתֵּים: רֵאשׁוֹנָה - תְּפִלַּת
8 מְנַחָה, וְהַשְּׁנִיָּה - תְּשֻׁלוּמֵי שְׁחֵרִית. טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל
9 מְנַחָה עַד שֶׁשְׁקָעָה הַחֲמָה - יִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית שְׁתֵּים³⁴:
10 רֵאשׁוֹנָה - עֲרֵבִית, וְהַשְּׁנִיָּה - תְּשֻׁלוּמֵי מְנַחָה. טָעָה
11 וְלֹא הִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית עַד שֶׁעָלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר, מְתַפְּלֵל
12 שְׁחֵרִית שְׁתֵּים: רֵאשׁוֹנָה - שְׁחֵרִית, וְהַשְּׁנִיָּה -
13 תְּשֻׁלוּמֵי עֲרֵבִית³⁵.

33) לאו דוקא, אלא חצי היום ועוד חצי שעה שאז הגיע כבר זמן מנחה; שאם לא כן, כיון שלא הגיע עדיין זמן מנחה, איך יתפלל ראשונה תפילת מנחה? (כספ-משנה). (34) שתי פעמים תפילת 'שמונה-עשרה'. ואין אנו אומרים "עבר יומו בטל קרבינו", כי תפילה - רחמים הוא, וכל אימת שהוא מתפלל זמנו הוא (ברכות כו.). (35) אבל אם טעה ולא התפלל מוסף ביומו - אינו חוזר בערב להתפלל שתיים, שהרי מוסף אינו אלא הזכרת קרבינות היום, ואיך יזכור בערב את קרבינות היום שכבר עבר זמנם? ('הגהות מיימוניות' בשם ה'תוספות', ברכות שם).

14 **י.** טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל, לֹא תְּפִלָּה זוֹ וְלֹא תְּפִלָּה
15 הַסְּמוּכָה לָהּ - אֵינוּ מְשַׁלֵּם אֲלֵא אַחֲרוֹנָה בְּלִבָּד.
16 בִּיצֵד? טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל, לֹא שְׁחֵרִית וְלֹא מְנַחָה -
17 מְתַפְּלֵל עֲרֵבִית שְׁתֵּים: רֵאשׁוֹנָה - עֲרֵבִית, וְהַאֲחֵרוֹנָה
18 - תְּשֻׁלוּמֵי מְנַחָה. אֲבָל שְׁחֵרִית אֵין לָהּ תְּשֻׁלוּמִין,
19 שֶׁכָּבֵד עָבַר זְמַנָּה³⁶. וְכֵן בְּשֶׂאֵר תַּפְּלוֹת.

36) שלא מצינו בתלמוד שיועילו תשלומים לשהיה ארוכה כזו, וכן דעת ה'תוספות' (ברכות שם), והוא-הדין אם טעה ולא התפלל שחרית, והתפלל תפילת מנחה בזמנה;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צרכי וכו'. וראה (ב'מראה פנים' שם). ובעל 'טורי אבן' מגיה כאן תיבת "אף", וגורס "אך לתפילה", כלומר: עזרא תיקן לתורה ולתפילה, ובית-דין שאחריו בטלחה לתורה - שאין דברי תורה מקבלים טומאה - והעמידה אך לתפילה. וכן סובר הרי"ף לברכות (פ"ג). והיא גם דעת הכסף-משנה כאן. ויש סמוכין לדבריו מדברי רבינו עצמו בסמוך (ה"ה), כמו שנבאר. (15) שהרי אין דברי תורה מקבלים טומאה, כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"ח). (16) ומשום טורה טבילה, ימנעו. (17) וכתוב בספרי אריסטו, שהתרנגול לא ישיבע תאוותו לעולם.

ה. לפיכך היו אומרים בזמן תקנה זו, שאפלו זב שראה קרי, ונדה שפילטה שכבת¹⁹ זרע, ומשמשת שראתה דם-נדה²⁰, צריכין טבילה לקריאת-שמע וכן לתפילה מפני הקרי, אף-על-פי שהם טמאין²¹; וכן הדין נותן²², שאין טבילה זו מפני טהרה, אלא מפני הגזרה, שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן תמיד²³. וכבר בטלה גם תקנה זו של תפילה, לפי שלא פשטה בכל ישראל, ולא היה כח בצבור לעמוד בה²⁴.

(18) שאין טבילתו לקרוי מטהרתו מזובו, שהרי טמא הוא שבעת ימים מחמת זובו. (19) בתוך שלשה ימים לתשישה, שפליטה מטמאה כטומאת קרי. (20) אחרי התשישי. (21) שגם אחרי טבילתם לקרים - עדיין טמאים הם שבעת ימים מחמת טומאתם האחרת. (22) שלמרות טומאתם הנשאת, יטבלו לקרים. (23) ולא חילקו חכמים בין קרי לקרי. (24) ברכות כב, ע"א. וראה בבאורנו לעיל הלכות קריאת שמע (פ"ד, ה"ח). מלשון רבינו כאן: "וכבר בטלה גם תקנה זו" משמע כדברי ה'טורי אבן' שבהלכה הקודמת, שמקודם ביטלו תקנת עזרא לתורה, ואחר-כך ביטלו גם הטבילה לתפילה.

ו. מנהג פשוט בשנער ובספרד, שאין בעל-קרי מתפילל עד שרוחץ כל בשרו במים²⁵, משום הפון לקראת אלהיה ישראל²⁶. במה דברים אמורים? בקריא או בחולה שבעל; אבל חולה שראה קרי לאנסו²⁷, פטור מן הרחיצה²⁸, ואין בזה מנהג²⁹. וכן זב שראה קרי ונדה שפילטה שכבת-זרע - אין בהן מנהג³⁰, אלא מקנחין עצמן ורוחצין ידיהן ומתפילין.

(25) בתשעה קבים, כמבואר בברכות (כב.). (26) כלומר: אף-על-פי שכבר בטלה תקנה של טבילה לתפילה. בכל זאת מחמירים הם על עצמם לרוחץ את כל גופם משום כבוד התפילה, הדורשת הכנת הגוף וטהרתו בעמדנו לפני ה'. (וראה ברכות כג.). (27) נגד רצונו, כגון מקרה לילה. (28) כי גם לפני ביטול התקנה היה פטור מכלום, לפיכך גם אחרי ביטול התקנה לא החמירו בו (כסף-משנה). (29) כלומר: אפילו כשהנהגו באיזה מקום שהוא, שהחולה שראה קרי לאנסו ירחץ - אין תוקף למנהג זו והוא בטל, כי מנהג שטות הוא, הואיל וגם בזמן התקנה היה פטור

מקום המים לאחוריו - אין מחיבין אותו לחזר לאחוריו, אלא עד מיל. אבל אם עבר מן המים יותר - אינו חייב לחזור, אלא מקנה ידיו ומתפילל. במה דברים אמורים, שאינו מטהר לתפילה אלא ידיו בלבד? בשאר תפלות חוץ מתפילת שחרית; אבל שחרית, רוחץ פניו ידיו ורגליו¹⁰ ואחר-כך תפילל. ואם היה רחוק מן המים - מקנה ידיו בלבד ואחר-כך תפילל.

(7) שמחוייב ללכת ד' מילין עד מקום המים. (8) שהמים נמצאים בדרך שלפניו. (9) ברכות טו, ע"א. וגירסת הגמרא שלפנינו היא: "מיל - אינו חוזר, פחות ממיל - חוזר"; ורבינו גירסא אחרת היתה לו: "יותר ממיל אינו חוזר, אבל מיל חוזר" (ב"י אורח, סי' צ"ב). מיל - בלשון רומית: מדת ארץ של אלף פסיעות. והפסיעה - שתי אמות, ואלפים אמה - המיל, וזכר במשנה (יומא פ"ו, מ"ח), על-פי ה'ערוך'. (10) שבת נ, ע"ב: "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו, משום שנאמר: כל פעל ה' למענהו" (כלומר, הכל ברא לכבודו), וסובר רבינו: שאין לך "כבוד קונו" יותר מבשעת התפילה (מעשה רוקח). ותיקנו רחיצה זו בתפילת שחרית בלבד - לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה, ככתוב (איכה ג, כח): חדשים לבקרים רבה אמונתך, וצריכים אנו להודות לה' שבראנו מחדש לכבודו, לשרתו ולברך בשמו (מלשון הרשב"א תשובה סימן קצ"א). והראב"ד משיג ושואל: רגליו למה? כלומר: למה לו לרוחץ את רגליו? אולם רבינו מדבר במקום שהולכים בו יחפים, וכמבואר לקמן (פ"ה, הלכה ה), אבל במקום שאין רגליו מגולות - אין צורך ברחיצתן ('טורי אבן').

ד. כל הטמאין, רוחצין ידיהן בלבד בטהורין ומתפיללים¹¹ - אף-על-פי שאפשר להם לטבל ולעלות מטמאתן, אין הטבילה מעפפת. וכבר בארנו¹², שעזרא תקן שלא יקרא בעל-קרי בלבד בדברי-תורה עד שיטבל¹³; ובית-דין שעמדו אחר-כך התקינו אף לתפילה¹⁴, שלא תפילל בעל-קרי בלבד עד שיטבל. ולא מפני טמאה וטהרה נגעו בה¹⁵, אלא פדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם¹⁶ פתרנגולים¹⁷, ומפני זה תקנו טבילה לבעל-קרי לבדו, והוציאוהו מכלל הטמאין.

(11) ברכות פ"ג, מ"ו: "זב שראה קרי וכו' צריכים טבילה, ורבי יהודה פוטר", משמע משם, שאילו לא ראה קרי - הכל מודים שאינו צריך טבילה, למרות טומאתו מחמת זובו (הרי"ף, שם). (12) הלכות קריאת שמע פ"ד, ה"ח. (13) מפני שטומאה זו באה לו מחמת קלות ראש, החמיר בה (ברכות כב. וברש"י שם). (14) כי עזרא לא גזר לתפילה, משום שהיא רחמים ותחנונים, ושמא לא ימצא מים לטבילה ונמצא נמנע מלהתפילל. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"ג, ה"ד): "אמר רבי חייא, כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא מפני תלמוד תורה. שאם אתה אומר לו שהוא מותר (ללמוד בלא טבילה) אף הוא אומר: אלך ואעשה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ח כסלו - הלכות תפילה וברכת כהנים קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יונה לברכות, שם). (43) עירובין סה, ע"א. כי ריח השכר משכרו וטורדו. (44) שם. מורייס - מלה רומית. ופירושה: מלח ניתן במים לכבוש בהם דבר מאכל; וביחוד נקרא כן הציר היוצא מדג כבוש ('הערוך'). (45) כשהוא מעלה עיפוש לבנוני על גבו וריחו רע.

מטבילה ומרחיצה. אבל הבריא שראה לאנסו - ודאי שרוחץ הוא, לפי מנהג שנער וספרד. והמקור שיש לחלק בין בריא לחולה וכו', הוא במס' ברכות כב, ע"ב. (30) כלומר: אינם נוהגים לרחוץ. הואיל וגם אחרי ההחיצה ישארו בטומאתם, לא נהגו לרחוץ אלא מקנחין וכו'. אבל אם נהגו באיזה מקום לרחוץ - אין זה מנהג בטל ויש לו תוקף, שהרי בזמן התקנה היו מחוייבים בטבילה. (לחם-משנה).

- 22 י. דְּבָרִים הַחוּפְזִים אוֹתוֹ פִּיּוּד? אִם הִיָּה צְרִיף
- 23 לְנִקְבֵי - לֹא יִתְפַּלֵּל; וְכָל הַצְּרִיף לְנִקְבֵי וְהִתְפַּלֵּל -
- 24 תְּפַלְתוּ תוֹעֵבָה⁴⁶, וְחֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל אַחַר שִׁיעוּשָׁה
- 25 צְרִיפוֹ. וְאִם יָכוֹל לְהַעֲמִיד עֲצָמוֹ כְּדֵי פְרָסָה⁴⁷ -
- 26 תְּפַלְתוּ תְּפִלָּה; וְאֶף-עַל-פִּי-כֶן, לְכַתְּחִלָּה לֹא יִתְפַּלֵּל
- 27 עַד שִׁיבְדִק עֲצָמוֹ יָפָה יָפָה. וְיִבְדֵּק נִקְבֵי⁴⁸, וְיִסִּיר
- 28 פִּיחוֹ⁴⁹ וְיַעֲשֶׂה וְכָל דְּבַר הַטּוֹרָדוֹ⁵⁰, וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְפַּלֵּל.

- 1 ז. כְּסוּי הַעֲרֹה פִּיּוּד? אֶף-עַל-פִּי שִׁפְסָה עֲרֹתוֹ
- 2 כְּדֵרֶף שִׁמְכִסִּין לְקִרְיַת-שֹׁמְעוֹ³¹ - לֹא יִתְפַּלֵּל עַד
- 3 שִׁיכְסָה אֶת לְבוֹ³². וְאִם לֹא כִסָּה לְבוֹ, אוֹ שֶׁנֶּאֱנַס וְאִין
- 4 לוֹ בְּמָה יְכַסֶּה - הוֹאִיל וְכִסָּה עֲרֹתוֹ וְהִתְפַּלֵּל, יֵצֵא.
- 5 וְלְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה.

(46) ברכות כג, ע"א. והוא-הדין שאסור להוציא גם שאר דברי תורה מפיו, כל זמן שגופו משוקץ מחמת שיהוי נקביו (הגהות מיימוניות). (47) שם. פרסה - מרחק של ארבעה מילין, כמבואר בפסחים (צד). (48) ורבותינו בברכות (שם) דרשו את הפסוק (קהלת ד, יז): שמר רגלך כאשר תלך אל בית האלהים, לומר: "שמור נקיבך בשעה שאתה עומד בתפילה לפני". (49) הוא הרוק העבה היוצא מן הגרון בכח. ניעו - הוא היוצא מן הפה על-ידי נענוע כל שהוא ('תוספות' בבא-קמא ג: ד"ה "כיוו וניעו") ונוכרים בברייתא (גדה נה:). (50) ומפריע אותו בתפילתו.

31 שטלית של בגד או של עור חגורה על מתניו, כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ג, הלכה י"ז). (32) ברכות כה, ע"א. כי בתפילה "צריך הוא להראות עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה, אבל בקריאת-שמע אינו מדבר לפני המלך" (לשון רש"י, שם).

- 29 יא. מִי שֶׁגָּהַק⁵¹ וּפְהַק⁵² וְנִתְעַשְׂט⁵³ בְּתְּפִלְתוֹ - אִם
- 30 לְרִצּוֹנוֹ, הֵרִי זֶה מְגַנֵּה; וְאִם בְּדַק גּוֹפּוֹ קָדַם שִׁיחֲפִלֵּל
- 31 וּבֹא לְאָנְסוֹ - אִין בְּכָף פְּלוּם⁵⁴. נִדְמֵן לוֹ רַק בְּתְּפִלְתוֹ
- 32 - מְבַלְיֵעוֹ בְּטִלְתוֹ אוֹ בְּכַדּוֹ. וְאִם הִיָּה מִצְטַעַר
- 33 בְּכָף⁵⁵ - זוֹרְקוֹ בְּיָדוֹ⁵⁶ לְאַחֲרָיו, כְּדֵי שְׁלֹא יֵצְטַעַר
- 34 בְּתְּפִלָּה וְנִמְצָא טְרוּד⁵⁷. יֵצֵא מִמֶּנּוּ רוּחַ מְלִמְטָה,
- 35 כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתְּפִלָּה, שְׁלֹא לְרַעְתּוֹ - שׁוֹהֶה עַד
- 36 שֶׁתְּכַלֶּה הַרוּחַ, וְחֹזֵר לְתְּפִלְתוֹ⁵⁸.

- 6 ת. טְהַרַת מְקוֹם הַתְּפִלָּה פִּיּוּד? לֹא יִתְפַּלֵּל בְּמְקוֹם
- 7 הַטְּנַפְתָּ³³, וְלֹא בְּמִרְחֶץ, וְלֹא בְּבֵית-הַפֶּסֶא, וְלֹא
- 8 בְּאִשְׁפָּה, וְלֹא בְּמְקוֹם שְׁאִינוֹ בְּחֻזְקַת טְהָרָה³⁴, עַד
- 9 שִׁיבְדִקְנוֹ. פְּלָלוֹ שֶׁל דְּבַר: כָּל מְקוֹם שְׁאִין קוֹרִין בוֹ
- 10 קִרְיַת-שֹׁמְעַ, אִין מִתְפַּלְלִין בוֹ. וְכִשֶׁם שֶׁמִּרְחִיקִין
- 11 מִצּוֹאָה וּמִמִּירְגָלִים³⁵ וְרִיחַ רַע וְכֵן הֵמָּה וּמִרְאֵיַת
- 12 הַעֲרֹה³⁶ לְקִרְיַת-שֹׁמְעַ, כֵּן מִרְחִיקִין לְתְּפִלָּה³⁷.

33 הוא המקום שיש בו צואה, כלשון רבינו הלכות קריאת שמע (פ"ג, ה"ד). (34) שיש להסתפק ולתלות שיש שם צואה. (35) ד' אמות בזמן שהם מלאחריו, ומלפניו - כמלוא עיניו. (36) שצריך להתזיר פניו ולא לקרות כנגד הערוה, כמבואר הכל לעיל הלכות ק"ש (פ"ג, ה"ט). (37) ברכות כו, ע"א. אמרו שם - "וכן לתפילה".

(51) שהוציא רוח מהקיבה דרך הפה בקול. (52) שפתח פיו בהרחבה גדולה כאדם שרוצה לישון, או אחרי שעמד משנתו. ויש דורשין נוטריקון: גיהוק - גו הקים, כלומר: מקים ופושט גופו למעלה. פיהוק - פה הקים, שפוחת פיו הרבה (רש"י, ברכות כד.). (53) הוא הזרירה: התפרצות הרוח מהנחירים, ונזכר במקרא (איוב מא, י) עטישותיו תהל אור. וכן אמרו (ברכות נז, ע"ב): "עטישוש יפה לחולה". (54) ברכות כד, ע"ב. אלא שישים ידו על פיו שלא תראה פתיחתו המלאה ('טור' אר"ח סימן צ"ז). (55) שהוא אנין הדעת, וקשה לו להבליע רוקו בטליתו. (56) אבל לא בפיו, משום קלות ראש. (57) שאינו יכול לכיין בתפילתו. (58) הכל במסכת ברכות, דף כד, ע"א.

- 13 ט. הַמִּתְפַּלֵּל וּמִצָּא צוֹאָה בְּמְקוֹמוֹ - הוֹאִיל וְחָטָא,
- 14 מִפְּנֵי שְׁלֹא בְּדַק³⁸ עַד שְׁלֹא הִתְפַּלֵּל, חֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל
- 15 בְּמְקוֹם³⁹ טְהוֹר. הִיָּה עוֹמֵד בְּתְּפִלָּה וּמִצָּא צוֹאָה
- 16 כְּנִגְדּוֹ: אִם יָכוֹל לְהִלֵּךְ לְפָנָיו כְּדֵי שִׁיזְרַקְנָה⁴⁰ לְאַחֲרָיו
- 17 אַרְבַּע אַמּוֹת - יְהִלֵּךְ; וְאִם לֹא⁴¹ - יִסְלַקְנָה
- 18 לְצַדִּיךְ⁴²; וְאִם אִינוֹ יָכוֹל - יִפְסִיק. גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים
- 19 לֹא הָיוּ מִתְפַּלְלִים בְּבֵית שֵׁישׁ בוֹ שְׁכָר⁴³ וְלֹא בְּבֵית
- 20 שֵׁישׁ בוֹ מוֹרִיס⁴⁴ בַּעַת עֲפוּשׁוֹ⁴⁵, מִפְּנֵי שֶׁרִיחוֹ רַע,
- 21 אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִמְקוֹם טְהוֹר.

38 במקום "שאינו בחזקת טהרה" ידובר כאן (כסף-משנה). (39) ברכות כב, ע"ב. שכן אמרו שם: "אע"פ שהתפלל - תפילתו תועבה". וקראו לתפילה כזו: "זבח רשעים תועבה" (משלי כא, נז). (40) כלומר, שישאירנה. (41) כגון שנהר מושך לפניו, או שיש צואה בכל הכיוון שלפניו. (42) ברכות, שם. כלומר: ילך לצדדים עד שיתרחק ממנה ד' אמות; אבל לאחריו אל יחזיר פניו, הואיל ומתפלל כנגד מזרח, אסור לו להפוך פניו נגד מערב ('פרישה', בשם רבינו

- 37 יב. בְּקֶשׁ לְהוֹצִיא רוּחַ מִלְמַטָּה, וְנִצְטַעַר הַרְבֵּה
- 38 וְאִינוֹ יָכוֹל לְהַעֲמִיד עֲצָמוֹ⁵⁹ - מְהִלֵּךְ לְאַחֲרָיו⁶⁰ אַרְבַּע
- 39 אַמּוֹת וּמִמְתִּין עַד שֶׁתְּכַלֶּה הַרוּחַ, וְאוֹמֵר: "רְבוּן כָּל
- 40 הַעוֹלָמִים, יִצְרַתְנוּ נְקָבִים⁶¹ נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים,
- 41 גְּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָיו חֲרַפְתָּנוּ וּכְלָמְתָנוּ; חֲרַפָּה וְכָלְמָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 בְּחַיֵּינוּ, תוֹלְעָה וְרַמָּה בְּמִיתָתָנוּ. וְחֹזֵר לְמִקְוָמוֹ
2 וּמִתְפַּלֵּל.
- 3 (59) להתאפק. 60) אבל אינו מהלך לפניו, מפני שצריך
4 שיהיו פניו כנגד המקום שהתחיל להתפלל. ואם היה מהלך
5 לפניו, היה מניח לאחוריו ודומה כמי שפוסק לגמרי, שאין
6 כוונתו לחזור לתפילתו (רבינו יונה). 61) ברכות כד, ע"ב.
7 נקבים - כגון: הפה, החוטם והאזניים. חלולים - כגון: הלב,
8 הכרס והמעיים (ראה ברכות ס: וברש"י שם).
- 9 יג. הָיָה עוֹמֵד בְּתַפְּלָה וְנִטְפוּ מִי־רִגְלָיו עַל בְּרַכְיוֹ -
10 מִמַּתִּינַן עַד שֶׁיִּכְלֹו הַמַּיִם⁶² וְחֹזֵר לְמִקְוָמוֹ שֶׁפֶסֶק. וְאִם
11 שָׁהָה כְּדֵי לְגַמֵּר אֶת הַתְּפִלָּה - חֹזֵר לְרֵאשׁ.
- 12 (62) ברכות כג, ע"א. וכתשובות הרמ"א (סימן צ"ח הובאה
13 במגן-אברהם או"ח סימן ע"ח) כתב: "מי שיש לו חולי
14 האבן, שמי רגליו מטפטפים תמיד לאנסו, מה יעשה כדי
15 שיוכל להתפלל? יש להתיר לעשות לו בגד סביב אברו,
16 והבגדים העליונים יהיו נקיים, ויכנס לבית הכנסת ויתפלל;
17 ובשעת הטפת מי רגלים - יפסיק".
- 18 יד. וְכֵן הַמַּשְׁתִּינֵן מַיִם, שׁוֹהֶה כְּדֵי הַלּוֹךְ אַרְבַּע
19 אַמּוֹת⁶³, וְאַחֲרֵי־כֵן יִתְפַּלֵּל. וּמִשְׁהַתְּפַלֵּל - שׁוֹהֶה אַחַר
20 תְּפִלָּתוֹ כְּדֵי הַלּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחֲרֵי־כֵן מַשְׁתִּינֵן,
21 כְּדֵי שֶׁיִּפְסֹק דְּבַר הַתְּפִלָּה מִפְּיֹו⁶⁴.
- 22 (63) מגילה כז, ע"ב. משום ניצוצות מי רגליו שלא יטפנו
23 בגדיו. 64) שם: "שכל ארבע אמות, (כדי הלוחך ארבע
24 אמות אחר התפילה). תפילתו סדורה (שגורה) בפיו, ועדיין
25 שפתיו מרחשות.
- 26 טו. פְּנֵי הַלֵּב כִּיצַד? כָּל תְּפִלָּה שְׂאִינָה בְּכֹנֶה,
27 אֵינָה תְּפִלָּה⁶⁵; וְאִם הַתְּפַלֵּל בְּלֹא כֹנֶה - חֹזֵר
28 וּמִתְפַּלֵּל⁶⁶ בְּכֹנֶה. מִצָּא דַעְתּוֹ מִשְׁבֻּשֶׁת⁶⁷ וְלִבּוֹ טְרוּד
29 - אֲסוּר לוֹ לְהַתְּפַלֵּל עַד שֶׁתִּשְׁתַּיֵּשֵׁב דַּעְתּוֹ. לְפִיכֵן הֵבֵא
30 מִן הַדֶּרֶךְ וְהוּא עָנָף אוֹ מִצְרֵעַ⁶⁸, אֲסוּר לוֹ לְהַתְּפַלֵּל עַד
31 שֶׁתִּשְׁתַּיֵּשֵׁב דַּעְתּוֹ. אֲמָרוּ חֻכְמֵי⁶⁹: יִשְׁהָה שְׁלֹשָׁה יָמִים
32 עַד שֶׁיִּנְוַח וְתִתְקַרֵּר דַּעְתּוֹ, וְאַחֲרֵי־כֵן יִתְפַּלֵּל.
- 33 (65) וזה לשון רבינו בחיי בספרו "חובת הלבבות" שער
34 חשבון הנפש (פרק ג, חשבון תשיעי) "ודע כי המילות
35 תהינה בלשון - כקליפה, והעיון במילות - כלב. ותפילה -
36 כגוף; והעיון (הכוונה) - כרוח. וכשיתפלל המתפלל בלשונו
37 ולבו טרוד בזולת עיון התפילה, תהיה תפילתו גוף בלא
38 רוח, וקליפה בלא לב. וכן אמר הכתוב (ישעיה כט, יג): יען
39 כי נגש העם הזה, בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני
40 וכו' וכו'. ורבינו בספר ה"מורה" (חלק ג, פרק נא) יאמר:
41 "אבל אם תתפלל בהנעת שפתיך ופניך אל הכותל, ואתה
42 חושב במקחך וממכרך... לא תחשוב שהגעת לתכלית, אבל
43 תהיה אז קרוב למי שנאמר בהם (ירמיה יב, ב) קרוב אתה
44 בפיהם ורחוק מכליותיהם וכו'. 66) ברכות ל, ע"ב. וראה
45 דברי רבינו לקמן (פרק י, הלכה א). 67) בלתי מיושבת.
46 (68) מצטער. 69) עירובין סה, ע"א. שנאמר (עזרא ח, טו):
47 ואקבצם אל הנהר הבא אל אהוה ונחנה שם שלשה ימים,
- 17 וּבְחַתְּנוּנֵינוּ. וְלֹא יַעֲשֶׂה תְּפִלָּתוֹ כְּמִי שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא
18 מִשְׂאוֹ⁷⁰ וּמִשְׁלִיכּוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ. לְפִיכֵן⁷² צָרִיךְ לֵישֵׁב
19 מֵעַט אַחַר הַתְּפִלָּה, וְאַחֲרֵי־כֵן יִתְפַּלֵּל בְּנִחַת
20 וּבְחַתְּנוּנֵינוּ. וְלֹא יַעֲשֶׂה תְּפִלָּתוֹ כְּמִי שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא
21 מִשְׂאוֹ⁷¹ וּמִשְׁלִיכּוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ. לְפִיכֵן⁷² צָרִיךְ לֵישֵׁב
22 מֵעַט אַחַר הַתְּפִלָּה, וְאַחֲרֵי־כֵן יִפְטֹר. חֲסִידִים
23 הָרְאוּשׁוּנִים הָיוּ שׁוֹהִינֵן שְׁעָה אַחַת לְקִדְּם הַתְּפִלָּה וְשְׁעָה
24 אַחַת לְאַחַר הַתְּפִלָּה, וּמֵאַרְבֵּינֵן בְּתַפְּלָה שְׁעָה⁷³.
- 25 (70) סנהדרין כב, ע"א, שנאמר: שויתי ה' לנגדי תמיד
26 (תהלים טז, ח). 71) ברכות כט, ע"ב. 72) כדי שלא יהא
27 נראה כאילו תפילתו דומה עליו למשוי. 73) שם לב, ע"ב.
- 28 יז. שְׁפֹר - אֵל יִתְפַּלֵּל, מִפְּנֵי שְׂאִין לוֹ⁷⁴ פְּנֵה. וְאִם
29 הַתְּפַלֵּל, תְּפִלָּתוֹ תוֹעֵבָה⁷⁵. לְפִיכֵן חֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל
30 כְּשִׁיתְּרוֹקֵן⁷⁶ מִשְׁכְּרוֹתוֹ. שְׁתוּי⁷⁷ - אֵל יִתְפַּלֵּל. וְאִם
31 הַתְּפַלֵּל - תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה⁷⁸. אֵי־זָה שְׁפֹר? זֶה שְׂאִינוֹ
32 יְכוּל לְדַבֵּר לְפָנָי הַמְּלָךְ. שְׁתוּי? - יְכוּל לְדַבֵּר בְּפָנָי
33 הַמְּלָךְ וְאִינוֹ מִשְׁתַּבְּשִׁי⁷⁹; אֶף־עַל־פִּי־כֵן, הוֹאִיל
34 וְשִׁתָּה רְבִיעִית יֵין לֹא יִתְפַּלֵּל עַד שֶׁיִּסְטֵר יָיִנוֹ
35 מֵעֵלְיוֹ⁸⁰.
- 36 (74) שאין דעתו מיושבת עליו. 75) עירובין סד, ע"א.
37 (76) ובדפוסים ראשונים (שונצינו, קושטא, "מעשה רוקח")
38 הנוסח: "כשיתרונו מיינו", כלשון הכתוב: כגבור מתרונו
39 מיינו (תהלים עח, סה), ופירושו: שהוא מסיר שכרון יינו
40 ונעשה פקח כמו שהיה בטרם ששתה, וכתרגום יונתן:
41 כגבור דמתפקח מן חמרא. ורש"י פירש שם: שהוא
42 "מתעורר ומתגבר בדיבור להקיץ מיינו". 77) ששתה יין
43 ושכר, אבל לא לשכרה. 78) עירובין, שם. 79) מתבלבל
44 וטועה. 80) שם, סד, ע"ב. ואמרו שם: "דרך מיל, ושינה
45 כל שהיא - מפגים את היין. במה דברים אמורים? כששתה
46 רביעית; אבל שתה יותר מרביעית, כל-שכן שדרך טורדתו
47 ושינה משכרתו". וכתב ה'טור' (או"ח סימן צ"ט): 'רש"י כיד
48 'אל 'ת'שית (ויקרא י, ט), ראשי תיבות: "ואם שתה כדי
49 רביעית - אסור להתפלל: תפילת שיכור תועבה".
- 50 יח. וְכֵן אֵין עוֹמְדִין לְהַתְּפַלֵּל, לֹא מִתּוֹךְ שְׁחֹק וְלֹא
51 מִתּוֹךְ קְלוּת־רֵאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׁיחָה⁸¹, וְלֹא מִתּוֹךְ
52 מְרִיבָה, וְלֹא מִתּוֹךְ פֶּעַס, אֶלָּא מִתּוֹךְ דְּבִרֵי־תוֹרָה⁸².
53 וְלֹא מִתּוֹךְ דִּין⁸³ וְהִלְכָה⁸⁴, אֶף־עַל־פִּי שְׁהֵם דְּבִרֵי־
54 תוֹרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לִבּוֹ טְרוּד בְּהִלְכָה; אֶלָּא מִתּוֹךְ
55 דְּבִרֵי־תוֹרָה שְׂאִין בָּהּ עֵיוֹן, כְּגוֹן הַלְּכוֹת פְּסוּקוֹת⁸⁵.
- 56 (81) ליצנות. 82) ברכות לא, ע"א. 83) ישיבה בדין,
57 כגון: הדיינים שיושבים בדין. 84) משא ומתן הלכתי,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 **ב.** עֲמִידָה פִּיצֵד? אֵין מִתְפַּלֵּל אֱלָא מֵעַמֵּד. הֲיָהּ
 20 יוֹשֵׁב בְּסַפִּינָה אוּ בַעֲגָלָה - אִם יָכוֹל לַעֲמֵד, יַעֲמֵד; וְאִם
 21 לֹא, יֵשֵׁב בְּמִקוּמוֹ וַיִּתְפַּלֵּל. חוֹלָה מִתְפַּלֵּל
 22 אִפְלוּ שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ; וְהוּא שְׂיִכּוֹל לָכוֹן אֶת דַּעְתּוֹ.¹⁹
 23 וְכֵן הַצָּמָא וְהָרֵעֵב, הָרִי הֵן בְּכָלֵל חוֹלִים; אִם יֵשׁ בּוֹ
 24 יָכֻלֵת לָכוֹן אֶת דַּעְתּוֹ - יִתְפַּלֵּל; וְאִם לֹא - אֵל
 25 יִתְפַּלֵּל¹⁰ עַד שְׂיֵאכַל וַיִּשְׁתַּהֵּה. הֲיָהּ רוֹכֵב עַל הַבְּהֵמָה,
 26 אֶף-עַל-פִּי שְׂיֵשׁ לוֹ מִי שְׂיֵאֲחֹז בְּהֵמָתוֹ - לֹא יֵרֵד,¹¹
 27 אֱלָא יֵשֵׁב בְּמִקוּמוֹ וַיִּתְפַּלֵּל, כְּדִי שְׁתַּהֵּא דַּעְתּוֹ מִיִּשְׁבָּת
 28 עָלָיו.

(7) (ברכות ל). כי התפילה היא עבודת ה', כמו שכתוב: "ולעבדו בכל לבבכם" - ועבודת ה' צריכה להיות בעמידה, שנאמר (דברים י, ח): "לעמוד לפני ה' לשרתו (טור אורח חיים סימן צ"ח). ולפיכך נקראת תפילת "שמונה עשרה" בפי החכמים גם בשם: "עמידה" (מסכת סופרים פרק טז, הלכה י"ב). (8) שהעגלה מתנועעת וכן הספינה (בית יוסף אורח חיים צד). (9) ורש"י היה נוהג שלא להתפלל בשעת חליו, וקרא רק קריאת שמע (הגהות מיימוניות). ואמרו חז"ל: אמר הקדוש-ברוך הוא: אני אמרתי להתפלל בבית הכנסת שבעירך; ואם אין אתה יכול לילך - התפלל על מיטתך; ואם אין אתה יכול - הרהר בלבבך, ובלבד שתדום מעבירה שך, שנאמר (תהילים ד, ה): אימרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה (פסיקתא, הובאת בילקוט שמעוני). (10) (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א) "המיצר - אסור להתפלל", מפני שאין דעתו מיושבת עליו. (11) כי אם ירד, קשה עליו עיכוב הדרך ותיטרד דעתו.

29 **ג.** נִכַח הַמְקַדָּשׁ פִּיצֵד? הֲיָהּ עוֹמֵד בְּחוּצָה לְאַרְצֵי -
 30 מִחֲזִיר פָּנָיו נִכַח אֶרְצֵי-יִשְׂרָאֵל וּמִתְפַּלֵּל¹². הֲיָהּ עוֹמֵד
 31 בְּאַרְצֵי - מְכֻוֹן אֶת פָּנָיו בְּנֶגְדַי יְרוּשָׁלַיִם¹³. הֲיָהּ עוֹמֵד
 32 בִּירוּשָׁלַיִם - מְכֻוֹן פָּנָיו בְּנֶגְדַי הַמְקַדָּשׁ¹⁴. הֲיָהּ עוֹמֵד
 33 בְּמִקְדָּשׁ - מְכֻוֹן פָּנָיו בְּנֶגְדַי בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים¹⁵.
 34 סוּמָא, וְכִי שָׁלָא יָכוֹל לָכוֹן אֶת הַרוּחוֹת¹⁶, וְהִתְמַלְּחָה
 35 רַדְבַּסְפִּינָה¹⁷ - יְכוֹן אֶת לְבוּשׁוֹ¹⁸ בְּנֶגְדַי הַשְּׂכִינָה וַיִּתְפַּלֵּל.

(12) (ברכות ל), שנאמר (מלכים-א ח, מח): והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתת לאבותם. (13) (שם), שנאמר (שם, מד): והתפלל אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה. (14) שנאמר (דברי הימים-ב ו, לב): והתפללו אל הבית הזה. (15) שנאמר (שם, כו): והתפללו אל המקום הזה, הוא בית קודש הקדשים מקום משכן השכינה. (16) שאין הוא מבחין באיזה צד נמצאת ארץ ישראל או ירושלים. (17) בסירה ידובר כאן שאי אפשר לו להחזיר פניו לירושלים מפני פחד המים הזורמים בכיוון אחר. (18) "יפנה ליבו ורעיניו ויחשוב שפניו כנגד קודש הקדשים. רבינו בירוש המשנה (ברכות פרק ד, משנה ה).

36 **ד.** תִּקְוֵן הַגּוֹף פִּיצֵד? כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתַפְּלָה, צָרִיךְ
 37 לָכוֹן אֶת רַגְלָיו זוּ בְּצֵד זוּ¹⁹, וְנוֹתֵן עֵינָיו לְמִטָּה,
 38 כְּאִלוֹ הוּא מְבִיט לְאַרְצֵי; וַיִּהְיֶה לְבוֹ שְׂנִי לְמַעְלָה,
 39 כְּאִלוֹ הוּא עוֹמֵד בְּשָׁמַיִם²⁰. וּמְנִיחַ יָדָיו עַל לְבוֹ

הדורש עיון, ויבוא להרהר בהם בעת תפילתו ולא יוכל לכויך. ונוסח אחר: דין הלכה. (85) שאין בהן מחלוקת ואינן צריכות עיון והרהור (שם).

1 **יט.** תְּפִלוֹת הַפְּרָקִים⁸⁶, כְּגוֹן תְּפִלוֹת מוֹסֵף רֵאשׁ-
 2 חֲדָשׁ⁸⁷ וְתְּפִלוֹת מוֹעֲדוֹת, צָרִיךְ לְהִסְדִּיר תְּפִלוֹתוֹ וְאַחֲרֵ-
 3 כֵּף עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, כְּדִי שָׁלָא יִפְשַׁל בָּהּ⁸⁸. הֲיָהּ מְהֻלָּךְ
 4 בְּמִקוּם סַפְּנָה, כְּגוֹן מִקוּם גְּדוּדֵי⁸⁹ חַיּוֹת וְלִסְטִים,
 5 וְהַגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה - מִתְפַּלֵּל בְּרֵכָה אַחַת, וְזוֹ הִיא:
 6 "צָרִיכֵי עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל מְרַבִּים וְדַעְתָּם קְצָרָה⁹⁰. יְהִי רִצּוֹן
 7 מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, שְׁתַּתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּדִי
 8 פְּרֻנְסוֹתוֹ וְלְכָל גּוֹיָהּ וְגוֹיָהּ דִּי מְחֻסְרָהּ, וְהַטּוֹב
 9 בְּעֵינֶיךָ⁹¹ עֲשֵׂה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה"⁹².
 10 וּמִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בְּדֶרֶךְ כְּשֶׁהוּא מְהֻלָּךְ; וְאִם יָכוֹל
 11 לַעֲמֵד - עוֹמֵד. וּכְשֶׁהוּא מְגִיעַ לְיִשׁוּב וְתִתְקַרֵּר דַּעְתּוֹ
 12 - חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה כְּתוּבָתָהּ, תְּשַׁעֲהָ-עֶשְׂרֵה
 13 בְּרֵכּוֹת⁹³.

(86) שהן לזמנים ידועים ולא תדירות. (87) שהיא פעם לשלשים יום. (88) מתוך שאינו רגיל בהן (ר"ה לה.). (89) קבוצות. (90) שאינם יודעים לפרש צרכיהם. (91) "לא תתן לנו מה טוב בעינינו, אולי לא תהיה התכלית טובה; אלא הטוב בעיניך, שהוא הטוב הגמור, עשה לנו" (כסף-משנה בשם רבינו מנוח), וכן מצינו במקרא: עשה אתה לנו ככל הטוב בעיניך (שופטים י, טו). (92) ברכות כט, ע"ב. (93) שם ל, ע"א. וזה בין תפילת "הביננו" ל"תפילה קצרה": תפילת "הביננו" צריכה שלוש ברכות הראשונות ושלוש ברכות האחרונות, ומתפלל אותה מעומד; וכשדעתו מתיישבת עליו - אינו חוזר ומתפלל. ותפילה קצרה שאין מתפללים אותה אלא במקום סכנה - אינה צריכה שלש ברכות ראשונות והאחרונות, ומתפלל אותה בין מהלך ובין מעומד; וכשהוא בא לביתו - הוא חוזר ומתפלל.

יום שישי כ"ט כסלו ה'תשע"ו

פְּרָק חֲמִישִׁי

(1) שמונה דברים שהמתפלל צריך להיזהר בהם; השתחווייה, כריעה וקידה ודיניהן; נפילת אפיים ומנהגיה.

14 **א.** שְׂמוּנָה דְּבָרִים צָרִיךְ הַמִּתְפַּלֵּל לְהִזָּהֵר בָּהֶן
 15 וְלַעֲשׂוֹתָן, וְאִם הֲיָהּ דְּחוּקָא² אוּ נֶאֱנָס³, אוּ שְׁעָבְרָ⁴ וְלֹא
 16 עָשָׂה אוֹתָן, אֵין מְעַפְּבִין⁵. וְאִלוֹ הֵן: עֲמִידָה, וְנִכַח
 17 הַמְקַדָּשׁ, וְתִקְוֵן הַגּוֹף, וְתִקְוֵן הַמְּלַבּוּשִׁים, וְתִקְוֵן
 18 הַמִּקּוּם, וְהַשְּׂוֹנֵת הַקּוֹל, וְהַפְּרִיעָה, וְהַשְּׁתַּחֲוִיָּה⁶.

(2) שנמצא במצב דחוק וקשה לו להיזהר בהם, כמבואר בסמוך (הלכה ב). (3) מחמת חולי וכיוצא בו. (4) בלי שום סיבה, במזיד. (5) לא כחמשת הדברים המנויים בפרק הקודם המעכבין את התפילה, ועל המתפלל לחזור לפעמים ולהתפלל. (6) כל שמונת הדברים האלה יבארם רבינו בהלכות הבאות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יישברו והמעוות יתפורו ויאבדו (שם). (32) ומתוך שחביבה עליו המצוה, אין משאה כבוד עליו ואינו נטרד (סוכה מא: וברש"י שם) ומטעם זה מותר לאחוז מחזור תפילות בידו בשעה שמתפלל. הואיל והוא תופסו לצורך תפילה עצמה כדי להתפלל בעיון ובדיוק, אין משאו כבוד ואינו נטרד, והרי זה דומה ללולב (רבינו יונה; ובשולחן ערוך אורח חיים סימן צ"ו, סעיף ב). (33) שאז אין כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו, לא כן בעודו על ראשו (בבא מציעא קה:), אלא ששם הנוסחא "הנושא משאו על כתיפו" ורבינו גורס "על ראשו" (בית יוסף, אורח חיים סימן צ"ז). (34) (שם) כי כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו. (35) בטליתם (שבת י.). ואלה דברי רבינו לקמן (הלכות ציצית פרק ג, הלכה י"א): "גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים. וכתב הב"ח (אורח חיים סימן צ"א) שלא נכון להתפלל וכסיות על ידיו, שזה דרך גאוה. ועליו הכתוב אומר: אל תבואני רגל גאוה ויד רשעים אל תנידני (תהלים לו, יב).

- 18 ו. תקון המקום כיצד? יעמד במקום נמוך³⁶, ויחזיר
19 פניו לכתל³⁷. וצריך לפתח חלונות או פתחים כנגד
20 ירושלים, פניו להתפלל פגגדן, שנאמר: וכוון³⁸
21 פתיחך לה בעליתיה נגד ירושלים³⁹ וגו'. וקובע
22 מקום לתפלתו תמיד⁴⁰. ואין מתפלל בחרבה⁴¹, ולא
23 אחר⁴² בית הכנסת, אלא אם כן החזיר פניו לבית
24 הכנסת. ואסור לישוב בצד העומד בתפלה⁴³ או לעבר
25 לפניו, עד שירחיק ממנו ארבע אמות.

(36) לפי שאין גבהות לפני המקום (ברכות י:). וכן הכתוב אומר (תהילים קל, א): ממעמקים קראתיך ה'. (37) (ברכות ה:) שנאמר (ישעיה לח, ב): ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל. ורבינו בתשובתו (הובאת בבית יוסף אורח חיים סימן צ) כתב: שהטעם שהצריכו להתקרב אל הקיר בעת התפילה, כדי שלא יהא לפניו דבר המבטל כוונתו. (38) חלונות בלשון ערבית (אבן עזרא, שם). (39) כדי שתהא תפילתו מכוונת נגד בית המקדש, שעליו אמר שלמה (מלכים ט, ג): והיו עיני וליבי שם כל הימים (רבינו סעדיה גאון בפירושו לדניאל, שם). ורש"י (ברכות לד:): כתב: "חלונות גורמים לו שיוון ליבו: שהוא מסתכל כלפי שמים ונכנס ליבו". וראה במוספיו "תשובות רבינו". ובוזרה פרשת פקודי (עמוד רנ"א) מצריך שנים עשר חלונות לבית הכנסת על פי סוד כמוס, וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צ, סעיף ד). (40) כמאמרם (ברכות ו:): כל הקובע מקום לתפילתו - אלוקי אברהם בעזרו, שכן נאמר בו (בראשית יט, כז): וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם (שכבר התפלל שם). ולא רק שיתפלל בבית כנסת קבוע, אלא גם בבית הכנסת עצמו יקבע מקום קבוע לתפילתו (הגהות מיימוניות). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ד, הלכה ד) כתוב (שמואל ב טו, לב): ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלוקים. "השתחוה" לא נאמר אלא "שתחוה" - מכאן שצריך אדם לייחד לו מקום בבית הכנסת להתפלל. (41) כמאמרם (ברכות דף ג, עמוד א): מפני ג' דברים אין נכנסים לחורבה:

- 1 פפותין²¹, הימנית על השמאלית²², ועומד פעבד
2 לפני רבו, באימה, ביראה ופחד²³. ולא יניח ידיו על
3 חלציו²⁴.

(19) (ברכות י:), שנאמר: ורגליהם רגל ישרה (יחזקאל א, ז) נראין כרגל אחת, כי מכיוון שעומד לדבר עם השכינה, צריך לסלק כל מחשבות החוץ מליבו ולדמות כאילו הוא מלאך השרת. וטעם אחר: רמז שנסתלקה ממנו התנועה לברוח, ולא להשיג שום חפץ מבלעדי ה' (בית יוסף אורח חיים סימן צה). (20) כתוב אחד אומר (מלכים ט, ג): והיו עיני וליבי שם (בבית המקדש) כל הימים; וכתוב אחד אומר (איכה ג, מא): נישא לבבנו אל כפיים - הא כיצד? מלמד: "שהמתפלל צריך שייתן עיניו למטה (כלפי ארץ ישראל, רש"י) וליבו למעלה, כדי שיתקיימו שני המקראות הללו" (יבמות קה:). (21) חבוקות אחת ברעותה כאילו הן קשוורת. (22) רמז להכנת יצר הרע שהוא נרמז בצד שמאל (בית יוסף סימן צ"ה). (23) כמו שמצינו: "רבא פכר ידיה ומצלי, אמר: כעבדא קמיה מריה" (שבת י:). (24) שנראה כעומד לפני ה' בקלות ראש. וכן לא יהא נשען ונסמך לשום דבר ("הגהות מיימוניות"). רבינו נמשך אחר גירסת הרי"ף הגורס בברכות (כד:): "ולא היה מניח ידו על סנטרו" (בשעת התפילה) ופירוש הערוך סנטרו - צידו, כמו: "סנטרו, והנו"ן נוספת (בית יוסף, סימן צ"ה).

- 4 ה. תקון המלבושים כיצד? מתקן מלבושיו תחלה,
5 ומצנין²⁵ עצמו ומהדר, שנאמר: השתחוה לה'
6 בהדרת קדש'. ולא יעמד בתפלה באפנדות²⁶, ולא
7 בראש מגלה²⁷ ולא ברגלים מגלות²⁸, אם דרך אנשי
8 המקום, שלא יעמדו בפני הגדולים אלא בכתי
9 הרגלים²⁹. ובכל מקום, לא יאחז תפלין בידו
10 וספר-תורה בזרועו ויתפלל, מפני שלבו טרוד
11 בהן³⁰. ולא יאחז פלים ומעות בידו³¹. אבל מתפלל
12 הוא ולולב בידו בימות החג, מפני שהוא מצות
13 היום³². היה משוי על ראשו, והגיע זמן תפלה -
14 אם היה פחות מארבעה קבין, מפשילו לאחוריו³³
15 ומתפלל בו. היה ארבעה קבין - מניחו על-גבי
16 קרקע, ואחר-כך יתפלל. דרך כל התקמים
17 ותלמידיהם, שלא יתפללו אלא פשהן עטופים³⁵.

(25) ומקשט עצמו בבגדיו, וכן אמרו (ברכות ל:): "רב יהודה הווה מצנין נפשיה, והדר מצלי". (26) בגד שילבש האדם על בשרו להזיע בו, שלא יטנף בגדיו החמודים בזיעה; ואין מנהג האדם לצאת בו לבדו עד שילבש עליו בגד אחר. (פירוש המשנה לרבינו, ברכות פרק ט, משנה ה). (27) "שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). (28) (חגיגה יג:): "לאו דרך ארץ הוא לגלות רגליו לפני רבו. (29) נתכוון רבינו בזה להוציא כל בני מדינות ערב העומדים לפני גדוליהם ברגליים מגולות - שלהם מותר להתפלל ברגליים מגולות (כסף משנה). (30) שלא יפלו על הארץ ויתבזו (ברכות כג:). (31) כי ליבו טרוד, שמא יפלו מידו; הכלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

47) לא במלאכת עצמן, אלא במלאכת נותן עבודה.
 48) שורת בניין החומה ונזכרת בתנ"ך (עזרא ו, ד): נדבכין די אבן גלל. וכן אבן על אבן (חגי ב, טו) תירגם יונתן: "נדבך על נדבך" (הערוך). ורבינו בפירוש המשנה (ברכות פרק ב, משנה ד) יאמר: "מנהג בוני הקירות בעפר להציב שני לוחות, ומשליכים העפר באמצע וירקעו אותם בכלי עץ יד עד יאחו תבנית הקיר ויקשר, ואחר כך מסירים הלוחות ההם מן הבניין אשר בנו (כמו שעושים הבונים כיום ליציקת מלט). והלוח האחד מאלו השניים אשר הם יבנה ויכוון הקיר קוראים אותו: "נדבך", וזה פירוש המלה על אמיתתה". 49) כי אי אפשר להם לכוון בתפילתם בעמדם למעלה, מפני הפחד שמא יפלו (ברכות דף ט"ז עמוד א).
 50) (ירושלמי שם פרק ב, הלכה ה). מפני שאלה האילנות מרובי ענפים הם יותר משאר האילנות, ויש טורח בעלייתם וביירידתם, לפיכך אמרו: יתפללו במקומם ולא יבטלו ממלאכת בעל הבית (רבינו יונה לברכות שם). 51) שהיו מקבלים רק מזונות בשכר עבודתם. 52) כי אין אנו חוששים לביטול מלאכת בעל הבית. הואיל ושכרם מועט (ברכות, שם). 53) ראה לעיל (פרק ב, הלכה ג). 54) אין מעמידים שליח ציבור (חזן) לפני התיבה, כלומר: אין מתפללים בציבור, מפני שיש בזה ביטול מלאכה יותר מדי. 55) לברכת כהנים (שם).

18 **ט.** השונית הקול פיצד? לא יגביה קולו בתפלתו
 19 ולא יתפלל בלבדו⁵⁶, אלא מחתף הדברים בשפתיו
 20 ומשמיע לאזניו בלחשו⁵⁷. ולא ישמיע קולו⁵⁸, אלא
 21 אם-כן היה חולה, או שאינו יכול לכוון את לבו עד
 22 שישמיע קולו - הרי זה מתר; ובלבד שלא יהא
 23 בצבור, פדי שלא תטרף דעתן מקולו⁵⁹.

56) בלי הנעת שפתיים וחיתוך דיבור. 57) (ברכות דף ל"א עמוד א) שנאמר בחנה אשת אלקנה (שמואל"א פרק א, פסוק יג): רק שפתיה נעות - מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו; וקולה לא ישמע (שם) - מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו. וכן אמרו (סוטה דף ל"ב עמוד ב): "מפני מה תיקנו תפילה בלחש? כדי שלא לבייש את עוברי עבירה" (המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם). 58) אמרו חז"ל (ברכות דף כ"ד עמוד ב): "השמיע קולו בתפלתו - הרי זה מקטני אמונה (כאילו אין הקדוש-ברוך-הוא שומע תפילת לחש); המגביה קולו בתפלתו (בקול רם יותר) - הרי זה מנביאי השקר" שנאמר בהם (מלכים"א יח, כח): ויקראו בקול גדול. 59) (ברכות שם) והמנהג להשמיע קול בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים עורר תימהון רב בין הפוסקים, ויש שקראו תגר על זה. וה"בית יוסף" (אורח חיים סימן ק"א) ממליץ עליו ואומר: הואיל ואין אנו רגילים בברכות אלו; וגם שהימים האלה ימי תשובה הם, אנו משמיעים קולנו כדי לכוון יותר. ואין לחוש לטירדת הציבור, כי מתוך שחביבה להם התפילה נותנים דעתם, ולא יטעו למרות שמיעת הקול. וגם מצויים בידם מחזורים ולא יתבלבלו.

24 **י.** פריעה פיצד? המתפלל פורע חמש פריעות בכל
 25 תפלה ותפלה: בכרכה ראשונה, בתחלה ובסוף⁶⁰;

מפני החשד, מפני המפולת, ומפני המזיקין - ובא רבינו להשמיענו רבותא: שאפילו לתפילה, כשהוא בדרך ומתיירא שמה יפסיקוהו עוברי דרכים - גם כן לא ייכנס להורבה (להם משנה). 42) (ברכות ו:): פתחי בתי הכנסת היו במזרח, כמו במקדש ובמשכן: פניהם למערב ואחוריהם למזרח, והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהציבור מתפלל לפניו, (רש"י שם). והכמינו ז"ל (שם) קראו עליו את הפסוק: סביב רשעים יתהלכון (תהילים יב, ט). 43) (שם דף לא עמוד ב) מפני שנראה כאילו חבירו מקבל עליו מלכות שמים, והוא אינו מקבל. וכתב רבינו האי גאון שאין הדברים אמורים אלא כשיושב בטל, אבל אם עוסק בתפילה, או שאר דברי שיר ושבח - מותר, שאין זה נראה כפורק מעליו מלכות שמים (הגהות מיימוניות). ורבותינו ז"ל למדוה (שם) מחנה שאמרה לעלי הכהן: אני האשה הניצבת עימכה בזה להתפלל אל ה' (שמואל"א א, כו) שמשמע שהיא עמדה וגם הוא עמד בתוך ארבע אמותיה, מפני שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפילה, ולא אסרו אלא הישיבה, ולא העמידה (רבינו יונה לברכות, שם).

1 **ז.** לא יעמד במקום גבה שלשה טפחים או יותר
 2 ויתפלל⁴⁴; ולא על-גבי מטה, ולא על-גבי ספסל,
 3 ולא על-גבי כסא⁴⁵. היה בנין גבה - אם יש בו
 4 ארבע אמות על ארבע אמות, שהוא שעור הבית,
 5 הרי הוא פעליה ומתר להתפלל בו. וכן אם היה
 6 מקף מחצות מכל רוחותיו, אף-על-פי שאין בו
 7 ארבע אמות על א' (רבע אמות - מתר להתפלל בו,
 8 מפני שאין גבהו נכר, שהרי חלק רשות לעצמו⁴⁶.

44) (ברכות דף י' עמוד ב) "לפי שאין גבהות לפני המקום"; אבל אם אין המקום גבוה שלושה טפחים, הרי הוא נידון כגוף הקרקע ומותר. 45) אפילו פחותים מגובה שלושה טפחים - אסור להתפלל כשהוא עומד עליהם, משום חציצה; שהרי בעבודת המקדש אסור לו לעבוד על גבי כלי משום חציצה - ותפילה במקום עבודה היא (פרישה לאורח חיים סימן צ). וכן מבואר בטור (שם, סימן צ"ח). "שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). 46) והרי זה נידון כרשות נפרדת לעצמה. ומטעם זה מותר לשליח ציבור לעמוד ולהתפלל על הבימה שבבית הכנסת, אף על פי שהיא גבוהה יותר משלושה טפחים, הואיל והיא רשות חלוקה לעצמה ("מגדל עז").

9 **ח.** האמנין שהיו עושין מלאכה⁴⁷ בראש האילן או
 10 בראש הדבדב⁴⁸ או בראש הכתל, והגיע זמן תפלה
 11 - יורדין למטה ומתפללין⁴⁹, וחוזרין למלאכתן. ואם
 12 היו בראש הנית או בראש התאנה - מתפללין
 13 במקומן, מפני שטרחין⁵⁰ מרבה. ומה הן מתפללין?
 14 אם היו עושין בסעודתן בלבד⁵¹ - מתפללין שלש
 15 תפלות של תשעה-עשר ברכות⁵². היו עושין בשכרן
 16 - מתפללין הבינוני⁵³. ובין פה ובין פה, אין יורדין
 17 לפני התבה⁵⁴ ואין נושאים את פניהן⁵⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 וּבַהוֹדְיָהּ - בַּתְּחִלָּה וּבִסְפוֹ; וּכְשֶׁגֹּמַר הַתְּפִלָּה -
 2 כּוֹרֵעַ וּפּוֹסֵעַ שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לְאַחֲרָיו⁶¹. וּכְשֶׁהוּא
 3 כּוֹרֵעַ⁶² - נוֹתֵן שְׁלוֹם מִשְׁמָאל עֲצָמוֹ, וְאַחֲרֵיכֵן
 4 מִיְמִין עֲצָמוֹ⁶³, וְאַחֲרֵיכֵן מִגְּבִיחַ רִאשׁוֹ מִן הַכְּרִיעָה.
 5 וּכְשֶׁהוּא כּוֹרֵעַ בְּאַרְבַּע הַכְּרִיעוֹת - כּוֹרֵעַ בְּכַרְוֹף⁶⁴;
 6 וּכְשֶׁהוּא זוֹקֵף, זוֹקֵף בְּשֵׁם⁶⁵. בְּמַה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
 7 בְּהִדְיוּט; אֲכַל כֵּן גְּדוֹל כּוֹרֵעַ בַּתְּחִלָּתוֹ כֹּל בְּרָכָה
 8 וּבִסְפוֹף כֹּל בְּרָכָה. וְהַמְלֶךְ - כִּיּוֹן שֶׁשָּׂחָה בְּרֵאשׁוֹנָה,
 9 אֵינוֹ מִגְּבִיחַ רִאשׁוֹ עַד שֶׁגֹּמַר כֹּל תְּפִלָּתוֹ⁶⁶.

73) כמו שעשה משה, שנאמר בו: ואתנפל לפני ה' וגו' (דברים ט, כה); וכן מצינו ביהושע: ויפול על פניו ארצה וגו' (יהושע פרק ז, ו); וכן מצינו בתלמוד (מגילה דף כ"ב עמוד ב): "רב הגיע לבבל לבית הכנסת... וכל הציבור נפל על פניו", והטעם: כדי שיסדר תפילתו בשלושה סדרים: תחילה מתפלל מיושב בפסוקי דזמרה וקריאת שמע, ואחר כך מתפלל "שמונה עשרה" מעומד, ואחר כך מתפלל

בנפילה - כסדר תפילת משה רבינו שכתוב בו: ואשב בהר (דברים פרק ט פסוק ט); ואנוכי עמדתי בהר (שם פרק י פסוק י); ואתנפל לפני ה', (שם פרק ט פסוק יח) טור אורח חיים (סימן קל"א). (74) בימי רבינו ואפילו בימי ה"טור" (ראה טור שם) עוד לא הייתה נוסחה קבועה לתפילת "תחנון" וכל אחד התחנן כרצונו. ואחר כך קבעה בנוסח ידוע שאנו אומרים אותו כיום: "רחום וחנון חטאתי לפניך" וכו'. (75) (ברכות דף לד עמוד ב), שנאמר: מכרוע על ברכיו (מלכים-א פרק ח, פסוק נ"ד) - הרי שלשון כריעה נופלת על כריעת ברכיים. (76) על הפנים, אינו אלא מטה פנים כלפי הארץ ואינו כורע על ברכיו. שנאמר (מלכים-א פרק א פסוק ל"א): ותיקוד בת שבע אפיים ארץ. (77) כמו שנאמר (בראשית פרק לו, פסוק י'): הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה (משמע כולו שטוח ארצה).

- 10 יֵא. וְלָמָּה נוֹתֵן שְׁלוֹם לְשְׁמָאלוֹ תְּחִלָּה? מִפְּנֵי
 11 שֶׁשְׁמָאלוֹ הוּא יְמִין שֶׁפְּנֵי פְּנֵיו; כְּלוּמַר - כְּשֶׁהוּא
 12 עוֹמֵד לִפְנֵי הַמְּלֶךְ, נוֹתֵן שְׁלוֹם לְיְמִין⁶⁷ הַמְּלֶךְ,
 13 וְאַחֲרֵיכֵן לְשְׁמָאל הַמְּלֶךְ; וְקָבְעוּ, שֶׁיִּפְטֹר מִן
 14 הַתְּפִלָּה כִּמוֹ שֶׁנִּפְטְרִין מִלְּפְּנֵי הַמְּלֶךְ⁶⁸.
- 15 יד. כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה נְפִילַת פְּנִים אַחַר הַתְּפִלָּה - יוֹשֵׁ מִי
 16 שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קִידָה, וְיוֹשֵׁ מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הַשְּׁתַּחֲוּיָה.
 17 וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת הַשְּׁתַּחֲוּיָה עַל הָאֲבָנִים⁷⁸, אֲלֵא
 18 בַּמִּקְדָּשׁ⁷⁹, כִּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכּוֹת עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים⁸⁰.
 19 וְאִין אָדָם חָשׁוּב רִשְׁאֵי לְפָל עַל פְּנָיו, אֲלֵא-אִם-כֵּן
 20 הוּא יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא עֲדִיק פִּיהוֹשֻׁעַ⁸¹. אֲכַל מִטָּה
 21 פְּנֵיו מַעֲט, וְאִינוֹ כּוֹבֵשׁ אוֹתָן בְּקִרְקַע⁸². וּמִתָּר לְאָדָם
 22 לְהַתְּפַלֵּל בְּמָקוֹם זֶה וְלִפְּל עַל פְּנָיו בְּמָקוֹם אַחֵר⁸³.

78) שנאמר (ויקרא פרק כ"ו פסוק א): ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה - מכאן שאסור להשתחוות על רצפה של אבנים (מגילה דף כ"ב עמוד ב). (79) (שם) שנאמר: "בארצכם" - (בגבולין) אי אתה משתחוה, אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש". (80) (פרק ו הלכה ז). (81) שמובטח הוא שייענה בתפילתו בזכות מעשיו כיהושע, שנאמר בו (יהושע פרק ז, פסוק י'): ויאמר ה' אל יהושע: קום לך, למה זה אתה נופל על פניך. שאם אינו מובטח בצדיקתו לא ייפול - שמה לא ייענה ויחפרוהו (תענית דף י"ד עמוד ב). ובירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ו) אמרו: שאין זה אלא כשמתפלל עם הציבור, שבושה היא לו שהקהל יהרהר אחריו שאינו ראוי להיענות, אבל בינו לבין עצמו - מותר. (82) אלא כמו שאנו עושים כיום (ברכות דף ל"ד עמוד ב). (83) מקורו במגילה (דף כ"ב עמוד ב), שמוספר שם על רב שלא נפל על פניו להתחנן תפילת "תחנון" וכל הקהל שבבית הכנסת נפל, ואמרו שם הטעם: מפני שבמקומו הייתה ריצפה של אבנים ואסור

(60) (ברכות דף ל"ד עמוד א). (61) (יומא דף נ"ג עמוד ב) כתלמיד הנפטר מרבו. (62) בנוסח שונצינו וכן בכתב יד התימנים: "כשהוא כורע ונותן שלום וכו'". (63) מבואר בסמוך (הלכה י"א). (64) כשהוא אומר: "ברוך אתה". (65) כשהוא אומר: ה' (ברכות דף י"ב עמוד א), שנאמר: ה' זוקף כפופים (תהילים פרק קמ"ו, פסוק ח). (66) (ברכות לד:) "כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו" (לשון רש"י, שם).

- 10 יֵא. וְלָמָּה נוֹתֵן שְׁלוֹם לְשְׁמָאלוֹ תְּחִלָּה? מִפְּנֵי
 11 שֶׁשְׁמָאלוֹ הוּא יְמִין שֶׁפְּנֵי פְּנֵיו; כְּלוּמַר - כְּשֶׁהוּא
 12 עוֹמֵד לִפְנֵי הַמְּלֶךְ, נוֹתֵן שְׁלוֹם לְיְמִין⁶⁷ הַמְּלֶךְ,
 13 וְאַחֲרֵיכֵן לְשְׁמָאל הַמְּלֶךְ; וְקָבְעוּ, שֶׁיִּפְטֹר מִן
 14 הַתְּפִלָּה כִּמוֹ שֶׁנִּפְטְרִין מִלְּפְּנֵי הַמְּלֶךְ⁶⁸.

67) שהימין היא חשובה יותר (ראה יומא נג:), וכן הוא אומר (דברים לג, ב): מימינו אש דת למו. (68) שנותנים לו שלום כשנפטרים ממנו. וגם המתפלל רואה עצמו כאילו שכונה ממול פניו, שנאמר (תהילים פרק ט"ז פסוק ח): שיויתי ה' לנגדי תמיד (יומא דף נ"ג עמוד ב וברש"י שם).

- 15 יב. כֹּל הַכְּרִיעוֹת הָאלוּ, צָרִיף שִׁיכְרַע בְּהֵן עַד
 16 שִׁתְּפַקְּוּ⁶⁹ כֹּל חֲלִיּוֹת שֶׁבִּשְׂדֵרָה, וְיַעֲשֶׂה עֲצָמוֹ
 17 כְּקִשְׁתוֹ⁷⁰. וְאִם שָׂחָה מַעֲט וְצָעַר עֲצָמוֹ, וְנִרְאָה כְּכוֹרֵעַ
 18 בְּכָל כַּחוֹ⁷¹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁷².

69) שיראו הפקקים, הם הקשרים שבפרקי חוליותיו (רש"י ברכות דף כ"ח עמוד ב). מלשון "ובגפנים מן הפקק ולמעלה" (בבא בתרא דף פ' עמוד ב). (70) וכדאי להעיר שבתלמוד שם, לא נזכר "כקשת", אלא "עד שיראה איסר כנגד ליבו". וראה ברש"י שם ביאור. ואמר הרב האדר"ת שלפי דעתו הייתה נוסחת רבינו בתלמוד שם: עד שיראה יתר כנגד ליבו, ועל כן כתב: "שיעשה עצמו כקשת" ואז יראה נגד ליבו כיתר המתוח על גבי הקשת. (71) כלומר: שהכריעה קשה עליו ומצטער בה, כגון: זקן או חולה. (72) כי כבר יצא ידי חובתו, כאמרם: "כיוון שנענע בראשו - שוב אינו צריך" (ברכות, שם).

- 19 יג. הַשְּׁתַּחֲוּיָה כִּיצַד? אַחַר שֶׁמִּגְּבִיחַ רִאשׁוֹ מִכְּרִיעָה
 20 חֲמִישִׁית, יֹשֵׁב לְאַרְץ, וְנוֹפֵל עַל פְּנָיו⁷³ אֲרָצָה
 21 וּמִתְחַנֵּן בְּכָל הַתְּחִנּוּנִים שִׁירְצָה⁷⁴. פְּרִיעָה הָאֲמֹרָה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ט כסלו - הלכות תפילה וברכת כהנים קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומוצאו בזוית אחרת - מפני כריעות והשתחויות".
(7) אחרי גמר תפילת "שמונה-עשרה". (8) שהוא ארוך
מאד (שם). (9) מענין. (10) ע"ז ח, ע"א.

- ג. פיצד? הִיָּה לוֹ הוֹלָה, מִבְּקֶשׁ עֲלֵיו רַחֲמִים בְּכִרְפַּת
חולים¹¹ כְּפִי צַחֲוֹת לְשׁוֹנֵי¹². הִיָּה צָרִיף לְפָרְנָסָה -
מוֹסֵף תְּחִנָּה וּבִקְשָׁה בְּכִרְפַּת הַשָּׁנִים¹³, וְעַל דְּרָף זֶה
בְּכָל אַחַת מֵהֶן¹⁴. וְאִם רָצָה לְשָׂאֵל פֶּל צָרְכֵי
בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה¹⁵ - שׁוֹאֵל; אֲבָל לֹא יִשְׂאֵל, לֹא
בְּשֵׁלֶשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְלֹא בְּשֵׁלֶשׁ אַחֲרוֹנוֹת¹⁶.

(11) היא ברכת "רפאנו". (12) לפי ידיעתו ויכלתו.
(13) היא ברכת "ברך עלינו" המדברת בתבואת השנה
וביבולה (עבודה-זרה ח). (14) כגון: אם היה שוכח
תלמודו - מאריך ב"חונן הדעת"; אם בעל תשובה הוא -
מאריך ב"השיבנו" (רש"י, שם). (15) שהיא כוללת כל
הבקשות (שם). (16) ברכות לד: "ראשונות - דומה לעבד
שמסדר שבח לפני רבו; אמצעיות - דומה לעבד שמבקש
פרס מרבו; אחרונות - דומה לעבד שקבל פרס מרבו",
שמשבחו והולך לו ('טור' או"ח סימן קיב). וראה לעיל
(פ"א, ה"ד). ודוקא "צרכי יחיד" אין שואלים בהן, אבל
"צרכי רבים" שואלים, שהרי תוכן כל שלש האחרונות,
בקשת צרכי רבים הוא, ומטעם זה אנו אומרים: "יעלה
ויבוא" "בעבודה". וכן בראשונות, שמסדר בהן שבח רבו,
יכול לשאול "צרכי רבים" שזה שבח וכבוד לרב שרבים
צריכים לו. ולפיכך אנו אומרים בהן: "זכרנו לחיים", "מי
כמוך אב הרחמים" - בעשרת ימי תשובה. וכן מותר לומר
בהן שאר דברי שבח וכבוד היום, ולפיכך אנו אומרים בהן
"קרובין", דברי פיוט ("הגהות מיימוניות" על-פי דברי
הגאונים ועוד).

- ד. אָסוּר לוֹ לְאָדָם שְׁיִטְעֵם פְּלוּם¹⁷ אוֹ שְׁיִעֲשֶׂה
מְלֵאכָה¹⁸, מֵאַחַר שְׁיִעֲלֶה עֲמוּד הַשַּׁחַר עַד שְׁיִתְפַּלֵּל
תְּפִלַּת שַׁחֲרִית. וְכֵן לֹא יִשְׁפִּים לְפִתַּח חֲבָרָו לְשָׂאֵל
בְּשִׁלּוּמוֹ קֶדֶם שְׁיִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית¹⁹. וְלֹא יֵצֵא
בְּדֶרֶךְ קֶדֶם שְׁיִתְפַּלֵּל; אֲבָל טוֹעֵם²⁰ וְעוֹשֶׂה מְלֵאכָה
קֶדֶם שְׁיִתְפַּלֵּל מוֹסֵף וְקֶדֶם מִנְחָה²¹; אֲבָל אֵינוֹ
סוֹעֵד²² סְמוּךְ לְמִנְחָה²³.

(17) ברכות י, ע"ב: "כל האוכל ושותה קודם שיתפלל, עליו
הכתוב אומר: ואותי השלכת אחרי גוך (מלכים-א יד, ט),
אל תקרא גוך - אלא "גאיך", אמר הקדוש ברוך הוא: לאחר
שנתגאה זה (שהאכילה גורמת לידי גאווה, ככתוב (דברים
ח, יב-יד): פן תאכל ושבעת... ורם לבבך וגו') קיבל עליו
מלכות שמים". ומותר לשנות מים לפני התפילה. כי אין
בשתייתם משום גאות (כסף-משנה). וכן התיר ה'פרי חדש'
(או"ח סימן פ"ט) לשנות קפה, כדי שיוכל לכוין דעתו
ולהתפלל, וביחוד בארצות המזרח שאין הדעת מתיישבת
בלי קפה; ורק הדברים המשכרים הם אסורים. (18) ברכות
יד: שנאמר (תהלים פה, יד): צדק לפניו יהלך, וישם לדרך
פעמיו - יתפלל קודם התפילה המצדיקה אותו לברואו,
ואחר-כך יפנה לחפציו. (19) שם. שנאמר (ישעיה ב, כב):

להשתחוות עליה, ושואלת הגמרא שם: היה לו לילך למקום
שהציבור עומד ויפול על פניו עימהם? וכו' וכו' הרי
שאפשר להתפלל במקום אחד וליפול על פניו במקום אחר
(לחם משנה).

- טו. מְנַהֵג פְּשׁוּט⁸⁴ בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שְׂאִין נְפִילַת אֲפִים
בְּשַׁבְּתוֹת וּבְמוֹעֲדִים, וְלֹא בְּרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה וְלֹא בְּרֵאשֵׁי-
חֳדָשִׁים וּבְחֻנְפֵה וּבְפּוּרִים, וְלֹא בְּמִנְחָה שֶׁל עֲרֵבִי
שְׁבֻתוֹת וְיָמִים טוֹבִים⁸⁵, וְלֹא בְּעִרְבֵית⁸⁶ שְׁבָכָל יוֹם.
וְיֵשׁ יַחֲדִידִים שְׁנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם בְּעִרְבֵית. וּבִיּוֹם-
הַפְּפוּרִים בְּלֶבֶד נּוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם בְּכָל תְּפִלָּה
וּתְפִלָּה⁸⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם תְּחִנָּה וּבִקְשָׁה וְתַעֲנִית.

(84) שנתקבל בכל ישראל. (85) כי כל אלה ימי חג ומועד,
ואין מרבים בהם בתחנונים. (86) כי נפילת אפיים רומזת
למידת לילה, שהיא סמל לדינים קשים השוררים בלילה לפי
תורת הקבלה, ואין ראוי לעורר דינים קשים בלילה שהיא
כולה אומרת דין (בית יוסף סימן קל"א בשם "ספר
צרוורת"). ובשולחן ערוך אורח חיים (סימן קל"א) הוסיפו
עוד שאין אומרים "תחנון" בבית האבל, ובבית חתן ועוד,
ראה שם. (87) ומנהגנו: שאין אנו נופלים על פנינו בשום
תפילה, חוץ מתפילת מוסף בחזרת השליח ציבור, כשאומר:
והכהנים והעם וכו' (מעשה רוקח).

פֶּרֶק שְׁשִׁי

1 העובר אחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפלל בו
איך יתנהג; אם מותר לטעום קודם התפילה, המלאכות
שאסור לעשות לפני זמן התפילה; מי הם הפטורים
מתפילה.

- א. אָסוּר לוֹ לְאָדָם לְעֵבֵר אַחֲרָיו² בֵּית-הַפְּנִסַּת בְּשַׁעַה
שֶׁהַצְּבוּר מִתְפַּלְלִין³, אֲלֵא-אִם-כֵּן הִיָּה נוֹשֵׂא
מִשְׁאוֹ⁴, אוֹ שֶׁהִיָּה לְבֵית-הַפְּנִסַּת שְׁנֵי פְתָחִים בְּשָׁנֵי
רוּחוֹת; שֶׁהוּאָה אוֹמֵר, שְׂמָא יֵלֵךְ וַיִּפְגַּס מִפְּתַח
הָאֲחֵר. וְכֵן אִם הִיָּה בְּעִיר שְׁנֵי בְתֵי-כְנִסְיוֹת, יֹאמֵר
הוּאָה: שְׂמָא יֵלֵךְ לְבֵית-הַפְּנִסַּת הַרְגִיל בּוֹ. וְאִם יֵשׁ
לוֹ תְּפִלִּין בְּרֵאשׁוֹ, מִתֵּר לוֹ לְעֵבֵר, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִין
שֶׁם אֶחָד מִכָּל אֵלוֹ; שֶׁהַתְּפִלִּין מוֹכִיחִין עֲלָיו שֶׁהוּא
רוֹדֵף אַחַר מִצּוֹת וְאֵינוֹ מְמַבְטְלֵי תְּפִלָּה⁵.

(2) באותו הצד שבו הפתח. (3) ברכות סא ע"א, שכיון
שאינו נכנס, נראה כפורק עול ומבזה בית הכנסת (רש"י).
(4) כי אז ניכר שמפני משאו נמנע מלהכניס. (5) שם.

- ב. הַמְתַּפְּלֵל עִם הַצְּבוּר, לֹא יֵאָרִיף אֶת תְּפִלָּתוֹ יוֹתֵר
מִדָּא; אֲבָל בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ - הַרְשׁוֹת בְּיָדוֹ⁶. וְאִם
בָּא לוֹמֵר אַחַר תְּפִלָּתוֹ⁷ אֲפֵלוֹ כְּסֻדֵּר וְדוּגֵי יוֹם-
הַפְּפוּרִים⁸ - אוֹמֵר. וְכֵן אִם רָצָה לְהוֹסִיף בְּכָל בְּרָכָה
וּבְרָכָה מִן הָאֲמֻצְעִיּוֹת מֵעִין⁹ הַבְּרָכָה - מוֹסִיף¹⁰.

(6) ברכות לא: "כך היה מנהגו של רבי עקיבא: כשהיה
מתפלל עם הציבור היה מקצר ועולה מפני טורח הציבור;
וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו, אדם מניחו בזוית זו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שערו". ויחפש באפר על עיניו (מלכיא כ, לה) מתרגם יונתן: וכריך במעפרא עינוהי. (36) שאינם רגילים לחגור עצמם בחווק. (37) שהיו חוגרים את עצמם באזור, וכן מעיד עליהם הכתוב (יחזקאל כג, טו): חגורי אזור במתניהם, וכשהם אוכלים צריכים להתיר. (38) בטליתם. כי כן דרכם של הדיינים להתעטף בטליתם מאימת השכינה, ושלא להפנות ראשם לכאן ולכאן, למען תהא דעתם מיושבת עליהם (מלשון רש"י שבת י.). (39) כבר, ועסקו בדינים שונים זה אחר זה, והיו מעוטפים ממושב הדין הראשון.

ז. אף-על-פי שתפלת ערבית רשות⁴⁰ - לא יבוא²¹ אדם ממלאכתו ויאמר: אבל מעט, ואישן מעט⁴¹, ואחר-כך אתפלל; שְׁמָא תִּאָנְס⁴² אותו שנה, ונמצא ישן פל הלילה. אלא מתפלל ערבית, ואחר-כך אוכל ושותה או ישן⁴³. ומתיר להסתפר ולכנס למרחץ סמוך לשחרית, מפני שלא גזרו אלא סמוך למנחה, שהוא דבר המצוי⁴⁴, שרוב העם נכנסין שם ביים; אבל בשחר, דבר שאינו מצוי, לא גזרו בו⁴⁵. (40) ראה לעיל (פרק א, הלכה וי). (41) מעט. (42) תתקפהו. (43) ברכות ד, ע"ב. (44) רגיל. (45) על-פי הכלל הידוע: "דבר שאינו שכיח - לא גזרו בו החכמים" (עירובין סג:).

ח. מי שהיה עוסק בתלמוד-תורה והגיע זמן התפלה - פוסק ומתפלל⁴⁶. ואם הייתה תורתו אמנותו⁴⁷ ואינו עושה מלאכה פלל, והיה עוסק בתורה בשעת תפלתו - אינו פוסק⁴⁸, שמצוות תלמוד-תורה גדולה ממצוות תפלה⁴⁹. וכל העוסק בצרכי רבים, כעוסק בדברי-תורה⁵⁰.

(46) כי אם אנו מפסיקים תורתנו למלאכתנו, כל-שכן שנפסיק לתפילה. (47) כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו. (48) שבת יא, ע"א. (49) ורבינו בהל' ת"ת (פרק ג, ה"ג) אומר: "אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה... שהתלמוד מביא לידי מעשה - לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום". (50) שתורתו אומנותו, ואינו מפסיק לתפילה (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א).

ט. אין המתפלל מפסיק תפלתו, אלא מפני סכנת נפשות בלבד. ואפלו מלך ישראל⁵¹ שואל בשלומו - לא ישכנו⁵²; אבל פוסק הוא למלך עובד פוכבים, שְׁמָא יהרגנו. היה עומד בתפלה, וראה מלך עובד פוכבים או אנס⁵³ בא כנגדו - מקצרו⁵⁴; ואם אינו יכול⁵⁵ - יפסיק. וכן אם ראה נחשים ועקרבים באים כנגדו - אם הגיעו אליו, והיה דרפן באותן המקומות שהן ממתין - פוסק⁵⁶ ובורח; ואם לא היה דרפן להמתין - אינו פוסק.

(51) שגדול כבודו וחייב לכבודו. (52) כי בשעה שעומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, אין לו להפסיק לכבוד

חדלו לכם מן האדם (אל תתעסקו בכבוד האדם, כשיש לכם לעסוק בכבוד ה') אשר נשמה באפו - כי במה נחשב הוא? במה חשבתו לזה (האדם) ולא לאלוה שהקדמת כבודו לכבוד ה'? אבל כשמצאו בדרך - שואל. (20) כגון אכילת פירות, או אפילו פת מועטת, שיש בו כדי לסעוד את הלב, כמבואר בשו"ע (סימן רפ"ו, סיעף ג.). (21) ברכות כח, ע"ב. (22) סעודה קבועה. (23) חצי שעה קודם למנחה (שבת ט: ובר"ן שם).

ה. בין שהגיע זמן מנחה גדולה²⁴, לא יפנס למרחץ, אפלו להזיע²⁵, עד שיתפלל, שְׁמָא יתעלה²⁶ ויבטל מן התפלה. ולא לאכל, אפלו אכילת עראי, שְׁמָא ימשך פאכילה²⁷. ולא לדון, אפלו בגמר-דין, שְׁמָא יפתר²⁸ הדין וימשך, ויבטל מן התפלה. וכן לא ישב לפני הספר לספר, אפלו תספרת הדין²⁹, עד שיתפלל, שְׁמָא ישבר הזוג³⁰. ולא לפנס לברסקי³¹ סמוך למנחה עד שיתפלל, שְׁמָא יראה הפסד במלאכתו ויתעסק בה, ויתעכב מן התפלה. ואם התחיל באחת מאלו³² - לא יפסיק, אלא גומר, ואחר-כך מתפלל תפלת מנחה³³.

(24) שהוא בשש שעות וחצי (כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב). (25) בלבד, מבלי שיתרחץ וישתטף בחמים ובצוננים. (26) יחלש מרוב הזיעה (שבת ט:). (27) ויבטל מן התפילה. (28) על-ידי טענות חדשות של בעלי הדין, בית-דין יחזור בו מהחלטתו הקודמת ויתחיל לעיין בדין מחדש, כאילו הוא בהתחלת דין. (29) רגילה, שאינה אמנותית כתספורת של כהן-גדול שהיא תספורת מיוחדת ודורשת זמן רב: ש"ראשו של שער זה בצד עיקרו של זה" (נדרים נא.), כלומר: שלא היה מספר כל ראשו לגמרי, אלא מניח כל השערות קצת, כדי שיהיה ראשו של שער אחד בצד עיקרו של השני הסמוך לו. (ראה הלכות כלי המקדש פרק ה, ה"ו). (30) של המספרים, ויצטרך לחזור אחר זוג אחר. (31) בית עיבוד עורות. (32) אפילו כשהתחיל באיסור שהוא בזמן מנחה. (33) הואיל ויש לו עוד שהות להתפלל עד הערב (שבת, שם), אבל כשאין לו עוד שהות להתפלל - יפסיק ויתפלל.

ו. מאימתי התחלת תפלת מנחה³⁴? משיניח מעפרת³⁵ של ספרין על ברפיו. ומאימתי התחלת מרחץ? משיפשט הבגד הסמוך לברשו. ומאימתי התחלת הברסקי? משיקשר בגד בין פתפיו, כמו שהאמנין עושין. ומאימתי התחלת אכילה? לבני ארץ-ישראל³⁶ - משיטל ידיו, ולבני פלל³⁷ - משייתר חגורו. ומאימתי התחלת הדין? משייתעטפו³⁸ הדיינים וישבו. ואם היו יושבין³⁹ - משייתחילו בעלי-דינין לטען.

(34) שאם התחיל בה אינו מפסיק לתפילת מנחה. (35) הוא הסדין שהספרים מכסים את המספרים, שלא יפול השער הגזוז על בגדיהם, ובעל "הערוך" מפרש: מעפורת - "סודר שמעטף ראשו; וכשמגלח מניחו על ברכיו שיפול שם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ט כסלו - הלכות תפילה וברכת כהנים קב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(מתוך "עיון תפילה" לסדור "אוצר התפילות"). (3) מלשון הכתוב (תהלים יז, ח). והוא השחור שבעין שהאור תלוי בו; וע"ש שחורויתו קרוי: אישון, לשון חושך כמו: אישון לילה ואפלה (משלי ז, ט) (רש"י, שם). (4) מחשבות, מלשון הכתוב (דניאל ד, ב). (5) שלא יהא פסול בזרעי. (6) מלשון הכתוב (תהלים יג, ד) שלא אמות בשנתי לישון שנת המות, כי המיתה נקראת גם היא שינה: וישנו שנת עולם (ירמיה נא, נז). (7) על שם הכתוב: והארץ האירה מכבודו (יחזקאל מג, ב). שאחרי השינה מעמיד הבריות לאור היום ללכת לעסקיהם (אבודרהם). ונוסח ברכה זו נמצא בשינויים קלים במסכת ברכות (ס:).

15 **ב. וְקוּרָא פְּרָשָׁה רְאשׁוֹנָה מְקַרְיָא־שְׁמַעָה וְיִשְׁוֹן,**
16 **וְאֶפְלוּ אֶשְׁתּוֹ יִשְׁנָה עֲמוּזָה⁹ (קוּרָא פְּסוּקַי רְאשׁוֹן אוֹ**
17 **פְּסוּקַי רְחֵמִים, וְאַחֲרֵי־כֵן יִישְׁוֹן); וְאִם אֲנַסְתּוֹ שְׁנָה -**
18 **קוּרָא אֶפְלוּ פְּסוּקַי רְאשׁוֹן אוֹ פְּסוּקַי רְחֵמִים¹⁰,**
19 **וְאַחֲרֵי־כֵן יִישְׁוֹן.**

(8) ברכות ד, ע"ב: "אף-על-פי שקרא אדם קריאת-שמע בבית הכנסת - מצוה לקרותה על מיתו". וראוי להעיר, שבנוסח התלמוד (ברכות ס:) הקדימו קריאת-שמע לברכת "המפיל", ורבינו מקדים ברכת "המפיל" לקריאת-שמע - מפני שהוא סומך על הירושלמי (ברכות פ"א, ה"א) האומר: "רבי זעירא היה קורא את שמע, וחוזר וקורא עד שהיה משתקע בשינה". מכאן משמע: שקריאת-שמע צריכה להיות סמוכה לשנתו ("הגהות מיימוניות" בשם רב נסים גאון). (9) כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ג, הלכה יח). ובכת"י התימנים אין המשפט הזה. (10) כגון: "בידך אפקיד רוחי וגו' (תהלים לא, ו) וכך נאמר בברכות (ה). ובשבעות (טו:): הוסיפו עוד פסוקים של רחמים, כגון: ה' מה רבו צרי וגו' (תהלים ג, ב), שרבי יהושע בן לוי היה קוראם לפני שנתו.

20 **ג. בְּשַׁעָה שְׁיִיקֶיךָ בְּסוּף שְׁנָתוֹ¹¹, מְבַרְךָ וְהוּא עַל**
21 **מְטָתוֹ כֶּן: "אֱלֹהֵי, נְשָׁמָה שְׁנָתָהּ בִּי טְהוֹרָה¹². אֵתָהּ**
22 **בְּרָאתָהּ וְאֵתָהּ יִצְרָתָהּ וְאֵתָהּ נִפְחָתָהּ¹³ בִּי וְאֵתָהּ**
23 **מְשַׁמְרָהּ בְּקִרְבִּי¹⁴, וְאֵתָהּ עֵתִיד לְטֹלָה מִמֶּנִּי, וְאֵתָהּ**
24 **עֵתִיד לְהַחְזִירָהּ בִּי לְעֵתִיד¹⁵ לְבֹא. כֵּן זְמַן שְׁהַנְּשָׁמָה**
25 **תְּלוּיָהּ בְּקִרְבִּי, מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי, רְבוֹן כֵּן**
26 **הַמַּעֲשִׂים. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמַּחְזִיר נְשָׁמוֹת לְפָגְרִים¹⁶**
27 **מֵתִים."**

(11) שאין בדעתו לישון עוד, פרט למתעורר באמצע שנתו. (12) וכמאמרם ז"ל (שבת קנב:): והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה (קהלת יב, ז): - "נתנה לו, כמו שנתנה לך מה הוא נתנה לך בטהרה, אף אתה החזירה לו בטהרה". ונוסח רבינו הוא כגירסת התלמוד (ברכות ס:). והנוסח הרווח: "טהורה היא", מוטעה, כי איך יאמר אדם חוטא על נשמתו שהיא טהורה? וכן החליט החיד"א (קשר גודל ס"ה): אין אומרים "טהורה היא" - אלא: טהורה. (13) כנגד ג' לשונות שבבריאת האדם: ויברא אלהים את האדם (בראשית א, כז); וייצר ה' אלהים את האדם (שם ב, ז); ויפח באפיו נשמת חיים (שם). (14) שלא תצא לפני זמנה. (15) בעת

מלך בשר-ודם, שהיום כאן ומחר בקבר (ברכות לג.). (53) איש מציק, ובעל זרוע. (54) שיאמר רק פתיחות הברכות וחתימתן. (55) שלא יספיק לגמור תפילתו למרות קיצורו (שם). (56) ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א. וראוי להעיר, שבתלמוד בבלי (ברכות לג.) מצינו: אמר רב ששת: עקרב - פוסק, נחש - אינו פוסק (שאר הנחש מוכן כ"כ לישוך כעקרב). א"כ אין להשוות נחש לעקרב. אולם דברי רבינו מיוסדים ע"ז שאמרו (שבת קז:): "הצד נחש בשבת... שלא ישכנו - פטור ומותר. מניין? דתנן: כופין קערה על עקרב שלא תישוך" - הרי שאין לחלק בין נחש לעקרב ושונים הם (קרבן נתנאל על הרא"ש למסכת שבת פ"ג, אות א).

1 **י. נְשִׁים וְעַבְדִּים וְקִטְנִים⁵⁷ חִבְּיִין בְּתַפְלָה⁵⁸. וְכָל**
2 **אִישׁ שֶׁפְּטוּר מְקַרְיָא־שְׁמַעָה⁵⁹, פְּטוּר מִן הַתַּפְלָה⁶⁰.**
3 **וְכָל הַמְלֻוּיִן אֶת הַמֵּת - אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין לְמַטָּה צָרָךְ**
4 **בְּהֵן⁶¹, פְּטוּרִין מִן הַתַּפְלָה⁶².**

(57) שהגיעו לכלל חינוך. וקטן - אביו מחוייב לחנכו בתפילה. (58) ואף-על-פי שנשים ועבדים פטורים מקריאת שמע, כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"א), משום שמצות-עשה שהזמן גרמא היא - חייבים הם בתפילה, מפני שהתפילה "רחמים" היא, ותיקנו חכמינו שאף אלה יהיו בכלל מבקשי רחמים (ברכות כ:). ולדעת רבינו לעיל (פ"א, ה"ב) חייבים הם בתפילה מן התורה - משום שתפילה מ"ע שלא הזמן גרמא היא. (59) כגון אונן, או שומר המת, ונושאי המטה המנויים לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ד, ה"ג-ו). (60) ברכות יז, ע"ב. (61) וחייבים בקריאת-שמע, כמבואר לעיל (שם). (62) מפני טרדת לבם. וכבר אמרנו, שכל שאין דעתו מיושבת עליו - אל יתפלל (ברכות, שם). ויש מפרשים: מפני שתפילה צריכה עמידה, והמלוים אינם יכולים לשהות ולעמוד; אבל קריאת-שמע יכולים לאמרה בלכתם בדרך. ודי להם לקרות פסוק ראשון בעמידה. ואינם מתעכבים כ"כ (רבינו יונה, שם).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) כמה ברכות חייב אדם לברך בכל יום, סדרן ודיניהן.

5 **א. כְּשֶׁתְּקַנּוּ חֲכָמִים דְּבָרֵי תַפְלוֹת אֱלוֹ, תִקְנּוּ בְּרִכּוֹת**
6 **אַחֲרוֹת לְבָרַךְ אוֹתָן בְּכָל יוֹם. אֱלוֹ הֵן: כְּשִׁיפְגַס אָדָם**
7 **לְמַטָּתוֹ לִישׁוֹן בְּלִילָה, מְבַרְךָ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ**
8 **מְלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּפְּיֵל חֻבְלֵי² שְׁנָה עַל עֵינֵי, וְהַמַּשְׁקִיעַ**
9 **שְׁנַת תְּרַדְמָה, וְהַמְאִיר לְאִישׁוֹן בַּת-עֵינָיו³. יְהִי רַצוֹן**
10 **מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי שְׁתַּצִּילֵנִי מֵאֲצָר רַע וּמִפְּגַע רַע, וְאֵל**
11 **יִבְהַלְוֵנִי חֲלוּמוֹת רַעִים וְלֹא הִרְהוּרִים⁴ רַעִים, וְתִהְיֶה**
12 **מְטָתִי שְׁלֵמָה⁵ לְפָנֶיךָ, וְתַעֲמִידֵנִי מִמָּנָה לְחַיִּים**
13 **וּלְשָׁלוֹם, וְהַאֲרִיחַ עֵינֵי פֶן אִישׁוֹן הַמָּוֶת⁶. בְּרוּךְ אַתָּה**
14 **יי, הַמְאִיר לְעוֹלָם כֵּלֹו בְּכַבּוּדוֹ⁷."**

(2) מלשון חבלי יולדה (הושע יג, יג), כי הער יותר מדי יאחזוהו צירים וחבלים עד שיישן, ולפ"ז ניקודו: חבלי. ויש מפרשים, מענין חבלי בוץ (אסתר א, ו), כי ע"י השינה תאסרנה העינים כביתרים חזקים, ולפ"ז יהיה ניקודו: חבלי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עצומות דרך הבריות להעביר ידיהם עליהן, שעל-ידי-זה כאילו הם מעבירים חבלי שינה מעיניהם ('פרישה', או"ח סימן מ"ו). וכבר תמהו מפרשי הרמב"ם: איך אפשר לו ליגע בעיניו טרם שנטל ידיו, הלא בפירוש אמרו (שבת קח:): "יד לעין - תיקצץ" שאסור לנגוע בעין קודם נטילת היד? וה"מגן אברהם" באו"ח (סימן מ"ו ס"ק א) אומר שנוגע בעיניו על-ידי מפית, וזה מותר. (20) מלשון הכתוב (תהלים קמו, יח). וכדאי להעיר, שבתלמוד שלנו (ברכות ס: כתוב כך: "כשפותח עיניו יאמר... פוקח עורים", אלא שגירסת רבינו היא כגירסת הרי"ף (שם). (21) בגלל הנעת אבריו שהיו אסורים במשך הלילה. (22) מלשון הכתוב (תהלים קלו, ו), והיא הבעת שבח לה' ששטח הארץ על פני המים, היפך הטבע, שהרי לפי טבע היסודות המים מקיפים את הארץ; אבל ה' רצה שהבריות יהלכו בארץ, הפך את הטבע והשקיע את הארץ (לבוש). (23) (תהלים קמו, ח) כי בהיות האדם במיטתו קומתו כפופה. (24) אף-על-פי שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות לג:): "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" ואין איפוא מקום לתפילה: "ואל ישלוט בי יצר הרע", שהרי אין זה תלוי אלא בו בעצמו? בכל זאת ראוי לו לאדם לבקש מה' שיסיר ממנו כל המונעים המעכבים אותו לעבוד אותו ("עבודת ישראל"). (25) על-פי לשון הכתוב (ישעיה סג, ז): "חסדי ה'... רב טוב. ואחד מאלה החסדים הוא: שהקב"ה העביר שנתו מעיניו וחיידש כוחותיו, וכמו שדרשו במדרש תהלים פרק כ"ה על הפסוק חדשים לבקרים (איכה ג, כג): "אדם מפקיד בכל ערב נשמתו ביד הקב"ה עייפה מעבודה קשה כל היום, והקב"ה מחזירה לו חדשה ורגועה".

- ה. וְכַל זְמַן שִׁינְפָנֶס לְבֵית-הַפֶּסֶא, אוֹמֵר קֹדֶם שִׁינְפָנֶס: 21
 "הַתְּפַלְּדוּ מִכַּפְּדִים²⁶, קְדוּשִׁים, מְשַׁרְתֵי עֲלִיוֹן. עֲזְרוּנִי 22
 עֲזְרוּנִי, שְׁמְרוּנִי שְׁמְרוּנִי²⁷, הַמְתִּינוּ לִי עַד שֶׁאֲפָנֶס 23
 וְאֵצֶא, שְׁזֵה דְרָפָן שֶׁל בְּנֵי-אָדָם²⁸. וְאַחַר שִׁינְאָ 24
 מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר 25
 יֵצֵר אֵת הָאָדָם בְּחֻמָּה, וּבְרָא בּוֹ נְקָבִים נְקָבִים²⁹ 26
 חֲלוּלִים חֲלוּלִים³⁰. גְּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָי כֶּסֶף כְּבוֹדָךְ, 27
 שָׂאֵם יִסְתֵּם אֶחָד מֵהֶם³¹ אוֹ אֵם יִפְתַּח אֶחָד מֵהֶם³², 28
 אִי אֲפֹשֶׁר לְהַתְקִים אֶפְלוֹ שְׁעָה אַחַת. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, 29
 רוֹפֵא כָּל בְּשָׂר³³ וּמְפַלֵּא לַעֲשׂוֹת³⁴" 30

(26) למלאכים המלויים אותו, כמו שכתוב (תהלים צא, יב): כי מלאכיו יצוה לך וגו' - הוא אומר כן (רש"י ברכות ס:). ואומר להם: התכבדו - שאל יתבזו ויכנסו אתו לבית הכסא אלא ישמרו על כבודם וישארו מבחוץ (פרישה לאו"ח סימן ג). (27) מן המזיקים המצויים במקום הטינופת (שם). (28) כלומר תחכו בחוץ ואל יהי זה לכם לטורח, כי כן דרך בני האדם ואין אני פושע בהליכתי (שם), וכל נוסח בקשה זו במסכת ברכות (ס:). וכבר העיר הרב דוד אבודרהם, שאין לומר זה אלא לירא שמים וחסיד שהשכינה שורה עליו, אבל איש אחר לא, מפני שזה נראה כיהירות. ומטעם זה, אומר ה"בית יוסף" (או"ח סימן ג), נתבטלה אמירתו בדורות הללו. (29) כגון הפה החוטם וכו' וכפל אותם להורות על רבויים. (30) כגון הלב והמעיים שהם אברים חלולים,

תחיית המתים, ככתוב: ונתתי רוחי בכם וחייתם (יחזקאל ל, יד). (16) גופות בני אדם או בעלי-חיים כשהם מתים (מלכים-ב יט, לה). וכאן כינוי לישנים, כמאמרם ז"ל: "שינה - אחד ממששים למיתה" (ברכות נו:). וסיום ברכה זה סובל ב' פירושים: האחד - הודאה על היקיצה מן השינה; והב' - על תחיית המתים לעתיד-לבוא. כי כמו שמחזיר הקב"ה הנשמות לאדם בכל בוקר, כן יחזיר הנשמות לישני עפר לעתיד-לבוא, ולקוחה היא ממליצת חכמינו ז"ל (סנהדרין קח:): "אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים" ("עבודת ישראל").

- ד. כְּשִׁשׁוּמַע קוֹל הַתְּרַנְגוּלִים, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה 1
 יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַנוֹתֵן לְשִׁכּוּי¹⁷ בִּינָה לְהַבְחִין 2
 בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה". כְּשִׁלּוּבֵשׁ בְּגָדָיו, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ 3
 אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מִלְּבִישׁ עֲרוּמִים". 4
 כְּשִׁמְנִית סְדִינוּ עַל רֵאשׁוֹ, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ 5
 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאָרָה¹⁸. 6
 כְּשִׁמְעֵבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו¹⁹, מְבָרֵךְ "פּוֹקֵחַ עוֹרִים²⁰. 7
 כְּשִׁיִּשֵׁב עַל מִטָּתוֹ, מְבָרֵךְ "מַתִּיר אֲסוּרִים²¹. 8
 כְּשִׁמּוֹרֵיד רְגְלָיו מִן הַמָּטָה וּמְנִיחֵם עַל-גַּבֵי קְרָקַע, 9
 מְבָרֵךְ "רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם²². כְּשִׁעוֹמֵד, מְבָרֵךְ 10
 "זוֹקֵף כְּפופִים²³. כְּשִׁנּוֹטֵל יָדָיו, מְבָרֵךְ "אֲשֶׁר 11
 קָדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם". כְּשִׁרֹחֵץ 12
 פְּנָיו, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, 13
 הַמְעַבִּיר חֲבָלֵי שְׁנָה מְעִינֵי וְהַנּוֹמָה מְעַפְּפִי. יְהִי 14
 רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתְּרַגְּלֵנִי 15
 לְדָבָר מְצוּהָ וְאֵל תְּרַגְּלֵנִי לְדָבָר עֲבָרָה וְעוֹן. וּמְשַׁלֵּט 16
 בִּי יֵצֵר טוֹב, וְאֵל יִשְׁלֹט בִּי יֵצֵר רָע²⁴. וְתַחֲזַקֵנִי 17
 בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְתֵן חֲלָקִי בְּתוֹרָתְךָ, וְתַתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד 18
 וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל רוּאֵי, וְתַגְּמֵלֵנִי חֲסִדִים 19
 טוֹבִים²⁵. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גּוֹמֵל חֲסִדִים טוֹבִים". 20

(17) תרנגול. שכן קוראים במקומות ידועים לתרנגול - שכו (ראש השנה כו). והרא"ש לברכות (פ"ט אות כ"ג) אומר: "הלב נקרא: שכו בלשון המקרא (איוב לח, לו): מי נתן לשכו בינה, והלב הוא המבין. ועל ידי הבינה אדם מבחין בין יום ללילה. ומפני שהתרנגול מבין גם כן להבחין בין יום ללילה (שבאשמורת הבוקר הוא קורא בקול), התקינו לומר ברכה זו בשמיעת קול התרנגול. אולם אף אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו, שאינה אלא הודאה לה' שנתן לנו בינה, וברא לנו כל צרכינו: שאף אם יישן אדם בבית אפל - יבחין בביאת היום על ידי קול התרנגול". (18) מלשון הכתוב (ישעיה סב, ג): והיית עטרת תפארת ביד ה'. ומעם ברכה זו: לפי שאסור לילך בגלוי ראש, כמבואר בשבת (קיא:). ואפילו לדעת המפרשים שאין זה אלא משום מדת חסידות, אבל הכל מודים שמן הנכון הוא לכסות הראש כדי שיהיה עלינו מורא שמים. ומכיון שישאר נצטוו על כך, אנו מברכים עוטר ישראל וכו' (בית יוסף או"ח סימן מו). ובזהו פרשת נשא דף קכ"ב (הובא בבית יוסף שם) נאמר: "מתוך שהשכינה היא מעל לראשו של האדם, אסור לו ללכת ארבע אמות בגילוי ראש. (19) בעוד שהעינים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ט כסלו - הלכות תפילה וברכת כהנים קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ורבינו נמשך אחר גירסת התלמוד במנחות (מג:). ואולי: מפני שהאשה לא תבוא לתרי"ג מצוות לעולם, בעוד שהעבד אם רק ישתחרר ויהא לכן חורין יושלם להיות כבן ישראל לכל דבריו ("מעשה רוקח"). ומעניין שבכת"י התימנים נזכר עבד לפני אשה.

9 ז. שמונה-עשרה ברכות אלו אין להם סדר⁴², אלא
10 מברך כל אחת מהן על דבר שהברכה בשבילו
11 בשעתו. פיצד? הרי שחגר חגורו והוא על מטתו,
12 מברך "אזר ישראל בגבורה"; שמע קול
13 התרנגול⁴³, מברך "הנותן לשכוי כינה". וכל ברכה
14 מהן שלא נתחייב בה - אינו מברך אותה.

42) שיתחייב לאמרן בהמשך אחד על פי הסדר. (43) ודעת ה'תוספות' (ברכות ס:) שאפילו לא שמע קריאת התרנגול - מברך, שאין ברכה זו אלא על הנאת האורה שהתרנגול מבחין והוא נהנה מן האורה. ולא הזכרה בתלמוד "שמיעת קול התרנגול", אלא להוציא מי שנמצא במדבר שאין שם תרנגול כלל, או את החרש שאינו שומע כלל ("הגהות מיימוניות"). ומנין שמונה-עשרה ברכות אלו, הוא בצירוף "ברכת המפיל" שאדם מברך לפני שנתו בלילה שנתבארה לעיל (ה"א). כן ראוי להעיר, שברכת יהי רצון וכו' המבוארת לעיל (הלכה ד) אינה ברכה מיוחדת לעצמה, אלא המשכה של הברכה הקודמת - ברכת המעביר חבלי שינה - והיא נחתמת ב"גומל חסדים טובים". ואנו נוהגים לומר "ויהי רצון" להורות שזה המשך הברכה הקודמת. וכן היא נוסחת הגמרא (ברכות ס:), אשר על כן אין לענות אמן אחר "המעביר שינה" וכו' שאינה סוף ברכה. וכך נפסק להלכה ב'טור' אורח-חיים (סימן מו).

15 ח. פיצד? לן בנסותו - אינו מברך פשעומו
16 "מלביש ערומים"; ה'לך יחף - אינו מברך "שעשית
17 לי כל צרכי". ביום-הפפורים ובתשעה באב, שאין
18 שם רחיצה - אינו מברך "על נטילת ידים", ולא
19 "המעביר חבלי שינה"⁴⁴; אם לא נכנס לבית-הפסא
20 - אינו מברך "אשר יצר את האדם"; וכן שאר
21 ברכות אלו.

44) שאינו אומרה אלא אחרי שרחץ פניו, כמבואר לעיל (הלכה ד). רבינו נאמן לשיטתו בהלכות "שביתת עשור" (פרק ג, ה"ב) שאין נטילת ידים ביום הכיפורים בבוקר, אלא-אם-כן נתלככו ידיו בטיט וכדומה. אבל שאר הפוסקים והראב"ד בראשם סוברים: שנוטל אדם ידיו ביום הכיפורים בבוקר, משום רוח רעה השורה עליהן והרי הן כמולכלכות בטיט; ולדבריהם יש מקום לברכות אלו אף ביום הכיפורים (הגהות מיימוניות).

22 ט. נהגו העם פרב ערינו לברך ברכות אלו זו אחר
23 זו בבית-הפנסת, בין נתחייבו בהן, בין לא נתחייבו
24 בהן - וטעות הוא, ואין ראוי לעשות כן, ולא יברך
25 ברכה אלא-אם-כן נתחייב בה⁴⁵.

45) לפי פירוש הכסף-משנה בדעת רבינו, שתי טעויות טועה

ולשון "בריאה" נופלת על האברים שהם חלולים, לא על החללים עצמם שבהם לא תיזדק לשון בריאה, שהרי אין בהם ממש. ואף-על-פי גירסת התלמוד שלפנינו: חללים, (ראה ברכות ס:), נמשך רבינו אחרי הרי"ף שם הגורס: חלולים. וכן הגירסא בברכות כד: (ב"י לאו"ח סימן ו). וחלולים - שם מספר רבים מן היחיד חלול על משקל כרוב, וכול ("עבודת ישראל"). (31) מן הנקבים הפתוחים. (32) מן האברים החלולים. (33) הכוונה ליציאה שהיא רפואת כל הגוף (רש"י לברכות ס:). (34) כשאדם עושה נאד, אפילו יש בו נקב אחד מלא מחט, הרוח יוצאת מתוכו ואין היין נשמר בתוכו; והקב"ה ברא באדם נקבים רבים, ואף-על-פי-כן הרוח בתוכו כל ימי חייו, וזוהי פליאה וחכמה (על-פי מדרש ב"ר פ"א).

1 ו. בשחגר חגורו, מברך "אזר ישראל בגבורה".
2 פשלוכש נעליו, מברך "שעשית³⁶ לי כל צרכי"³⁷.
3 פשמהלך לצאת לדרך, מברך "המכין מצעדי
4 גברי"³⁸. ומברך אדם בכל יום: "ברוך אתה יי
5 אלהינו מלך העולם, שלא עשני גוי"³⁹; "ברוך
6 אתה יי אלהינו מלך העולם, שלא עשני אשה"⁴⁰;
7 "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שלא עשני
8 עבד"⁴¹.

35) כי על ידי האזור החגור במתניו, יוכל האדם להתנועע ביתר כח וגבורה, ככתוב (איוב לח, ג): אזר נא כגבר חלציק. (36) כנוסח כת"י התימנים. וכן הנוסח בתלמוד (ברכות ס:) ששם המקור לברכות אלו. ונוסח אחר: "שעשית". (37) שכל זמן שהוא יחף אינו יכול לצאת ולעשות צרכיו ועסקיו (אבודרהם). (38) ע"פ הכתוב (תהלים לו, כג). (39) שאינו מחוייב בשיבע מצוות של בני נח בלבד. (40) שאינה מחוייבת במצוות-עשה שהזמן גרמן. "והטעם שנפטרו הנשים ממצוות-עשה שהזמן גרמן - יאמר אבודרהם - לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו ומצוותיו; ואם היתה מחוייבת במצוות-עשה שהזמן גרמא, אפשר שבשעה שהיא עושה את המצוה, יצוה עליה בעלה לעשות מצוות - ומה עליה לעשות אז? לפיכך פטרה הבורא ממצוותיו, כדי להיות לה שלום עם בעלה. שכן מצינו, שהשם הגדול הנכתב בקדושה ובטהרה נמחה על המים, כדי להטיל שלום בין אשה לבעלה". (41) שגם הוא פטור מכל מצוות-עשה שהזמן גורם אותן, ומזולזל הוא ביותר: שאין לו זכות אבות, וגם אסור לו לבוא בקהל. ואלה שלש ברכות האחרונות מקורן במסכת מנחות (מג:). ונתקנו ברכות אלו בדרך שלילה ולא בדרך חיוב כגון: "שעשני ישראל", "שעשני איש" וכיוצא בהם - לפי שאמרו חכמינו ז"ל: "נמנו וגמרנו: שנתו לו לאדם שלא נברא משנברא" (עירובין יג:), אם כן תהיה הכוונה בברכות אלו: מי יתן שלא עשני כל עיקר, ועכשיו שעשני - אברך את ה' שלא עשני גוי וכו' ("לבוש"). וראה בב"ח (סימן מו, סעיף ז). וראוי להעיר, שסדר ברכות אלו ב'טור' (סימן מו) הוא: גוי, עבד, אשה; וכן השכל מחייב שבתחילה הוא מברך על הגרוע יותר, ואחר-כך על העבד שהוא עדיף מגוי, ולבסוף הוא מברך "שלא עשני אשה" מפני שהיא חשובה מהעבד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העם: אחד - שמברך אחר זמן עשייתם (שהרי רוחץ פניו בביתו, ולאחר זמן הוא מברך בבית-הכנסת על נטילת ידיים); שנית - שאין לברך ברכה אלא-אם-כן נתחייב בה. אבל כבר פשט המנהג לסדר כל הברכות זו אחר זו בבית הכנסת, מפני שרבים מעמי הארצות אינם יודעים לברך כראוי, תקנו שיסדרון בבית-הכנסת, ויענו אמן אחריהן ויצאו ידי חובתן ('טור' או"ח סימן מו). והגאונים: רב נטרונאי ורב עמרם (הובאו דבריהם ב'בית יוסף' שם) נימקו שיש לברך אפילו כשלא נתחייב בעצמו - כי לא על עצמו בלבד הוא מברך אלא על כל העולם הוא מברך את ה' שעשה כל הטובות והחסדים תמיד לכל. וכן אין להקפיד על זה שמברך אחר זמן עשייתו, כי כלל זה לא נאמר אלא בברכות המצוות, כגון: תקיעת שופר, או נטילת לולב וכדומה, שיש לברכן קודם לעשייתן; אבל בברכות הודאה ושבח יכול לברך אפילו אחר עבור זמן - כי תמיד ראוי להודות לו.

1 **י. המְשָׁפִים לְקָרָא בְּתוֹרָה קִדְּם שְׂיִקְרָא קְרִיאַת-**
 2 **שְׁמַע⁴⁶** - בֵּין קְרָא בְּתוֹרָה שְׁבַכְתָּב, בֵּין קְרָא בְּתוֹרָה
 3 **שְׁבַעֲלִפָּה** - נוֹטֵל יָדָיו תַּחֲלָה וּמְבַרֵךְ שְׁלֹשׁ בְּרֻכּוֹת,
 4 **וְאַחֲרֵיכֵן קוֹרֵא. וְאֵלּוּ הֵן:** "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
 5 **וְצִוָּנוּ עַל דְּבַרֵי תוֹרָה"; "וְהָעֶרֶב נֹא⁴⁷ יִי אֱלֹהֵינוּ אֵת**
 6 **דְּבַרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְכַפֵּיטוֹת עַמְךָ כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל,**
 7 **וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ⁴⁸ וְצִאֲצֵאֵי עַמְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ⁴⁹**
 8 **וְעוֹסְקֵי תוֹרָתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ**
 9 **יִשְׂרָאֵל⁵⁰. "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם,**
 10 **אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֵת תּוֹרָתוֹ.**
 11 **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה."**

18 **יב. וְשִׁבְחוּ חֲכָמִים⁵⁷ לְמִי שְׂקוֹרָא זְמִירוֹת מְסַפֵּר**
 19 **תְּהִלִּים בְּכָל יוֹם וְיוֹם, מִ'תְּהִלָּה לְדוֹד⁵⁸ עַד סוֹף**
 20 **הַסְּפָר⁵⁹. וְכִבֵּר נִהְגוּ לְקִרְוֹת פְּסוּקִים לְפָנֵיהֶם⁶⁰**
 21 **וְלֹאֲחֲרֵיהֶם⁶¹. וְתִקְנוּ בְּרֻכָּה לְפָנֵי הַזְּמִירוֹת, וְהִיא**
 22 **'בְּרוּךְ שְׂאֲמַר', וּבְרֻכָּה לְאַחֲרֵיהֶם, וְהִיא 'שְׁתַּבַּח⁶².**
 23 **וְאַחֲרֵיכֵן מְבַרֵךְ עַל קְרִיאַת-שְׁמַע וְקוֹרֵא קְרִיאַת-**
 24 **שְׁמַע.**

57 שבת קיח, ע"ב: אמר ר' יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום... והסיקו שם של"פסוקי דמרה" התכוין. 58 פרק קמה. 59 ע"פ ה"רי"ף (ברכות פ"ה). 60 כגון: יהי כבוד ה' לעולם וכו'. 61 כגון: ברוך ה' לעולם אמן ואמן וכו'. 62 ברכות אלו הוזכרו ב"רי"ף (שם). ולדעת בעל "אור זרוע" ועוד - ברכה זו אנשי כנסת הגדולה תקנוה. וב"הגהות מיימוניות" מובא בשם הירושלמי: "המספר בין ישתבח' ליוצר אור' - עבירה היא בידו, וחוזר עליה ממערכי המלחמה". ורבינו יונה בברכות (פ"ה) מעיד שראה במדרש כן. ובספר "אבודרהם" מביא בברכת "ישתבח" מדרש האומר על הפסוק: מי האיש הירא ורך הלבב וגו': זה המפסיק בין ברוך שאמר עד סוף התפילה - הרי מבואר שחכמי התלמוד הזכירו ברכות אלו, ובר"ף לברכות (שם) מפורש: ותקינו רבנן לומר ברכה לפניו וכו'. וכן נזכרת ברכה זו בזהר (פרשת ויקהל רסו): בתקונא תנינא וכו' (מעשה רוקח).

25 **יג. וְשִׁבְחוּ מְקוֹמוֹת שְׁנֵהֲגוּ בְּהֵן לְקִרְוֹת בְּכָל יוֹם, אַחַר**
 26 **שְׁמִיבְרִינִי 'שְׁתַּבַּח⁶³, שִׁירַת הַיָּם, וְאַחֲרֵיכֵן מְבַרְכִין**
 27 **עַל 'שְׁמַע'. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׂקוֹרִין שִׁירַת הַזְּמִירוֹת.**
 28 **וְיֵשׁ יְחִידִים שְׂקוֹרִין שְׁתֵּי הַשִּׁירוֹת - הַפֶּל לְפִי**
 29 **הַמְּנַגֵּן.**

63 ובזמננו אין נוהגין כן. אלא אומרים שירת הים לפני ישתבח. ובתשעה באב נוהגים הספרדים לומר במקום שירת הים - שירת האזינו (המדוברת בכל מיני פורעניות). אבל הכל לפני ישתבח (מעשה רוקח).

30 **יד. חֵיב אָדָם לְבָרֵךְ מְאֹד בְּרֻכּוֹת בֵּין הַיּוֹם**

12 **יא. בְּכָל יוֹם חֵיב אָדָם לְבָרֵךְ שְׁלֹשׁ בְּרֻכּוֹת אֵלּוּ,**
 13 **וְאַחֲרֵיכֵן קוֹרֵא מְעַט מִדְּבַרֵי תוֹרָה⁵¹. וְנִהְגוּ הָעָם**
 14 **לְקָרָא בְּרֻכַת פְּנֵינִים⁵²; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׂקוֹרִין: "צו**
 15 **אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁵³; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׂקוֹרִין שְׁתִּיחֶן.**
 16 **וְקוֹרִין פְּרָקִים⁵⁴ אוּ הִלְכוֹת⁵⁵ מִן הַמְּשֻׁנָּה וּמִן**
 17 **הַבְּרִיתוֹת⁵⁶.**

46 אבל אחרי שקרא קריאת-שמע עם ברכותיה - אינו צריך לברך, שכבר נפטר בברכת "אהבה רבה", שיש בה מעין ברכות התורה: "ותן בלבנו... ללמוד... ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך" (ברכות יא:). 47 כגירסת דפוס ונציה ש"י ("מעשה רוקח"). ובדפוסים אחרים: "והערב", ואין זה מדוייק, שברכה זו נפרדת היא ואינה שייכת לשלפניה, ורק אלה שסוברים שזו המשכה של הברכה שלפניה גורסים "והערב" (ראה 'תוספות' לברכות מו). הערב - המתק. 48 ויצאי חלצינו, ככתוב (ישעיה מח, יט): וצאצאי מעיך. 49 על שם הכתוב: כי כולם ידעו אותי (ירמיה לא, לג). כלומר: שנכיר גדולתך בכל פעולותיך. 50 כנוסח דפוס וונציה ש"י, וכן היה הנוסח לפני "הגהות מיימוניות", כמבואר לפנינו. ונוסח אחר: "המלמד תורה לעמו ישראל". וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואנו נוהגים לחתום המלמד תורה וכו' כגירסת התלמוד (ברכות יא:): ובר"ף שם.

12 **יב. בְּכָל יוֹם חֵיב אָדָם לְבָרֵךְ שְׁלֹשׁ בְּרֻכּוֹת אֵלּוּ,**
 13 **וְאַחֲרֵיכֵן קוֹרֵא מְעַט מִדְּבַרֵי תוֹרָה⁵¹. וְנִהְגוּ הָעָם**
 14 **לְקָרָא בְּרֻכַת פְּנֵינִים⁵²; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׂקוֹרִין: "צו**
 15 **אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁵³; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׂקוֹרִין שְׁתִּיחֶן.**
 16 **וְקוֹרִין פְּרָקִים⁵⁴ אוּ הִלְכוֹת⁵⁵ מִן הַמְּשֻׁנָּה וּמִן**
 17 **הַבְּרִיתוֹת⁵⁶.**

וְהִלְיָהּ⁶⁴. וְמָה הֵן מָאָה בְּרָכוֹת אֵלּוּ? עֲשָׂרִים-וְשֵׁשׁ
 בְּרָכוֹת שֶׁמְנַיְנו בְּפֶרֶק זֶה; וְשִׁבְעַת בְּרָכוֹת שֶׁל קְרִיאַת-
 שְׁמַע שֶׁל שְׁחִירַת וְעֲרִבִית, לְפָנֶיהָ וְלֵאחֶרֶיהָ⁶⁵;
 וְכַשְׁמַעְתָּשׁ בְּצִיצֵת, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ
 מְלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף
 בְּצִיצֵת"; וְכַשְׁלוּבֵשׁ תְּפִלִּין, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי
 אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
 לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין"; וְשֵׁשׁ תְּפִלוֹת, שֶׁבְּכָל תְּפִלָּה מֵהֵן
 שְׁמוּנָה-עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת - הֵרִי שְׁמוּנִים וְשֵׁשׁ בְּרָכוֹת;
 וְכִשְׁהוּא אוֹכֵל אַכְל שְׁתֵּי סְעוּדוֹת שֶׁל יוֹם וְהִלְיָהּ, מְבָרֵךְ
 אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת - שִׁבְעַת בְּכָל סְעוּדָה: אַחַת
 בְּשֵׁיטֵל יָדָיו תַּחֲלָה, וְעַל הַמְזוּזָן אַחַת בְּתַחֲלָה⁶⁶
 וְשֵׁשׁ בְּסוּף⁶⁷, וְעַל הַיַּיִן⁶⁸ לְפָנָיו וְלֵאחֶרֶיו⁶⁹ - הֵרִי
 שִׁבְעַת בְּרָכוֹת. הֵרִי מָאָה בְּרָכוֹת בֵּין הַפֶּל.

74) כשלא היה בדעתו לאכול עוד ידובר כאן. כי אם
 בתחילה היה בדעתו לאכול בשעה זו מאותו הפרי - אסור
 לו לברך ברכה בשניה, שהרי זו ברכה לבטלה (לחם-משנה).
 75) ברכת "בורא נפשות רבות". ראה לקמן הלכות ברכות
 (פ"ח, ה"א).

26 יז. סדר תפלות כף הוא: בפשח משקים אדם
 27 ומברך ברכות אלו, וקורא הזמירות⁷⁶ ומברך
 28 לפנייהם ולאחריהם; וקורא אחר-כך 'שמע' ומברך
 29 לפנייה ולאחריה, ומדלג קדשה מן הפרכה ראשונה
 30 שלפניה, שאין היחיד אומר קדשה⁷⁷; וכשהוא
 31 חותם 'אאל ישראל', מיד יעמד, כדי שייסמך 'אאל'⁷⁸
 32 לתפלה, ומתפלל מעמד, כמו שאמרנו⁷⁹;
 33 וכששילם, ישב ויפל על פניו, ומתחנן, ומגביה
 34 ראשו ומתחנן מעט, והוא יושב, בדברי תחנונים⁸⁰;
 35 ואחר-כך יקרא 'תהלה לדוד'⁸¹ (מלישב); ויתחנן כפי
 36 כחו, ויפטר למעשיו.

76) פסוקי דזמרה. 77) כמו ששינו (מגילה כג:):
 "ונקדשתי בתוך בני ישראל - כל דבר שבקדושה לא יהא
 פחות מעשרה", ולפיכך כשמגיע ל"בשפה ברורה ובנעימה"
 מדלג ומתחיל: לאל ברוך נעילות יתנו. וכדברי רבינו
 מפורש ב"זוהר" שמות (דף קל"ב:). הובא בבית יוסף
 לאור"ח סימן נ"ט. וראוי להעיר, שב'ארחות חיים' מובא
 בשם רבי אברהם בנו של הרמב"ם, שחזר בו אביו מזה,
 והורה למעשה שהיחיד אומר קדושה זו (כסף-משנה).
 ורבינו בתשובתו (הובאת בחידושי הרמב"ם ל"מעשה
 רוקח" עמוד א) נמק: שקדושת יוצר היא רק דרך סיפור:
 איך המלאכים מקדישים את השם, ומכיון שאין אנחנו
 המקדישים, אין זה בכלל: "דבר שבקדושה לא יהא פחות
 מעשרה". 78) ודוד רמזה בספר תהלים שנאמר (שם ט):
 ה' צורי וגואלי, וסמוך לזה: יענך ה' ביום צרה (שם כ, א)
 ובירושלמי ברכות (פרק א, הלכה א) אמרו: "מי שאינו
 סומך גאולה לתפלה, למה הוא דומה? לאוהבו של מלך
 שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג
 (נתרחק) אף הוא הפליג" אלא יהיה אדם מתקרב להקב"ה
 אליו ומרצהו בתשבחות וקילוסים של יציאת מצרים והוא
 מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו (על-פי
 רש"י ברכות ד:). 79) לעיל (פ"ה, הלכה ב). 80) כגון:
 "ואנחנו לא נדע מה נעשה" וכו'. ראה לקמן ("סדר תפילות
 כל השנה"). 81) ברכות ד, ע"ב: "כל האומר תהלה לדוד
 (תהלים, פרק קמה) בכל יום שלש פעמים, מובטח לו שהוא
 בן עולם הבא".

37 יח. ובתפלת המנחה, מתחיל לקרא 'תהלה לדוד'
 38 מלישב; ואחר-כך עומד ומתפלל תפלת המנחה;
 39 וכשמשלים, נופל על פניו ומתחנן, ומגביה ראשו
 40 ויתחנן כפי כחו, ויפטר למעשיו. ובתפלת הערב
 41 קורא קריאת-שמע ומברך לפנייה ולאחריה, וסומך

1 וְהִלְיָהּ⁶⁴. וְמָה הֵן מָאָה בְּרָכוֹת אֵלּוּ? עֲשָׂרִים-וְשֵׁשׁ
 2 בְּרָכוֹת שֶׁמְנַיְנו בְּפֶרֶק זֶה; וְשִׁבְעַת בְּרָכוֹת שֶׁל קְרִיאַת-
 3 שְׁמַע שֶׁל שְׁחִירַת וְעֲרִבִית, לְפָנֶיהָ וְלֵאחֶרֶיהָ⁶⁵;
 4 וְכַשְׁמַעְתָּשׁ בְּצִיצֵת, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ
 5 מְלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף
 6 בְּצִיצֵת"; וְכַשְׁלוּבֵשׁ תְּפִלִּין, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי
 7 אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
 8 לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין"; וְשֵׁשׁ תְּפִלוֹת, שֶׁבְּכָל תְּפִלָּה מֵהֵן
 9 שְׁמוּנָה-עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת - הֵרִי שְׁמוּנִים וְשֵׁשׁ בְּרָכוֹת;
 10 וְכִשְׁהוּא אוֹכֵל אַכְל שְׁתֵּי סְעוּדוֹת שֶׁל יוֹם וְהִלְיָהּ, מְבָרֵךְ
 11 אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת - שִׁבְעַת בְּכָל סְעוּדָה: אַחַת
 12 בְּשֵׁיטֵל יָדָיו תַּחֲלָה, וְעַל הַמְזוּזָן אַחַת בְּתַחֲלָה⁶⁶
 13 וְשֵׁשׁ בְּסוּף⁶⁷, וְעַל הַיַּיִן⁶⁸ לְפָנָיו וְלֵאחֶרֶיו⁶⁹ - הֵרִי
 14 שִׁבְעַת בְּרָכוֹת. הֵרִי מָאָה בְּרָכוֹת בֵּין הַפֶּל.

64) מנחות מג, ע"ב: "היה רבי מאיר אומר: חייב אדם
 לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר (דברים י, יב): ועתה
 ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך וכו' ופירש רש"י: אל
 תקרא "מה" אלא "מאה". וראה ב'תוספות' שם. וב'טורי'
 אור"ח (סימן מו) מובא בשם רב נטרונאי גאון, שדוד המלך
 תיקן מאה ברכות, דכתיב (שמואל-ב כג, א): הוקם על -
 "על" בגימטריא מאה (על פי מדרש במדבר רבה פרשת
 קרח). 65) שבשחר - מברך שתיים לפניה ואחת לאחריה;
 ובערב - מברך שתיים לפניה ושתיים לאחריה, כמבואר לעיל
 (הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ה). 66) ברכת
 המוציא. 67) בברכת המזון שהן: הזן את הכל, על הארץ
 ועל המזון, בונה ירושלים. 68) שאם יש לו יין מברך
 ברכת המזון על הכוס. 69) ברכה אחרונה שהיא מעין
 שלש, ראה לקמן הלכות ברכות (פרק ח, הלכה ט"ו).

15 טו. בזמן הזה, שתקנו ברפת האפיקורוסין
 16 בתפלה⁷⁰, והוסיפו 'הטוב והמטיב' בברפת-המזון⁷¹
 17 - נמצאו חמש⁷² ברכות יתרות. בשבתות וימים
 18 טובים, שהתפלה שבע ברכות, וכן אם לא נתחייב
 19 בשאר הימים בכל הברכות האלו, כגון שלא ישן
 20 קל הלילה, ולא התיר חגורו, ולא נכנס לבית-הכפסא
 21 וכיוצא באלו - צריך להשלים מאה ברכות מן
 22 הפרות⁷³.

70) ראה לעיל (פ"ב, ה"א). 71) ראה לקמן הלכות ברכות
 (פרק ב, ה"א). 72) שתיים בברכת המזון, לשתי סעודות
 היום, ושלש בשלש תפילות היום. 73) מנחות מג, ע"ב.
 וב'הגהות מיימוניות' כתוב: שהברכות שמברכים העולים
 לתורה כל אחד, שתי ברכות בקריאת שחרית, וכן בקריאת
 מנחה, וכן ברכות המפטיר שהן ז' ברכות - עלולות לחשבון
 לשומעיהם, לפיכך נכון הוא לברך בקול רם, כדי שישמעו
 ויכוונו לצאת. כן ראוי להוסיף שבע ברכות שבתפלת מוסף
 לשבת. וגם ברכת "מגן אבות" שבליל שבת. וב'בית יוסף'
 אור"ח (סימן מו) הוסיף עוד שבע ברכות שבסעודה שלישית
 לשבת, באופן שיש כבר יותר ממאה אפילו בשבת.

23 טז. ביצע? אוכל מעט ירק, ומברך לפניו ולאחריו;

קכח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שבת קודש ל' כסלו – הלכות תפילה וברכת כהנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 גֹּאֲלָה לְתַפְלָה, וּמִתְפַּלֵּל מֵעַמּוּד; וּכְשֵׁיִשְׁלִים, יִשְׁבֶּה⁸²
2 מֵעֵט וְיִפְטֹר. וְהַמְתַּחֵן אַחַר תְּפִלַּת עֲרֵבִית - הָרִי זֶה
3 מִשְׁבַּח⁸³. וְאַף-עַל-פִּי שְׁמִבְרַךְ 'הַשְּׂכִיבֵנו' אַחַר גֹּאֲלֵ
4 יִשְׂרָאֵל, אֵינָה הַפֶּסֶק בֵּין גֹּאֲלָה לְתַפְלָה, וְהָרִי
5 שְׁתִּיחֵן כְּבָרְכָה אַחַת אֲרַכָּה⁸⁴.

10 (שם, דף ו עמוד ב.) 11 לפי שמראה בעצמו שעוכב
12 רוחב שני בית הכנסת דומה עליו כמשא (רש"י, שם). 12 רוחב שני
פתחים שלא ישב סמוך לפתח, שנראה עליו עיכוב בית
הכנסת כמשא ויושב מזומן סמוך לפתח לצאת (שם דף ה
עמוד א), אבל אם יש לו מקום קבוע אצל הפתח - אין בכך
כלום, שהדבר ידוע שזה מקומו הקבוע (רבינו יונה, שם).
13 מזוזות ולא מזוזות; פתחי ולא פתחי - לימד על כניסה
לפנים בית הכנסת כשיעור שני פתחים (ירושלמי ברכות
פרק ה, הלכה א).

19 ג. בֵּית-הַמִּדְרָשׁ¹⁴ גְּדוֹל מִבֵּית-הַכְּנֶסֶת¹⁵. וְחֻכְמִים
20 גְּדוֹלִים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָיוּ לָהֶם בְּעִירָם בְּתֵי-כְנֶסֶת
21 הַרְבֵּה, לֹא הָיוּ מִתְפַּלְּלִין אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין
22 שָׁם בַּתּוֹרָה¹⁶; וְהוּא, שִׁיתְפַּלֵּל שָׁם תְּפִלַּת הַצְּבוּר¹⁷.

14 שמרביצים בו תורה בריים. 15 שמייוחד לתפילה
בלבד (מגילה דף כז עמוד א). 16 (ברכות דף ח עמוד
א) "רב אמי ורב אסי אף על גב שהיו להם שלושה עשר
בתי כנסת בטבריה לא היו מתפללים אלא בבית מדרשם
שהיו עוסקים שם בתורה, הוא שאמר הכתוב (תהילים פרק
פז, פסוק ב): אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב "אוהב
ה' שערים המצויינים בהלכה, יותר מבתי כנסיות".
17 אבל אם אין בבית המדרש מניין עשרה, ילך לבית
הכנסת להתפלל בציבור ואל יחוש לביטול תורתו - כי "זמן
תפילה לחוד, וזמן תורה לחוד" (שבת דף י עמוד א). וכן
כתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "שתלמיד חכם צריך
לחוש שלא ילמדו אחרים ממנו ולא יחושו על התפילה
כלל, ונמצא בתי כנסיות בטלים; כי לא ידונו אותו לכף
זכות לומר שאינו בא בשביל לימודו.

23 ד. וְכִיצַד הִיא תְּפִלַּת הַצְּבוּר? הֲיֵהָ אֶחָד מִתְפַּלֵּל
24 בְּקוֹל רֵם וְהַכֵּל שׁוֹמְעִים¹⁸. וְאֵין עוֹשִׂין פֶּן בְּפָחוֹת
25 מֵעֶשְׂרֵה גְּדוֹלִים¹⁹ וּבְנֵי-חוּרִין²⁰, וְשְׁלִיחַ-צְבוּר אֶחָד
26 מֵהֶם²¹. וְאֶפְלוּ הָיוּ מְקַצְתֵּן שֶׁכָּבֵד הַתְּפַלְלוּ וְיִצְאוּ יָדֵי
27 חוּבָתָן, מְשַׁלְּמִין לָהֶם לְעֶשְׂרֵה; וְהוּא, שִׁיחֵיו רִב²²
28 הָעֶשְׂרֵה שְׁלֹא הַתְּפַלְלוּ. וְכֵן אֵין אוֹמְרִים קְדֹשָׁה, וְלֹא
29 קוֹרְאִין בַּתּוֹרָה וּמְבַרְכִין לְפָנֶיהָ וְלֹא חֲרִיָּה, וְלֹא
30 מִפְּטִירִין בְּבִיאִים, אֶלָּא בְּעֶשְׂרֵה²³.

18 ראה בסמוך (הלכה ט"ז). 19 בני שלוש עשרה
שהביאו שתי שערות (מגילה דף כג עמוד ב). 20 פרט
לעבדים כנענים שאף על פי שחייבים במצוות כנשים, אינם
מצטרפים למניין (גיטין דף לח עמוד ב). 21 שגם הוא
מן המניין, הואיל וגם הוא בכלל תפילה. 22 שישה
אנשים, וכן אמרו במסכת סופרים (פרק י, הלכה ז): נאמר
(שופטים פרק ה פסוק ב) בפרוע פרוע בישראל בהתנבד

82) כמפורש לעיל (פרק ד' הלכה טז) שצריך לישב מעט
אחר התפילה, כדי שלא תעשה תפילתו כמי שהיה נושא
משאוי ומשליכו והולך לו. 83) שאף-על-פי שהיא רשות,
הוא מאריך בה בדברי תחנונים, לפיכך הוא ראוי לשבח
(מעשה רוקח). 84) ברכות ד, ע"ב: "כגאולה אריכתא
דמיא". והטעם: מפני ש"השכיבנו" מעין הגאולה היא,
שבשעה שעבר ה' לנגוף את מצרים, היו אבותינו מפחדים
ומתפללים לבווא עולם לקיים דברו, שלא יתן המשחית
לבווא אל בתיהם, שדרך הצדיקים שיראים תמיד שמא יגרום
החטא, וכנגד אותה התפילה התקינו לומר "השכיבנו",
שיצילנו ה' מכל דבר רע, וכיון שהתקינו לאמרה כנגד מה
שהיה בשעת הגאולה - הרי היא מעין הגאולה (רבינו יונה
לברכות שם).

יום שבת קודש ל' כסלו ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) שצריך אדם לשתף עצמו עם הציבור בתפילתו; בית
המדרש ובית הכנסת מי מהם גדול יותר; את מי מוציא
השליח-ציבור ידי חובתו, את מי ממנים להיות שליח ציבור.

6 א. תְּפִלַּת הַצְּבוּר נִשְׁמַעַת תְּמִיד; וְאֶפְלוּ הָיוּ בְּהֵן
7 חוֹטְאִים², אֵין הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹאֵס בְּתְפִלְתָּן שֶׁל
8 רְבִים³. לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְשַׁתֵּף עִצְמוֹ עִם הַצְּבוּר⁴;
9 וְלֹא יִתְפַּלֵּל בְּיַחֲדָה⁵, כֹּל-זֶמֶן שֶׁיִּכּוֹל לְהַתְפַּלֵּל עִם
10 הַצְּבוּר. וְלְעוֹלָם יִשְׁפִים אָדָם⁶ וְיַעֲרִיב לְבֵית-הַכְּנֶסֶת⁷,
11 שְׁאֵין תְּפִלְתּוֹ נִשְׁמַעַת בְּכָל עֵת⁸ אֶלָּא בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת.
12 וְכָל מִי שֵׁיִשְׁ-לוֹ בֵּית-הַכְּנֶסֶת בְּעִירוֹ וְאֵינוֹ מִתְפַּלֵּל בּוֹ
13 עִם הַצְּבוּר, נִקְרָא שֶׁכֵּן רָע⁹.

2) (תענית דף ח עמוד א). 3) (ברכות ח). שנאמר (איוב
פרק לו פסוק ח): הן אל-כביר לא ימאס (תפילת רבים לא
ימאס, רש"י). 4) אפילו כשהוא מתפלל בביתו ביחידות,
יכוון להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, שנאמר: "ואני
תפילתי לך ה' עת רצון" - הרי שיש עת שהיא של רצון,
וזהו עת תפילת הציבור (ברכות, שם). 5) לפי רמב"ם
כתב התימנים "ולא יתפלל יחיד". 6) אמר רבי יהושע בן
לוי, לעולם ישכים אדם לבית הכנסת, כדי שיוכה וימנה עם
עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו, נותנים לו
שכר כנגד כולם (ברכות דף מ"ז עמוד ב). 7) אפילו
כשאין הציבור מתפללים בבית-הכנסת, מצוה ליחיד
להתפלל בבית הכנסת ששם התפילה נשמעת ביותר (ברכות
דף ו עמוד א). 8) שאם אמנם יש עת שתפילתו נשמעת
אפילו בביתו - וזהו עת שהציבור מתפללים - אבל "בכל
עת" איננה נשמעת אלא בבית הכנסת. 9) (שם, דף ח
עמוד א).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ל' כסלו - הלכות תפילה וברכת כהנים קכט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 - מְצַטְרְפִין³⁴; תִּשְׁעָה בְּקִטְנָה וְיַחֲד בַּגְּדוּלָה - אֵין
18 מְצַטְרְפִין³⁵; צְבוּר בַּגְּדוּלָה וְשְׁלִיחַ-צְבוּר בְּקִטְנָה -
19 יוֹצֵאִין יְדֵי חוֹבְתָן³⁶; צְבוּר בְּקִטְנָה וְשְׁלִיחַ-צְבוּר
20 בַּגְּדוּלָה - אֵין יוֹצֵאִין יְדֵי חוֹבְתָן, שְׁהָרִי הוּא מְפַלֵּג
21 מֵהֶם וְאֵינוֹ עֹמֵהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד; מְפַנֵּי שְׂיֵשׁ בַּגְּדוּלָה
22 פְּסִין³⁷ וּמְכַאֵן וּמְכַאֵן³⁸, הָרִי הִיא כְּמוֹ מְפַלְגַת³⁹ מִן
23 הַקִּטְנָה, וְאֵין הַקִּטְנָה מְפַלְגַת מִן הַגְּדוּלָה, אֲלָא הָרִי
24 הִיא כְּקַרְנֵי זָוִית שְׁלֵה.

33) והרי היא פתוחה כולה לחצר הגדולה, אבל אין החצר הגדולה פרוצה במלואה לקטנה מפני שחלקי קיר הגדולה העודפים מכאן ומכאן חוצים ביניהן. (34) כי הקטנה נגזרת אחרי הגדולה - והרי היא כזוית ממנה. (35) כי אין הרוב שבקטנה נמשך אחרי המיעוט שבגדולה למרות פריצת זו לזו (עירובין דף צב עמוד ב). (36) כי השליח ציבור יחיד הוא ונמשך אחרי הציבור. (37) מחיצות, קירות. (38) אבל אילו לא נשתיירו בקיר הגדולה פסים מכאן ומכאן - כגון שהקטנה והגדולה שוות ברוחבן - אז היו נידונות כחצר אחת ממש. (39) מורחקת ומבודדת. ואין הדברים אמורים אלא לעניין צירוף עשרה, אבל לעניין עניית קדושה וברכו יכול כל יחיד הנמצא מחוץ לבית הכנסת לענות, אף על פי שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה, והרי הוא בכלל ציבור שבפנים, כדברי רבי יהושע בן לוי (פסחים דף פה עמוד ב): "אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים". וראה בתוספות לעירובין (דף צב עמוד ב) דיבור המתחיל: "תשעה בגדולה".

25 **ח. וְכֵן אִם הִיְתָה צוֹאָה בַּגְּדוּלָה, אֲסוּר לְהַתְּפִילָל**
26 **וְלִקְרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע בְּקִטְנָה⁴⁰; הִיְתָה צוֹאָה בְּקִטְנָה,**
27 **מִתֵּר לְהַתְּפִילָל וְלִקְרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע בַּגְּדוּלָה, אִם לֹא**
28 **הָיָה שָׁם רִיחַ רַע, מְפַנֵּי שֶׁהִיא מְפַלְגַת מִמֶּנָּה⁴¹.**

40) שאין הקטנה מופלגת מהגדולה, ואנו רואים הצואה כאילו היא בקטנה. (41) (עירובין, שם) ואף על פי שאנשי הגדולה רואים את הצואה שבחצר הקטנה אין היא אוסרת עליהם, הואיל וברשות אחרת היא, הרי היא כצואה המונחת מאחורי מחיצה של זכוכית, שאף על פי שרואה אותה, מותר לקרות כנגדה כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י) מפני שהרשויות חלוקות (כסף משנה).

29 **ט. שְׁלִיחַ-צְבוּר מוֹצֵיא אֶת הַרְבִּים יְדֵי חוֹבְתָן.**
30 **פִּיצֵד? בְּשַׁעָה שֶׁהוּא מִתְּפִילָל וְהֵם שׁוֹמְעִין וְעוֹנִין**
31 **'אָמֵן' אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה - הָרִי הֵן כְּמִתְּפִילָיִן.**
32 **בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַתְּפִילָל; אֲכַל**
33 **הַיּוֹדֵעַ אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ, אֲלָא בְּתַפְלַת עֲצָמוֹ⁴².**

42) ראש השנה דף לד עמוד ב) והש"ץ אינו חוזר על התפילה בקול, אלא כדי שיענו קדושה אחריו (טור אורח חיים סימן קכד). וראה במוספנו "תשובות רבינו".

34 **י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴³? בְּשֶׁאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה, חוּץ**
35 **מִרֵּאשֵׁי-הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַפְּפוּרִים שֶׁל שְׁנַת הַיִּבּוּל⁴⁴; אֲכַל**
36 **בְּשִׁנֵי יָמִים אֱלוֹ שְׁלִיחַ-צְבוּר מוֹצֵיא אֶת הַיּוֹדֵעַ, כְּשֵׁם**

עם ברכו ה', מכאן שאפילו שישה שלא התפללו משלימים עליהם לעשרה, שהרי יש כאן שש מלים עד ברכו, וכן הדין: שרובו - ככולו, כמקובל בהרבה מקומות בתלמוד (כסף משנה). (23) (מגילה דף כג עמוד ב).

1 **ה. וְכֵן לֹא יְהִיָּה אֶחָד מְבָרֵךְ בְּרֶפֶת שְׁמַע²⁴ וְהִפֵּל**
2 **שׁוֹמְעִים²⁵ וְעוֹנִין אַחֲרָיו 'אָמֵן', אֲלָא בְּעֶשְׂרָה. וְזֶה**
3 **הוּא הַנִּקְרָא 'פּוּרָס עַל שְׁמַע'²⁶. וְאֵין אוֹמְרִים קְדִישׁ**
4 **אֲלָא בְּעֶשְׂרָה. וְאֵין הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים יְדֵיהֶם²⁷ אֲלָא**
5 **בְּעֶשְׂרָה, וְהַכֹּהֲנִים מִן הַמְּנַזְּקִים²⁸. שְׂכַל עֶשְׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל**
6 **הֵם הַנִּקְרָאִים עֵדָה, שְׁנֹאָמַר: "עַד מָתִי לְעֵדָה הָרַעָה**
7 **הַזֹּאת" וְגו', וְהָיוּ עֶשְׂרָה, שְׁהָרִי יֵצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ**
8 **וְכָל־ב²⁹.**

24) הברכות שלפני שמע. (25) והיודע לקרות עימו - קורא, כמבואר בסמוך (פרק ט, הלכה א). (26) האמור במסכת מגילה (פרק ז, משנה ג). פורס - הוא הפריסה וההצעה, מעין פריסת מפה, שהיא קודם קריאת שמע והן ברכות "יוצר, ואהבה" (מלשון רבינו בפירושו למשנה שם). והטעם שצריך עשרה, מפני שאלה היוצאים בקריאת החזן, ואינם אומרים עימו, אלא שומעים ועונים אחריו אמן, אין עניית אמן מועלת להם, אלא כשמברכים בעשרה. ורבינו יונה (לברכות פרק ג) מפרש: פורס - מברך, כי הוא יברך הזבח (שמואל-א, פרק ט פסוק יג) מתרגם יונתן: ארי הוא יפרוס על נכסתא. (27) לברכת כהנים. (28) שהרי בית הכנסת שכולו כהנים - כולם עולים לדוכן ומברכים לאחיהם שבשדות (סוטה דף לח עמוד ב); ואם הם לבדם - מניין, כל שכן שמצטרפים למניין (כסף משנה). (29) שלא הוציאו דיבת הארץ רעה (מגילה דף כג עמוד ב). ושם ביארו יותר, נאמר: ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא פרק כב פסוק לב) ונאמר: היבדלו מתוך העדה הזאת (במדבר פרק טז פסוק כא) אנו דנים גזירה שווה "תוך תוך": מה להלן עשרה, שהרי אין עדה פחותה מעשרה, כמבואר - אף כאן עשרה. מכאן לכל דבר שבקדושה שלא יהא פחות מעשרה.

9 **ו. וְכָל דְּבַר קְדֻשָׁה³⁰ לֹא יְהִי אֲלָא בְּתוֹךְ הָעֵדָה**
10 **מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֹאָמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".**
11 **וְכָל אֱלוֹ הַדְּבָרִים, אִם הִתְחִילוּ בָהֶם בְּעֶשְׂרָה וְהִלְכוּ**
12 **מִקְצָתָם - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין וְשְׂאִין³¹ - יִגְמְרוּ**
13 **הַשְּׂאָר³².**

30) כגון: ברכת הזימון בשם (שהמברך אומר "נברך אלוקינו"). ראה ברכות (פרק ז, משנה ג). (31) ועליהם נאמר (ישעיה פרק א פסוק כח): ועוזבי ה' יכלו (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ד). (32) כגון: שהתחילו לקרוא בתורה בעשרה ויצאו מקצתם - גומרים, והעולה לתורה מברך כאילו היו שם עשרה (ירושלמי, שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו".

14 **ז. וְצָרִיף לְהִיּוֹת כָּלָם בְּמָקוֹם אֶחָד, וְשְׁלִיחַ-צְבוּר**
15 **עֹמֵהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד. חֲצַר קִטְנָה שְׁנֹפְרָצָה בְּמִלּוּאָה**
16 **לְחֲצַר גְּדוּלָה³³, וְהָיוּ תִשְׁעָה בַּגְּדוּלָה וְיַחֲד בְּקִטְנָה**

קל שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ל' כסלו - הלכות תפילה וברכת כהנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

50) (שם, דף כד עמוד ב) אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה... מפני שקוראין לאלפיי"ן עייני"ן ולעייני"ן אלפיי"ן (וכשמגיעים לברכת כהנים הם אומרים: יַעַר ה' פניו (במקום יאר) ולשון קללה הוא, כי יש "פנים" המתפרשים לשון כעס, (רש"י שם). 51) אף על פי שבדרך כלל אין ממנין שליח-ציבור אלא גדול שבציבור וכו' כמבואר (לעיל הלכה י"א) בכל זאת יכול הרב למנות אחד מתלמידיו להתפלל לפניו בציבור, אף על פי שאין בו כל התנאים האמורים (כסף משנה). וכן יש להוכיח ממשכת ברכות (דף לג עמוד ב). 52) ומברך ברכת "יוצר המאורות" אף על פי שאינו רואה את אור השמש, כי סוף סוף נהנה גם הוא מהאור, כמאמרו של רבי יוסי (מגילה דף כד עמוד ב): "כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה: והיית ממשש בצהריים, כאשר ימשש העיוור באפלה (דברים פרק כח, פסוק כט) וכי מה איכפת לו לעיוור בין אפילה לאורה? עד שבה מעשה לידי: פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרתי לו: בני, אבוקה זו למה לך? אמר לי: כל זמן שאבוקה ביד, בני אדם רואים אותי ומצילים אותי מן הפתחים ומן הקוצים". 53) לתפילה, אמנם במשנה שם (מגילה פרק ד, משנה ו) אינו נזכר אלא שפורס על שמע; אבל שעובר לפני התיבה אין שם, אלא שדברי רבינו מיוסדים על דברי הגאונים הובאו ב"אוצר הגאונים" למגילה כד, (סימן קנ"ט) האומרים: "סומא, או שכהו עיניו מרוב זיקנה, יורדים לפני התיבה ומוציאים את הרבים ידי חובתם. 54) כמו ששינוי (מגילה פרק ג, משנה ו): "פוחח פורס את שמע" ופירש שם רבינו אלפס: פוחח - מי שבגדיו קרועים וכתיפיו וזרועותיו ערומות, "כאשר הלך עבדי ישעיה ערום ויחף" (ישעיה פרק כ, ג) מתרגם יונתן: פְּחִיחַ ויחף. 55) משום כבוד הציבור (מסכת סופרים פרק י"ד הלכה טו).

פֶּרֶק הַשְּׁעִיּוֹ

1) סדר תפילת הציבור בחול ובשבת; את מי משתקים באמצע התפילה; חזרת תפילת מעין שבע - בשבת, למה תיקנה.

א. סדר תפילות הציבור² כִּף הוא: בַּשַּׁחַר כָּל הַעָם יושבים, וּשְׁלִיחַ-צִבּוֹר יוֹרֵד³ לְפָנָי הַתִּבְּהָ, וְעוֹמֵד בְּאֲמֵצַע הָעָם,⁴ וּמִתְחִיל וְאוֹמֵר קְדִישׁ,⁵ וְכָל הָעָם עוֹנִים: "אָמֵן, יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמָא עָלְמָיָא"⁶ בְּכָל פְּחוּץ,⁷ וְעוֹנִין 'אָמֵן' בְּסוֹף קְדִישׁ⁸. וְאַחֲרֵי כֵן אוֹמֵר: "בְּרַכּוּ אֶת יְיָ הַמְּבָרַךְ", וְהֵם עוֹנִים: "בְּרוּךְ יְיָ הַמְּבָרַךְ לְעוֹלָם וָעֶד". וּמִתְחִיל וּפוֹרֵס⁹ עַל שְׁמַע בְּקוֹל רֵם, וְהֵם עוֹנִים 'אָמֵן' אַחַר כָּל בְּרַכָּה וּבְרַכָּה. וְהַיּוֹדֵעַ לְבָרַךְ וּלְקַרֵּת עִמּוֹ קוֹרָא, עַד שֶׁמְבָרַךְ 'צָאל יִשְׂרָאֵל'.

2) לעיל (בפרק ז, ה"ז) דיבר רבינו בסדר תפילה של יחיד, וכאן הוא מרצה על סדר תפילות הציבור. 3) לפי שמצוה להתפלל במקום נמוך, כמבואר לעיל (פ"ה, ה"ו), נופלת בו לשון "יורד" (ר"ה לב. ברש"י שם). 4) נוסף להיכלל שבו נמצאים כל ספרי-תורה שבבית-הכנסת, היתה תיבה ארוכה

1 שְׁמוּצִיא מִי שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם פְּרָכוֹת אַרְפוֹת, וְאֵין רַב הַיּוֹדֵעִים אוֹתָן וְכוּלֵין לְכַוֵּן דַּעְתָּן פְּשִׁלִּיחַ-צִבּוֹר.⁴⁵ לְפִיכָף אִם רָצָה הַיּוֹדֵעַ לְסַמֵּךְ בְּשָׁנָי יָמִים אֵלוֹ עַל תְּפִלַּת שְׁלִיחַ-צִבּוֹר לְהוּצִיאוֹ יְדֵי חוֹבְתוֹ - הַרְשׁוֹת בְּיָדוֹ.

43) שהיודע, אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפילת עצמו. 44) שיש בו תשע ברכות בתפילת מוסף כבמוסף ראש השנה כמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח). 45) (ראש השנה דף לה עמוד א).

יא. אֵין מְמַנִּין שְׁלִיחַ-צִבּוֹר, אֶלָּא גְדוֹל שֶׁבְּצִבּוֹר בְּחֻקְמָתוֹ וּבְמַעֲשָׂיו.⁴⁶ וְאִם הָיָה זָקֵן - הָרִי זֶה מְשַׁבַּח בְּיוֹתֵר. וּמִשְׁתַּדְּלִין לְהִיּוֹת שְׁלִיחַ-צִבּוֹר אֲדָם שְׁקוּלוֹ עָרֵב וְרָגִיל לְקִרְוֹת.⁴⁷ וּמִי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּא זְקֻנָּו - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא חָקֵם גְּדוֹל, לֹא יְהִי שְׁלִיחַ-צִבּוֹר, מִפְּנֵי כְבוֹד הַצִּבּוֹר; אֲבָל פּוֹרֵס הוּא עַל שְׁמַע, מִשְׁיָבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת אַחַר שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנִים.⁴⁹

46) (תענית דף טז עמוד א). ושם אמרו: "נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה (ירמיה פרק יב, פסוק ח) זה שליח ציבור שאינו הגון היורד לפני התיבה". 47) בתורה ובנביאים ובכתובים, וכן בקי בכל הברכות, שיהו הפסוקים של תפילה סדורים בפיו (תענית דף טז עמוד א). הדברים אמורים שם בעיקר לענין שליח-ציבור בתפילת תענית ציבור, ומשם למד רבינו לתפילות יום-יום. 48) שהוא צעיר לימים (חולין דף כד עמוד ב). וכבר נשאל רבינו על אדם אחד שהגיע לגיל הארבעים ולא צמח לו זקן כלל, היוכל להיות שליח-ציבור, אם לא? והשיב: לא נצריך צמיחת השער אלא למי שאפשר זה, אמנם זה הנזכר יהיה דינו כ"סריס חמה", או מי שאירע לו חולי שהפיל שערו, שאין כוונתם בדין זה מציאות השער והיעדרו, כי אילו כן היה להם לומר: "מי שאין לו זקן..." אבל הכוונה על השלימות של הדעת אשר יגיע לה בעת עליית הזקן וצמיחתו, ולכן ראוי לו להיות שליח-ציבור בלי ספק ("תשובות הרמב"ם" פריימן סימן טו, עם קצת שינויי לשון לפי מקורות אחרים). 49) (מגילה דף כד עמוד א). וכדאי להעיר, שכל התנאים שמונה רבינו במינוי שליח-ציבור, אינם אלא בשליח-ציבור קבוע, כלשון התחלת ההלכה: אין מְמַנִּין, במינוי שליח-ציבור קבוע ידובר כאן, אבל לעבור לפני התיבה דרך ארעי, אפילו רק הביא שתי שערות אחר י"ג שנה, הואיל ואיננו קטן, יכול הוא (לחם משנה).

יב. וְכֵן הָעֵלֵג, כְּגוֹן מִי שְׁקוֹרָא לְאֶלֶף עִי"ן או לְעִי"ן אֶלֶף, וְכָל מִי שְׁאִינוּ יְכוֹל לְהוּצִיא אֶת הָאוֹתוֹת פְּתֻקוֹן - אֵין מְמַנִּין אוֹתוֹ שְׁלִיחַ-צִבּוֹר.⁵⁰ וְהַרְבֵּ מְמַנֵּה אֶחָד מִתְּלַמִּידוֹ לְהַתְּפַלֵּל לְפָנָיו בְּצִבּוֹר.⁵¹ הַסּוּמָא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע⁵² וְנֹעֵשֶׂה שְׁלִיחַ-צִבּוֹר.⁵³ אֲבָל מִי שֶׁפְּתָפִיו מְגֻלּוֹת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע,⁵⁴ אֵינוֹ נֹעֵשֶׂה שְׁלִיחַ-צִבּוֹר לְתַפְּלָה, עַד שְׁיִהְיֶה עֲטוּף.⁵⁵

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ל' כסלו - הלכות תפילה וברכת כהנים קלא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 וּבְרָכָה - בֵּין אֵלֹו שְׁלֹא יֵצְאוּ יְדֵי הוֹבְתָן, בֵּין אֵלֹו
11 שְׁכָבָר יֵצְאוּ יְדֵי הוֹבְתָן¹⁷.

16 להתפלל במקום שכלו שלש פסיעותיו, וזה בניגוד למנהגנו כיום: שהש"ץ חוזר למקומו ומתחיל להתפלל (כסף-משנה). אולם אפשר לפרש דברי רבינו שכוונתו לומר: שיעמוד ויחכה מעט, ומיד חוזר למקומו ומתחיל להתפלל. וכן דעת הרשב"א בתשובותיו סימן תל"ו הובאת ב'בית יוסף' או"ח סימן קכג (מעשה רוקח). וברמב"ם כת"י התימנים, תיבת "ויעמוד" איננה. 17 כדעת רב כהן צדק גאון, הובאה ב'תוספות' לסוכה (נב.) וב'ערוך' ערך "אמן".

12 ד. וְאוֹמֵר קִדְשָׁה בְּבִרְכָה שְׁלִישִׁית. וְכִיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ
13 שְׁלִישִׁית צְבוּר לְקִדְשָׁה, יֵשׁ רְשׁוּת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד
14 לְחֹזֵר בְּמִקְוֶה שֶׁעֲמַד בּוֹ בְּתַפְלָה¹⁸. וְכִשְׁנִיעַ שְׁלִישִׁית
15 צְבוּר לְ'מִוְדִים' וְכוּרַע - כָּל הָעַם שׁוֹחֲזִין¹⁹ מְעַט, וְלֹא
16 יִשְׁחֹו יוֹתֵר מִדְּאִי²⁰, וְאוֹמְרִים: "מִוְדִים אֲנַחְנוּ לָךְ יְיָ
17 אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי כָל בָּשָׂר, יוֹצְרֵנוּ וְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית.
18 בְּרִכּוֹת הַהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ עַל
19 שֶׁהִחַיֵּיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ, בֵּן תַּחֲיִינֵנוּ וְתַחַנְנֵנוּ וְתִאֶסֶף
20 גְּלוּיֵינוּ לְחֻצְרוֹת קִדְשֶׁךָ²¹, לְשִׁמְר חֲקִיךָ וְלַעֲבֹדָךָ
21 בְּאֵמֶת וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלִבְבִּי שְׁלֹם²², עַל שֶׁאֲנַחְנוּ
22 מוֹדִים לָךְ²³. וְכָל הָאוֹמֵר: 'מוֹדִים מוֹדִים',
23 מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ²⁴.

18 הרי"ף לברכות (סוף פ"ה). 19 ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה) "הכל שוחים עם ש"ץ בהודאה". 20 שם. מפני שכבר התפללו בלחש, ואינם שוחים עכשיו אלא כדי שלא יראו ככופרים (אם לא ישחו יחד עם הש"ץ) - לפיכך די שישחו מעט; ומי ששוחה יותר מדאי, הרי זה נראה כיהיר וגאה (כסף-משנה). 21 לחצרות ירושלים עיר הקודש, כלשון הכתוב (ישעיה סב, ט): "ומקבציו ישתחו בחצרות קדשי". 22 כל הנוסח הזה נמצא במסכת סוטה דף מ, ע"א. ונקרא "מודים דרבנן" מפני שהוא מורכב מכמה "מודים" שאמרו רבנן. 23 שנתת בלבנו להיות דבקים בך ומודים לך (מפירוש רש"י, שם). ויש מפרשים: "בעבור ההודאה", כלומר: בזכות ההודאה שאנו מודים לך תחיינו ותקיימנו (סדר "עבודת ישראל"). ובירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה) חותם בה: "ברוך אתה ה' אל ההודאות". 24 גוערים בו, מפני שנראה כמקבל עליו שתי רשויות: שמודה לאלוה, אחר אלוה (מגילה כה. וברש"י שם). ובירושלמי (ברכות פרק א, ה"ה) אומר: במה דברים אמורים בציבור, אבל ביחיד אין אנו מקפידים עליו, ולכן כתב רבינו דין זה בסדר תפילות הציבור.

24 ה. וְאַחַר שִׁשְׁשִׁים כָּל הַתְּפִלָּה, יֵשֵׁב וְיַפְלַע עַל פָּנָיו
25 וְיִטֵּה²⁵ מְעַט, הוּא וְכָל הַצְּבוּר, וְיִתְחַנֵּן וְהוּא נוֹפֵל²⁶.
26 וְיֵשֵׁב וְיִגְבִּיהַ רֵאשׁוֹ, הוּא וְשָׂאֵר הָעַם, וּמִתְחַנֵּן מְעַט
27 בְּקוֹל רֵם מִיֵּשֵׁב. וְאַחֲרֵי־כֵן יַעֲמַד שְׁלִישִׁית צְבוּר לְבָדוֹ
28 וְאוֹמֵר קִדְשִׁי פַעַם שְׁנִיָּה, וְהֵם עוֹנִים, כְּדָרְךָ שְׁעוֹנִין
29 בְּתַחֲלָה²⁷. וְאוֹמֵר 'וְהוּא רְחוּם'²⁸ וְכוּ', 'תְּהִלָּה' וְכוּ'
30 - הוּא עוֹמֵד וְהֵם יוֹשְׁבִים, וְהֵם קוֹרְאִים עִמּוֹ.

וצרה ובה רק ספר-תורה אחד, ולפניה הש"ץ יורד להתפלל (ב"ח לאו"ח סימן ק"ג). ותיבה זו מוציאים לרחובה של עיר בתענית ציבור, כמפורש במשנה (תענית פ"ב, מ"א). וראה לקמן (פ"א, הלכה ג"ד) ובביאורנו שם. ואין מנהגנו כיום להניח ספר-תורה ב"תיבה" אלא כל הספרים בהיכל מונחים. 5 כלומר: במקום האמצעי שבין צפון לדרום. 6 על שם שתפילה זו כוללת דברי שבח לה' וקידוש שמו ברבים. ונזכרת תפילה זו בשם "קדיש" במסכת סופרים (פ"ט, ה"ב). 7 שמו הגדול. 8 לעולם ועד. וכן תרגם אונקלוס את הפסוק: ה' ימלוך לעולם ועד (שמות טו, יח). וראה בסוף ספר זה ב'נוסח הקדיש' לרבינו, ובביאורנו שם. 9 בכל כוונתם (שבת קי"ט). ויש מפרשים: בקול רם ('תוספות' שם). ואמרו שם: כל העונה אמן בכל כחו פותחים לו שערי גן עדן, שנאמר: "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים". אל תקרא אמונים אלא שאומרים אמן. מאי אמן? "אל מלך נאמן (שמעיד על בוראו שהוא אל מלך נאמן). 10 רבינו מונה ב'נוסח הקדיש" שלו, חמשה "אמנים" שעונים בכל קדיש וקדיש; וכאן כנראה, סמך רבינו על מה שמבאר שם (לחם-משנה). 11 ראה לעיל (פ"ח, ה"ה).

1 ב. וְהַכֵּל עוֹמְדִין מִיָּד וּמִתְפַּלְלִים בְּלַחֲשׁ¹². וּמִי
2 שְׁאִינוּ יוֹדְעִי לְהַתְּפַלֵּל - עוֹמֵד וְשׁוֹתֵק, עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל
3 שְׁלִישִׁית צְבוּר בְּלַחֲשׁ¹³ עִם שָׂאֵר הָעַם. וְכָל מִי שִׁיגְמַר
4 תְּפִלָּתוֹ עִם הַצְּבוּר, יַפְסִיעַ שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לְאַחֲרָיו,
5 וְיַעֲמַד בְּמִקְוֶה שֶׁהִגִּיעַ אֵלָיו¹⁴ בְּעַת שִׁפְסִיעָיו¹⁵.

12 משום שאסור להגביה קול בתפילת "שמונה-עשרה", כמבואר לעיל (פ"ה, ה"ט). 13 ורבינו אברהם בנו של הרמב"ם מעיד בחידושו, שכבר נודע מה שתיקן אביו והסכימו עמו חכמי דורו: "שראה כשיחזור הש"ץ על התפילה בקול רם, לא יתנו כל העם אוזן קשובה לשמוע ממנו באימה, אלא יעמדו כעומד בעל כרחו וישחו זה עם זה שיחה בטילה, בהיות שכבר יצאו ידי חובתם בהתפללם בלחש. וראה אבא מארי ז"ל, שיש בזה זלוזל גדול בכבוד שמים - לפיכך תיקן שיגביה הש"ץ קולו מתחילה ולא יתפלל הש"ץ בלחש כלל, וינהוג המנהג בתפילה כמו שנוהג בפריסה על שמע, שמגביה את קולו להוציא מי שאינו בקי. והבקיאים להתפלל יתפללו עמו בלחש, או בקול נמוך מקולו להוציא עצמם מתפילתם. ויסיים הש"ץ והציבור תפילתם כאחד, ופשת המנהג הזה בארץ מצרים כל ימי חייו, ואחרי פטירתו ז"ל". וראה במוספנו "תשובות רבינו". 14 יומא נג, ע"ב: "משל תלמיד הנפטר מרבו אם חוזר לאתרו" וכו' שטופו מוכיח על תחילתו שלא פסע לאחוריו כדי להפטר מרבו, כיון שחוזר אליו מיד ('טור' או"ח סי' קכ"ג). 15 עד שיגיע ש"ץ לקדושה כמבואר בסמוך (ה"ד).

6 ג. וְאַחַר שִׁפְסִיעַ שְׁלִישִׁית צְבוּר שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת
7 לְאַחֲרָיו וְיַעֲמַד¹⁶, מִתְּחִיל וּמִתְּפַלֵּל בְּקוֹל רֵם מִתְּחִלַּת
8 הַבְּרִכּוֹת, לְהוֹצִיא אֶת מִי שְׁלֹא הִתְּפַלֵּל. וְהַפֵּל
9 עוֹמְדִים וְשׁוֹמְעִים וְעוֹנִין 'אָמֵן' אַחַר כָּל בְּרָכָה

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ל' כסלו - הלכות תפילה וברכת כהנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולגויים להשיב עליהם ולומר: מה צורך במצוה זו? ודוקא כשאומר כך בתפילתו דרך תחנונים - אסור, שכשאומר כך בתפילה מחליט הדבר בכל הוודאות; אבל כשאומר כך דרך דרש, או פירוש לפסוק - אין משתקים אותו. וזהו שהדגיש רבינו ואמר: מי שאמר בתחנונים וכו'. ובפירוש מציינו ל"תרגום יונתן בן עוזיאל" על הפסוק: ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב, כח) שמתרגם: עמי בני ישראל! כמו שאבינו שבשמים רחמן, אף אתם בארץ תהיו רחמנים ולא תשחטו שור ובנו ביום אחד. ורבינו בספרו מו"נ (ח"ג פ"מח) יאמר: "וכן אסר לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד להשמר ולהרחיק לשחוט משניהם הבן לעיני האם, כי צער בעלי-חיים בזה גדול מאד". וראה ברמב"ן (דברים כב, ו) האומר שם: "כי טעם לשתי המצוות אלו, הוא: לבלתי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם. (35) ברכות לג, ע"ב. שמראה כאילו כבר סיים את כל שבחי ה' ותואריו - ועדיין לא הגיע אפילו למקצת שבחו. "משל למלך בשר-ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסים אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו". וראה במו"נ (ח"א, פ"נט) פירוש יפה בכוננת המשל הזה. (36) האל הגדול הגבור והנורא (דברים י, יז). וכן תיקנו אנשי כנסת הגדולה בתפילתם, כמו שמצינו בעזרא הסופר (נחמיה ט, לב).

ח. בַּמִּנְחָה אוֹמֵר שְׁלִיחַ-צְבוֹר אֲשֶׁר יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ וְכוּ', וְתִהְיֶה לְדוֹד' וְכוּ', קוֹרֵא הוּא וְהָעַם מֵיָשֵׁב, וְעוֹמֵד שְׁלִיחַ-צְבוֹר וְאוֹמֵר קִדְּשִׁי, וְהֵם עוֹמְדִים אַחֲרָיו וְעוֹנִין פְּדֻרְכָּן, וּמְתַפְּלִין פְּלִם בְּלַחֲשׁ. וְאַחֲרֵי כֵן חוֹזֵר שְׁלִיחַ-צְבוֹר וּמְתַפְּלֵל בְּקוֹל רֹם, פְּדֻרְךָ שְׁעֶשֶׂה בְּשִׁחְרִית, עַד שְׁיִשְׁלִים כָּל הַתְּפִלָּה. וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וּמְתַחֲנֵן וּמְגַבִּיחַ רֵאשׁוֹ, הוּא וְהֵם, וּמְתַחֲנֵן מַעַט מֵיָשֵׁב פְּדֻרְךָ שְׁעֶשֶׂה בְּשִׁחְרִית, וְעוֹמֵד וְאוֹמֵר קִדְּשִׁי, וְכָל הָעַם עוֹנִין פְּדֻרְכָּן וְנִפְטָרִין לְמַעֲשֵׂיהֶן.

(37) תיקנו להשלים אמירת מזמור זה ג' פעמים ביום, שכן אמרו חז"ל (ברכות ד:): "כל האומר 'תהלה לדוד' שלש פעמים ביום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא".

ט. בְּעֶרְבַּ כָּל הָעַם יוֹשְׁבֵין, וְהוּא עוֹמֵד וְאוֹמֵר וְהוּא רַחוּם' וְכוּ', "בְּרַחוּ אֶת יְיָ הַמְּבַרֵךְ" וְכוּ', וְהֵם עוֹנִין "בְּרוּךְ יְיָ הַמְּבַרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד". וּמְתַחֲלֵל לְפָרֶס עַל שְׁמַע³⁹, וְאוֹמֵר קִדְּשִׁי, וְאַחֲרֵי כֵן עוֹמְדִים וּמְתַפְּלִין בְּלַחֲשׁ, וּכְשֶׁמְשַׁלְּמִין אוֹמֵר קִדְּשִׁי, וְהֵם נִפְטָרִין. וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְהַתְּפַלֵּל בְּקוֹל רֹם עֲרִבִית, לְפִי שְׁאִין תְּפִלַּת עֲרִבִית חוֹבָה⁴⁰; לְפִיכֵן לֹא יִבְרַךְ בְּרִכּוֹת לְבִטְלָה, שְׁאִין פֶּאֶן אָדָם שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶם, פְּדִי לְהוֹצִיאָו יְדֵי חוֹבָתוֹ⁴¹.

(38) וטעם אמירתו - לפי שבשחרית ובמנחה יש קריבנות התמיד שהם מכפרים; אבל ערבית שאין בה קרבן לכפר, תיקנו לומר: "והוא רחום יכפר עון" (רוקח' סימן שי"ט). ועוד, שכל היום אדם חוטא, ולערב צריך לומר: והוא רחום וגו' (כל בו'. הובא בב"י או"ח סימן רל"ז). (39) שתי

1 וְאַחֲרֵי כֵן אוֹמֵר יוֹבֵא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל' וְכוּ', וְאַנִּי זֹאת
2 וְכוּ', וְאַתָּה קְדוֹשׁ... וְקוֹרֵא זֶה אֵל זֶה וְאוֹמֵר קְדוֹשׁ,
3 וְגוֹמֵר הַקְּדוּשָׁה, וְהֵם עוֹנִין 'קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ' שְׁלֹשׁ
4 פְּעָמִים, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא הַקְּדוּשָׁה תְּרַגּוּם, וְאוֹמֵר
5 'וְתִשְׁאַנֵּי רִיחִ' וְכוּ' וְקוֹרֵא אוֹתוֹ תְּרַגּוּם, וְאוֹמֵר "יְיָ
6 יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד" וְקוֹרֵא הוּא תְּרַגּוּם, פְּדִי לְהַבִּין
7 הָעַם²⁹.

(25) ראה לעיל (פ"ה, הי"ד) ובביאורנו שם. (26) כלומר: בשעה שפניו מטים למטה. (27) בקדיש שלפני ברכו, כמבואר לעיל ה"א. (28) אנו נוהגים לאמרו רק ביום שני וחמישי בלבד שהם ימי רצון: שארבעים יום של קבלת לוחות האחרונות בהם נתרצה ה' למשה, ומחל לישראל על חטא העגל - התחילו ביום ה' בו עלה משה ונגמרו ביום ב' בו ירד משה מן ההר, כמבואר במדרש תנחומא פ' וירא אות טז (הוצאת בובר) הובא ב'תוספות' לבבא-קמא (פב.). ויש להעיר, שבנוסח ה"קדיש" לרבינו בסוף ספר זה, כתוב: "מנהגנו להתחנן בנפילת פנים בדברים ופסוקים אלו פעמים בכלום ופעמים במקצתם". ואולי נתכוין להבדיל בין שני וחמישי לשאר הימים. (29) שלא שמעו אז אלא ארמית בלבד.

8 ו. וְאֵלוֹ הַפְּסוּקִים שְׁלִפְנֵי קְדוּשָׁה וְשֵׁל אַחֲרֶיהָ עַם
9 תְּרַגּוּמָן, הֵם הַנִּקְרָאִין סֵדֵר קְדוּשָׁה³⁰. וְאַחֲרֵי כֵן
10 מְתַחֲנֵן בְּדַבְרֵי תַחֲנוּנִים וּבְפְסוּקֵי³¹ רַחֲמִים וְאוֹמֵר
11 קִדְּשִׁי, וְכָל הָעַם עוֹנִין פְּדֻרְכָּן וְנִפְטָרִין.

(30) הקדושה שבסדר "ובא לציון" המלוקט מפסוקים שונים. וכך אמרו חז"ל (סוטה מט.): "מיום שחרב בית-המקדש אין יום שאין בו קללה, וכל יום קללתו מרובה משל חבירו. ואלא עולם בזכות מה קיים? בזכות "קדושה דסדרא". ובאר רש"י: "שלא תקנוה אלא שיהו כל ישראל עוסקים בתורה בכל יום דבר מועט: שאומר קריאתו ותרגומו - והם כעוסקים בתורה. וכיון שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ; ויש כאן שתיים: קדושת השם ותלמוד תורה - חביב הוא. (31) והם ערוכים לקמן ב"סדר תפילות כל השנה" שבסוף הספר.

12 ז. מִי שְׁאָמַר בְּתַחֲנוּנִים: "מִי שְׂרַחַם עַל כְּנֻצֹתָי, וְשָׁלַח לְקַח הָאֵם עַל הַבְּנִים³², אוֹ שְׁלֵא לְשַׁחַט אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד³³, יְרַחֵם עָלֵינוּ", וְכִיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׁמִצּוֹת אֵלוֹ גִּזְרַת הַכְּתוּב
16 הֵן וְאֵינָן רַחֲמִים³⁴; שְׁאֵלוֹ הֵיוּ מִפְּנֵי רַחֲמִים, לֹא הָיָה מִתִּיר לָנוּ שְׁחִיטָה כָּל-עֶקֶר. וְכֵן לֹא יִרְבֶּה בְּכַנּוּיִים
18 שֵׁל שֵׁם וְיֹאמֵר: "הָאֵל הַגְּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא וְהַחֲזֵק וְהָאֲמִיץ וְהַעֲזוּז³⁵", שְׁאִין פֶּחַ בְּאֲדָם לְהַגִּיעַ בְּסוֹף
20 שְׁבָחָיו; אֲלֵא אוֹמֵר מֶה שְׁאָמַר מִשֶּׁה רַבְּנוּ, עָלֵיו
21 הַשְּׁלוֹם³⁶.

(32) ככתוב בתורה (דברים כב, ו). (33) ככתוב ב"ויקרא" (כב, כח). (34) ברכות לג, ע"ב. וכפי פירוש רש"י שם, שה' הטיל על ישראל חוקי גזרותיו אף בדברים שיש לשטן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שבת קודש ל' כסלו – הלכות תפילה וברכת כהנים קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שלהם היו מחוץ לעיר. (לבית-הכנסת באו רק בלילי שבתות, ובלילות החול היו עסוקים במלאכתם והתפללו ערבית בבתיהם) (שבת כד: וברש"י שם). ובדורותינו שאין סכנת מזיקים מצויה, אין אנו אומרים אותה אלא משום מנהג אבותינו בידינו ('טור' או"ח סי' רס"ח).

22 **יב. לפיכך יום טוב שחל להיות בשבת או יום-**
23 **הפגורים או ראש-החדש, אין שליח-צבור היורד**
24 **ערבית לפני התבה מזכיר ענין היום בברכה זו, אבל**
25 **חותם בה 'מקדש השבת' בלבד, לפי שלא נתחייב**
26 **היום בברכה זו⁵¹.**

55) שאלמלא שבת, אין ש"ץ אומר ברכה זו בליל יו"ט שחל בחול, שהרי לא תקנה לאמרה אלא משום סכנה, ולא מחמת חובת היום (שבת, שם). והטעם שלא חשו חכמים בלילי יו"ט לסכנה, מפני שביו"ט כולם מקדימים לבוא ואין מאחרים (סמ"ג עשין יט).

27 **יג. בשבתות וימים טובים, כשגומר שליח-צבור**
28 **תפלת שחרית בקול רם, אומר קדיש, ואחר-כך**
29 **'תהלה לדוד' וכו' ואומר קדיש, ומתפללין מוסף**
30 **בלחש, ואחר-כך מתפלל מוסף בקול רם, פדרך**
31 **שעשה בשחרית. ואומר קדיש אחר תפלת מוסף,**
32 **והעם נפטרין. ואין אומרין קדשה⁵⁶ ותחנונים אחר**
33 **תפלת שחרית כשאר הימים⁵⁷, אלא אומר אותה**
34 **קדם תפלת המנחה. פיצד? קורא 'תהלה לדוד'**
35 **ואומר סדר היום⁵⁸, ודברי תחנונים⁵⁹, ואומר קדיש,**
36 **ומתפללין מנחה, וחוזר ומשמיע תפלת מנחה בקול**
37 **רם, ואומר קדיש.**

56) סדר קדושה הנזכר לעיל (ה"ה). (57) מפני שהאריכו הרבה בתפילת שחרית, לא רצו להכביד יותר והניחוה עד המנחה ('רוקח' סימן שס"ב). וכבר השיב רבי אברהם בנו של רבינו על סדר קדושה שאנו אומרים אותה בשבת וביו"ט בתפילת מנחה "כי היא תמורה למה שאין אנו אומרים אותה בבוקר אחרי שחרית" (תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם ז"ל, הוצאת מק"נ ירושלים תרצ"ח, סימן פ"ח). (58) הנזכר לעיל הלכה ו'. נוסחנו כנוסח (שוניצ'נו, מנטובה ועוד). ובדפוסים אחרים: "סדר היום". (59) ומוסיפים "ואני תפילתי וגו' ע"פ המדרש (הובא ב'טור' או"ח סימן רצ"ב): "שיחיו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר (תהלים סט, יג). וכתוב אחריו (שם סט, יד): ואני תפילתי לך ה' עת רצון וגו'. אמר דוד לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אין אומה זו כשאר אומות העולם, כששותים ומשתכרים הולכים ופוחזים; ואנו לא כן, אלא אע"פ ששתינו אנו באים להתפלל לפניך ולשואל ממך עת רצון לכפר על העולם".

38 **יד. בראשי חדשים ובחלו של מועד אומר סדר**
39 **קדשה קדם תפלת מוסף. במוצאי-שבת אומר סדר**
40 **היום⁶⁰ גם אחר תפלת הערב⁶¹, ואומרים קדיש,**
41 **ואחר-כך מבדיל.**

(60) כנוסח מנטובה ועוד. ונוסח אחר: "סדר היום".

ברכות שלפניה ושתיים שלאחריה. וב"סדר תפילות כל השנה" שבסוף ספר זה, כתב רבינו, שאומר פסוקים שונים אחרי ברכת "השכיבנו", כגון: "ברוך ה' לעולם אמן ואמן" וחותם בברכה נוספת. (40) מצד הדין, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ו), ולכן לא תיקנו מתחילה חזרת הש"ץ בקול. ואף-על-פי שקבלוה אחר כך כתפילת חובה, כמבואר לעיל (שם), בכל זאת התקנה הראשונה במקומה עומדת (ב"ח או"ח, רל"ז). (41) ע"י חזרת הש"ץ.

1 **י. בלילי שבתות חוזר⁴² שליח-צבור, אחר שמתפלל**
2 **בלחש עם הצבור, ומתפלל בקול רם. אבל אינו**
3 **מתפלל שבע, אלא ברכה אחת מעין שבע⁴³. וכן**
4 **הוא אומר: "ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו,**
5 **אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, האל הגדול**
6 **הגבור והנורא אל עליון, קנה ברחמיו שמים**
7 **וארץ⁴⁴. מגן אבות⁴⁵ בדברו, מחיה מתים⁴⁶ במאמרו,**
8 **האל הקדוש שאין פמוהו. המניח⁴⁷ לעמו ביום שבת**
9 **קדשו, כי כם רצה⁴⁸ להניח להם. לפניו נעבד ביראה**
10 **ופחד, ונודה לשמו בכל יום תמיד מעין⁴⁹ הברכות.**
11 **אל ההודאות, אדון השלום⁵⁰, מקדש השבת ומברך**
12 **השביעי, ומניח בקדשה⁵¹ לעם מדשני ענג⁵², זכר**
13 **למעשה בראשית⁵³. אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא**
14 **במנוחתנו וכו'. ברוך אתה יי, מקדש השבת."**
15 **ואומר קדיש, ונפטרין כל העם.**

(42) טעם חזרה זו, מבואר בסמוך הלכה י"א. (43) הכוללת תמצית שבע הברכות שבתפילה בלחש. (44) מלשון הכתוב (בראשית יד, כב), על שם שביום השביעי השלים ה' מלאכתו וקנה שמים וארץ (אבודרהם). (45) כנגד ברכת "אבות", וכן הכתוב אומר (בראשית טו, א): אל תירא אברם, אנכי מגן לך. (46) כנגד "ברכת התחיה", וכן כולן. (47) הנותן מנוחה. (48) כנגד "רצה במנוחתנו". (49) ע"פ דברי חז"ל (סוכה מו). על הפסוק "ברוך ה' יום יום": "וכי ביום מברכים אותו, ובלילה אין מברכים אותו? אלא בכל יום תן לו מעין ברכתיו": "של שבת מעין של שבת; של חול מעין של חול; של יו"ט מעין של יו"ט - הכל מעין המאורע" (רש"י, שם). וברמב"ם כת"י התימנים, כתוב: "מעון הברכות", והכוונה להקב"ה, שהוא מעון הברכות ומקורן. (50) כנגד "שלום רב". (51) השבת היא יום מנוחה וקדושה לישראל. (52) מלשון הכתוב (ישעיה נה, ב): ותתענג בדשן נפשכם, והם המענגים את נפשם ביום השבת יום העונג, ככתוב (שם נח, יג): וקראת לשבת עונג. (53) השבת היא זכר לחידוש העולם.

16 **יא. ולמה תקנו חכמים זה? מפני שרב העם באין**
17 **להתפלל ערבית בלילי שבתות, ויהיה שם מי**
18 **שנתאחר לבא ולא השלים תפלתו, וישאר לבדו**
19 **בבית-הפנסת ויבא לידי סכנה⁵⁴. לפיכך חוזר שליח-**
20 **צבור ומתפלל, כדי שיתעכבו כל העם, עד שישלם**
21 **המתאחר ויצא עמהם.**

(54) סכנת מזיקים המצויים מחוץ לישוב; שבת כנסיות

קלד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ל' כסלו - הלכות תפילה וברכת כהנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שואמרים אבות? - שנאמר: הבו לה' בני אלים (הזכירו לפניו את אילי הארץ - האבות). ומנין שאומרים גבורות? שנאמר: הבו לה' כבוד ועוז. קרושות מנין? שנאמר: הבו לה'... בהדרת קודש" - הרי שכולן נאמרו בלשון ציווי שמשמעה חיוב בהחלט, בעוד שאר הברכות נשענות על פסוקים שאין בהם ציווי אלא רמז בעלמא, כמו שמבואר שם, לפיכך לא הקפידו בהן כל-כך ("אור שמח"), והכסף-משנה מעיר שה'טור' או"ח קכ"ו מביא דברי רבינו בגירסא אחרת לגמרי, ושם נאמר: "ואם טעה באותה שמתפלל בקול רם - חוזר לעולם; אבל טעה בתפילתו בלחש אינו חוזר, אפילו בטעות של השלש הראשונות". ואמנם בכת"י התימנים, הגירסא: "סומך על התפילה שהוא מתפלל בקול רם. והיא אם טעה בה לעולם חוזר" - הרי שאין ההקפדה אלא על התפילה בקול.

ג. שלִיחַ-צָבוֹר שְׁטֵעָה וְנִבְחַל וְלֹא יָדַע מֵהִיכָן יִתְחִיל, וְשֶׁהָ שְׁעָה 11 - יַעֲמֵד אַחֵר תַּחְתִּיּוֹ¹². וְאִם טָעָה בְּבִרְכַּת הָאֶפִיקוֹרְסִין, אֵין מִמְתִּינִין לוֹ, אֶלָּא מִיָּד¹³ יַעֲמֵד אַחֵר תַּחְתִּיּוֹ, שְׁמָא אֶפִיקוֹרְסוֹת נִזְרָקָה¹⁴ בוּ; וְהוּא, שְׁלֹא הִתְחִיל בָּהּ; אֲבָל אִם הִתְחִיל בָּהּ - מִמְתִּינִין לוֹ¹⁵ שְׁעָה. וְלֹא יֵהָא הַשְּׁנַי סַרְבָּדָה¹⁶ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה¹⁷.

(11 זמן ממושך. 12) ואין אנו ממתנינים לו עד שתשוב דעתו עליו (ברכות לד.). (13) אפילו אם לא שהה כלל. (14) ולפיכך אינו רוצה לומר ברכה זו שענינה: אבדן המינים, כי אינו רוצה לקלל את עצמו. וראוי להעיר שב'ירושלמי' ברכות ה"ג (לפי גירסת ה'טור' או"ח סי' קכו) אמרו: "לכל אין מסלקים אותו חוץ ממי שלא אמר 'מחיה המתים, מכניע זדים, ובונה ירושלים', כי בכל אלה יש לחוש שמא מין הוא ואינו מאמין בתחיית המתים או בביאת המשיח". (15) כי מאחר שהתחיל בה מתברר שאינו מין, ואינו אלא כטועה בשאר הברכות (שם, כט.). (16) ממאן לרדת לפני התיבה, משום שאין זה כבוד הציבור לעמוד ולחכות באמצע התפילה (שם, לד.). (17) אבל שלא בשעת טעות באמצע התפילה - ראוי לו לסרב, ולעשות עצמו כאילו אינו כדאי, ואינו יורד לפני התיבה (אם אינו ש"ץ קבוע), אלא אחרי שהפצירו בו שלש פעמים. (שם).

ד. ומהיכָן הוא מתחיל? מתחילת בְּרָכָה שְׁטֵעָה בָּהּ ראשון, אִם טָעָה בְּאַחַת מִן הָאֶמְצָעִיּוֹת. אֲבָל אִם טָעָה בְּאַחַת מִן הַשְּׁלֹשׁ ראשונות, מתחיל השני מן הראש. וְאִם טָעָה בְּאַחַת מִן הָאֶחָרוֹנוֹת, יִתְחִיל הַשְּׁנַי מִן הָעֲבוֹדָה¹⁸.

(18) ברכות לד, ע"א. כדין יחיד הטועה, וכאמור לעיל ה"א. ה. האומר: איני יורד לפני התיבה, מפני שפגדי צבועים! - אף בלבנים לא יעברו¹⁹ בְּאוֹתָהּ תִּפְלָה²⁰. אָמַר: אֵינִי עוֹבֵר, מִפְּנֵי שֵׁישׁ בְּרִגְלֵי סַנְדָּל! - אָף יִחַף לֹא יַעֲבֹר²¹.

(19) מגילה כד, ע"ב. חוששים שמא נזרקה בו מינות, שדרך המינים להקפיד בכך. ועוד כיון שאין דרכם של ישראל להקפיד בכך, חוששים שמא הרהורי שטות נכנסו בלבו

(61) ה'טור' או"ח סימן רצ"ח מביא בשם רב עמרם גאון בסידורו: לפי שהוא זמן חזרת רשעים לגיהנם ששבתו בשבת, ע"כ מאריכים בנעימה ב"סדר קדושה" כדי שישתהו ישראל בהשלמת פריהם, ולא ימהרו הרשעים לחזור, שבמוצאי שבת צועק הממונה על הרוחות: חזרו לגיהנם שכבר השלימו ישראל את סדריהם.

פָּרָק עֲשִׂירִי

(1) המתפלל בלא כוונה אימתי חייב לחזור ולהתפלל בכוונה; טעה ולא הזכיר גשם וטל בתפילתו מה דינו; המתפלל של חול בשבת, או שלא הזכיר "יעלה ויבוא" בראש חודש מה דינו.

א. מִי שֶׁהִתְפַּלֵּל וְלֹא כוֹן אֶת לְבוֹ - יִחְזֹר וְיִתְפַּלֵּל בְּכוֹנָה²; וְאִם כוֹן אֶת לְבוֹ בְּבִרְכָה רִאשׁוֹנָה³, שׁוֹב אֵינּוּ צָרִיךְ⁴. מִי שְׁטֵעָה בְּאַחַת מִן הַשְּׁלֹשׁ הָרִאשׁוֹנוֹת - חוֹזֵר לְרִאשׁוֹ⁵. וְאִם טָעָה בְּאַחַת מִן הַשְּׁלֹשׁ הָאֶחָרוֹנוֹת - יִחְזֹר לְעֲבוֹדָה⁶. וְאִם טָעָה בְּאַחַת מִן הָאֶמְצָעִיּוֹת - חוֹזֵר לְתַחֲלֵת בְּרָכָה שְׁטֵעָה בָּהּ, וּמְשַׁלֵּם תְּפִלָּתוֹ עַל הַסֵּדֵר⁷. וְכֵן שְׁלִיחַ-צָבוֹר שְׁטֵעָה כִּשְׁהוּא מִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם - עַל דֶּרֶךְ זוֹ הוּא חוֹזֵר⁸.

(2) ברכות ל, ע"ב. (3) "ברכת אבות". (4) לחזור ולהתפלל בכוונה (שם, לד:). והטעם שהכוונה ב"ברכת אבות" מעכבת, הוא: "מפני שהיא הברכה הראשונה, ובשעת הכניסה לתפילה צריכה שקידה בכוונה. ועוד: כי תכלית ברכה זו היא קבלת עול מלכות שמים, והיא ראויה ביותר לכוונה (מלשון תשובת רבי אברהם בן הרמב"ם סימן ע"ט הוצאת מק"נ ירושלים רצ"ח). "וכיום אין אנו חוזרים בשביל חסרון כוונה - שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין, א"כ למה יחזור?" (טור' או"ח סימן קא). (5) שם לד, ע"א. מכיון שכולן ענין אחד הם: לסדר שבחו של הקב"ה לפני הבקשה בתפילה, יש להן דין של ברכה אחת ארוכה. (6) שם. שהיא הברכה הראשונה מהשלוש האחרונות. וגם אלה האחרונות ענין אחד להן: שהן "כעבד שקיבל פרס מרבו ומשבחו והולך לו", לפיכך דינן כברכה אחת (כסף-משנה). (7) (שם) וממשיך תפילתו ממנה והלאה על הסדר. וסובר רבינו, שאם שכח איזו ברכה ונזכר בה אחרי שעבר מקומו, שאינה אומרה במקום שזוכרה ודיו, אלא מוכרח הוא לחזור למקומה הראוי ולחזור ולהתפלל משם ואילך כדי שיתפלל על הסדר. (8) שכיון שחזרתו מכוונת להוציא את שאינו בקי, ראה לעיל (פ"ח, ה"ט), דינו בחזרה כדין יחיד שטעה ('מעשה ורקח').

ב. אֲבָל אִם טָעָה שְׁלִיחַ-צָבוֹר כִּשְׁהוּא מִתְפַּלֵּל בְּלַחֵשׁ - אֵינִי אוֹמֵר, שְׁאֵינּוּ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל פַּעַם שְׁנִיָּה⁹, מִפְּנֵי טְרַח צָבוֹר, אֶלָּא סוֹמֵךְ עַל הַתְּפִלָּה שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם. וְהוּא, שְׁלֹא טָעָה בְּשֵׁלֶשׁ ראשונות; שְׁאִם טָעָה בָּהֶם, לְעוֹלָם חוֹזֵר, כְּמוֹ שֶׁהִיָּחִיד חוֹזֵר¹⁰.

(9) בלחש. (10) והחילוק בין "שלש ראשונות" לשאר הברכות, מיוסד על דברי התלמוד (מגילה יז): שאמרו: מנין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ל' כסלו - הלכות תפילה וברכת כהנים קלה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 וְאָמַר 'מוריד הגשם' - חוזר לראש³⁵; וְאִם לֹא
21 הַזְכִּיר טַל - אֵין מְחַזְרִין אוֹתוֹ, שְׂאִין הַטַּל נֶעְצָר³⁶
22 וְאֵין צָרִיךְ בְּקִשָּׁה³⁷.

32) ל"ברכת אבות" שהיא התחלת התפילה. (33) אע"פ שלא הזכיר "מוריד הגשם" שזו עיקר חיובה. (34) שגם הטל מסמל גבורתו של הקב"ה המשפיע מים על הארץ, והוא ממלא במדה ידועה את חסרון הזכרת "ירידת הגשם" (ירושלמי תענית פ"א, ה"א). (35) שהגשמים בימות החמה סימן קללה הם, ואין זה מברך אלא מקלל (שם). (36) שאלמלי נעצר לא היה העולם מתקיים (תענית ג). ולמדוהו מדברי אליהו שאמר לאחאב (מלכים-א יז, א): כי ה'... אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, ואחרי ימים רבים היה דבר ה' אל אליהו לאמור: לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה (שם, יח, א) ולא הזכיר טל כלל, סימן מזה שאין הטל נעצר, ואפילו באותן השנים שלא ירד מטר. (37) אבל לכתחילה מזכיר אותו, בלי דרך בקשה, וכן קבעו רבינו ב"נוסח תפילות כל השנה" שבסוף הספר. וראה לעיל (פ"ב, הלכה ט"ו), שאומר: "בימות החמה: מוריד הטל". וירושלמי תענית (פ"א, ה"א) אמרו: התפלל ואינו יודע אם הזכיר מוריד הגשם, כל שלשים יום הראשונים חזקה שלא למוד לאמרו (וצריך לחזור ולהזכיר), מכאן ואילך, למוד הוא לומר, וחזקה אלו שהזכיר. וכן בכל הדברים שצריך להזכירם מתקופה לתקופה, וספק בידו אם הזכירם אם לא, הכל על דרך זו הולך ("הגהות מיימוניות").

23 ט. מִי שִׁשְׁכַּח שְׂאֵלָה בְּבִרְכַּת³⁸ הַשָּׁנִים: אִם נִזְכַּר
24 קִדְּם 'שומע תפלה' - שואל אֵת הַגְּשָׁמִים בְּשׂוֹמֵעַ
25 תְּפִלָּה³⁹; וְאִם אַחַר שִׁבְרָךְ 'שומע תפלה' - חוזר
26 לְבִרְכַּת הַשָּׁנִים⁴⁰; וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהַשְּׁלִים כָּל
27 תְּפִלָּתוֹ - חוזר לראש ומתפלל שְׁנֵי⁴¹.

38) ששואל בה: "ותן טל ומטר לברכה". (39) שהיא סוף ברכות האמצעיות והיא כוללת כל מיני בקשות, כמבואר לעיל (פרק ו, הלכה ג). (40) ברכות כט, ע"א. (41) ואין הדברים אמורים אלא כשמתפלל ביחיד, אבל המתפלל בציבור אינו חוזר, שהרי שומעה מתפילת שליח ציבור בקול (כסף-משנה בשם ר' משה כהן). וכן מבואר מסוגיית התלמוד (ברכות, שם).

28 י. טַעַה וְלֹא הַזְכִּיר יַעֲלֶה וְיִבּוֹא⁴²: אִם נִזְכַּר קִדְּם
29 שְׁנֵי שְׁלִים תְּפִלָּתוֹ - חוזר לְעִבּוּדָה' וּמְזַכֵּר; וְאִם
30 נִזְכַּר אַחַר שֶׁהַשְּׁלִים תְּפִלָּתוֹ - חוזר לראש⁴³; וְאִם
31 הָיָה רִגְלִי לּוֹמֵר תַּחֲנוּנִים אַחַר תְּפִלָּתוֹ⁴⁴, וְנִזְכַּר אַחַר
32 שֶׁהַשְּׁלִים תְּפִלָּתוֹ, קִדְּם שְׁנֵי עָקָר רִגְלָיו - חוזר
33 לְעִבּוּדָה⁴⁵.

42) בברכת ה"עבודה". (43) ברכות כט, ע"ב. (44) כגון: "אלהי נצור לשוני מרע" שאנו אומרים בעמידה אחר התפילה. (45) (שם) אבל אם אינו רגיל, אפילו לא עקר עדיין רגליו - הרי הוא כהשלים תפילתו וחוזר לראש (כסף-משנה).

ומינות נזרקה בו (ר"ן שם). (20) אבל לתפילה אחרת ראוי הוא לעבור לפני התיבה, כי אין זה אלא חשש בעלמא, ודי לנו לחוש לו בשעתו ולא שבחזיקה כמין גמור לעולם (ריב"ש סימן רכד). ולדעת הראב"ד, אינו יורד לפני התיבה לעולם. (21) מגילה, שם.

1 ו. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם הַתְּפִלָּל אִם לֹא הַתְּפִלָּל - אֵינוֹ
2 חוזר ומתפלל²², אֶל־אִם-כֵּן מִתְּפִלָּל תְּפִלָּה זוֹ עַל
3 דַּעַת שֶׁהִיא נְדָבָה²³; שְׂאִם רָצָה יַחֲדָה לְהַתְּפִלָּל כָּל
4 הַיּוֹם תְּפִלַּת נְדָבָה, יִתְּפִלָּל²⁴. מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד
5 בְּתְּפִלָּה, וְנִזְכַּר שֶׁכָּבַר הַתְּפִלָּל - פּוֹסֵק, וְאִפְלוּ
6 בְּאֲמִצַּע בְּרָכָה²⁵. וְאִם הָיְתָה תְּפִלַּת עֲרִבִית - אֵינוֹ
7 פּוֹסֵק, שְׂלֹא הַתְּפִלָּל אוֹתָהּ מִתְּחִלָּה, אֶל־אֵל עַל דַּעַת
8 שְׂאֵינָה חוֹבָה²⁶.

22) כי שמא כבר התפלל אסור לו להתפלל שנית - שהרי הוא כמקריב שני תמידים בשחרית (כי התפילות כנגד תמידים תוקנו), ועובר על: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים ד, ב). (23) ויכול אדם להביא קרבינותיו דרך נדבה כרצונו. (24) ברכות כא, ע"א: "ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו" ובתנאי שיחדש איזה דבר באחת הברכות כדי להודיע שהיא נדבה, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ט). ובספק התפלל, אפילו חידוש אינו צריך (לחס-משנה). (25) שם. כי מאחר שהתחיל להתפלל על דעת שהיא חובה, אסור לו להתפלל עוד. (26) כי כבר נתבאר לעיל (פ"א, ה"א) שתפילת ערבית רשות, והראב"ד משיג ואומר: "אין כאן נחת רוח", כלומר: אפילו בתפילת ערבית עליו לפסוק, הואיל וכבר קבלנוה עליו כתפילת חובה. אבל הרמב"ם סובר שעלינו להתחשב עם תחילת תיקון תפלה זו שלא ניתקנה אלא על דרך רשות בלבד (כסף-משנה).

9 ז. מִי שִׁטְעָה וְהַתְּפִלָּל שָׁל חַל בְּשֵׁבֶת - לֹא יִצְאָה²⁷.
10 וְאִם נִזְכַּר וְהוּא בְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה - גּוֹמְרָה²⁸ בְּרָכָה
11 שֶׁהַתְּחִיל בָּהּ, וְחוזר ומתפלל שָׁל שֵׁבֶת. בְּמֵה דְבָרִים
12 אֲמוּרִים²⁹? בְּעֲרִבִית אוֹ בְּשַׁחֲרִית אוֹ בְּמִנְחָה; אֶבֶל
13 בְּמוֹסָף פּוֹסֵק אִפְלוּ בְּאֲמִצַּע הַבְּרָכָה³⁰. וְכֵן אִם
14 הַשְּׁלִים תְּפִלָּה שָׁל חַל עַל דַּעַת³¹ שֶׁהוּא מוֹסָף - חוזר
15 וּמִתְּפִלָּל מוֹסָף. אֶחָד שֵׁבֶת וְאֶחָד יוֹם-טוֹב וְאֶחָד
16 רֹאשׁ-חֹדֶשׁ.

27) שהרי לא הזכיר של שבת בתפילתו. (28) ברכות כא, ע"א. ואינו מחוייב להפסיק באמצע הברכה, הואיל ובדין הוא שגם בשבת יתפלל י"ח ברכות, אלא משום כבוד שבת לא הטריחוהו החכמים להאריך כל כך, לפיכך לא חייבוהו להפסיק באמצע. (29) שגומר את ברכתו שנוכר בה. (30) הואיל ואין תפלת מוסף של י"ח ברכות אפילו בחול, כגון ר"ח וחזה"מ, לפיכך יפסיק כי אין זה ממין חיובו. (31) בחשבו.

17 ת. מִי שִׁטְעָה בַּיּוֹם הַגְּשָׁמִים וְלֹא אָמַר 'מוריד
18 הַגְּשָׁם' וְלֹא 'מוריד הַטַּל' - חוזר לראש³²; וְאִם
19 הַזְכִּיר הַטַּל³³, אֵינוֹ חוזר³⁴. וְאִם טַעַה בַּיּוֹם הַחֲמָה

קלו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שבת קודש ל' כסלו - הלכות תפילה וברכת כהנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 הזְּפִיר 'עַל הַנְּסִים' בַּחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים, וְעֲנִנוּ' בַתְּפִלָּת
21 תְּעֲנִית - אֵינוּ חוֹזְרִים וּמִתְפַּלְלִים.⁵⁵ אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד
22 שְׁלִיחַ-צְבוּר. וְאִם נִזְכָּר קִדְם שְׁיַעֲקֹר אֶת רִגְלָיו,
23 אוֹמֵר: "עֲנִנוּ⁵⁶ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל
24 בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה - יִהְיֶה לְרִצּוֹן אִמְרֵי פִי" וְגו'.

53) בתפילת מעריב למוצאי שבת ויום-טוב שאומר בה "אתה חוננתנו", או "אתה הבדלת" וכו' כנוסח התפילות לרבינו, וכמבואר לעיל (פרק ב, הלכה יב). (54) שהרי יכול לאמרה אחר-כך על הכוס (ברכות כט). (55) שכלל הוא, ימים שאין בהם קרבן מוסף, כגון: חנוכה ופורים אם לא אמר מעין המאורע אין מחזירים אותו (שבת כד). והטעם: מפני שאינם מן התורה, אלא מתקנת חכמים. (56) כדעת ה"ר"ף (תענית פ"א). (57) ואינו חותם בברכה, כי לא תוקנה הברכה אלא כשואמרים אותה במקומה, אבל כשואמרים אותה אחר התפילה, שלא במקומה הקבוע - הרי זו ברכה לבטלה (מהר"ח, ו'טור' אר"ח סימן תקס"ה). אבל "על הנסים" אינו אומר אפילו כשזכור קודם שיעקור רגליו, משום שאינה אלא הודאה ושבח; לא כן "תפלת עננו" שהיא בקשה מאת ה', אנו מקפידים בה יותר (מעשה ורקח').

25 **10. שָׁכַח וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּעֶרְב־שַׁבָּת - יִתְפַּלֵּל**
26 **עֲרִבִית שְׁתִּים שֶׁל שַׁבָּת, וְכֵן בְּיוֹם-טוֹב. שָׁכַח וְלֹא**
27 **הִתְפַּלֵּל מִנְחָה בַשַּׁבָּת אוֹ בְיוֹם-טוֹב, מִתְפַּלֵּל**
28 **בְּמוֹצָאֵיהֶן עֲרִבִית שְׁתִּים שֶׁל חֹל⁵⁸ - מִבְּדִיל**
29 **בְּרֵאשׁוֹנָה⁵⁹ וְאֵינוּ מִבְּדִיל בְּשֹׁנָה⁶⁰; וְאִם הִבְדִּיל**
30 **בְּשִׁתֵּיהֶן אוֹ לֹא הִבְדִּיל בְּאַחַת מֵהֶן⁶¹ - יִצְא⁶²; אֲבָל**
31 **אִם לֹא הִבְדִּיל בְּרֵאשׁוֹנָה וְהִבְדִּיל בְּשֹׁנָה⁶³ - חוֹזֵר**
32 **וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה שְׁלִישִׁית, מִפְּנֵי שֶׁהִרְאִישׁוֹנָה לֹא**
33 **עָלְתָה לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּימָה לְתַפִּילָת עֲרִבִית⁶⁴. וְכָל**
34 **הַמִּתְפַּלֵּל שְׁתִּים⁶⁵ תְּפִלּוֹת, אֶפְלוּ שַׁחֲרִית וּמוֹסָף⁶⁶ - לֹא**
35 **יִתְפַּלֵּל זֶה אַחַר זֶה, אֶלָּא יִשְׁהֶה בֵּין תְּפִלָּה לְתַפִּילָה**
36 **כְּדֵי שִׁתְּחַוֶּנֶן⁶⁷ דַּעְתוֹ עָלָיו.**

58) ברכות כו, ע"ב. (59) שם. שהיא תפילת מעריב בזמנה. (60) שאינה אלא לתשלום תפילת שבת, שאין בה הבדלה. (61) שלא הבדיל בתפילה כלל. (62) שהרי עתיד להבדיל על הכוס. וכאמור לעיל ה"ר. (63) גילה דעתו שהיא לחובת תפילת מעריב בזמנה. (64) וכלל הוא שתפילת התשלומין באה לבסוף, כמבואר לעיל (פ"ג, ה"ח). (65) כגון ששכח להתפלל, ומתפלל עכשיו שתים. (66) שמתפלל שתים כרגיל, לא מחמת טעות. (67) שתהא דעתו מיושבת לערוך תפילתו דרך תחינה (ברכות ל:). ובירושלמי (שם, פ"ד, ה"ו) נתנו לה שיעור: כדי הילוך ארבע אמות.

37 **11. אָסוּר לוֹ לְמִתְפַּלֵּל בְּצְבוּר שְׁיַקְדִּים תְּפִלָּתוֹ**
38 **לְתַפִּילָת הַצְּבוּר⁶⁸. הַנִּכְנָס לְבֵית-הַפְּנִסָּת וּמִצָּא צְבוּר**
39 **שְׁמִתְפַּלְלִין בְּלַחֶשׁ: אִם יָכוֹל לְהִתְחִיל וְלִגְמֹר עַד**
40 **שֶׁלֹּא יִגִיעַ שְׁלִיחַ-צְבוּר לְמִקְדָּשָׁה - יִתְפַּלֵּל; וְאִם לֹא**

1 **יא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, אוֹ**
2 **בְּשַׁחֲרִית וּבְמִנְחָה שֶׁל רֵאשֵׁי חַדְשִׁים; אֲבָל עֲרִבִית**
3 **שֶׁל רֵאש־חֹדֶשׁ, אִם לֹא הַזְּפִיר, אֵינוּ חוֹזְרִים.**

46) לפי שאין בית-דין מקדשים את החודש כלילה (ברכות ל:). וכתב ב"הלכות גדולות" וכן ב"שאלות דרב אחאי": מי ששכח ולא אמר "יעלה ויבוא", או כל דבר שצריך לחזור בשבילו ולהתפלל - יכוין דעתו וישמע מהשליח-ציבור י"ח ברכות מראש ועד סוף ויוצא ידי חובתו בהתאם לדברי רבן גמליאל האומר (ר"ה לד:): "ש"ץ מוציא את הבקי להתפלל, כשם שמוציא את שאינו בקי; ומה גם את זה שהתפלל בעצמו אלא ששכח דבר מתפילתו ('הגהות מיימוניות'), וכן נפסק להלכה בשו"ע אר"ח (סי' קכד סי'י).

4 **יב. כָּל מְקוֹם שֶׁיִּהְיֶה חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, שְׁלִיחַ-צְבוּר**
5 **חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, אִם טָעָה כְּמוֹתוֹ בַּעֲת שְׁמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל**
6 **רֶם, חוֹזֵן מִשַּׁחֲרִית שֶׁל רֵאש־חֹדֶשׁ, שְׁאִם שָׁכַח**
7 **שְׁלִיחַ-צְבוּר וְלֹא הַזְּפִיר יַעֲלֶה וְיָבוֹא עַד שֶׁהַשְּׁלִיחַ**
8 **תְּפִלָּתוֹ⁴⁷ - אֵין מְחִזְרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי טְרַח צְבוּר⁴⁸; וְ**
9 **שְׁהָרֵי תְּפִלָּת הַמוֹסָפִין לִפְנֵיו, שֶׁהוּא מְזַכֵּר בָּהּ**
10 **רֵאש־חֹדֶשׁ⁴⁹.**

47) אבל אם עדיין לא השלים תפילתו, הואיל ואינו חוזר אלא לעבודה, אין זה טורח מרובה ויחזור לעבודה. (48) ברכות ל, ע"ב: טעה ולא הזכיר של ר"ח בשחרית, אין מחזירים אותו מפני שיכול לאמרה במוסף. אמר רבי יוחנן ובציבור שנינו. ופירוש ה"ר"ף: בשליח ציבור שנינו, משום טורח הצבור. (49) אבל כשטעה במוסף - מחזירים אותו, ואין אומרים הרי מנחה לפניו, מפני שאין נוהגים להתפלל מוסף ומנחה כאחד, ולא שייך לומר בזה: "הרי מנחה לפניו" (הרא"ש לברכות שם). וגיסת התלמוד שלפנינו משובשת, ודברינו מכוונים ע"פ גירסת ה"ר"ף שם. ומכאן המקור לדברי רבינו (לעיל, ה"א) שגם: "ש"ץ שטעה כשהוא מתפלל בקול רם - חוזר", וכמו שרמזנו בבאורנו שם.

11 **יג. עֲשֶׂרָה יָמִים שְׁמֵרֵאש־הַשָּׁנָה עַד יוֹם-הַכְּפוּרִים,**
12 **טָעָה וְחָתַם בָּהֶם בְּבִרְכָה שְׁלִישִׁית ה'הָאֵל הַקָּדוֹשׁ⁵⁰ -**
13 **חוֹזֵר לְרֵאשׁ. טָעָה וְחָתַם בְּעֲשֵׁתֵי-עֲשֶׂרָה מְלֻךְ אוֹהֵב**
14 **צְדָקָה וּמִשְׁפָּט⁵¹ - חוֹזֵר לְתַחֲלַת הַבְּרָכָה, וְחָתַם בָּהּ**
15 **ה'מְלֻךְ הַמִּשְׁפָּט', וּמִתְפַּלֵּל וְהוֹלֵךְ עַל הַסֵּדֶר; וְאִם**
16 **לֹא נִזְכָּר אֶלָּא עַד שֶׁהִשְׁלִים כָּל תְּפִלָּתוֹ, חוֹזֵר**
17 **לְרֵאשׁ⁵². אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד שְׁלִיחַ-צְבוּר.**

50) במקום "המלך הקדוש". (51) במקום "המלך המשפט", ראה לעיל (פרק ב, הלכה יח). (52) ברכות יב, ע"ב. ואם שכח ולא אמר בימים אלה "זכרנו", או "וכתוב", או "בספר חיים" אין מחזירין אותו כי לא נזכרו בתלמוד: ואין מחזירים אלא על דברים שהוזכרו בתלמוד בפירוש ('הגהות מיימוניות' לעיל פרק ב אות כ').

18 **יד. טָעָה וְלֹא הַזְּפִיר הִבְדִּילָה בְּחוּגְנֵן⁵³ הַדַּעַת' -**
19 **מְשָׁלִים תְּפִלָּתוֹ וְאֵינוּ צָרִיךְ לְחַזְרָה⁵⁴. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא**

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ד כסלו - ספר זרעים - הלכות כלאים קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באמצע תפילתו, וגם ביחיד לא יוכל לאמרה שאין אומרים קדושה פחות מעשרה (שם, כא:). (70) כדעת רב האי גאון, הובאה ברי"ף לברכות שם. (71) שבתפילת קדיש (שם). (72) כשהוא עומד באמצע איוו ברכה שהיא מברכות המצוות, או ברכות הנהנין שאסור לו להפסיק לעניית אמן וכו'. שאם באמצע תפילה אסור לו להפסיק אפילו בין ברכה לברכה, באמצע הברכה לא כל-שכן (כסף-משנה). ויש מפרשים: שלא יפסיק בתפילתו לעניית אמן לשאר הברכות (להם-משנה).

1 - ימתין⁶⁹ עד שיתחיל שליח-צבור להתפלל בקול
2 רם, ויתפלל עמו בלחש מלה במלה עד שישגיע
3 שליח-צבור לקדשה, ועונה קדשה עם הצבור⁷⁰,
4 ומתפלל שאר תפלה לעצמו. ואם התחיל להתפלל
5 קדם שליח-צבור, והגיע שליח-צבור לקדשה - לא
6 יפסיק ולא יענה קדשה עמה. וכן לא יענה אמן
7 יהא שמה רבא מברך⁷¹ והוא באמצע התפלה, ואין
8 צריך לומר בשאר הברכות⁷².

(68) אלא ימתין כדי שיתפלל עם הציבור, שתפילת הציבור רצויה יותר לפני ה' (ברכות כח:). (69) כי אם לא ימתין לא יוכל לענות קדושה עם הציבור שאסור לו להפסיק

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ד-ל' כסלו תשע"ו

יום ראשון כ"ד כסלו ה'תשע"ו

הלכות כלאים

פרק שני

29 זורעין ממנו קב בכל בית סאה, אם נתערב ממנו
30 אחד מעשרים וארבעה מן הקב בסאה של תבואה
31 או של קטנית - חייב למעט. וכן אם היה מין זה
32 מזרעוני גנה זורעין ממנו סאתים בכל בית סאה, אם
33 נתערב ממנו חצי קב בכל סאה של תבואה או של
34 קטנית - ימעט.

(1) יבאר זרע שנתערב בו זרע אחר. הזרע שדהו מן המינין וכשצמח ראה בו כלאים. הטומן אגודת לפת וצנון וכיוצא בה תחת גפן וכו'. שדה שהייתה זרועה וקצר הזרע ונשארו העיקרין בארץ אם יזרע בה מין אחר. בא' באדר משמיעין על הכלאים ובט"ו בו יוצאין שלוחי בית דין לבדוק אם אין כלאים בשדות.

35 ה. לפיכך, תבואה שנתערב בה זרע פשתן: אם היה
36 שלשת רביעים בכל סאה - הרי זה ימעט, ואם לאו
37 - אינו צריך למעט; לפי שבית סאה זורעין בו שלש
38 סאים זרע פשתן. ועל דרך זה משערים בכל הזרעים
39 האחרים.

9 א. זרע שנתערב בו זרע אחר, אם היה אחד
10 מעשרים וארבעה, כגון סאה של חטים שנתערבה
11 בעשרים ושלש סאה של שעורים - הרי זה אסור
12 לזרע את המערב, עד שימעט את החטין או יוסיף
13 על השעורים. ואם זרע - לוקה.

40 ו. במה דברים אמורים? בשלא נתפון לערב ובשלא
41 נתפון לזרע השני מינין שנתערבו; אבל אם נתפון
42 לערב זרע בזרע אחר או לזרע השני מינין, אפלו
43 היתה חטה אחת בתוף פרי של שעורים - אסורה
44 לזרעה. וכן כל פיוצא בזה.

14 ב. וכל שהוא כלאים עם הזרע - מצטרף לאחד
15 מעשרים וארבעה. כיצד? עשרים ושלש סאה של
16 חטים שנתערב בה שני קבין שעורים ושני קבין
17 עדשים ושני קבין פולים - הרי זה לא יזרע הכל,
18 עד שימעט סאה של תערבת ויכר מקצתה או יוסיף
19 על החטים; שהשעורים והעדשים והפול - כלם
20 כלאים עם החטים.

45 ז. הזרע שדהו מין מן המינין, וכשיצמח ראה בו
46 כלאים: אם היה המין האחד אחד מעשרים
47 וארבעה בשדה - הרי זה ילקט עד שימעטנו; מפני
48 מראית העין, שמא יאמרו כלאים זרע בכונה. בין
49 שהיה המין האחד שצמח תבואה וקטנית בתבואה
50 וקטנית, או זרעוני גנה בתבואה וקטנית ובזרעוני
51 גנה. ואם היה הצומח פחות מכן - אינו צריך
52 למעטו.

21 ג. במה דברים אמורים? בשנתערבו מיני תבואה זה
22 בזה או מיני קטניות זה בזה, או שנתערבה תבואה
23 בקטניות או קטניות בתבואה; אבל זרעוני גנה
24 שנתערב אחד מהן בתבואה או בקטניות - שעורן
25 אחד מעשרים וארבעה ממה שזורעין בבית סאה
26 מאותו המין. אם נתערב בסאה של תבואה או
27 קטנית - לא יזרע עד שימעט או יוסיף על התבואה.

53 ח. במה דברים אמורים? בזמן שיש מקום לחשד;
54 אבל בזמן שהדברים מראין שאין זה מדעתו של
55 בעל השדה, אלא מאליהן עלו - אין מחזיקין אותו
56 למעט.

28 ד. כיצד? חרדל שנתערב בתבואה, והרי החרדל

57 ט. כיצד? כגון תבואה שעלו בה ספיחי אסטיס,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ותלתן שזרעה למאכל אדם שעלו בה מיני עשבים ;
 2 שזה מפסיד הוא. וכן כל פיוצא בזה.
- 3 י. ובמה יודע שהתלתן זרועה למאכל אדם?
 4 כשהיתה זרועה צרוגות צרוגות ולה גבול סביב. וכן
 5 מקום הגרנות שעלו בה מיני הרבה - אין מחיבין
 6 אותו לעקר; שהרי הדבר ידוע שאינו רוצה שיצמח
 7 צמח במקום הגרנות. ואם הסיר מקצתן - אומרים
 8 לו: עקר הכל חוץ ממין אחד; שהרי גלה דעתו
 9 שרוצה בקיום השאר.
- 10 יא. אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה וכיוצא
 11 בה. הטומן אגדת לפת וצנון וכיוצא בה פחת
 12 האילן, אפלו פחת הגפן, אם היו מקצת העלין
 13 מגלין - אינו חושש; שהרי אינו רוצה בהשרשתן.
 14 ואם אינן אגדה, או שלא היו העלין מגלין - חושש
 15 משום פלאים.
- 16 יב. שדה שהיתה זרועה, וקצר הזרע ונשארו
 17 העקרין בארץ, אף על פי שאין מוציאים צמח אלא
 18 אחר כמה שנים - לא יהיה זרע באותה שדה מין
 19 אחר עד שיעקר העקרין.
- 20 יג. היתה שדה זרועה חטים, ונמלך לזרעה
 21 שעורים קדם שיצמחו החטים - ימתין לה עד
 22 שיפסדו החטים ויתלעו בארץ כמו שלשה ימים,
 23 אם היתה שדהו רוח, ואחר כך יתפכה במחרשה
 24 ויזרע המין האחר. ואינו צריך להפך את פלה עד
 25 שלא תשאיר חטה שלא נעקרה, אלא חורש את
 26 השדה כדרך שחורשין אותה קדם המטר כדי
 27 שתרוה.
- 28 יד. צמחו החטים ואחר כך נמלך לזרעה שעורים
 29 - יתפך ואחר כך יזרע. ואם הוריד בהמתו לתוכה
 30 וקרסמה את הצמח - הרי זה מתר לזרע שם מין
 31 אחר.
- 32 טו. באחד באדר משמיעין על הפלאים, וכל אדם
 33 יוצא לגנתו ולשדהו ומנקה אותן מן הפלאים.
 34 ובחמשה עשר בו יוצאים שלוחי בית דין ומסבבים
 35 לבדיק.
- 36 טז. בראשונה היו עוקרין ומשליכין, והיו בעלי
 37 בתים שמחים שמנקהין להן שדותיהן. התקינו שיהיו
 38 מפקירין את כל השדה שימצאו בו פלאים. והוא
 39 שימצאו בה מין אחד אחד מארבעה ועשרים; אבל
 40 פחות מכן - לא יגעו בה.
- 41 זי. וחזרין שלוחי בית דין פחלו של מועד הפסח
 42 לראות האפיל שניצא. וכלאים שהנצו - אין
 43 ממתינים להן, אלא יוציין עליהן מיד ומפקירין את
 44 כל השדה, אם יש בה אחד מעשרים וארבעה.
- 45 יום שני כ"ה כסלו ה'תשע"ו
- 46 פרק שלישי
- 47 (1) יבאר שיש מינין בורעים אחד נראה כשנים, או איפכא,
 48 וכן באילן. אין הולכים בכלאים אלא אחר מראית העין.
 49 כמה מרחיקין בין שני זרעים שהם כלאים. הייתה שדהו
 50 זרועה ירק ובקש לזרוע ירק אחר בצדה. הייתה שדהו זרועה
 51 חטים ורצה לזרוע בתוכה ירק. הייתה שדהו זרועה חטים
 52 אם מותר לחבירו לזרוע בצדן שעורים. והפסק בין שני
 53 המינין בור או ניר או גפה או דרך. הייתה שדהו חטים ושל
 54 חבירו שעורים אם מותר לזרוע תלם פשתן בצד חטים שלו.
 55 ודין אם הייתה שדהו ושדה חבירו זרועה תבואה, אם יזרע
 56 ביניהם חרדל.
- 57 א. יש מינין בורעין שהיה המין האחד נפרד
 58 לצורות הרבה, מפני שגוי מקומות² והעבודה³
 59 שעובדין הארץ, עד שיראה פשני מינין. ואף על פי
 60 שאין דומין זה לזה, הואיל והן מין אחד - אינן
 61 פלאים זה בזה.
- 62 (2) ולפיכך יש להם שם לזוי כמו: כוסבר הרים, חרדל מצרי
 63 ודלעת מצרית. (3) כמו "דלעת רמוצה" על שם שטומנים
 64 אותה ברמץ, הוא אפר חם מפני שטעמה מר ואינה ראוייה
 65 לאכילה בלי הטמנה זו.
- 66 ב. ויש בורעים שני מינין שהן דומין זה לזה⁴
 67 וצורת שניהן קרובה להיות צורה אחת, ואף על פי
 68 כן, הואיל והן שני מינין - הרי אלו אסורים זה עם
 69 זה.
- 70 (4) במשנה כלאים: "אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה
 71 בזה".
- 72 ג. כיצד? החזרת עם חזרת גלים⁵, והעלשין עם
 73 עלשי שדה⁶, והפרשין עם פרשי שדה⁷, הפסבר עם
 74 פסבר הרים⁸, ותהדל⁹ עם חרדל מצרי, ודלעת
 75 המצרית עם דלעת הרמוצה - אינן פלאים זה בזה.
 76 וכן החטין עם הזונין¹⁰, והשעורים עם שבלת
 77 שועל¹¹, והכסמין¹² עם השיפון¹³, והפול עם
 78 הספיר, והפרקדן עם הטפח¹⁴, ופול לבן עם
 79 השעועים, והקשות עם המלפפון, והכרוב עם
 80 התרבותור¹⁵, והתדין עם הלעזנין - אינן פלאים זה
 81 עם זה. אבל הצנון עם הנפוסין, והתהדל עם
 82 הלפסן, ודלעת יוגית עם דלעת מצרית או עם דלעת
 83 הרמוצה, אף על פי שדומים זה לזה - הרי אלו
 84 פלאים זה בזה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ה כסלו - ספר זרעים - הלכות כלאים קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27 **בִּינְיָהּ בֵּית רִבְעָה**. ²¹ וְהוּא כְּעֵשֶׂר אַמּוֹת וְחֹמֶשׁ אַמָּה ²²
28 **עַל עֵשֶׂר אַמּוֹת וְחֹמֶשׁ אַמָּה מֵרִבְעָה**. **בֵּין מִן הָאֲמֻצָּע**
29 **בֵּין מִן הַצַּד**. ²³ **וְאִם לֹא הָיָה בִּינְיָהּ כְּשֶׁעוֹר הָיָה -**
30 **אָסוּר; וְאִינוּ לֹקֵה עַד שִׁיְהִי קְרוּבֵין בְּתוֹךְ שְׁשָׁה**
31 **טְפָחִים**.

21) והוא מקום שזורעים בו רובע הקב תבואה, ושיעורו אחד מעשרים וארבעה בסאה, שהרי הסאה שישה קבים. 22) דקדק לכתוב "כעשר", וכן כתב בפירושו המשנה: "בית רובע עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש בקירוב". מפני שאין החשבון מדוייק, שהרי עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש אינן אלא מאה וארבע אמות ועוד אחד מעשרים וחמש באמה. ואילו בית רובע, הוא מאה וארבע אמות ושני שלישי אמה בקירוב. 23) כלומר, אין צורך להפסק של בית רובע שבכל אורך השדות, אלא במקום אחד: או באמצע או מן הצדדים.

32 **י. הֵיְתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרֵק, וּבִקֵּשׁ לְזָרַע בְּצֵדָה שְׂדֵה**
33 **יָרֵק אַחַר, אֲפִלוּ דְלַעַת - מִרְחִיק בֵּין שְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת**
34 **שְׁשָׁה טְפָחִים עַל שְׁשָׁה טְפָחִים מֵרִבְעָה**. **בֵּין מִן הַצַּד**
35 **בֵּין מִן הָאֲמֻצָּע. וּפְחוֹת מִשְׁעוֹר זֶה - אָסוּר; וְאִינוּ**
36 **לֹקֵה עַד שִׁיְהִי קְרוּבֵין בְּתוֹךְ טְפָח**. ²⁴

24) ירושלמי שם: "באיסור - שישה על שישה, ללקות - טפח".

37 **יא. הֵיְתָה אַחַת מִשְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת זְרוּעָה תְּבוּאָה,**
38 **וְהַשְּׂנֵיָה שְׁבַצְדָּה יָרֵק אוֹ דְלַעַת - מִרְחִיק בִּינְיָהּ בֵּית**
39 **רִבְעָה**.

40 **יב. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים שְׂצָרִיף לְהִרְחָקָה בְּשִׁעוּרֵין**
41 **הִלְלוּ? בֵּין שְׁתֵּי שְׂדוֹת**; ²⁵ **אֲבָל אִם הֵיְתָה שְׂדֵהוּ**
42 **זְרוּעָה יָרֵק, וְרָצָה לְזָרַע בְּצֵדָה שׁוֹרָה שֶׁל יָרֵק מִמֵּין**
43 **אַחַר - דִּיּוּ לְעִשׂוֹת בֵּין הַשְּׂדֵה וּבֵין הַשׁוֹרָה תֵּלֵם**
44 **אֶחָד, אָרְפוּ שְׁשָׁה טְפָחִים בְּלֶבֶד וְרָחְבוּ כְּעַמְקוֹ**. ²⁶

25) שיעור השדה לא נתבאר, ובעניין פאה אמרו ששיעורו, של שדה קטנה הוא חמישים אמה על רוחב שתי אמות. ובעניין חלוקת שותפין אמרו ששיעורה כדי זריעת סאה וחצי. 26) "ורוחב מלואו", וכתב רבינו בפירושו המשנה: "צריך להיות רוחב החפירה ההיא כפי עומקה. והוא מה שאמר מלואו, רוצה לומר מלא התלם ואפילו יהיה עומקו אמה", ונראה שעמקו אינו פחות מטפח.

45 **יג. הֵיְתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה תְּבוּאָה, וְרָצָה לְזָרַע בְּתוֹכָהּ**
46 **שׁוֹרָה שֶׁל יָרֵק, אֲפִלוּ שׁוֹרָה שֶׁל דְּלוּעִין שְׁעָלִין**
47 **שְׁלֵהֶן אֲרָפִים וּמִסְתַּבְּכִין - מִרְחִיק בִּינְיָהּ שְׁשָׁה**
48 **טְפָחִים. וְאִם נִמְשְׁכוּ הָעֵלִים שֶׁל דְּלַעַת וְנִכְנְסוּ**
49 **לְתְּבוּאָה וְנִסְתַּבְּכוּ בָּהּ - יַעֲקֹר מִן הַתְּבוּאָה שְׁלֹפְנֵי**
50 **הַדְּלַעַת עַד שֶׁלֹּא יִתְעַרְבוּ הָעֵלִין. וְאִין צָרִיף לֹמֵר,**
51 **שְׂאֵם זֶרַע שׁוֹרָה מִמֵּין זֶה וְשׁוֹרָה מִמֵּין אַחַר - שְׂדֵיּוֹ**
52 **לְהִיּוֹת בִּינְיָהּ תֵּלֵם אֶחָד**. ²⁷ **כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר**.

45) והוא מקום שזורעים בו רובע הקב תבואה, ושיעורו אחד מעשרים וארבעה בסאה, שהרי הסאה שישה קבים. 22) דקדק לכתוב "כעשר", וכן כתב בפירושו המשנה: "בית רובע עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש בקירוב". מפני שאין החשבון מדוייק, שהרי עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש אינן אלא מאה וארבע אמות ועוד אחד מעשרים וחמש באמה. ואילו בית רובע, הוא מאה וארבע אמות ושני שלישי אמה בקירוב. 23) כלומר, אין צורך להפסק של בית רובע שבכל אורך השדות, אלא במקום אחד: או באמצע או מן הצדדים.

5) והן "חסא גנית וחסא הררית". 6) יש עולשין של פרס ועולשין של מדבר. 7) כרשין הם כרתים, וזהו החציר הנזכר בתורה. ויש כרתי של גינה וכרתי של מדבר. 8) במשנה שם: "כסבר עם כסבר שדה". "גני ומדברוי". והוא זרע גד הנזכר בתורה. 9) חרדל המדינה. 10) והוא מין ממיני החיטה, וישתנה בארץ בתכונתו וטבעו. ועל כן נקרא זונגין מעין היציאה מדרך הישר, כמו ליבם הזונה. 11) שעורים מדבריות. 12) חיטה מדברית. 13) מין ממיני החיטים המדבריות. 14) גרגרים לבנים עגולים קשים להשתבר, וטבעו קרוב לטבע השעורים, וקראוהו הרופאים: קרטומין. 15) כרוב מדברי שקלחיו דקים.

1 **ד. וְכֵן בְּאֵילָן שִׁישׁ שְׁנֵי מִיָּנִין שְׂדוּמִין זֶה לְזֶה בְּעָלִין**
2 **אוּ בְּפִרוֹת, הוֹאִיל וְהֵן שְׁנֵי מִיָּנִין - הֲרִי אֵלוּ כְּלֵאִים.**
3 **כִּיצַד? הַתְּפוּחַ עִם הַחֲזָרְדִּי**, ¹⁶ **וְהַפְּרִסְקִין** ¹⁷ **עִם**
4 **הַשְּׂקָדִים, וְהַשִּׁיזְפִּין** ¹⁸ **עִם הַרִימִין, אָף עַל פִּי שְׂדוּמִין**
5 **זֶה לְזֶה - הֲרִי הֵן כְּלֵאִים זֶה בְּזֶה. אֲבָל הָאֲגָסִים עִם**
6 **הַקְּרוּסְטָמְלִים, וְהַפְּרִישִׁים עִם הָעֲזוּרִין - אִינֵן**
7 **כְּלֵאִים זֶה בְּזֶה**.

16) תפוח יערי. ומשליכים פריו לחזירים. 17) וכשהם קטנים, בתחילת צאתם, דומים לשקדים. 18) בירושלמי מפרש: הנוטע זיתים ורימונים יחד יוצאים שזיפים.

8 **ה. וְכֵן אִם יֵשׁ שָׁם זְרָעִים וְאֵילָנוֹת אַחֲרוֹת, אָף עַל**
9 **פִּי שְׁהֵן שְׁנֵי מִיָּנִין בְּטַבְּעוֹ, הוֹאִיל וְעָלִין שֶׁל זֶה**
10 **דוּמִין לְעָלִין שֶׁל זֶה אוּ פְרִי שֶׁל זֶה דוּמָה לְפְרִי שֶׁל**
11 **זֶה דְמִיּוֹן גְּדוֹל, עַד שֶׁיֵּרָאוּ כְּשְׁנֵי גוּגִין מִמֵּין אֶחָד -**
12 **לֹא חֲשָׁשׁוּ לְהֵן לְכֵלֵאִים זֶה עִם זֶה; שְׂאֵין הוֹלְכִין**
13 **בְּכֵלֵאִים אֲלֵא אַחַר מְרֵאִית הָעֵין**.

14 **ו. כִּיצַד? הַלְּפֶתֶת** ¹⁹ **עִם הָעֲנוּן - אִינֵן כְּלֵאִים זֶה בְּזֶה,**
15 **מִפְּנֵי שֶׁפְּרִיָהֶן שׁוּיִן. וְהַלְּפֶתֶת עִם הַנְּפוֹס - אִינֵן כְּלֵאִים**
16 **זֶה בְּזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהָעֵלִין שְׁלֵהֶן שׁוּיִן. אֲבָל עֲנוּן עִם**
17 **הַנְּפוֹס, אָף עַל פִּי שֶׁהָעֵלִין דוּמִין זֶה לְזֶה וְהַפְּרִי**
18 **דוּמָה לְפְרִי - הֲרִי אֵלוּ כְּלֵאִים, הוֹאִיל וְטַעַם פְּרִי זֶה**
19 **רְחוּק מִטַּעַם פְּרִי זֶה בְּיוֹתֵר. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בְּאֵלוּ**.

19) אף על פי שהלפת היא משאר זרעונים שאינם נאכלים, ובזרעים כאלה אין איסור כלאים כלל - הרי כתב רבינו שכל זמן שלא ניכר הזרע היא בכלל ירק.

20 **ז. בְּמָה מִרְחִיקִין בֵּין שְׁנֵי מִיָּנֵי זְרָעִים שְׁהֵן כְּלֵאִים**
21 **זֶה עִם זֶה? כְּדִי שִׁיְהִי נְרָאִים מִבְּדִלִין זֶה מִזֶּה. אֲבָל**
22 **אִם נְרָאִין שְׁנֹזְרָעוּ בְּעַרְבוּבָא - הֲרִי זֶה אָסוּר**.

23 **ח. וְשִׁעוּרֵין רַבִּים יֵשׁ בְּהִרְחָקָה הַזֹּאת, הַכֹּל לְפִי גְדֹל**
24 **הַשְּׂדֵה הַנְּזָרָעַת וּלְפִי רֹב הָעֵלִין וְשִׁלּוּחַ הַיּוֹגְקוֹת**. ²⁰

20) הענפים הרכים.

25 **ט. כִּיצַד? שְׂדֵהוּ שְׁהֵיְתָה זְרוּעָה מִין תְּבוּאָה, וּבִקֵּשׁ**
26 **לְזָרַע בְּצֵדָה מִין תְּבוּאָה אַחֲרַת בְּשְׂדֵה אַחַת - מִרְחִיק**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27 זְרוּעָה חֲטִימִים³⁷ - מִתֵּר לוֹ לְזָרַע תֵּלֶם אֶחָד שֶׁל פֶּשֶׁתָן
28 בְּצַד חֲטִימִים שְׁלֹו סְמוּךְ לְשָׂדֵה חֲבֵרוֹ. שֶׁהֲרֹאָה יוֹדֵעַ
29 שְׂאִין דֶּרֶךְ הָעֵם לְזָרַע תֵּלֶם אֶחָד שֶׁל פֶּשֶׁתָן, וְלֹא
30 נִתְפַּנֵּן זֶה אֶלָּא לְבִדֵּק שְׂדֵהוּ אִם רְאוּיָה הִיא לְזָרַע
31 פֶּשֶׁתָן אִם לֹא, וְנִמְצָא פְּזוֹרֵעַ לְהִשְׁחָתְתָהּ³⁸. לְפִיכָף³⁹
32 אָסוּר לְזָרַע מִיֵּן אַחֵר בֵּין שְׁתֵּי שׁוּרוֹת אֵלוֹ שֶׁהֵן מִמִּין
33 אֶחָד עַד שְׂנִירְחִיק בְּתוֹךְ שְׁלֹו⁴⁰.

(37) השמיענו רבינו בזה, שאף על פי ששתי השדות ממיין אחד, ונראה כאילו זורע פשתן באמצע שדהו, שזה בוודאי אסור - ובכל זאת התירו. וכל שכן שמותר לזרוע פשתן בסוף שדהו, כשאין לחבירו שדה במקום זה. (38) ובזרוע להשחתה אין איסור כלאים. (39) וכל ההיתר הוא מפני שהכל יודעים שזהו כזרוע להשחתה, בשאר מינים שאין לומר כן - אסור. (40) אבל לצד חברו מותר לסמוך.

34 יח. הִיָּתָה שְׂדֵהוּ⁴¹ וּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁבְּצַדָּה זְרוּעִין שְׂנֵי
35 מִיָּנֵי תְּבוּאָה⁴² - לֹא יִזְרַע בֵּינֵיהֶם חֲרָדֵל וְחֲרִיעַ אֶפְלוֹ
36 תֵּלֶם אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהָעֵם זֹרְעִים מֵאֵלוֹ תֵּלֶם אֶחָד⁴³.
37 אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת זְרוּעִין שְׂנֵי מִיָּנֵי יִרְקוֹת -
38 מִתֵּר לְזָרַע בֵּינֵיהֶן חֲרָדֵל אוֹ חֲרִיעַ. שֶׁמִּתֵּר לְהַקְיֵף
39 חֲרָדֵל אוֹ חֲרִיעַ לְכָל מִיֵּן, חוּץ מִן הַתְּבוּאָה, מִפְּנֵי
40 שְׂאִיָּן מְזִיקִין אוֹתָהּ⁴⁴. וְכֵן אִם הִיָּתָה זְוִית⁴⁵ שֶׁל זָרַע
41 זֶה נוֹגַעַת בְּצִלְעַ שֶׁל זָרַע הָאֵחֵר בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ - הָרִי
42 זֶה מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נְרָאִין מְבַדְּלִין זֶה מִזֶּה. וְאִין
43 צָרִיף לִזְמַר, אִם הִיָּתָה זְוִית שֶׁל זָרַע זֶה נוֹגַעַת בְּזְוִית
44 שֶׁל זָרַע הָאֵחֵר; מִפְּנֵי שֶׁהֵן נְרָאִין כְּסוּף שְׂדֵה⁴⁶ שֶׁנִּגְעַ
45 כְּסוּף שְׂדֵה⁴⁷, שֶׁהוּא מִתֵּר בְּלֹא הִרְחָקָה וְלֹא הִבְדְּלָה,
46 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(41) כן פירש רבינו מה שאמרו שם פרק ב משנה ה: "אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע, אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע". (42) אף כאן השמיענו, שאפילו בשני מיני תבואה אסור לזרוע ביניהם חרדל וחריע, וכל שכן אם הם מין אחד, שבוודאי יחשדוהו שזורע באמצע שדהו. (43) למעלה פרק א הלכה ט כתב, שחרדל דרכו להזרוע שדות, וצריך עיון. (44) כלומר, החרדל והחריע אינם מזיקים לתבואה, ודרך העם לזרוע תלם אחד בין שני מיני תבואה, ולפיכך אסור. אבל בין שני מיני ירקות, שהחרדל והחריע מזיקים להם, מותר, שוודאי לא נתכוון אלא לבדוק שדהו. (45) שם משנה ז: "היה ראש תור חטיטם נכנס בתוך של שעורים מותר". (46) של האחד. (47) של בעל זרע אחר.

יום שלישי כ"ו כסלו ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר אם מותר לזרוע ב' שורות של קשואים זו בצד זו וב' ממין אחד ותלם באמצע. התלם או אמת המים שהם עמוקים טפח, כמה מינין זורע בה. רצה לעשות שדהו משר או קרחת מכל מין, ומה בין קרחת למשר. מיני ירקות שדרך

(27) שהרי שני המינים, שורות בודדות ולא שדות. [וכן מפורש בתוספתא "היו לו שתי שורות אחת זרועה חטיטם ואחת זרועה שעורים, מותר לעשות ביניהן תלם להיות זרוע אחת חיטה ואחת שעורה"].

1 יד. הִרְחִיק²⁸ בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִין הִרְחָקָה הֲרֹאּוּיָה לָהֶן,
2 וְהִיא מִיֵּן זֶה נוֹטָה עַל גְּבֵי מִיֵּן זֶה, בֵּין שְׁנִטְטָה
3 תְּבוּאָה עַל תְּבוּאָה אוֹ יִרְק עַל גְּבֵי יִרְק, אוֹ יִרְק עַל
4 הַתְּבוּאָה אוֹ תְּבוּאָה עַל הַיִּרְק - הַכֹּל מִתֵּר, שֶׁהִרִי
5 הִרְחִיק פֶּשְׁעוֹר. חוּץ מִדְּלַעַת יְוִנִית, שֶׁהִיא נִמְשַׁכֶּת
6 הַרְבֵּה. לְפִיכָף, אִם נִטְטָה - יַעֲקֹר מִלְּפָנֶיהָ, כְּמוֹ
7 שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(28) "תבואה נוטה על גבי תבואה, וירק על גבי ירק, תבואה על גבי ירק, ירק על גבי תבואה - הכל מותר".

8 טו. הִיָּה בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִים בּוֹרֵעַ²⁹ אוֹ נִירֵעַ³⁰ אוֹ גְּפָה³¹
9 אוֹ דֶרֶךְ³², אוֹ גֵּדֵר שֶׁהוּא גְבוּהַ עֲשָׂרָה טַפְחִים, אוֹ
10 חֲרִיץ שֶׁהוּא עֲמֹק עֲשָׂרָה טַפְחִים וְרֻחַב אַרְבָּעָה, אוֹ
11 אֵילָן שֶׁהוּא מִסֵּף עַל הָאָרֶץ הוּא³³, אוֹ סֵלַע שֶׁהוּא
12 גְבוּהַ עֲשָׂרָה טַפְחִים וְרֻחַב אַרְבָּעָה³⁴ - הָרִי זֶה מִתֵּר
13 לְסִמְךָ הַמִּין הָאֶחָד לְצַד אֶחָד מֵאֵלוֹ, וְהַמִּין הָאֵחֵר
14 לְצַד הַשְּׂנֵי. הוּאִיל וְאֶחָד מִכֹּל אֵלוֹ מְבַדְּלִין בֵּינֵיהֶן,
15 הָרִי הֵן נְרָאִים מְבַדְּלִין זֶה מִזֶּה.

(29) מקום שאינו חרוש וזרוע. ויש אומרים, שצריך שיהא בית רובע. והרדב"ז מפרש: בור חפור בקרקע ושיעורו כמו חריץ עמוק עשרה ורוחב ארבעה. (30) מקום חרוש. (31) גדר אבנים סדורות בלי טיט. (32) סתם דרך ארבע אמות רוחב. (33) הוא שידבקו ענפיו לארץ. והרע"ב פירש שאינו גבוה מן הארץ שלושה טפחים. (34) יש מפרשים, שרוחב זה הוא עובי. ואף על פי שגדר עביו כל שהוא, כנ"ל - בסלע שלא נעשה בידי אדם לשם גדר, החמירו.

16 טז. בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׂצָרִיף הִרְחָקָה אוֹ דְּבָר
17 הַמְּבַדְּלִי? בְּשִׁזְרַע בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ; אֲבָל אִם הִיָּתָה שְׂדֵהוּ
18 זְרוּעָה חֲטִימִים - מִתֵּר לְחֲבֵרוֹ לְזָרַע³⁵ בְּצַדָּה שְׁעוּרִים.
19 שְׁנֵאֲמַר: שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע כְּלָאִים - אִין הָאָסוּר אֶלָּא
20 שִׁיזְרַע שְׂדֵהוּ כְּלָאִים; שְׁלֹא נֶאֱמַר: הָאָרֶץ לֹא תִזְרַע
21 כְּלָאִים³⁶. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֶפְלוֹ זָרַע בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ
22 שְׁעוּרִים סְמוּךְ לַחֲטִימִים, וּמִשָּׁף זָרַע הַשְּׁעוּרִים עַד
23 שְׁסַמְכוֹ לְשָׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁהִיא זְרוּעָה שְׁעוּרִים - הָרִי זֶה
24 מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱרָאוּ הַשְּׁעוּרִים שְׁבִתוֹף שְׂדֵהוּ שֶׁהֵן סוּף
25 שְׂדֵה חֲבֵרוֹ.

(35) "שלו חטיטם ושל חבירו מין אחר, מותר לסמוך לו מאותו המין". (36) למד כן רבינו ממה שנאמר בספרא פרשת קדושים בעניין הרבעת בהמה: "אין לי אלא בהמתך כו' בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקותי תשמרו" ואילו בכלאי זרעים לא אמרו כן, הרי ש"שדך" ממעט של אחרים.

26 זז. הִיָּתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה חֲטִימִים, וּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ בְּצַדָּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ארבעה, שאם הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה, מפסיק הוא בפני עצמו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה טו, ועיין ר"ש שם. (14) כגון נקעים מלאים מים, אף-על-פי שאינם ראויים לזריעה (בבא בתרא קג.), ראה בר"ש ורע"ב.

ד. התלם¹⁵ או אמת המים שהן עמקים טפח¹⁶ - 25
זרעין לתוכו שלשה מיני זרעים: אחד על שפת
התלם מפן, ואחד מפן, ואחד באמצע. 26
27

(15) כלאים פרק ג משנה ב. (16) ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שאורך התלם ששה טפחים ורחבו כעמקו - טפח, וראה בחזון-איש. ואף-על-פי שבלי תלם, שיעור הרחקה טפח ומחצה (להלן הלכה ט) - אם יש תלם הקילו אפילו בטפח, וראה להלן הלכה יב שכן הוא בגבול.

ה. ומתיר לנטע¹⁷ שני מינין בתוך גמא אחת, ואפלו
קשות ודלעת¹⁸. והוא שיהיה מין זה נוטה מעל
שפת הגמא לכאן והמין האחר נוטה לצד השני,
וגראו נבדלין זה מזה¹⁹. וכן אם נטע²⁰ ארבעה מינין
בתוך הגמא והפכין לארבע רוחותיה - הרי זה מתיר. 28
29
30
31
32

(17) שם משנה ה. (18) במשנה שם: "נטע אדם קישות ודלעת בתוך הגומא" ומפרש רבינו: אפילו קישות ודלעת "שעליהם מתפשטים ומסתככים" (פירוש המשנה שם, וראה למעלה פרק ג הלכה יג). (19) כתב הרא"ש: "בתי כלאים החבאו ממני, ונסתרו מעיני, ונסתרו ממני עיקרי יסודותיה, היאך מותר לזרוע מיני זרעונים שהם כלאים בגומא אחת, והא תנן סוף פרק קמא הזורע חטה ושעורה כאחד הרי זה כלאים בשביל שהגומא עמוקה טפח, כל-שכן שנראה כחבוש, וצריך עיון". והר"י קורקוס הסביר: "שאינן כלאים אסורים אלא בזרע ככוונה לזרוע כלאים... אבל וכו' בהא דגומא שאינו זורעין בבת אחת ככוונה כלאים (אלא להטותם זה לצד זה וזה לצד זה) אינו חשוב כלאים". (20) ירושלמי שם פרק ג סוף הלכה ד.

ו. הרוצה לזרוע²¹ שדהו משרש²² משך מפל מין ומין
- מרחיק בין²³ כל משך ומשרש שתי אמות על שתי
אמות, ומצד והולף עד שלא ישאר ביניהן בסוף
המשך אלא כל שהוא; שהרי הן נראין שלא נזרעו
בערבוביא²⁴. 33
34
35
36
37

(21) שם פרק ב משנה ו. (22) מקום ארוך (פירוש המשנה), כלומר, ערוגה ארוכה, ומישר מלשון שורה (מלאכה שלמה), וראה להלן הלכה ח. (23) ירושלמי שם פרק ב הלכה ד: "רבי זירא בשם ר' חייה, רובה עושה שתי אמות על שתי אמות ומיצר והולך אפילו כל שהוא". (24) כן הוא גם בזורע שורה לצד שדה (למעלה פרק ג הלכה יב), שאין צורך בתלם מפולש בין המינים, עיין שם.

ז. רצה לעשות שדהו²⁵ קרחת²⁶ קרחת מפל מין
ומין - לא יעשה בתוך כל בית סאה יתר על תשע
קרחות, כל קרחת מהן בית רבע²⁷; ונמצא רחוק בין
קרחת וקרחת קרוב לעשר אמות פחות רביע²⁸, שכל
בית סאה חמשים על חמשים²⁹. 38
39
40
41
42

לזרוע מהם מעט מעט. ערוגות ששה על ששה. הרוצה למלאות גינתו מיני ירקות ולא ירחיק ביניהם.

פרק רביעי

א. מתיר לזרוע² שתי שורות זו בצד זו של קשואין,
ושתי שורות בצדן של דלועין³, ושתי שורות של
פול המצרי⁴, ותלם בין כל מין ומין⁵. אבל לא יזרע
שורה אחת של קשואין ושורה אחת של דלועין⁶
ושורה אחת של פול המצרי, אף על פי שהתלם
מבדיל בין כל מין ומין; מפני שמיינין אלו עליהם
שלשה ארביין ונמשכין ומסתככין, ואם זרען שורה
בצד שורה - יתערב הפל⁷, ונראו פנזרעין בערבוביא. 1
2
3
4
5
6
7
8

(2) כלאים פרק ג משנה ד. (3) שהרי הקשואין והדלועין הם כלאים זה בזה, כמו שנראה להלן הלכה ה, וכו' יהודה ור' שמעון ולא כר' מאיר בתוספתא כלאים פרק א הלכה א. וראה ב'תוספות' רבינו ידידיה, תלמיד ר"י מפריש, למועד קטן חלק א עמ' כ הערה 7. (4) אף-על-פי שלענין כלאי הכרם אינו כלאים, ראה להלן פרק ה הלכה יט, מפני שאינו ירק אלא מין זרעים - נראה שבכלאי זרעים אסור אפילו זרעים, ולא רק ירק, וראה למעלה פרק ה הלכה ח, ופרק ג הלכה ו. (5) במשנה לא נזכר תלם, אבל למדו רבינו ממה שנאמר למעלה פרק ג הלכה יב שבשורה צריך להרחיק שיעור תלם. ועיין ר"ש, ותספות לשבת פה: דיבור-המתחיל איתביה. (6) משנה שם. (7) כן הוא בשבת שם.

ב. היתה שדהו זרועה⁸ מין ממיני ירקות, ובקש
לזרע בתוכה שורות שורות של דלועין - עוקר מן
הירק מקום שזרע בו שורה של דלועין ומבדיל
בינה ובין הירק בתלם⁹, ומניח מן הירק רחב שתיים
עשרה אמה ועושה שורה שניה של דלועין, ומבדיל
בינה ובין הירק בתלם, וכן עד מקום שירצה;
שנמצא בין כל שתי שורות של דלועין שתיים עשרה
אמה¹⁰. אבל פחות מפן - אסור, מפני העלין
שמסתככין מפן ומפן בירק שביניהם, ונראה הפל
פאלו נזרע בערבוביא. 9
10
11
12
13
14
15
16
17
18

(8) שם משנה ו, כדעת חכמים. (9) ראה למעלה הלכה א. (10) ורוחב שני התלמים לא חשוב, מפני שאין לו מידה מסוימת. ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שרוחבם כעומקם), ועוד שאינם מפולשים, שהרי אין אורכם אלא ששה טפחים בלבד, כמפורש שם, וראה בר"י קורקוב.

ג. היתה שורה של דלעת זרועה, אפלו דלעת
יחידית¹¹, ובא לזרע בצדה תבואה - מרחיק בית
רבע; שהרי נמשכו עליה והחזיקה מקום גדול. וכל
דבר שיהיה בתוך בית רבע¹² שמרחיקין בין שני
המינין - עולה מן המדה, כגון הקבר והסלע¹³
וכיוצא בהן¹⁴. 19
20
21
22
23
24

(11) שם משנה ז: "ולדלעת יחידית נותנים לה בית רובע". (12) שם פרק ב משנה י. (13) שאינו גבוה עשרה ורחב

קמב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ו כסלו - ספר זרעים - הלכות כלאים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

40 מימרא של רב שם. 41) כן היא לפי מסקנת הגמרא (שם:); שאף אם אינו ממלא את הקרנות אסרו, שמא ימלא את הקרנות (כסף-משנה). וראה להלן הי"א. 42) שם לדעת שמואל. וראה למעלה פ"ג ה"ה. 43) כרב אסי שם.

יא. וְאָסוּר לְזַרְעַ 44 חוץ לְעֲרוּגָה בְּלֹא תֵלֶם וּבְלֹא 20 נְטִיָּה וְאֶפְלוּ פִּנְגָד הַקְּרָנוֹת שֶׁל עֲרוּגָה שְׂאִין בְּהֵן 21 זָרַע; 45; גִּזְרָה שְׂמָא יִזְרַע אַרְבַּעַת הַמִּינִין בְּאַרְבַּע זָוִיּוֹת 22 עֲרוּגָה 46, וְיִזְרַע מִינִין אַחֲרֵיהֶם חוּצָה לָהּ פִּנְגָד הַזָּוִיּוֹת, 23 וְנִמְצָא הַכֹּל כַּמְעַרְבּ. 24

44) שם. 45) כמו הציור הזה: 46) כמו הציור הזה:

יב. הֵיטָה הָעֲרוּגָה שֶׁשָּׂה עַל שֶׁשָּׂה וְהִיָּה לָהּ 47 גְבוּל 48 גְבוּתָה טַפְחָה 49 וְרָחֵב טַפְחָה 50 סָבִיב - מִתָּר לְזַרְעַ 26 בַּה אֶפְלוּ שְׂמוּנָה עֶשֶׂר מִינִין, שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גְּבוּל 27 וּגְבוּל וְשֶׂשָׁה בְּאֲמָצַע 51, וְיִרְחִיק בֵּין כָּל מִין וּמִין 28 טַפְחָה וּמְחָצָה 52. וְלֹא יִזְרַע רֹאשׁ הַלְּפֶת 53 בְּתוֹךְ 29 הַגְּבוּל, שְׂמָא יִמְלֵאָהּ 54. יוֹתֵר 55 עַל זֶה - לֹא יִזְרַע. 30

47) כלאים פרק ג משנה א. 48) גדר קטן. 49) משנה שם. 50) שבת פה. 51) כר' יהודה במשנה שם. 52) ראה למעלה הלכה ט. 53) שעליו גדולים (וראה למעלה פ"א ה"ט). 54) בכלאים שם: "מפני שהוא ממלאהו", ועיין ר"י קורקוס. 55) משמונה עשר מינים, וראה למעלה הלכה ט.

יג. וְאָסוּר לְזַרְעַ בְּעֲרוּגָה מִינֵי זָרְעִים 56 בְּעֲנָן זֶה, 31 מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין כְּלֵאִים. אֲבָל מִינֵי יִרְקוֹת, הוֹאִיל 32 וְאִין דְּרָךְ בְּנֵי אָדָם לְזַרְעַ מִהֵן אֲלֵא מְעַט מְעַט - הֲרִי 33 זֶה מִתָּר, כְּמוֹ שְׂבָאֲרוּנֵי 57. 34

56) שם משנה ב. 57) בהלכה ט.

יד. גְּבוּל שֶׁהִיָּה גְבוּתָה טַפְחָה 58 וְזָרַעוּ בּוֹ מִינֵין הַרְבֵּה 35 כְּמוֹ שְׂבָאֲרוּנֵי, וְנִתְמַעַט מִטַּפְחָה מֵאַחַר שְׁנֵי זָרְעֵי 59 בּוֹ - 36 כָּשֶׁר, שֶׁהִיָּה כָּשֶׁר מִתְחַלְתֵּי 60. 37

58) משנה שם. וגם רחבו היה טפח (למעלה הלכה יב). 59) ואם נתמעט הגבול קודם שנזרעו, אסור לזרוע מין אחר. 60) שמתחילה היה הפסק, ואין כאן משום מראית עין.

טו. הַרְוּצָה לְמֵלֵאת 61 כָּל גִּנְתּוֹ מִינֵי יִרְקוֹת רַבִּים וְלֹא 38 יִרְחִיק בֵּינֵיהֶם - עוֹשֶׂה כָּל הַגִּנָּה עֲרוּגוֹת מְרַבְּעוֹת, 39 אֶפְלוּ שֶׂשָׁה עַל שֶׂשָׁה, וְעוֹשֶׂה כָּכֵל עֲרוּגָה חֲמִשָּׁה 40 עֲגוּלִין, אַרְבַּעַה בְּאַרְבַּע רִחוּתֵיהֶּ וְאֶחָד בְּאֲמָצַע, 41 וְזָרַע מִין כָּכֵל עֲגוּל, וְזָרַע אַרְבַּעַה מִינִים אַחֲרֵיהֶם 42 בְּאַרְבַּעַה קְרָנוֹת עֲרוּגָה. נִמְצָאוּ תְּשֻׁעָה מִינִין כָּכֵל 43 עֲרוּגָה וְהֵן נִרְאִין מְבֻדְּלִין זֶה מִזֶּה. וְאִינוּ מִפְּסִיד 44 אֲלֵא מֵה שְׂבִין הָעֲגוּלִין בְּלִבָּד, שֶׁהוּא מְנִיחוֹ חֲרִיב 45 כְּדֵי שִׁירָאוּ הָעֲגוּלִין מְבֻדְּלִין מִן הַקְּרָנוֹת וּמְבֻדְּלִין זֶה 46 מִזֶּה. וְאִם רָצָה שְׂלֵא יִפְסִיד כְּלוּם: אִם הָיוּ הָעֲגוּלִין 47 זָרְעִים שְׂתֵי - זָרַע מֵה שְׂבִינֵיהֶן עֲרִיב, וְאִם הָיוּ 48

25) שם משנה ט. 26) חלק מן הארץ מרובע (פירוש המשנה). ש"מקרח את שדהו ממין הזרוע בו לזרוע בו ממין אחר" (רא"ש, ועיין ראב"ד וכסף-משנה). 27) שהוא כעשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש (למעלה פרק ג הלכה ט). ועיין שם בהערות. 28) אין זה מדוייק. ובפירוש המשנה כתב: "תשע אמות ושלש חמישיות וחצי חומש". 29) שהם ביחד אלפיים וחמש מאות אמה.

1 ת. ומה בין המשור לקרחת? שהמשור ארוך 30 2 והקרחת מרבעת 31.

30) והוא רק שורה אחת, ובשורה די בהרחת שתי אמות על שתי אמות בראש השורה. 31) וזו היא שדה, ולפיכך צריכים להרחיק יותר.

3 ט. מיני ירקות 32 שאין דרך בני אדם לזרע מהם 3 אלא מעט מעט, כמו שבארנו 33 - מתר לזרע מהם 34 אפלו חמשה מינין בתוך ערוגה אחת שהיא ששה 5 טפחים על ששה טפחים 35. והוא שיזרע ארבעה 6 מינין בארבע רוחות הערוגה ואחד באמצע, וירחיק 7 בין מין ומין כמו טפח ומחצתה 36, כדי שלא יינקו 37 זה מזה. אבל יותר על חמשה מינין - לא יזרע, אף 9 על פי שמרחק בניהם 38; לפי שמינין הרבה 10 בערוגה פזו הרי הן פנטועין בערבוביא 39. 11

32) שם פרק ג משנה ב: "כל מין זרעים אין זורעים בערוגה, וכל מין ירקות זורעין בערוגה", ופירש שם: "הירקות יזרעו מהם מעט, ועל כן הן נזרעות ערוגות, ומיני זרעים שיזרעו מהם שדה גדולה - אין זורעין אותה ערוגות". 33) למעלה פרק א הלכה ט. 34) שם משנה א. 35) משנה שם. 36) שזהו שיעור יניקה של זרעים. ואף-על-פי שרשיהם מתפשטים שלשה טפחים (בבא בתרא יז.) - אינם יונקים אלא טפח ומחצה בלבד (ר"ש שם). ולא חששו אלא שלא יינק כל מין מעיקרו של המין האחר, אבל מה שהם יונקים כל אחד מהיניקה של האחר לא איכפת לנו, ולפיכך אין צריך להרחיק שלשה טפחים בין שני המינים, אלא טפח ומחצה בלבד (כסף-משנה). ונראה מדברי רבינו, שאין כאן היתר על-פי "ראש תורה" (ראה למעלה פ"ג הי"ח), אלא צריך הרחקה טפח ומחצה. ומסתבר כי רבינו פסק "אין ראש תורה בערוגה" (שבת פה:); בין מערוגה ובין בתוך הערוגה עצמה (ראה חזון-איש). והציור לפי זה הוא: 37) בשבת פה. "וקים להו לרבנן דחמשא (זרעים) בשיתא (טפחים) לא ינקי מהדרין". 38) טפח ומחצה. 39) כן הוא בתוספות שם דיבור-המתחיל וקים.

12 י. במה דברים אמורים? בערוגה שהיא בחרבה 40 13 ואין שם זרע חוצה לה; אבל ערוגה בין ערוגות - 14 אסור לזרע בה חמשה מינין; שאם יזרע בכל רוח 15 מערוגה זו ובכל רוח מערוגותיה שסביבותיה - 16 יראה הכל כמעורב 41. ואם הט"ה 42 עליו שבערוגה זו 17 לכאן ועליו שבערוגה שבצדה מכאן, עד שיראו 18 מבדלים - מתר. וכן אם עשה תלם 43 בין כל ערוגה 19 וערוגה - מתר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ז כסלו - ספר זרעים - הלכות כלאים קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28 ו. אין אסור משום פלאי הפךם אלא מיני תבואה
29 ומיני ירקות בלבד; אבל שאר מיני זרעים - מתר
30 לזרעם בכרם, ואין צריך לומר שאר אילנות.

31 ז. אסור לזרע ירקות או תבואה בצד הגפנים או
32 לטע גפן בצד הירק או תבואה. ואם עשה כן, אף
33 על פי שאינו לוקה - הרי זה קדש, ונאסרו שניהם
34 בהנאה, הירק או התבואה או הגפנים, ושורפין את
35 שניהן; שנאמר: פן תקדש המלאה הזרע. ואפלו
36 הקש של תבואה והעצים של גפנים האלו - אסורין
37 בהנאה ושורפין אותם. ולא יסיק בהן תנור וכירים
38 ולא יבשל בהם פעת שרפתן.

39 ח. אחד הנוטע ואחד המקיים, בין שראה פלאים
40 צמחו בכרמו והניחם הרי זה קדש. ואין אדם
41 מקדש דבר שאינו שלו. לפיכך, המספך גפנו על
42 גפי תבואתו של חברו - קדש גפנו ולא נתקדשה
43 התבואה. ספך גפן חברו על תבואתו - קדש תבואה
44 ולא קדש גפן חברו. ספך גפן חברו על תבואת
45 חברו - לא קדש אחד מהן. ומפני זה, הזרע פרמו
46 בפשיעית - לא קדש.

47 ט. הרואה פלאים בכרם חברו וקימן - הרי זה
48 הרואה אסור בהניתן, וכל אדם מתרין בהן. ואלו
49 קימן בעל הפךם - הדיה מקדש אותן לכל אדם, כמו
50 שבארנו.

51 י. האנס שזרע פלאים בכרם חברו: אם נשתקעו
52 הבעלים, אף על פי שלא נתאשו - הרי זה קדש
53 מן התורה; ואם לא נשתקעו הבעלים, אף על פי
54 שנתאשו - אינו מקדש אלא מדברי סופרים.

55 יא. הרוח שעקרה פירות הגפן ושלחה אותן על
56 התבואה - יגדד אותן מיד. ואם ארעו אנס ולא
57 סלקן - הרי אלו מתרין ולא נתקדשו.

58 יב. אנס שזרע הפךם - פשיעא האנס יקצר הזרע
59 מיד, ואפלו בחלו של מועד. ואם לא מצא פועלים
60 - יוסיף להן עד שליש בשכרן. בקשו ממנו יותר
61 מכן או שלא מצא פועלים - הרי זה מבקש בנחת
62 וקוצר. ואם נשתהא הזרע עד שהגיע לעונת שיקדש
63 - הרי זה יקדש ויאסרו שניהם.

64 יג. מאימתי תבואה או ירק מתקדשין? משישרישו.
65 ענבים - משיעשו כפול הלכן. שנאמר: המלאה
66 הזרע אשר תזרע ותבואת הפךם - עד שייזרע זה
67 ויהיה זה תבואה. אבל תבואה שביבשה כל צרפה
68 וענבים שבשלו כל צרפן - אינן מתקדשות. [פיצד?]

1 זרועין ערב - זרע מה שביניהן⁶² שתי, פדי שיראו
2 מבדלין.

61 מימרא של ר' יוחנן בשבת פה: 62 מימרא של רב
אשי שם.

3 טז. מכל אלו הדברים נתבאר לך, שבזמן שיש בין
4 שני המינין הרחקה הראויה להם פדי שלא יינקו זה
5 מזה - אין חוששין למראית העין, כמו שבארנו⁶³;
6 ובזמן שיראו מבדלים זה מזה⁶⁴ - אין חוששין
7 ליניקתן אפלו הן זה בצד זה, כמו שנתבאר עתה.

63 בהלכה ט. 64 ראה למעלה הלכה ה, ובפרק ג הלכה
טו והלכה יח.

יום רביעי כ"ז כסלו ה'תשע"ו

פרק חמישי

1 יבאר הזרע ב' מיני תבואה או ירקות עם זרע הכרם.
בכמה מינין חייב מן התורה בכלאי הכרם. ואם נוהג בחוצה
לארץ. המסכך גפנו על גבי תבואתו של חברו והרואה
כלאים בכרם חברו. הרוח שעקרה פירות הגפן ושלחה
אותה על התבואה. מאימתי תבואה או ירק מתקדשין.
והמקיים דבר שכמוה מקיימין העם באותו מקום. איזהו
נקרא ירק. והרואה ירק בכרם ואמר: כשאגיע אליו אלקטנו.
ואם אסור להעביר עציץ נקוב בתוך הכרם.

8 א. הזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם
9 זרע הפךם - הרי זה לוקה שתיים: אחת משום שדך
10 לא תזרע פלאים, ואחת משום לא תזרע פרמך
11 פלאים.

12 ב. ואינו לוקה משום זרע פלאי הפךם עד שייזרע
13 בארץ ישראל חטה ושעורה וחרצן במפלת יד. וכן
14 אם חפה אותם בעפר - לוקה. וכן אם זרע שני מיני
15 ירק וחרצן או זרע אחד ירק וזרע אחד מין תבואה
16 וחרצן במפלת יד - הרי זה לוקה.

17 ג. ואינו חייב מן התורה אלא על קנפוס ולוף
18 וכיוצא בהן מזרעים שנגמרים עם תבואת הפךם,
19 אבל שאר הזרעים אסורים מדבריהם. וכן אסור
20 מדבריהם לזרע פלאי הפךם בחוצה לארץ.

21 ד. ולמה אסרו פלאי הפךם [בחוצה לארץ ולא
22 אסרו פלאי זרעים]? מפני שפלאי הפךם חמורין
23 הם, שאם נזרעו בארץ ישראל - הרי הן אסורין
24 בהנאה, וכיון שהן אסורין בהנאה בארץ אסור
25 לזרען בחוצה לארץ.

26 ה. ואין עודרין עם הנכרי בכלאים, אבל עוקרין
27 עמו, פדי למעט התפלה.

- 1 תבואה שיבשה כל צרפה וכא ונטע גפן בתוכה, וכן
 2 ענבים שבשלו כל צרפן וזרע תבואה או ירק בצדו,
 3 אף על פי שזה אסור - אינן מתקדשות].
- 4 **יד.** פרום שלא הגיעו ענביו להיות פפול הלכן אלא
 5 עדין הן בסור, וזרע בתוכו ירק או תבואה והשרישו
 6 - הרי זה לא קדש. ואף על פי כן, קונסין אותו
 7 ואוסרין הזרע; אבל הבסור - מתר. ואם עקר הזרע
 8 קדם שיעשו הענבים פפול הלכן - הרי זה מתר
 9 בהנהיגה. מקצתן נעשו פפול הלכן ומקצתן לא נעשו;
 10 את שנעשו - נתקדשו, ואת שלא נעשו - מתרין.
- 11 **טו.** ענבים שנעשו פפול הלכן וזרע בצדן תבואה
 12 או מיני ירקות, ולקט הזרע קדם שישריש - הרי זה
 13 מתר בהנאה. ואם השריש - אסור.
- 14 **טז.** גפן שיבשו העלין שלה ונפלו, בדרך שתיבש
 15 הגפן בימי הקור - אסור לזרע בצדה ירק או תבואה;
 16 ואם זרע - לא קדש. וכן הזרע בעציץ שאינו נקוב
 17 המנחם בפרם - לא קדש, ומפין אותו מכת מרדות.
 18 אבל עציץ נקוב - הרי הוא בארץ.
- 19 **יז.** הנה עובר בפרם ונפלו ממנו זרעים, או שיצאו
 20 עם הזבלים או עם המים, או שהיה זרע או זורה
 21 בשדה לכן וסערתו הרוח לאחוריו ונפלו הזרעים
 22 בפרם, וצמחו - הרי זה לא נתקדש; שנאמר: אשר
 23 תזרע - וזה לא זרע. והיב לעקר פשיראה; ואם קימן
 24 - הרי זה קדש. סערתו הרוח לפניו ורואה הזרעים
 25 שנפלו לפרם - הרי זה פזורע. וכיצד יעשה? אם
 26 צמחו העשבים - יתפכם במחרשה ודיו. ואם
 27 מצאן שנעשו אביב - ינפץ אותו אביב פדי
 28 להשחיתו, שהכל אסור בהנאה. ואם מצאה
 29 שנעשית דגן - הרי זו תשרף. ואם ראה אותן
 30 וקימן - הרי אלו ישרפו עם הגפנים הסמוכות
 31 להן.
- 32 **יח.** הרואה בפרם עשב שאין דרך בני אדם לזרעו,
 33 אף על פי שהוא רוצה בקיומו לבהמה או לרפואה
 34 - הרי זה לא קדש, עד שיקים דבר שפמיהו מקימין
 35 רב העם באותו מקום. כיצד? המקים קוצים בפרם
 36 בערב, שרועים בקוצים לגמליהם - הרי זה קדש.
- 37 **יט.** הארוס והקיסוס ושושנת המלך ושאר מיני
 38 זרעים - אינן כלאים בפרם. הקנבוס והקנרס וצמר
 39 גפן - הרי הן כלאים מיני ירקות ומקדשים בפרם.
 40 וכן כל מיני דשאים שעולין מאליהן בשדה - הרי
 41 הן מקדשין בפרם. ופול המצרי - מין זרעים הוא
- 42 **יא.** הקנים והנרד והאטדין - מיני אילן
 43 הן ואינן כלאים בפרם.
- 44 **כ.** זה הפלל: כל המוציא עלין מעקרו - הרי זה
 45 ירק, וכל שאינו מוציא עלין - הרי זה אילן. והצלף
 46 - אילן לכל דבר.
- 47 **כא.** הרואה ירק בפרם ואמר: כשאגיע לו אלקטנו
 48 - מתר. הגיע לו ועבר מעליו ואמר: כשאחזר לו
 49 אלקטנו, אם שיה עד שהוסיף אחד ממאמנים - הרי
 50 זה קדש.
- 51 **כב.** וכיצד משערין שעור זה? רואין, אם נחתך
 52 ירק זה או מין תבואה זה מן הארץ, בכמה זמן
 53 ייבש. הגע בעצמך שייבש עד שלא תשאר בו לחה
 54 במאה שעה, אם נשתהה בארץ משהגיע לו חצי
 55 שעה - הרי הוסיף במאמנים לאסור; ואם שיה פחות
 56 מחצי שעה - מתר.
- 57 **כג.** אסור לעבר בעציץ נקוב שזרוע בו ירק בתוף
 58 הפרם. ואם הניחו תחת הגפן ונשתהה שם בארץ
 59 פדי להוסיף אחד ממאמנים - הרי זה קדש.
- 60 **כד.** בצל שנטעו בפרם, ואחר כך נעקר הפרם,
 61 ואחר כך צמחו בצלים מן העקר הנטוע, אף על פי
 62 שרבו הגדולים על עקרו במאמנים - הרי אותו העקר
 63 באסור; שאין גדולי התר מעלין את העקר האסור.

יום חמישי כ"ח כסלו ה'תשע"ו

פרק ששיו

1) יבאר הזורע ירק או תבואה בכרם או המקיימו. ודין כמה גפנים יקדש. מי שהיה שדהו ירק או תבואה ונמלך ליטע בה גפנים או איפכא. המבריך את הגפן בארץ והזורע תחת מותר האפיירות. המתח זמורה מאילן לאילן.

- 64 **א.** הזורע ירק או תבואה בפרם, או המקיימו עד
 65 שהוסיף במאמנים² - הרי זה מקדש מן הגפנים
 66 שפכיבותיו שש עשרה אמה³ לכל ריח. ועגלות⁴ ולא
 67 מרבעות. ורואין כל העגול שרחבו שתים ושלושים
 68 אמה כאלו הוא פלו מלא ירק⁵, וכל גפן שתהיה
 69 בתוף עגול זה - נתקדשה עם הירק, וכל שחוזן
 70 לעגול - אינן מתקדשות.

2) בכרם שהיה מקודם, אבל הירק או התבואה, שנזרעו עכשיו באיסור - נאסרו מיד בהשרשה. 3) אף על פי שהזורע ירק או תבואה סמוך לכרם אינו מקדש אלא שתי שורות: השורה הסמוכה והשורה שלפנים הימנה - בוורע בתוך הכרם וגפנים סביב לה, החמירו, ונתנו לו דין של

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ח כסלו - ספר זרעים - הלכות כלאים קמח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נראה מדבריו שילדה פחותה מטפח אין דינה ככרם, אף על פי שיש בה שיעור אילנות בכרם, אבל מדין גפן יחידית אינה יוצאה, ויש להרחיק שישה טפחים לפחות, כדין זורע על יד הגפן]. (11) שאז נחשב הוא ככרם.

קרחת הכרם שדינו בשש עשרה אמה. (4) וראה בפרק י"ב מהלכות שבת הלכה יח, שלענין שבת חושבים אותן מרובעות, ויש שם הוספה של אמה ושלושה חומשי אמה, כפי הכלל ש"כל אמה ברבוע - אמה ושני חומשין באלכסון". (5) מקור דברים אלו בירושלמי "שתהא האמצעית עגולה ירק".

ה. שְׁתֵּי גִּנּוֹת זֹז עַל גִּבּ זֹז: הַתְּחַתּוֹנָה עֲשׂוּיָה פָּרִם 19
- זֹרַע אֶת הָעֲלִיּוֹנָה עַד שֶׁהוּא מְגִיעַ לְאֹיֵר עֲשָׂרָה 20
טְפָחִים קְרוֹב לְפָרִם; שְׁאֹיֵר עֲשָׂרָה טְפָחִים סְמוּךְ 21
לְפָרִם אוֹ לְגֶפֶן יְחִידִית - אֲסוּר לְזַרְעָהּ בּוֹ זְרָעִים. 22
וְאִם הִיְתָה הָעֲלִיּוֹנָה עֲשׂוּיָה פָּרִם - הָרִי זֶה זֹרַע אֶת 23
הַתְּחַתּוֹנָה עַד שֶׁהוּא מְגִיעַ לְמִטָּה מְשֻׁלְּשָׁה טְפָחִים 24
מֵעֵקֶר הַגֶּפֶןִים. 25

ב. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כִּשְׁהִיָּה בֵּין שְׁתֵּי הָעֲגוּל 1
הַזֶּה? וּבֵין שְׁוֹרוֹת הַגֶּפֶנִים שְׁחֹצְצָה לוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע 2
אֲמוֹת; אֲבָל אִם הָיָה בֵּינֵיהֶם אַרְבַּע אֲמוֹת מְצַמְצָמוֹת 3
אוֹ פְּחוֹת - רוֹאִין אֶת הָעֲגוּל כְּאִלוֹ הַגִּיעַ לְשׁוֹרָה 4
הַסְּמוּכָה לוֹ, וְכֵאלוֹ רֹחַב הָעֲגוּל אַרְבַּעִים אֲמָה; 5
וְרוֹאִין, כֹּל גֶּפֶן שֶׁתְּפַל בְּתוֹךְ עֲגוּל זֶה שֶׁל אַרְבַּעִים 6
אֲמָה - הָרִי הִיא מְתַקְדָּשֶׁת. 7

(12) אבל אינו נאסר.

ו. מִי שֶׁהִיְתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרֵק אוֹ תְּבוּאָה, וְנִמְלָךְ 26
לְטַע בָּהּ גֶּפֶנִים - הוֹפֵךְ אֶת הַזְּרָעִים בְּמַחְרָשָׁה 27
וְאַחֵר כֶּף נוֹטֵעַ, וְלֹא יִטַּע וְאַחֵר כֶּף יִתְפֹּךְ. הִיְתָה 28
נְטוּעָה גֶפֶנִים, וְנִמְלָךְ לְזַרְעַ בָּהּ זְרָעִים - מְשַׁרֵּשׁ אֶת 29
הַגֶּפֶנִים וְאַחֵר כֶּף זֹרַע אֶת הַזְּרָעִים. וְאִם רָצָה לְקַץ 30
אֶת הַגֶּפֶנִים עַד שֶׁלֹּא יִשְׁאָר מֵהֶן אֶלָּא פְּחוֹת מִטְּפַח 31
סְמוּךְ לְאַרְצָן - הָרִי זֶה מְתָר לְזַרְעָהּ 14 וְאַחֵר כֶּף יִחְזוֹר 32
וְיִשְׁרֵשׁ אֶת הַנֶּשֶׁאֵר בְּאַרְצָן מִן הַגֶּפֶנִים. 33

6) כלומר, חוץ לעיגול הנ"ל, שמידתו שלושים ושתיים על שלושים ושתיים. (7) למד זאת רבינו ממה שנאמר שם במשנה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים הרי מקדש ארבעים וחמישה גפנים. אימתי, בזמן שהיו נטועות על ארבע ארבע או על חמש חמש". וכשהן נטועות על חמש חמש אמות אין שם אלא שלושים ושבע גפנים. ומתוך זה הכריע שגם הגפנים שחוץ לעיגול, אם אינן רחוקות אלא ארבע אמות בלבד, הן נאסרות.

13) לפי מה שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה יג צריך גם התלעה לפני ההיפוך. (14) [ואף על פי שילדה פחותה מטפח כתב רבינו שאם כל הכרם כן הרי זה מקדש, וראה למעלה שכתבנו שם שמה שכתב "אינה מקדשת" היינו בתורת כרם, אבל בתורת גפן יחידית היא מקדשת - כאן כיוון שקצץ עד פחות מטפח, גילה דעתו שאינו רוצה בכלאים, ולפיכך מותר].

ג. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזֹרַע אוֹ מְקַדֵּשׁ תוֹךְ 8
הַפָּרִם; אֲבָל הַזְּרוּעַ חוּץ לְפָרִם וְסְמוּךְ לוֹ - הָרִי זֶה 9
מְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי שְׁוֹרוֹת 8 שֶׁל גֶּפֶנִים הַסְּמוּכוֹת לְזַרְעַ בְּאַרְךָ 10
כֹּל הַזְּרָע, וְיֹתֵר אַרְבַּע אֲמוֹת חוּץ לְזַרְע, וּמְתַקְדָּשׁ מִן 11
הַזְּרָע רֹחַב אַרְבַּע אֲמוֹת בְּאַרְךָ כֹּל הַשְּׁוֹרָה שֶׁל פָּרִם. 12
וְאִם זָרַע בְּצַד גֶּפֶן יְחִידִית - אֵינּוּ מְקַדֵּשׁ מִן הַזְּרָע 13
אֶלָּא שֹׁשֶׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ. 14

(8) כדעת בית הלל.

ז. הַמְּבַרֵּיךְ 15 אֶת הַגֶּפֶן בְּאַרְצָן, אֶפְלוֹ הַבְּרִיכָה בְּתוֹךְ 34
הַדְּלַעַת שֶׁיִּבְשֶׁה וְנִעְשֶׂת כְּסִילוֹן אוֹ בְּתוֹךְ סִילוֹן שֶׁל 35
חֲרָשׁ 16: אִם הָיָה הָעֵפֶר עַל גִּבָּה שְׁלֻשָׁה טְפָחִים אוֹ 36
יֹתֵר - הָרִי זֶה מְתָר לְזַרְעַ עַל גִּבָּה; וְאִם הָיָה עַל 37
גִּבָּה פְּחוֹת מִזֶּה - אֲסוּר לְזַרְעַ עַל גִּבָּה, וּמְתָר לְזַרְעַ 38
בְּצִדָּהּ 17. 39

ד. יְלֵדָה פְּחוֹת מִטְּפַח - אֵינָה מְקַדֵּשֶׁת אֶת הַזְּרָעִים 9.
בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁתִּים כְּנָגַד שְׁתֵּים וְאַחַת 16
יוֹצֵאָה זָנְבִי 10; אֲבָל אִם הָיָה כֹּל הַפָּרִם כֶּן - הָרִי זֶה 17
מְקַדֵּשׁ 11. 18

9) רש"י (שם) פירש, שהמדובר בשאר מיני זרעים שאינם אסורים אלא מדרבנן וכשהגפנים פחותים מטפח לא גזרו חכמים. אבל בקנבוס ולוף שהם אסורים מן התורה - אסור גם בילדה פחות מטפח, ולדעת ר"י קורקוס, כן היא דעת רבינו שהעתיק לשון הגמרא: "אינה מקדשת את הזרעים". והכסף משנה והרדב"ז כתבו, שכיוון שרבינו לא חילק בין זרעים לזרעים, נראה שאפילו קנבוס ולוף, שהם אסורים מן התורה, אינם מתקדשים על ידי ילדה פחות מטפח. (10) שדינם ככרם קטן. [ונהנה בגמרא (סוטה שם) אמר עוד ר' אליעזר בן יעקב: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותיה כו' והני מילי שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב" וכתב רבינו בפרק י מהלכות מעשר שני הלכה יט: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה", ומכיון שכאן בהלכות כלאים לא כתב רבינו "בנטיעה אחת או בשתיים כנגד שתיים וכר",

(15) והוא שיטמיננה בארץ. כלומר: כל הגפן טמונה בארץ, ואין ערבוביא למעלה. ולדעת הרא"ש לא אסרו אלא במבריך, שכבר היה שם אילן על הענף, אבל הרכבת שרשים בשרשים אינה אסורה. אבל דעת רבינו שגם הרכבת שרשים בשרשים אסורה. [וראה שם שכתבנו שלדעת רבינו נקטו "המבריך" לרבותא, שאפילו במבריך ענפים יש חשש של הרכבה, וכל שכן בשרשים שהם רכים יותר, אולם במבריך לא אסרו אלא בגפן, שענפיה רכים, אבל בשאר אילנות שענפיהם קשים לא אסרו]. (16) אבל בסילון של מתכת אין השרשים עוברים. (17) ברייתא בבבא בתרא יט: "אבל זורע את הצדדין אילן ואילך", שאין השרשים מתפשטים לצדדים, לא השרשים של התבואה, ולא השרשים של הגפן.

24 אֵילָן מֵאֵכֶל וְעוֹשֶׂה אֶפְיִירוֹת לְגֶפֶן. וְאִם נִמְשְׁכוּ
25 הַשְּׂרִיגִים אַחַר שְׂזָרַע וְסָכְכוּ עַל הַזֶּרַע - הֲרִי זֶה
26 מִחֲזִירִים לְמָקוֹם אַחֵר.

(29 הגביה. (30 "ואותם הקנים וכיוצא בהם, שעשה מהם מטה או שבכה והדלה עליהם את נוף הגפן, הם הנקראים אפיפירות". (31 "וכן המדלה על מקצת אילן סרק". (32 ענפי. באילן נקראו בדים. ובגפן נקראו שריגים.

27 יֵג. הַזֶּרַע תַּחַת מוֹתֵר הָאֶפְיִירוֹת אוֹ תַּחַת מוֹתֵר
28 אֵילָן שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה פְרוֹת³³, וְנִמְשְׁכוּ שְׂרִיגֵי הַגֶּפֶן
29 וְסָכְכוּ עַל הַזֶּרְעִים - הֲרִי זֶה אֲסוּר לְקַיְמָה³⁴ אוֹ
30 לְחֲזִיר הַשְּׂרִיגִים. אֲלֵא כִּיצַד עוֹשֶׂה? עוֹקֵר הַזֶּרַע.

(33 שדינו כאפיפירות. (34 משנה שם: "ואם הלך החדש אסור" שכיוון שבתחילה זרע באיסור - קנסוהו לעקור.

31 יֵד. קָנִים הַיּוֹצֵאִין מִן הָעֵרִיס³⁵ וְחָס עֲלֵיהֶן לְפָסְקוֹן
32 כְּדֵי שְׂלֵא וְשִׁחִית הָאֶפְיִירוֹת³⁶ - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְזֶרַע³⁷
33 תַּחֲתֵיהֶן. וְאִם הַנִּיחָם³⁸ כְּדֵי שְׂיִהְלְכוּ עֲלֵיהֶן הַשְּׂרִיגִים
34 וְהָעֵלִין הַיּוֹצֵאִין - הֲרִי זֶה אֲסוּר לְזֶרַע תַּחֲתֵיהֶן.

(35 היא אפיפירות שלמעלה. (36 חמל עליהם לכרות אותם שלא יתקלקל העיריס. (37 שאינן חשובות בכלל האפיפירות אלא אם כן הייתה מחשבתו לדלות עליהם הענפים הצומחים. (38 כן הוא במשנה שם: "עשאן כדי שיהלך עליהן החדש אסור".

35 10. פְּרָחִי הַיּוֹצֵא מִן הָעֵרִיס אוֹ מִן הַדְּלִית⁴⁰ -
36 רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאֵלוֹ מִשְׁקֵלֵת תְּלוּיָהּ בּוֹ עַד הָאָרֶץ,
37 וְאֲסוּר לְזֶרַע תַּחֲתֵיהֶן. וְכֵן הַמוֹתֵם זְמוּרָה מֵאֵילָן
38 לְאֵילָן - אֲסוּר לְזֶרַע תַּחֲתֵיהֶן.

(39 והוא מלשון "הפרחה הגפן". (40 הוא הגפן בלא עיריס.

39 11. קֶשֶׁר חֶבֶל אוֹ גְמִי בְּזְמוּרָה, וְקֶשֶׁר הָרֹאשׁ הָאֶחָד
40 בְּאֵילָן - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְזֶרַע תַּחַת הַחֶבֶל⁴¹. וְאִם מִתַּחַת
41 חֶבֶל זֶה כְּדֵי שְׂיִהְלְכוּ עָלָיו הַשְּׂרִיגִים וְהָעֵלִים - הֲרִי
42 הוּא כְּאֶפְיִירוֹת, וְאֲסוּר לְזֶרַע תַּחֲתֵיהֶן.

(41 כיוון שאין מחשבתו להעלות עליו את השריגים.

יום שישי כ"ט כסלו ה'תשע"ו

פְּרָק שְׁבִיעִי

(1 יבאר הזורע תבואה בצד הכרם או בצד גפן יחידית. שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב. כרם החרב באמצעו ונשאר שלם מכל סביביו. דין מחול הכרם ודין מחיצה הראויה להפסיק בין כרם לירק. חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה. שומרת או בית שבכרם אם זורעין בתוכו ירק.

43 א. הַבָּא לְזֶרַע² פְּצַד הַפְּרָם - מְרַחֵק מִמֶּנּוּ אֲרָפֶע
44 אַמוֹת³ מִעַקְרֵי הַגֶּפְנִים⁴ וְזוֹרַע. וְאִם גֶּפֶן יְחִידִית הִיא

1 ת. הַבְּרִיכָה פְּסָלַע¹⁸, אָף עַל פִּי שְׂאִין עֶפֶר עַל גְּבֵה
2 אֲלֵא שְׂלֵא אֲצַבְעוֹת - מִתֵּר לְהִבִּיא זֶרַע עָלֶיהָ. בְּמָה
3 דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׂאִין עֶקֶר הַגֶּפֶן נִרְאָה¹⁹; אֲכָל אִם
4 נִרְאָה²⁰ - צָרִיף לְהִרְחִיק שֵׁשָׁה טַפָּחִים לְכָל רוּחַ
5 וְאַחֵר כֶּף יִזְרַע, כְּמוֹ שֶׁמְרַחֵק מִכָּל גֶּפֶן יְחִידִית שְׂלֵא
6 הַבְּרִכָה, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאֵר.

(18 משנה שם. ובפירושו שם כתב: "סלע היא הקרקע הקשה". וכן הוא בירושלמי שם שבסלע רך אסור, מפני שהשרשים מפעפעים ועוברים. (19 שהוברכה הגפן כולה. (20 שהוברכה רק זמורה.

7 ט. הַמְּבַרֵּךְ שְׂלֵשׁ גֶּפְנִים וְעַקְרֵיהֶם נִרְאִין: אִם וְשֵׁ
8 בִּינֵיהֶן²¹ מֵאַרְבַּע אַמוֹת עַד שְׁמוֹנֶה²² - הֲרִי אֵלוֹ
9 מִצְטַרְפִּין לְשָׂאֵר גֶּפְנִים הַעוֹמְדוֹת²³, וְכֵאלוֹ לֹא
10 הַבְּרִיכִין²⁴; וְאִם לֹא - אֵינָם מִצְטַרְפּוֹת.

(21 בין הגפנים האלו, וכן ביניהם לבין השורה השנייה של הגפנים. (22 שזוהו שיעור המרחק בין הגפנים להחשיבים ככרם. (23 להיחשב ככרם. הראב"ד כתב: "כי מצטרפות שאמרו חכמים, אפילו אין שם יותר הן מצטרפות להיות כרם, שהן נידונות כשש גפנים, שהעיקר כגפן וראש הבריכה היוצא ממנה, "גפן אחרת". וכן פירש הרשב"ם בכבא בתרא פג. אבל לפי זה לא יתיישב מה בין שלוש לשתים, הרי אם ישנה גפן אחת היוצאת בזנב, יצטרפו גם שתיים לכרם, ולכן פירש רבינו באופן אחר. (24 [כלומר, אף על פי שאמרו בכלאים שם: "הארכובה שבגפן אין מודדין לה אלא מן העיקר השני" כלומר, מסוף הארכובה שנמשכה אל הארץ, ולא מעיקר הגפן - זה אינו אלא לחומרא, אבל לא לקולא, ולפיכך מצטרפות כאן הגפנים האלו אל השורה שעל ידה ואינן בטלות לגבי ההברכות שלהן].

11 י. הִיוּ פְּחוֹת מְשֻׁלָּשׁ²⁵ - אֵין מִצְטַרְפִּין²⁶, אֲלֵא
12 מְרַחֵק מֵהֶן שֵׁשָׁה טַפָּחִים²⁷ לְכָל רוּחַ וְזוֹרַע.

(25 כן נראה במשנה ששינוי "המבריק שלוש גפנים", הרי שפחות מכן - לא. (26 [אל השורה הסמוכה, אלא בטלות לגבי ההברכות שלהן.]. (27 כההרחקה מגפן יחידית.

13 יא. כָּל הַזֶּרַע תַּחַת הַשְּׂרִיגִים²⁸ וְהָעֵלִין הַיּוֹצֵאִין מִן
14 הַגֶּפֶן - הֲרִי זֶה קִדָּשׁ, וְאָף עַל פִּי שְׂהִזְרַע רְחוֹק
15 מִעַקְרֵי הַגֶּפֶן בְּמָה אַמוֹת.

(28 הענפים.

16 יב. הַדְּלָה²⁹ אֶת הַגֶּפֶן עַל מִקְצַת אֶפְיִירוֹת³⁰ - לֹא
17 יִזְרַע תַּחַת מוֹתֵר הָאֶפְיִירוֹת, וְאָף עַל פִּי שְׂאִין
18 עֲלֵיהֶן לֹא עֲלִין וְלֹא שְׂרִיגִים. וְאִם זֶרַע, הוֹאִיל וְאֵין
19 הַזֶּרַע תַּחַת סִכְף הַגֶּפֶן - הֲרִי זֶה מִתֵּר. וְכֵן אִם
20 הַדְּלָה³¹ הַגֶּפֶן עַל מִקְצַת בְּדִי³² אֵילָן שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה
21 פְרוֹת, כְּגוֹן הָאָרֶז וְהַבְּרוֹשׁ. אֲכָל אִם הַדְּלָה עַל מִקְצַת
22 אֵילָן מֵאֵכֶל - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְזֶרַע תַּחַת בְּדֵי הָאֵילָן
23 שְׂלֵא נִמְשְׁכוּ עֲלֵיהֶן שְׂרִיגֵי הַגֶּפֶן; שְׂאִין אָדָם מִבֶּטֶל

היה בין שורה לשורה שמונה אמות, אין זה כרם. (15) שם פ"ד משנה ט, כר' מאיר ור' שמעון מפני שרב פסק כמותם הלכה למעשה (ירושלמי שם הלכה ו), ולא כדעת תנא-קמא שם משנה ח. וכן כתב רבינו בפירושו המשנה שם, שהלכה כרבי מאיר (ור' שמעון). (16) בהרחקת ששה טפחים, כמבואר להלן הלכה ד.

ד. לפיכך, הנוטע את פרמו מתחלה¹⁷ והרחיק בין כל שורה ושורה שמונה אמות - מתר להביא זרע בתוכו, ומרחיק מפל שורה ששה טפחים¹⁸ בלבד. אכל אם זרע חוצה לו - צריך להרחיק משורה החיצונה ארבע אמות פשאר הפרמים¹⁹. ואין דין בין השורות של זה הפרם פכרם שחרב באמצעו²⁰, שהרי מתחלה נטען מרחקין.²⁶

(17) משנה שם. (18) כגפן יחידית. (19) מקור דברי רבינו ממה שאמרו בירושלמי פ"ז סוף הלכה ב: "כרם גדול שנטעו שמונה על שמונה, אין לו מחול" (הובא להלן הלכה ג) - משמע שרק מחול אין לו, אבל יש לו דין כרם לענין אחר, והיינו להרחיק בחוצה לו (מראה הפנים שם, וכן כתב הגר"א בביאורו ליו"ד סימן רצו, ס"ק נד). ויש אומרים שמקורו ממה שאמרו בירושלמי פ"ד הלכה ו "אמר רבי לעזר החמירו תוכו יותר מחוצה לו", וגרס להיפך: "החמירו חוצה לו יותר מתוכו" (חזון-איש). (20) ששיעור ההרחקה הוא שש עשרה אמה (להלן הלכה יא).

ה. היתה בשדה זו²¹ שורה אחת של גפנים ובשדה חבירו שורה אחת פגגה קרובה לה, אף על פי שפפסיק ביניהן דרך היחיד או דרך הרבים²² או גדר שהוא נמוך מעשרה טפחים²³ - הרי אלו מצטרפות²⁴ להיות שתיהן פכרם. והוא שיהיה ביניהן פחות משמונה²⁵.

(21) שם משנה ז. (22) כלומר, שביל הרבים שרחבו פחות משמונה אמות (הראב"ד). וכן כתב רבינו להלן בסוף ההלכה. אבל להלן פ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג כתב רבינו, שבביל הרבים הוא פחות משש עשרה אמה, וצ"ע. (23) שאין הגדר מפסיק אלא אם גבוה עשרה טפחים, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. (24) "כדי שיהיה אסור לזרוע ביניהם, ויהיה הכל כרם וירחיק ארבע אמות מהן כמו שביארנו, ואף-על-פי שהוא אחד בתוך שלו ואחד בתוך של חבירו" (פירוש המשנה). (25) ראה למעלה.

ו. נטע שורה אחת בארץ ושורה²⁶ אחת במדרגה: אם גבוהה המדרגה מן הארץ עשרה טפחים - אינם מצטרפין²⁷; פחות מכן - מצטרפין.³⁵

(26) כרבי אליעזר שם פ"ו משנה ב, שאין עליו חולק (כסף-משנה). (27) ראה למעלה פ"ו הלכה ה.

ז. הנוטע חמץ גפנים²⁸ שתיים פגגה שתיים ואחת יוצאת זנב²⁹ - הרי זה נקרא פכרם קטין³⁰ וצריך להרחיק מהן ארבע אמות לכל רוח. אכל אם נטעין³¹

1 - מרחיק ממנה ששה טפחים⁵ וזרע. היתה שורה אחת של גפנים זו בצד זו, אכלו הן מאה - אין זה פכרם, אלא כגפן יחידית, ומרחיק מן השורה ששה טפחים וזרע. היו שתי שורות⁷ - הרי אלו פכרם, וצריך להרחיק ארבע אמות מפל צד ואחר כך זרע.⁶

(2) כלאים פ"ו משנה א ופ"ד משנה ה. (3) במשנה פ"ו (שם): "נותנים לו עבודתו". ואמרו בבבא בתרא יח. "ארבע אמות שאמרו, כדי עבודת הכרם". כלומר, כדי החרישה סביב הכרם, שכל השטח הזה שייך לכרם ובטל אליו. (4) כלאים שם, וראה להלן פ"ח הלכה ג. (5) שם ובפ"ג משנה ז. (6) כבית-הלל שם פ"ד משנה ה. (7) שם. וראה להלן בהלכה הסמוכה.

ב. וכמה יהיה פכל שורה? שלש גפנים⁸ או יותר. כמה דברים אמורים? בשניה בין פל גפן וגפן מארבע אמות עד שמונה אמות⁹; אכל אם היה בין שתי השורות שמונה אמות חוץ ממקום הגפנים עצמן¹⁰ - הרי אלו פמבדלות זו מזו ואין פכרם אחד, ואינו מרחיק אלא ששה טפחים מפל שורה. וכן אם היה ביניהן פחות מארבע - הרי אלו כגפן אחת¹¹, ומרחיק ששה טפחים לכל רוח.¹⁴

(8) ירושלמי שם הלכה ג. "על דעתיה דבית-הלל אוסר שלש כנגד שלש", והן שתי שורות שאמרו בית-הלל במשנה שם. וכן אמרו במקומות אחרים (ביצה יד: ויומא פז). שאין שורה פחות משלשה (כסף-משנה). ומה שהצריכו (להלן הלכה ז) שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב, אין זה אלא בחמש גפנים שהוא כרם קטן (להלן שם), אבל ביותר מחמש אין צורך באחת יוצאת זנב ('תוספות יום-טוב' בכלאים שם). (9) שם פ"ד משנה ח ופ"ה משנה ב. (10) ירושלמי שם פ"ד הלכה ו (כסף-משנה). (11) שאפילו חכמים החולקים על ר' שמעון (פ"ה שם) ואומרים "כרם שהוא נטוע על פחות פחות מארבע אמות [הרי זה] כרם" - אין זה אלא מפני ש"רואין את האמצעיות כאילו אינן" (שם), וזה לא שייך אלא בשלש שורות (ראה להלן הלכה ג), אבל בשתי שורות לא, שהרי אם נראה שורה אחת כאילו אינה, לא תישאר אלא שורה אחת ואינה כרם ('תוספות יום-טוב' שם).

ג. היו שלש שורות¹², אף על פי שיש ביניהן פחות מארבע - הרי אלו פכרם, ורואין את האמצעיות כאלו אינם¹³. וכן¹⁴ אם היו שלש שורות¹⁵ ובין פל שורה ושורה שמונה אמות או יותר - הרי זה זרע בין השורות¹⁶.

(12) שם, כחכמים ולא כר' שמעון, וראה למעלה הלכה הקודמת. (13) שכל העומד ליעקר כעקור דמי. (והמדובר באופן שאין שמונה אמות בין שתי השורות הקיצוניות, ראה למעלה הלכה ב. ועיין בשנות-אליהו שם, ולהלן הלכה ד.) (14) זה מוסב על מה שכתב בהלכה ב בשתי שורות, שאם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- שדינו בשש עשרה אמה כמו כאן (עיין בתפארת ישראל שם פ"ה משנה ה) חשבו את האמות עגולות ולא מרובעות. (48) במשנה: "נותנים לה עבודתה, וזורע את המותר". ועבודת הכרם היא ארבע אמות. (49) שם פ"ז משנה ג: "אלו אוסרין ולא מקדשין מותר חרבן הכרם".
- יב.** וכן מקום שגשאר פנוי בלא גפנים בין סוף הפרים ובין הגדר שלו, והוא הנקרא מחול הפרים⁵⁰:
 אם יש בו שתים עשרה אמה⁵¹ - מרחיק מן הגפנים ארבע אמות וזורע את השאר.
- (50) משנה פ"ד שם. "והוא מקום הפנוי מן הכרם שאין שם גפנים, והוא כו' מענין מחילה, עזיבת הדבר" (פירוש המשנה). (51) כבית הלל במשנה שם. והחשבון של שתים עשרה אמה, כך הוא: ארבע אמות שעל יד הכרם נותנים לעבודת הכרם, והן בטלות לגבי הכרם, ארבע אמות שעל יד הגדר נדרשות לדוושא (=דריכת הרגלים) לחיזוק הגדר ובטלות אליו (ראה בפירוש הרא"ש שם משנה ג) ואינן מצטרפות לשטח שאחרי ארבע אמות של עבודת הכרם בכדי שלא יבטלו לכרם, ואם נשארו עוד ארבע אמות באמצע שהוא מקום חשוב בפני עצמו, אינן בטלות לגבי הכרם, ואם הן פחות מארבע אמות, הן בטלות לגבי הכרם. ואסור לזרוע בהן (עירובין צג).
- יג.** היתה בו פחות⁵² משתים עשרה אמה - לא יביא זרע לשם; ואם הביא, הואיל והרחיק ארבע אמות - הרי זה לא קדש⁵³. במה דברים אמורים? בפרם גדול⁵⁴; ואכל בקטן⁵⁵ - אין לו מחול, אלא מרחיק ארבע אמות מסוף הגפנים וזורע עד הגדר. וכן פרם גדול שהיה בין פל שורה ושורה שמונה אמות⁵⁶ או יתר - אין לו מחול.
- (52) משנה שם. (53) שם פ"ז משנה ג. (54) שלש כנגד שלש כנגד שלש, כלומר שלש שורות של שלש גפנים בכל שורה (ירושלמי שם פ"ד הלכה א - כסף-משנה). (55) שתי שורות של שלש גפנים (ירושלמי שם). ועל-אחת-כמה וכמה שכרם הנוטע שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב שוודאי נקרא כרם קטן, ראה למעלה הלכה ז. (56) שם פ"ז הלכה ב: "כרם גדול שנטען שמנה על שמנה, אין לו מחול", וראה למעלה.
- יד.** היתה הגדר⁵⁷ המקיף את הפרם פחות מעשרה טפחים, או שהיה גבהו עשרה טפחים ואין בו רחב ארבעה טפחים⁵⁸ - אין לו מחול⁵⁹, אלא מרחיק מסוף הגפנים ארבע אמות וזורע עד המחיצה. אפלו היתה בין הגפנים ובין המחיצה ארבע אמות ומחיצה - זורע את חצי האמה.
- (57) שם פ"ד משנה ג: "איזה הוא גדר? שהוא עשרה טפחים וחרין שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה", והיא שנויה לענין מחול (רדב"ז וביאור הגר"א ליו"ד סימן רצו ס"ק ס"ג, וראה בפירוש הרא"ש שם). והכסף-משנה מציין לתוספתא (תחילת פ"ד) "העושה מחיצה לכרם גבוהה עשרה ורחבה
- 1 שתים כנגד שתים ואחת באמצע³², או שלש בשורה
 2 זו ושתיים כנגדן³³ בשורה שניה - אינם פרים, ואינו
 3 מרחיק מהן אלא ששה טפחים³⁴ לכל רוח.
 (28) שם פ"ד משנה ו. (29) בצורה זו: וכן היו כל הכרמים בארץ ישראל (תוספות יום-טוב). וראה להלן הלכה ט. (30) ראה להלן הלכה יג. (31) במשנה שם. (32) כזה: (33) כזה: (34) כמו מגפן יחידית.
 4 פרם שחרב³⁵, אם יש בו ללקט עשר גפנים לכל
 5 בית סאה³⁶ ויהיו נטועות שתים כנגד שתים³⁷ ואחת
 6 יוצאה זנב, או יש בו לכון שלש כנגד שלש³⁸ - הרי
 7 זה נקרא כרם דל³⁹, ואסור לזרוע בכלו.
 (35) שם פ"ה משנה א.
 (36) בית זרע סאה תבואה, דהיינו חמשים אמה על חמשים אמה. (37) במשנה: ונטועות כהלכתן (כלומר, שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב). (38) היינו שתי שורות של שלש שלש גפנים, ראה למעלה הלכות א-ב (כסף-משנה). (39) משנה שם.
 8 פרם שאינו נטוע⁴⁰ שורות שורות אלא מערבב:
 9 אם יש בו לכון שתים כנגד שלש⁴¹ - הרי זה פרם;
 10 ואם לאו - אינו פרים, אלא דיו להרחיק ששה
 11 טפחים מקל גפן וגפן וזורע.
 (40) שם. (41) (הרדב"ז כתב שהכוונה לשתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב, שלמעלה הלכות ז-ח, אבל יותר מסתבר כי הכוונה לאופן זה: והיינו "שתים כנגד שלש". שאף-על-פי שזכרם שחרב אינו כרם אלא בשתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב (למעלה הלכה ח), במדולדל שאינו חרב החמירו יותר. ויתכן, כי זוהי כוונת הר"ן קורקוס, אלא שנפלו טעויות סופר בדבריו).
 12 הרי העקרים מכוננין⁴² והנוף אינו מכון - הרי זה
 13 פרם; והנוף מכון והעקר אינו מכון - אינו פרם. הרי
 14 דקות⁴³ ואינן מכוננות, העבו והרי הן מכוננות - הרי
 15 זה פרם. פיצד הוא יודע⁴⁴ אם הן מכוננות - מביא
 16 חיט המדה ומותח מזו לזו.
 (42) בתוספתא כלאים פ"ג וירושלמי שם. (43) תוספתא וירושלמי שם. (44) שם ושם.
 17 פרם שחרב באמצע⁴⁵ ונשאר שלם מקל
 18 סביביו: אם יש בקרחת⁴⁶ שבאמצעו שש עשרה
 19 אמה⁴⁷ - הרי זה מרחיק מעקרי הגפנים ארבע אמות
 20 לכל רוח⁴⁸ וזורע באמצע הקרחת; ואם אין בה שש
 21 עשרה אמה - הרי זה לא יביא זרע לשם; ואם
 22 הביא, הואיל והרחיק ארבע אמות לכל רוח מן
 23 הגפנים של פרם - הרי זה לא קדש⁴⁹.
 (45) כלאים פ"ד משנה א. (46) "שם מקום חלק אשר נעקרו ממנו אילנות, והוא נגזר ממלת קרח" (פירוש המשנה שם). (47) [ראה למעלה פ"ו הלכה א, שבזרוע באמצע הכרם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ט כסלו - ספר זרעים - הלכות כלאים קמט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו פסק "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו" (למעלה פ"ה הלכה ח) והוא מדבר בכרם וירק של אחד, ולפיכך השמיט מה שאמרו "וחייב באחריותו" (חזון-איש).

ארבעה, ביטל ארבע אמות שבכרם." (58) תוספתא שם. וגם במשנה שם, יש לפרש שרחב ארבעה מוסב גם על חריץ וגם על גדר, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. (59) שגדר כזה אינו זקוק לארבע אמות דוושא (=דריסת רגלים) לחיזוק.

17 יח. פית⁷⁵ שחציו מקרה⁷⁶ וחציו אינו מקרה, 18 וגפנים נטועות בצד זה - מתר לזרע ירקות בצד 19 האחר; שהרי פי תקרה⁷⁷ כאלו ירד וסתם, ונעשה 20 ביניהן כמחיצה⁷⁸. ואם השוה את קרויו⁷⁹ - אסור⁸⁰.

1 טו. גדר שהוא גבוה⁶⁰ עשרה טפחים, וכן חריץ 2 שהוא עמק עשרה טפחים ורחב ארבעה - הרי זה 3 מתר לטע פרם בצדו מפאן וירקות בצדו מפאן. 4 אפלו מחצה של קנים⁶¹, אם אין בין קנה לחברו 5 שלשה טפחים⁶² - הרי זו מבדלת בין הפרם והירק 6 בגדר.

(75) ברייתא בעירובין צג. (76) מכוסה בתקרה. (77) חור התקרה לצד הפתוח. (78) לענין כלאים. וראה בתוספות שם ד"ה חציו. (79) שקירה כל הבית (רש"י שם). (80) לזרוע, אלא אם-כן הרחיק (רש"י שם). ואף-על-פי שמעשר אינו נוהג באילן שנטעו בתוך הבית, משום שנאמר בו (דברים יד, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה" - שדה ולא בית (ירושלמי ערלה פ"א סוף הלכה ב) ובשביעית נסתפקו (שם) אם נוהגת בדבר הגדל בבית, משום שנאמר (ויקרא כה, ב) "ושבתה הארץ", והכל בכלל. או אינה נוהגת, משום שנאמר (שם, ד) "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור", הרי שגם מ"כרמך" יש למעט בית - יתכן כי כשם שבמעשרות שבבית חייבים מדרבנן (להלן פ"א מהלכות מעשרות הלכה י), כמו כן בכלאים - חייבים מדרבנן.

(60) שם פ"ב משנה ח, לענין כלאי זרעים, והוא-הדין לכלאי הכרם. (61) שם פ"ד משנה ד. (62) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי, רוצה לומר שהוא כמחובר, ודבר זה הלכה למשה מסיני" (פירוש המשנה שם).

21 יט. חציר⁸¹ קטנה שנפרצה במלואה⁸² לגדולה, והיו 22 הגפנים בגדולה - אסור לזרע בקטנה⁸³. ואם זרע - 23 הזרעים אסורין⁸⁴, והגפנים מתריין⁸⁵. היו הגפנים 24 בקטנה - מתר לזרע⁸⁶ בגדולה. הואיל ויש בגדולה 25 פסין מפאן ומפאן⁸⁷ - הרי היא כמבדלת מן הקטנה, 26 ואין הקטנה מבדלת מן הגדולה.

7 טז. גדר המבדיל בין פרם וירק שנפרץ עד עשר 8 אמות - הרי זה כפתח⁶³ ומת; היתה פרוצה יותר 9 מעשר - כנגד הפרצה אסור⁶⁴ עד שירחיק מן 10 הגפנים פשעור. נפרצו בו פרצות רבות⁶⁵: אם היה 11 העומד כפרוץ⁶⁶ - הרי זה מתר כאלו אין שם פרצה; 12 היה פרוץ מרבה על העומד - לא יזרע כנגד כל 13 המקומות הפרוצים⁶⁷ עד שירחיק פשעור.

(63) משנה שם. (64) שם. (65) שהן פחותות מעשר אמות ויתרות על שלשה טפחים (ר"ש שם). (66) כרב פפא בעירובין טו: (67) וכנגד העומד מותר, אם הוא רחב ארבעה טפחים (ר"ש במשנה כלאים שם).

(81) עירובין צג. וכגירסת רש"י והרא"ש במשנה שם. (82) לרחבה שלא נשאר כלום מן הכותל, לצדדים. (83) לפי שהקטנה בטלה לגבי הגדולה. ואף-על-פי שהרחיק ארבע אמות מן הגפנים, אסור, מפני שהקטנה משמשת כפתחה של גדולה, וכולה כפתח אחד הוא (רש"י שם). (84) שהגדולה, שבה הגפנים, מושכת אצלה את הקטנים, והרי זה כלאים (גמרא שם). (85) שאין הקטנה מושכת את הגדולה אצלה, ואין בכח הזרעים שבקטנה לאסור הגפנים שבגדולה. (86) שהגדולה מובדלת מן הקטנה, כמבואר להלן. (87) ולגבי הגדולה הוא נראה מבחוץ ושוה מבפנים, ונידון כחיי. עיין שם ט: ובפ"ז מהלכות שבת הלכה כב.

14 יז. מחצת הפרם⁶⁸ שנפרצה⁶⁹ - אומרים לו⁷⁰ 15 'גדר'⁷¹. גדרה ונפרצה⁷² - אומרים לו 'גדר'⁷³. 16 נתיאש ממנה ולא גדרה - הרי זה קדש⁷⁴.

(68) תוספתא כלאים פ"ג, והובאה בבבא קמא ק. ובבא בתרא ב. (69) וכשהיתה המחיצה קיימת, היה ירק זרוע בצדה. (70) בבבא קמא ובבא בתרא שם: "אומר לו גדור", בלשון יחיד, שהניזק בעל הירקות מתרה בבעל הכרם שלא יזיקו ולא יאסור את הירקות שלו שהוא המזיק, שההרחקה היא בגלל עבודת הכרם שלו, אבל רבינו שלא העתיק את סוף הברייתא, וחייב באחריותו, לפי שאינו מדבר בכרם של אחד וירק של אחד, אלא שניהם של אחד (ראה להלן) - כתב "אומרים לו", כלומר: בית הדין (ראה למעלה פ"ב הלכה טו) אומרים לו. שאם לא אמרו לו ולא התרו בו - לא קידש, שוודאי אינו מרוצה בכלאים, וראה למעלה פ"ה הלכה כא שאם אינו מרוצה מהכלאים, אינו נאסר כלל, ועיין רמב"ן בקונטרס דינא דגרמי. (71) שלא יהיה כלאים בכרמו. (72) פעם שנית. (73) היינו שמזכירים לו עוד הפעם, אולי אינו יודע מזה. (74) אם הוסיף מאתים אחרי הנדעו. וראה בתוספות בבא קמא שם: ד"ה אומר, ובתוספות בבא בתרא שם. בברייתא שם מדובר בכרם של אחד ובירק של אחר, לפי שהיא סוברת "אדם אוסר דבר שאינו שלו", ולפיכך מסיים בה "וחייב באחריותו", אבל

27 כ. חריץ שהוא עובר בפרם⁸⁸ עמק עשרה⁸⁹ ורחב 28 ארבעה: אם היה מפלש⁹⁰ מראש הפרם ועד סופו - 29 הרי זה נראה כבין שני הפרמים⁹¹ ומת' לזרע 30 בתוכו; ובלבד שלא יהיו הגפנים מספקין עליו, כמו 31 שבארנו⁹². ואם לא היה מפלש⁹³ - הרי הוא כגת 32 שבאמצע הפרם, שאף על פי שהיא עמקה עשרה 33 ורחבה ארבעה או יותר - אסור לו לזרע בתוכה⁹⁴, 34 אלא אם כן היה כקרתח⁹⁵ שש עשרה אמה⁹⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בה בכל אופן (ירושלמי שם).

14 **כג. הַבֵּית שֶׁבְּכֶרֶם**¹⁰⁴: **אִם הָיָה יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה**¹⁰⁵ **טַפְּחִים עַל שְׁלֹשָׁה טַפְּחִים עַד אַרְבַּעָה**¹⁰⁶ **- זֹרְעִין**
15 **בְּתוֹכוֹ יָרָק; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה -**
16 **הָרִי הוּא כְּסֻתּוֹם וְאִין זֹרְעִין בְּתוֹכוֹ.**
17

(104) שם פ"ה משנה ד. "והבית שבכרם זורעים בתוכו".

(105) ירושלמי שם. והר"ש פירשו באופן אחר.

(106) [בכ"י שביד מעשה רוקח, ובכ"י אברבנאל ובדפוס

רומי, חסרות שתי המלים "עד ארבעה". וכן הוא בשו"ע

י"ד סימן רצו סעיף נג, ועיין שם בביאור הגר"א סוף ס"ק

עא. ולפי נוסחתנו היה צריך להשלים ולתקן כדלהלן:

משלים עד ארבעה זורעין וכו'". וכן הוא בירושלמי שם:

"משלשה ועד ארבעה היא מתניתין, פחות משלשה כסתום,

משלשה ועד ארבעה משלים ארבעה זורע מיד". וזהו

פירושו: "משלשה ועד ארבעה משלים", כלומר אם החלל

בבית ועל גבי הקרקע, הוא יותר משלשה טפחים, שאינו

כסתום וכלבוד, משלים, כלומר חוקק באדמה ומשלים

לארבעה טפחים (ראה למעלה הלכה כב), שכיון שיש

שלשה טפחים חלל על גבי הקרקע, אפשר להשלים עד

ארבעה על-ידי-זה שיחפור בתוך הקרקע, אבל אם אין שם

שלשה טפחים למעלה על גבי הקרקע, שהוא כסתום

וכלבוד, אינו יכול להשלים על ידי חפירה בתוך הקרקע].

18 **כד. גֵּפֶן יַחֲדַיִת**¹⁰⁷ **שֶׁהִיָּתָה נְטוּעָה בְּתוֹךְ הַנֶּקֶע**¹⁰⁸ **או**
19 **בְּתוֹךְ הַחֲרִיץ - מִרְחִיק מִמֶּנָּה שְׁשֵׁה טַפְּחִים לְכָל רוּחַ**
20 **וְזוֹרֵעַ אֶת כָּל הַחֲרִיץ, פֶּדֶרְף שְׁעוּשָׁה בְּמִישׁוֹר. וְאִם**
21 **הָיָה עֲמֹק עֲשָׂרָה**¹⁰⁹ **וְהָיָה רָחֵב שְׁפֹת הַחֲרִיץ לְמַעַלָּה**
22 **אַרְבָּעָה - אָסוּר לְזַרְעַ בְּתוֹכוֹ אִף עַל פִּי שֶׁהֲרַחֵק**
23 **שְׁשָׁה**¹¹⁰.

(107) משנה שם. (108) "חפירה יתקבצו שם המים. וכבר

זכרתי לך פעמים רבות שעבודת הגפן ששה טפחים,

והודיענו שאף-על-פי שתהיה כלאים עם הגפן בחפירה

אחת, הוא מותר כשיהיה בין הזרעים ששה טפחים" (פירוש

המשנה שם). (109) נלמד מן התוספתא פ"ד המובאת

בהלכה הסמוכה (ביאור הגר"א שם ס"ק עב, ומשנה

ראשונה שם). (110) עד שירחיק ארבע אמות, כדלהלן

בהלכה הסמוכה.

24 **כה. וְכֵן גֵּפֶן יַחֲדַיִת שֶׁהִיָּתָה מְקַפֶּת גֶּדֶר גְּבוּהָ**
25 **עֲשָׂרָה**¹¹¹ **וְרָחֵב אַרְבָּעָה - לֹא יִזְרַע בְּכָל הַמְּחִיצָה וְאִף**
26 **עַל פִּי שֶׁהֲרַחֵק שְׁשָׁה. וְאִם הֲרַחֵק שְׁשָׁה וְזָרַע - לֹא**
27 **קָדַשׁ**¹¹². **וְכַמָּה יִרְחִיק לְכַתְּחִלָּה וְיִזְרַע? אַרְבַּע**
28 **אֲמוֹת**¹¹³ **לְכָל רוּחַ, וְאַחֵר כִּף יִזְרַע שָׁאֵר הַחֲרִיץ או**
29 **שָׁאֵר הַמְּקוֹם הַמְּקַף גֶּדֶר.**

(111) תוספתא פ"ד: "העושה מחיצה לגפן עמוקה (בכ"י

עהרפורט, "גבוהה" = גבוהה) עשרה ורחבה ארבעה, ביטל

ששה טפחים שבגפן. ומכאן למד רבינו למה שכתב בהלכה

הקודמת. (112) כמו במחול הכרם למעלה הלכה יג

(הגר"א שם ס"ק עד). ראה בפ"ז משנה ג. (113) בתוספתא

(88) כלאים פ"ה משנה ג. (89) שהוא רשות בפני עצמו.

(90) פתוח מחוץ לכרם. (91) והחריץ - רשות אחרת.

(92) למעלה פ"ה הלכה ת, ופ"ו הלכה יא. וראה להלן הלכה

כב. (93) אלא סתום מצד אחד, שהכרם מקיפו משלש

רוחות (ר"ש שם). (94) כחכמים במשנה שם. וראה להלן

שם בדין שומרה. (95) כלומר, מקום החריץ הפנוי מגפנים.

(96) שהוא ככרם שחרב באמצעותו, שמרחיק מעיקרי

הגפנים ארבע אמות וזורע, כמבואר למעלה הלכה יא.

1 **כא. שְׁבִיל שֶׁבִין שְׁנֵי הַכְּרָמִים - הָרִי הוּא כְּכֶרֶם**
2 **שֶׁחָרַב מְאֻמָּצוּת**⁹⁷: **אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שֵׁשׁ עֲשָׂרָה אַמָּה**
3 **- מִרְחִיק מִזֵּה אַרְבַּע אֲמוֹת וּמִזֵּה אַרְבַּע אֲמוֹת וְזוֹרֵעַ**
4 **אֶת הַמוֹתֵר; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכָּפֶאן - לֹא יִבְיֵא זֵרַע**
5 **לְשָׂם.**

(97) שם פ"ד משנה ב, ולא כר' יהודה האומר: "איזה הוא

מחול הכרם (=שמותר בשתים עשרה אמה, ראה למעלה

הלכה יב) בין שני הכרמים", אלא כחכמים הסוברים "כי

מה שיש בין שני הכרמים, דינו כדין הכרם שחרב מאמצעו

(=שצריך שש עשרה אמה)" - פירוש המשנה שם.

6 **כב. שוֹמְרָה שֶׁבְּכֶרֶם**⁹⁸, **אִם גְּבוּהָ עֲשָׂרָה וְרַחְבָּה**
7 **אַרְבָּעָה - מִתֵּר לְזָרַע בְּרֵאשָׁה יָרָק**⁹⁹; **וּבְלְבָד שְׁלֹא**
8 **יְהִי הַשְּׂרִיגִין נוֹגְעִין בָּהָ100, כְּדִי שְׁלֹא יִרְאֶה יָרָק**
9 **בְּתוֹךְ הַכְּרָם מְלַמְעָלָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
10 **בְּמִרְבַּעַת**¹⁰¹; **אֲבָל אִם הִיָּתָה הַשּׁוֹמְרָה עֲגֻלָּה**¹⁰² -
11 **צְרִיכָה שֶׁהִיָּתָה בְּתוֹכָה חָלָל אַרְבָּעָה טַפְּחִים, כְּדִי**
12 **שֶׁתִּהְיֶה מְפֻלְגָת מִן הָאָרֶץ, וְצְרִיכָה עֶפְר¹⁰³ עַל רֵאשָׁה**
13 **מְלַמְעָלָה שְׁלֹשָׁה טַפְּחִים.**

(98) שם פ"ה משנה ג. והוא מקום גבוה, יעמוד שם הצופה

לשמור הכרם (פירוש המשנה שם). (99) במשנה שלפנינו

שם: "זורעים בתוכה", ובכ"י מינכן: "בראשה". ואף-על-

פי שבחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה ואינו מפולש,

לא התיירו אלא אם יש בו שש עשרה אמה (למעלה הלכה

כ) - בשומרה שהיא גבוהה וניכרת, הקילו (רע"ב שם).

(100) כלומר בשומרה. וכן כתב בפירוש המשנה שם, על מה

שאמרו: "ואם היה שער כותש אסור": "שער כותש הוא

שיהיו ענפי גפנים מחוברים בראש המקום ההוא ונוגעים

בו. וכותש, רוצה לומר שיהיו ענפי גפנים מחוברים לקרקע

השומרה". ועיין ר"ש שם שהעיר על שינוי הלשון במשנה,

שכאן אמרו: "שער כותש", בפ"ד משנה ז אמרו: "אם ערסן

למעלה", ולפי דברי רבינו יש הבדל ביניהם, שבערסן

פירש: "אסף ענפי זאת עם זאת, ועשה מהם עריס אחת".

ואילו שער כותש אינו אלא נוגע בשומירה. וראה בפאה

פ"ב משנה ג, ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה יט, וצ"ע.

(101) ירושלמי שם. שהואיל ורחבה ארבעה מכל צד, הרי

הוא מקום חשוב בפני עצמו, אף אם אין חלל ארבעה

טפחים בתוכה, ומותר לזרוע בראשה (פני משה שם).

(102) ובדבר העגול, נתמעט הרוחב מן הצדדין. ועיין רדב"ז.

(103) בעגולה, אבל במרובעת אין צריך אף עפר שלשה

טפחים על ראשה, שהיא רשות בפני עצמה, ומותר לזרוע

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש ל' כסלו - ספר זרעים - הלכות כלאים קנא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

32 ו. הִיָּה בִּינְיָהוּן שְׁמוֹנָה אַמּוֹת בְּצִמְצוּם - הֲרִי זֶה לֹא
33 יִזְרַע לְשָׂם. וְאִם יִרְעֶן, הוֹאִיל וְהִרְחִיק מִכָּל שׁוּרָה
34 שֶׁשָּׂה טְפָחִים - הֲרִי זֶה לֹא קָדַשׁ. וְאִם אֵין שָׂם גָּדַר -
35 מִרְחִיק מִכָּל שׁוּרָה שֶׁשָּׂה טְפָחִים וְזוֹרַע; שְׂאִין פֶּאֶן
36 לֹא עָרִיס וְלֹא פְסָקֵי עָרִיס. חֲזַר וּבְנָה הַגָּדַר - חֲזַר
37 עָרִיס לְמִקּוּמוֹ, וְחֲזַרוּ פְסָקֵי עָרִיס לְמִקּוּמָן.

38 ז. גִּבְהַ קְטַנָּה שֶׁהִיא מִקְפַת גָּדַר, וְעָרַס אֶת הַגְּפָנִים
39 סָבִיב לָהּ מִבְּחוּץ עַל כָּל כְּתֻלְיָהּ: אִם יֵשׁ בָּהּ מְלֵא
40 בּוֹצֵר וְסֵלֹו מִפֶּאֶן וּמְלֵא בּוֹצֵר וְסֵלֹו מִפֶּאֶן, הוֹאִיל
41 וְהִיא מִקְפַת גָּדַר - זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ יִרְקוֹת; וְאִם אֵין
42 [בָּהּ] כְּשַׁעוֹר הִזָּה - אֵין זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ, מִפְּנֵי
43 שְׁנֵרְאָה הַכֹּל כְּעָרִיס אֶחָד וְיִרְק בְּתוֹכוֹ.

44 ח. גְּפָנִים שֶׁהִיוּ זְרוּעִים בְּמִדְרַגָּה גְבוּהָה וְהָעָרִיס
45 שִׁלְחָן יוֹצֵא וּמִסְכֵּף עַל הַשָּׂדֶה: אִם עוֹמֵד בְּאֶרֶץ
46 וּבוֹצֵר אֶת כָּלוֹ - רוֹאִין כָּל הַמְּקוֹם שֶׁתַּחַת הָעָרִיס
47 כְּאִלוֹ הוּא מְקוֹם עֲקָרֵי הַגְּפָנִים, וְאוֹסֵר אַרְבַּע אַמּוֹת
48 בְּשָׂדֶה לְכָל רוּחַ מְשַׁפֵּת הָעָרִיס; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל
49 לְבַצֵּר עַד שֶׁיַּעֲלֶה בְּמִדְרַגָּה אוֹ פְסָלָם - אֵין אֶסוּר
50 לְזַרַע אֲלֵא תַּחַת הָעָרִיס בְּלִבָּד.

51 ט. שְׁנֵי כְּתֻלִים הַסְּמוּכִין זֶה לָזֶה וְהַגְּפָנִים נְטוּעִים
52 בְּזוּיוֹת בִּינְיָהוּם, וְהָעָרִיס יוֹצֵא עִם הַכְּתֻלִים מִתּוֹךְ
53 הַקָּרְן וְכֻלָּה - מִרְחִיק מִעֲקָרֵי הַגְּפָנִים כְּשַׁעוֹר וְזוֹרַע
54 בְּמְקוֹם הַכֵּלָה שְׂאִין עֲלָיו עָרִיס. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִזְרַע
55 מִכּוֹן בֵּין שְׁנֵי הַכְּתֻלִים שֶׁבִּינְיָהוּם הָעָרִיס, הוֹאִיל
56 וְהִרְחִיק כְּשַׁעוֹר - הֲרִי זֶה זוֹרַע בֵּין הַכְּתֻלִים.

57 י. גִּפְן שֶׁעֲלָה הֶעָץ שֶׁלָּהּ מִן הָאֶרֶץ מֵעַט וְאַחַר כֵּף
58 נִעְקָם וּנְמַשְׁף עַל הָאֶרֶץ וְחֲזַר וְעֲלָה כְּמוֹ אַרְכָּבָה,
59 כְּשֶׁמוֹדְדִין בֵּין הַגְּפָן וּבֵין הַזֶּרַע שֶׁשָּׂה טְפָחִים אוֹ
60 אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵין מוֹדְדִין אֲלֵא מִסּוּף הָאֲרָכְבָּה, לֹא
61 מֵעַקֵּר הַגְּפָן הָרֵאשׁוֹן.

62 יא. כִּכָּר בְּאֶרְנֵי, שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁמִּרְחִיק בֵּין הַזֶּרַע וּבֵין
63 הַגְּפָן כְּשַׁעוֹר, צְרִיף לְהַזְהֵר שֶׁלֹּא תִסְכֵּף הַגְּפָן עַל
64 הַיִּרְק אוֹ יִסְכֵּף הַיִּרְק עַל הַגְּפָן. זֶרַע יִרְק אוֹ תְּבוּאָה
65 וְצִמְחָה, וְאַחַר כֵּף סָכַף עֲלֶיהָ אֶת הַגְּפָן - הַקְּשִׁיין
66 מִתְרִין, וְהַדְּגָן יִדְלַק. הִיוּ שְׂרָשֵׁי הַגְּפָן יוֹצְאִין לְתוֹךְ
67 הָאֲרַבַּע אַמּוֹת שֶׁבֵּין הַכִּכָּר וְהַתְּבוּאָה - יַעֲקֵר. הִיוּ
68 שְׂרָשֵׁי הַתְּבוּאָה יוֹצְאִין לְתוֹךְ הָאֲרַבַּע אַמּוֹת - מִתֵּר.

69 יב. כָּל הַהִרְחָקוֹת וְהַשַּׁעוּרִין הָאֲמוּרִין בְּכֻלָּאִים -
70 בְּאַמָּה פֶת שֶׁשָּׂה טְפָחִים שׁוֹחֲקוֹת. וְלֹא יִצְמָצֵם
71 בְּמִדּוֹת הַכֻּלָּאִים, שְׂאִין מְצַמְצָמִים אֲלֵא לְהַחֲמִיר.

72 יג. כָּל הַשַּׁעוּרִין הָאֵלוֹ שֶׁמִּרְחִיקוֹן בֵּין הַגְּפָנִים

שֵׁם: "רְבֵן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינּוּ, הַתְּקִינוּ שִׁיהוּ מִרְחִיקִין אַרְבַּע
אַמּוֹת מֵעֵיקֵר הַגְּפָנִים לְגַדְרָה". וְכֵן נִלְמַד מִדְּבַרֵי ר' יוֹסִי
בְּמִשְׁנָה (שֵׁם), שֶׁאִמְרוּ עַל הַגְּפָן הַנְּטוּעָה בַּגֹּת, שֶׁמִּרְחִיק אַרְבַּע
אַמּוֹת וְזוֹרַע, וְהוּא־הַדִּין לְדַעַת חֲכָמִים בְּאוּפֵן שֶׁהִיא הַחֲרוּץ
עִמוֹק עֶשְׂרֵה וָרַחֵב אַרְבַּעַה (כֹּסֶף-מִשְׁנָה).

יום שבת קודש ל' כסלו ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1 יבאר איזהו עריס ופסקי עריס וכמה מרחיקים מהם. גפן
שעלה העץ שלה מן הארץ מעט ונעקר וחזר ונמשך, כיצד
מוודין. זרע ירק או תבואה וצמחה ואח"כ סיכך עליה הגפן.
מדות כלאים אם שוחקות אם מצומצמות, וכלאי בהמה
ובגדים. סוריא וחוצה לארץ לענין כלאים.

2 א. הגפנים שגדלו בכריתן, והרי השריגים
3 והאשכולות שלהן משלכין בארץ - הן הנקראין
4 פָּרָם. אָבֵל הַעוֹשֶׂה כְּמוֹ מִטָּה אוֹ כְּמוֹ שִׁבְכָה גְבוּהָה
5 מֵעַל הָאֶרֶץ, כְּדִי שִׁיהִיו הָאֲשָׁכּוּלוֹת וְהַשְּׂרִיגִים
6 נִמְשָׁכִין עֲלֶיהָ, וְהַגְּבִיּה נוֹף הַגְּפָנִים מֵעַל הָאֶרֶץ עַל
7 אוֹתָהּ הַמִּטָּה וְהַדְּלָה אוֹתוֹ - הֲרִי זֶה נִקְרָא עָרִיס.
8 וְאוֹתָם הַקְּנִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁעֲשָׂה מִהֵן מִטָּה אוֹ
9 שִׁבְכָה וְהַדְּלָה עֲלֶיהֶן אֶת נוֹף הַגְּפָן - הֵן הַנִּקְרָאִים
אֲפִיפִירוֹת. וְדִינֵים אַחֲרֵים יֵשׁ בְּעָרִיס.

10 ב. הַנוֹטֵעַ שׁוּרָה אַחַת שֶׁל חֲמֵשׁ גְּפָנִים אוֹ יְתֵר
11 וְעָרְסָן עַל גְּבִי כְּתֵל גְבוּהַ עֲשָׂרָה וְכִיּוֹצֵא בוֹ, אוֹ
12 שֶׁנִּשְׁטָעַן בְּצַד חֲרוּץ עִמָּךְ עֲשָׂרָה וְרַחֵב אַרְבַּעַה - הֲרִי
13 אֵלוֹ נִקְרָאִין עָרִיס. וְצָרִיף לְהִרְחִיק מִן הָעָרִיס אַרְבַּע
14 אַמּוֹת וְאַחַר כֵּף יִזְרַע, כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּרְחִיק מִן הַכִּכָּר.

15 ג. ומהיכן מוֹדְדִין? מֵעַקֵּר הַגָּדַר שֶׁעָרְסָן עֲלָיו.
16 כִּיצַד? הִרְחִיק אֶת הַשׁוּרָה שֶׁל גְּפָנִים מִן הַכְּתֵל אִמָּה,
17 וְנִמְצָא הָעָרִיס מִן הַגְּפָנִים וְלַכְּתֵל - מוֹדֵד מִן הַכְּתֵל
18 אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרַע, וְנִמְצָא בֵּין הַזֶּרַע וּבֵין עֲקָרֵי
19 הַגְּפָנִים חֲמֵשׁ אַמּוֹת. וְאִם כָּא לְזַרַע מִצַּד הַגְּפָנִים -
20 מִרְחִיק מֵעֲקָרֵי הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁנִּמְצָא רְחוֹק
21 מִן הַכְּתֵל חֲמֵשׁ אַמּוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ דִּינִן בְּכָל עָרִיס.

22 ד. אֶחָד הַבּוֹנֵה אֶת הַגָּדַר וְאַחַר כֵּף נִטַּע אוֹ שֶׁנִּטַּע
23 וְאַחַר כֵּף עֲשָׂה הַגָּדַר, הוֹאִיל וְעָרְסָן - הֲרִי זֶה עָרִיס.
24 יְהָרַס הַגָּדַר אוֹ נִסְתֵּם הַחֲרוּץ - אֵין פֶּאֶן עָרִיס, אֲלֵא
25 הֲרִי כָּל הַשׁוּרָה כְּגִפָּנִים יְחִידִים.

26 ה. עָרִיס שֶׁחֲרַב אֲמָצְעוֹ וְנִשְׁתַּיְרוּ בוֹ חֲמֵשׁ גְּפָנִים
27 בְּצַד הַגָּדַר מִפֶּאֶן וְחֲמֵשׁ גְּפָנִים בְּצַד הַגָּדַר הָאַחַר
28 מִפְּגָנְדִין - זֶהוּ הַנִּקְרָא פְּסָקֵי עָרִיס. אִם יֵשׁ בִּינְיָהוּן
29 שְׁמוֹנָה אַמּוֹת וְאַחַד מְשֻׁשִׁים בְּאַמָּה - הֲרִי זֶה מִרְחִיק
30 מִכָּל שׁוּרָה שֶׁשָּׂה טְפָחִים וְזוֹרַע; וְהוּא שֶׁלֹּא יִזְרַע
31 תַּחַת הָאֲפִיפִירוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנֵי.

9 בחוֹצֵה לְאָרֶץ, הָרִי אוֹתוֹ הֵיִרֵק הַזְרוּעַ שֵׁם אָסוּר
10 בְּאֹכִילָה וְאִפְלוּ בְּחוֹצֵה לְאָרֶץ. וְהוּא שְׂרֵאָה אוֹתוֹ
11 לֹקֵט וּמוֹכֵר; אֲבָל סִפְקוֹ - מִתֵּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ
12 בְּהִלְכוֹת מְאָכְלוֹת אֲסוּרוֹת.

1 והתבואה או הירק - אינן אלא בארץ ישראל או
2 בסוריא; אבל בחוֹצֵה לְאָרֶץ - מִתֵּר לִזְרַע בְּצַד
3 הגִּפְּנִים בְּתוֹךְ הַכְּרֵם לְכַתְּחֵלָה. וְלֹא אָסוּרוֹ בְּחוֹצֵה
4 לְאָרֶץ אֲלֵא לִזְרַע שְׁנֵי מֵינֵי יֵרֵק או תבואה עם
5 החרצון במפלת יד. ואם אמר לתינוק נכרי לזרע לו
6 בחוֹצֵה לְאָרֶץ - מִתֵּר. אֲבָל לֹא יֵאמַר לְנִכְרֵי גְדוּל,
7 שְׁלֵא יתחלף בישראל.
8 יד. וְאִף עַל פִּי שְׁמֵתֵר לִזְרַע הֵיִרֵק בְּצַד הַכְּרֵם

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ד-ל' כסלו תשע"ו

46 והקלים וְאִפְלוּ עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה חִיבִים עֲלֵיהֶם וְדוּוּ, וְלִפִּי
47 שְׁנֵאמַר הַצּוּוּי הַזֶּה, כְּלוּמַר "וְהִתְדוּוּ", יַחַד עִם חֵיב
48 הַקְּרָבָן, הִיָּה יָכוֹל לַעֲלוֹת בְּדַעְתָּנוּ, שְׂאִין הַיְּדוּי לְבִדּוּ
49 מִצְוָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה אֲלֵא הוּא מִהַנְּגִרִים אַחַר הַקְּרָבָן,
50 לְפִיכֵף הַצְּרִיכוֹ לְבָאֵר אֲתִּיזָה בְּמַכְלָתָא בְּלִשׁוֹן זֶה: "יָכוֹל
51 בְּזִמְנָן שֶׁהֵם מְבִיאִין (קרבן) מִתְּדוּיִן; וּמִנֵּינן אִף בְּזִמְנָן שְׂאִין
52 מְבִיאִין? אָמַר: דְּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְדוּוּ (בכל מצב).
53 אִין בְּמִשְׁמַע וְדוּוּי אֲלֵא בְּאַרְץ; מִנֵּינן אִף בְּגִלוּת? אָמַר:
54 וְהִתְדוּוּ אֲתִּיזוּנָם וְאֲתִּיזוּנָם אֲבָתָם" (שם כו, מ). וְכֵן דְּנִיֵּאֵל
55 אָמַר: "לֵךְ אֲדִנֵּי הַצְּדָקָה וְלִנְוּ בִּשְׁתַּת הַפְּנִים" (דניאל ט, ז).
56 הַגֵּה נִתְבָּאֵר לֵךְ מִכָּל מַה-שֶּׁהִזְכַּרְנוּ, שֶׁהַיְּדוּי מִצְוָה בְּפִנֵּי
57 עֲצָמָה וְחֻבְבָה עַל הַחוּטָא עַל אִיזָה חֵטָא שֶׁחֵטָא, בֵּין
58 בְּאַרְץ בֵּין בְּחוֹצֵה לְאָרֶץ, בֵּין שֶׁהִבִּיא קְרָבָן וּבֵין שְׁלֵא
59 הִבִּיא קְרָבָן, חֵיב לְהִתְדוּוֹת כְּמוֹ שְׂאֵמַר יתעלה: "וְהִתְדוּוּ
60 אֲתִּיזוּנָם אֲשֶׁר עֲשׂוּ". וְלִשׁוֹן סִפְרָא (ויקרא טו, כא,
61 פִּרְשַׁת אַחֲרֵי מוֹת) גַּם-כֵּן: "וְהִתְדוּוּהָ — זֶה וְדוּוּי דְּבָרִים".
62 וְכִבְר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפִרְק אַחְרוֹן מִכְּפּוּרִים (פז).

יום שני כ"ה כסלו ה'תשע"ו

מצות עשה עג.

הַמִּצְוָה הֵע"ג נִדְפְּסָה בְּיוֹם הַקּוּדֵם

יום שלישי כ"ו כסלו ה'תשע"ו

מצות עשה עג. י.

הַמִּצְוָה הֵע"ג נִדְפְּסָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן.

66 הַמִּצְוָה הֵעֲשִׂירִית — הַצּוּוּי שְׁנֵאֲמַרְנוּ לְקֵרָא קְרִיאַת
67 שְׁמַע בְּכָל-יּוֹם — עֲרִבִית וְשִׁחְרִית — וְהוּא אָמַרוּ
68 יתעלה: "וְדַבְּרָתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ" (דברים ו, ב). וְכִבְר
69 נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסְכַּת בְּרָכוֹת, וְשֵׁם (כא). נִתְבָּאֵר
70 שְׁקִרְיַאת שְׁמַע דְּאִוְרִיזְתָא (מן התורה). וְלִשׁוֹן הַתּוֹסְפָתָא
71 (ריש פֶּרֶק ג' דְּבִרְכוֹת): "כְּשֶׁם שְׁנֵתְנָה תוֹרָה קָבַע (וּמִן)
72 לְקִרְיַאת שְׁמַע, כֵּף נִתְנָה חֻקִּים זְמַן לְתַפְּלָה", כְּלוּמַר:
73 זְמַנֵּי הַתּוֹפְלָה אֵינָם מִן-הַתּוֹרָה; אֲבָל מִצְוֹת הַתּוֹפְלָה עֲצָמָה
74 הִיא מִן-הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ (מצות עשה ה), וְחֻקִּים

יום ראשון כ"ד כסלו ה'תשע"ו

מצות עשה עג.

13 הַמִּצְוָה הֵע"ג — הוּא הַצּוּוּי שְׁנֵאֲמַרְנוּ לְהוֹדוֹת
14 בְּחֻטָּאִים שֶׁחֵטְאֵנוּ לְפָנָיו יתעלה (להתודות עליהם) בְּדַבּוּר,
15 כְּשֶׁנִּשְׁוֹב מֵהֶם — וְזֶה הַיְּדוּי וְעִנְיָנוּ, שְׂאִימַר: "אֲנֵא
16 הַשֵּׁם! חֻטָּאִי, עֲוִיתִי, פְּשַׁעִיתִי וְעִשִׂיתִי כֵּף וְכֵף". וְיִרְחִיב
17 אֲתִּיזְדַּבּוּר וּיְבַקֵּשׁ כְּפָרָה בְּעִנְיָן זֶה כְּפִי צְחוֹת לְשׁוֹנוֹ. דַּע,
18 שְׂאִפְלוּ הַחֻטָּאִים שֶׁחִיבִים עֲלֵיהֶם מֵינֵי הַקְּרָבָנוֹת הָאֵלֶּה
19 שְׁנִזְכְּרוּ מִקֵּדָם, שֶׁבְּהֶם אָמַר יתעלה, שְׁמִי שְׁמִקְרִיבָם
20 נִתְפַּכֵּר לוֹ — צְרִיף עַל-כָּל-פְּנִים גַּם לְהִתְדוּוֹת בִּשְׁעַת
21 הַקְּרָבָתָם. וְהוּא אָמַרוּ יתעלה: "דְּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ
22 אוֹ-אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל-חֲטָאוֹת הָאֵדָם וגו' וְהִתְדוּוּ אֲתִּיזְדַּבּוּר
23 חֻטָּאֵתָם אֲשֶׁר עֲשׂוּ" (במדבר ה, ו-ז), וְלִשׁוֹן הַמַּכְלָתָא
24 בְּפִרוּשׁ פְּסוּק זֶה: "לִפִּי שְׁנֵאֲמַר: 'וְהִיָּה כִּי-יֵאָשֵׁם לְאַחַת
25 מֵאֵלֶּה] וְהִתְדוּוּהָ אֲשֶׁר חֵטָא' (ויקרא ה, ה) — תְּדוּוּהָ עַל
26 חֻטָּא אֲשֶׁר חֵטָא; 'עֲלֵיָהּ' — עַל הַחֲטָאָת כְּשֶׁהִיא קִיָּמַת,
27 לֹא מִשְׁנִשְׁחֻטָּה. אִין בְּמִשְׁמַע שִׁיתְדוּוּהָ הִיָּחִיד אֲלֵא עַל
28 בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ". לִפִּי שֶׁפְּסוּק זֶה, כְּלוּמַר אָמַרוּ יתעלה
29 "אֲשֶׁר חֵטָא עֲלֵיָהּ" (שם) נֵאמַר בְּפִרְשַׁת וַיִּקְרָא בְּמִטְמָא
30 מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי וְהַנְּזָכָרִים עִמּוֹ (קבוצת חטאים שְׁחִיבִים
31 עֲלֵיהֶם קָרְבַן חֲטָאָת, עוֹלָה וְיֹרֵד) כְּמוֹ שֶׁכְּבַר בְּאַרְנוּ (מצוה
32 עב — שִׁיעוּר צ, א) לְפִיכֵף אָמַר כָּאֵן בְּמַכְלָתָא, שְׁלֵא הֵינְנוּ
33 לְמַדִּים מִפְּסוּק זֶה אֲלֵא חֵיב הַיְּדוּי לְמִטְמָא מִקְדָּשׁ
34 (קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מִנֵּינן אֲתָה מְרַבָּה שְׂאֵר
35 כָּל-הַמִּצְוֹת? אָמַר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דְּבַר אֵל בְּנֵי
36 יִשְׂרָאֵל וְהִתְדוּוּ. וּמִנֵּינן אִף מִיתוֹת וּכְרִתוֹת? אָמַר:
37 חֲטָאֵתָם, כָּל-חֲטָאֵתָם — לְרַבּוֹת מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה; כִּי
38 יַעֲשׂוּ — לְרַבּוֹת מִצְוֹת עֲשֵׂה". וְשֵׁם אָמַרוּ עוֹד: "מִכָּל-
39 חֲטָאוֹת הָאֵדָם' — מִמָּה שְׁפִינוּ לְבִין חֲבָרוֹ: עַל הַגְּבוּבוֹת
40 וְעַל הַגְּזוּלוֹת וְעַל לִשׁוֹן הָרַע; 'לְמַעַל' — לְרַבּוֹת הַנִּשְׁבָּע
41 בְּשֵׁם לְשָׁקֵר וְהַמְקַלֵּל; 'וְאֲשָׁמָה הַנֶּפֶשׁ' — לְרַבּוֹת כָּל-
42 חֵיבֵי מִיתוֹת שִׁיתְדוּוּ. יָכוֹל אִף הַנְּהַרְגִין עַל-פִּי זוֹמְמִין?
43 לֹא אָמַרְתִּי אֲלֵא 'וְאֲשָׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא' כְּלוּמַר שְׂאִינוּ חֵיב
44 לְהִתְדוּוֹת אִם יָדַע שְׁלֵא חֵטָא, אֲלֵא הַעִידוּ עֲלֵינוּ עֲרִי
45 שְׁקָר". הַגֵּה נִתְבָּאֵר לֵךְ, שְׁעַל כָּל-סוּגֵי הַחֻטָּאִים הַחֲמוּרִים

23 מן־הצווים הפלליים — כמו שבאנו בפלל (בשורש)
 24 הרביעי — הרי יש בו יחוד, כי הוא צווי על התפלה.
 25 ולשון ספרי (דברים יא, ג): "ולעבדו — זו תפלה".
 26 ואמרו עוד: "ולעבדו — זה תלמוד". ובמשנתו של רבי
 27 אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו: "מנין לעקר
 28 תפלה בתוך המצוות? מהקא (מכאן): את־ה' אלהיך תירא
 29 ואתו תעבד" (שם ו, ג). ואמרו: "עבדה בתורתו, עבדה
 30 במקדשו" — פלומר ישים מטרתו להתפלל בו (במקדש)
 31 ונכתו (או לנגדו) כמו שבאר שלמה (והתפללו אל־המקום
 32 הנה", "הבית הנה" מלכיא־ח, כט, לה, ובדברי הימים־ב ו,
 33 ט).

יום חמישי כ"ח כסלו ה'תשע"ו
מצות עשה ה.

המצוה החמשית נדפסה ביום הקודם

יום שישי כ"ט כסלו ה'תשע"ו
מצות עשה ה.

המצוה החמשית נדפסה ביום רביעי

יום שבת קודש ל' כסלו ה'תשע"ו
מצות עשה ה.

המצוה החמשית נדפסה ביום רביעי

1 תקנו לה זמנים — וזהו ענין אַמְרָם (ברכות כו.): "תפלות
 2 כנגד תמידין תקנום", פלומר: תקנו זמניהן בזמני
 3 ההקרה. ומצה זו אין הנשים חייבות בה".

יום רביעי כ"ז כסלו ה'תשע"ו
מצות עשה י. ה.

6 המצה העשירית — הצווי שנוצטוינו לקרא קריאת
 7 שמע בכל־יום — ערבית ושחרית — והוא אמרו
 8 תעלה: "ודברתם בם בשבתך בביתך" (דברים ו, ב). וכבר
 9 נתבאר דיני מצוה זו במסכת ברכות, ושם (כא) נתבאר
 10 שקריאת שמע דאורייתא (מן התורה). ולשון התוספתא
 11 (ריש פרק ג דברכות): "כשם שנתנה תורה קבע (זמן)
 12 לקריאת שמע, כך נתנה חכמים זמן לתפלה", פלומר:
 13 זמני התפלה אינם מן־התורה; אבל מצות התפלה עצמה
 14 היא מן־התורה, כמו שבאנו (מצות עשה ה), וחכמים
 15 תקנו לה זמנים — וזהו ענין אַמְרָם (ברכות כו.): "תפלות
 16 כנגד תמידין תקנום", פלומר: תקנו זמניהן בזמני
 17 ההקרה. ומצה זו אין הנשים חייבות בה".

18 המצה החמשית — היא הצווי שנוצטוינו לעבדו
 19 תעלה. ונכפל הצווי הנה כמה פעמים ואמר "ולעבדתם
 20 את ה' אלהיכם" (שמות כג, כה); ואמר "ואתו תעבדו"
 21 (דברים יג, ה); ואמר "ואתו תעבד" (שם ו, ג); ואמר
 22 "ולעבדו" (שם יא, ג). ואף־על־פי שגם הצווי הנה הוא

המשך ביאור למס' סוטה ליום שני עמ' ב

20 ומקושיית הגמרא יש להוכיח דבר אחר, אמר רב כרי, שמע מינה
 21 ממה שאמרה הגמרא שזא ריבוי הזבל הוא מפני שחולי מעים הם,
 22 שהאי מאן דנפיש זיכליה — אדם אשר צרכיו מרובים, דבר זה מעיד
 23 שחולי מעיים הוא — שהוא חולה מעיים. ומוסיפה הגמרא למאי
 24 נפקא מינה — מה תועיל לו ידיעתו שהוא חולה מעיים, עונה
 25 הגמרא, כדי שליטרח בנפשיה ויבקש תרופה למחלתו, טרם תחמיר
 26 מאד.
 27 עוד מצינו שנחלקו בביאור הפסוק ד'אנה בלב איש ושנתה, שרבי
 28 אמי ורבי אסי נחלקו מה כוונת הפסוק, וכיצד יפתור את דאגתו.
 29 חד אמר שהדרך לפתור את הדאגה, הוא על ידי שישחנה מדעתו
 30 — שסיח דעתו הימנה. וחד אמר שהדרך להיפטר מהדאגה, היא על
 31 ידי שישחנה לאחרים וחבירו יתן לו עצה על דאגתו.
 32 שנינו במשנה, ואתם היוצאים למלחמה אי אתם בן אלא מובטח
 33 לכם נצחונכם, כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם" זה מחנה
 34 ארון כו'. ושאלת הגמרא, וכל כך למה — מפני מה נקטה התורה
 35 את הלשון 'כי ה' וכו' הולך עמכם, בלשון הליכה, ולא נאמר 'כי ה'
 36 אלקיכם עמכם'. עונה הגמרא, מפני שהשם וכל בינוי לווחת
 37 הברית, שבהם כתוב את שם ה' ואת הכינוי 'אלוקיך' היו

1 חד אמר, 'שופך' שמו האמיתי, ולמה נקרא שמו בספר שמואל
 2 'שוכך', מפני שששוי — מבנה גופו היה גבוה כשוכך. וחד אמר,
 3 'שוכך' שמו האמיתי, ולמה נקרא שמו בדברי הימים 'שופך', מפני
 4 שכל הרוצה אותו נשפך לפניו כקיתון — שהיה שופך דמים רבים.
 5 כמו כן, מצינו שנחלקו רב ושמואל לגבי דרשת הפסוק האמור בביא
 6 לגבי חילות נבוכדנצר. נאמר עליהם "אשפתו כקבר פתוח בולם
 7 גבורים". וביאור מקרא זה נחלקו רב ושמואל, ואמרו לה שנחלקו
 8 בזה רבי אמי ורבי אסי, חד אמר שהלשון 'אשפתו' הנאמר בפסוק
 9 מלמד שששעה שזרקו חץ הורגים אנשים רבים ועושי אשפתות
 10 אשפתות ערימות רבות של חללים מחמת זריקת החץ, וללמדך
 11 שגיבורים היו. ושמואל אמר שלא היו גיבורים, ומה שהרגו רבים כל
 12 כך, זה מפני שאומנין בקרב היו, כלומר, מומחים ובעלי תבססים,
 13 ולא גיבורים. תלמוד לומר המשך הפסוק 'בולם גבורים' שגם היו
 14 גיבורים. וחד אמר, שהטעם שנקט המקרא לשון 'אשפתו', הוא כדי
 15 לרמז שששעה שעושי צורכיחן מתוך שאוכלים הרבה מחמת
 16 גבורתם עושי אשפתות אשפתות ערימות רבות של וכל
 17 מצרכיהם. ללמדך שגיבורים הם. ושמואל אמר שאינם גיבורים,
 18 וריבוי הזבל הוא מפני שחולי מעיים הם ואינו מחמת גבורה,
 19 תלמוד לומר המשך הפסוק 'בולם גבורים'.

ישעיה פרק טז ז-יא

ז לְכֹן יַיְלִיל מוֹאֵב לְמוֹאֵב בְּלַיִל לְאִשִּׁישֵׁי קִיר־חַרְשַׁת תְּהַגּוּ אַךְ נִכְאִים: ח כִּי שְׂדֵמֹת חֲשֹׁבֹן
 אֲמַלֵּל גַּפְּן שְׂבֻמָּה בְּעַלְי גוֹיִם הִלְמוּ שְׂרוּקֶיהָ עַד־יַעֲזֹר נָנְעוּ תָּעוּ מִדְּבַר שְׁלַחֹתֶיהָ נִמְשָׁו עֲבָרוּ יָם:
 ט עַל־כֵּן אֲבָפָה בְּכַי יַעֲזֹר גַּפְּן שְׂבֻמָּה אַרְיֹךְ דְּמַעְתִּי חֲשֹׁבֹן וְאֶלְעֵלָה כִּי עַל־קִיצֶךָ וְעַל־קִצִּירְךָ הַיַּד
 נִפְלֵ: י וְנֶאֱסַף שְׂמַחָה וְגִיל מִן־הַכְּרַמִּל וּבַכְּרָמִים לֹא־יִרְנָן לֹא יִרְעַע וְיֵן בְּיָקְבִים לֹא־יִדְרֹךְ הַדְּרֹךְ הַיַּד
 הַשְּׁבֵתִי: יא עַל־כֵּן מַעִי לְמוֹאֵב כַּכְּנֹר יִהְמוּ וְקִרְבִּי לְקִיר חַרְשִׁי:

רש"י

שלוחותיה. זמורותיה והם משל גליותיה: נטשו. נפצו
 כמו ונטשתיך המדברה (יחזקאל כט) והנם נטושים (שמואל
 א ל) וינטשו בעמק רפאים (שם כ"ה): (ט) אבכה בככי
 יעזר. תרגום ירושלמי כמא דאייתי משריין על יעזר
 כן אייתי קטולין על שבמה ולשון המקרא הנביא אומר
 כעין קינות יעזר יש לי עליך לקונן את הגפן שבמה:
 אריוך דמעתי. אתרוה עליך דמעא יש תיבה משמשת
 כשתי תיבות כמו בני יצאוני (ירמיה י) ארץ הנגב נתחני
 (יהושע טז) דברו לשלום (בראשית לז): קיצך. תאנים
 שמייבשין בקיץ: הידד. קול שודדים ובוזזים: (י) מן
 הכרמל. הוא מקום יער ושדות תבואה: לא ירועע. ל'
 תרועת שמחה: הידד השבתי. קול המתאספים להטיל
 הקורה לעצור הענבים: (יא) יהמו. בקינה:

מצודת ציון

(ז) לאשישי. הם היסודות כמו נפל אשיותיה (ירמיה ג):
 קיר חרשת. שם מקום. תהגו. ענין המים כמו המצפצפים
 והמהגים (לעיל ח): נכאים. ענין שבירה כמו נאספו עלי נכים
 (תהלים לה): (ח) שדמות. שדות תבואה כמו ושדמות לא
 עשה אוכל (חבקוק ג): אמלל. ענין כריתה כמו ימולל ויבש
 (תהלים צ): בעלי. ענין אדון ושר כמו אם בעליו עמו (שמות
 כב): הלמו. ענין שבירה כמו והלמה סיסרא (שופטים ה):
 שרוקיה. זמורות נבחרים כמו ויטעהו שורק (לעיל ה): נגעו.
 מל' נגע ור"ל נפו וכן וינגעו יהושע וכל ישראל (יהושע ח):
 שלוחותיה. ענין התפשטות הענפים וכן שלחך פרדס רמונים
 (ש"ה ד): נטשו. ענין פזור והתפשטות כמו וינטשו בלחי
 (שופטים טו): (ט) אריוך. ענין שביעה כמו כגן רוה (לקמן
 נח): קיצך. פירות הקיץ: נופל. ענין חניה כמו על פני כל
 אחיו נפל (בראשית כה): (י) ונאסף. ענין כליון כמו אסף
 אסיפם (ירמיה ח): הכרמל. הוא מקום שדות וכרמים כמו
 והיה מדבר לכרמל (לקמן ל"ב): ירונו. מל' רינה: ירועע.
 מלשון תרועה: ביקבים. הוא הבור שלפני הגת והיין יורד בו:
 ידרוך הדורך. הדרך לדרוך ברגל על הענבים להוציא היין:
 השבתי. ענין ביטול כמו שבת נושא (לעיל י"ד): (יא) מעי.
 וקרבי. פתרון אחד להם:

ואמר בלשון מואב: מעי למואב. בני מעי יהמו ככנור על חורבן
 מואב: וקרבי וכו'. הוא כפל ענין במ"ש:

מצודת דוד

(ז) לכן. הואיל והתגאה על כולם לא ימצא מי שיצטער
 בצרתו ורק מואב עצמו ייליל על מואב ולא זולת: כלה ייליל.
 ר"ל כל היללה ייליל הוא ולא אחר עליו: לאשישי קיר
 חרשת. על עקירת היסודות של קיר חרשת תהמו אך הנשברים
 הם אנשי מואב ולא יהמה מי זולתם: (ח) כי שדמות חשבון.
 השדות של חשבון נכרת והגפנים של שבמה הנה שרי העובדי
 כוכבים שברו הזמורות היפות שבהם: עד יעזר נגעו. היו
 מנוגעים ונגפים עד יעזר: תעו מדבר. תעו מדרך הישר לברוח
 מדברה: שלוחותיה. התפשטות ענפיה פשטו למרחוק ועברו
 את הים ר"ל הגולים גלו למרחוק: (ט) על כן. אמר הנביא
 בלשון מואב על כן בענין הככי שבכיתי על יעזר בזה הענין
 עצמו אבכה על אבדן גפן שבמה: אריוך וכו'. אתה חשבון
 ואלעלה ארוה את כל אחת מכם בדמעות עיני, ואחז במשל
 כאלו הוא מטר המרוה את הארץ: על קיצך. על תלישת פירות
 הקיץ ועל קציר שדך תנה קול הידד והיא קריאת צעקת
 השוללים הבאים פתאום: (י) ונאסף. מעתה כלה שמחה מן
 הכרמל כי לא יגדל שם מאומה: לא ירונו. לא ישמע שם קול
 רנה וקול תרועת שמחה: יין ביקבים. להוציא יין להמשיך
 ביקבים לא ידרוך מי שהיה רגיל לדרוך כי האויב יכלה הכל:
 הידד השבתי. בטלתי את קול צעקת הידד כי גם היא לשון
 קריאת צעקת דורכי היין לזרו זה את זה וכן נאמר הידד
 כדורכים יענה (ירמיה כה): (יא) על כן. בעבור גודל החורבן
 מואב: וקרבי וכו'.

משלי פרק כד ח-כא

ח מחשב להרע לו בעל-מוזמות יקראו: ט זמת אולת חטאת ותועבת לאדם לץ: י התרפית ביום צרה צר כחכה: יא הצל לקחים למות ומטים להרג אם-תחשוף: יב פירתאמר הן לא-ידענו זה הלא-תכן לבות | הוא-יבין ונצר נפשך הוא ידע והשיב לאדם בפעלו: יג אכל-בני דבש פי-טוב ונפת מתוק על-חכך: יד בן | דעה חכמה לנפשך אם-מצאת ויש אחרית ותקנתך לא תפרת: טו אל-תארב רשע לנזה צדיק אל-תשדד רבצו: טז פי שבע | יפול צדיק וקם ורשעים יפשו ברעה: יז בנפל (אויבך) אויבך אל-תשמח ובפשו או-יגל לבך: יח פן-יראה יהוה ורע בעיניו והשיב מעליו אפו: יט אל-תתחר במרעים אל-תקנא ברשעים: כ פי | לא-תהיה אחרית לרע נר רשעים ידעך: כא ירא-את-יהוה בני ומלך עם-שונים אל-תתערב:

רש"י

מלהצילם על זה אמרתי צר כחך: (יב) כי תאמר. שמא תאמר וזהו כי משמש בלשון דלמא: (יג) אכל בני דבש. כלומר דרך בני אדם לאכול דבש כי טוב הוא אף: (יד) כן דעה חכמה לנפשך. וכשם שאתה רודף לאכול דבש כן תהא רודף לדעת חכמה: אם מצאת. אותה, אז יש אחרית: (יט) אל תתחר. להיות כמותם כמו איך תתחרה (ירמיה י"ב) כי אתה מתחרה בארז (שם כב): (כא) ירא את ה' בני ומלך. ירא את המלך ובלבד שלא יסירך מיראת ה' ולעולם יראת ה' קודמת: עם שונים אל תתערב האומרים שתי רשויות יש:

מצודת ציון

(י) התרפית. מל' רפיון: כחכה. כמו כחך: (יא) ומטים. מל' נטיה: תחשוך. תמנע: (יב) תוכן. מל' תוך: (יג) ונופת. ענין הזלה ונטיפה כמו ונופת צופים (תהלים יט): חכך. מל' חיך: (טו) תשדד. מל' שדידה וגולה: רבצו. מקום רבצו והוא המקום אשר ישכב שמה לנוח כמו כרע רבץ כאריה (בראשית מט): (יט) תתחר. ענין ההתערבות להדמות כמו ואיך תתחרה את הסוסים (ירמיה יב): (כ) ידעך. ענין ניהר וקפיצה כמו דועכו כאש קוצים (תהלים קיח) וזהו כבוי הנר שקופץ השלהבת מן הפתילה: (כא) שונים. מל' השתנות וחילוף כמו ודתיהם שונות (אסתר ג): תתערב. מלשון תערובות:

מצודת דוד

(ח) מחשב להרע. עם כי לא עשה הרעה סוף יגולה קלונו ויקראו לו בעל מחשבות רעות: (ט) זמת. מחשבת אולת ורשע נחשבת לחטאת עם כי לא עשה מעשה: ותועבות וגו'. ר"ל הליצנות מתעבת את האדם בעיני כל, עם כי אין בה כ"א עקימת שפתים: (י) התרפית. אם היית מרפא ירך מחברך מלעזור לו ביום צרתו אזי יהיה כחך צר ודחוק מלעזור לעצמך בבוא צרה עליך: (יא) הצל וגו'. מוסב על אם תחשוך האמור בסוף המקרא לומר אם תחשוך להציל את הלקוחים למות והמטים להרג: (יב) כי תאמר. כי תכחש לומר הן לא ידענו אם לקוחים המה למות: הלא. ר"ל הלא לא יועילו דברך כי הלא ה' שהוא בתוך לבות בני אדם הוא יבין אם ידעת אם לא ידעת: ונצר וגו'. כפל הדבר במ"ש: והשיב. הוא ישיב גמול האדם כמפעלו ואם ידעת והתרפית יהיה צר כחך מדה במדה: (יג) אכול. כשם שמאכל דבש טוב הוא וכשם שתשים טיפין מדבר מתוק על חכך: (יד) כן דעה. כ"כ דע חכמה לתקן את נפשך אם מצאת אותה ויש לך לב משיג: ויש אחרית. ר"ל וטובה היא מן הדבש כי בזה יש אחרית טוב אבל הדבש לפעמים יזיק באחרונה: ותקנתך. הגמול שאתה מקוה בעבורה הנה לא תכרת כי בוא יבוא וכפל הדבר במ"ש: (טו) אל תארוך רשע. אתה רשע בראותך כי מטה יד הצדיק אל תארוך על מדורו ואל תגזול מקום רבצו בחושבך כאשר החל לנפול לא יוסיף לקום: (טז) כי שבע. כי אף אם הצדיק נופל שבע פעמים יחזור ויקום אבל הרשעים הם הנכשלים מבלי תקומה בבוא עליהם הרעה: (יז) ובכשלו וגו'. כפל הדבר במ"ש: (יח) ורע בעיניו. על שאתה שמח בתקלתו: והשיב מעליו. ר"ל עליך ישוב האף מעליו כי ממנו יסיר ועליך יחול: (יט) אל תתחר. אל תתערב עם המרעים לעשות כמעשיהם ואל תקנא בהצלחת הרשעים: (כ) לא תהיה אחרית. ר"ל לא תהיה האחרית כמו הראשית כי סופם לאבדון ויוכבה נר נשמתם: (כא) ירא וגו'. אתה בני מתחילה ירא את ה' ואח"כ את המלך לעולם יראת ה' קודמת: ועם שונים. עם אנשים שמשנים פקודת המלך וילכו בשרירות לבם הרע עמהם אל תתערב:

ה מְשַׁל מְשַׁלּו חַכְמִים בְּאִשָּׁה: הַחֲדָר, וְהַפְּרוּזְדוֹר, וְהַעֲלִיָּה. דָּם הַחֲדָר – טַמְא. נִמְצָא בַּפְּרוּזְדוֹר – סָפְקוּ טַמְא, לְפִי שְׁחֻזְתּוֹ מִן הַמְּקוֹר.

ו הַמִּשָּׁה דְמִים טַמְאִים בְּאִשָּׁה: הָאֵדָם, וְהַשְּׁחוֹר, וְיִקְרָן פְּרָכֶם, וְכִמְיַמִּי אַדְמָה, וְכִמְזוּג. בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: אִף בְּמִימֵי תַלְתָּן, וְכִמְיַמִּי בְּשֵׁר צְלִי. וּבֵית הַלַּל מְטַהְרִין. תִּירֵק – עַקְבִּיא בֶן מַהֲלָאֵל מְטַמְא, וְחַכְמִים מְטַהְרִים. אֲמַר רַבִּי מֵאִיר: אִם אֵינוֹ מְטַמְא מְשׁוּם כְּתָם, מְטַמְא מְשׁוּם מִשְׁקָה. רַבִּי יוֹסִי אֹמְרִי: לֹא כָּךְ וְלֹא כָּךְ.

פירוש ברטנורא

ה החדר והעלייה והפרוזדור. חדר מכפנים ופרוזדור מבחוץ, שניהם זה אצל זה, חדר לצד אחוריה, ופרוזדור לפניה, ועליה בנויה על שתייה, ונקב יש בין עליה לפרוזדור ונקרא לול. ופעמים יורד דם מן העליה לפרוזדור דרך הלול. וכותלי רחם, למטה באמצע פרוזדור, ודרך שם דמים יוצאים: דם החדר טמא. דחינו דם המקור: ספיקו טמא. מספק טמא טומאה ודאית: שחזקתו מן המקור. ולא אמרין שמא מן העליה בא ודמי עליה מהורים הן, אלא עשאוהו כאילו ודאי בא מן המקור. והני מילי, כשנמצא מן הלול ולפנים לצד החדר, אבל נמצא מן הלול ולחוץ, אינו טמא טומאה ודאית לשרוף, אלא ספיקו טמא לתלות, שהרי שני דמים יוצאין דרך שם, דמי החדר ודמי העליה, ולא ידעינן מהי אתא:

ו המשא דמים טמאים. שתי פעמים כתיב דמיה בקרא בטומאת דמים שבאשה, (ויקרא כ) והיא גילתה את מקור דמיה, (שם י"ב) וטהרה ממקור דמיה, ומעוט דמיה שתיים, הרי ארבע דמים. אדום, וקרן כרכום, ומימי אדמה, ומזוג. והשחור ככלל אדום הוא, והכי אמרין בגמרא, האי שחור אדום הוא אלא שלקה: ובקרן כרכום. כמראה זיו הכרכום. לשון כי קרן עור פניו (שמות ל"ד): וכמימי אדמה. כולן מפרש להן לקמן במתניתין: וכמזוג. כיון אדום המזוג במים: כמימי תלתן. מים ששריין בהן תלתן. פינגוויק"ו בלע"ז: וכמימי בשר צלי. מוחל היוצא מבשר צלוי: ובית הלל מטהרין. ושליש מחלוקת בדבר. תנא קמא דאמר חמשה דמים טמאים ותו לא, סבירא ליה דמימי תלתן ומימי בשר צלי תולין, לא אוכלין ולא שורפין. ובית שמאי מטמאין, ושורפין עליהן תרומה וקדשים. ובית הלל מטהרין לגמרי. והלכה כתנא קמא, דתולין: עקביא בן מהללאל מטמא. דסבירא ליה האי ירוק כקרן כרכום הוא, אלא שלקה. וירוק מטמא עקביא בן מהללאל, היינו כמראה אחריו, ולא כמראה כרתו, שאינו נוטה לארמימות כלל: וחכמים מטהרין. ושליש מחלוקות נמי בירוק. תנא קמא סבר תולין לא אוכלין ולא שורפים, ועקביא בן מהללאל מטמא ושורפים, וחכמים מטהרים ואוכלים. והלכה כתנא קמא: אם אינו מטמא משום כתם. לחיורתו חשוב מן הדמים הנטמאין באשה: מטמא משום משקה. וחשוב הוא דם להכשיר הזרעים לקבל טומאה ככל שאר דם. שהוא אחד מן השבעה משקין שמכשירין את הזרעים: לא כך ולא כך. לא מטמא משום כתם, ולא מכשיר את הזרעים. והלכה כר' יוסי, והוא חכמים דפלגו אעקביא:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

אף על פי שסתם דם אינו אלא אדום, וכמו שכתוב (מלכים ב ג, כב): "וירדו מואב מנגד את המים אדומים כדם", מכל מקום הואיל והתורה אמרה (ויקרא יב, ט): "וטהרה ממקור דמיה", נמצאנו למדים שיש כאן מיני דמים הרבה שהם טמאים: וממה שנאמר "דמיה" שתי פעמים – "וטהרה ממקור דמיה"; "והיא גילתה מקור דמיה" (שם כ, יח) – דרשו בה, שהם ארבעה מינים. ברם, משנתנו מונה חמישה דמים, אך האדום והשחור מין אחד הוא, כמו שאמרו בגמרא, שהשחור אדום הוא אלא שלקה. ושאר הצבעים הנזכרים במשנה כולם למראה אדמימות הם נוטים (המאירי על פי תורת כהנים והגמרא).

הַמִּשָּׁה דְמִים – מראות דמים – טַמְאִים בְּאִשָּׁה: הָאֵדָם, וְהַשְּׁחוֹר, וְיִקְרָן פְּרָכֶם – כמראה זיו הכרכום (מלשון "כי קרן עור פניו" – שמות לז, כט), והיינו כעלים שבכרכום המזהירים בצבעם, וְכִמְיַמִּי אַדְמָה – כמראה המים הניתנים על מין אדמה אדומה, כמבואר במשנה הבאה, וְכִמְזוּג – כיון אדום המזוג במים. בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: אִף בְּמִימֵי תַלְתָּן – כמים ששריין בהם תלתן, והוא מין צמח ממשפחת הקטניות, בעל עלים המורכבים מלשושה עלעלים (פנוגרייק), וְכִמְיַמִּי בְּשֵׁר צְלִי – כמראה היוצא מבשר צלי. וּבֵית הַלַּל מְטַהְרִין – כמראה הדם כמימי תלתן וכמימי בשר צלי. ותנא קמא סובר, שתולים עליהם תרומה וקדשים, לא אוכלים ולא שורפים. תִּירֵק – דם ירוק, כלומר צהוב, כמראה האחריו, עַקְבִּיא בֶן מַהֲלָאֵל מְטַמְא – שלדעתו דם נידה הוא אלא שלקה צבעו, וְחַכְמִים מְטַהְרִים – שלדעתם אין זה מראה של דם, והוא טהור לגמרי. אֲמַר רַבִּי מֵאִיר: אִם אֵינוֹ מְטַמְא מְשׁוּם כְּתָם – משום דם הנידה, מְטַמְא מְשׁוּם מִשְׁקָה – כלומר מכל מקום חשוב הוא משקה להכשיר את הזרעים לקבל טומאה, ככל שאר דם שהוא אחד משבעת המשקים המכשירים את הזרעים. רַבִּי יוֹסִי אֹמְרִי: לֹא כָּךְ וְלֹא כָּךְ – הירוק אינו מטמא משום כתם ואינו חשוב משקה להכשיר את הזרעים, שאין דם מכשיר אלא השותת בשעת השחיטה, היינו דם שהנפש יוצאה בו. והלכה כרבי יוסי: ודעתו היא דעת חכמים החולקים על עקביא בן מהללאל (ברטנורא: ועיין "תוספות יום טוב").

הן רואות משלושים לשלושים. במה דברים אמורים? באשה שאין לה וסת, אבל אשה שיש לה וסת, הרי זה מחשב ימי וסתה, אם הגיעה שנתה, הרי היא בחזקת טומאה – חישב ימי וסתה או ימי עונתה, והרי יש לה שהות אחר כך שתספור ותטבול. הרי זו בחזקת טהרה, ומותרת לו. שהרי שתי ספקות הן: שמא ראתה ושמא לא ראתה. ואפילו ראתה ושם טבחה" (עיין רמב"ם הל' איסורי ביאה ד, ט; ועיין שם הגהות מיימוניות).

באור משנה ה

מְשַׁל מְשַׁלּו חַכְמִים בְּאִשָּׁה – בענין בית הערווה של האשה; הַחֲדָר, וְהַפְּרוּזְדוֹר, וְהַעֲלִיָּה – החדר הוא כפנים לצד אחורי האשה, והפרוזדור סמוך לחדר לצד פניה, והעלייה על שניהם. ונקב יש בין העלייה לפרוזדור, והוא נקרא "לול", ופעמים יורד דם מן העלייה לפרוזדור דרך הלול. דָּם הַחֲדָר טַמְא – שהוא דם המקור; אבל דם העלייה טהור. נִמְצָא בַּפְּרוּזְדוֹר – דם שנמצא בפרוזדור, אף על פי שספק בא הדם מן החדר ספק בא מן העלייה, סָפְקוּ טַמְא – מספק טמא טומאה ודאית, לְפִי שְׁחֻזְתּוֹ מִן הַמְּקוֹר – שחזקתו של הדם הנמצא בפרוזדור שהוא בא מן החדר ולא מן העלייה דרך הלול. במה דברים אמורים? כשנמצא מן הלול ולפנים, אבל אם נמצא מן הלול ולחוץ, טומאה בספק, ואין שורפים עליו תרומה וקדשים אלא תולים.

משנה תורה להרמב"ם: "משל משלו חכמים באשה הרחם שנוצר בו הולד הוא הנקרא: מקור. והוא שדם נידה ובה יוצא ממנו. וקוראין אותו חדר. לפי שהוא לפני ולפנים, ויצא הרחם כולו. והוא המקום הארוך שמתקבץ ראשו בשעת הייבוי. כדי שלא יפול הולד, ונפתח הרבה בשעת לידה. קוראין אותו פרוזדור. כלומר שהוא בית שער לרחם. — — — ומעלה מן החדר ומן הפרוזדור. בין חדר לפרוזדור. הוא המקום שיש בו שתי ביצים של האשה והשבילים שבהם מתבלט שכבת זרע שלה: מקום זה הוא הנקרא: עלייה, וכמו נקב פתוח מן העלייה לגג הפרוזדור, ונקב זה קוראין אותו לול: — — — דם הבא מן החדר, כולו טמא: ודם העלייה, כולו טהור, שהוא כמו דם מכה שמעיים או כבד או בכוליה וכיוצא בהן: ודם הנמצא בפרוזדור, אם נמצא מן הלול ולפנים — הרי זה טמא. שחזקתו מן החדר: וחיבתו עליו על ביתא מקדשו ושורפין עליו תרומה וקדשים. ואין אמרים: שמא מן העלייה ירד דרך תקב — שוב הדמים הנמצאים כאן מן החדר. נמצא הדם בפרוזדור חוץ לתקב — הרי טומאתו בספק: שמא מן החדר בא או מן העלייה שנת דרך הלול: לפיכך אין שורפין עליו תרומה וקדשים, ואין חיבתו עליו על ביתא המקדש (הל' איסורי ביאה ה, ג-ה).

בארנו את הסיפא כרוב המפרשים. אבל הגר"א מפרש: אמר רבי מאיר: אם אינו מטמא משום כתם מטמא משום משקה – כלומר משום מעיינות הנידה (משקה הבא מן הנידה). כמו וקיה ומימי רגליה. רבי יוסי אומר: לא כך ולא כך – אינו מטמא

ז איזהו אדם? פדם המכה. שחור? פחתר; עמק מפן – טמא, דהה מפן – טהור. וקקן פרנס? פפרור שבו. וכמימי אדם? מפקעת בית פרס, ומציף מים. וכמוזג? שני חלקים מים, ואחד יין, מן היין השרוני. פ ר ק ש ל י ש י

א המפלת חתיכה, אם יש עמה דם – טמאה; ואם לאו – טהורה. רבי יהודה אומר: בין פד ובין פד – טמאה.

ב המפלת כמין קלפה, כמין שערה, כמין עפר, כמין יבחושים אדמים – תטיל למים, אם נמוחו – טמאה; ואם לאו – טהורה. המפלת כמין דגים, חגבים, שקצים ורמשים, אם יש עמקם דם – טמאה; ואם לאו – טהורה.

פירוש ברטנורא

ז כרם המכה. כרם של שור שחוט שהוא אדום הרבה. ובתחילת הכאתה של סכין, ולא כרם של כולה שחוט, שדם שחוטפת משתנה והולך. ואית דאמרי, כרם המכה של הקזה: פחתר. כמרה הריו בשבולי הכלי, שהוא שחור הרבה, ולא כמראה הריו שבראש הכלי שהוא קלוש ואינו שחור כל כך. פירוש אחר, חרת אדרמג"ט בלע"ז, שצובעין בו העורות. כמו חרתא דאושכפי [דגילה פ"ב]: עמוק מכן. שעמוק במראה שחרורית, כלומר שחור יותר מחרת: דיתה. שנדחית מראיתו ואינו שחור כל כך. והוא הרין לכל דמים טמאים, דבכולהו עמוק מכאן טמא, דיתה מכאן טהור, חוץ מין מוזג, דבין עמוק בין דיתה טהור: כפרור שבו. שיש עליו ברורים כמראה אדרמומית יותר מחבריה. ושלוש שורות של עלין יש בכרכום ובכל שורה שלשה עלין, ואין בודקין אלא בשורה האמצעית, והעלה האמצעי שבשורה האמצעית משוכח שבכולן לבדיקה: מפקעת בית כרם. מקום ידוע בארץ ישראל ששמו בית כרם: ומציף מים. נותן מים על העפר, עד שיהיו המים צפין על גבי האדמה. ומשערין אותן עכורים, ואין משערים אותן צלולים: וכמוזג. כיצד שני חלקים מים ואחד יין מן היין השרוני. הבא מארץ השרון, מקום ידוע בארץ ישראל. פירוש אחר, יין העשוי מן הגפנים הנטועים בבקעה ובעמק. לשון הבצלת השרון. ובזמן הזה, כל מה שתראה באשה מאותו מקום, טמא, חוץ מן הלכן והירוק. ומימינו לא שמענו מי שטירה שום מראה דם, אלא הלכן והירוק ככרתי בלבד:

ג א המפלת. אם יש עמה דם טמאה. נדה: ואם לאו טהורה. דסבר תנא קמא, אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. ואפילו נמצא דם בתוך החתיכה, טהורה, דדם חתיכה הוא ולא דם נדה: רבי יהודה אומר בין כך ובין כך טמאה. דסבר רבי יהודה אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. וכיון שהפילה חתיכה, ודאי דם היה שם אלא שאבד במיעוטו ולא נראה. ואין הלכה כר' יהודה:

ב כמין שערה. שער: יבחושיין. יתושין: תטיל למים. פושרין, וישהה אותם במים הפושרין כ"ד שעות: אם נמוחו טמאה. משום נדה, דדם הוא: אם יש עמקם דם טמאה ואם לאו טהורה. מתניתין כרבנן דפלגי עליה דרבי יהודה לעיל, וסברי דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם: והכמים אומרים כל שאין בו

משניות מבוארות – קהתי

הדם עמוק ממנו בין שהיה דיהה ממנו, הרי זה טהור, עד שיהיה כמזג זה בלבד (גמרא נידה ב. א. רמב"ם הל' איסורי ביאה ה. ט. י.)

לא משום כחם ולא משום מעיינותיה. בעל "משנה אחרונה" כותב, שרבי מאיר קורא לדם נידה "כחם", משום שדם נידה מטמא אף יבש, ולכן הוא אומר: משום כחם כשהוא יבש, ומשום משקה כשהוא לח.

באור משנה א

המפלת חתיכה – של בשר, אם יש עמה דם, טמאה – משום נידה, ואם לאו – שאין עמה דם, טהורה – ואפילו נמצא דם בתוך החתיכה, הרי זו טהורה, שאין זה דם נידה אלא דם חתיכה. ומשום יולדת אינה טמאה, שהפלת חתיכה אינה נקראת לידה. רבי יהודה אומר: בין פך ובין פך – בין שיש עמה דם ובין שאין עמה דם, טמאה – שסובר רבי יהודה: אי אפשר לפתיחת הרחם בלא דם, וכיון שהפילה חתיכה, ודאי היה עמה מעט דם, אלא שאבד, ולא נראה, הלכן טמאה משום נידה. אבל תנא קמא סובר, שאפשר לפתיחת הרחם בלא דם, ולפיכך אם אין עמה דם, טהורה, כמו שבארנו טעמו לעיל (גמרא).

גמרא: מנלן דאיכא דם טהור באשה, דלמא כל דם דאתי מינה טמא (מניין לנו שיש דם טהור באשה, שמה כל דם הבא ממנה טמא)? אמר ר' חמא בר יוסף אמר ר' הושעיא: אמר קרא (דברים יז, ח): "כי יפלא מנך דבר למשפט בין דם לדם" – בין דם טהור לדם טמא (כלומר שאם נאמר שאין כלל דם טהור, במה נחלקו החכמים?).

באור משנה ז

משנתנו חוזרת לפרש את חמשת מיני הדמים הטמאים שנימנו במשנה הקודמת. איזהו אדם? פדם המכה – היינו כרם הקזה (גמרא: רמב"ם). ויש מפרשים (בגמרא): כרם היוצא בתחילת השחיטה, בתחילת הכאתה של סכין. שחור – איזהו שחור? פחתר – כריו שחור שמשתמשים בו הסנדלרים, ומראהו כמראה הריו שבשולי הקסת; עמק מפן – היה מראהו שחור יותר מחרת, טמא – דם טמא הוא, דהה מפן – היה פחות שחור מחרת, טהור – שאינו דם נידה. וקקן פרנס – ואיזהו קקן כרכום? כפרור שבו – כעלהו הברור והמזהיר באדרמומית שבו, שכן שלוש שורות של עלים יש בכרכום, ובכל שורה שלושה עלים, והברור שבהם כמראהו האדום הוא העלה האמצעי שבשורה האמצעית, מפני שהוא לח ביותר (גמרא). וקמימי אדם – ואיזהו כמימי אדמה? מפקעת בית כרם שהיתה אדומה (בננין בית כרם עיני מידות ג. ד. ויש כותבים, שהוא כנראה מקום בגליל התחתון – ר"ח אלבק). ומציף מים – ונותן עליה מים בכלי עד שיהיו המים צפים על האדמה כעובי קליפת השום (בדייקא בגמרא); ובודקים בהם כשהם עכורים ולא כשהם צלולים (גמרא). וכמוזג – כיצד? שני חלקים מים, ואחד יין, מן היין השרוני – הבא מן השרון.

באור משנה ב

המפלת כמין קלפה, כמין שערה – ויש גורסים: שעורה. כמין עפר, כמין יבחושים – יתושים, אדמים – שהיה המראה של דברים אלו אדום (תיבת "אדומים" מוסבה על הכל. – הגר"א: משנה אחרונה; וכן משמע בגמרא), תטיל למים – בגמרא מבואר, שיהיו המים פושרים; ויש להשהותם במים עשרים וארבע שעות: אם נמוחו במים, טמאה – משום נידה, שדם הוא; ואם לאו, טהורה – שלא היה זה דם כלל (המאיד). ויש שאין גורסים פסיקה זו במשנה (עיני יתוספות יוס טוב"א). המפלת כמין דגים, חגבים, שקצים ורמשים, אם יש עמקם דם, טמאה – משום נידה; ואם לאו, טהורה – כדעת תנא קמא במשנה הקודמת, שאפשר לפתיחת הרחם בלא דם (גמרא). המפלת מין בהמה חיה ועוף – ולד הנראה כמין בהמה או חיה או עוף, בין טמאין – כמין בהמה, חיה ועוף טמאים, בין טהורים – כמין בהמה, חיה ועוף טהורים: אם זכר – אם הולד הוא זכר, תשב לזכר – כרין היולדת זכר, שנאמר בה

מה ששינו בשחור כחרת: "עמוק מכן – טמא; דהה מכן – טהור", מבואר בגמרא שהוא הרין לכל מראות הדמים הטמאים, חוץ מכין המוזג, שבו שהיה מראה

המפלת מין בהמה תיה ועוף, בין טמאין בין טהורים, אם זכר – תשב לזכר; ואם נקבה – תשב לנקבה; ואם אין ידוע – תשב לזכר ולנקבה; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: כל שאין בו מצורת אדם – אינו ולד. ג המפלת שפיר מלא מים, מלא דם, מלא גנונים – אינה חוששת לולד. ואם היה מרקם – תשב לזכר ולנקבה. ד המפלת סנדל או שליא – תשב לזכר ולנקבה. שליא בבית – הבית טמא. לא שהשליא ולד, אלא שאין שליא בלא ולד. רבי שמעון אומר: נמוק הולד, עד שלא יצא.

ה המפלת טמטום ואנדרוגינום – תשב לזכר ולנקבה. טמטום וזכר, אנדרוגינום וזכר – תשב לזכר ולנקבה. טמטום ונקבה, אנדרוגינום ונקבה – תשב לנקבה בלבד. יצא מחתך או מסרס, משציא רבו – הרי הוא פילוד.

פירוש ברטנורא

מצורת אדם אינו ולד. הכל מודים בנולד גופו כצורת חיה ופניו פני אדם, שהוא חשוב ולד. גופו אדם ופניו פני חיה, הרי הוא חיה ואין זה ולד, דבר צורת פנים אולינו, לא נחלקו אלא במי שקצת פניו כפני אדם, וקצת כפני בהמה, ואפילו רוב פניו כפני אדם ועין אחת שבראשו בלבד כעין של בהמה, רבי מאיר אומר כל צורת אדם צריכה, וכיון שיש לו עין כבהמה אין זה ולד. ורבנן סברי, כל שאין בו מצורת אדם ככל ואפילו מקצת צורה אין לו, אינו ולד, אבל יש בו מקצת צורה, הרי זה ולד. והלכה כחכמים:

ג שפיר. חתיכה של בשר. ואם יש בה צורת אדם נקרא שפיר מרוקם. ואני שמעתי שהוא כשפופרת של ביצה, לפיכך נקרא שפיר: מלא גנינים. מלא גוונים הרבה. פירוש אחר, גנינים, תולעים, שחתיכת הבשר החוכה חתיכות דקות כעין תולעים: אינה חוששת לולד. ואינה טמאה לידה. ואם אין עמהן דם אינה חוששת אפילו משום נדה: תשב לזכר ולנקבה. טמאה שבועים כיוולדת נקבה, ואין לה דם טוהר אלא שלשים וששעה ימים כיוולדת זכר. הואיל ואינו ניכר אם זכר אם נקבה, נותנים עליו חומרי זכר וחומרי נקבה:

ד סנדל. חתיכת בשר עשויה כדמות לשון של שור. ומפני שיש לה צורת סנדל קורין לה סנדל. והוא רגיל לבוא עם ולד. ויש מפרשים, סנדל, שאינו ולד [צ"ל ודל]: שליא. כמין קרום שהולד מונח בתוכו. ותחילתה כחוט של ערב, וכשהיא הולכת ורווחת רחבה כתרומום, וחלולה כחצוצרת. ואין שליא פחותה מנפח: הבית טמא. משום אוהל המת, דולד היה בה ומת: נימוק חולד. ונעשה דם ונתערב בדם הלידה ובמל ברוב, ואין הבית טמא. ואין הלכה כר' שמעון:

ה תשב לזכר ולנקבה. טמאה שבועים כנקבה, וימי טוהר שלה שלשים וששעה יום בלבד כזכר: טמטום וזכר אנדרוגינום וזכר. כגון שילדה תאומים, אחד טמטום או אנדרוגינום, ואחד זכר ודאי: תשב לזכר ולנקבה. ולא אמרין מדהאי זכר ודאי, האי נמי זכר: תשב לנקבה בלבד. דאפילו היו טמטום וזכר, בתר נקבות אולינו, דכל ימי זכר בן לטומאה בין לטהרה מובלעים תוך של נקבה: מחתך. אברים אברים: מפורס. לשון הפך הוא. כמו סרס המקרא

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

המפלת סנדל – חתיכת בשר בלי צורת פנים, והיא דומה לצורת סנדל, או שליא – כמין כיס שהעובר מונח בתוכו במעי אמו, ואין שליא בלא ולד, אלא שנימת בתוכה, תשב לזכר ולנקבה – כמו שבארנו במשנה הקודמת, שטמאה שבועיים כיוולדת נקבה, וימי טוהר שלה כלים לסוף ארבעים יום, כיוולדת זכר. שליא בבית – אם היתה שליא בבית, הבית טמא – משום אוהל המת, לא שהשליא ולד – לא מפני שהשליא היא ולד, אלא שאין שליא בלא ולד – שהיה בשליא ולד ונימת לאחר שיצאה. רבי שמעון אומר: נמוק הולד, עד שלא יצא – הולד שהיה בשליא נימוק קודם שיצא ונתערב בדם הלידה ובטל ברוב, הלכך אין הבית טמא. ואין הלכה כרבי שמעון.

באור משנה ה

המפלת – והוא הדין היולדת, טמטום – שאין ניכרים בו לא סימני זכר ולא סימני נקבה, ואנדרוגינום – או אנדרוגינום, שיש בו גם סימני זכר וגם סימני נקבה, תשב לזכר ולנקבה – לחומרא, ימי טומאה כיוולדת נקבה, וימי טוהר כיוולדת זכר; שהרי ספק זכר ספק נקבה הם. טמטום וזכר – כגון שילדה תאומים, אחד טמטום ואחד זכר ודאי, אנדרוגינום וזכר – או שילדה אנדרוגינוס וזכר ודאי עמו, תשב לזכר ולנקבה – שמחמירים בה משום הטמטום או האנדרוגינוס שתאה טמאה שבועיים כיוולדת נקבה, ואין אומרים שהואיל נולד הטמטום או האנדרוגינוס עם זכר ודאי אף הוא זכר (גמרא). טמטום ונקבה – אבל אם ילדה טמטום ונקבה ודאית עמו, אנדרוגינוס ונקבה – או שילדה אנדרוגינוס ונקבה עמו, תשב לנקבה בלבד – שהואיל יש כאן נקבה ודאית, הרי ימי טומאה וטהרה של זכר מובלעים בשל נקבה, הלכך אפילו הטמטום או האנדרוגינוס זכר, תשב ימי טוהר של נקבה מחמת לידת הנקבה. יצא – הולד מרחם אמו, מחתך – אברים אברים, או מסרס – שיצא שלם, אבל דרך רגליו ולא דרך ראשו, משציא רבו, הרי הוא

(ויקרא יב, ב; ד): "אשה כי תזרע וילדה זכר, וטמאה שבעת ימים... ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה"; ואם נקבה – ואם הולד נקבה, תשב לנקבה – כיוולדת נקבה, שנאמר בה (שם שם, ח): "ואם נקבה תלד וטמאה שבועיים כנדתה, וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה"; ואם אין ידוע – אם הולד הוא זכר או נקבה, תשב לזכר ולנקבה – נוהגת כדיון שניהם לחומרא, שטמאה שבועיים כיוולדת נקבה, וימי הטהרה שלה כלים לסוף ארבעים יום כיוולדת זכר, כלומר שאין לה אלא עשרים וששה ימי טוהר. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: כל שאין בו מצורת אדם, אינו ולד – לענין טומאת לידה. בגמרא מבארים (על פי ברייתא), שאם הולד פניו כפני אדם, אף על פי שגופו דומה לבהמה, לחיה או לעוף, הכל מודים שהוא חשוב ולד; ואם פניו כפני בהמה, חיה או עוף, אף על פי שגופו גוף אדם, הכל מודים שאינו חשוב ולד, שהכל הולך אחר הפנים. לא נחלקו רבי מאיר וחכמים אלא בולד שמקצת פניו כפני אדם ומקצתם כפני בהמה או חיה או עוף, שלדעת רבי מאיר אינו חשוב ולד עד שיהיו כל פניו כפני אדם, ולדעת חכמים, הואיל ומקצת פניו כפני אדם הרי הוא חשוב ולד. וזהו שאמרו במשנתנו: כ' ע"א שאין בו מצורת אדם – שאפילו מקצת צורה אין לו, אינו ולד: אבל אם יש בו מקצת צורה, הרי זה ולד. והלכה כחכמים.

באור משנה ג

המפלת שפיר – קרום כמין שפופרת, מלא מים, או מלא דם, או מלא גנונים – גוונים הרבה (רש"י); ויש מפרשים, שהשפופרת מלאה חתיכות דקות של בשר כעין תולעים (רמב"ם; ברטנורא; תפארת ישראל), אינה חוששת לולד – אינה טמאה משום לידה. ואם אין עמו דם, אינה טמאה אף משום נידה. ואם היה מרקם – היילה שפיר מרוקם, שמרוקמת בו צורת העובר, אלא שאין ידוע אם הוא זכר או נקבה, תשב לזכר ולנקבה – כחומרת שניהם, שטמאה שבועיים כיוולדת נקבה, וימי טוהר שלה כלים לסוף ארבעים יום כיוולדת זכר, כלומר שאין לה אלא עשרים וששה ימי טוהר בלבד.

יָצָא כְּדָרְכּוֹ; עַד שְׂיָצָא רֵב רֵאשׁוֹ. וְאִיזָה רֵב רֵאשׁוֹ? מִשְׁתַּצָּא פְּדַחְתָּו.

וּ הַמִּפְלֵת, וְאִין יָדוּעַ מַה הוּא – תִּשָּׁב לְזִכְר וּלְנִקְבָה. אִין יָדוּעַ אִם וְלָד הִיָּה אִם לֹא – תִּשָּׁב לְזִכְר וּלְנִקְבָה וּלְנִדָּה. וּ הַמִּפְלֵת לְיוֹם אַרְבָּעִים – אִינָה חוֹשֶׁשֶׁת לְוֵלָד. לְיוֹם אַרְבָּעִים וְאַחַד – תִּשָּׁב לְזִכְר וּלְנִקְבָה וּלְנִדָּה. רַבִּי יִשְׁמַעֲלָל אֹמֵר: יוֹם אַרְבָּעִים וְאַחַד – תִּשָּׁב לְזִכְר וּלְנִדָּה; יוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַד – תִּשָּׁב לְזִכְר וּלְנִקְבָה וּלְנִדָּה; שְׁהֵזְכַר נִגְמַר לְאַרְבָּעִים וְאַחַד, וְהִנֵּקְבָה לְשְׁמוֹנִים וְאַחַד. וְחֻכְמָיִם אֹמְרִים: אַחַד פְּרִית הַזִּכְר וְאַחַד פְּרִית הַנִּקְבָה – זֶה וְזֶה לְאַרְבָּעִים וְאַחַד.

פירוש ברטנורא

ורדרשו (כבא בתרא ק"ט): משיצא רובו הרי הוא כילוד. וראשו כרובו. הלכך משיצא ראשו של מחותך, אע"פ שכל שאר הגוף בפנים, הרי הוא כילוד: פדחתו. מצחו:

ו ואין ידוע מה הוא. אם זכר אם נקבה: תשב לזכר ולנקבה. ימי טוהר הזכר, וימי טומאה הנקבה: לזכר ולנקבה ולנדה. כלומר כשתראה תהא נדה, שאין לה ימי טוהר, דשמא לאו ולד הוא. וטובלת לסוף ארבעים כילדת זכר למאן דאמר טבילה כומנה מצוה. וטובלת יום ארוך, כגון וילדת זכר שטבלה לסוף שבועה ואינה טוהרה לקודש ולמקדש עד מלאות הארבעים, צריכה טבילה אחרת לסוף הארבעים, וזאת נצרכה למבול לסוף ארבעים יום כילדת זכר, אע"פ שאין טבילה זו מועלת לה כלום, שהרי אינה טוהרה לקודש ולמקדש עד מלאות שמונים כילדת נקבה:

ו המפלת ליום ארבעים. למבילתה: אינה חוששת לולד. שלא נגרמה יצירתו עד שיכלו כל ארבעים יום: ולנדה. כשתראה, תהא נדה, דלמא ליכא ולד ואין כאן ימי טוהר: יום ארבעים ואחד תשב לזכר. שבועה ימי טומאה. אפילו בלידה בישתא שאינה נדה. אבל שבועים דנקבה, אינה יושבת, כדקתני טעמא שיצרת נקבה לשמונים ואחד. ואין הלכה כר' ישמעאל: וחכמים אומרים כר'. חכמים היינו תנא קמא, אלא משום דמסתבר טעמיה דרבי ישמעאל טפי מדרתנא קמא, הדר רבי ושנאה בלשון חכמים, לאשמועינן דהלכה כסתם ראשון, ואע"פ שמחלוקת רבי ישמעאל בצדו:

משניות מבוארות – קהתי

בטהרה כנגד יום הטומאה. וכן אם ראתה שני ימים רצופים, הרי היא שומרת את יום השלישי בטהרה, ואם טבלה ולא ראתה בו דם, טוהרה היא בערב. אבל אם ראתה דם שלושה ימים רצופים, הרי היא נעשית זבה גמורה, וצריכה היא לספור שבועה ימים נקיים מדם, וטובלת ביום השביעי ומביאה קרבן ביום השמיני (עין ויקרא טו, כה-כט). – לאחר אחד עשר ימי הדיבה (או לאחר שטהרה מדיבה), כשהיא רואה דם, הרי היא שוב נידה שבעת ימים, ואחריהם מתחילים שוב אחד עשר ימי הדיבה, וכן לעולם.

והרי הסבר הגמרא בענין חומרת הזכר, שאם ראתה דם ביום השלושים וארבעה להפלתה, וחזרה וראתה ביום ארבעים ואחד, אם נאמר שהיא נידה בראייה הראשונה (ביום השלושים וארבעה), הרי בראייה שנייה נכנסה לאחד עשר ימי דיבה, ודיה בשמירת יום אחד בטהרה, ואם נאמר שילדה נקבה, הרי היא בימי טהרה, וטהורה היא, אלא חוששים אף לזכר, ואומרים שהראייה ביום שלושים וארבעה הייתה ראית דם טוהר, והראייה ביום הארבעים ואחד היא תחילת נידה, ואסורה לבעלה עד ליל הארבעים ושמונה.

באור משנה ז

הַמִּפְלֵת לְיוֹם אַרְבָּעִים – לטבילתה, אִינָה חוֹשֶׁשֶׁת לְוֵלָד – שאין נגמרת יצירת הולד עד סוף ארבעים יום, ואין היא טומאה לידה. לְיוֹם אַרְבָּעִים וְאַחַד – אבל המפלת ליום הארבעים ואחד, תִּשָּׁב לְזִכְר וּלְנִקְבָה וּלְנִדָּה – לפי שאין ידוע אם ולד היה, וכמו שבארנו במשנה הקודמת. רַבִּי יִשְׁמַעֲלָל אֹמֵר: יוֹם אַרְבָּעִים וְאַחַד – הפילה ליום ארבעים ואחד, תִּשָּׁב לְזִכְר וּלְנִדָּה – שאינה יושבת אלא שבעת ימי טומאה כילדת לזכר ולא שבועיים כילדת לנקבה, כמבואר הטעם להלן; ואם תראה דם אחר כך, טמאה נידה, יוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַד – ואם הפילה ליום שמונים ואחד, תִּשָּׁב לְזִכְר וּלְנִקְבָה וּלְנִדָּה – כמו שבארנו במשנה הקודמת, וְהֵזְכַר נִגְמַר לְאַרְבָּעִים וְאַחַד – שיצירת הזכר נגמרת לארבעים ואחד יום, וְהִנֵּקְבָה לְשְׁמוֹנִים וְאַחַד – הלכך המפלת ליום ארבעים ואחד אינה חוששת לנקבה ויושבת לזכר ולנידה בלבד. וְחֻכְמָיִם אֹמְרִים: אַחַד פְּרִית הַזִּכְר וְאַחַד פְּרִית הַנִּקְבָה, זֶה וְזֶה לְאַרְבָּעִים וְאַחַד – בין בריית הזכר ובין בריית הנקבה נגמרת לארבעים ואחד יום. דברי חכמים הובאו כאן כדי ליתן טעם לדברי תנא קמא, הסובר שהמפלת ליום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנקבה ולנידה, לפי שאף יצירת הנקבה נגמרת לארבעים ואחד יום. וכן הלכה.

כְּלִיּוֹד – לטמא בלידה. אבל כל שלא יצא רובו אינו כילוד. יָצָא כְּדָרְכּוֹ – שלם ודרך ראשו, עַד שְׂיָצָא – ויש גורסים: משיצא – רֵב רֵאשׁוֹ – הרי הוא כילוד, והיא טמאה לידה, שרוב ראשו כרובו הוא; וְאִיזָה רֵב רֵאשׁוֹ? מִשְׁתַּצָּא פְּדַחְתָּו – מצחו. בגמרא אמרו, שאף בולד שיצא מחותך, הראש כרוב איברים, אלא שיש סוכרים, שמכל מקום במחותך צריך שיצא כל הראש (רמב"ט). ויש סוכרים, שאף במחותך, משיצא רוב ראשו הרי הוא כילוד (הרשב"א; חמא"ד).

באור משנה ו

הַמִּפְלֵת, וְאִין יָדוּעַ מַה הוּא – אם זכר או נקבה, אבל יודעת היא שהיה ולד (רש"י). תִּשָּׁב לְזִכְר וּלְנִקְבָה – שבועיים של טומאה כילדת נקבה, ימי טוהר עד לסוף ארבעים יום כילדת זכר. אִין יָדוּעַ אִם וְלָד הִיָּה אִם לֹא – הפילה ואין ידוע מה הפילה, יש ספק שמא לא היה זה ולד, תִּשָּׁב לְזִכְר וּלְנִקְבָה וּלְנִדָּה – כלומר שיושבת שבועיים של טומאה כילדת נקבה, ואם תראה אחר כך דם, הרי היא נידה, שאין לה ימי טוהר כלל, וצריכה טבילה לסוף ארבעים יום כילדת זכר, ואף לסוף שמונים כילדת נקבה, לדברי האומר, שטבילה כומנה מצוה (רמב"ט בפירושו למשנתנו; ברטנורא; יתפאות ישראל).

בארנו בסופא, שחומרתה כילדת זכר, שצריכה טבילה לסוף ארבעים יום, משום טבילתה בזמנה, אף על פי שאין טבילה זו מטהרתה. אבל יש מקשים על פירוש זה, שהרי ההלכה היא כבית הלל הסוברים, שטבילה בזמנה אינה מצוה.

ואמנם בגמרא מובא הסבר אחר בענין חומרת הזכר. וכדי להבין את ההסבר הזה עלינו להקדים דברים אחדים, שכבר הבאנו בשני מקומות (בהקדמה למשנה פסחים ח, ה; בבאור המשנה ערכין ב, א):

אשה הרואה דם בתחילה, הרי היא נידה שבעה ימים, בין שראתה דם פעם אחת ובין שראתה כל שבעת הימים; ואם ביום השביעי לפנות ערב פסקה מלראות, הרי מן התורה טובלת היא כליל שמיני במקוה, והיא טוהרה. – ראתה דם מיום השמיני ואילך, בתוך אחד עשר יום שלאחר שבעת ימי הנידה, הרי זה דם זיבה, ומכאן נקראים ימים אלו: "אחד עשר ימי הזיבה", בין שראתה בהם דם בין שלא ראתה, אלא שאם ראתה בהם דם, דינה כדלקמן: ראתה דם יום אחד, צריכה היא לשמור יום אחד בטהרה כנגד יום הטומאה, כלומר שהיא טובלת למחרת יום הטומאה, ואם אינה רואה בו דם, הרי היא טוהרה לערב. מכאן נקראת היא: "שומרת יום כנגד יום", ששומרת יום אחד

פ ר ק ר ב י ע י

א בנות פותים נדות מעריסותן. והפותים מטמאים משכב תחתון בעליהן, מפני שהן בועלי נדות, והן יושבות על כל דם ודם. ואין חיבין עליהן על ביאת מקדש, ואין שורפין עליהן את התרומה, מפני שטמאתן ספק.

ב בנות צדוקין, בזמן שנהגו ללכת בדרכי אבותיהן – הרי הן כפנותיות. פרושו ללכת בדרכי ישראל – הרי הן

פירוש ברטנורא

ד א בנות פותים נדות מעריסותן. כשהן מונחות בעריסה גזרו רבנן דליטמו משום נדה, דכתיב (ויקרא ט"ו) ואשה כי תהיה זבה, ותניא אין לי אלא אשה שהיא גדולה, תינוקת בת יום אחד לנדה מנין, תלמוד לומר ואשה. וכותים לא דרשי אשה ואשה, וכי חזין קטנות לא מפרשי להו, הלכך גזרו בה רבנן דליטמו כולהו: מטמאין משכב תחתון בעליהן. תחתונה של בועל נדה מטמא בעליה של זב, מה עלינו של זב אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין, אף תחתונה של בועל נדה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין. ועלינו של זב, הוא הרבר הנישא על גבי הוב נפקא לן מקרא דאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלים ומשקים, דכתיב (ויקרא ט"ו) והגונג בכל אשר יהיה תחתיו יטמא, מאי תחתיו, אילמא תחתיו דזב, מכל אשר יגע במשכבו נפקא, אלא הנוגע בכל אשר יהיה הוב תחתיו יטמא, ומדלא ערבינהו ונכתוב וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו והנישא אותם יכבס בגדיו, ואפסקינהו כיטמא, מכלל דהאי יטמא לאו באדם וכלים איירי, אלא באוכלים ומשקים. וכותים שהן בועלי נדות, מטמאים משכב תחתון שלהן אוכלין ומשקין, אבל לא אדם וכלים, כעלינו של זב שגם הוא מטמא אוכלים ומשקים ולא אדם וכלים. וכל הדברים האלו לא נאמרו אלא בזמן שהיו הכותים מחזיקים בתורה ומקדקים בהרבה מצות ישראל. אבל לאחר שדקרו ומצאו להם כדמות יונה כדאש הר גזיות שעובדים אותה, עשאו ככורים גמורים לכל דבריהם, בין לענין טומאה ומזרה, בין לשאר דינים שבתורה, אין הפרש בינם לבין הנכרים כלל: והן יושבות על כל דם. כלומר, לפיכך הכותים הם בועלי נדות, לפי שהן יושבות על כל דם, דכל דם שרואה בין אדם בין ירוק יושבת עליו ימי נדות, וזו תקלה היא להם, שאם רואה דם ירוק היום מתחלת למנות מהיום שבעת ימי נדה, ואם תראה באותם ימי נדות דם אדום אינה מונה אלא מיום ראה ראשונה, ואותו דם טהור היה, ומראה שניה היא צריכה למנות: ואין חיבין עליהן. הלוכש או מתכסה באותן בגדים ונכנס למקדש, פטור מקרבן. או אם נגעו אותן בגדים של משכב שלהן בתרומה, תולין: מפני שטמאתן ספק. דלא ידעין אי נדה אי לא. ובגמרא פרק אמתניתין מזה דתנן במסכת טהרות פרק ד' (משנה ה') על ששה ספקות שורפין את התרומה, על ספק בגדי עם הארץ, כלומר על בגדי עם הארץ אם נגעו בה, נשרפת, משום שטמא היה, והאי כותי נמי חיפוק ליה אם נגע משכבו בתרומה תהא נשרפת, משום דהם הארץ הוא, והיה ליה בגדי עם הארץ. ומשני, דמתניתין איירי בכותי שטבל בפניו ועלה ודרס על בגדיו של חבר כשהוא ערום, או שלבש בגדי חבר, או שהטביל את בגדיו בפניו, באופן דבגדיו של כותי כשהן מדרס לא נגעו בבגדיו של חבר כשרס עליהן, ואח"כ נגעו בגדיו של חבר שדרס כותי עליהן בתרומה, לא שרפינן תרומה עליהן. דאי משום טומאת עם הארץ, הא טביל ליה. ואי משום בועל נדה, שטמא לא בעל בקרוב וכבר עברו ימי טומאתו וספקא ליה מבילה. ואם תמצא לומר בעל בקרוב, שטמא לא היתה אשתו יושבת על דם טמא אלא על דם טהור, והוי ספק ספקא, ואספק ספקא לא שרפינן תרומה:

ב פירוש ללכת בדרכי ישראל הרי הן כפנותיות. אבל סתמא, הרי הן כפנותיות: ר' יוסי אומר לעולם הן בישראל. וסתמא הן בישראליות. ואין הלכה

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה א

ראשון לטומאה, וכן הפירוש גם כאן בכותים, שמשכב תחתון שלהם דינו כעלינו של זב, שטמא אוכלים ומשקים, אבל לא אדם וכלים, מפני שהן בועלי נידות. והן יושבות על כל דם ודם – והן כמו שהן (יתוספות יום טוב), כלומר שפליכך הכותים הם בועלי נידות, מפני שנשותיהם יושבות על כל דם שרואות, ואפילו על דם שאינו טמא, כגון על דם ירוק (ענין נעיל ב. ו). וזו תקלה היא להן, שאם רואות בתחילה דם ירוק, ולאחר כמה ימים רואות דם אדום, הן מונות שבעת ימי נדה מראייה ראשונה, והרי אז דם טהור היה, ואין להן למנות אלא מן הראייה השנייה; ואין חיבין עליהן על ביאת מקדש – הלוכש או מתכסה בבגדים ששכב עליהם הכותי ונכנס למקדש, פטור מן הקרבן (רש"י; ברטנורא). ואין שורפין עליהן את התרומה – אם נגעו אותם הבגדים בתרומה, אין שורפים את התרומה אלא תולים, מפני שטמאתן ספק – שטומאת הכותים היא מספק, שהרי אין בנות הכותים ודאי נידות, ועל ספק טומאה אין חיבים על ביאת מקדש ואין שורפים את התרומה. בגמרא שואלים: והרי שנינו (סנהדות ז, ה), ששורפים את התרומה על ספק בגדי עם הארץ, והרי גם בגדי הכותי כבגדי עם הארץ הם? ומתציג, שמדובר במשנתנו בכותי שטבל בפניו, ועלה ודרס על בגדיו של חבר כשהוא ערום, או שלבש בגדי חבר, ונגעה תרומה בבגדי החבר שדרס עליהם הכותי, הלכך אין שורפים עליהם את התרומה, שאם משום טומאת עם הארץ, הרי טבל, ואם משום שבעל נדה, שטמא בעל לפני שבעה ימים, ועלתה לו הטבילה לטהרו מטומאתו; ואם תאמר שלא עברו עדיין שבעה ימים מבעילתו, שטמא לא ישבה אשתו על דם טמא אלא על דם טהור, והרי כאן ספק ספקא, ומשום ספק ספקא אין שורפים תרומה.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

בנות צדוקין, בזמן שנהגו ללכת בדרכי אבותיהן – הצדוקים, הרי הן כפנותיות – שאינן שומרות על דיני נידה כהלכתן. פרושו

בנות פותים נדות מעריסותן – מקטנותן, כשהן עדיין מונחות בעריסה, גזרו בהם חכמים שתהיינה טמאות משום נידה, שכן תינוקת בת יום אחד שראתה דם מטמאה כנידה, שנאמר בפרשת נידה (ויקרא טו, יט): "ואשה כי תהיה זבה", ודרשו: אין לי אלא אשה, כלומר גדולה, תינוקת בת יום אחד לנידה מניין? תלמוד לומר: "ואשה"; ומכאן נותנים לב לתינוקות ומפרישים אותן בשעת ראייתן; אבל הכותים הואיל ואינם דורשים "אשה", ואשה, והרי שאינם מפרישים את התינוקות הרואות דם, לפיכך גזרו בהם חכמים שיהיו כולן מיום שנולדו טמאות משום נידה. והפותים מטמאים משכב תחתון בעליהן – אפילו עשרה מצעות זה על גב זה, והכותי שוכב למעלה, טמא המצע תחתון כמו העליון ששוכב עליו, מפני שהן בועלי נדות – הואיל ובנות כותים נידות, דין בעליהם כדין בועלי נידות המטמאים משכב תחתון כעליון, כמו ששינו במסכת כלים (א, ג). וכבר בארנו שם, שאמנם משכבו של בועל נידה אינו אב הטומאה כדין משכב הנידה, אלא ראשון לטומאה, לפי שנאמר בו (ויקרא טו, כד): "וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא", והרי זה פסוק מיותר, מאחר שכבר כתוב לפניו: "ותהי נדתה עליו", ומכאן דרשו, שבא הכתוב להשמיענו, שאף על פי שהוא אב הטומאה כנידה, מכל מקום אין משכבו כמשכב הנידה שטמא אדם וכלים, אלא הוא ראשון לטומאה, ומטמא אוכלים ומשקים בכלב. ומה ששינו שם, שבועל נידה מטמא משכב תחתון כעליון, היינו שכל אחד מן המצעות שהוא שוכב עליהם, בין המצע העליון שהוא נוגע בו, ובין המצע התחתון שאינו נוגע בו, והיהו ראשון לטומאה. וזהו ששינו גם כאן בכותים, שהואיל והם בועלי נידות, הרי הם מטמאים משכב תחתון כעליון, שכל אחד מהם ראשון לטומאה. ברם, בגמרא מבואר, שמה ששינו בבעל נידה, שהוא מטמא משכב תחתון כעליון, הפירוש הוא, שמשכב התחתון של בועל נידה דינו כמצע עליון שעל גבי הוב, שאינו אלא

בְּיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: לְעוֹלָם הֵן בְּיִשְׂרָאֵל, עַד שִׁפְרָשׁוּ לְלֶכֶת בְּדַרְכֵי אֲבוֹתֵיהֶן.
ג דִּם נְכָרִית וְדִם טְהוֹרָה שֶׁל מְצוּרֶת – בֵּית שְׁמַאי מְטַהְרִים; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: פְּרָקָה וְכַמְיָמִי רְגִלְיָהּ. דִּם יוֹלְדֶת
שְׁלֵא טְבֻלָּה – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: פְּרָקָה וְכַמְיָמִי רְגִלְיָהּ; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: מְטַמָּא לָּהּ וַיִּבֶשׁ. וּמוֹדִים בְּיוֹלְדֶת
בְּזוֹב – שֶׁהָיָה מְטַמָּאָה לָּהּ וַיִּבֶשׁ.

פירוש ברטנורא

כ"ר יוסי:

ג דם נכרית וכו' בית שמאי מטהרין. ואע"ג דברוקה וכמימי רגליה מודו בית שמאי דרבנן גזרו עליהן להיות כובין לכל דבריהן, אפילו הכי דמה טהור, דשיירו בה רבנן למהיו היכרא דטומאתן דרבנן, כי היכי דלא נשרפו עליהו תרומה וקדשים: **ודם טהור של מצורעת.** ואע"ג דמעניות של מצורעת כגון רוקה ומימי רגליה הוו אב הטומאה כשל זב, אפילו הכי דם טהור שלה טהור, דלאו מעין הוא, דדומיא דרוק בעינן שמתעגל ויוצא: **כרוקה וכמימי רגליה.** דמטמאין לחין ואין מטמאין יבשין. והך הכירא הוא דעבוד גבי דם הנכרית דמטמא מדרבנן שגזרו עליהם שיהו ככובים לכל דבריהן, דאילו וישראלית מטמא דם לח יבש, והנכרית לח ולא יבש, כרוקה וכמימי רגליה דאין מטמאין יבשין. **ודם טהור של מצורעת נמו, אע"ג דדם לאו מעין הוא, דין מעין אית ליה,** דרחמנא רבייה מקרא דכתיב לזכר, לרבות מצורע למענותיו, ולנקבה לרבות מצורעת למענותיה, ואמרין מעניותיה דמאי, אילמא שאר מעניותיה כגון רוקה ומימי רגליה דאתו מוב דכתיב בית וכו' ירוק הוב, ומיניה נפקי שאר מעניות, מוכר נפקא, דכיון דאתרבי מצורע למענותיו, אתרבי מצורעת לכל מעניותיה דאיכא דכוותיהו בוכר, אלא לרמה דליתיה בוכר, וכיון דרבייה רחמנא דלמה שיהא כרוקה וכמימי רגליה, א"כ מה רוקה ומימי רגליה מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין, אף דמה כן: **דם היוולדת.** שעברו ימי טומאת נדה ולא טבלה: **בית שמאי אומרים כרוקה וכמימי רגליה.** מטמא לח ואינו מטמא יבש. ואע"ג דדם טהור הוא, דביומי תלא רחמנא והא מלו, וליכא למטויה נמי משום מעין דהא אין מתעגל ויוצא, אפילו הכי רבנן גזרו טומאה עליה, הואיל ולא טבלה וטמאה היא, גזירה אחר שבעה אטו תוך שבעה. ומיהו לא גזרו שיטמא לח יבש כלפני שבעה, כי היכי דליהוי ליה הכירא דלדעו דטומאתו דרבנן: **ובית הלל אומרים מטמא לח יבש.** דטומאתו מן התורה כל זמן שלא טבלה. דכברי בית הלל ביומי וטבילה תלא רחמנא, וכל זמן שלא טבלה, הרי דמה לאחר שבעה כלפני שבעה: **ומודים ביוולדת בזוב.** אם בעת לדתה היתה זבה שהיא צריכה לספור שבעה נקיים קודם שתטוה, ולדה ולא ספרה, מודים בית שמאי לבית הלל שדמה טמא לח יבש אע"ג שעברו שבעת ימי לידה לזכר ושבוים לנקבה, שדמה של זבה לעולם הוא בטומאתו מן התורה עד שתספור שבעה נקיים:

משניות מבוארות – קהתי

שהתורה ריבתה את המצורעת במה שאמרה "ולנקבה", שהרי שאר מעיינותיה למדים מזכר, ואין צורך בפסוק מיוחד, אלא שבא הכתוב לרבות דם, שאינו בזכר, שמתמא כרוקה וכמימי רגליה, היינו שמתמא כשהוא לח ואינו מטמא כשהוא יבש. **דִּם יוֹלְדֶת שְׁלֵא טְבֻלָּה –** לאחר שבעה ימי טומאה לזכר או לאחר ארבעה עשר ימי טומאה לנקבה, כלומר שיצאה מזמן טומאת לידה ונכנסה לזמן דם טהור, אלא שלא טבלה עדיין, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: פְּרָקָה וְכַמְיָמִי רְגִלְיָהּ –** אף על פי שלא טבלה, מכל מקום יצא דמה מכלל טומאת דם נידה, ואינו מטמא אלא כרוקה וכמי רגליה, היינו שמתמא כשהוא לח ואינו מטמא כשהוא יבש; **וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: מְטַמָּא לָּהּ וַיִּבֶשׁ –** כל זמן שלא טבלה נחשב הדם אף בימי טהרה כדם נידה, והוא מטמא בין כשהוא לח בין כשהוא יבש. **וּמוֹדִים בְּיוֹלְדֶת בְּזוֹב –** אם בשעת לידתה היתה זבה, והרי שלאחר ימי טומאת הלידה חייבת היא לספור שבעה ימים נקיים מדם, כדי להיטהר מזיבתה, כל זמן שלא ספרה, דמה דם זיבה הוא, ואף בית שמאי מודים, **שֶׁהָיָה מְטַמָּאָה לָּהּ וַיִּבֶשׁ –** שדמה מטמא בין כשהוא לח בין כשהוא יבש, אפילו בתוך ימי טהרה, כדין כל דם נידה וזיבה. ברם, אם ספרה שבעה ימים נקיים לאחר זמן טומאת הלידה ולא טבלה, אף בזה נחלקו בית שמאי ובית הלל כמו ברישא (גמרא).

ב אור משנה ד

כבר בארנו לעיל (בשו"י באור המשנה ג.) שאשה הוראה דם בתחילה, הרי היא נידה שבעה ימים, בין שראתה פעם אחת ובין שראתה כל שבעת הימים. ואם ביום השביעי לפנות ערב פסקה מלראות, הרי מן התורה טובלת היא לביל שמיני והיא טהורה. לאחר שבעת ימי הנדיה מתחילים "אחד עשר ימי הזיבה", כלומר ימים הראויים לזיבה, שאם היא רואה בהם דם, הרי זה דם זיבה, ודינה כדלקמן: דאחא בהם דם יום אחד בלבד, הרי היא "זבה קטנה", וצריכה היא לשמור יום אחד בטהרה כנגד יום הטומאה, כלומר שהיא טובלת למחרת היום הטמא, ואם אינה רואה בו דם, הרי היא טהורה לערב, מכאן נקראת היא: "שומרת יום כנגד יום". והוא הדין אם ראתה בהם דם שני ימים רצופים, שאינה אלא "זבה קטנה", והיא שומרת את יום השלישי בטהרה, וכשטבלה ולא ראתה בו דם, טהורה היא בערב. אבל אם ראתה בהם דם שלושה ימים רצופים, הרי היא נעשית "זבה גדולה", וצריכה היא לספור שבעה ימים נקיים מדם, וטובלת ביום השביעי, ומביאה קרבן ביום השמיני (עיין ויקרא טו, כה-כט). – לאחר אחד עשר ימי הזיבה (בין שלא ראתה בהם דם כלל, בין שראתה בהם דם אלא שחזרה שומרת יום כנגד יום, ואפילו ויהיה בהם זבה גדולה, אלא שהספיקה לספור בהם שבעה ימים נקיים. כגון שראתה

לְלֶכֶת בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל – פירשו מדרכי אבותיהן והולכות בדרכי ישראל, **הֲרֵי הֵן בְּיִשְׂרָאֵל –** אבל כל זמן שאין אנו יודעים אם פרשו מדרכי אבותיהן, הרי הן ככותיות, שמן הסתם נהגות הן באורח חייהן כאבותיהן. **רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: לְעוֹלָם הֵן בְּיִשְׂרָאֵל –** אפילו שתמן כישראליות הן, **עַד שִׁפְרָשׁוּ לְלֶכֶת בְּדַרְכֵי אֲבוֹתֵיהֶן –** שסתם בנות צדוקים נהגות ללכת בדרכי ישראל, עד שיפרשו מדרכיהן ללכת בדרכי אבותיהן. והלכה כתנא קמא.

ב אור משנה ג

דִּם נְכָרִית – דם נידה או דם זיבה של גויה, **וְדִם טְהוֹרָה שֶׁל מְצוּרֶת –** דם שמצורעת ישראלית רואה לאחר לידתה בימי טהרה, שהם שלושים ושלושת ימים לאחר שבעה ימי טומאה לזכר, או ששים וששת ימים לאחר שבועיים ימי טומאה לנקבה, **בֵּית שְׁמַאי מְטַהְרִים –** שכן מן התורה אין גויים מטמאים לא בניה ולא בזיבה, לפי שנאמר בפרשת זב ונידה (ויקרא טו, ב): "דברו אל בני ישראל", ודרשו חכמים: בני ישראל מטמאים בניה ובזיבה, ואין הנכרים מטמאים בניה ובזיבה; אבל חכמים גזרו עליהם, שיהיו כזבים לכל דבריהם, וסוברים בית שמאי, שלא גזרו חכמים על דם הנכרית כלל אלא על רוקה ומי רגליה בלבד, שהם מצויים תמיד; ולא גזרו על הדם, כדי שידעו שאין טומאתה אלא מדרבנן, ולא יבואו לשרוף עליה תרומה וקדשים; **וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: פְּרָקָה וְכַמְיָמִי רְגִלְיָהּ –** בית הלל סוברים, שאף על הנכרית גזרו חכמים, אלא שלא החמירו בה כמו בדם הישראלית, שדם הישראלית מטמא בין כשהוא לח ובין כשהוא יבש, ודם הנכרית הרי הוא כרוקה, וכמי רגליה, שמתמא כשהוא לח ואינו מטמא כשהוא יבש, והרי זה משמש היכר, שהטומאה אינה אלא מדרכי חכמים. וכך דם טהור של מצורעת. בית שמאי מטהרין – שסוברים הם, שדין יולדת מצורעת כדן כל יולדת, שיש לה דם טהור; ואף על פי שרוקה ומי רגליה טמאים, כמו שדרשו ממה שנאמר (ויקרא טו, לג): לזכר או נקבה – לרבות מצורע למעיותיו ומצורעת למעיותיה, מכל מקום דמה בימי טהרה טהור, שאינו בכלל מעיינותיה, לפי שאין בכלל מעיין אלא מה שדומה לרוק שמתעגל ויוצא. ובית הלל אומרים, שדם טהרה של מצורעת טמא כרוקה וכמימי רגליה: שאף על פי שדם אינו בכלל מעיין, מכל מקום יש לו דין מעיין, לפי

ד המקשה – נדה. קשתה שלשה ימים בתוך אחד עשר יום, ושפתה מעת לעת וילדה – הרי זו יולדת בזוב; דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר: לילה יום, כלילי שבת ויומו. ששפתה מן הצער ולא מן הדם.

פירוש ברטנורה

ד המקשה נדה. הכי קאמר, המקשה בלדתה בימי נדתה וראתה דם בהקשותה, הרי היא נדה, ולא מיהרה תורה לדם קושי אלא באחד עשר יום של ימי זיבה, אבל בימים של נדה לא מיהרה רחמנא: קשתה. מחמת ולד שלשה ימים בתוך אחד עשר יום של ימי זיבה וראתה כל שלשה ימים רצופים: ושפתה. שעמדה בשופי ובנחת מחבליה מעת לעת ברביעי, וילדה. אנלא מלתא דרמיס שראתה לא באו מחמת ולד, הלכך הרי זו יולדת בזוב. אבל אם לא שפתה סמוך ללדתה, כל דמים שראתה, מחמת ולד הוא, ורחמנא מיהרינהו מוזהב, דכתיב זוב דמה, דמה מחמת עצמה ולא דמה מחמת ולד: לילה ויום. דאם שפתה בחצי יום שלישו יולדה בחצי יום רביעי דשפתה מעת לעת, אין זה שופי, אא"כ שפתה לילה ויום של אחר הלילה, כלילי שבת ויומו. והלכה כר אליעזר: ששפתה מן הצער. כלומר ושפתה זו שאמרנו, אם שפתה מן הצער אע"פ שלא שפתה מן, הדם הוי שופי:

משניות מבוארות – קהתי

ולד, כלומר שאם קישתה לילד בימי זיבה וראתה דם מחמת הקישוי, אין זה דם זיבה ואינה טמאה; וזהו שבאה המשנה להשמיענו, שלא מיהרה התורה דם הקישוי אלא באחד עשר יום שבין נידה לנידה, היינו בימי הזיבה, אבל בימי נידתה דינו של דם הקישוי כדם נידה (גמרא נידה לו, ב). קשתה שלשה ימים – כלומר ראתה דם שלושה ימים רצופים מחמת קישוי הלידה, בתוך אחד עשר יום – שבין נידה לנידה, היינו בימי הזיבה, ושפתה מעת לעת – ונחת מעת לעת מחבלי הלידה, וילדה – אחרי אותן עשרים וארבע שעות שנחה מחבליה, הרי זו יולדת בזוב – שהואיל ושפתה, נתברר שהדם שראתה לא בא מן הקישוי, מחמת הולד, אלא דם זיבה היה, והרי היא זבה. אבל אם לא שפתה סמוך ללידתה, כל דם שראתה, הרי הוא דם קישוי מחמת הולד, וכבר הזכרנו לעיל, שדם קישוי בימי הזיבה דם טוהר הוא; דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר: לילה ויום, כלילי שבת ויומו – אם שפתה לילה שלם ויום שלאחריו, כליל שבת יום שבת שלאחריו, הרי זו יולדת בזוב, אבל אם שפתה עשרים וארבע שעות סתם, כגון מחצות יום עד חצות היום הבא, אין זה שופי, שכן דמה בא מחמת הולד, ואין זו יולדת בזוב, והלכה כרבי אליעזר. ומוסיפה המשנה לפרש, שמה ששינונו לעיל: 'ושפתה מעת לעת' היינו ששפתה מן הצער – שפסקו הצירים והצער שלה, ולא מן הדם – כלומר כל ששפתה מן הצער אף על פי שלא שפתה מן הדם, היינו שלא פסק הדם, דינה כזבה. אבל אם פסק הדם ולא פסקו הצירים אין זה שופי, ואין זו יולדת בזוב.

בשלושת הימים הראשונים בלבד. ושאר הימים היו נקיים) מתחילים שוב ימי נידה, היינו ימים הראויים לנידה, שכל שתראה בהם דם, הרי זה דם נידה, ונמשכים ימים אלו עד שהיא רואה דם, ומאותה שעה (משנת ראיית הדם) הרי היא שוב נידה שבעת ימים, ואחריהם מתחילים שוב אחד עשר ימי הזיבה, וחזור חלילה. – אחד עשר ימי הזיבה נקראים גם "אחד עשר יום שבין נידה לנידה"; וכל תחילת שבעת ימי הנידה, היינו משראתה דם נידה, נקראת "פתח הנידה". – ראתה דם בסוף ימי הזיבה שלושה ימים רצופים היינו בתשיעי ובעשירי ובאחד עשר של ימי הזיבה, או שהוסיפה לראות דם אף לאחר שנשלמו אחד עשר ימי הזיבה, ונמצא שנעשתה בימי הזיבה "זיבה גדולה", כמו שבארנו לעיל, אינה חוזרת לפתח נידתה עד שתספור שבעה ימים נקיים, ולאחר מכן תראה דם (כל זה לשיטת הרמב"ן). אבל הרמב"ם יש לו שיטה אחרת בזה: עיין הל' אסורי ביאה פרקים ו-ז: ועיין "מגיד משנה", שכתוב שם, ששיטת הרמב"ן היא עיקר – ברם, אם לא ראתה דם אלא ביום האחרון או בשני הימים האחרונים של ימי הזיבה, היינו בעשירי ובאחד עשר, אף על פי שהוסיפה לראות גם לאחר שנגמרו אחד עשר ימי הזיבה, באופן שראתה דם שלושה ימים רצופים, מכל מקום הואיל ולא ראתה בימי הזיבה אלא יום אחד או שניים, ראיית הדם ביום שלאחר אחד עשר ימי הזיבה נחשבת כפתח הנידה, היינו כתחילת ימי הנידה. – לסיכום הענין, נמצאנו למדים, שיש בזה שלושה עיקרים: א) שאין ימי זיבה אלא לאחר שבעה שעות שראתה בהם דם נידה; ב) שאין פתח נידה אחר ימי זיבה גדולה עד שתמנה שבעה ימים נקיים; ג) שי שפת נידה אחר זיבה קטנה (המאידה). משנתנו באה ללמד במעוברת שקישתה ללדת ויצא לה דם לפני הלידה, הנקרא "דם הקישוי", מה דינו של אותו הדם.

המקשה – לילד, וראתה דם, נדה – הרי היא נידה. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שראתה דם הקישוי בימי נידתה, היינו בימים הראויים לנידה, אבל אם ראתה דם הקישוי בימי הזיבה, היינו באחד עשר יום שבין נידה לנידה, הרי זו טהורה, שנאמר בזבה (ויקרא טו, כה): "ואשה כי יזיב זוב דמה", ודרשו: דמה מחמת עצמה ולא מחמת

המשך ביאור למס' סוטה ליום ראשון עמ' א

- 13 השביעית בשמיטה, שהרי לא מנו שמיטות אלא לאחר ארבע עשרה
- 14 שנה משנכנסו לארץ, ולכן כתב רחמנא 'שמיטה' לחדש שקריאה
- 15 זו תלויה בשנת השמיטה, ואי כתב רחמנא 'שמיטה' הוה אמינא
- 16 שקוראים בסוף השמיטה, לפני ראש השנה של השנה השמינית,
- 17 שהרי מקץ שבע שנים משמע בסוף שנה, ולכן כתב רחמנא
- 18 'במועד' לחדש שזה במועד שאחר השמיטה. ואי כתב הפסוק רק
- 19 'במועד' הוה אמינא שהקריאה היא מריש שתא – בראש השנה,
- 20 שאף הוא נקרא 'מועד', ולכן כתב רחמנא 'בחג הסופות', ואי כתב
- 21 רחמנא רק 'בחג הסופות' הוה אמינא שיכול לקרוא אפילו ביום
- 22 טוב אחרון של סוכות. כתב רחמנא התיבות 'בבוא כל ישראל',
- 23 והיינו
- 1 ברכת מחילת העון שמברך הכהן גדול ביום הכיפורים.
- 2 גמרא. שינו במשנה שקריאת המלך היא 'בשמיני', ובפסחות
- 3 הכוונה לשמיני עצרת, ומקשה הגמרא 'שמיני סלקא דעתך – הרי
- 4 מבואר שהיה זה במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות. ומיישבת,
- 5 אימא 'בשמינית' – בשנה השמינית.
- 6 כתוב בתורה "מקץ שבע שנים, במועד שנת השמיטה בחג הסוכות,
- 7 בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר, תקרא
- 8 את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם". שואלת הגמרא, וכל הני
- 9 סימנים של מועד הקריאה למה לי. ומבארת, שכל הלשונות צריכי,
- 10 דאי כתב רחמנא רק 'מקץ שבע שנים', הוה אמינא נימנו שבע
- 11 שנים מהשתא – משנת הארבעים לצאתם ממצרים, שהיא שנת
- 12 הציווי, ואז יקראו בפרשת המלך, ואף על גב דלא מתרמי השנה

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף פג עמוד ב: ה' מים ראשונים האכילו בשר חזיר. פונדק ישראל היה מוכר לישראל דברים המותרים ומאכילם ומוכר לנכרים בשר חזיר מבושל, בא ישראל לפונדק וראהו שלא נטל ידיו כשהסב לאכול ונתן לפניו בשר חזיר: מים אחרונים הרגו את הנפש. זו היא אשתו של זה שאילו נטל מים אחרונים דרך הנוטלים ידים לקנח את שפמם בידים טופחות ולא היו עדשים נראין: ואזניו סרוחות. גדולות וכפולות למטן: משחקות בו. מראות בו כשפיהם לשחוק:

דף פד עמוד א. למקטליה בדבר הנזרק. למ"ד רוח רעה שורה עליו לא יקרב אצלו להרגו בידים אלא זורק בו חץ או סכין והורגו: דחייף ביה. המתחכך בו: דנכית ליה. שהכלב נושכו: נישלח למאניה. יפשיט בגדיו: משכא דאפא. הוא הצבוע ובלע"ז פוטוי"ש: דאפא דיכרא. צבוע זכר: כנונתא דנחשא. על ידי קנה של נחשת: דילמא חזי לבבואיה דשר. שקפץ מן הכלב עליו ומסתכן:

דף פג עמוד ב: היינו (דתנן) [דתנא], אי זהירות בנטילת מים ראשונים [לפני הסעודה], האכילו - גרמו למזלזל שיאכילוהו בשר חזיר. שהיה אכסנאי, שלישראל היה מוכר דבר המותרים באכילה, ולנכרים דברים אסורים. ופעם בא ישראל לאכסנייתו, ולא נטל ידיו לפני האכילה, וסבר האכסנאי שהוא נכרי ונתן לו לאכול בשר חזיר. ואי זהירות בנטילת מים אחרונים [לאחר הסעודה], הרגו את הנפש - גרמו שתיהרג אשתו של כידור. שכן אילו היה נטל מים אחרונים, בודאי היה גם מקנח את שפמו [כדרך הנוטלים] מן העדשים שאכל, ולא היו נותנים סימנים לאשתו ולא היה הורג. ולבסוף, גם רבי יהודה ורבי יוסי הוון הייכן בשמא. ופי מטי להווא ביתא דשמיה של בעליו הוא 'בלה', לא עילו לניה - לא נכנסו לתוכו. כי אמרי, שמע מינה משמו שאדם רשע הוא, דכתיב (יחזקאל כג מג) 'ואמר לבלה נאופים', ויש לדרוש מכאן שאדם הנקרא בלה הוא נואף. (תיבת 'בלה' הוא כמו' (בראשית יח יב) 'אחרי בלתי היתה לי עדנה', שפירושו זקנה, ו'בלבלה נאופים' בלומר זקנה שהזדקנה ושבעה בנאופים).

בהמשך המשנה שנינו: מי שנשכו כלב שוטה וכו'. תנו רבנן, חמשה דברים - סימנים נאמרו בכלב שוטה. פיו פתוח, ורירו נוטה, ואזניו סרוחות - גדולות ומתקפלות למטה, וזנבו מונח [מוטל] על ירכותיו, ומחלף צדידי דרכים. ויש אומרים, אף נוכח ואין קולו נשמע. מבררת הגמרא: ממאי הוי - ממה אירע לו כן, שנעשה שוטה. רב אמר, נשים פשפניות משחקות בו - מראות עליו את כשפיהם בדרך שחוק. ושמואל אמר, רוח רעה שורה עליו. שואלת הגמרא: מאי בינייהו. משיבה הגמרא: איכא בינייהו,

דף פד עמוד א. האם אין למקטליה אלא בדרך הנזרק - בחץ או סכין הנזרק מרחוק. לפי שמואל אין להתקרב אליו ולהרגו בידים, לפי שרוח רעה שורה עליו, ולפי רב יכול להרגו אף בידיו. ראייה לדברי שמואל: תנא בנותיה דשמואל, בשהורגין אותו את הכלב השוטה, אין הורגין אותו אלא בדרך הנזרק.

הגמרא מוסיפה עוד בענין כלב שוטה: דחייף ביה - המתחכך בו, מסתבן, ודנכית ליה - מי שכלב זה נושכו, מניית - מת. מבררת הגמרא: מה שאמרנו דחייף ביה מסתבן, מאי תקנתיה - מה יעשה כדי להינצל, נישלח מאניה ונירחיט - יפשוט את בגדיו ויברח. רב הונא בריה דרב יהושע חף ביה חד מינייהו בשוקא - התחכך בו אחד הכלבים השוטים בשוק, שלחיניהו למאניה ורחיט - פשט את בגדיו וברח. אמר, קיימתי בעצמי את הפסוק (קהלת ז יב) 'החכמה תחיה בעליה', כי החכמה שלמדתי הצילתני.

הגמרא ממשיכה לברר את דבריה: מה שאמרנו דנכית ליה - שהנשך מכלב שוטה מניית, מאי תקנתיה. אמר אבין, גיתי משכא דאפא דיכרא - יביא עור של צבוע זכר, וניכתוב עליה, אנא פלניא בר פלניתא - אני פלוני בן פלונית, אמשכא דאפא דיכרא בתיבנא עלך - על עורו של צבוע זכר כותב אני עליך את הלחש הבא, 'בנתי בנתי קלירוס', ואמרי לה שיכתוב 'קנדי קנדי קלירוס', ומשיך לכתוב 'יה יה ה' צבאות אמן אמן סלה'. ונשלחיניהו למאניה - ויפשוט את בגדיו, ולקבריניהו בי קברי עד תריסר ירחי שתא - ויקברם בבית הקברות עד שיחלפו שנים עשר חודשים, ולאחר מכן נפקיניהו - יוציאים מן הקבר ונקליניהו בתנורא - וישרפם בתנור, ונבדריניהו לקטמיה - ויפזרו את האפר אפרשת דרכים. והנהך תריסר ירחי שתא - ובתוך שנים עשר החודשים, בי שתי מיא - כאשר הוא שותה מים, לא לישתי אלא בגונבתא דנחשא - לא ישתה אלא על ידי קנה העשוי מנחושת. כי אם ישתה מתוך הכוס, דילמא חזי כבואה דשידא - שמא יראה בכוס את בבואת השד שקפץ מהכלב עליו, וליסתבן, בי הא דאפא בר מרתא - כמו שאירע לאבא בר מרתא, הוא הנקרא אפא בר מניומי, שכשנשך על ידי כלב שוטה עבדא ליה אימיה גונבתא דהקא - קנה של זהב כדי לשתות על ידו.

1 'וַיִּקְרָא בּוֹ לִפְנֵי הַרְחֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם". בכל אופן רואים
 2 שלפי חכמים קראו בעזרה. ועל קושיה זו אָמַר רַב הֲקָדָא שיש
 3 ליישב, שכונת הברייתא שקוראים בְּעִזְרַת נְשִׁים.
 4 שנינו במשנה וְקָרָא הֵכָהֵן גְּדוּל בִּפְרִשְׁוֹת 'אֲחֵרֵי מוֹת' וְאָפֵךְ
 5 בְּעֵשׂוֹר'. מקשה הגמרא וּמִימֵינָהּ, ששנינו שְׂמֵרְלִינֵן בְּנִבְיָא – מותר
 6 למפסיד בבביא לדלג מפרשה לפרשה, וְאֵין מְדַלְגִין בְּתוֹרָה מִפְרֶשֶׁה
 7 לפרשה, ואיך באן מדלג הכהן גדול מפרשת 'אחרי מות' לפרשת 'אך
 8 בעשור'. אָמַר אֲבִי שְׂקוּשֵׁיהּ זו לֹא קָשְׂיָא, משום שְׂבָאן ששנינו
 9 שאין מדלגים בתורה, מדובר בדילוג גדול שהוא בְּכָדִי שְׂפִסְקוּס
 10 הַתּוֹרָה מִלְתַּרְגֵּם, והוּו גנאי לציבור שישתקו וימתינו לקורא, ואילו
 11 כְּאֵן בְּמִשְׁנֵינוּ מְדוּבָר בְּדִילוּג קָטַן שֶׁהוּא בְּכָדִי שְׂלֵא וְיִסְתַּק
 12 הַתּוֹרָה מִלְתַּרְגֵּם, שתוך כדי התרגום של הפסוק האחרון של פרשת
 13 'אחרי מות' גולל הכהן גדול לפרשת 'אך בעשור', ומיד כשגומר
 14 המתרגם ממשיך הכהן גדול בפרשה החדשה, ובאופן זה אין גנאי
 15 לציבור ומותר לדלג.
 16 מקשה הגמרא, וְהָא עֵלְמָה – על המשנה שם קְתַנֵּי בְּרִייתָא, מְדַלְגִין
 17 בְּנִבְיָא וְאֵין מְדַלְגִין בְּתוֹרָה, וְעַד כִּפְתַּח מְדַלְגִין בְּנִבְיָא, עַד כְּדִי שְׂלֵא
 18 יִפְסֹק הַתּוֹרָה, ומשמע מְקַלְל הַדְּבָרִים דְּבִתּוֹרָה כִּלְל וְכִלְל לֹא
 19 מְדַלְגִים. אָלָא אָמַר אֲבִי, לֹא קָשְׂיָא משום שיש ליישב באופן אחר,
 20 שבמשנה כְּאֵן מדלג הכהן גדול מפרשה לפרשה בְּעֵינֵי אָהֳדָה, ששתי
 21 הפרשיות בענין יום הכיפורים, ובאופן זה מותר לדלג כשאין בדילוג
 22 כדי שיפסוק התורגמן, וְכֵאֵן – בברייתא שמבואר שאתר לדלג
 23 בתורה כלל, ובנביא מותר לדלג בכדי שלא יפסוק התורגמן. מדובר
 24 בְּשֵׁנֵי עֵינֵינֵן – שמדלג מענין לענין אחר, שאין הלב שנמשך לשמוע
 25 דבר אחד, ממחר לצאת ממנו לשמוע ולהבין ענין אחר. ובקריאת
 26 התורה שנועדה ללמד לעם את מצוות התורה, חששו שלא יבין
 27 השומע פסוק אחד ויצא מכך קלקול שיעבור עליו ולא יקיימו, ולכן
 28 אסרו לדלג מענין לענין ואפילו אם אין בכך כדי שיפסיק התורגמן,
 29 אך בנביא שאין חשש זה מותר לדלג מענין לענין אם אין בו כדי
 30 שיפסוק התורגמן. וְהַתְּנִינָא כתירוז זה, מְדַלְגִין בְּתוֹרָה מִפְרֶשֶׁה
 31 לפרשה דווקא בְּעֵינֵי אָהֳדָה, וּבְנִבְיָא מותר לדלג אפילו בְּשֵׁנֵי עֵינֵינֵן.
 32 וְכֵאֵן – בתורה ובנביא מותר רק בְּכָדִי שְׂלֵא יִפְסֹק הַתּוֹרָה, וְאֵין
 33 מְדַלְגִין מִנְּבִיָא לְנִבְיָא, משום שזה מבלבל דעת השומעים יותר
 34 מדיא, וּבְנִבְיָא שְׂלֵא שְׂנִים עֵשֶׂר מְדַלְגִין מִנְּבִיָא לְנִבְיָא, וּבְכָדִי שְׂלֵא
 35 יְדַלְג לַמְּפִיעַ מִסּוּף הַסֵּפֶר לַתְּחִילתוֹ.
 36 שנינו במשנה וְגוֹלֵל הֵכָהֵן גְּדוּל אֶת הַתּוֹרָה וּמִינֵיהּ בְּחִיקוּי וְאוּמַר
 37 'יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן', ובעשור שבחומש הפקודים
 38 קורא על פה כו'. מבארת הגמרא, וְכָל כֶּדֶף לְמַעַן הוֹצֵר לומר כן, כדי
 39 שְׂלֵא לְהוֹצִיא לְעוֹל עַל סֵפֶר תּוֹרָה, שלא יאמרו שפרשה זו שהוא
 40 קורא בעל פה אינה כתובה בספר תורה, והוא ספר משובש.
 41 שנינו במשנה וּבְעֵשׂוֹר שְׂבַחְמוֹשׁ הַפְּקוּדִים קָרָא הֵכָהֵן גְּדוּל בַּעַל
 42 פֶּה, שואלת הגמרא, מדוע הוצרך לקרוא בעל פה, וְלִבְרִיבָה –
 43 שיגלו לְסֵפֶר תורה לפרשה זו, וְלִיקְרֵי מתוך הכתב. אָמַר רַב הוּנָא
 44 כִּי הוֹדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, שאינו יכול לגלול הספר תורה, וְלִפִּי שְׂאֵין
 45 גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצַבּוּר מִפְּנֵי כְבוֹד הַצִּיבּוּר. שואלת הגמרא, וְלִיתֵי
 46 סֵפֶר תּוֹרָה אֲחֵרִינָא שְׂגוּל בִּפְרֶשֶׁת 'בעשור' וְלִיקְרֵי בו מתוך הכתב,
 47 שבאופן זה אינו צריך לגלול הספר בציבור. רַב הוּנָא כִּי הוֹדָה אָמַר
 48 ליישב, שאין להוציא ספר תורה אחר משום חשש פְּגָמָו שְׂל סֵפֶר
 49 תורה רֵאשׁוֹן, שלא יאמרו שנמצא פסול בראשון ולכן הוציאו ספר
 50 תורה אחר. וְרַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר ליישב, שאין להוציא ספר
 51 תורה אחר, לִפִּי שְׂאֵין מְכַרְבִּין בְּרַבָּה שְׂאִינָה צְרִיבָה – משום שהכהן
 52 גדול יצטרך לברך גם על הספר תורה השני, וזו ברכה שאינה צריכה.
 53 מקשה הגמרא על תירוצו של רב הונא, וְמִי חִיִּישְׁנֵי לִפְנֵימָא – אם
 54 יוציא שני ספרי תורה, יאמרו שהספר הראשון פסול הוא, וְהָאֵמַר
 55 רַבִּי יִצְחָק נִפְתָּח, רֵאשׁ הַדָּשׁ מִבַּת שְׂחָל לְחַיִּית בְּשַׁבָּת, מִבְּיָא

56 שְׂלֵשׁ סְפָרֵי תּוֹרוֹת, וְקוֹרָא בְּאַחַת מֵהֶן מְעַנִּינוּ שְׂל יוֹם – פרשת
 57 השבוע, וְאַחַת מֵהֶן קוֹרָא בַּה פְּרֶשֶׁה שְׂל רֵאשׁ חַדְשׁ, וְאַחַת מֵהֶן
 58 קוֹרָא בַּה בְּשַׁל חֲנוּכָּה, ומוכח מכך שאין חוששים שיוציאו לעו על
 59 הספר תורה הראשון. מיישבת הגמרא, ששם קוראים הַתְּלָא וְכָרִי
 60 בְּתִלְתָּא סִפְרֵי, וכל אחד קורא בספר תורה אחר, ובאופן זה לִיבָא
 61 פְּגָמָא לספר תורה הראשון, אך כאן שקורא חַד וְכָרִי בְּתִרֵי סִפְרֵי,
 62 ואינו קורא בספר הקודם, אִיבָא חֲשֵׁשׁ פְּגָמָא לספר תורה הראשון.
 63 שנינו במשנה וּמְכַרְדָּה עֲלֵיהּ שְׂמֵנָה בְּרִבּוֹת כּו'. תְּנִי רַבֵּן לַבַּאר
 64 ברכותיו של הכהן גדול, [מְכַרְבִּין] עַל הַתּוֹרָה 'אשר נתן לנו תורת
 65 אמת', פִּרְדָּה שְׂמֵכְרְבִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לאחר קריאת התורה, וְעַל
 66 הַעֲבֹדָה מְבַרֵךְ רִצְחָה, וְעַל הַהוֹדָאָה מְבַרֵךְ מוֹדִים, וְעַל
 67 מְבַרֵךְ 'אתה בחרתנו וכו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו',
 68 וברכות אלו מְבַרֵךְ בְּתִיקָנָן – כפי נוסחתם הרגילה. ומתפלל עַל
 69 הַמְּקַדָּשׁ בְּפָנֵי עַצְמוֹ, וחותרם 'אשר בחר במקדש', וְעַל הַכְּהֻנִּים
 70 מתפלל בְּפָנֵי עַצְמוֹ, וחותרם 'הבוחר בכהנים', וְעַל יִשְׂרָאֵל מתפלל
 71 בְּפָנֵי עַצְמוֹ, וחותרם 'הבוחר בעמו ישראל', וְעַל יְרוּשָׁלַיִם מתפלל
 72 בְּפָנֵי עַצְמוֹ, וחותרם 'הבוחר בירושלים'.
 73 שנינו במשנה שהכהן גדול מְבַרֵךְ בְּרַכָּה נוספת שנקראת 'וְהַשָּׂאָר
 74 תְּפִלָּה'. תְּנִי רַבֵּן, על מה ששנינו במשנה 'וְהַשָּׂאָר תְּפִלָּה' מְבַאֵר
 75 הברייתא שהוא ברכה אחת שיש בה, 'תְּתַנְּה נְהָה וּבְקִשְׁתָּה שְׂעָמָה
 76 וְיִשְׂרָאֵל צְרִיבִין לְיוֹשְׁעִי, וחותרם בְּשׂוֹמֵעַ תְּפִלָּה'. ממשיכה
 77 הברייתא. שְׂמַכְאֵן וְאִילָף – לאחר שגמר הכהן גדול לקרוא הפרשה
 78 וברכותיה, כָּל אָהֳדָה וְאָהֳדָה מְהַנְּמָצִים שם מִבְּיָא סֵפֶר תּוֹרָה מִתּוֹךְ
 79 בֵּיתוֹ לעזרה וְקוֹרָא בּוֹ, וְכָל כֶּדֶף לְמַעַן עוֹשִׂים כּו, כְּדִי לְהִרְאוֹת
 80 חֻזּוֹת – יופיו של ספר תורה לְרַבִּים.
 81 משנה. פְּרֶשֶׁת הַמִּלָּה, ששנינו לעיל שנאמרת דווקא בלשון הקודש,
 82 בְּצַד הוּא סֵדֶר וּמִן אֲמִירַתָּה. בְּמוֹצָא יוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שְׂל חַג,
 83 בְּשִׁמְיֵינוּ – בשנה השמינית שהיא בְּמוֹצָאֵי הַשָּׁנָה הַשְּׂבִיעִית, עוֹשִׂין
 84 לו לְמַלְךְ בְּיָמָה שְׂל עֵין בְּעֹרָה, וְהוּא יוֹשֵׁב עֲלֵיהּ. וקריאה זו היא
 85 מן התורה שְׂנַאֲמַר 'מִקֵּץ – לאחר שֶׁכַּע שְׁנַיִם בְּמַעַד וְגו' תקרא את
 86 התורה וזאת נגד כל ישראל באזניהם' וגו'.
 87 חֲזוֹן – שמש בית הַכְּנֶסֶת שהיה סמוך לעזרה בהר הבית, נִזְמַל סֵפֶר
 88 תּוֹרָה וְנִזְתַּנְּה לְרֵאשׁ בֵּית הַכְּנֶסֶת הַחֲשׁוּב מִמֶּנּוּ, וְרֵאשׁ בֵּית הַכְּנֶסֶת
 89 נִזְתַּנְּה לְפָנֵי שֶׁל הֵכָהֵן גְּדוּל הַחֲשׁוּב מִמֶּנּוּ. וְהִסְגִּין נִזְתַּנְּה לְבַהֵן גְּדוּל,
 90 וְכַהֵן גְּדוּל נִזְתַּנְּה לְמַלְאָךְ, וְהַמִּלָּה עוֹמֵד מִמּוֹקְמוֹ וּמְקַבֵּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה,
 91 וְקוֹרָא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב. מספרת המשנה שְׂאֲנִירִים הַמִּלָּה עוֹמֵד
 92 מיישבתו וְקַבֵּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, וְקָרָא כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד משום כבוד
 93 התורה, וְשִׁבְחוּהוּ חֲכָמִים על כך. וּבְשִׁבְחֵיהּ בְּקִרְיָתוֹ לִילָא תוֹכַל
 94 לְתַת עֲלֵיהּ אִישׁ נְכָרִי, וְלֵנוּ עֵינֵינוּ דְּמַעוֹת, משום שמקרא זה פוסל
 95 אותו מהמלכות, שהרי היה מורעו של הורדוס שהיה עבד. אָמַרו לוֹ
 96 הנוכחים שם, אֵל תִּתִּירָא אֲנִירִים שְׂנֵדִיחַ אוֹתָךְ מִהַמְּלָכוֹת, שמתוך
 97 שאמך מישראל אֲחֵינוּ אֲתָה, אֲחֵינוּ אֲתָה'.
 98 וְקוֹרָא הַמֶּלֶךְ מִתְּחִילת סֵפֶר 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים' עַד 'שְׂמַע יִשְׂרָאֵל וְגו'',
 99 שבפרשת 'ואתחנן', וְשְׂמַע' – וקורא פרשת 'שמע' כדי שיקבלו
 100 עליהם עול מלכות שמים, ומדלג עד פרשת 'וְהָיָה אִם שְׂמוּעִי'
 101 שבפרשת עקב, כדי שיקבלו עליהם עול מצוות. ומדלג וקורא פרשת
 102 'עֵשֶׂר תַּעֲשׂוּ' שבפרשת ראה, ומשם מדלג וקורא פרשת 'כִּי תִבְלַח
 103 לְעֵשֶׂי' שבפרשת כי תבא, וקורא פרשיות אלו משום שהוא זמן
 104 אֲסִיף, ומזהירים לתת מתנות עניים ולהפריש תרומות ומעשרות.
 105 וחזרו לאחוריו וקורא וּפְרֶשֶׁת הַמִּלָּה – 'אשימה עלי מלך' שבפרשת
 106 שופטים. ומדלג וקורא וּבְרִבּוֹת וְקִלְלוֹת שבפרשת כי תבא, כדי
 107 שיקבלו עליהם בריתות של עול תורה, עַד שְׂגוּמַר כָּל הַפְּרָשָׁה.
 108 וכל שמונת הַבְּרִבּוֹת שִׁבְחוּ גְּדוּל מְכַרְדָּה אוֹתָן לאחר קריאתו ביום
 109 הכיפורים, גם הַמִּלָּה מְכַרְדָּה אוֹתָן לאחר קריאתו, אֵלָּא שְׂנוֹתָן –
 110 שבמכר ברכה שְׂל רַבִּים – 'מקדש ישראל והזמנים, תַּחַת – במקום

1 וְיִקְרָא כו'. בַּסֵּפֶר עֲרָא פְּתִיב. קִתְּנֵי מִיָּדָא לְרַבְּנָן בְּעֻרְהָ הֵיזֵי קוֹרְאִים: מִתְּנִי בְּכַדִּי שְׁלָא
2 יִפְסוֹק הַתּוֹרָגְמָן הוּא. שְׁפָרְשֵׁת שׁוּר אוּ בִּשְׁב קְרוּבָה לְפָרְשֵׁת אַתְרֵי מוֹת, וְלֹא גָמַר הַתּוֹרָגְמָן
3 לְתַרְגֵּם עַד שֶׁזָּה רֹאֵה אֶךְ בְּעֻשׂוֹר וּמִתְחִיל בְּשִׁמְפִּסְקִי זֶה: וְעַד בְּסָף מְדַלְּגִין. בְּנִבְיָא: כָּאֵן
4 בְּעֵינֵי אַחֵר. מְדַלְּגִין בְּתוֹרָה, כְּגוֹן מִתְּנִי דְהַרְוִיחוּהוּ בְּעֵינָא יְדֵיהּ כְּנִיחָה. הֵלֶךְ מְדַלְּגִין בְּכַדִּי
5 שְׁלָא יִפְסוֹק. וּבְרִיתָא דְקִתְּנֵי דְאֶפִי בְּכַדִּי שְׁלָא

1 יִפְסוֹק הַתּוֹרָגְמָן אִין מְדַלְּגִין - בְּשֵׁנֵי עֲנִיָּקִי, שֶׁזָּה
2 בְּעֵינֵי יוֹם הַכַּפְּפִירִים וְזֶה בַּעַז אַתְרָן אֵךְ בְּפִרְשָׁה
3 אַתְרָת, שְׁאִין מְדַלְּגִין שְׁהוּא נִמְשָׁךְ אַחַר עֵינֵי אַחַד
4 מִמֵּהוּ לְצֹאת מִמֶּנּוּ לְשִׁמּוֹנוּ וְלִקְבִין דְּבִרֵי עֵינֵי
5 אַחַר. הֵלֶךְ תּוֹרָה שְׁהַמְצוֹת תְּלִימוֹת בָּהּ
6 וּמִשְׁמִיעֵין אוֹתָהּ לְצַבּוֹר, וְיִפְסוֹק אַחַד שְׁלָא יִבֵּין
7 בּוּ הוּא שׁוֹכֵחַ וְעוֹבֵר עָלָיו וְאֵינּוּ מְקַזְּמֵי וְכָאֵה
8 הַקְּרוּבָה עַל פֶּה, לְכֹן אִין מְדַלְּגִין מִעֵינֵי לְעַנְיָן
9 וְאִפְלוּ אִין הַתּוֹרָגְמָן מִפְּסִיק, אֲבָל בְּנִבְיָא פְּרִי
10 דְמֵי: וְהַתְּנָא: בְּנִיחוּתָא: וּבְנִבְיָא בְּשֵׁנֵי עֲנִיָּין, וְכָל
11 שְׁבֵן בְּעֵינֵי אַחֵר: וּבְנִבְיָא שֶׁל שְׁנַיִם עֲשֶׂר מְדַלְּגִין.
12 מִנְּבֹאֵה לְחִבְרָתָהּ, דְּכִלְיָה חַד סְפָרָא הוּא: מִסּוֹף
13 הַסֵּפֶר לְתַחֲלוֹת לְמַפְרָע, וְכָל כֵּךְ לְפָה. לוּ לוֹמַר
14 לְהֵם: שְׁלָא לְהוֹצִיא לְעוֹ. שְׁלָא יִאֲמְרוּ פְּרִשָׁה
15 שְׁהוּא קוֹרָא עַל פֶּה אֵינָה תְּבוּבָה בּוּ וְסַפֵּר מִשְׁבַּשׁ
16 הוּא: מִשּׁוֹם פְּגָמָּה. שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה רִאשׁוֹן, וְכָל
17 יִאֲמְרוּ מִצָּד בּוּ פְּסוּל: בְּעֵינֵי שֶׁל יוֹם. פְּרִשָׁה שֶׁל
18 אוֹתָהּ שֶׁבַת לְפִי סֵדֶר פְּרִשׁוֹת הַתּוֹרָה: ת"ד
19 הַשְּׂאָר תְּפִלָּה. זוּ הִיא שֶׁשֶׁ בְּרַכָּה אַחַת וְבוּ תְּפִלָּה
20 תְּתַנָּה רִנָּה וּבִקְשָׁה שְׁעִמָּךְ כו': מִכָּאֵן וְאֵילָךְ.
21 לְאַחַר שְׁגִמַר כְּתוּב גְּדוּל לְקוֹרָא פְּרִשָׁה בְּבִרְכוּתֶיהָ,
22 כָּל אַחַד מִן הַצְּבּוֹר מְכִיא סֵפֶר תּוֹרָה מִבֵּיתוֹ
23 לְעוֹרָה, דְּקָטְבֵר אִין עֵרֹב וְהוֹצֵאֵה לִיּוֹם
24 הַכַּפְּפִירִים, אִי נִמְי יְרוּשָׁלַיִם דְּלְהוֹתִיָּה נְעוּלוֹת
25 בְּלִלְיָה וּמַעְרְבִין אֵת קְלָה: לְהִרְאוֹת חוֹתוֹת, שֶׁל
26 סִי' וְנוֹי, דְּאֲמַר מַר (מִי דֵי ט) זֶה אֵלֵי וְאֶנְדוּ
27 הַתְּנָאָה לְפָנֵינוּ בְּמַצּוֹת בְּסִי' נָאֵה בְּצִיצִית נָאֵה:
28 מִתְּנִי. בְּשִׁמְנֵי. בְּנִמְרָא פְּרִיךְ בְּשִׁמְנֵי סִי', הָא
29 אֲמַרְתּוּ בְּמוֹצָאֵי יוֹ"ט הִרְאשׁוֹן וּמִשְׁנֵין אֵימָן
30 בְּשִׁמְנֵי בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית בְּסִבּוֹת שְׁבַתְחַלְת
31 שְׁנָה שְׁמִינִית: בִּיקוּה. אִלְמַכְרָא: שְׁנַאֲמַר מִקֵּץ
32 שְׁבַע שָׁנִים. בְּסוֹף שְׁבַע שָׁנִים, וְאוֹתָהּ קְרִיָה עַל יַד
33 מַלְךְ הִיא. כְּרִיתָא סְפִירָא בְּפִרְשֵׁת הַמֶּלֶךְ, אֵת
34 מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת, אִין קוֹרִין בְּיוֹם הַקְּהֵל אֵלָא
35 בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה: וְקוֹרָא יוֹשֵׁב. וְקוֹרָא בִּישִׁיבָה
36 אֲנִירִיפִם הַמֶּלֶךְ. מַלְךְ יִשְׂרָאֵל הִיָּה מִזְרַעוֹ שֶׁל
37 הַיְּהוּדִים, וְהוּא שְׁתַּחֲרֵב בְּחִמִּיק בְּמִיָּה: וְלָגוּ עֵינָיו
38 דְּמַעוֹת. שְׁהַמְקָרָה הוּא פְּסוּלוֹ מִן הַמְּלָכוֹת: אַחֲזִי
39 אֵתָה. שְׁאֵמּוּ מִיִּשְׂרָאֵל: וְקוֹרָא מִתְּחִילַת אֵלָה
40 הַדְּבָרִים עַד שְׁבַע. שְׁבוּאֲתָשׁוּן: וְיִשַׁע וְהִיָּה אֵם
41 שְׁמוֹעַ. ע"י דְּלוּג, וּמִשֶׁם מְדַלְּג לְעֵשֶׂר הַעֲשָׂר.
42 וּמִשֶׁם מְדַלְּג הַמֶּלֶךְ יִשְׂרָאֵל הִיָּה מִזְרַעוֹ שֶׁל
43 וּקְלָלוֹת, וּמִשֶׁם חוֹר לְמַפְרַע וְקוֹרָא אִשְׁמִיָּה עַל־
44 מַלְךְ. שְׁמַע קְבֵלַת מְלָכוֹת שְׁמִים, וְהִיָּה אֵם שְׁמוֹעַ
45 קְבֵלַת עוֹל מְצוֹת כְּדָאֲמַר בְּפ' שֵׁנִי דְּבִרְכוֹת (דף
46 יג.) וְכֹן בְּרִכוֹת וּקְלָלוֹת קְבֵלַת בְּרִיתוֹת שֶׁל תּוֹרָה.
47 וּמִשְׁמִיעַ לְרָבִים עֲשֶׂר תַּעֲשֶׂר כִּי תְּכַלֵּה לְעֵשֶׂר
48 מִפְּנֵי שְׁהוּא זְמַן אִסְיָף וּמִתְּנוּת עֲנִיִים וְהִפְרַשְׁת

1 כתב רחמנא בחג הסוכות. תימה השתא דכתיב בחג הסוכות במועד למה לי ועוד לא
2 ליכתוב אלא מקץ שבע שנים שנת השמיטה בבא כל ישראל ליראות ואנא דיענא
3 דלאו היינו מרה דאו אינם באים ליראות וי"ל אם כן הוה אמנא בחג המצות להכי
4 איצטרך בחג הסוכות מיהו במועד לא הוה צריך ונראה דלהכי איצטרך משום דבבא כל
5 ישראל ליראות משמע מאתחלתא דמועד ביום
6 ראשון קמ"ל במועד דמשמע בתוך המועד ואהני
7 בבא כל ישראל דמשמע מאתחלתא דמועד לא
8 ביום ב' או ביום ג' אלא במוצאי יו"ט הראשון
9 אבל פ' רש"י תמוה דפי' דמהאי טעמא ביום טוב
10 ראשון לא דתיקון בימה אינה דוחה יו"ט כיון
11 דגזירת הכתוב לקרות מאתחלתא דמועד יקרא
12 בלא בימה מנלן דבימה מעבכת להכי מסבחר
13 כדפי' ונראה דהוי בונין הבימה מעייט בנין של
14 פריקים ובחולו של מועד לא הוי עושין שום בנין
15 אלא מקמיין אותה ומתכרין הפרקים יחד ואם לא
16 בנו אותה מערב יו"ט נראה דבניניה לא היה דוחה
17 אפילו חלו של מועד:
מצודה

1 שְׁנַיִם עֲשֶׂר מְדַלְּגִין, וּבְלִבְד שְׁלָא יְדַלְּג מִסּוֹף הַסֵּפֶר לְתַחֲלוֹתוֹ: וְגוֹלָל אֵת הַתּוֹרָה וּמִנְיַחָה בְּחִיקוּ
2 כּו': וְכָל כֵּךְ לְמָה? שְׁלָא לְהוֹצִיא לְעוֹ עַל סֵפֶר תּוֹרָה: "וּבְעֻשׂוֹר שְׁבַחֲמוֹשׁ הַפְּקוּדִים קוֹרָא עַל
3 פֶּה": וְלִיבְרָכִיָּה לְסַפֵּר וְלִיקְרִי? אֲמַר רַב הוּנָא בְּרַי יְהוּדָה אֲמַר רַב שְׁשֵׁת: לְפִי שְׁאִין גּוֹלְלִין
4 סֵפֶר תּוֹרָה בְּצַבּוֹר. וְלִיתִי סֵפֶר תּוֹרָה אַחֲרֵינָא וְלִיקְרִי? רַב הוּנָא בְּרַי יְהוּדָה אֲמַר: מִשּׁוֹם פְּגָמָּה
5 שֶׁל רִאשׁוֹן, ר' שְׁמוּעוֹן בֶּן לָקִישׁ אֲמַר: לְפִי שְׁאִין מְכַרְבִּין בְּרַכָּה שְׂאוּנָה צְרִיכָה. וְזִמֵי הִישִׁיעִין
6 לְפָנֵינוּ? וְהָאֲמַר ר' יִצְחָק נִפְחָא: רִאשׁ חֲדָשׁ מִבֵּית שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת מְכִיא שְׁלֹשׁ תּוֹרוֹת,
7 וְקוֹרָא אַחַת מִעֵינָיו שֶׁל יוֹם, וְאַחַת שֶׁל רִאשׁ חֲדָשׁ, וְאַחַת בְּשֵׁל הַנוּפָּה. תְּלָתָא גְּבַרִי בְּתַלְתָּא
8 סִיפְרֵי, לִיכָּא פְּגָמָּה. חַד גְּבָרָא בְּתֵרֵי סִיפְרֵי, אִיכָּא פְּגָמָּה: "וּמְכַרְךָ עָלֶיהָ שְׁמֵנָה בְּרָכוֹת" כּו':
9 תְּנֵן רַבְּנָן: [מְכַרְבִּין] עַל הַתּוֹרָה, כְּדָרְךְ שְׁמַכְרִבִין בְּבֵית גְּנֻסָּת. וְעַל הַעֲבוּדָה וְעַל הַהוֹדָאָה
10 וְעַל מַחֲלֵת עוֹן, כְּתִיבֵין. עַל הַמְּקֻדָּשׁ בְּפָנֵי עֲצֻמּוֹ, וְעַל הַכְּהֵנִים בְּפָנֵי עֲצֻמּוֹ, עַל יִשְׂרָאֵל בְּפָנֵי
11 עֲצֻמּוֹ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם בְּפָנֵי עֲצֻמּוֹ: "וְהַשְּׂאָר תְּפִלָּה": תְּנֵן רַבְּנָן, הַשְּׂאָר תְּפִלָּה: "תַּחֲנִנָּה רִנָּה
12 וּבִקְשָׁה שְׁעִמָּךְ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְיוֹשֻׁעַ". וְחוֹתָם ב"שׁוֹמַע תְּפִלָּה". מִכָּאֵן וְאֵילָךְ, כָּל אַחַד וְאֵחָד
13 מְכִיא סֵפֶר תּוֹרָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְקוֹרָא כּו'. וְכָל כֵּךְ לְמָה? כְּרִי לְהִרְאוֹת חוֹתוֹת לְרָבִים: מִתְּנִי
14 פְּרִשֵׁת הַמֶּלֶךְ, פִּיצֵד? מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הִרְאשׁוֹן שֶׁל חַג, בְּשִׁמְנֵי, בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, עוֹשִׂין לוֹ
15 בִּיקוּה שֶׁל עֵץ בְּעוֹרָה, וְהוּא יוֹשֵׁב עָלֶיהָ, שְׁנַאֲמַר: "מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים פְּמַעַד". חוֹן הַכְּנֻסָּת נוֹטֵל
16 סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָה לְרִאשׁ הַכְּנֻסָּת, וְרִאשׁ הַכְּנֻסָּת נוֹתְנָה לְסֵגָן, וְהַסֵּגָן נוֹתְנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, וְכַהֵן
17 גְּדוֹל נוֹתְנָה לְמַלְךְ. וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּמְקַבֵּל, וְקוֹרָא יוֹשֵׁב. אֲנִירִיפִם הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּקְבֵל וְקוֹרָא עוֹמֵד,
18 וְשְׁבַחֲהוּ חֲכָמִים, וּבְשִׁהֲגִיעַ ל"לֹא תוּכַל לְתַת עָלֶיךָ אִישׁ נְכָרִי" וְלָגוּ עֵינָיו דְּמַעוֹת, אֲמַרוּ לוֹ
19 אַל תִּתְּנָרָא אֲנִירִיפִם, אַחֲזִינוּ אֵתָהּ, אַחֲזִינוּ אֵתָהּ!. וְקוֹרָא מִתְּחִילַת "אֵלָה הַדְּבָרִים" עַד "שְׁמוֹעַ",
20 ו"שְׁמוֹעַ" וְהִיָּה אֵם שְׁמוֹעַ", "עֲשֶׂר תַּעֲשֶׂר", "כִּי תְּכַלֵּה לְעֵשֶׂר", וּפְרִשֵׁת הַמֶּלֶךְ וּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת
21 עַד שְׁגוּמַר כָּל הַפְּרִשָׁה. בְּרָכוֹת שְׁכַהֵן גְּדוֹל מְכַרְךָ אוֹתָן, הַמֶּלֶךְ מְכַרְךָ אוֹתָן, אֵלָא שְׁנוֹתָן שֶׁל
22 רְגָלִים תַּחַת מַחֲלֵת הָעוֹן: גְּמ'. בְּשִׁמְנֵי, סֵלְקָא דְעַתְדָּה? אִימָא: בְּשִׁמְנֵי. וְכָל הֵנִי, לְמָה לִּי?
23 צְרִיכִי, דְּאִי פְּתַב רְחֻמָּא "מִקֵּץ" הוּהוּ אִמְיָנָא נִימְנוּ מִהֲשַׁתָּא, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא מִתְּרַמְּוּ בְּשִׁמְנֵי,
24 פְּתַב רְחֻמָּא "שְׁמִיטָה". וְאִי פְּתַב רְחֻמָּא "שְׁמִיטָה" הוּהוּ אִמְיָנָא בְּסוֹף שְׁמִיטָה, פְּתַב רְחֻמָּא
25 "בְּמוֹעַד". וְאִי פְּתַב "בְּמוֹעַד" הוּהוּ אִמְיָנָא מְרִישׁ שְׁתָּא, פְּתַב רְחֻמָּא "בְּחַג הַסְּפּוֹת". וְאִי פְּתַב
26 רְחֻמָּא "בְּחַג הַסְּפּוֹת" הוּהוּ אִמְיָנָא אִפִּילוּ יוֹם טוֹב אַחְרוֹן, פְּתַב רְחֻמָּא "בְּבּוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל"
27 מֵאֲתַחֲלָתָא

1 תרומות ומעשרות. ואע"פ שפרשת המלך בספכת בין עשר לכי תכלה. קורא את אלה יחד שלא להפסיק במעשרות. ואח"כ קורא פרשת המלך. ואי משום דיש כאן דלוג בתורה בכדי
2 (ש"ס) יפסיק התורגמן. אין למלך תורגמן ואין מתרגמן אחריו: ברכות שב"ג מדרג. ביחוד"כ אחר מקרא פרשה כדאמרן (ויק"ט סה) מברך עליה שמונה ברכות: המלך מברך. אחר קריאתו
3 של רגלים. מקדש ישראל והזמנים מברך תחת ברכות של מחילת העון שביו"ב: גמ'. צריכי. כל הסמינין הללו מקץ שנת השמיטה ובחג הסוכות ובמועד: נימנונו מהשתא. משנת
4 ארבעים ותקאה, שבפרכות מואב נאמרה פרשה זו ואע"ג דלא מתרמי בשמטה. שלא מנו שמטין עד לארבע שבע שבבשו ושבע כדאמרן (מקלות) (דף טז) [ערכין] (דף יב): בסוף
5 שמיטה. קדם ר"ה של שמינית, דהא מקץ שבע בסוף שנה משמע: מריש שתא. שכלן נקראו מועד ברכתיב (ויק"ט טז) אלה מועדי ד' וקחשיב נמי ר"ה:
מאמית

מצוה שאני. והכי פרכינן נמי בפרק כ"ג בסנהדרין (דף יט) גבי מלך דתנון לא חולץ ולא חולצין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ וליבם וכו' לטוב איני והאמר רב אשי וכו' ומשני מצוה שאני וקשיא לר"י אמאי לא משני הכי בפרק שני דכותבות (דף ז.) מעבדין את המת מלפני כלה וזה הוה לפני מלך ישראל אמרו עליו על אגרפס המלך שעבר לפני הכלה ושכחוהו חכמים וקא פריך

מכלל דשפיר עבד והאמר רב אשי וכו' ומשני פרשת דרכים הוה ואמאי לא משני מצוה שאני ותו איכא למימנהו הוה והיא גופה דרב אשי מיירי במקום מצוה דמעיקרא אמרי' אפי' למיד' הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומותיב ליה מעשה ברבי אלעזר רבי יהושע רבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של ר"ג ברבי יהודה ר"ג עומד ומשקה עליהן וכו' אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב אשי אפי' למיד' נשיא שמחל על כבודו דהיינו רבי יהושע שקבל הכוס מרבן גמליאל וכו' רבי (אלעזר בר) צדוק מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משמע אפילו במקום מצוה דומיא דנשיא כהווא מעשה דרבן גמליאל שהיה סודות מצוה ומחל על כבודו כבשיל כבוד חכמים אורחין שהיו מסובין בסודותו דמייתי עליה דאברהם אבינו והוא עומד עליהם אלמא דאפי' במקום מצוה אמר רב אשי אין כבודו מחול ונראה לתרץ דדוקא הכא שייך למימר מצוה שאני דמחל על כבודו משום כבוד התורה שהוא כבוד השכינה וכן הוה דפרק כהן גדול (סנהדרין יט) דחולץ או מיבם מחל על כבודו כדי לקיים מצות מלך עולמים ומראה בעצמו שאימת שכונה עליו אבל הוה דכותבות (דף ז.) ופי' דקידושין (דף לב) שמחל על כבודו כדי לחלוק כבוד לבשר ודם כגון כלכלה ותי' בזה גזירת הכתוב הוא שאינו מחל אפי' במקום מצוה שהרי מצות כיבוד עצמו שהן צריכין לעשות בו למלך כבוד גדולה ממצות כיבוד שחיבי המלך לנהוג בהו שהרי גם עליהן אמרה תורה שום תשים מלך מלך שתהא אימתו עליך ולא אימתך עליו נמצא דמה שהמלך מכבדו ליכא מצוה: **אותו** היום נתחייבו שונאי ישראל כליה. ירושלמי תני רבי חנינא ברבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו באותו יום שהחניפו לו דבר תמוה לומר אם היה ראוי מפני (מדון) התורה כיון דאמו היתה מישראל אלא משום דוילא מילתא כמו שפירש"י שיתחייבו על חנופה מועטת כזאת עונש גדול ופירש ר"י א"ע"ג דאמר בפרק מצות חליצה (יבמות קב.) ובפרק החולץ (שם מה) גבי רב מרי דבגדיה רבא אפורסי דבבל וגבי אושפזיכניה דרב דאמר רב אבהא אם היתה אמו מישראל מקרב

מאימת דמתחיל מועד. ומיהו ביר"ט לא, שאין תקון הבימה דוחה לא את השבת ולא ירט, ומאתמול נמי לא עבדינן לה דדקקא לה ענרה, והאי טעמא מפרש בגמ' ירושלמי (פ"ט) במסכת מגילה. דקתני הקהל מאחרין בשחל להיות בשבת, וקאמר מפני הבימה, ועבדה מאתמול דקקא לה ענרה אנקוברייר בלע"ז: **למלכי בית דוד. אכל לא למלכי בית חשמונאי: אפי' למאן דאמר. בקדושין בפ"ק קף (כ):** : **אניפותה.** כחה של חנופה, דא"ע"ג דאמרי מישאלא אין ראוי למלכות דעבד היה ויהי ויאלא מלתא: נתעוהו הדינין, שהחניפו הדינין את בעלי הדין: ונתקלקלו המעשים. שהגדולים ראו עוברי עברה ולא מחו בקדם מפני חנופה: ואין אדם שיוכל לומר לחבירו מעשי גדולים מפעשיך. שמתוך שלא מחו בעוברי עברה למדו הדורות את מעשיהם ונמצא בלן עוברין: **לכילי. לשון** קלחה נפשי (הגלס קט), שמתאדה לשוהת וין תדיר: ופליגא. הוה דריש לקיש דאמר להחניפו לעשו נתפן לומר לו ראיתי פריך בראות פני וגו', פליגא אדריב' לו דאמר לא להחניפו נתפן אלא לאים עליו ולהודיעו שהוא גניל לראות מלאכי: לא ישועו כי אסרם. כשיבואו עליהם יסורין לא יזעילם שועה: ויאמר וימיהו לחניפה הנביא. שאמר נבואת שקר על גלות יבנה וכו' הקשר שגלו עמו, כבוד שנתים ימים אני משיבם אל המקום הזה, אמן כן יעשה ה' חנופה היא זו שהיה לו לומר בהדיא שקר אתה נבא: ויהי

אנרופה של חנופה, נתעוהו הדינין, ונתקלקלו המעשים, ואין אדם יכול לומר לחבירו "מעשי גדולים מפעשיך". דרש ר' יהודה בר מערבא ואיתימא ר' שמעון בן פזי: **מוקרב להחניף לרשעים בעולם הזה, שצאמר: "לא יקרא עוד לנבל גיב וכלילי לא יאמר שוע",** **מכלל דבעולם הזה שרי. ר' שמעון בן לקיש אמר, מהכא:** "**בראת פני אלהים ותצרני.**" **ופליגא דרבי לוי, דאמר רבי לוי: משל של יעקב ועשו, למה הדבר דומה? לאדם שזימן את חבריו והכיר בו שמבקש להורגו, אמר לו: טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל ששמעתי בבית המלך. אמר: ידע ליה מלכא, מיסתפי ולא קטיל ליה: אמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם, שצאמר: "וחנפי לב ושימו אף" ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת, שצאמר: "לא ישועו כי אסרם". סימן א"ף עובר גיהנם בידו ניד"ה גול"ה: ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברין שבמעי אפן מקללין אותו, שצאמר: "אמר לרשע צדיק אתה יקבהו עמים ויעמוהו לאמים", ואין "קוב" אלא קללה, שצאמר "לא קבה אל", ואין "לאום" אלא עוברין, שצאמר "ולאם מלאם יאמין". ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם, שצאמר: "הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע" וגו', מה פתיב אחריו "לכן פאכל קש לשון אש וחשש להבה ורפה". ואמר ר' אלעזר: כל המחניף לחבירו סוף נופל בידו, ואם אינו נופל בידו נופל בידו, ואם אינו נופל בידו נופל בידו, ואם אינו נופל בידו נופל בידו, ואם אינו נופל בידו נופל בידו, ואם אינו נופל בידו נופל בידו, ואם אינו נופל בידו נופל בידו, וכתוב: "ויחייב"**

אחין קרינן ביה (קדושין דף עז) היינו דוקא גבי נישאות ושררות בעלמא דליגה שררות במתא דרשינן שום תשים עליך מלך מקרב אחיך מרדסמן משימות למקרב אחיך ש"מ דבעינן בהו מקרב אחיך קצת כגון אמו מישראל אבל מלך חור ושנה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך דקפדי קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממוצע מאביו ואמו מישראל וזו היתה החנופה שמלך בורע שלא כדון תורה ודורו לו והחיוק בכך נרש שלא יוכלו למחות היה להן לשחוק ולא להחיוק והוה עונש החנופה דברר עבידה שנחנף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה בירושלמי דעשרה יחסיך בגמרא אין בודקין מן המוכח כתיב שום תשים עליך מלך אין לי אלא מלך מנן לרבות שוטרי דרכים וגבאי צדקה וסופרי דינין ומכזן ברצועות ת"ל מקרב אחיך תשים עליך מלך כל שתשימוהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאוחין:

כל החניף לחבירו. יש לפרש שלא במקום סכנה אבל במקום סכנה מותר כי הוה דפרק ארבעה נדרים (דף כב). עולא אול לארעא דישאל לוח בהדיה תרי בני חזאי קם חד שחטיה לחבריה אמר ליה לעולא יאות עבדי אמר ליה אין ופרע לו בית השיטה כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דלמא ח"ו אחזקתי ידי עוברי עבירה אל רבי יוחנן נפשך הצלתה.

הדרן עלך אלו נאמרין

42 וְלִבְיָאֵי – רמאי חורש רעות לא יאמר שהוא שוע – אדון נדיב שהכל
 43 פונים אליו, ויש לדייק מְקַלְלֵם הַדְּבָרִים, דְּקַעֲלוֹם תְּהֵא שְׂרֵי להחניף
 44 לרשעים, ורק לעתיד לבוא יהיה אסור להחניף להם. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
 45 לְקִישׁ אָמַר, שהמקור לכך שמותר להחניף לרשעים הוא מְהֻבָּא,
 46 שיעקב אבינו החניף לעשוי ואמר לו, "כי על כן ראיתי פְּנֵיךָ בְּרֵאוֹת
 47 פְּנֵי אֱלֹהִים, וְתִרְצֵנִי".
 48 וְפִלְגֵי דְרַבִּי לִוְי – ביאורו של רבי שמעון בן לקיש בפסוק, נחלק על
 49 ביאורו של רבי לוי, שיעקב אבינו לא החניף כלל לעשוי, אלא בא
 50 לאיים עליו. דְּאָמַר רַבִּי לִוְי, מִשָּׁל שָׁל יַעֲקֹב וְעָשׂוּ בַּפְּסוּק זֶה לְמַה
 51 הִדְרֵךְ דְּיוֹמָה, לְאָדָם שְׂוִימָן אֵת חֲבִירוֹ, וְהַכִּיר חֲבִירוֹ בּוֹ – בּוּמִזְמִין,
 52 שְׂמַבְכָּשׁ לְהוֹרְגוֹ, אָמַר לוֹ הַאֲוֹרַח לְמוֹמִין, לְעַם תִּבְשִׁיל זֶה שְׂאֵנִי
 53 מוֹעַם, כְּתִבְשִׁיל שְׂעֻמְתֵי כְּבִית הַמֶּלֶךְ, אָמַר הַמּוֹמִין לְעַצְמוֹ,
 54 'מִסְתַּבֵּר שְׂאֵדָם זֶה שְׂעַם מִתְּבַשִּׁיל הַמֶּלֶךְ, יָדַע לִיָּה מְלָכָא – הַמֶּלֶךְ
 55 מִכִּירוֹ וְחִבְרֵי, וּמִתּוֹךְ כִּךְ מִסְתַּפִּי – חוֹשֵׁשׁ הַרוּצָא וְלֹא קָמִיל לִיָּה.
 56 וְאִף כַּאֲן יַעֲקֹב אֲבִינוֹ אִיִּים עַל עֲשׂוֹי וְרִמּוֹ לוֹ שְׂהוּא רִגִּיל לְרֵאוֹת
 57 מִלְּאֲכִים שְׂעוּרִים לוֹ.
 58 הַגְּמָרָא מְבִיאָה כַּמָּה מִמִּמְרוֹת שֶׁל רַבִּי אֶלְעֹזָר, בְּגִנּוֹת הַחַנּוּפָה. אָמַר
 59 רַבִּי אֶלְעֹזָר, כָּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ חַנּוּפָה, מְבִיא אֵף – כַּסֵּס לְעוֹלָם,
 60 שְׂנֵאמַר וְתִנְפִי לִבִּי יִשְׂמֹנוּ אֵף. וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׂאֵין תִּפְלָתוֹ שֶׁל
 61 הַחֲנִף נִשְׁמַעַת, שְׂנֵאמַר בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק לֹא יִשְׁעוּ – לֹא תִתְקַבֵּל
 62 שׂוֹעַתָם, כִּי אֶסְרָם – כַּאֲשֶׁר יִבְאוּ עֲלֵיהֶם יְעוּרִים.
 63 (סִימָן לְמֵאמְרֵי רַבִּי אֶלְעֹזָר בְּעִנְיַי חַנּוּפָה, אֵף עוֹבְרָה, גִּיהֲנָם
 64 בְּרִדָּה, גִּידָה גוֹלָה). וְאָמַר רַבִּי אֶלְעֹזָר, כָּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ חַנּוּפָה,
 65 אִפְּשִׁילוּ עוֹבְרֵין שְׂבִמְעֵי אִמּוֹן מְקַלְלִין אוֹתוֹ, שְׂנֵאמַר "אֹמַר לְרִשָּׁע
 66 צְדִיק אַתָּה, וְקִבְּוֵהוּ עַמִּים, וְיַעֲמֹוּהוּ לְאוֹמִים", וְאִין בִּיאוֹר 'קוֹב'
 67 הַמּוֹזְכָר בַּפְּסוּק אֵלָּא לְשׁוֹן קָלָלָה, שְׂנֵאמַר בְּפִרְשַׁת בְּלַעַם, "מַה אֲקוּב,
 68 לֹא קִבְּוֵה אֵל" – כִּיצַד אֲקַלְלֶם, וְהִ' לֹא קַלְלֶם. וְאִין 'לְאוֹם' אֵלָּא
 69 עוֹבְרֵין, שְׂנֵאמַר עַל יַעֲקֹב וְעֲשׂוֹי כְּשֵׁהוּי בְּבֶטֶן אַמֶם וְלְאוֹם מְלָאוֹם
 70 יֵאמְרוּ.
 71 וְאָמַר רַבִּי אֶלְעֹזָר, כָּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ חַנּוּפָה נּוֹפֵל בְּנִיחָם, שְׂנֵאמַר
 72 "הוֹי לְחַנְפִּים, הָאֲמַרְיִים לְרַע – לְאָדָם שֶׁהוּא מוֹב, וְלְטוֹב רַע
 73 וְגוֹ", מַה פְּתִיב אַחֲרָיו בְּעוֹנָשָׁם, לְכֹן כְּפֹאֵל קֵשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ, וְהַשֵּׁשׁ
 74 לְהַכִּת רִפְּהָ וְגוֹ", הָרִי שְׂנוֹפְלִים בְּאֵשׁ הַגִּיהֲנָם.
 75 וְאָמַר רַבִּי אֶלְעֹזָר, כָּל הַמְּחַנֵּיף לְחֲבִירוֹ בְּסוּף נּוֹפֵל בְּרִדָּה שֶׁל הַרְשַׁע
 76 שֶׁהַחֲנִיף לוֹ, וְאִם אֵינוֹ נּוֹפֵל בְּרִדָּה נּוֹפֵל בְּנִי, וְאִם אֵינוֹ נּוֹפֵל
 77 בְּרִדָּה בְּנִי נּוֹפֵל בְּנִי בְּנִי, שְׂנֵאמַר "וְיֵאמַר רְמִיָּה הַכֹּהֵן לְחַנְנִיָּה
 78 שֶׁהִתְנַבֵּא נְבוּאָת שְׂקָה, שְׂבַע עוֹד שְׁנַתִּים יִשׁוּבוּ יְכַנִּיחַ וְכָלִי הַמְּקֻדָּשׁ
 79 מְגֻלוֹתָם, "אִמּוֹן בֶּן עֲשָׂה ה', יָקָם ה' אֵת דְּבָרָיו", וְהִיתָה זֶה חַנּוּפָה
 80 מִשׁוּם שֶׁהִיא לוֹ לּוֹמַר בְּפִירוּשׁ שְׂקָה אֵת דּוּבֵר, וְכִתִּיב, שְׂלֹאֲרָה
 81 כַּמָּה יָמִים יֵצֵא יִרְמִיָּה מִירוּשָׁלַיִם לְאַרְץ בְּנִימִין, לְחִלּוֹק נְחֻלָּה שְׂנַפְלָה
 82 לוֹ שֶׁם,

1 מֵאֲתַחֲלָתָא דְמוֹעַד – מִתְחִילָת חַג הַסּוּכוֹת.
 2 שְׂנִינוּ בְּמַשְׁנֵה וְתַנּוּן הַכְּנֵסֶת נּוֹפֵל סִפְרָה תּוֹרָה וְנִתְּנָה לְרֵאֵשׁ הַכְּנֵסֶת.
 3 מְעִירָה הַגְּמָרָא, שְׂלֵכְאוּרָה שְׂמַעַת מִיָּנָה שְׂמַשְׁנֵתִינוּ סַתְמָה כְּדַעָה
 4 שְׂחוּלְקִין כְּבוֹד לְתַלְמִיד בְּמִקּוֹם הָרַב, וְאִין בְּכַךְ פְּחִיתוֹת כְּבוֹד לְרַב,
 5 שְׂהָרִי כַּאֲן חוּלְקִים כְּבוֹד לְרֵאֵשׁ הַכְּנֵסֶת בְּפִנֵי הַמֶּלֶךְ. אָמַר אֲבִי שְׂאִין
 6 לְהוֹכִיחַ זֹאת מְכַאן, מִשׁוּם שְׂטַעַם מִשְׁתַּנִּינוּ בְּפוֹלָה הוּא מִשׁוּם כְּבוֹדוֹ
 7 דְּמֶלֶךְ, לְהֵרָאוֹת שֵׁישׁ כַּמָּה שְׂרָרוֹת מִתְּחַתָּיו, וְבִאֲוִפֵן זֶה הַכֵּל מוֹדִים
 8 שְׂחוּלְקִים כְּבוֹד לְתַלְמִיד בְּמִקּוֹם הָרַב.
 9 שְׂנִינוּ בְּמַשְׁנֵה וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרָא יוֹשֵׁב, אֲגִרִיפֶס הַמֶּלֶךְ
 10 עוֹמֵד וְקוֹבֵל, וְקָרָא עוֹמֵד. מְקַשֵּׁה הַגְּמָרָא, מְזוּזָה שְׂכְתוּב וְקָרָא
 11 עוֹמֵד, מְקַבֵּל הַדְּבָרִים מִשְׁמַע דְּיוֹשֵׁב הִיא לְפִנֵי כֹן, וְהָאֲמַר מַר, שְׂאִין
 12 הֵיתֵר יוֹשִׁיבָה בְּעוֹרָה אֵלָּא לְמַלְכֵי בֵית דּוֹד בְּלָבָד, מִשׁוּם שְׂחִלְק
 13 לְהֵם הַכְּתוּב כְּבוֹד לְהֵרָאוֹת שְׂמִלְכוּתָם שְׂלִימָה, שְׂנֵאמַר "וְיִבָּא הַמֶּלֶךְ
 14 דּוֹד וְיֹשֵׁב לְפָנָי ה' וְיֵאמַר" וְגו', וְאִךְ יִשֵּׁב אֲגִרִיפֶס שְׂהִיא מִמְלַכֵי בֵית
 15 חַשְׂמוּנָאֵי בְּעוֹרָה. מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא, בְּרֵאמַר רַב חֲסִדָּא עַל קוֹשִׁיָה
 16 דּוּמָה, שְׂהַקִּירָא הִיתָה בְּעוֹרָת נְשִׁים שְׂמוֹתָר לִשְׂבַת בַּהּ, הָכָא נְמִי
 17 יֵשׁ לִישֵׁב שְׂהַקִּירָא הִיתָה בְּעוֹרָת נְשִׁים.
 18 שְׂנִינוּ בְּמַשְׁנֵה, שְׂאֲגִרִיפֶס הַמֶּלֶךְ קָרָא בְּעַמִּידָה וְשָׂכְחוּהוּ חֲכָמִים עַל
 19 כֹּךְ. מְקַשֵּׁה הַגְּמָרָא, מְזוּזָה שְׂכְתוּב שְׂשָׂכְחוּהוּ מְקַבֵּל הַדְּבָרִים עוֹלָה
 20 דְּשִׂפִּיר עֶבֶד בְּכַךְ שְׂקָרָא בְּעַמִּידָה, וְהָאֲמַר רַב אֲשֵׁי, שְׂאִפְּשִׁילוּ לְמֵאָן
 21 דְּאָמַר שְׂנֵשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל שְׂמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ מְחוּל, מְלֶךְ שְׂמַחֵל
 22 עַל כְּבוֹדוֹ אִין כְּבוֹדוֹ מְחוּל, שְׂנֵאמַר "שׁוּם תִּשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ"
 23 וּמֵהִיתוֹר שְׂכְתוּב פְּעַמִּים שׁוּם וְתִשִׁים, יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׂתִּתְהָא אִימְרוּ
 24 עֲלֶיךָ, וְאִם מוֹחֵל עַל כְּבוֹדוֹ אִין אִימְתוּ עֵלֵינוּ. מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא, מְצִוָּה
 25 שְׂאֵנִי – אֲגִרִיפֶס מַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ לְצוֹרֵךְ מְצוּה, וְבִאֲוִפֵן זֶה כְּבוֹדוֹ מְחוּל.
 26 שְׂנִינוּ בְּמַשְׁנֵה, וְכִשְׂהַנִּיעַ אֲגִרִיפֶס ל"לא תוֹכֵל לְתַת עֲלֶיךָ אִישׁ נְכַרִי",
 27 זְלַגּוּ עֵינָיו דְּמַעוֹת, אֲמַרו לוֹ, אֵל תִּתִּירָא אֲגִרִיפֶס, אֲחִינוּ אַתָּה, אֲחִינוּ
 28 אַתָּה. תְּנֵא מִשְׂמִיָּה דְרַבִּי נֶתָן, בְּאוֹתָהּ שְׂעָה שְׂאֲמַרו לוֹ כֹן, נְתַתִּיבֵינוּ
 29 שְׂוֵנָא יִשְׂרָאֵל בְּלִיָּה, מִשׁוּם שְׂהַחֲנִיפּוּ לוֹ לְאֲגִרִיפֶס, שְׂלַמְרוֹת
 30 שְׂאֲמוּ הִיתָה מִישְׂרָאֵל, לֹא הִיא רְאוּי לְמַלוֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל, מִשׁוּם שְׂהִיא
 31 עֶבֶד, וְהוּוּ גְּנָאֵי לְיִשְׂרָאֵל שְׂעֶבֶד יִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם.
 32 אָמַר רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן חַלְפָּתָא, מִיּוֹם שְׂנַבְּרָה אֲגִרִיפֶס – כּוּחָה שָׁל
 33 חַנּוּפָה – שְׂהַחֲנִיפוּ לְאֲגִרִיפֶס, נְתַעוֹתוֹ תְּרִינִין – שְׂהוֹדִינִים הַחֲנִיפוּ
 34 לְבַעֲלֵי הַדִּינָם, וְנִתְקַלְקְלוּ הַמְּעַשִׂים – שְׂהַצְדִּיקִים רָאוּ עוֹבְרֵי
 35 עֵבִירוֹת וְלֹא מַחוּ בִידָם מִפְּנֵי חַנּוּפָה, וּמִתּוֹךְ כֹּךְ לְמַדּוֹ הַדּוּרוֹת אֵת
 36 מַעֲשֵׂי הַרְשָׁעִים, וְאִין אָדָם יוֹבֵל לּוֹמַר לְחֲבִירוֹ מַעֲשֵׂי גְדוֹלִים
 37 מְמַעֲשֵׂיךְ, שְׂמִתּוֹךְ שְׂלֹא מַחוּ בְּרַשְׁעִים הַכֵּל לְמַדּוֹ מִמַּעֲשֵׂיהֶם, וְנַעֲשׂוּ
 38 כּוֹלֵם עוֹבְרֵי עֵבִירוֹה.
 39 דְּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה כִּרְ מְעַרְבָּא, וְאִיתֵימָא רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן פְּזִי, מוֹתֵר
 40 לְהַחֲנִיף לְרַשְׁעִים פְּעוֹלָם תְּהֵא, שְׂנֵאמַר שְׂלַעֲתִיד לְבּוֹא "לֹא יִקְרָא
 41 עוֹד לְנֶבֶל – הַנּוֹתָן רַק מַה שְׂחִיב וְבַעֲיָן רַעָה נְרִיב – הַנּוֹתָן בַּעֲיָן יִפְה,

אגרות קודש

בי"ה, כ"ה כסלו, תשט"ו
ברוקלין.
שלום וברכה!

מי"ש אודות התלמידים הפורצים גדר, הרי ידוע הנקודה שטובת הרבים דוחה טובת היחיד,
אלא שצריך לעשות ככל האפשרי שגם היחיד לא ידחה וכמרו"ל לעולם תהא ימין מקרבת, ותקותי
שכשידברו עמהם בעת התועדות ובאופן של קירוב וגם ע"י חבריהם וכיו"ב, ישנו הנ"ל את הנהגתם...

בברכה.

51 לצרכיהם ולמחסורם, וְכָל מְעֻרְוֵיהֶם - כל מי שלא היו לו בגדים
52 ללבוש, הִלְבִּישׁוּ אוֹתוֹ מִן הַשָּׁלֶל מִן הַמַּלְחָמָה, וְיַלְבִּישׁוּם גַּם
53 מִבְּגֵדֵיהֶם שֶׁלָּהֶם, וְיַנְעִילוּם - נתנו להם מנעלים, וְיַאֲבִילוּם וְיִשְׁקוּם
54 וְיִסְכְּכוּם בְּשֶׁמֶן, וְיַנְהִילוּם - הנחישו ונשארו פְּחֻמְזוּרִים לְכָל בּוֹשֵׁל - את
55 החֻלְשִׁים שֶׁלֹּא יָכֹּל לִלְכֹת, וְיַבְיִאוּם אֶל יְרִיחוֹ שְׁהִיָּה נִקְרָאת עִיר
56 הַתְּמָרִים, אֲצֵל אַחֵיהֶם בְּנֵי יְהוּדָה, וְיִשְׁכְּבוּ שׁוֹמְרוֹן וְגו' - הרי
57 שאחיהם בני ישראל מרחמים ונוהגים בחמלה באחיהם שבווי
58 המלחמה.
59 אבל אתם, 'עַל אוֹיְבֵיכֶם' הגויים אַתֶּם הוֹלְכִים לְמַלְחָמָה, שָׂאם
60 תִּנְוָחוּ עַל יְדֵיהֶם וְתִפְּלוּ בְּיָדָם בְּשָׁבִי, אִין מְרַחֲמִין עֲלֵיכֶם אֵלָּא
61 יִנְהֹגוּ בְכֶם בְּאִכְזוּרֵי מְרֻבָּה, לְפִיכָר אַתֶּם מוֹחֲרִים, 'אַל יִרְךְ לְבַבְכֶם
62 אֶל תִּירָאוּ וְאֶל תַּחֲפוּזוּ וְגו' מֵמֵאוֹרְעוֹת הַמַּלְחָמָה.
63 וּמִפְּרֻטַּת הַמַּשְׁנָה אַתְּ אַרְבַּעַת הָאֲחֻזּוֹת שֶׁהַשְּׂמִיעוֹ לְחֹמַיִם, 'אַל יִרְךְ
64 לְבַבְכֶם' - שלא ישבר לבבכם מִפְּנֵי צָהָלָת - צַעֲקַת הַסּוֹסִים שֶׁחֵם
65 עוֹשִׂים כְּדִי לְהַפְחִידְכֶם וְלַהֲטִיל מוֹרָךְ בְּלִבְכֶם, וְצִיְהֻצוּת - השחות
66 הַחֲרֻבּוֹת וְכָלֵי הַמַּלְחָמָה. 'אַל תִּירָאוּ' - אל יפול מורך ופחד
67 בְּלִבְכֶם, מִפְּנֵי הַנֶּפֶס הַרְּיָסִין - הַקֶּשֶׁת מִגִּינֵיהֶם, וְשִׁפְעַת הַקְּלָפִין
68 - רִיבּוֹי חֵילוֹת הַמַּלְחָמָה. 'אַל תַּחֲפוּזוּ' - אל תמהרו להימלט מִקֹּל
69 תַּקִּיעַת הַקְּרָנּוֹת שֶׁחֵם תּוֹקְעִים בָּהֶם כְּדִי לְהַפְחִידְכֶם. 'אַל תַּעֲרִצוּ' -
70 אל תפחדו ותשברו, מִפְּנֵי קוֹל הַצְּנוּחָחוֹת אֲשֶׁר חֵם מְשַׁמְעִים כְּדִי
71 לְהַפְחִידְכֶם.
72 ועליכם לזכור 'בִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהוֹלֵךְ עִמָּכֶם, וְאֵל תִּבְטְחוּ
73 בַּגְּבוּרַתְכֶם כְּמוֹ הַגּוֹיִם, שֶׁחֵם בָּאִין וּבִטּוּחִים בְּנַצְחָנוֹ שֶׁל בֶּשֶׁר רָדָם,
74 וְאַתֶּם בָּאִים וּבִטּוּחִים בְּנַצְחָנוֹ וּבִכּוּחוֹ שֶׁל מְקוֹם, ועליכם להשיב
75 לִיבְכֶם אֵלָיו וּלְבִטּוּחַ בִּישׁוּעָתוֹ. שְׁהִי הַפְּלִשְׁתִּים אֲשֶׁר נִלְחַמוּ
76 בְּיִשְׂרָאֵל, בָּאוּ וּבִטּוּחִים הָיוּ בְּנַצְחָנוֹ וּבִכּוּחוֹ שֶׁל גְּלִית הַפְּלִישְׁתִּי,
77 וְכֵּה הָיָה סוֹפּוֹ, לְסוֹף נָפֵל בְּחָרֵב עַל יַד דוֹד, וְנִפְּלוּ עִמּוֹ רֵבִים
78 מִבְּנֵי עַמּוֹ, בִּיַּד יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל, וְכֵן מִצִּיּוֹן בְּפְנֵי עַמּוֹן אֲשֶׁר בָּאוּ
79 וּבִטּוּחֵם בְּנַצְחָנוֹ שֶׁל שׁוֹבֵךְ שֶׁר צָבֵאוֹ שֶׁל הַדְּרֵעוֹז מֶלֶךְ אֲרָם, מָה הָיָה
80 סוֹפּוֹ שֶׁל שׁוֹבֵךְ, לְסוֹף נָפֵל בְּחָרֵב בִּיַּד דוֹד וְחִילוּתוֹ, וְנִפְּלוּ עִמּוֹ
81 רֵבִים מִבְּנֵי עַמּוֹ. וְאַתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אִי אַתֶּם בְּן - אין הנהגתכם
82 וּמַחֲשַׁבְתְּכֶם כְּהַגּוֹיִם, 'בִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהוֹלֵךְ עִמָּכֶם הִלְחֵם לְכֶם
83 וְגו' זֶה מְחַנֵּה הָאָרֶץ - מחנה ישראל, שְׁנוֹשָׂאִים עִימָם הָאֲרוֹן
84 שְׁשֵׁבְרֵי לוֹחוֹת מוֹנִזִּים בְּתוֹכּוֹ, הוּא מְסִיעֵךְ לָהֶם בְּמַלְחַמָּתָם וְחֵם
85 נוֹצִחֵם.
86 גְּמָרָא. שִׁנְיָה בְּמַשְׁנָה, 'דְּבַר אֵל הַעַם' בִּלְשׁוֹן הַקּוּדֶשׁ. מִבְּרַת הַגְּמָרָא
87 מֵאֵי קְאָמְרָא, כִּיֶּצֵד נִדְרָשׁ מִהַפְּסוּק שֶׁהַכֹּהֵן חַיִּיב לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן הַקּוּדֶשׁ,
88 מִבְּאֵרַת הַגְּמָרָא הֵבִי קְאָמְרָא, שְׁנַאֲמַר בְּפִרְשַׁת מִשׁוּחַ מַלְחָמָה 'וְדַבֵּר',
89 וְלִהְיוֹן בְּמַעֲמַד הַר סִינַי הוּא אֹמֵר, 'מִשֵּׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ
90 בְּקוֹל', וְדוֹרְשִׁים 'דִּיבּוֹר דִּיבּוֹר' וְאִימָר שׁוֹה, מָה לִּהְיוֹן בְּמַעֲמַד הַר
91 סִינַי, אֲמַר מִשָּׁה אַתְּ דְּבִרְוֵי בְּלִשׁוֹן הַקּוּדֶשׁ, שְׁהִי עֲשֵׂרַת הַדְּבָרֹת
92 נִאֲמָרוּ בִּלְשׁוֹן הַקּוּדֶשׁ. אָף בָּאוּ הַמַּשׁוּחַ מַלְחָמָה מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן
93 הַקּוּדֶשׁ.
94 בְּמַשְׁנָה מְבוֹאֵר, שְׁדוּוּקָא מִשׁוּחַ הַמַּלְחָמָה אֹמֵר אַתְּ דְּבִרֵי הַחִיּוּק
95 לַעַם, מִבְּיָאָה הַגְּמָרָא אַתְּ הַמְקוֹר לִכְךָ. תְּנִי רִפְנָן, 'וְנִשַּׁב הַכֹּהֵן וְדַבֵּר
96 אֶל הָעָם', מִבְּרַת הַגְּמָרָא, 'כֹּל - שְׂמֹא כָּל בְּהֵן שְׁרִיצָה יוֹכֵל לְדַבֵּר
97 אַתְּ דְּבִרֵי הַחִיּוּק לַעַם, תְּלָמוֹד לֹמַר בְּהַמְשָׁךְ הַפְּרָשָׁה 'וְדַבֵּר
98 הַשׁוֹמְרִים' - שְׁהַשׁוֹמְרִים מְדַבְּרִים לַעַם דְּבִרֵי חִיּוּק נִסְפִים מִלְּבַד
99 הַכֹּהֵן, וּמִסְמִיכוֹת הַפְּסוּקִים יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׁמַה הַשׁוֹמְרִים בְּמִמוּנָה -
100 שְׂמוֹנוֹ לְתַפְקִיד זֶה, אָף בְּהֵן בְּמִמוּנָה - שְׁהַתְּמַנָּה לִכְךָ, וְלֹא כֹל כֹּהֵן
101 שִׁירְצָה. שׁוֹאֵלַת הַגְּמָרָא, 'וְאִימָר בְּהֵן נְדוּלָה שְׁהִי הוּא מְמוּנָה
102 לְכַהֲנָתָא גְּדוּלָה. וּמִתְרַצָּה, שֶׁהַכֹּהֵן צָרִיךְ לְהִיֹּת דִּימְיָא דְשׁוֹמֵר, מָה
103 שׁוֹמֵר מְהוּתוֹ שׁוֹפֵט הַמְּמוּנָה עַל גְּבִיּוֹ הוּא מוֹרָה לֹא לְרִדּוֹת
104 אַתְּ הַצְּרִיךְ לִכְךָ, אָף בְּהֵן צָרִיךְ לְהִיֹּת שִׁישׁ מְמוּנָה עַל גְּבִיּוֹ, הוּא
105 הַכֹּהֵן גְּדוּלָה, אֲבָל הַכֹּהֵן גְּדוּלָה אִין מְמוּנָה מַעֲלִיּוֹ. שׁוֹאֵלַת הַגְּמָרָא, הִרִי
106 בְּהֵן גְּדוּלָה נְמִי, הָאִימָר מְלָךְ שְׁהוּא מְמוּנָה עַל גְּבִיּוֹ, וּמִתְרַצָּה,

1 'וְיָהִי הוּא בְּשַׁעַר בְּנִימָן, וְשֵׁם בַּעַל פְּקוּדוֹת - מְמוּנָה שֶׁלֹּא יֵצֵאוּ
2 מִהַעִיר אֶל הַכְּשָׁדִים, וְשִׁמּוֹ יִרְאֶיהָ בֶּן שְׁלֹמֹה בֶּן תְּחִנְיָה נְבִיא
3 הַשֶּׁקֶר, וְיִתְפַּשׂ אֶת יְרֵמְיָהוּ הַנְּבִיא לְאֹמַר אֶל הַכְּשָׁדִים אַתֶּם נּוֹפְלִים
4 לְהִיּוֹת עִמָּחֶם, וְיֹאמְרֵי (לוֹ) יְרֵמְיָהוּ שֶׁקָּרָא אֶתְּךָ דּוֹבֵר, אִינְנִי נּוֹפֵל אֶל
5 (עַל) הַכְּשָׁדִים וְגו'. וְכַתִּיב 'וְיִתְפַּשׂ יְרֵמְיָהוּ בִּירְמְיָהוּ וְיַבְיִאוּהוּ אֶל
6 הַשָּׂרִיסִים, וְיַקְצֹפוּ הַשָּׂרִיסִים עַל יְרֵמְיָהוּ, וְהִכּוּ אוֹתוֹ וְנָתְנוּ אוֹתוֹ בֵּית
7 הָאֵסוּר בֵּית יְהוֹנָתָן הַסּוֹפֵר, כִּי אוֹתוֹ עָשׂוּ לְבֵית הַכֹּלֵא', הִרִי שִׁירְמְיָהוּ
8 נָפֵל בִּיַּד נִכְדוֹ שֶׁל תְּחִנְיָה נְבִיא הַשֶּׁקֶר, שֶׁהַחֲנִיף לוֹ.
9 וְאָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, כָּל עֵדָה שִׁישׁ בַּהּ חֲנוּפָה - שְׂאִינֵם מוֹכִיחִים זֶה אֶת
10 זֶה, מֵאוֹסֶה כְּנֶדְהָ, שְׁנַאֲמַר 'כִּי עֵדָת חֲנָף גְּלָמוּד', וְגַלְמוּד' הוּא
11 מְלִשׁוֹן נֹדָה, שֶׁכֵּן בְּכַרְבִּי הֵיִם קוֹרִין לְנֶדְהָ 'גְּלָמוּדָה', מִבְּרַת הַגְּמָרָא.
12 מֵאֵי פִירוּשׁ 'גְּלָמוּדָה', וּמְדוּעַ נֹדָה נִקְרָאת כֵּן. וּמִבְּאֵרַת, שֶׁגַּלְמוּדָה'
13 הִיא מְלִשׁוֹן גְּמוּלָה דֹא מְבַעֲלָה - מוֹבְדֵלַת זֹו מִבְּעֵלָה. וְאָמַר רַבִּי
14 אֱלֶעָזָר, כָּל עֵדָה שִׁישׁ בַּהּ חֲנוּפָה לְסוֹף גּוֹלָה, וְדַבֵּר זֶה נִלְמַד בְּגִזְרָה
15 שׁוּה מִהַתִּיבָה 'גַּלְמוּד', בְּתִיב הַכָּא לְגַבִּי עֵדָה שִׁישׁ בַּהּ חֲנוּפָה 'כִּי עֵדָת
16 חֲנָף גְּלָמוּד', וְכַתִּיב הַתֵּם לְגַבִּי גִלּוֹת 'וְאִמְרַתְּ בְּלִבְכֶם מִי יוֹלֵד לִי אֶת
17 אֶלָּה, וְאִנִּי שֶׁכּוֹלָה וְנִלְמוּדָה גּוֹלָה וְסוֹרָה וְגו'.'
18 אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה בַּר אַבָּא, אֲרַבְעַת בֵּיתוֹת שֶׁל רְשָׁעִים אִין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי
19 שְׂכִינָה, בֵּת לְיָצִים וְכַת הַנִּפְתָּים, וְכַת שֶׁקָּרִים וְכַת מְסַפְּרֵי לְשׁוֹן הָרַע.
20 וְהַמְקוֹר לִכְךָ שֶׁבֵּת לְיָצִים אֵינָה מְקַבֵּלַת פְּנֵי שְׂכִינָה, דְּכַתִּיב שֶׁהַקּוּדֶשׁ
21 בְּרוּךְ הוּא 'מֵעַד יְדוֹ מִלְּהִיּוֹת אֶת לְיָצִים'. וְהַמְקוֹר לְבֵּת הַנִּפְתָּים
22 אֵינָה מְקַבֵּלַת פְּנֵי שְׂכִינָה, דְּכַתִּיב 'כִּי לֹא לְפָנָיו חֲנָף יִבּוֹא'. וְהַמְקוֹר
23 לְבֵּת שֶׁקָּרִים אֵינָה מְקַבֵּלַת פְּנֵי שְׂכִינָה, דְּכַתִּיב שֶׁאֲמַר הַקּוּדֶשׁ בְּרוּךְ
24 הוּא 'דּוֹבֵר שֶׁקָּרִים לֹא יִבּוֹן לְגַנְדַּ עֵינָי'. וְהַמְקוֹר לְבֵּת מְסַפְּרֵי לְשׁוֹן
25 הָרַע אֵינָה מְקַבֵּלַת פְּנֵי שְׂכִינָה, דְּכַתִּיב 'כִּי לֹא אֶל חֲפְזֵי רָשָׁע אַתֶּם,
26 לֹא יִנְדְרָךְ רַע' וּפִירוּשׁ הַפְּסוּק הוּא, לֹא חֲפֵץ רָשָׁע אַתָּה מְשׁוּם שְׂצִדִּיק
27 אַתָּה ה', לִכֵּן לֹא יִגוֹר בְּמַגְנֵדְךָ - עַמְךָ רַע, וּפְרָשָׁה זֹו מִדְּבַרַת בְּבַעֲלֵי
28 לְשׁוֹן הָרַע, כְּפִי שְׁכַתּוּב בְּהַמְשָׁךְ 'כִּי אִין בִּפְתוּי כְּנוּנָה וְכו'.

הדרן עלך אלו נאמרין

משווח מלחמה פרק שמיני

29 פרק זה, עוסק במהלכה של מלחמת ישראל עם הגויים, והמשנה
30 שלפנינו, עוסקת בדברי הכהן משווח המלחמה לעורכי המלחמה,
31 בעת איתם מגבול הארץ. כמו שנאמר 'וזהה כקרבכם אל המלחמה
32 ונגש הכהן ודבר אל העם, אמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים
33 היום למלחמה על אויביכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תתפוזו
34 ואל תערצו מפניהם, כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם
35 אויביכם להושיע אתכם'. והמשנה תבאר את הפסוקים.
36 משנה. הכהן אשר נבחר לתפקיד משווח מלחמה, שעליו לצוות את
37 העם בעת יציאתם למלחמה, בשעה שמדבר את דברי החיווק אל
38 העם הלוהמים, בלשון תקודש היה מדבר, שנאמר, 'והיה
39 בקרבכם אל המלחמה' בצאתכם את גבול הארץ, 'ונגש הכהן'
40 לומר את דבריו. ומבארת המשנה, 'הכהן' זה כהן משווח מלחמה
41 אשר נמשח במיוחד לתפקיד זה. ומה שנאמר בפסוק 'ודבר אל
42 העם', זה דווקא בלשון תקודש.
43 'ואמר אליהם שמע ישראל וגו' אתם קרבים היום למלחמה על
44 אויביכם" מבארת המשנה, 'על אויביכם' הגויים ולא על אחיכם
45 היהודים. שמלחמה זו אינה לא כמלחמת שבט והודה על שבט
46 שמעון הסמוך לו בגבולו, ולא כמלחמת שבט שמעון על שבט
47 בנימין הסמוך לו בגבולו, שאם תפלו בידם של אחיכם, ידחמו
48 עליכם. וכמה שנאמר במלחמת פקח בן רמליהו מלך ישראל עם
49 אחז מלך יהודה, 'ויקומו האנשים מבני אפרים אשר נקבו בשמות
50 קודם לכן, ויתקומו בשכבה ששבו במלחמתם עימם, לדאוג

1 ויהי הוא בשער בנימין. לאחר כמה ימים היה ירמיה יוצא מירושלים ללכת ארץ בנימין
2 לחלוק נחלה שנגלה לו, ותפסו יראיה ויאמרו לו אל הכשרים אתה נופל גמולה. בדולה,
3 כמו ונגמל (ועלמתי סל): מן קשר יודי. הקשה מהיות את לוצצים: לא יגורף רע. לא יגור עמך
4 רע, וגבי מספרי לשון הרע כתיב, דכתבי בהווא פרשקא כי אין בפירו נבונה וגו'.

הדרן עלך אלו נאמרין

1 **מתני'.** משוח מלחמה. כהן שנתרבה לכה,
2 שנאמר ונגש הכהן וגו', ובגמרא פריך מאי
3 קאמר: ונקיטו האנשים. כתיב גבי פקח בן
4 רמליהו שגלחם עם אהו דברבי הזימים, ששבו
5 מבני יהודה הרבה ושם היה נביא עויד שמו
6 והזכירם לבני ישראל ואמר להם בחמת ה' על
7 בני יהודה נתקם בידכם והזיתם קהם לאין
8 מרפא, ועתה אתם אמורים לכוּבוש אותם
9 לעבדים. שמעוני והשיבו את השביה וגו': לכל
10 בושל. כל הכושלים שבהם שאינן יכולין לילך
11 ברגליהם: צהלת סוסים. צנף סוסים קרוי צהלה
12 בלשון המקרא: מלפניו. חילוח: הגפת תריסין.
13 מגיפין וסורין ומדבקין התריסין זה סמוך לזה
14 כדי שיקשו זה על זה, והקול נשמע בקול המון
15 לאים על שכנגדם: שובה. שר צבא הדרגה:
16 **גמ'.** מאי קאמר. היכי יליף לשון הקדש מהכא:
17 דומיא דשופר. תירוצא היא. השופט ממנה על
18 השופר, ששופר עשיר לנגוש את מי שיצאה
19 השופט לכהן: ואימא סגן. מדבר דברים הללה
20 דהא ממנה הוא ויש ממנה על גביה למה סגן
21 ממנה. לאיזה דבר הוא ממנה ומנוקב. שאם ארע
22 כו', אכל בעל שלא ארע פסול לכהן גדול אין
23 לסגן גדלה של כלום: מאי שנא שמע ישראל.
24 למה מתחיל בלשון זה: פעמים מדבר עפ"הם,
25 אחת בפסוק. כשיצאו מארצם:
26 שמעו

1 **משוח** מלחמה. נראה האי דלא תנא הכי משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם כיצד
2 כדכתני בפרק אלו נאמרין (לעיל דף לב) מקרא בבורים כיצד משוחו דהתם סליק
3 מיניה דתני לעיל מיניה ואלו נאמרין בלשון קודש אבל תימה למה הקדים פרק זה קודם
4 פרק עגלה ערופה הלא שנה משוח מלחמה בבבא אחרונה אחרי כולן ויש לומר דהתם
5 הקדים פרשת עגלה ערופה משום דאיירי בפרשת
6 המלך נטק בתריה פרשת עגלה ערופה אבל הכא
7 שבא לפרשה מקדים משוח מלחמה משום דוטררי
8 מיליה ופסיק ושרי להו וא"ת וליתני לעיל פרשת
9 משוח מלחמה כדתני פרשת עגלה ערופה יש
10 לומר דלא שיך לומר פרשת משוח מלחמה
11 שהיא לא נתנה משום מצות קריאה אלא משום
12 התראה: **הכי** קאמר שנאמר דבר. ירושלמי
13 למה בגין דכתי' דבר הרי ק"ש דכתי' בה ודברת
14 עם הווא נאמרת בכל לשון אלא בגין דכתיב בה
15 אמירה הרי פרשת דודי מעשר הרי כתיב בה
16 אמירה הווא נאמרת בכל לשון אמר רבי חגי
17 נאמר כאן הגשה ונאמר להלן הגשה ונגשו
18 הכתנים בני לוי מה גישה שנא' להלן בלשון
19 קודש אף כאן בלשון קודש עד כדון כרבי עקיבא
20 דאמר לשונות ריבויין הן כרבי ישמעאל דאמר
21 לשונות כפולין הן ברם מאי אמר ר' חייא בר אבא
22 נאמר כאן נגישה ונאמר להלן נגישה ונגש משה
23 אל הערפל מה לשם לשון הקודש אף כאן לשון
24 הקודש מסתברא דלא ופקדו שרי צבאות בראש
25 העם ואחרי כן נגש הכהן דבר אל העם בתר
26 דמתקן לוחן הוא משמע לוי:
27 **סגן** לא ממונה הוא. ואם תאמר הא אמרין
28 בסנהדרין כהן כהן גדול (דף יט) כשהוא
29 מנחם אחרים כל העם עוברין זה אחר זה
30 והממונה ממצעו ותניא כשהוא עומד בשורה
31 לנחם את האחרים סגן ומשוח מלחמה עומד
32 בימינו ואמר רב פפא ש"מ מהא מתניתין תלת
33 שמע מינה היינו סגן היינו ממונה יש לומר דאי
34 ממונה היה לדברים שמיעוהו אחיו והכונים כדתנן
35 (יומא דף כח.) אמר להם הממונה אבל מן התורה
36 אין לו שום מנוי ושררה יותר על אחיו הכהנים
37 ואינו אלא כעין מינוי אמרכל וגזבר שגידלוהו
38 אחיו הכהנים:

הדרן עלך אלו נאמרין

19 **משוח** מלחמה, בשעה שמדבר אל העם, בלשון
20 הקודש היה מדבר, שנאמר: **"ויהי כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן"** זה כהן משוח מלחמה
21 **"ודבר אל העם"** בלשון הקודש. **"ואמר אליהם שמע ישראל וגו' על אויביכם"** ולא על אחיכם,
22 לא יהודה על שמעון ולא שמעון על בנימין. שאם תפלו בידם ירחמו עליכם, כמה שנאמר
23 **"ויקמו האנשים אשר נקבו בשמות ויהיוקו בשביה וכל מערפיהם הלבישו מן השלל וילבשו"**
24 **וינעלום ויאכלום וישקום ויטכסום וינהלום בחמרים לכל בושל ויביאום ירחו עיר התמרים אצל**
25 **אחיכם וישבו שמרון"** וגו'. על אויביכם אתם הולכים, שאם תפלו בידם אין מרחמין עליכם. **"אל ירד לכבכם אל תיראו ואל**
26 **תחפזו"**, **"אל ירד לכבכם"** מפני צהלת סוסים וצחצוח חרכות, **"אל תיראו"** מפני הגפת תריסין ושפעת הקלגסין, **"אל תחפזו"** מקול
27 קרנות, **"אל תערצו"** מפני קול צווחות, **"כי ה' אלהיכם ההלך עמכם"** הם באין בנצחוננו של בשר ודם, ואתם באים בנצחוננו של
28 מקום. פלשתים באו בנצחוננו של גלית, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. בני עמון באו בנצחוננו של שובד, מה היה
29 סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. ואתם, אי אתם בן, **"כי ה' אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם"** זה מחנה הארון: **גמ' מאי**
30 **קאמר?** הכי קאמר: שנאמר **"ודבר"**, וליהלן אומר: **"משה ידבר והאלהים יענוו בקול"** מה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון
31 הקודש. תנו רבנן: **"ונגש הכהן ודבר אל העם"** יכול כל כהן שיצאה? תלמוד לומר **"ודברו השטרים"**, מה שוטרים במקוה, אף
32 כהן במקוה. ואימא כהן גדול? דומיא דשופר, מה שופר שיש מקוה על גביו, אף כהן שיש מקוה על גביו. כהן גדול גמי, האימא
33 מלך על גביו? בעבודתו קאמר. ואימא סגן? סגן לאו מקוה הוא, דתינא אמר ר' חנינא סגן הכהנים: למה סגן מקוה? שאם
34 ארע בו פסול בכהן גדול נכנס ומשמש תחתיו: **"ואמר אלהם שמע ישראל"**: מאי שנא **"שמע ישראל"**? אמר ר' יוחנן משום ר'
35 שמעון בן יוחי, אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל: אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית, אי אתם נמסרין בידם:
36 **"אל ירד לכבכם אל תיראו"** כו': תנו רבנן: פעמיים מדבר עמם, אחת בפסוק ואחת במלחמה. בפסוק, מה הוא אומר?

מאה

מאה פפי חד נאנאי. בירושלמי בפרק החולץ אנגרא חייבין אשם תלוי את ש"מ

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

שמעו דברי מערכי המלחמה, וחזרו. במלחמה, מה
הוא אומר "אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו
ואל תערצו", כנגד ארבעה דברים שאומות העולם
עושין: מגיפין, ומריעין, צוחין, ורומסין: פלשתים באו
בנצחוננו של גלות כו': גלות, אומר ר' יוחנן: שעמד
בגילוי פנים לפני הקדוש ברוך הוא, שנאמר: "ברו
לכם איש וירד אלי" ואין "איש" אלא הקדוש ברוך
הוא, שנאמר: "ה' איש מלחמה". אומר הקדוש ברוך
הוא: הריני מפיל על יד בן איש, שנאמר: "ודוד בן
איש אפרתי היה". אומר ר' יוחנן משום ר' מאיר:
בשלישה מקומות לכדו פיו לאותו רשע, אחד "ברו
לכם איש וירד אלי", ואידך "אם יוכל להלחם אתי
והפני". ואידך, דקאמר ליה לרוד: "הכלב אנכי פי
אתה בא אלי במקלות". דוד גמי אומר ליה "אתה בא
אלי בהרב ובחנית ובכידון"? הדר אומר ליה "ואנכי
בא אליך בשם ה' צבאות אלהי מערכות ישראל אשר
חרפת". "ויגש הפלשתי השכם והערב" אומר ר' יוחנן:
פדי לבמלך מקריאת שמע שחרית וערבית. "ויתיצב
ארבעים יום" אומר ר' יוחנן: כנגד ארבעים יום שנתנה
בהן תורה. "ויצא איש הפנים ממהנות פלשתים". מאי
בינוני שבאחיו. דבי ר' שילא אומר שהוא עשוי כבינו.

ר' יוחנן אומר: בר מאה פפי וחד נאנאי. "גלות שמו מנת" תני רב יוסף: שהכל דשין את
אמו פנת. פתיב "מערות", וקרין "מערכות". תני רב יוסף: שהכל הערו פאמו. פתיב "הרפה"
ובתיב "ערפה", רב ושמואל, חד אומר: "הרפה" שמה, ולמה נקרא שמה "ערפה" שהכל
עורפין אותה מאחריה. וחד אומר: "ערפה" שמה, ולמה נקרא שמה "הרפה" שהכל דשין
אותה פהרפות, וכן הוא אומר: "ותקח האשה ותפרש המסך על פני הבאר ותשטח עליו
הרפות". ואי בעית אימא מהכא, "אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הרפות בעלי". "את
ארבעת אלה ילדו להרפה בנת ויפלו ביד דוד וביד עבדיו" מאי ניהו? אומר רב חסדא:
סך ומדון גלות וישפי פנוב. "ויפלו ביד דוד וביד עבדיו", דכתיב: "ותשק ערפה לחמותה
ורות דבקה בה" אומר ר' יצחק, אומר הקדוש ברוך הוא: יבואו בני הנשוקה, ויפלו ביד בני
הדבוקה. דרש רבא: בשכר ארבע דמעות שהורידה ערפה על חמותה, וכתה ויצאו ממנה
ארבעה גבורים, שנאמר: "ותשנה קולן ותבכינה עוד". פתיב "חץ חניתו" וקרין "עץ חניתו",
אמר ר' אלעזר: עדיין לא הגיענו לחצי שבחו של אותו רשע, מכאן שאסור לספר בשבחן של
רשעים. ולא לפתח ביה כלל? לאודעי שבחיה דדוד "בני עמון באו בנצחוננו של שובך כו":
פתיב "שובך" וכתוב "שופך", רב ושמואל, חד אומר: "שופך" שמו, ולמה נקרא שמו "שובך"
שעשוי שובך, וחד אומר: "שובך" שמו, ולמה נקרא שמו "שופך" שכל הרואה אותו, נשפך
לפניו בקותו. "אשפתו פקבר פתוח פלם גבורים" רב ושמואל, ואמרי לה ר' אמי ור' אסי, חד
אמר: בשעה שזורקין חץ, עושין אשפתות אשפתות של חללים, ושפא האמר שאומנין פקברו,
אמר: בשעה שעושין צורכתו עושין אשפתות אשפתות של זבל, ושפא האמר מפני שחולי מעיים הם,
אמר רב מרי: שמע מינה, האי מאן דנפיש וזבליה, חולי מעיים הוא. למאי נפקא מינה? לטרח בנפשיה.
אמר ר' אמי ור' אסי, חד אומר: ישחנה מדעתו, וחד אומר: ישחנה, לאחריים: "ותאם אי אתם פן כו"
וכל פד למה? מפני שהשם וכל בינוני

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

קצא סוטה דף מב עמוד רב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני)

בפסוק נאמר וְנִלְלִית שָׁמוּ מִנֶּת, תָּנִי רַב יוֹסֵף, מִמָּה שֶׁלֹּא נֹאמֵר
 גְּלִית הַגִּית אֶלֶּא מִגַּת, בֹּא לְרַמּוּ שֶׁהִפֵּל דְּשִׁין בְּבֵיאתָם אֶת אִמּוֹ
 בְּגַת – כַּדִּישַׁת הַעֲנָבִים בַּגַּת. בְּתַיִב עַל גְּלִית, שְׁחִיה מִמְעַרְבֹת
 פְּלִישְׁתִּים, וְקָרִינָן – וְהָקְרִי שֶׁל תִּיבָה זֶה הִיא מִמְעַרְבֹת פְּלִישְׁתִּים,
 וּמִבֵּאת הַגְּמָרָא תָּנִי רַב יוֹסֵף שֶׁנֶּשֶׁק הַפִּסּוּק תִּיבַת 'מַעְרוֹת' כּוּדִי
 לְרַמּוּ, שֶׁהִפֵּל הַעֲרִירִי בְּאִמּוֹ – בֹּאוּ עַל אִמּוֹ קוֹדֵם שֶׁנּוֹלַד.
 כְּמוֹ כֵן, בְּכַתִּיבַת שִׁמָּה שֶׁל אִמּוֹ שֶׁל גְּלִית, מִצִּינוּ חֵילוּקִים, שֶׁבְּמִקּוֹם
 אֶחָד בְּתַיִב שִׁמָּה הִיא הַרְפָּה, וּבְתַיִב בְּמִקּוֹם אֲחֵר, שִׁמָּה הִיא
 'עֲרֵפֶה'. וּבְבֵיאוֹר דְּבַר זֶה, נִחְלַק רַב וְשִׁמּוּאֵל, חַד אִמֶּר הַרְפָּה'
 שָׁמָּה אֲמַיתִי, וְלָמָּה נִקְרָא בְּמַגִּילַת רוֹת שָׁמָּה 'עֲרֵפֶה' לְרַמּוּ שֶׁהִפֵּל
 עוֹרְפִין אוֹתָהּ מִאֲחֵרֶיהָ – שֶׁהַפְּקִירָה אַתְּ עֲצַמָּה לִזְנוּת כְּדָרֶךְ הַבְּחִמָּה,
 פְּנִים כְּבַגְד עוֹרָף, וְחַד אִמֶּר, 'עֲרֵפֶה' שָׁמָּה אֲמַיתִי, וְלָמָּה נִקְרָא
 שָׁמָּה בְּנֵבִיא שִׁמּוּאֵל הַרְפָּה' לְרַמּוּ שֶׁהַפְּקִירָה עֲצַמָּה לִזְנוּת, כִּךְ
 שֶׁהִפֵּל דְּשִׁין אוֹתָהּ בְּבֵיאתָן בְּהַרְפִּיפּוֹת – חִטִּים כְּתוּשִׁים, שֶׁנִּכְתְּשׁוּ עַל
 יַדִּי דִישָׁה מְרוּבָה.
 וּמִבֵּיאוֹר הַגְּמָרָא רַאִיהֵן לִכְךָ שְׁחִטִּים כְּתוּשִׁים מְכוּנִים 'הַרְפִּיפּוֹת', וְכֵן
 הוּא אוֹמֵר עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הִסְתִּירָה אֶת יוֹהַנָּן וְאֲחִיעֶזֶר, 'וְתִתְקַח
 הָאִשָּׁה וְתַפְרוֹשׁ אֶת תְּמָסָךְ – הוִילוּן עַל פְּנֵי הַבָּאָר שֶׁבּוּ הִסְתַּתְרוּ
 וְתִשְׁמַח עֲלֵיוֹ עַל הַמַּסַּךְ שֶׁפִּרְשָׁה הַרְפִּיפּוֹת' – חִטִּים כְּתוּשִׁים, שֶׁדָּרַךְ
 לְשׁוֹטֵחַם כְּדִי לִיבֹשׁ, וּמַכָּאן שֶׁ'הַרְפִּיפּוֹת' הֵן חִטִּים כְּתוּשִׁים, כִּי אוֹתָם
 גְּרִילִים לְפִרּוֹשׁ לִיבּוֹשׁ. וְתָּי עָקֵב אֵימָא מְהֻבָּא, שֶׁנֹּאמַר בְּמַשְׁלֵה,
 שֶׁאֵף 'אֵם תִּכְתֹּשׁ' – שֶׁתַּחַן עַד דָּת אוֹת הַאֲוִיל – הַשּׁוֹטֵשָׁה בְּמִכְתֹּשׁ
 כְּדִי לְחַסֵּר אֶת שְׁטוּתוֹ מִמֶּנּוּ, וְתַכְתֹּשׁ אוֹתוֹ בְּתוֹךְ – יַחַד עִם הַרְפִּיפּוֹת
 חִטִּים הַכְּתוּשִׁים בְּעֵלְיָ – בְּמַכְתֹּשׁ, לֹא יִסּוֹר מֵאִיּוּלְתּוֹ. וּמַכָּאן,
 שֶׁ'הַרְפִּיפּוֹת' הֵן חִטִּים כְּתוּשִׁים, שֶׁאֵת אֵלּוֹ דְּרַךְ לְכַתּוּשׁ בְּמַכְתֹּשׁ.
 הַגְּמָרָא מְבַאֵרַת אֶת הַנֶּאמָר בְּנֵבִיא עַל מַפְלַת בְּנֵי עֶרְפָּה בִּידֵי דוּד
 וְעַבְדוֹ. 'וְאֵת אֲרֵבַעַת הַגִּיבּוֹרִים הַאֵלֶּה וַיִּלְדוּ – נוֹלַדוּ לְהַרְפָּה אִם
 גְּלִית בְּגַת וַיִּפְּלוּ בְּיַד דְּוֹד וְכִדְּ עֲבָדוֹ' מִבֵּאֵרַת הַגְּמָרָא מֵאִי נִינְהוּ
 אֵלֶּה שֶׁנּוֹלְדוּ לָהּ, אִמֶּר רַב חֲסִידָא, שֶׁשְׁמוֹתֵיהֶם הֵם סָף, וּפְדוּן,
 גְּלִית, וַיִּשְׁכַּח בְּגוֹב, הַנּוֹכְרִים בָּאוֹתוֹ פֶּרַק. נֹאמַר בְּפִסּוּק דְּלַעֲלֵי, וַיִּפְּלוּ
 בְּיַד דְּוֹד וְכִדְּ עֲבָדוֹ, מִבֵּאֵרַת הַגְּמָרָא, הַסִּיבָה שֶׁנְּפִלוּ בִּיד דוּד הִיא
 דְּבְּתַיִב 'וְתִשְׁקַח עֲרֵפֶה לְחַמּוֹתָהּ, וְלֹא דַבְּקָה בָּהּ, וְרוּת דְּבַקָּה בָּהּ,
 אִמֶּר רַבִּי יִצְחָק, אִמֶּר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּוֹאוֹ בְּנֵי הַשְּׁנוּקָה –
 שְׁהִיא עֶרְפָּה וַיִּפְּלוּ בְּיַד בְּנֵי רוּת הַדְּבֻכָּה בְּנַעֲמִי. דְּרֵשׁ רַבָּא עַל בְּנֵי
 עֶרְפָּה הַגִּיבּוֹרִים, שֶׁשֶׁכָּר אֲרַבְּעַת דְּמַעוֹת שֶׁהוֹרִידָה עֲרֵפֶה עַל
 חַמּוֹתָהּ בַּעַת שֶׁנִּפְרְדוּ, וְכַתְּבָה עֶרְפָּה וַיִּצְאוּ מִמֶּנָּה אֲרַבְּעָה גְּבוּרִים
 אֲשֶׁר נִלְחֲמוּ בִּישְׂרָאֵל. וְדַבַּר זֶה נִלְמַד מִמָּה שֶׁנֹּאמַר בַּעַת הַפְּרִידָה
 מִנַּעֲמִי 'וְתִשְׁאָנָה קוֹלָן וְתִבְרָכָנָה עוֹד' הִרִי שֶׁבָּכוּ פַּעַם שְׁנִיָּה, נוֹסֵף עַל
 מָה שֶׁהוֹזְכַר כְּבַר בָּאוֹתוֹ פֶּרַק שֶׁבָּכוּ קוֹדֵם, וְשׁוּתֵי בְּכִיּוֹת מִשְׁתֵּי עַיִנִים,
 הֵן אַרְבַּע דְּמַעוֹת, וְזוֹכוֹת זֶה וְזוֹכָתָ לְאַרְבַּע בָּנִים גִּיבּוֹרִים.
 בְּתַיִב עַל חֵנִית שֶׁל גְּלִית אֶת הַלְשׁוֹן חֵץ חֵנִית' שְׁהוּא לְשׁוֹן מַחְצָה,
 וְקָרִינָן – וְאִילוּ הָקְרִי הוּא 'עֵץ חֵנִיתוֹ' שֶׁזֶה הוּא לְשׁוֹן עֵץ, שֶׁמִּמֶּנּוּ
 עֲשׂוּיָה יְדִית חֵנִית. מְבַאֵרַת הַגְּמָרָא, אִמֶּר רַבִּי אֶלְעָזָר, שֶׁהַלְשׁוֹן
 'חֵצִי' בֹּא לְרַמּוּ, שֶׁעֲרִיין הַתִּדְאוּר שֶׁל גְּבוּרַת גְּלִית לֹא הִנְיַעֲנוּ – אִינוּ
 מִמְצָה לְחֵצִי שְׂכַחָה – אִפִּילוּ אֶת חֵצִי שֶׁבַח גְּבוּרָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רִשְׁעֵי
 וּמַכָּאָן – מִמָּה שֶׁהִנְבִיא לֹא פִירַשׁ אִפִּילוּ אֶת מַחְצִית גְּדוּלְתּוֹ אֲנִי
 לְמִדִּים, שֶׁאִסּוֹר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן שֶׁל רִשְׁעִים וּלְפִיכָךְ תֵּיאוּרָא רַק אֶת
 מַקְצַת גְּדוּלְתּוֹ. שׁוֹאֵלַת הַגְּמָרָא, אִם כֵּן, וְלֹא לְפִתְחָא בִּיה בְּלָל – מִדּוּעַ
 תֵּיאוּר הַנְּבִיא אֶת מַקְצַת שְׁבוּחוֹ הִרִי יֵשׁ אִסּוּר בְּדַבַּר. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא,
 שֶׁמְטַרַת הַמְּקָרָא הִיחָה לְאוֹדוּעִי שְׂכַחִיה דְּרוּד שֶׁלְחָם עִם גְּלִית
 וְנִצְחָה, לְמַרּוֹת גְּבוּרָתוֹ הַעֲצוּמָה.
 שְׁנִינוּ בְּמַשְׁנֵה, וְכִךְ מִצִּינוּ בְּכֵינָן עֲמוּן אֲשֶׁר בָּאוּ וּבִטְחוּ בְּנַצְחָנוּ שֶׁל
 שׁוֹבֵךְ כּוּ'. מִבֵּאֵרַת הַגְּמָרָא אֶת שְׁמוֹ וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל שׁוֹבֵךְ, וְהַשְּׁנִינוּם
 שֶׁמִּצִּינוּ בְּכַתִּיבָתוֹ. בְּתַיִב סִפְּרָא שִׁמּוּאֵל שֶׁשְׁמוֹ הִיא 'שׁוֹבֵךְ', וּבְתַיִב
 דְּבַבְרֵי הַדִּמַּיִם שֶׁשְׁמוֹ 'שׁוֹבֵךְ', וּבְבֵיאוֹר דְּבַר זֶה נִחְלַק רַב וְשִׁמּוּאֵל,

שָׁמְעוּ דְּבָרֵי מַעְרָבֵי הַמְּלָחָמָה – אֶת כֻּלְיָ הַמַּלְחָמָה, מִי רֵאוּ
 לְהִישָׁאָר בְּמַלְחָמָה, וּמִי עֲלִיו לְחַזּוֹר. וְהָזְרוּ לְבֵיתָם כֹּל הַרְאוּיִים
 לְחַזּוֹר, שֶׁהֵם הַבּוֹנֵה בֵּית הַחוֹטֵעַ כְּרַם וְהַנוֹשֵׂא אִשָּׁה וְהִירָא וְרַךְ הַלְבָב.
 מִמְשִׁיכָה הַבְּרִייתָא לְבֹאֵר אֶת חֶלְקֶם הַשְּׁנִי שֶׁל דְּבַרֵי הַכְּהֵן, בְּמִלְחָמָה
 – בְּתוֹלְתָהּ שֶׁל הַמַּלְחָמָה, מָה הוּא אוֹמֵר אֶל יוֹד לְבַבְכֶם – אֶל
 יִשְׁבַר לְבַבְכֶם מִפְּחַד הַמַּלְחָמָה, 'אֶל תִּירָאוּ' בְּמַחֲשַׁבְתְּכֶם וּבְלִבְכֶם
 מֵאִימַת הַמַּלְחָמָה, 'וְאֶל תַּחְפּוּזוּ' – אֶל תִּמְהָרוּ לְהִמְלֹט, 'וְאֶל תַּעְרִצוּ'
 – אֶל תִּישְׁבְּרוּ אֶת מַהֲלַךְ הַמַּלְחָמָה. וּמִבֵּאֵרַת הַבְּרִייתָא, שֶׁהַכְּהֵן
 מוֹזְהוּת בֹּאֲרַבְעֵ אֲזָרוֹת אֵלּוֹ, בְּגָגְד אֲרַבְּעָה דְּקָרִים – פְּעוּלוֹת
 מִיּוֹחֲדוֹת שְׁעוּבָדֵי פּוֹכְבִים הַנְּלַחֲמִים בְּכֶם עוֹשִׂין עַל מִנַּת הַחֵטִיל
 מוֹרָךְ בְּלַבְבְּכֶם. וְאִילוּ הַדְּבָרִים, מְנִיפִין – מְקִישִׁים בְּתַרְסִים, וּמְרִיעִין
 – תּוֹקְעִים בְּקִרְנַת וְצוּחִין בְּקוֹלָם עַל מִנַּת הַפַּחֲחִיד, וְרוֹמְסִין בְּצַהֲלַת
 סוּסֵיהֶם וּבַדְּהָרְתָם לְהַשְׁמִיעַ קוֹל גְּדוֹל.
 שְׁנִינוּ בְּמַשְׁנֵה, פְּלִישְׁתִּים בָּאוּ בְּנַצְחָנוּ שֶׁל גְּלִית כּוּ'. מִבֵּאֵרַת
 הַגְּמָרָא, מִי הוּא גְּלִית, כִּיצַד נִלְחַם בִּישְׂרָאֵל וּמָה הִיא סוּפָה. מִבֵּאֵרַת
 הַגְּמָרָא מִדּוּעַ נִקְרָא גְּלִית, אִמֶּר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי שֶׁעָמַד בְּגִילוֹ פְּנִים
 – בַּעֲזוֹת פְּנִים לְפָנֵי תְּקִדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְכִיבְכוּל לַחֵם כּוּ. שֶׁנֹּאמַר
 שֶׁאִמֶּר גְּלִית לְיִשְׂרָאֵל 'בָּרוּ – בַּחֲרוּ לְכֶם אִישׁ וַיִּרַד אֵלָי' לְהִילָחֵם בִּי.
 וּמִבֵּאֵרַת הַגְּמָרָא, וְאֵין 'אִישׁ' אֵלֶּא תְּקִדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֹּאמַר
 מִבִּירַת הַיָּם, 'ה' אִישׁ מִלְחָמָה'. וְכַתְּשׁוּבָה לְדַבְּרֵי אִמֶּר תְּקִדּוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא עַל גְּלִית, הִרְיָנוּ מִפִּילוּ וְהוֹרָגוּ עַל יַד בְּנֵי אִמֶּר' – דוּד
 שְׁחִיחָה נִעַר וְלֹא הִגִּיעַ לְכֹלֵל אִישׁ, שֶׁנֹּאמַר 'וְדוּד בֵּן אִישׁ אֲפֹרְתֵי הוּחַ'
 – מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית לַחֵם אֲשֶׁר בְּאַרְץ אֲפֹרַת.
 אִמֶּר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי מַאִיר, בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת – שְׁלוֹשׁ
 פְּעַמִּים לְבְּרוּ שִׁי לְאוֹתוֹ רִשְׁעֵי – רַמּוּ גְּלִית בְּדַבְּרֵי אֶת מַפְלַתוֹ
 הַעֲתִידִית. אַחֲרַי, בְּמָה שֶׁאִמֶּר לְיִשְׂרָאֵל, 'בְּרוּ לְכֶם אִישׁ וַיִּרַד אֵלָי' –
 וּמָמָה שֶׁאִמֶּר לְשׁוֹן וַיִּרַד אֵלָי וְלֹא אִמֶּר וְלַחֵם אֶת, מִשְׁמַע שִׁיגְבַר
 עֲלֵי. וְאִידְךָ – פַּעַם שְׁנִיָּה, בְּמָה שֶׁאִמֶּר לְיִשְׂרָאֵל, עַל אוֹתוֹ אִישׁ אֲשֶׁר
 תִּבְרְרוּ 'אִם יוֹכֵל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהַכְּנִי וְגו'', הִיא תִּשְׁחִילָה נֶקַט אֶת
 הַאֲפֻשְׁרוֹת שִׁינוּצָה. וְאִידְךָ, דְּקָאִמֶּר לִיה גְּלִית לְדוּד בְּשַׁעָה שְׁבֹא
 לְהִלָּחֵם עִימוֹ, 'הַכְּבִיל אֲנִכִּי בַּעֲיִנֵּךְ בִּי אוֹתָהּ בָּא אֵלָי בְּמִקְלּוֹת'
 אֲשֶׁר בַּהֶם מְכִים אֶת הַכְּלָבִים, וּמִמָּה שֶׁאִמֶּר הַלְשׁוֹן 'בָּא אֵלָי, שִׁמְעֵה,
 שִׁינוּצָה עַל יַד דוּד. שׁוֹאֵלַת הַגְּמָרָא, הִיא דוּד נָמִי אִמֶּר לִיה גְּלִית,
 'אוֹתָהּ בָּא אֵלָי' בְּחֵרֵךְ וּבְחֵנִית וּבְכִידוֹן, הִיא שֶׁגַם דוּד נֶקַט אֶת
 הַלְשׁוֹן 'בָּא אֵלָי, וְאִם כֵּן אֵין זֶה לְשׁוֹן כִּישְׁלוֹן, שְׁהִירִי דוּד נִיִּצָּח.
 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא, דוּד הַרְרָא אִמֶּר לִיה – הוֹסִיף וּפִירַשׁ אֶת דְּבַרֵּי בְּמָה
 שֶׁאִמֶּר "וְאִנְכִּי בָּא אֵלָיךְ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי (יִשְׂרָאֵל) מַעְרְכוֹת
 יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר תִּרְפֹּת' וּבְכוּחַ זֶה אֲנִצְךָ. וּלְפִיכָךְ דוּד סַמָּךְ אֶת דְּבַרֵּי
 עַל כּוּחוֹ שֶׁל ה', וְאֵין בְּדַבְּרֵי הַבַּעַת חוֹלְשָׁה.
 נֹאמַר בְּגִילַת 'וַיִּנְשֵׂא הַפְּלִשְׁתִּים אֶל מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל הַשָּׁבָם וְהַעֲרִיב',
 מִבֵּאֵרַת הַגְּמָרָא, אִמֶּר רַבִּי יוֹחָנָן, מָהוּ 'הַשָּׁבָם וְהַעֲרִיב', שֶׁמְטַרְתּוֹ שֶׁל
 גְּלִית הִיחָה בְּדִי לְבַטְלָן לְיִשְׂרָאֵל מְקִרְיָאָת שְׁמַע שְׁחִירַת וְעֲרָבִית
 שְׁבוּכּוֹתָהּ הֵם נִיִּצּוּלִים מֵאוֹיְבֵיהֶם. עוֹד נֹאמַר בְּגִילַת, 'וַיִּתְחַצֵּב
 אֲרַבְּעִים יוֹם' לְחָרָף וְלַגְּדָף לְבַטְלֵם מִמְּצוֹת. אִמֶּר רַבִּי יוֹחָנָן,
 שֶׁהִסְתַּעַם שְׁחִיתָה לוֹ אֲפֻשְׁרוֹת לְעַשׂוֹת כֹּן לְמַשֵּׁךְ זְמַן זֶה, הִיא בְּגָגְד
 אֲרַבְּעִים יוֹם שֶׁנִּתְּנָה בְּהֵן תוֹרָה שֶׁהִתְאַחֲרָה נִתְּנָה הַתּוֹרָה מִעֲשֵׁרֶת
 הַדְּבָרוֹת, לְפִיכָךְ הִיא לוֹ כּוֹחַ לְהַתְּחַצֵּב אַרְבַּעִים יוֹם.
 נֹאמַר עַל גְּלִית 'וַיִּצְאָ אִישׁ חֵבְרֹנִים מִמְּחֻנוֹת פְּלִישְׁתִּים וְגו''. מִבֵּאֵרַת
 הַגְּמָרָא, מֵאִי בְּנִינִים – מִדּוּעַ כּוֹנֵה כֵךְ. אִמֶּר רַבִּי, מִפְּנֵי שֶׁמְבּוֹנָה –
 מְנוּקָה מִכָּל מוֹם, שְׁהִיא גּוֹפָה נְקִי מִמּוֹם שֶׁל כִּיעוֹר. וְשִׁמּוּאֵל אִמֶּר,
 מִפְּנֵי שְׁחִיה בְּנִינֵי – אֲמַצְעֵי שְׂבָאָתֵיו – בֵּין אַרְבַּעַת אֲחִיו. רַבִּי רַבִּי
 שִׁילָא אִמֶּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲשׂוּי בַּחֲזוֹק רַב בְּכֵינָן. רַבִּי יוֹחָנָן אִמֶּר,
 מִפְּנֵי שְׁבֹאוֹ עַל אִמּוֹ מֵאִהּ פְּלִישְׁתִּים בְּכַת אֲחָת, וּלְפִיכָךְ הִיא בְּרַ – כֵּן
 מְאֵה פְּנֵי – מִנַּאֲפִים, וְתִרְדָּא נֵאֲנָא – וְרַק אֶחָד הִיא אֲבִיו הָאֲמַיתִי,
 וְ'אִישׁ הַבְּנִינִים' פִּירוּשׁוֹ, שִׁיצַא מִבְּיַן הַרְבֵּה אֲנָשִׁים.

57 כָּל אֵלוֹ וְאֵלוֹ שֶׁהַחֹכֵר לְעֵיל הוּא שׁוֹמְעֵין אֶת דְּבָרֵי בְּהֵן מַעֲרָבֵי
 58 מְלֻחָמָה – אֶת דְּבָרֵי מַעֲרָבֵי הַמְּלַחְמָה שֶׁאֵמַר הַכֹּהֵן, וְחֻזְרֵין
 59 מְלַחְמָתָם, וְנִסְפְּקֵין מִים וּמוֹזֵין וּמִתְקַנְיֵין אֶת הַדְּרָכִים לְחַיל הַלְּוָחִים.
 60 וְאֵלוֹ שְׂאֵינִן חֻזְרֵין אֶף עַל פִּי שֶׁבֵּן וּנְשָׂאוֹ וְנִטְעוּ. הַבּוֹנֵה בֵּית שְׁעָר
 61 – חָדֵר שֶׁלְּפָנֵי הַבַּיִת, אַכְסֶּרֶתָהּ – גַּג בְּלֵי מִזְרִיזוֹת, וּמְרַבֶּסֶתָהּ, שְׂאִינִם
 62 רְאוּיִים לְדִירָה. כְּמוֹ כֵּן הַנּוֹמֵעַ אֶרֶבֶעַ אֵילָנֵי מֵאֲכָל, אוֹ וְחַמְשָׁה
 63 אֵילָנֵי כֶּרֶךְ שְׂאִינִם חֲשׁוּבִים כֶּרֶם. וְכֵן הַמְּחֻזָּר אֶת גְּרוֹשָׁתוֹ שְׂאִינָה
 64 אִשָּׁה חֲדָשָׁה עֲבוּרָה. אוֹ מִקְדָּשׁ אִשָּׁה הַאֲסוּרָה לוֹ, כְּגוֹן אֶלְמָנָה לְבָהֵן
 65 גְּדוּל, גְּרוּשָׁה וְחֻלְצָה לְבָהֵן הַדְּיוּמָה, מְמֻרְתָּה וְנִתְיָנָה לְיִשְׂרָאֵל, בֵּית
 66 יִשְׂרָאֵל לְמִמּוֹד וּלְנִתְיוֹ, בְּכֹל אֵלוֹ לֹא הָיָה חֻזְרֵין.
 67 רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, שְׂמֻלָּבַד כָּל אֵלוֹ שֶׁהַחֹכֵר לְעֵיל, אֶף הַבּוֹנֵה בֵּית
 68 חֲדָשׁ עַל מְבוֹנָיו – שֶׁהֲרַס אֶת בֵּיתוֹ וּבִנָּהוּ בִּשְׁנֵית בִּמְתוּכָתוֹ הַקְּדוּמָה
 69 לֹא הָיָה חֻזְרֵין, הוֹאִיל וְלֹא חִידָשׁ דְּבַר בְּבִנְיָתוֹ כַּעֲתָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 70 אָמַר, אֶף הַבּוֹנֵה בֵּית לְבִינִים בְּשִׁרְוֹן שְׂאִינָה בְּרִי קִימָה כִּיּוֹן שְׁצִירָךְ
 71 לְחַדְשׁוֹ מִיָּד זְמַן לֹא הָיָה חֻזְרֵין עַל בֵּית כּוּזָה. זֶהוּ דִּין הַהוֹלְכִים
 72 לְמַלְחָמָה וְשׁוֹבִים עַל פִּי דְּבָרֵי הַכֹּהֵן.
 73 וְאֵלוֹ שְׂאֵינִן זְוִין מִמְּקוֹמָן וְאִינִם יוֹצֵאִים אֶת בְּתִידָם כְּלָל, וְאֶף לֹא עַד
 74 הַסֵּפֶר. הֵם מִי שֶׁבָּנָה בֵּית וְהִנְכוּ וְעֵדִינִן לֹא דְרָבּוּ שָׁנָה, וְכֵן אִם נִטְעַע
 75 בְּרָם וְחֻלְלוּ וְעֵדִינִן לֹא תִמָּה הַשָּׁנָה הַרְבִּיעִית. וְכֵן הַנּוֹשֵׂא אֶת
 76 אֶרְסוֹתָיו אוֹ הַכּוֹנֵם אֶת יְבָמָתוֹ וְעוֹד לֹא עֲבָרָה שָׁנָה, שְׂנֵאָמַר בְּנוֹשָׂא
 77 אִשָּׁה חֲדָשָׁה 'נְקִי יְהִי אֶת לְבִיתוֹ שֶׁנָּה אַחַת' וְדוֹרְשִׁים 'לְבִיתוֹ' זֶה בֵּיתוֹ
 78 – לְלַמֵּד שֶׁמִּמֵּתִין שָׁנָה בְּבִיתוֹ וְאִינוּ יוֹצֵא. וּמִתְבָּרַךְ 'הָיָה' זֶה בְּרָמּוֹ –
 79 אֵנוּ לְמַדִּים כֵּן לְגַבֵּי נוּטַע כֶּרֶם. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְשָׂמָה אֶת אֲשֵׁתוֹ' זֶה
 80 אֲשֵׁתוֹ – שֶׁהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה מִמֵּתִין שָׁנָה, וְאִשָּׁר לְקַח' לְהִבְיֵא אֶת
 81 יְבָמָתוֹ – מְרַבָּה לְדִין זֶה אֶת כּוֹנֵס יְבָמָתוֹ. וְכֹל אֵלוֹ אֵין מְסַפְּקִין
 82 (לְהֵם) מִים וּמוֹזֵין וְאֵין מִתְקַנְיֵין אֶת הַדְּרָכִים, שְׂאִינִם מְחֻיָּבִים כְּלָל
 83 בְּצָרְכֵי הַמְּלַחְמָה.
 84 נִמְרָא. תְּנֵן רַבְּנָן נֵאֱמַר בַּפְּסוּק 'וְדִבְרוּ הַשּׁוֹטְרִים אֶל הָעָם לֵאמֹר מִי
 85 הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית וְגו', מְבִרַת הַבְּרִייתָא, יְבֹול שְׂמַדְבָּרִים
 86 הַשּׁוֹטְרִים דְּבָרִים שְׁל עֲצָמָן שְׁלָא עַל פִּי כְּהֵן, אִי אֲפֻשֶׁר לִמְר כֵּן,
 87 שֶׁהָרִי בַּשְּׂהוּא אָמַר אַחֲרָי מִכֵּן אֶת הַלְשׁוֹן 'וְיָסְפוּ הַשּׁוֹטְרִים וְדָבְרוּ
 88 אֶל הָעָם מִי הָאִישׁ הָיָה וְרַךְ הַלֵּבב וְגו', הָרִי מְכָר מִשְׁמַע שְׂרַק דְּבָרִים
 89 אֶל מִשְׁל עֲצָמָן אֲמֹר שְׁלָא עַל פִּי כְּהֵן. הָא מָה אֵין מְקוּמִים 'וְדִבְרוּ
 90 הַשּׁוֹטְרִים' שֶׁנֶּאֱמַר קוֹדֵם לְכוּ, בְּהַכְרָח שֶׁבְּדַבְּרֵי מִשׁוֹ מְלַחְמָה
 91 הַתְּנוּבָה מְדַבֵּר וְלֹא דְבָרֵי הַשּׁוֹטְרִים, הָא בְּרִיצָה, בְּהֵן מְדַבֵּר תְּחִילָה
 92 וְשׁוֹטְרֵי מְשֻׁמֵּעִין אֶת דְּבָרָיו לַעֲמֵם.
 93 מִבִּיאָה הַגְּמָרָא כְּמָה בְּרִייתוֹת כּוּזָה, תְּנֵין חֲדָא, בְּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטְרֵי
 94 מְשֻׁמֵּעִין. וְתִנְיָא אֲרִידָה, בְּהֵן מְדַבֵּר וְכֵהֵן מְשֻׁמֵּעִין. וְתִנְיָא אֲרִידָה,
 95 שׁוֹטְרֵי מְדַבֵּר וְשׁוֹטְרֵי מְשֻׁמֵּעִין. וְדְבָרֵי הַבְּרִייתוֹת סוֹתֵרִים לְכַאֲרָה.
 96 מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא, אָמַר אֲבִינִי, הָא בְּרִיצָה מַחֲלַךְ דְּבָרֵי הַכֹּהֵן וְהַשּׁוֹטְרִים,
 97 מ'וֹנְגִיש' – מְזַיְכֵן שֶׁנֶּאֱמַר הַלְשׁוֹן 'וְנִגְשִׁי' עֵד תִּבְרַת 'וְדִבְרוּ', דְּבָרִים
 98 אֵלוֹ הֵיךְ הַבְּהֵן מְדַבֵּר וְכֵהֵן מְשֻׁמֵּעִין אֶת הַדְּבָרִים לַעֲמֵם. מ'וֹדְבְרוּ' עֵד
 99 תִּבְרַת 'וְיָסְפוּ' הֵיךְ הַבְּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטְרֵי מְשֻׁמֵּעִין אֶת דְּבָרָיו. וּמ'וֹסְפוּ'
 100 וְאֵילָךְ עַד סוּף פִּרְשָׁה זֶה, הֵיךְ הַשּׁוֹטְרֵי מְדַבֵּר וְשׁוֹטְרֵי מְשֻׁמֵּעִין.
 101 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנַי מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֲדָשׁ ב'ו' אַחַד הַבּוֹנֵה בֵּית
 102 הַתְּבוֹן וְכוּ', וְאַחַד הַבּוֹנֵה וְאֲחַד הַלּוּקָח וְכוּ', מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא אֶת מְקוֹר
 103 הַדְּבָרִים. תְּנֵין רַבְּנָן נֵאֱמַר בְּדָבְרֵי הַכֹּהֵן, מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית,
 104 דְּנָה הַבְּרִייתָא אֵין לִי לְרִבּוּת מִפְּסוּק זֶה אֶלָּא 'אֲשֶׁר בָּנָה' מִמֶּשׁ, לְקַח
 105 וְיָרֵשׁ וְנִתְיָן לוֹ בְּמִתְנָה מִנֵּין שֶׁאֵף הוּא חוֹזֵר, תְּלִמּוֹד לִימֹר 'מִי
 106 הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה', תִּבְרַת 'אִישׁ' מִיתְרַת, שִׁיכַל לְכַתּוֹב 'מִי אֲשֶׁר בָּנָה'
 107 אֶלָּא בֵּא לְרִבּוּת קוֹנָה וְיִוֹרֵשׁ.
 108 עוֹד דְּנָה הַבְּרִייתָא, עַל מָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹרָה 'בְּיָתָהּ, אֵין לִי לְלַמּוֹד
 109 מִפְּסוּק זֶה אֶלָּא בְּיָתָהּ שְׂדֵרִים בּוּ, מִנֵּין לְרִבּוּת בְּיָתָהּ הַתְּבוֹן וְבֵית
 110 הַכֶּהֵן וְבֵית הָעֲצִיִּים וְבֵית הַאֲוִצְרוֹת שְׁגַם עֲלֵיהֶם חוֹזֵר, תְּלִמּוֹד וְבֵית
 111 לִימֹר 'אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית' וְלֹא כְּתוּב 'אֲשֶׁר בֵּית בְּנָה', לְדָרוּשׁ 'בְּנָה'
 112 מִכָּל מְקוֹם, לְרִבּוּת בֵּית הַתְּבוֹן וְבֵית הַכֶּהֵן וְכוּ'. אִם כֵּן, יְבֹול שְׂאֵינִי

1 מוֹנְחִין בְּאֵרוֹן שֶׁהִיא יוֹצֵא עִימָהּ מִלְּמַחְמָה. וְכֵן הוּא אָמַר
 2 מִלְּמַחְמָת מוֹזֵין "וַיִּשְׁלַח אֹתָם מִשָּׂה אֶלָּף לְמִשָּׁה לְצִבָּא, אוֹתָם וְאֶת
 3 פִּינְחָם בֵּן אֱלֵעָזָר הַכֹּהֵן לְצִבָּא וְכֹלֵי הַקּוֹדֵשׁ וְחֻצְרוֹת הַתְּרוּעָה
 4 בִּידָד", וּמִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא אֶת הַפְּסוּק, 'אוֹתָם' אֵלוֹ הַסְּנֵהֲרֵדִין שִׁיצֵאוּ
 5 גַּם הֵם מִלְּמַחְמָה עִימָהּם. 'פִּינְחָם בֵּן אֱלֵעָזָר' זֶה מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּהֵן
 6 מִשִּׁוּת מְלַחְמָה. וְכֹלֵי הַקּוֹדֵשׁ' זֶה הָאֵרוֹן וְלוֹחֹת שְׂבֹו. וְחֻצְרוֹת
 7 הַתְּרוּעָה' אֵלוֹ הַשּׁוֹפְרוֹת שֶׁבָּהֶם הִיוּ תוֹקְעִים בַּעַת הַמְּלַחְמָה.
 8 הַחֹכֵר לְעֵיל, שֶׁפְּנַחֵס יִצַּא מִלְּמַחְמָה זֶה כִּיּוֹן שֶׁהִיא מְשׁוּחַ מִלְּמַחְמָה,
 9 מִבִּיאָה הַגְּמָרָא טַעַם אַחַר לְכוּ. תְּנָא, לֹא לְהֵנָּה הֵלָךְ דְּוּוּקָא פִּינְחָה
 10 וְלֹא הֵלָךְ אֱלֵעָזָר לְמְלַחְמָה בְּמִדְּיָן. אֶלָּא בְּשִׁבְלֵי לְיַפְרַע מִמְּדִין אֶת דִּין
 11 – הָעוֹלָה שֶׁעָשׂוּ לְאַבְי אִמּוֹ יוֹסֵף, שֶׁמְכַרְדּוּ לְעַבְדֵי לְמִצְרַיִם, וְכְמוֹ
 12 שְׂנֵאָמַר 'וְהַמְּדִינִים – הַמְּדִינִים מְכָרוּ אוֹתוֹ אֶל מְצָרַיִם וְגו'' וְלְפִיכָר
 13 יִצַּא דְּוּוּקָא פְּנַחֵס, כְּדֵי לְנַקּוֹם אֶת נַקְמַת יוֹסֵף אֲבִי אִמּוֹ.
 14 שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, לְמִמְרָא דְּפִינְחָה מְיֻסָּף אֲתֵי, שֶׁאֵמַר הִיתָה מְשׁוּבָת
 15 יוֹסֵף. וְהָא פְּתִיב "וְאֵלְעָזָר בֵּן אֲתֵרִין לְקַח לוֹ מִכְּנֻזֹת פּוּטְיָאֵל לוֹ
 16 לְאַשָּׁה וְתוֹלַד לוֹ אֶת פִּינַחֵס", מָאִי לֹא שְׂכוּנָה פּוּטְיָאֵל' מִשׁוּם דְּאֲתֵי
 17 מִיָּתְרוֹ – שֶׁאֵמַר הִיתָה בַּת יִתְרוֹ, שְׂכוּנָה פּוּטְיָאֵל' עַל שֵׁם שְׁפִיטָם
 18 עֲגָלִים כְּדֵי לְהִקְרִיבֵם לְעֻבְדוֹת בּוֹכְבִים מִפְּנֵי שֶׁהִיא כּוֹמֵר לְעַבְדוּהָ
 19 וְזֹה. הָרִי שֶׁפִּינַחֵס הִיָּה מִיָּתְרוֹ וְלֹא מִיֻּסָּף. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא, לֹא
 20 מוּצָאוּ הִיָּה מִיֻּסָּף שְׁגַם הוּא כּוֹנֵה בֵּשֵׁם 'פּוּטְיָאֵל' עַל שֵׁם שְׁפִיטָם
 21 בְּצִרְוֹ – זֶלוֹ וְכֻכַּב אֶת יִצְרוֹ בְּמַעֲשֵׂה אִשֶׁת פּוּטְיָאֵל. וְהִיכָר נִיתֵן
 22 לִימֹר שֶׁאֵם אִמּוֹ שֶׁל פְּנַחֵס, הִיתָה מְשׁוּבָת יוֹסֵף.
 23 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, וְהֵלֵא שְׁכָמִים מְבוּיִן אוֹתוֹ – אֶת פְּנַחֵס, בִּאֲמֹרִם
 24 דְּרִיבָתָם בֵּן פּוּטְיָאֵל – אֲשֶׁר מוּצָאוּ מִפּוּטְיָאֵל, שֶׁהוּא בֵּן לְאַדָם נְבוּזָה,
 25 שֶׁהָרִי מְצִינֵוּ שְׁפִיטָם אֲבִי אִמּוֹ יִתְרוֹ עֲגָלִים לְעֻבְדוֹת בּוֹכְבִים, וְכִיצַד
 26 יָקוּם זֶה וְיִהְיֶה אֶת זְמוּרֵי, שֶׁהִיא נְשִׂא מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי יְחוּסוּ פְּגוּם וְאֵין
 27 הוּא רְאוּי לְכוּ, אִם כֵּן רּוֹאִים שֶׁמוּצָאוּ הִיָּה מִיָּתְרוֹ. אֶלָּא מִתְרַצַּת
 28 הַגְּמָרָא, שֶׁאֵבֵן מוּצָאוּ הִיָּה מִיֻּסָּף וְיִתְרוֹ יָחֵד. וְכִיצַד, אִי אֲבוּהָ
 29 דְּרִיבָתָהּ מוּצָאוּ מִיֻּסָּף, בְּהַכְרַח שֶׁאִימִיהָ דְּרִיבָתָהּ מוּצָאוּ מִיָּתְרוֹ,
 30 וְאִי אִמִּיהָ דְּרִיבָתָהּ מוּצָאוּ מִיֻּסָּף, בְּהַכְרַח שֶׁאֲבוּהָ דְּרִיבָתָהּ הִיָּה
 31 מוּצָאוּ מִיָּתְרוֹ. מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא, דְּרִיבָא נְמִי שֶׁהִיא מוּצָאוּ מִיֻּסָּף וְיִתְרוֹ
 32 יָחֵד. דְּרִיבָתֵי מְכָנּוּזֹת פּוּטְיָאֵל' תְּרֵי מְשֻׁמֵּעִין, שֶׁהָרִי נֵאֱמַר פּוּטְיָאֵל וְלֹא
 33 פְּנַחֵס, שְׁמַע מִיָּנָה.
 34 מִשְׁנָה. קוֹדֵם יִצִּיאֵתָם מִלְּמַחְמָה 'וְדִבְרוּ הַשּׁוֹטְרִים אֶת דְּבָרֵי הַכֹּהֵן
 35 אֶל הָעָם לֵאמֹר, מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֲדָשׁ וְלֹא הִנְכוּ' – וְעֵדִין
 36 לֹא גַר בּוֹ כְּלָל, יִלְךְ וְיִשׁוּב לְבִיתוֹ לְחֻנוֹךְ אֶת בֵּיתוֹ וְגו'". מִבְּאֵרֵת
 37 הַמִּשְׁנָה אֶת דִּינֵי הַחֻזְרָה בְּכּוֹנֵה בֵּית, אֶחָד הַבּוֹנֵה בֵּית הַתְּבוֹן –
 38 הַמְּיֻעָד לְשִׁמְרַת תְּבוֹן, אוֹ בֵּית הַכֶּהֵן, אוֹ בֵּית הָעֲצִיִּים, אוֹ בֵּית
 39 הַאֲוִצְרוֹת לְשִׁמְרַת שְׁמֵן וְתּוֹבָאוֹת. כָּל אֵלוֹ דֵּינִם כְּבִית, שֶׁחֹזֵר עֲלֵיהֶם
 40 אִם לֹא חֲנֻכָּם. כְּמוֹ כֵּן, אֶחָד הַבּוֹנֵה בֵּית חֲדָשׁ, וְאֶחָד הַלּוֹקָח מֵאֲחַר,
 41 וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שְׂנֵיתָן לוֹ מִתְּנָה, עַל כָּל אֵלוֹ חוֹזֵר.
 42 מוֹסִיפִים הַשּׁוֹטְרִים לְדַבֵּר, 'מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נִטְעַע בְּרָם וְלֹא חִלְלוּ
 43 וְגו' – שְׁלָא פָּדַה אֶת הַפִּירוֹת עַל מְעוֹת בְּשַׁנָּה הַרְבִּיעִית לְנִטְעֵיתוֹ.
 44 מִבְּאֵרֵת הַמִּשְׁנָה אֶת דִּין הַחֻזּוֹר בְּנוּטַע כֶּרֶם. אֶחָד הַנּוֹמֵעַ חֲמִשָּׁה
 45 אֵילָנוֹת בְּכָרְם, וְאֶחָד הַנּוֹמֵעַ חֲמִשָּׁה אֵילָנֵי מִשְׂאֵר מִיָּנִי מֵאֲכָל,
 46 וְאִפִּילוֹ הִיוּ חֲמִיֶּשֶׁה עֲצִים מִחֲמִשָּׁת הַמִּינֵין – מִחֲמִיֶּשֶׁה מִינִים שׁוֹנִים,
 47 הָרִי אֵלוֹ מְצַטְרִפִין. כְּמוֹ כֵּן, אֶחָד הַנּוֹמֵעַ מִמֶּשׁ, וְאֶחָד הַמְּכַרְיָה –
 48 הַמְּכּוּפֵף עַנְף מִהֵאֵילָן מִתַּחַת לְאֲדָמָה וְהוּא צוּמָח כְּאֵילָן חֲדָשׁ, וְאֶחָד
 49 הַמְּכַרְבִּים אֵילָן בְּאֵילָן. וְאֶחָד הַלּוֹקָח כֶּרֶם, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שְׂנֵיתָן
 50 לוֹ מִתְּנָה, בְּכֹל אֵלוֹ, חוֹזֵר.
 51 מוֹסִיפִים הַשּׁוֹטְרִים לְדַבֵּר, 'מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֲרֵשׁ אִשָּׁה וְגו' –
 52 וּמִבְּאֵרֵת הַמִּשְׁנָה שֶׁאֶחָד הַמְּאָרְסִים אֶת הַתְּבוּלָה, וְאֶחָד הַמְּאָרְסִים אֶת
 53 הָאֲלְמָנָה, אִפִּילוֹ שׁוֹמְרֵת יָבָם – שְׁמַת אֲחִיו בְּלֹא בְנִים וְעֵדִינִן לֹא
 54 יִיבָם אֶת אִשְׁתּוֹ, בְּכֹל אֵלוֹ חוֹזֵר מִהַמְּלַחְמָה, וְיִתְרִיהָ מוֹז וְאִפִּילוֹ שְׁמַע
 55 שְׁמַת אֲחִיו בְּמִלְחָמָה וְכַעֲתָה עֲלָיו לְיִיבָם אֶת אִשְׁתּוֹ, חֻזְרֵין מִהַמְּלַחְמָה
 56 וְכָאֵל לוֹ לְיִיבֻמָה.

24 הקרקע יפה ללבנים, ולא היו דבר קקמא, שפעמים צריך לחדשה בשבע שנים: ואלו שאין
25 זין מספקין. והנה דלעיל הולכין עד לספר וקם שומעין דברי כהן וחוזרין מן המערכה
26 לארץ ישראל, ואינם חוזרין לבתיים אלא עוסקין בספוק מים ומזון להולכי מלחמה, ואלו
27 אין זין ומפקין אפלו ללכת עד הספר ולשוב ע"פ כהן: הבונה בית והגבו, ולא דר בו עדין
28 שנה: וכן הנוטע פרי וחללו. ועדן לא עברה
29 שנת רביעית עליו שלמה: נקי יהיה לביתו.
30 בשביל ביתו: ויהי רבויא הוא, הוסיף לך יהיה
31 אחרת להיות כזה: גמ'. יכול דברים של עצמן.
32 יכול שהדברים הללו שהם אומרים מי האיש
33 אשר בנה וגו' של עצמן הן ולא היה כהן אומרן
34 אלא השוטרים: ת"ל וקפו השוטרים. לדבר אל
35 העם ואמרו מי האיש וגו' וקפו משמע שדבר
36 זה הם מוסיפים משלהם: הרי דברים של עצמן
37 אמרו. שהדבר זה לבדו הן מוסיפין על של כהן.
38 מדעד השקא גבי נטע וגבי ארס אשה לא כתיב
39 וקפו והקא כתיב וקפו, ש"מ עד הזה דברי כהן
40 ואת זו הן מוסיפין: הא מה אני מקום ודבריו
41 השוטרים. בבנה ונטע וארס: דבריו משוח
42 מלחמה הנתוב מדבר. שהכהן אומר והשוטרים
43 משמעין אותו: מונש עד ודבריו. והינו שמע
44 ישראל אתם קרבים וגו' עד להושיע אתכם: מי
45 האיש. רבויא הוא. דמצי למכתב מי אשר בנה
46 ומדלא כתיב אשר בית בנה דרוש ביה בנה מ"מ.
47 והאי דכתיב בית, למעוטי בית שער אכסדרה
48 ומרפסת שהם עשויים לדריסת רגל ולא ראיים
49 לזר קדם: בית שער. בית בניית שער החצר
50 להסתופף שם שומר הפתח: ולא הנכו. מדלא
51 כתיב ואלו הנך היו מעוטא, הנכו לזה ולא
52 לאתר פרט לגזול בית: כרבי יוסי הגלילי. דמתני:
מעביות

1 שפספסו. ולול וקבש אותו ולא חשבו: והלא שכמים מביים אותו. פדאמרין באלו הן
2 הנשרפין (פסקין זה פס). לפיכך הצריך לחסו שם, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן: הרי
3 פוטי. מדלא כתיב פוטאל: מתני'. בית האצרות. לאוצר יין שמן ותבואה ואחד הלוכה.
4 בית בניו, שהרי אצלו הוא חדש, ובמקרא מרבינן ליה מקרא: המשה אילני מאכל. דבהכי
5 הוי פרי, שהים פנגד שהים ואחת יוצאה זב
6 קזה

1 מונחין בארון. וכן הוא אומר וישלח אתם משה אלף
2 למטה לצבא אתם ואת פינחס, "אתם" אלו סנהדרין,
3 "פינחס" זה משוח מלחמה, "וכלי הקדש" זה ארון
4 ולוחות שבו, "וחצרות התרועה" אלו השופרות. תנא:
5 לא לחנם הלך פינחס למלחמה, אלא לפרע דין אבי
6 אמו, שנאמר: "והמדרנים מכרו אתו אל מצרים" וגו'
7 למימרא דפינחס מיוסף אחיו? והא כתיב: "ואלעזר בן
8 אהרן לקח לו מננות פוטיאל לו לאשה". מאי לאו,
9 דאתי מיתרו שפיטם עגלים לעבודה זרה. לא, מיוסף
10 שפיטם ביצרו. והלא שכמים מביין אותו: ראתם בן
11 פוטי זה, בן שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה,
12 הרוג נשיא מישראל? אלא אי אביה דאימיה מיוסף,
13 אימיה דאימיה מיתרו. ואי אימיה דאימיה מיוסף, אביה
14 דאימיה מיתרו. דיקא נמי, דכתיב "מננות פוטיאל",
15 תרי משמע, שמע מינה מתני' "ודברו השטרים אל
16 העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא הנכו
17 לך וישב לביתו" וגו' אחד הבונה בית התבן, בית
18 הקקר, בית העצים, בית האצרות. אחד הבונה ואחד
19 תלוכה ואחד הירוש, ואחד שנתן לו מתנה. "מי האיש
20 אשר נטע כרם ולא חללו" וגו' אחד הנוטע כרם, ואחד
21 הנוטע המשה אילני מאכל ואפילו מחמשת המינין.

22 אחד הנוטע, ואחד המכריז, ואחד המרפריב, ואחד הלוקח, ואחד הירוש, ואחד שנתן לו מתנה. "ומי האיש אשר ארש אשה" אחד
23 המאיר את הבתולה, ואחד המאיר את האלמנה. אפילו שומרת יבם ואפילו שמע שמת אחיו במלחמה, חוזר ונבא לו. כל אלו ואלו
24 שומעין דברי כהן מערכי מלחמה, וחוזרין ומספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים. ואלו שאינן חוזרין: הבונה בית שער, אכסדרה
25 ומרפסת. הנוטע ארבע אילני מאכל, המשה אילני סרק, המחזיר את גרושתו, אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממוזרת
26 ונתנה לישראל, בת ישראל לממוזר ולנתין לא היה חוזר. ר' יהודה אומר: אף הבונה בית על מכונו, לא היה חוזר. ר' אליעזר אומר:
27 אף הבונה בית לכינים בשרון לא היה חוזר. אלו שאין זין ומפקין: בנה בית והנכו, נטע כרם וחללו, הנושא את ארוסתו, הפונם
28 את יבמתו. שנאמר: נקי יהיה לביתו שנה אחת, "לביטו" זה ביתו, "יהיה" זה פרמו, "ושפח את אשתו" זו אשתו, "אשר לקח"
29 להביא את יבמתו. אין מספקין מים ומזון, ואין מתקנין את הדרכים: גמ' תנו רבנן: "ודברו השטרים..." יכול דברים של עצמן?
30 כשהוא אומר "ויקפו השטרים" הרי דברים של עצמן אמרו, הא מה אני מקיים "ודברו השטרים"? בדברי משוח מלחמה הנתוב
31 מדבר, הא ביצד? כהן מדבר ושומר משמיע. הני תדא כהן: מדבר ושומר משמיע, ונתני אידך: כהן מדבר וכהן משמיע, ונתני
32 אידך: שומר מדבר ושומר משמיע. אמר אביי: הא ביצד? מ'נגש" ועד "ודברו", כהן מדבר וכהן משמיע. מ'ודברו" עד "ויקפו",
33 כהן מדבר ושומר משמיע. מ'ויקפו" ואילך, שומר מדבר ושומר משמיע: "מי האיש אשר בנה בית חדש" כו': תנו רבנן: "אשר
34 בנה", אין לי אלא אשר בנה. לקח, רש, ניתן לו כמתנה, מנין? תלמוד לומר: "מי האיש אשר בנה בית", אין לי אלא בית, מנין
35 לרבות בית התבן, ובית הקקר, ובית העצים, ובית האצרות? תלמוד לומר: "אשר בנה" מפל מקום. יכול שאני מרבה אף הבונה
36 בית שער, אכסדרה ומרפסת? תלמוד לומר: "בית", מה בית הראוי לדירה, אף כל הראוי לדירה. ר' אליעזר בן עקיבא אומר: "בית"
37 כמשמעו, "לא חנך" "ולא הנכו", פרט לגזול. לימא דלא כר' יוסי הגלילי, דאי ר' יוסי הגלילי, הא אמר: "ורד הלכב" זה המתירא
מעביות

אגרות קודש

[ד' טבת, ה'תשל"ב]

ידוע שאין זה מדרכי הצניעות להמשיך הזמן בין ההחלטה להשתדך ולהחתונה. ובפרט

כששניהם דרים בעיר אחת. וק"ל.

מעבירות שפדיו. והאי אית ליה למיהדר משום הירא ורך הלבב תלמוד לומר אשר נטע מודלא כתיב אשר פרם נטע דרוש ביה נמי נטע מקל מקום ואפי' אינו פרם, שהרי לא הכייר פרם עדין: תלמוד לומר פרם. דרמי לכרם ופחות שבכרמים המשנה גמלים הם: פרם כמשמעו. ולא שאר אילנות: לילול. משמע מטשא, לזה ולא לאחר: כאן בהרעבת

מעבירות שפדיו? אפילו תימא ר' יוסי הגלילי, בגון דעבר תשובה ויהב דמי. אי הכי הנה ליה לוקח, ולהדר? בין דמעיקרא בתורת גוילה אתא לדיה, לא: "וכי האיש אשר נטע פרם" כו': תנו רבנן: "אשר נטע" אין לי אלא נטע. לקח, ירש, ניתן לו במתנה, מניין תלמוד לומר: "וכי האיש אשר נטע פרם" אין לי אלא פרם, מנין לרבית המשנה אילני מאכל ואפילו משאר מינין? תלמוד לומר "אשר נטע". יכול שאני מרבה הנוטע ארבעה אילני מאכל, והמשה אילני סרק תלמוד לומר: "פרם". ר' אליעזר בן יעקב אומר: פרם כמשמעו, "לא הילל" "ולא חללו", פרט למכריו ולמרכיבו. והא אגן תנו: אחד הנוטע ואחד המכריו ואחד המרכיב? אמר ר' יורא אמר רב חסדא: לא לשיא. כאן בהרעבת איסור, כאן בהרעבת היתר. האי הרעבת היתר, היכי דמי? אילימא ילדה בילדה, תיפוק ליה, דבעי מיהדר משום ילדה ראשונה? אלא ילדה בזקניה, והאמר ר' אבהו: ילדה שפיכה בזקניה, בטלה ילדה בזקניה ואין בה דין ערלה? אמר ר' ירמיה: לעולם ילדה בילדה, ובגון דנטע להך קפיייתא לסיגי ולקורות, דתנן: הנוטע לסיגי ולקורות, פטור מן הערלה. ומאי שנא ילדה בזקניה דבטלה ומאי שנא ילדה בילדה דלא בטלה? התם, אי מימליד עלה לאו בת מיהדר היא, הכא, אי מימליד עלה בת מיהדר היא, [דהא מעיקרא לפרי קיימא], מירי דהנה אעלו מאליהו, דתנן: עלו מאליהו, תיביין בערלה. ולוקמה בכרם של שני שותפין, דהאי הדר אדידיה והאי הדר אדידיה? אמר רב פפא: זאת אומרת, פרם של שני שותפין אין חוזרין עליו מערכי המלחמה. ומאי שנא מחמשה אחין וזאת אחד מהן במלחמה, דבולן חוזרין? התם, כל חד וחד קרינא ביה "אשתו". הך, כל חד וחד לא קרינא ביה "פרמו". רב נחמן בר יצחק אמר, במכריו אילן בורק, והאי תנא הוא, דתניא המכריו אילן בורק, רבן שמעון בן גמליאל מתיר משום ר' יהודה בן גמדיא איש כפר עפר, וחכמים אסרין. כי

משום דבעי למיהדר משום ראשונה, לישני בגון שהנטיעה של ראובן ובא שמעון והרביב בה להיות פרות הרעבה שלו: ומאי שנא מחמשה אחין. ברייתא היא לקמן בפרקין והי מה: בלן חוזרין. מפני שהיא שומרת יבם לכלם: קרינא ביה אשתו. שמא לזה תתיבם: כל חד וחד לא קרינא ביה כרמו. המיחד לו שאין לך בה גפן שאין לשנים חלק בה: רב נחמן אמר. האי דקתני מתני' מרכיב חוזר, במרכיב אילן בורק דלא בעי למיהדר משום קמא. ואם תאמר מין בשאינו מינו הוא ואימעיטא לה הרעבת אסור מולא חללו פרט למכריו ומרכיבו, האי תנא הוא דאמר מתיר כפר עפר. כן שמיה האי תנא. דקתני פרט למכריו ומרכיבו, לאו סתמא היא אלא סיפא דמלתא דרבי אליעזר בן יעקב היא ואפי' הרעבת היתר לא הדר עלה: פחותה מטפסה. שהיא שפול קומה ולא תגבה לעולם עד טפוח. כל שנותיה. מדרבנן כל הימים ערלה נוהגת בה דמתחזיא כבת שתא והרואה שאובליץ פרוקה אומר שפרות ערלה מתרין: קלא אית ליה. הבל אומרים פרם יש לפלוני משנה מכל הכרמים וידעין שהיא זקנה, להכי נקט שתיים כו', דסבר לה כמאן דאמר במשכת ברכות (ה' ע"ג) כרם רבועי תנו, שאין ערלה נוהגת בנטיעה אחת אלא בכרם שלם: לקריאת שמע. שאסור לקרות בארבע אמותיו משום לוועג לרש, שהו קורא וזה אינו יכול לקרות: חורגתא. בת אשתו: שגולה בין אחיו. בני הבעל מאשה אחרת: דמתחזיא כי אחתיהו. מי שאינו מכיר בה ורואה אותה שגולה אצלו כסבור שהיא אחרת ואומר שנושא אחרת: לקט שכחה ופאה ששעשאן. העני גרו. שבסג הרבה כאחד ועשה מתן כרי: רבנן דקטעו למעשה. מדרבנן דמאן שלו, קצו סבור שגול בשדהו וה"מ בשדה. שלא ידעו הכל שבסג מעט מעט וסבורין שגול שם, אבל בעיר כל שכניו ראו שבסג עד יד על ד וידעין שהו של לקט שכחה ופאה ופטור מן המעשר. בדינאי בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונתלה עמו, בדרך שאין לו בו חלק ונתלה עמו הוא כן ונטל מעשר ראשון שלו, קצו סבור שכחה ופאה שיש לו חלק ונתלה עמו, שאף לעניים לזים הם מפקדים בשאר עניי ישראל: אינה מקדשת את תרומתם. משום בלאי הכרם דכתיב בהו תקדש המלאה הורע. ונראה לי דקסבר כדאמרנן במנחות (ה' ע"ג) כגובס ולוף אסרה תורה, שאר תרומים מדרבנן נינהו, וכבי האי פרם לא גזור רבנן אשאר תרומים: אבל בליה כרם. ופרם גדול שהיא שפלת קומה הואיל וחסביה גזור עליה:

אתא רב דימי אמר ר' יוחנן: הא מני, ר' אליעזר בן יעקב הוא. לא אמר ר' אליעזר בן יעקב התם "פרם" כמשמעו? הכא נמי "נטע" כמשמעו, נוטע אין מכריו ומרכיב לא. כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: ילדה פחותה מטפסה, תיבת בערלה כל שנותיה, דמתחזיא כבת שתא, והני מילי, שתיים כנגד שתיים, ואחת ויצאה זנב, אבל פוליה פרם, קלא אית ליה. כי אתא רב דימי, אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: מת תופס ארבע אמות לקריאת שמע, דכתיב: "לעג לרש חרף עשהו". אמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: חורגתא הגדילה בין האחין, אסורה לינשא לאחין, דמתחזיא כי אחתיהו. ולא היא, קלא אית ליה למילתא. ואמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: לקט שכחה ופאה ששעשאן בגורן, הוקבעו למעשר. אמר עולאי: לא אמרן אלא בשדה, אבל בעיר קלא אית ליה למילתא. ואמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב: ילדה פחותה מטפסה, אינה מקדשת את התרומים. והני מילי, שתיים כנגד שתיים ואחת ויצאה זנב, אבל פוליה פרם מקדיש. ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב:

57 שעלו מאליהן, דתנו, עלו מאליהן תיבין בערלה הרי שיכול
 58 לייעדם לאכילה, אף שלא היו מיועדות לכך מתחילה.
 59 שואלת הגמרא, מדוע העמיד רבי ירמיה את המשנה באופן דחוק,
 60 ולקבץ במרכיב אילן פכרם של שני שותפין, דחינו שהרכיב
 61 האחד בעץ חבירו, דהאי תרר אדיייה והאי תרר אדיייה – ולפיכך
 62 חוזרים שניהם על ידי הרכבה זו. עונה הגמרא, אמר רב פפא, זאת
 63 אומרת, מכך שלא תירצה כן מוכח שפכרם של שני שותפין אין
 64 חוזרין עליו מערכי המלחמה ולפיכך אין להעמיד כך.
 65 מקשה הגמרא, ומאי שניא כרם של שותפין מהמשה אחין ומת
 66 אחד מהן במלחמה וצריכים לייבם את אשתו, דבולין חוזרין מפני
 67 שהיא שומרת יבם כלולם, והרי הם כשותפים בה. מתרצת הגמרא,
 68 התם בחמישה אחין כל חד וחד קרינא ביה אשתו כיון שיתכן
 69 שתתיבם לו, הכא בכרם של שותפין כל חד וחד לא קרינא ביה
 70 פכרמו שהרי שניהם שותפים בכל עץ ועץ.
 71 הגמרא מתרצת תירוץ נוסף על הקושיא מהמשנה האומרת
 72 שהמרכיב והמברך חוזר, על הברייתא האומרת שאינו חוזר, רב
 73 נחמן בר יצחק אמר, שמשנתנו שנקטה שחוזר במברך ומרכיב,
 74 מדברת בפכרין – מרכיב, אילן שדינו לחזור עליו, פכרין שאין
 75 חוזרים עליו מצד עצמו, שהרי אין בו דיני ערלה ורבעי. ואם תקשה
 76 הרי הרכבה זו היא הרכבת איסור, ולמדנו בברייתא שאין חוזרים
 77 עליה. תנירוח והאי תנא הוא, דתניא, המברך אילן בירך רבן
 78 שמעון בן גמליאל מתייר משום רבי יהודה בן גמדיא איש כפר
 79 עבו, ומשנתנו סברה כמותו. והכמים אוסרין, ולדבריהם, הרכבה
 80 זו היא הרכבת איסור.
 81 תירוץ נוסף על הקושיא מהמשנה על הברייתא, כי אתא רב דימי
 82 אמר רבי יוחנן, הא מני – הברייתא שנקטה שאינו חוזר על הרכבה,
 83 רבי אליעזר בן יעקב היא שאמר לפני כן בברייתא 'כרם כמשמעו',
 84 שהרי האם לא אמר רבי אליעזר בן יעקב התם לעיל שפכרם
 85 כמשמעו למעט כל נטיעה שאינה גפן, הכא נמי דורש רבי אליעזר
 86 בן יעקב את תיבת נטע שהוא כמשמעו, ולפיכך נטע אין מברך
 87 ומרכיב לא, ואינו חוזר על אפילו על הרכבת היתר, אבל תנא קמא
 88 של הברייתא סובר שחוזרים על הרכבה, וכדרייה סוברת משנתנו.
 89 מביאה הגמרא דין נוסף בשם רבי אידי אמר רבי יוחנן, כי אתא רב
 90 דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב, נטיעה ילדה
 91 שהיא פחותה בגובהה מטפח היתר בערלה כל שנותיה מדרבנן,
 92 משום דמתחזיא בבת שתא, ונראה כאוכל פירות ערלה. ומוסיפה
 93 הגמרא והני מילי שחיבת בערלה, בשתיים בנגד שתיים ואחת
 94 ויצאה זבב – שיש כאן שיעור הקטן של כרם אבל פוליה פכרם –
 95 אם כל הכרם הוא מנטיעות כאלו, קלא אית ליה – ידוע הוא
 96 כמשונה, ואין חשד לערלה.
 97 מביאה הגמרא עוד מימרא שנאמר משמם של אלו, כי אתא רב
 98 דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב, מת תופס
 99 ארבע אמות לקריאת שמע, ואסור לקרותה בארבע אמותיו.
 100 והטעם, משום דתתיב לויעג לרש חרף עושהו וכשמקיים מצווה
 101 בקרבתו, הוא כלועג עליו.
 102 כעין מה ששנינו, מצינו דין נוסף. אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן
 103 משום רבי אליעזר בן יעקב, חורגתא – בת אשתו הנדלה בין
 104 האחין – שגדלה בין בניו מאשה אחרת, אסורה לינשא לאחין
 105 מאשתו השניה. מפני דמתחזיא כי אחתיהו למי שאינו מכיר באמה
 106 האמתית. ודחה הגמרא ולא היא – אין איסור בדבר, מפני שקלא
 107 אית ליה למילתא וידעו כולם שאינה אחותם.
 108 מימרא נוספת נאמרה מפי אלו. ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן
 109 משום רבי אליעזר בן יעקב, לקט שכחה ופאה הפטורים ממעשר,
 110 שעשין העני שקיבלם בגזרין – שכנסם ויעשה מהם כרי, והקבצו
 111 למעשר מדרבנן, מפני הרואים שאינם יודעים את מקורם, ויחשבו
 112 שגדל בשדהו של העני. מוסיפה הגמרא, אמר עולא, לא אמרין

1 מעבירות שגידו וחזרו, ואם כן, התמעט הגזלן מטעם זה. מתרצת
 2 הגמרא, אפילו תימא רבי יוסי הגלילי, צריך מיעוט נוסף במקרה
 3 כגון העבד השוכה על גזלתו ויחב דמי – ושילם את דמי הגזילה,
 4 ובאופן זה אינו חוזר מפני עבירה זו. שואלת הגמרא, אי הכי ששילם
 5 על גזלתו, הנה ליה לוקח על ידי כך וליהדר – ויחזור לביתו כדין
 6 לוקח בית. עונה הגמרא, בינן דמעיקרא קודם ששילם בתורת
 7 גזילה אתא לדייה – הבית הגיע לידו בגזילה לא יחזור עבורו, וזה
 8 המיעוט של גזלן.
 9 שנינו במשנה, 'ומי האיש אשר נטע פכרם' אחד הנוטע כרם וכו',
 10 אחד הנוטע ואחד המברך וכו' ואחד הלוקח כו', מבארת הגמרא את
 11 המקור לכך, תנו רבנן, נאמר בפרשה 'ומי האיש אשר נטע כרם',
 12 אין לי לרבות מפסוק זה אלא דווקא אם נטע ממש, לקח וירש
 13 וניתן לו בכתבה מנין שאף הוא חוזר. תלמוד לומר 'ומי האיש
 14 אשר נטע', תיבת 'איש' מיותרת, שיכל לכתוב 'מי אשר נטע', אלא
 15 בא לרבות קונה וירש. 'פכרם' אין לי לרבות אלא פכרם דווקא, מנין
 16 לרבות חמשה אילני מאכל ואפילו משאר מינין שגם עליהם חוזר,
 17 כמבואר במשנה. תלמוד לומר 'אשר נטע כרם', ולא כתוב 'אשר
 18 כרם נטע' לדרוש 'נטע' מכל מקום, שכל נטיעות בכלל. אם כן יבול
 19 שאני מרבה מפסוק זה אף הנוטע ארבעה אילני מאכל, או והמשה
 20 אילני סרק. תלמוד לומר 'פכרם' שמשמעה שצריך שידמה לכרם.
 21 רבי אליעזר בן יעקב חולק אומר, ואומר, ש'פכרם' הנאמר כאן הוא
 22 כמשמעו, שדווקא על כרם חוזר, ולא על שאר אילנות,
 23 ממשכה הברייתא לדרוש, שהיה יכול לכתוב 'לא חילל' וכתוב
 24 'ולא חיללו', משמע שבא למעט, 'חיללו' לזה ולא לאחר, פכרם
 25 למברך ולמרכיב – שהמברך אילן באדמה, או המרכיב באחר,
 26 אינו חוזר. מקשה הגמרא והא אגן תנו במשנתנו אחד הנוטע
 27 ואחד המברך ואחד המרכיב שבכל אלו חוזר. מתרצת הגמרא,
 28 אמר רבי יורא אמר רב חסדא, לא קשיא, כאן בברייתא שאומרת
 29 שאינו חוזר, מדברת בהרפכת איסור – שהרכיב מין במין אחר כאן
 30 במשנתנו מדובר בהרפכת היתר ולפיכך חוזר כדין נטיעה רגילה.
 31 מבררת הגמרא, האי הרפכת היתר שעליה דיברה הלשון היתר
 32 דמי שיחזור עליה. אילמא שהרכיב ילדה – נטיעה שלא הגיעה
 33 לשנתה הרביעית בילדה – בנטיעה כמותה, אם כן, מדוע צריך
 34 לרבותה לחזרה, ותיפוק ליה דקעי מיהדר אף לולא ההרכבה
 35 משום ילדה ראשונה שעדיין לא חיללה. אלא בהכרח מדובר
 36 בהרכיב ילדה בוקינה – נטיעה שעברו עליה ארבע שנים, וצריך
 37 לחזור משום הילדה שהרכיב. גם על זה מקשה הגמרא, והאמר רבי
 38 אבהו שנטיעה ילדה שפיבכה – הרכיבה בוקינה, במלח הנטיעה
 39 הילדה בוקינה ואין בה דין ערלה ולפיכך אין בה דין חילול נטע
 40 רבעי ומדוע חוזר. מתרצת הגמרא, אמר רבי ירמיה, לעולם מדובר
 41 שהרכיב ילדה בילדה, ומה שקשתה הגמרא הרי צריך לחזור משום
 42 הנטיעה הילדה הראשונה, מדובר כאן וכן דנטע להך נטיעה
 43 קמיתא לסנין – שתהיה לגדר ולקורות – או שנטע את הראשונה
 44 לקצוץ את קורותיה. ולפיכך אינו חוזר מחמתה, דתנו, הנוטע
 45 לסנין ולקורות, ולא לאכילת פירותיו פטור מן הערלה, וכמו כן,
 46 אין בה דין חילול רבעי, ולכך חוזר רק על הנטיעה שהרכיב.
 47 מקשה הגמרא, ומאי שנא הרכיב ילדה בוקינה דמלח ולפיכך
 48 אינה חייבת בערלה, ומאי שנא ילדה שהרכיב בילדה שנטעה לסיני
 49 וקורות ולא במלח הנטיעה החדשה בחבירתה, וחייבת בערלה, הרי
 50 הנטיעה שנטעה לסיני וקורות היא כוקינה. מתרצת הגמרא, התם
 51 בנטיעה זקינה, אי מימליף עלה ורוצה לנהוג בה כילדה, אינו יכול,
 52 שהרי לאו בת מיהדר היא כיון שבמציאות היא זקינה ואין מחשבתו
 53 מועילה. ואילו הכא בנטיעה לידה שנטיעה לקורות, אי מימליף
 54 עלה לייעדה לאכילה בת מיהדר היא ותיחשב כנטיעה רגילה
 55 החייבת בערלה, דהיא מעיקרא לפירי קיימא – ולפיכך יכול לשנות
 56 את יעודה. מידי דהתנא אעלו מאליהן – וכמו שמצינו באילנות

57 בשׁוֹרָה לְךָ אַחַר וּבְנֵי־בֵיתָךָ" ומבארת הברייתא את הראיה
 58 מהפסוק 'הֲכֵן בַּחַיִּים - במקום הפנוי, מְלֹאכְתֶּךָ' זֶה בֵּית וְתַעֲשֶׂהוּ
 59 לַמְקוֹם זֶה בֵּית וּפְנִים. 'וְעֵתְדָה - והזמין בְּשׁוֹרָה לְךָ' זֶה פֶּרֶם - שיזמין
 60 לו שרה פנויה, לעשותה כרם, 'אַחַר' שעשה כן 'וּבְנֵי־בֵיתָךָ' את עיקר
 61 בֵּיתְךָ' זו אִשָּׁה שהיא עיקרו של בית.
 62 דְּבַר אַחַר, מִזֶּה שְׁנֵי אַחֲרֵי בְּחֵיזָן מְלֹאכְתֶּךָ' זֶה לִימוּד מְקַרְא,
 63 שהוא כהכנה ללימוד התורה. ומה שנאמר 'וְעֵתְדָה בְּשׁוֹרָה לְךָ' זֶה
 64 לִימוּד מְשֻׁנָּה, שהוא כהכנה ללימוד הגמרא. וְאַחַר' כל זאת 'וּבְנֵי־בֵיתָךָ'
 65 בֵּיתְךָ' זֶה גְּמָרָא, לתת סבא להביא את טעמי המשנה וכמי ההלכה.
 66 דְּבַר אַחַר, מִזֶּה שְׁנֵי אַחֲרֵי בְּחֵיזָן מְלֹאכְתֶּךָ' זֶה לִימוּד מְקַרְא
 67 וּמְשֻׁנָּה, 'וְעֵתְדָה בְּשׁוֹרָה לְךָ' זֶה גְּמָרָא שהיא גם הכנה אל הנרמז
 68 בהמשך, 'אַחַר וּבְנֵי־בֵיתָךָ' אֵלּוּ מְעֻשִׂים טוֹבִים שֶׁהֵם הַעֵיקָר, ובכך
 69 הלימוד מביא לידי מעשה שהם המעשים הטובים.
 70 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי מוֹסִיף וְאוֹמֵר, שְׁהֲכֵן בַּחַיִּים
 71 מְלֹאכְתֶּךָ' זֶה כּוֹלֵל מְקַרְא וּמְשֻׁנָּה וּגְמָרָא שְׂכוֹלֵם הַכְּנָה לְקִיּוֹם
 72 הַמְצוּת, ומה שנאמר 'וְעֵתְדָה בְּשׁוֹרָה לְךָ' אֵלּוּ מְעֻשִׂים טוֹבִים קִיּוֹם
 73 הַמְצוּת, וְאַחַר כֵּל אֵלּוּ 'וּבְנֵי־בֵיתָךָ' דְּרוֹשׁ וְקָבֵל שָׂכָר - ילמד את
 74 חכמת התורה בעיון.
 75 שֵׁנִי בַּמְשֻׁנָּה, וְאֵלּוּ שְׂאֵיִן חוֹזְרִין בְּהוֹנָה בֵּית שְׁעָרַי כו' רבי יהודה
 76 אומר אף הבונה בית על מכונו, ולא שינה בו כלום, אינו חוזר. תִּנְאָה
 77 בְּבֵרִיתָא, שֶׁאֵם הוֹסִיף בּוֹ בְּבִינֵינוּ מַחֲדָּשׁ דְּיָמִים אֶחָד - שורת
 78 אבניו אתו, חוֹזֵר כִּיּוֹן בּוֹנֵה בֵּית, שהרי הוסיף בו דבר.
 79 שֵׁנִי בַּמְשֻׁנָּה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵף הַבּוֹנֵה בֵּית לְבָנִים בְּשָׂרוֹן לֹא
 80 הֵיךְ חוֹזֵר. תִּנְאָה בְּבֵרִיתָא אֵת טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁהוּא מְפַנֵּי
 81 שְׂמֻחְדָּשִׁין אוֹתוֹ - שְׂצַרִּיכִים לְחַדֵּשׁ אֵת בְּיַנְיֵנוּ פְּעָמִים בְּשָׁבוֹעַ -
 82 פעמיים בשבוע שנים, מפני שאינו מתקיים.
 83 שֵׁנִי בַּמְשֻׁנָּה, וְאֵלּוּ שְׂאֵיִן זְוִין מְפַקְּוֹן בְּנֵה בֵּית חֲדָשׁ וְחִנְבוֹ וכו'.
 84 נַחֲבָא בַּמְשֻׁנָּה אֵת דִּין אֵלּוּ שְׂאֵיִן יוֹצֵאִים כֻּלָּל מִמְקוֹמָן. ומבארת
 85 הגמרא את מקור הדבר, תִּנְנוּ רַבְּנָן, נִאֵמַר בְּתוֹרָה שֶׁהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה
 86 חֲדָשָׁה' אֵינוּ יוֹצֵא כְּצֵא לְמִשְׁךְ שָׁנָה. מְבַרְרַת הַבְּרִיתָא, אֵיִן לִי
 87 לְרַבּוֹת מִמְשֻׁמְעוֹת הַכְּתוּב, אֵלּא דוּקָא נוֹשֵׂא אִשָּׁה חֲדָשָׁה - בתולה.
 88 אֵלְמָנָה, וְגֵרוּשָׁה מֵאִישׁ אַחַר מִנֵּינָן שֶׁאֵם נוֹשֵׂאִים אֵינוּ יוֹצֵא כְּצֵא, אֵלּא
 89 תְּלָמוּד לִזְמַר 'אִשָּׁה' מְכָל מְקוֹם, וְתִיבַת 'אִשָּׁה' כּוֹלֵלַת גַּם אֶלְמָנָה
 90 וְגֵרוּשָׁה. שְׂוֹאלַת הַבְּרִיתָא אֵם כֵּן, שְׂמַרְבִּים גַּם אֶלְמָנָה וְגֵרוּשָׁה, מַה
 91 תְּלָמוּד לִזְמַר 'אִשָּׁה חֲדָשָׁה' - לָשֵׁם מִזֶּה הוֹסִיפָה הַתּוֹרָה אֵת תִּיבַת
 92 'חֲדָשָׁה'. ומבארת הברייתא, שְׂתִיבָה זֶה בָּאָה לְלַמֵּד שְׂדוּקָא בְּמִי
 93 שְׂחֲדָשָׁה לִי אֵף שֵׁנִי בַּתּוֹלָה, וּלְפִיכָךְ יוֹצֵא מְחֻזָּר גֵּרוּשָׁתוֹ מִפְּנֵי
 94 שְׂאֵיִן הִיא חֲדָשָׁה לו'.
 95 תִּנְנוּ רַבְּנָן נִאֵמַר עַל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה חֲדָשָׁה שֶׁלֹּא יוֹצֵא כְּצֵא לְמִשְׁךְ
 96 שָׁנָה, יְבֹול נִדְרוּשׁ מִפְּסוּק זֶה שֶׁכְּצֵא לְמַלְחָמָה מִמֶּשׁ הוּא דְּלֹא
 97 יוֹצֵא, אֲבָל יוֹצֵא מִחוּץ לְבֵיתוֹ וְיִסְפִּיק מִיָּם וּמִזֵּיִן וְיִתְקַן הַדְּרָכִים כֵּאלּוֹ
 98 הַחוּזִים מְעוֹרְכֵי הַמַּלְחָמָה. תְּלָמוּד לִזְמַר מִזֶּה שְׁנֵי אַחֲרֵי בְּפִרְשָׁה זֶה
 99 'וְלֹא יַעֲבֹד עֲלָיו לְכָל דְּבַר' גַּם לֹא לִסְפֵק מִיָּם וּמִזֵּיִן שֶׁהוּא צוֹרֵךְ
 100 הַצֵּבָא, וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ זֶה מִמְקוֹמוֹ. אֵם כֵּן, יְבֹול שְׂאֵיִן מְרַבֵּה כְּמוֹ כֵּן אֵף
 101 הַבּוֹנֵה בֵּית וְלֹא חִנְבוֹ, נִטַּע פֶּרֶם וְלֹא חִלְלוֹ, אֵרִם אִשָּׁה וְלֹא
 102 לְקַחְתָּ, שֶׁלֹּא יוֹזוּ מִמְקוֹמָם כֻּלָּל. תְּלָמוּד לִזְמַר לֹא יַעֲבֹד עֲלָיו וְיֵשׁ
 103 לְדַרוּשׁ מִזֶּה שְׂעָלְיוֹ אִי אֵתָּה מְעַבֵּיר אֵת דְּבַר הַצֵּבָא אֲבָל אֵתָּה
 104 מְעַבֵּיר עַל אַחֲרֵיִם וְהֵם הַבּוֹנֵה בֵּית הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה וכו'. שְׂוֹאלַת
 105 הַגְּמָרָא וְיִמְאַחַר דְּכֵתֵב בְּנוֹשֵׂא אִשָּׁה 'לֹא יַעֲבֹד עֲלָיו לְכָל דְּבַר' לְלַמֵּד
 106 שֵׁנִי יוֹצֵא כֻּלָּל מִבֵּיתוֹ, אֵם כֵּן 'לֹא יוֹצֵא כְּצֵא לְמַה לִּי, עוֹנֵה
 107 הַגְּמָרָא, שֶׁפְּסוּק זֶה נִאֵמַר כְּדִי לְעַבֹּד עֲלָיו יוֹצֵא בְּשָׁנָה רֵאשׁוֹנָה
 108 בְּשָׁנֵי לְאוּיָן.
 109 מְשֻׁנָּה, וְיִסְפּוֹ הַשְּׂוֹטְרִים עַל דְּבָרֵי הַכּוֹן לְדַבֵּר אֵל הָעָם מִי אִישׁ
 110 הִירָא וְרַךְ הַלֵּבב' וגו'. ומבארת המשנה, מִמָּה יֵרָא אוֹתוֹ אִישׁ, רַבִּי
 111 עֲקִיבָא אוֹמֵר, הִירָא וְרַךְ הַלֵּבב הוּא בְּמִשְׁמַעוֹ, שְׂאֵיִן יְבֹול מְרֻב
 112 פְּחוּר לְעַמּוּד עִם הַלּוֹחֲמִים בְּקִשְׁרֵי הַמְּלַחְמָה, כְּשִׂמְחָתָבִירִים

1 מֵת תוֹפֵס אֶרְבַּע אַמּוֹת לְטוֹמָאָה - מת מטמא את העומדים בארבע
 2 אמותיו מדרבנן. וְתִנְאָה תוֹנָא - ויש להביא ראיה לדין זה מהמשנה,
 3 הַצֵּר הַקָּבֵר - החצר אשר לפני מערות הקברים הַעוֹמֵד בְּתוֹכָהּ כִּיּוֹן
 4 יֵשׁ הֵיכֵר בֵּינוּ וּבֵין הַמֵּת טְהוֹר, ואינו נטמא כדון נמצא בקרבת המת.
 5 וְהוּא - מה שאינו נטמא כשעומד בחצר, רק כְּשִׂיחוֹ בָּהּ - בחצר,
 6 אֶרְבַּע אַמּוֹת דְּבָרֵי בֵּית שְׂמָא, שְׂלֹדַעַת בֵּית שְׂמָא, רק בגודל זה
 7 החצר נחשבת לעצמה, אבל בפחות מארבע אמות, החצר בטילה
 8 למערה, והרי הוא כעומד במערה. בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים, אֶרְבַּעָה
 9 טְפָחִים הוּא גוּדֵל הַחֲצֵר שֶׁהַעוֹמֵד בְּתוֹכָהּ טְהוֹר.
 10 מְמַשְׁכָּה הַבְּרִיתָא בְּמָה דְּבָרִים אֲמוֹרִים שְׂלֹדַעַת בֵּית הַלֵּל סִגִּי
 11 בְּאַרְבַּעַה טְפָחִים, כְּשֶׁפְּתַחַה שֶׁל חֲצֵר הַקָּבֵר הוּא מְלַמְעָלָה וְיִוְרִידִים
 12 לַה בְּקִפְיָה, אֲבָל אֵם פְּתַחַה שֶׁל חֲצֵר הַקָּבֵר הוּא מִן הַצֵּד וְיִוְרִידִים
 13 לַה בְּמַדְרוּגוֹת, דְּבָרֵי הַכָּל - אף בית הלל מודים, שְׂשִׁיעוּרָה הוּא
 14 אֶרְבַּע אַמּוֹת וּפְחוֹת מִכָּךְ מִטְמָאָת.

15 קודם שתבואר הראיה מהמשנה, הגמרא מבארת תחילה את תוכן
 16 דברי הברייתא. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא, כְּלָפִי לֵיָא - לכאורה, דברי
 17 הברייתא הפוכים, שהרי אֶרְבַּעָה, כְּשֶׁהַפְּתַח מִן הַצֵּד צִרִיךְ לִהְיוֹת
 18 טְהוֹר אֵף בְּפְחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, שהרי מִדְּרִיד וְנִפְיָךְ - יוצא מהחצר
 19 דרך הפתח, ואילו כאשר הפתח הוא מְלַמְעָלָה כִּיּוֹן שְׂצַרִיךְ לִטַּפֵּס
 20 בַּעַת יְצִיאָתוֹ אִי אֶפְשָׁר דְּלֹא מֵאֵחִיל בִּידָיו עַל חֵלֶל הַפְּתַח, וּבַהֲכַרַח
 21 שְׂשִׁיעוּרָה הוּא הַחֲצֵר הוּא אֶרְבַּע אַמּוֹת. לְפִיכָךְ, מִתְקַנָּה הַגְּמָרָא,
 22 אֵלּא, בְּמָה דְּבָרִים אֲמוֹרִים שֶׁמְסַפֵּק שְׂגוּדָלָה יִזְיֵה אֶרְבַּעַה טְפָחִים,
 23 כְּשֶׁפְּתַחַה מִן הַצֵּד וְיִכּוֹל לְצֵאת מִבְּלִי לְהֵאָחִיל, אֲבָל פְּתַחַה
 24 מְלַמְעָלָה כִּיּוֹן שְׂבַהֲכַרַח מֵאֵחִיל בְּיְצִיאָתוֹ, שְׂשִׁיעוּרָה הוּא אֶרְבַּע אַמּוֹת
 25 וְרַךְ שְׂשִׁיעוּר זֶה אֵינוֹ מִיטְמָא.

26 כַּעַת מְבֹאֵרַת הַגְּמָרָא אֵת הַרְאִיָּה מִהַמְשֻׁנָּה, וְהִנֵּי מִיָּלִי - מבואר
 27 מדברי המשנה, שֶׁהָאוֹפֵן שְׂטוּרוֹר הוּא בְּחֲצֵר הַקָּבֵר וְהַטַּעַם,
 28 דְּמַסְיָמָא מְחִיצָתָא - שהמחיצות מהוות היכר להבדילו מן המת,
 29 אֲבָל - מִשְׁמַעוֹ, שְׂמֵת בְּעָלְמָא שאין מחיצה המבדילה בינו לאדם.
 30 תְּפִיסִים מִטְמָא סְבִיבּוֹתָיו אֶרְבַּע אַמּוֹת.

31 שֵׁנִי בַּמְשֻׁנָּה, 'מִי הֵאִישׁ אֲשֶׁר אֵרֵשׁ אִשָּׁה' אֶחָד הַמֵּאֲרֵס אֵת
 32 הַבְּתוּלָה כו', מְבֹאֵרַת הַגְּמָרָא אֵת מְקוֹר הַדִּינִים. תִּנְנוּ רַבְּנָן מִזֶּה
 33 שְׁנֵי אַחֲרֵי בְּפִרְשָׁה 'אֲשֶׁר אֵרֵשׁ', פִּירוּשׁוֹ, אֶחָד הַמֵּאֲרֵם אֵת הַבְּתוּלָה,
 34 וְאֶחָד הַמֵּאֲרֵם אֵת הַאֵלְמָנָה, וְאֶחָד שׂוֹמְרֵת יָבָם, וְאֵפִילוֹ מְשִׁיחָה
 35 אַחֲרָיָהּ וְזֵאת אֶחָד מֵהֵם בְּמַלְחָמָה כִּיּוֹן שְׂכַל אֶחָד יִכּוֹל לִיַּבְמָה בּוֹלֵן
 36 חוֹזְרִין. וּמִמָּה שֶׁלֹּא נִאֵמַר הַלְשׁוֹן 'לֹא לְקַח' אֵלּא 'וְלֹא לְקַחְתָּ', אֵנוּ
 37 מְמַעֲטִים פֶּרֶט לְאֵלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחַלּוּצָה לְכַהֵן הַדְּיוּמָה,
 38 מְמֻרָת וְנִתְיָנָה לְיִשְׂרָאֵל, בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמַמְדוֹ וְלִנְתֵינן שְׂכַל אֵלּוֹ
 39 נִישְׂוֵאִינן בְּעִבְרִיהָ וְאֵינן חוֹזִים.

40 שְׂוֹאלַת הַגְּמָרָא לִיָּמָא מִזֶּה שְׂנַתְבָּאָר שְׂצַרִיךְ לְמַעַט אֵת כֵּל אֵלּוֹ דְּלֹא
 41 בְּרַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי, דְּאִי רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אֵין צִרִיךְ מֵיעוּט, שהרי הֵא
 42 אֵמֵר שֶׁהָאֵמֹר בְּפִרְשָׁה 'הִירָא וְרַךְ הַלֵּבב' אֵין הַכּוֹנֵה כְּפִשּׁוּטוֹ, אֵלּא
 43 זֶה הַמְּתִירָא מְעַבְרֵיִת שְׂבִידוֹ שְׂעָלְיוֹ לְחוּרוֹ, וּמַדּוּעַ צִרִיךְ לְמַעַט אֵת
 44 אֵלּוֹ, אַחַר שֶׁעָשָׂה אִיסוּר בְּקִידוּשֵׁיָן, מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, אֵפִילוֹ תִּמְכָּא
 45 רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אִי אֶפְשָׁר לְמַעַט בְּגַלֵּל הָאִיסוּר, בְּדְרָפָה שְׂלִדְרָבּוֹ
 46 אֵין עֵבִירָה בְּקִידוּשֵׁי, דְּאֵמֵר רַבָּה עַל כַּהֵן הַמְּקַדֵּשׁ אֵת הָאִיסוּרָה לו',
 47 שְׂלַעוֹלִים אֵינוֹ תִּיבֵי עַל קִידוּשִׁיהָ עַד שְׂבִיעוּל, כִּיּוֹן שְׂבַקְדוּשֵׁין גְּרִידָא
 48 אֵין אִיסוּר, מַה פְּעָם - הַמְּקוֹר לְכַךְ הוּא 'לֹא יִקַּח' מִשּׁוּם 'לֹא תִחַלֵּל'
 49 - שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה טַעַם לְאִיסוּר הַקִּידוּשֵׁין, מִשּׁוּם חִילּוּל, מִשּׁוּם חֵבִי
 50 אֵינוֹ לִזְקָה עַד שְׂבִיעוּל, מִפְּנֵי שֶׁאֵם לֹא בַּעַל, לֹא חִילּוּל, לְכֵן לּוֹמְדִים
 51 שֶׁאֵין חוֹר עֲלֵיהֶן מִלֵּא לְקַחְתָּ.

52 הַגְּמָרָא מְבִיאָה, שְׂנִיתָן לְלַמּוּד מִסְדֵּר הַפְּסוּקִים דְּבָרִים נּוֹסְפִים. תִּנְנוּ
 53 רַבְּנָן, מִמָּה שֶׁהַתּוֹחִילָה הַתּוֹרָה בְּאִשְׁרֵי בְּנֵה אַחַר כֵּךְ אֲשֶׁר נִטַּע וְאַחַר
 54 כֵּךְ אֲשֶׁר אֵרֵשׁ כֵּאֵן לִיְמֵדָה תּוֹרָה דְּרַךְ אֵיִין - הַנְּהַגָה הַרְאוּיָה, וְהִיא
 55 שְׂבִיעוּת תּוֹחִילָה אֶדְרֵם בֵּית, וְאַחַר כֵּךְ וְיַמְעַ פֶּרֶם, וְאַחַר כֵּךְ יִשָּׂא
 56 אִשָּׁה. וְאַף שְׂלַמָּה אֵמֵר בְּחֻבְבָּתוֹ 'הֲכֵן בַּחַיִּים מְלֹאכְתֶּךָ וְעֵתְדָה'

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39

מת תופס ארבע אמות לטמא. חכמים גזרו שיהא המת מטמא כל הנכנס בארבע אמותיו כדי שלא ירגילו ואוכלי טהרות לקרבו לו ויהא סבור שלא האהיל ויש לחוש שמא יפשוט ידו ויאחלה ולא ארעיתה; ותנא תנא. וכן הני תנא דין במשנה השנייה בינינו בבית המדרש בסדר טהרות (לכות פ"ז מ"ח): חצר הקבר, שלפני המערה, בדאמר סדר בנין הקברות בבבא בתרא (דף ק"ט) שעושים מערות גדולות של שש על שש, וחופר בתליה קיבוי חוכין ארכות כמדת המת ונתקבו לתוכן, והמערה בתורה בחסיו, ועשה גומא רחבה בצד המערה ופתח פי המערה לתוך הגומא ככתל המערה כמין פתח, ואותה גומא היא חצר הקבר: תעמיד בתוכו טהור. כל מקום שהוא עומד בה טהור, דכיון דמערה חלוקה הימנה ומחצותיה נברות לא גזרו רבנן במתים שבתוכה שיתפסו ד' אמות סביבותיה לצד המערה. דכי גזרו רבנן ארבע אמות במת המשל באורי, ובגזו למעלה אצל גג המערה כדי להרחיק את האדם מלהאחיל על הטמא, אבל כאן יש חצר: והוא שיש בה ארבע אמות. הוא דחשיבא מקום לעצמה, אבל פחות מכאן בטלה אצל המערה ולא חשיבא למיחוי מקום שבתוכה: וכ"ה אמר ר' יוחנן ארבעה פתחים. הוי מקום חשוב בכל הדיקות: במה דברים אמורים. ב"ה אמרו ליה: בשפתחה של חצר למעלה. שאין לה בניית מדרון במעלות מן החצר, אלא כשירדו לה קופצין לה ובשעולין מתוכה מטפס ועולה. ולקמן פריך אפא מסתברא: כלפי לייא. כנגד אפוא הפכת דבריה. לייא אפוא כדאמר בברכות (דף נ"ח) כגני לייא, כדים שבורים לחיוב חולכים. אפא מסתברא, מן החצר כשעשוי לחצר מדרון לצאת דרך צדדים איכא למימר כיון דלא גזרו רבנן ארבע אמות במחצות נברות סגי להאי חצר בארבעה פתחים והעומד בה הרי זה טהור. שאין לנו במה לטמא, דאינו צריך לטפס ולעלות שיתפשו זרועותיו ויאחיל ויכופי על חלל הפתח, דכי נפיק מדרדי ונפיק, נשמש ונמשך לו מן הפתח של מערה לצד פתח של חצר ויוצא לו ממעלה או אפשר ולא מאחיל. כיון דאינו אלא ארבעה פתחים אי אפשר לו לפרוש נקפו ולטפס ולעלות אלא אם כן

40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78

מאחיל על חלל הפתח: והני מילי כו'. השתא מהדר לפרושי סיעתיה מהקא. מדאיצטריך למיחוי העומד לתוכו טהור, ש"מ הני מילי חצר הקבר דמימא מחצתא דמערה לחודיה ודחצר לחודיה ויש חצר בדבר, אבל מת בעלמא המשל באורי מודו בית הלל דתפיס ארבע אמות, מדאיצטריך למיחוי העומד לתוכו טהור, דאי בעלמא לא גזרו לקחו לי לאשמעינן הקא דטהור: ואפי' היא לו שופרת יבם, שלא קדשה הוא אלא מבח אחיו באה לו לקחה. מודא לחיוב לקח מעשאו אבא, למעוטי לקחת אסור: בדרבא. דאמר אין עבדא בקדושין עד שיבעול, שכיבא ורעו או את האשה ליד לחלו, וממורת ונתיקה אין עבדה בקדושין, דלא כתיב ביה לא יקח אלא לא יבא ולא תחתן, אבל אלמנה כתיב בה לא יקח וקחה הינו קדושין, ואיצטריך דרבה, דלא תימא בקדושין עבד ליה אסור: ונתיקה, מן הגבעונים דכתיב בהו וחתם ודועש לחוטיבי עציים (ויקע ט"ו) וכן משבעה אמות: ונתתה בשדה לה, ונצבה בשדה מלאכתך לה: וקרא. לתת סקרא להבין בטעמי המשנה והקלה דבריה מי: אם חוסיה בו דימוס אהר. שרדה של אבנים או גבנה או עכו תבי ולא הוי על מכונו וקרינא ביה חדש: שמתדשין אותו. שאינו מתקיים: בשבעו. בשמתא אין לי אלא חדשה. בתולה: אלמנה ונדושה. מאחר ונשארה זה: יכול אף כנה בית. חדש ולא תבוי יתא קוח שיחא נקי מן הכלל. מתני'. וקספו השופרים. על דברי כהן: בקשרי. כשמתקשרים לעמוד צפופים שלא יפרידום אויבים: לפיכך. שהיא זהו הקרא מעשרות. תלה התורה כנה ונטע וארס לחזור בגלגלן. כדי שיתלה בכך החזקה ולא יתביש לומר מעברות שבקדו הוא יבא וחזור: ר' יוסי אומר כו'. במקרא מוקדם במאי פליג ארבי יוסי הגלילי: ובעקבו של עם. בסופו של עם שעומדים שלא יחזרו אחרונים לאחריהם לנטס מעמידו וקפיון לפניהם. בראשה של צד המלחמה מעמידו בני אדם גבורים ממנים לקח, שאם יפול אחד מן הנלחמים יעמידוהו ויקפיהו ויגבירו את אנשי העבא בדבריהם: [וארס]. ואנשים אחרים מאחוריהם: ובשילין של ברזל בידיהם. לשמור שלא ינטסו. ובשילין כעין חצין שקורין ורשיש.

מת תופס ארבע אמות לטמא. ותנא תנא: חצר הקבר העומד בתוכה טהור, והוא שיהיו בה ארבע אמות, דברי בית שמאי. בית הלל אומרים: ארבעה טפחים. במה דברים אמורים, שפתחה מלמעלה. אבל פתחה מן הצד, דברי הכל ארבע אמות. כלפי לייא? אדרבא, מן הצד מירדירי ונפיק. מלמעלה אי אפשר לא מאחיל. אלא: במה דברים אמורים שפתחה מן הצד, אבל פתחה מלמעלה, ארבע אמות. והני מילי, חצר הקבר דמימא מחצתא. אבל מת בעלמא, תפיס: "מי האיש אשר ארש אשה": תנו רבנן: "אשר ארס" אחד המארים את הבתולה, ואחד המארים את האלמנה, ואחד שומרת יבם, ואפילו המשא אחיו ומת אחד מהם במלחמה, כולן חוזרין. "לא לקח" ולא לקחה" פרט לאלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממורת ונתינה לישראל, בת ישראל לממור ולנתינו, לימא דלא בר' יוסי הגלילי, דאי ר' יוסי הגלילי, הא אמר "הירא ורד הלכב" זה המתירא מעבירות שבקדו? אפילו תימא ר' יוסי הגלילי, בדרבה. דאמר רבה: לעולם אינו חייב עד שיבעול, מה טעם "לא יקח" משום "לא יחלל, משום הכי אינו לוקה עד שיבעול. תנו רבנן: "אשר בנה", "אשר נטע", "אשר ארש". למידה תורה דרד ארץ, שיכנה אדם בית ויטע פרס, ואחר כך ישא אשה. ואף שלמה אמר בתקמתו: "הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך, אחר ובנית ביתך" "הכן בחוץ מלאכתך" זה בית, ו"עתדה בשדה לך" זה פרס, "אחר ובנית ביתך" זו אשה. דבר אחר, "הכן בחוץ מלאכתך" זה מקרא, ו"עתדה בשדה לך" זה משנה, "אחר ובנית ביתך"

29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42

זה גמרא. דבר אחר: "הכן בחוץ מלאכתך" זה מקרא ומשנה, ו"עתדה בשדה לך" זה גמרא, "אחר ובנית ביתך" אלו מעשים טובים. ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: "הכן בחוץ מלאכתך" זה מקרא ומשנה וגמרא, ו"עתדה בשדה לך" אלו מעשים טובים, "אחר ובנית ביתך" דרוש וקבל שכר: ואלו שאינן חוזרין, הבונה בית שער כו': תנא, אם חוסיה בו דימוס אהר, חוזר: ר' אליעזר אומר: אף הבונה בית לבנים בשרון לא היה חוזר: תנא, מפני שמתדשין אותו פעמים בשבעו: ואלו שאין זזין ממקומן, כנה בית חדש וחנכו וכו': תנו רבנן "אשה חדשה" אין לי אלא אשה חדשה. אלמנה ונדושה, מניין? תלמוד לומר: "אשה", מפל מקום. אם כן, מה תלמוד לומר "אשה חדשה"? מי שחדשה לו, יצא מחזור גרושתו שאין חדשה לו. תנו רבנן: "לא יצא בצבא" יכול בצבא הוא דלא יצא, אבל יספיק מים ומזון ויתפן הדרכים? תלמוד לומר: "ולא יעבר עליו לכל דבר". יכול שאני מרבה אף הבונה בית ולא חנכו, נטע פרס ולא חללו, ארס אשה ולא לקחה? תלמוד לומר: "עליו", עליו אי אתה מעביר אבל אתה מעביר על אחרים. ומאחר דתב"ב "לא יעבור", "לא יצא בצבא" למה לי? לעבור עליו בשני לאוין: מתני' "ויספו השטרים לדבר אל העם" ר' עקיבא אומר: "הירא ורד הלכב" כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. ר' יוסי הגלילי אומר: "הירא ורד הלכב" זהו המתירא מן העבירות שבקדו, לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו שיתחזר בגלגלן. ר' יוסי אומר: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממורת ונתינה לישראל, בת ישראל לממור ולנתינו הרי הוא הירא ורד הלכב. והיה ככלת השטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם ובעקבו של עם, מעמידו וקפיון לפניהם, ואחרים מאחוריהם, ובשילין של ברזל בידיהו, וכל המבקש לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו. שתחלת

1 שתחלת ניסה נפילה. בגמ' פריך אפכא מבעי ליה. שהניקה היא תחלת הנפילה: כד"א.
2 דרוזין מן המערכה ויש שאינן זזין ממקומן. במלחמות הרשות: אבל במלחמות מצוה.
3 כגון כבוש ארץ ישראל בימי יהושע הכל יוצאין: רבי יהודה אומר כו'. מפרש בגמרא:
4 גמ'. עברה דרבנן. לרי הגלילי אפי' עבר על דברי סופרים חוזה, ולרבי יוסי עד שייעבור

36 במצוה דלמר חובה ולמר רשות, ופריש לן נמי רבא בהי מנייהו: אפילוה: מלחמות יהושע
37 דלכבוש. בהא ליכא למאן דקרי רשות, דאפלו חובה נמי איתא והעוסק בה פטור מן
38 המצוה, ורבנן הוא דלא אכפת להו לקרותה חובה דדיס לקרותה מצוה אצל הרשות
39 שהרי אין אנו צריכין אלא למצוא בה מעלה אחת, ומצוה לגבי רשות מעלה היא:
40 ומלחמת בית דוד. שגלגל בארם עובה להוסיפה
41 על ארץ ישראל ובשאר סביבותיה להעלות לו
42 מנחה וגם עובד: דברי הכל רשות. ואפלו רבי
43 יהודה להא לאו מצוה קרי לה, והעוסק בה אינו
44 פטור מן המצוה: כי פליגי. ר' יהודה ורבנן
45 במצוה ורשות דלמר פטור מן המצוה ולמר חובה,
46 במלחמה שהיא למעוטי עובדי כוכבים דלא
47 לינוו עליה:

1 שתחילת ניסה, נפילה. שגאמר: "נס ישראל לפני
2 פלשתים וגם מגפה גדולה היתה בעם" ולהלן הוא
3 אומר: "וינסו אנשי ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים"
4 וגו'. במה דברים אמורים, במלחמות הרשות, אבל
5 במלחמות מצוה הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה
6 מחופתה. אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים,
7 במלחמות מצוה, אבל במלחמות חובה הכל יוצאין,
8 אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה: גמ' מאי איכא בין
9 ר' יוסי לר' יוסי הגלילי? איכא בניניהו, עבירה דרבנן.
10 כמאן אולא, הא דתניא: שח בין תפילה לתפילה,
11 עבירה היא בידו, וחזור עליה מעורבי המלחמה. כמאן,
12 בר' יוסי הגלילי. מאן תנא להא דתנו רבנן: שמע קול
13 קרנות והרמיע, הגפת תריסין והרמיע, צחצוח חרבות
14 ומום שותתין לו על רבין, חזור. כמאן? לימא ר' עקיבא
15 היא ולא ר' יוסי הגלילי? בהא אפילו ר' יוסי הגלילי
16 מודה, משום דכתיב: "ולא ימוס את לבב אחיו בלבבו":
17 "והיה כבלת השמרים בו": האי מפני שתחילת ניסה
18 נפילה! מפני שתחילת נפילה ניסה, מבעי ליה? אימא:
19 מפני שתחילת נפילה ניסה: "במה דברים אמורים
20 במלחמות הרשות" כו'. אמר ר' יוחנן: רשות דרבנן, זו
21 היא מצוה דרבי יהודה, מצוה דרבנן, זו היא חובה דרבי
22 יהודה. אמר רבא: מלחמות יהושע לכבוש, דברי הכל
23 חובה. מלחמות בית דוד לרווחה, דברי הכל רשות. כי
24 פליגי, למעוטי גוים דלא לייתי עלייהו. מר, קרי לה
25 מצוה. ומר, קרי רשות. נפקא מינה, לעוסק במצוה
26 שפטור מן המצוה:

הדרן עלך משוח מלחמה

48 מתני'. עגלה ערופה בלשון הפרש, נאמרת.
49 מה שהוקמים אומרים דנינו לא שפכו והבהנים
50 אומרים כפר לעמך ישראל, בלשון הקדש
51 הזקוק מן התורה לאמרה: שגאמר כי ימצא
52 חלל, ובגמרא פריך היכי ליקו מהכא: היו יוצאין,
53 ובאין שם ומודדין מן החלל לצד העירות
54 שסביבותיו לידע איזו קרובה: גגל גל של
55 אבנים: נמצא סמוך לקבר כו'. מפרש טעמא
56 בגמ'. מאי קאמר: היכי ליקו לשון הקדש
57 מהכא ואין כ"ד שקול. אין עושים ב"ד שיהא
58 יכול לחלק שוה בשוה. אלא שיהא הרוב לצד
59 אחד לקום אחרי רבים להטות (מטות ט:)
60 למיחרין. הך דלשבת הגויית: מוכני זקניד.
61 מדימצי למיכתב זקני וכתב זקניד. מיחרין
62 שבזקניד: זקני השוק. אע"פ שאינן סנהדרין:
63 שופטין. זקנים שהם שופטים את ישראל: מוכני
64 העדה. דסמיכת פר העלם דבר, ואיתר לה
65 שופטין להביא עוד שנים: לנזרה לבלה מלתא
66 מהתם. דהא רבי יהודה התם נמי מנשה קאמר,
67 וליף לה מקראי פ"ק דסנהדרין: אלא וי"ו
68 ושופטין למנא. כלומר לא גמיר ג"ש
69 ואיצטריך שופטין לסנהדרין גדולה כ"ש
70 וי'

הדרן עלך משוח מלחמה

27 עגלה ערופה, בלשון תקודש: שגאמר: "כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניד ושפטין". שלשה מבית דין הגדול שבירושלים היו יוצאין.
28 ר' יהודה אומר: מנשה שגאמר "זקניד" שנים "ושפטין" שנים, ואין בית דין שקול. מוסיפין עליהן עוד אחד. נמצא טמון בגל
29 או תלוי באילן, או צף על פני המים, לא היו עורפין. שגאמר: "באדמה" ולא טמון בגל, "נפל" ולא תלוי באילן, "בישרה" ולא צף על פני
30 המים. נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה גוים, או לעיר שאין בה בית דין לא היו עורפין. אין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין: גמ'
31 מאי קאמר? אמר ר' אבהו, הכי קאמר: שגאמר: "וענו ואמרו" ולהלן הוא אומר "וענו תלויים ואמרו" וגו'. מה "ענייה" האמורה להלן
32 בלשון תקודש, אף כאן בלשון תקודש. וסדר עגלה ערופה ביצד: "כי ימצא חלל באדמה... ויצאו זקניד ושפטין" שלשה מבית דין הגדול
33 שבירושלים היו יוצאין: ר' יהודה אומר המנשה ככו': תנו רבנן: "ויצאו זקניד ושפטין". "זקניד" שנים, "ושפטין" שנים, ואין בית דין שקול,
34 מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן מנשה, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר: "זקניד" שנים, ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד,
35 הרי כאן שלשה. ור' שמעון גמי, הא כתיב "ושפטין"?! ההוא מיכעי ליה למיחרין ששופטין. ור' יהודה מ"זקניד" נפקא. ור'
36 שמעון, אי כתב רחמנא "זקני" הוה אמנא אפילו זקני השוק, כתב רחמנא "זקניד". ואי כתב רחמנא "זקניד" הוה אמנא אפילו סנהדרין
37 קטנה, כתב רחמנא "ושפטין", למיחרין ששופטין. ור' יהודה, גמר "זקני" "זקני" "זקני" מה העדה. מה להלן מיחרין שבעדה, אף כאן
38 מיחרין שבעדה. אי גמר, לגמרה לכולה מילתא מהתם, "זקניד ושפטין" למה ליה? אלא וי"ו "ושפטין" למנא ור' שמעון

מצוה היא לעוסק במצוה שפטור מן המצוה – לענין החלכה
 שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, שלדברי רבי יהודה שמלחמה זו
 נקראת 'מצוה' העוסק בה פטור ממצוה אחרת, ולתנא קמא
 שמלחמה זו נקראת 'רשות' העוסק בה חייב במצוה אחרת.

**הדרן עלך משוח מלחמה
 עגלה ערופה פרק תשיעי**

פרק זה עוסק בפרשת עגלה ערופה, פרשה זו נאמרה, שכשימצא
 חלל בארץ ישראל, ולא נודע מי הרגו, צויתה התורה שילכו לשם
 זקנים מבית דין הגדול, וימדודו ממנו לכל סביבותיו איזו עיר קרובה
 לו, וזקני אותה העיר מביאים עגלה, ומורידים אותה בנהל איתן,
 ועורפים אותה שם, וכל זקני העיר ההיא רוחצים את ידיהם במקום
 עריפתה, והזקנים אומרים בלשון הקודש 'ידינו לא שפכו את הדם
 הזה ועיינינו לא ראו, והכהנים אומרים 'כפר לעמך ישראל אשר
 פדית ה' ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל'.

משנה. עגלה ערופה – האמירות שבפרשת עגלה ערופה, ששנינו
 לעיל שנאמרת דווקא בלשון הקודש, מנין, שנאמר 'כי ימצא חלל
 בארצה' ולא נודע מי הכהו. ויצאו וקניו ושופטיה' למדוד מה היא
 העיר הקרובה אל החלל, וכמה דינים הם, שלשה, ואלו השלשה
 מפרט דין הגדול שפירושם הוישב בלשכת הגזית היו יוצאין, רבי
 יהודה אומר, המשה דינים הם, שנאמר 'קניו' שמשמעו שנים
 שהוא מיעוט רבים, ושופטיה' שמשמעו שנים הרי יש כאן ארבעה,
 ואין בית דין שמספרו שקול, לכך מוסיפין עליהן עוד אחד והרי
 כאן חמשה.

נמצא ההרוג טמון בגל אבנים, או תלוי באילן, או צף על פני
 המים, לא היו עורפין עגלה עליו, שנאמר 'כי ימצא חלל בארצה'
 ולא טמון בגל, נופל' ולא תלוי באילן, בשדה' ולא צף על פני
 המים.

נמצא ההרוג טמון בקופץ לספר – עיר שהיא בגבול ישראל סמוך לנכרים,
 או לעיר שרובה עובדי כוכבים, או לעיר שאין בה בית דין, לא
 היו עורפין ומודדין. אין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין.

שואלת הגמרא על החלק הראשון של המשנה, מאי קאמר
 – כיצד למד התנא ממה שנאמר 'כי ימצא חלל באדמה' שעגלה
 ערופה נאמרת בלשון הקודש. אמר רבי אבהו, לא ממקרא זה למד
 זאת התנא, אלא ממקום אחר, ושני דברים נאמרו בחלק זה של
 המשנה, והתנא הכי קאמר, תחילה אמר, מנין שבלשון הקודש,
 שנאמר כאן בעגלה ערופה 'וענו ואמרו', ולהלן בפרשת ברכות
 וקלות הוא אומר 'וענו הלוים ואמרו וגו'', ויש ללמוד גזרה שיה,
 מה ענייה האמורה להלן בברכות וקלות היא דווקא בלשון
 הקודש, אף הענייה האמורה כאן היא דווקא בלשון הקודש. ואחר
 כך אמר דין אחר, וסדר עגלה ערופה ביצד נעשית, נאמר 'כי
 ימצא חלל בארצה ויצאו וקניו ושופטיה', שלשה דינים מפרט
 דין הגדול שפירושם היו יוצאין למדוד.

שנינו במשנה, שלשה מבית דין הגדול, רבי יהודה אומר המשה
 וכו'. מביאה הגמרא ברייתא המבארת את המחלוקת במשנה, תנו
 רבנן, נאמר ויצאו וקניו ושופטיה, 'קניו' הרי הם שנים,
 ושופטיה' הרי הם עוד שנים, הרי כאן ארבעה, ואין בית דין
 שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן חמשה, דברי רבי
 יהודה. רבי שמעון אומר 'קניו' הרי הם שנים, ואין בית דין
 שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן שלשה.

שואלת הגמרא, ורבי שמעון נמי מדוע אינו דורש כרבי יהודה הא
 בתיב גם ושופטיה, משיבה הגמרא, ההוא ושופטיה לא נכתב
 לצורך מנין הדינים, אלא מיבעי ליה ללמוד ממנו למיודותין
 שבושופטיה – שאותם זקנים אומרים יהיו מבית דין הגדול
 שבלשכת הגזית.

שואלת הגמרא, ורבי יהודה שדורש מ'שופטיה' להצריך עוד שני

זוה מפני שתחלת ניסה נפילה – שהנפילה נגרמת על ידי ניסת
 הלוחמים, שנאמר בדברי המבשר במלחמת פלישתים וישראל 'נס
 ישראל לפני פלשתים ונס מנפה גדולה היתה בעם', הרי
 שהמגיפה והנפילה, נגרמו על ידי מנוסתם תחילה. עוד ראייה מביאה
 המשנה ולהלן הוא אומר, 'וינוסו [אנשי] ישראל מפני פלשתים
 ויפלו חללים וגו'' הרי שמאחר שנסו מפניהם, נפלו בקרב לפניהם.
 מסיימת המשנה, כמה דברים אומרים שיש החוזרים מהמלחמה ויש
 שאין יוצאים למלחמה כלל, במלחמות הרשות, אבל במלחמות
 מצוה כמלחמת יהושע בכיבוש הארץ, הכל יוצאין להילחם, אפילו
 הן מתדרו – מחופתו וכלה מחופתה. אמר רבי יהודה, כמה
 דברים אומרים שאין יוצאים כולם, במלחמות מצוה אבל
 במלחמות חובה הכל יוצאין, אפילו הן מתדרו וכלה מחופתה.
 גמרא. שואלת הגמרא, מאי איכא בין רבי יוסי לרבי יוסי הגלילי,
 הרי לדברי שניהם היראה היא מעבירות. מתרצת הגמרא, איכא
 ביניהם אם עבר על עבירה דרבנן, לרבי יוסי הגלילי חוזר, ולרבי
 יוסי אינו חוזר אלא על עבירה דאורייתא, כמו כהן גדול שנשא
 אלמנה.

מוסיפה הגמרא, כמה אוקא הא דתנאי בענין חזרת עורכי
 המלחמה, שאם שח – סיפר בין תפילה – הנחת תפילין של יד
 לתפילה – להנחת תפילין של ראש עבירה היא כידו אם לא בירך
 שוב על של ראש, וחזר עליה מעורבי המלחמה. אומרת הגמרא
 כמה בכתוב שביריתא זו היא ברבי יוסי הגלילי שחזר אף על
 עבירות דרבנן, כגון ברכות.

מבררת הגמרא, מאן תנא להא דתנו רבנן בחזרה מעורכי
 המלחמה שאם שמע קול קרנות בעת המלחמה והרתיע ונפחד
 מאד, וכן אם שמע הנפת תריסין והרתיע, או שמע צחצוח חרבות
 ומים שותתין לו על ברביו מחמת יראתו, חזרו מעורכי המלחמה.
 ומבררת הגמרא כמה סוברת ברייתא זו, לימא רבי עקיבא היא
 שלדבריו חוזרים מחמת יראה, ולא רבי יוסי הגלילי שלדבריו
 יכולים לחזור רק מפני פחד עבירות, ולא מעצם המלחמה. וזוה
 הגמרא, בהא – בפחד גדול כזה אפילו רבי יוסי הגלילי מודה
 שחזר גם משום זה, משום דבתיב 'ולא ימס את לבב אחיו
 בלבבו' וכשמפחד כך, מרתיע גם את האחרים הואיל ופחדו ניכר.
 שנינו במשנה 'היה ככלות השופרים' כו' שתחילת ניסה נפילה.
 שואלת הגמרא על לשון המשנה, האי מפני שתחילת ניסה נפילה
 – וכי הגורם לניסה היא הנפילה, ומדוע נקטה המשנה לשון זה, הרי
 מפני שתחילת נפילה ניסה מפעי ליה לתנא לכתוב, שהרי הגורם
 לנפילה היא הניסה. מתרצת הגמרא אימא בדברי המשנה מפני
 שתחילת נפילה ניסה – הגורם לנפילה היא הניסה.

שנינו במשנה, כמה דברים אומרים במלחמות הרשות כו' אמר
 רבי יהודה כמה דברים אומרים במלחמות מצוה וכו'. מבארת
 הגמרא את דבריהם ומחולקתם. אמר רבי יוחנן, 'מלחמת רשות'
 דרבנן – מה שרבנן מכנים רשות, זו היא מלחמת מצוה דרבי
 יהודה – היא אותה המלחמה שכונתה אצל רבי יהודה 'מצוה' ואין
 כולם יוצאים עליה. כמו כן, מלחמת מצוה דרבנן מה שכונה
 בדברי רבנן מלחמת מצוה, זו היא מלחמת חובה דרבי יהודה –
 היא מלחמת החובה שעליה דיבר רבי יהודה, והכל יוצאין עליה.

ומבאר רבא את מחלוקתם, אמר רבא, מלחמות יהושע שהיו כדי
 לכבוש את ארץ ישראל על פי הדיבור דברי הכל חובה ויוצאים
 כולם. ואילו מלחמות בית דוד שהיו לרנוחה להרחיב את גבול
 ישראל ולטול מס מהגויים, דברי הכל ידונית כמלחמת רשות. פי
 פליגי רבנן ורבי יהודה, במלחמה שמטרתה למעוטי עובדי כוכבים
 – להחליש את כוחם של הגויים ולא ליתן עליהם – כדי שלא יהיה
 בהם כח להחלישם ביהודים, וזוה, מר – רבי יהודה, קרי לה מצוה,
 וכן קמא, קרי למלחמה זו מלחמת רשות, ולכולי עלמא אין
 כולם יוצאים למלחמה זו, והנפקא מינה אם היא נקראת רשות או

57 תַּנְיָא מְפּוּרֵשׁ בְּרִייתָא בְּנִוְתַיָּה דְרַב יוֹסֵף – כְּפִי שְׁפִירֵשׁ רַב יוֹסֵף אַת
58 הַבְּרִייתָא דְלֵעִיל, הוֹכִיחַ מִשֵּׁם שְׂרָבִי אֲלֵיעוֹר בֵּן יַעֲקֹב חוֹלֵק עַל
59 מִשְׁתַּנְיָה, מִצָּאן זֶקֶן מִמְרָא לִסְנַהֲדְרִין אֲבִית פְּנֵי יְהוֹמְרָה עֲלֵיהּ, בְּגוֹן
60 שְׂפִיצָאוּ לְמִדְרֵת עֲגֵלָה אִו לְהוֹסִיף עַל הָעִיר וְעַל הָעִירוֹת, יִבּוֹל
61 תַּהֲא הַמְרָאָתוֹ הַמְרָאָה, תִּלְמִד לְיוֹמֵר 'קְמַתָּ וְעֵלִית אֶל הַמְּקוֹם',
62 מִלְּמַד שֶׁהַמְּקוֹם גֵּוְרָם, הִיר מִצִּינוּ שְׁתָּנָא זֶה סוֹבֵר שְׂצָרִין אַת כֻּל
63 הַסְּנַהֲדְרִין לְמִדְיָדָה, וְהֵינּוּ רַבֵּי אֲלֵיעוֹר בֵּן יַעֲקֹב.
64 שֵׁנִינּוּ בַּמְּשֻׁנָה, נִקְצָא טְמוֹן בְּגָל אִו תְּלִיז בְּאִילָן לֹא הִיו עוֹרְפִין.
65 שׂוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, לִימָא מְתַנְיָתִין שְׂמַמְעֵת טְמוֹן מִבְּאֲדָמָה
66 שְׂמַמְעוּ עַל פְּנֵי אֲדָמָה מְעֵלִיה, רַבֵּי יְהוֹדָה הִיא וְלֹא רַבִּין
67 שְׁחָלְקוּ כַּעֲזָן זֶה בַּעֲזָן שְׂכַחָה, כְּשַׁחֲיָה הָעוֹמֵר טְמוֹן, דְּתַנְיָא, נִאֲמַר
68 בַּפְּסוּק 'וְשָׂכַחְתָּ עוֹמֵר בְּשָׂדֶה', 'בְּשָׂדֶה' מִשְׁמַע עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה, פְּרַט
69 לְטְמוֹן בְּתוֹכָהּ שְׂלֹא חָל עֲלֵיו דִּין שְׂכַחָה, דְּכָרִי רַבֵּי יְהוֹדָה. וְהַקְּמִים
70 אֲוֹמְרִים, 'בְּשָׂדֶה' מִשְׁמַעוּ אִף בְּתוֹךְ גּוֹפָה שֶׁל שְׂדֵה, לְרַבּוֹת אִף אֵת
71 הָעוֹמֵר הַטְּמוֹן בָּהּ. הִירֵי שְׂלִרְבָּנוּ, כִּשֵּׁם בְּשָׂדֶה מִשְׁמַע בְּגוֹפָה שֶׁל
72 שְׂדֵה, כִּךְ 'בְּאֲדָמָה' מִשְׁמַע בְּגוֹפָה שֶׁל אֲדָמָה, וְאֲדָרְבָּא, זֵהִּי לִנּוּ
73 לְרַבּוֹת אֵת הַטְּמוֹן.
74 אָמַר רַב, אֲפִילוּ תִימָא שְׂהַמְּשֻׁנָה שְׂמַמְעֵת טְמוֹן הִיא כְּשִׂיטָה רַבָּנָן,
75 אִין בְּכָר קוּשִׁי, כִּי הַמְּשַׁמְעוֹת שֶׁל 'בְּשָׂדֶה' אִו 'בְּאֲדָמָה' מִשְׁתַּנִּית לִפִּי
76 עֵנִין הַפְּסוּק, הַכָּא בַּעֲגָלָה עֵרופָה מְעַנְיָנִיה דְּקָרָא – מִתּוֹךְ עֵנִין
77 הַפְּסוּקִים יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׂבֹא לְמַעַט טְמוֹן, וְאִילוּ הָתָם שְׂכַחָה מְעַנְיָנִיה
78 דְּקָרָא יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׂבֹא לְרַבּוֹת אֵת הַטְּמוֹן, וּמִבְּאֵר רַב כִּיצַד מְבִינִים
79 זֹאת מִתּוֹךְ הַפְּסוּקִים. כִּאֵן בַּעֲגָלָה עֵרופָה, דְּכָתִיב 'כִּי יִצְאָה הָלָל'
80 שְׂמַשְׁמַעוּ תִימָא דְּמַשְׁתַּכַּח – בְּכָל מְקוֹם שִׁימְצָא, וְאִף הַטְּמוֹן בְּגַל,
81 הִירֵי אִין צוֹרֵךְ לְפַסּוֹק נוֹסֵף לְרַבּוֹת אֵת הַטְּמוֹן, וְאִם כִּךְ, כְּשַׂכְּתָבָהּ
82 תוֹרָה אַחַר כִּךְ 'בְּאֲדָמָה', וְדֹאֵי הַכוּוֹנָה עַל פְּנֵי אֲדָמָה פְּרַט לְטְמוֹן.
83 וְהָתָם שְׂכַחָה לְמִדִּים זֹאת מְעַנְיָנִיה דְּקָרָא, דְּכָתִיב בּוֹ 'כִּי תִקְצוֹר
84 קִצְצֶיךָ בְּשָׂדֶךָ וְשָׂכַחְתָּ עוֹמֵר בְּשָׂדֶה', וּמִתּוֹךְ הַסְּמִיכוּת שֶׁל 'וְשָׂכַחְתָּ'
85 לְקִצְצֶיךָ מִשְׁמַע, שְׁעֵנִין שְׂכַחָה הוּא דְּיוֹמֵא דְּקָצִיר, מַה קָצִיר אֵינוֹ
86 אֵלָא בְּגָלְיָו עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה, אִף שְׂכַחָה אֵינָה נוֹהֶגֶת אֵלָא בְּגָלְיָו, וְהִיר
87 אִין צוֹרֵךְ בַּפְּסוּק נוֹסֵף לְמַעַט אֵת הַטְּמוֹן, וְכִשְׂאֲחֹר כִּךְ קָתֵב רַחֲמָנָא
88 'בְּשָׂדֶה', וְדֹאֵי הַכוּוֹנָה לְרַבּוֹת אֵת הַטְּמוֹן בְּגוֹפָה שֶׁל שְׂדֵה.
89 שׂוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, לְרַבֵּי יְהוֹדָה נְמִי שְׂפוּטָר עוֹמֵר טְמוֹן מִדִּין שְׂכַחָה,
90 מִדּוּעַ הוֹצֵרֵךְ לְמַעַט מִבְּשָׂדֶה, תִּפְיֹק לִיָּה כְּדַבְּרֵי רַב מַשְׂכַּחָה
91 דְּיוֹמֵא דְּקָצִיר' הַאֲמוֹר בְּתַחֲלִיל הַפְּסוּק. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, אִין הָכִי
92 נְמִי – אִכֵּן רַבֵּי יְהוֹדָה לָמַד זֹאת מִדִּיקֵשׁ זֶה. שׂוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, וְאֵלָא
93 אִם כִּךְ 'בְּשָׂדֶה' שְׂכַתְבָהּ תוֹרָה, לְדַבְּרֵי רַבֵּי יְהוֹדָה שְׂאֵינוֹ מְרַבֵּה אֵת
94 הַטְּמוֹן, לְמַה לִּי. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, מִיִּצְעֵי לִיָּה לְרַבּוֹת מִמֶּנּוּ שְׂכַחָתָה
95 קָמָה – שְׂאִף אִם הִיתָה הַשְּׂכַחָה בְּתַבּוּאָה מְזוּבְרָת, שְׂשַׁכַּח פִּינָה
96 בְּשָׂדֶה הֵנִיחַ מִלְּקַצְרָה, חָל עֲלֵיו הַאיסוּר שֶׁל 'לֹא תִשׁוּב לְקַחְתּוּ, שִׁכַּךְ
97 מִשְׁמַע, 'וְשָׂכַחְתָּ עוֹמֵר' אִו 'וְשָׂכַחְתָּ בְּשָׂדֶה' לְרַבּוֹת שְׂכַחָתָה קָמָה.
98 שׂוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, וְרַבָּנָן הַמְּרַבִּים אֵת הָעוֹמֵר הַטְּמוֹן מִבְּשָׂדֶה, שְׂכַחָתָה
99 קָמָה מִנָּא לְהוֹי לַחֲיִיב, מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, נִפְקָא לְהוֹי מִכִּי תִקְצוֹר
100 קִצְצֶיךָ בְּשָׂדֶךָ וְשָׂכַחְתָּ' וּמְסִיכוּת 'שָׂדֶךָ לְוְשָׂכַחְתָּ', מִשְׁמַע שְׂשַׁכַּח
101 מִקְצַת מִשְׂדֵּהוּ, לְרַבּוֹת שְׂכַחָתָה קָמָה. שׂוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, וְרַבֵּי יְהוֹדָה
102 שְׂלָמַד לְרַבּוֹת שְׂכַחָתָה קָמָה מִבְּשָׂדֶה, מַה יִּלְמַד מִבְּשָׂדֶךָ וְשָׂכַחְתָּ.
103 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, מִיִּצְעֵי לִיָּה לְכַדְרֵי אֲבָהוּ אָמַר רַבֵּי אֲלֵיעוֹר, דְּאָמַר
104 רַבֵּי אֲבָהוּ אָמַר רַבֵּי אֲלֵיעוֹר, שְׂמִיבְשָׂדֶךָ וְשָׂכַחְתָּ יֵשׁ לְמַעַט פְּרַט
105 לְשִׂצְפּוֹ עוֹמְרִין בְּאוּרֵי עַל יַד הָרוּחַ וּנְפִלוּ לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבִירוֹ וּמִתּוֹךְ
106 שְׂהִיָּה סוֹבֵר שְׂהֵם שֶׁל חֲבֵרוֹ שְׂכַחֵם, שׂוֹן עוֹמֵר בְּהֵם דִּין שְׂכַחָה, כִּיִּן
107 שְׂאֵינִים בְּשָׂדֶךָ.
108 שׂוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, וְרַבָּנָן שְׂלָמַדוּ מִבְּשָׂדֶךָ לְרַבּוֹת שְׂכַחָתָה קָמָה, מִנִּין
109 יִלְמַדוּ לְמַעַט צִפּוֹ עוֹמְרִין לְשַׂדֵּה חֲבִירוֹ שְׂאֵינִים שְׂכַחָה. מְשִׁיבָה
110 הַגְּמָרָא, חֲכָמִים מְלָמְדִים דִּין זֶה, מִ'בְּשָׂדֶה' לְוְשָׂכַחְתָּ – מִמַּה שְׂהִיתָ
111 יִכְלֹה תוֹרָה לְכַתּוֹב בִּי תִקְצוֹר קִצְצֶיךָ בְּשָׂדֶךָ, וְכַתְּבָה 'בְּשָׂדֶךָ', מִכִּי
112 זֶה לְמִדֵּים רַבָּנָן שְׂאֵם הִיתָה הַשְּׂכַחָה שְׂלֹא בְּשָׂדֶה, אֵינָה שְׂכַחָה, אֲבָל

1 וְיָוִי לֹא מְשַׁמְעַ לִיָּה לְדְרוּשׁ מִמֶּנָּה דְרִשָּׁה (מֵאֵי קָאֲמַר רַחֲמָנָא בְּמַה
2 שְׂהוּסִיפָה וְשׂוּפְטִיךְ, הַמְּיוֹהָרִין שְׂבִשְׂבִימִיךְ וְלֹא לְמַנִּין הַדֵּינִינִים).
3 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, אֵלָא מְעַתָּה שְׂדוּרִשִׁים כֻּל מִלָּה יִתִּירָה לְמַנִּין נוֹסֵף
4 שֶׁל דֵּינִים, כְּמוֹ כֵּן נְדָרִשׁ וְיִצְאוּ' מִשְׁמַע שְׂנַיִם, וְקָדְרוּ' שְׂמַשְׁמַע
5 שְׂנַיִם, הִירֵי אַרְבַּעַה נוֹסְפִים, וְאִם כִּךְ, לְרַבֵּי יְהוֹדָה שְׂדַרֵשׁ מִ'זְקִינֵךְ
6 וְשׂוּפְטִיךְ' חֲמִשָּׁה דֵּינִים, כְּשׂוּסִיף עֲלֵיהֶם אַרְבַּעַה, הִירֵי כִּאֵן תְּשַׁעֲהָ,
7 לְרַבֵּי שְׂמַעוֹן שְׂדַרֵשׁ מִשֵּׁם שְׂלֹשָׁה, כְּשׂוּסִיף עֲלֵיהֶם אַרְבַּעַה הִירֵי כִּאֵן
8 שְׂבַעָה. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא, מִלִּים אֲלוֹ יִצְאוּ' זְמַדְרוּ' אֵינִים מִיּוֹתֵרִים
9 מִנִּין, אֲלֹא הֵהוּא מִיִּצְעֵי לִיָּה לְכַדְרֵינֵי, וְיִצְאוּ', מִלְּמַד שְׂרַק הֵן –
10 הַדֵּינִים יַעֲסֹקוּ בַּמִּדְיָה וְלֹא שְׂלֹוִחִיהוּ, וְקָדְרוּ' מִלְּמַד שְׂאֲפִילוּ
11 נִקְצָא בַּמְּקוֹם שְׂהוּא בְּעֵלִיל לְעִיר – גְּלוּי וּפְשׁוּט שְׂסוּמָךְ לְעִיר זֶה, הִירֵי
12 הוֹקִינִים מוֹדְרִין, שְׂמִצְוִיהָ לְעִסּוֹךְ בְּמִדְיָה.
13 אֲוֹמֵרֵת הַגְּמָרָא, מְתַנְיָתִין שְׂאֲמַרְהָ שְׂדֵינִים מִן הַסְּנַהֲדְרִין מוֹדְרִים,
14 וְלֹא הַצְּרִיכָה שְׂאִף הַמְּלַךְ וְהַכֹּהֵן הַגְּדוֹל יִמְדְדוּ, וְלֹא כְּרַבֵּי אֲלֵיעוֹר
15 בֵּן יַעֲקֹב, דְּתַנְיָא, רַבֵּי אֲלֵיעוֹר בֵּן יַעֲקֹב אֲוִמֵר, וְקָנִיד' זֶה סְנַהֲדְרִין,
16 'שׂוּפְטִיךְ' זֶה מִלְּךְ וְכַהֵן גְּדוֹל, וְכִיצַד הֵם רְמוּזִים בְּשׂוּפְטִיךְ, מִלְּךְ,
17 דְּכָתִיב 'מִלְּךְ בְּמַשְׁפַּט יַעֲמִיד אַרְצִין', כַּהֵן גְּדוֹל, דְּכָתִיב 'וּכְבֹּאת אֶל
18 הַכְּהֹנִים הַלְוִיִּם וְאֵל הַשְּׂוֹפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה יְגוֹ', שְׂמַשְׁמַעוּ הַשׂוּפֵט
19 הַמְּזוּנָה עַל הַכְּהֹנִים שְׂהוּא כַּהֵן גְּדוֹל.
20 מִסְּתַפְקָה הַגְּמָרָא, אֲיִפְעִיא לְהוֹי רַבֵּי אֲלֵיעוֹר בֵּן יַעֲקֹב שְׂחוֹלֵק עַל
21 מִשְׁתַּנְיָה, הִיא בְּמִלְּךְ וְכַהֵן גְּדוֹל בְּלִבָּד הוּא דְּפִלְגֵי וְסוֹבֵר שְׂצָרִין
22 מִלְּךְ וְכַהֵן, אֲבָל בְּסְנַהֲדְרֵי אֵינוֹ חוֹלֵק עַל הַמְּשַׁנָּה בְּמִנִּין הַדֵּינִים,
23 אֲלֹא אִי כְּרַבֵּי יְהוֹדָה שְׂאֲמַר חֲמִשָּׁה, אִי כְּרַבֵּי שְׂמַעוֹן שְׂאֲמַר שְׂלֹשָׁה
24 סְבִירָא לִיָּה, אִו דְּלִמָּא, בְּסְנַהֲדְרֵי נְמִי פְּלִיגֵי עַל הַשִּׁיטוֹת שְׂבַמְּשַׁנָּה,
25 וְמַה שְׂאֲמַר 'זְקִינֵךְ אֲלוֹ סְנַהֲדְרִין' הֵינּוּ עַד דְּאִיבָא בּוֹלָה סְנַהֲדְרֵי
26 גְּדוֹלָה בַּמִּדְיָה.
27 אָמַר רַב יוֹסֵף, תָּא שְׂמַע לְפִשׁוּט מְבִרִיתָא שְׂנִאֲמַרְהָ בַּעֲזָן זֶקֶן
28 מִמְרָא, מִצָּאן זֶקֶן מְרָא לְחַכְמֵי הַסְּנַהֲדְרִין אֲבִי פְּנֵי – מְקוֹם בְּתוֹךְ
29 חוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם וְהַמְרָה עֲלֵיהֶן – שְׂשֹׂאֵל מֵהֶם שֵׁם אֵת שְׂאֲלָתוֹ, וְהִלֵּךְ
30 לְמַקּוֹמוֹ הוֹרָה אַחֲרֵת מִמָּה שְׂהַשִּׁיבּוֹ לוֹ, יִבּוֹל תַּהֲא הַמְרָאָתוֹ
31 הַמְרָאָה לְחַתְחִיב עֲלֵיהָ מִיתָה, תִּלְמִד לְיוֹמֵר בְּאוֹתָהּ פְּרִשָּׁה, 'קְמַתָּ
32 וְעֵלִית אֶל הַמְּקוֹם' שְׂהוּא לְשַׂכַּת הַגְּזִיזָה הַסְּמוּכָה לְעוֹרָה, מִלְּמַד
33 שֶׁהַמְּקוֹם גֵּוְרָם לְחִיּוֹב זֶקֶן מִמְרָא. וּמְדַקְדֵק רַב יוֹסֵף, דְּנִפְיֹק בְּמַה –
34 כְּמוֹ דֵּינִים מִן הַסְּנַהֲדְרִין יִצְאוּ מִמְּקוֹמָם, אִילוּמָא דְּנִפְיֹק מִקְצָתֵן
35 וּמִקְצַתֵן עֲדִין נִשְׂאָרוּ בַּמְּקוֹמָם, מִדּוּעַ יֵשׁ בְּכַךְ הַמְרָאָה, דְּלִמָּא הֵנָּה
36 דְּאִיבָא נְנָא בְּנִוְתַיָּה סְבִירָא לְהוֹי – שְׂמֵא אוֹתָם שְׂנִתְרוּ בַּפְּנִים
37 סוֹבְרִים כְּמוֹתוֹ, אֵלָא פְּשִׁיטָא מְדוּבֵר כִּאֵן דְּנִפְיֹק בּוֹלְהוֹ – שִׁיצָאוּ
38 כֻל הַסְּנַהֲדְרִין מִמְּקוֹמָם, וְלִמָּא – לֹאִיזָה צוֹרֵךְ יִצְאוּ, אִי יִצְאוּ לְרַבֵּי
39 הַרְשׁוּת, מִי מִצְוֹ נִפְיֹק – וְכִי מוֹתֵר לְהֵם לְצֹאת כּוֹלָם וְהַקְּתִיב
40 'שְׂרַדֶּךָ אֲנִן תִּסְתֵּר אֶל יְהִסֵּר הַמּוֹג' וְנִדְרַשׁ פְּסוּק זֶה לְעֵנִין
41 הַסְּנַהֲדְרִין, שְׂלֹא יִחְסֵר מִמֶּנָּה כְּדָרֵךְ מוֹזִיָּה שְׂהִיא שְׂלִישׁ יִין וְשְׁנֵי שְׂלִישׁ
42 מִים, וּמִכֵּאֵן לְמַדְנּוּ שְׂאֵם נִצְרָךְ אַחַד מִיָּה לְצֹאת מִלְּשַׂכַּת הַגְּזִיזָה,
43 יְבֻדֵק, אִם יֵשׁ שְׂם עֲשָׂרִים וְשְׂלֹשָׁה דֵּינִים בְּנִגְדֵי סְנַהֲדְרֵי קָמָה
44 שְׂהֵם שְׂלִישׁ מִסְּנַהֲדְרִין גְּדוֹלָה, יִצְאָ, וְאִם לֹא, אֵינוֹ יִצְאָ, הִיר
45 שְׂלֹא יִתְכֵן שִׁיצְאוּ כּוֹלָם לְדַבֵּר הַרְשׁוּת, אֵלָא פְּשִׁיטָא שִׁיצְאוּ כּוֹלָם
46 לְרַבֵּי מוֹצְוָה, לִמָּא – לְצוֹרֵךְ אִיזוֹ מַצּוֹה יֵשׁ צוֹרֵךְ שְׂתַצַּא כֻל
47 הַסְּנַהֲדְרִין, לֹא לְמִדְרֵת עֲגֵלָה – הֵאֵם לֹא לְצוֹרֵךְ מִדִּידָתָה הָעִיר
48 הַקְּרוּבָה לְהַבֵּאת עֲגֵלָה עֵרופָה, וְרַבֵּי אֲלֵיעוֹר בֵּן יַעֲקֹב הִיא שְׂאֲמַר
49 'זְקִינֵךְ זֶה סְנַהֲדְרִין, וּנְפִשׁוּט מִכֵּאֵן שְׂכוּוֹנָתוֹ לְכֻל הַסְּנַהֲדְרִין, וְחוֹלֵק עַל
50 הַנְּתַנִּים שְׂבַמְּשַׁנָּה, שְׂאֲמָרוּ שְׂלֹשָׁה אִו חֲמִשָּׁה.
51 אָמַר לִיָּה אֲבִי רַבֵּי יוֹסֵף, לֹא, אִין מִכֵּאֵן רֵאִיָּה לְכֻךְ, דְּלִמָּא לֹא יִצְאוּ
52 הַסְּנַהֲדְרִין לְצוֹרֵךְ מִדִּידָתָה עֲגֵלָה עֵרופָה, אֲלֹא לְהוֹסִיף עַל הָעִיר
53 יְרוּשָׁלַיִם וְעַל הָעִירוֹת שְׂבַמְּשַׁנָּה, שְׂדַרֵב זֶה נַעֲשֵׂה רַק עַל יַד
54 הַסְּנַהֲדְרִין כּוֹלָה, כְּדַתְנָן בַּמְּשַׁנָּה בְּסְנַהֲדְרִין, אִין מוֹסִיפִין שְׂטַח עַל
55 הָעִיר לְהַתְקַדֵּשׁ בְּקוֹדֶשֶׁת יְרוּשָׁלַיִם, וְעַל הָעִירוֹת לְהַתְקַדֵּשׁ בְּקוֹדֶשֶׁת
56 עוֹרָה אֵלָא כְּבִית דִּין שֶׁל שְׂבָעִים וְאַחַד.

34 לשכחת קמה. שאם שכח וזית אחת לקצור קאי עלה בלא תשוב לקחתו. והכי משמע
35 ושכחת עמר או ושכחת בשדה נפקא להו. מבשדך ושכחת. קרי ביה ששכח את קצת
36 שדה. שצפו עמרין לתוך שדה חברו. שששדה הרוח והרימה את העמרין מן הארץ
37 והציפתו לתוך שדה חברו ושכחו. כסבור שאינן שלו. ונפקא מבשדך ולא בשדה חברך
38 דלא הווי שכחה. ורננו. מעוטא דשדה חברו
39 נפקא להו מדעתה ליה למכתב כי תקצור קצריך
40 בשדה ושכחת ובתיב בשדה. צפו עמרין לתוך
41 שדהו. שהיו מטלים על גבי אבן או עמוד או זו
42 על זה. פרט לשצפו. וקא סלקא דעתך צפו ממש
43 על גבי אבן או על גבי עמוד. ולשצפוד לתוך
44 שדה חברו. צפו על גבי אבן הוא דמעיש אכל
45 מנזדים לא מעש. והא בשדך בתיב. אלא הא
46 דקאמר צפו לאו דוקא צפו על שום דבר קאמר.
47 דאפי' מנזדים על גבי קרקע נמי קאמר אינו
48 שכחה. והאי דקאמר צפו דלא משכחת עמרין
49 לתוך שדה חברו אלא בצפוי שהריח מצפתן
50 על הארץ ומביאתן לשם: שהחוקי בו להוליכו
51 לעיר. ס"ד השתא דאורחא דמלתא נקט ולא
52 דוקא: וזה ביה. ותו לא הוי שכחה. דבעינן
53 שכחה מעקר דקאמר בב"מ בפרק קמא (דף י"א):
54 מפני שהוא בצה. שהוא פטור על שהחוקי בו
55 כאלו היה ערבו עץ מעל התקרקע ומנח ביה
56 הריני כגון עזאי בשוקי סבראי. וזו אחד היה
57 דעתו צלוה. אמר הריני כאן בפומבדיתא מוכן
58 להשיב דבר לשווא בעמק ובחריפות כגון עזאי
59 שהיה הריח ודורש בשוקי סבראי: שני חללים זה
60 על זה. והאחד משוך להלן מהחברו מעש. ואם
61 תמרוז מזה יקרב לעיר אחת ולא תמרוז
62 מחברו יקרב לעיר אחרת ולא מזה מודר בו.
63 וזה דמביעאי ליה נמי או דלמא מין במינו לא
64 הוי טמונו. מין במינו לא הוי עץ ומשניהם מודר
65 אלא שהוא בכלל אלה

ניתוח

למדירת עגלה. ור' אליעזר בן יעקב היא? אמר ליה אביו: לא, דלמא להוסיף על העיר ועל העזרות, ואלה העזרות, בדתנן: אין מוסיפין על העיר ועל
העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד. תניא פוותיה דרב יוסף מצאן אבית פני והמרה עליהן, כגון שיצאו למדידת עגלה או להוסיף
על העיר ועל העזרות, וכול תהא המראתו המראת? תלמוד לומר: "וקמת ועלית", מלמד שהמקום גורם: נמצא טמונו בגל או תלוי
באילן: לימא, מתניתין ר' יהודה היא ולא רננו. דתניא "ושכחת עמר בשדה" פרט לטמונו, דבר ר' יהודה. והכמים אומרים: "בשדה"
לרבות את הטמונו. אמר רב: אפילו תימא, רננו. הא מענייניה דקרא, התם מענייניה דקרא. דכתיב "פי ימצא חלל" היכא דמשפתת,
"באדמה" פרט לטמונו. והתם מענייניה דקרא, דכתיב: "פי תקצר קצריך בשדה ושכחת עמר" שכחה דומיא דקציה, מה קציר בגלוי אף
שכחה בגלוי, כתב רחמנא "בשדה" לרבות את הטמונו. לר' יהודה נמי, תיפוק ליה משכחה דומיא דקציה, אין הכי נמי, ואלא "בשדה",
למה ליי' מיבעי ליה לרבות שכחת קמה. ורננו, שכחת קמה מנא להו? נפקא להו מ"פי תקצר קצריך בשדה". ור' יהודה מיבעי ליה
ל ר' אבהו ר' אלעזר, דאמר ר' אבהו אמר ר' אלעזר: פרט לשצפו עמרין לתוך שדה חברו. ורננו, מ"בשדה" "בשדה". ור' יהודה
"בשדה" "בשדה" לא משמע ליה בעי ר' ירמיה: צפו עמרין לתוך שדה, מהו? אורי שדה בשדה דמי, או לאו בשדה דמי? אמר ליה
רב בתנא לרב פפי, ואמרי לה רב בתנא לרב זבד: תפשוט ליה מדרבי אבהו אמר ר' אלעזר, דאמר: פרט לשצפו עמרין לתוך שדה
חברו. חברו אין לתוך שדהו לא ולשצפוד לתוך שדה חברו, צפו אין, מונחין לא? והא בעינן "בשדה" ולכא? אלא לתוך שדה
חברו ואפילו מונחין, והאי דקאמר צפו, דלא משפתת לה אלא בצפוי. תא שמע: עומר שהחוקי בו להוליכו לעיר, והניחו על גבי חברו
ושכחו, התחתון שכחה, והעליון אינו שכחה. ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון: שניהם אינן שכחה, התחתון מפני שהוא
טמונו, והעליון מפני שהוא צף. עד כאן לא פליגי אלא בתחתון, אבל בעליון דברי הכל לא הווי שכחה. שאני התם, כיון דאחזיק ביה,
זכה ביה. אי הכי, מאי איריא על גבי חברו? אפילו בשדה נמי! אין הכי נמי, והאי דקתני "על גבי חברו", משום תחתון, והא "מפני
שהוא צף" קאמר! אימא: "מפני שהוא צף". אמר אביו: הריני כגון עזאי בשוקי סבראי. אמר ליה ההוא מדרבנן לאביו: שני חללים
זה על גבי זה, מהיכן הוא מודר? מין במינו הוי טמונו, ומין במינו לא הוי צף, ומעליון מודר. או דלמא מין במינו הוי צף, ומין במינו
לא הוי טמונו, ומתחתון מודר. או דלמא מין במינו הוי טמונו, ומין במינו הוי צף, ולא מתחתון מודר ולא מעליון מודר? אמר ליה,
ניתוח:

1 ור' יהושפט דרשי ר' יהודה למנא להביא עור שנים: בעליל לעיר. במגלה. ופשוט
2 שאין עיר קרובה כוונתו. דלא קתני מלך וכוונן גדול דלא כר' אליעזר בן יעקב: אי כרבי
3 יהודה. חמשה, אי כרבי שמעון שלשה, ולא בעי בלה סנהדרין: מצאן וכן מפרא. לביד
4 הגדול. שאינו נעשה ממרא אלא בב"ד של שבעים ואחד כדלפי בפרק קמא דסנהדרין:
5 **אבי פאני.** כל שהוא בתוך הקף החיצון של
6 ירושלים קרי בי פאני. ולי נראה שהוא לשון
7 הברישה כמו שקורין ציגילא של עיר, כמו חמור
8 ובית פאני (נ"מ דף ט.) בשטרידורא בית ראש של
9 אפסר קורין כן: והמרה עליה. כלומר על מה
10 ששאל מהם שם ואמרו לו החלכה הלך לעירו
11 והורה לעשות כדרך שהיה מורה בתחלה, דהוה
12 ליה ממרא על פיכה: המקום. המקור למשפט,
13 והוא לשפת הגדות: דנפיק מפיוו כפה. לבי
14 פאני, דאיצטרך לאשמועינן דפטור משום
15 טעמא דרזין לבי: דלמא הנה דאיכא גווי
16 בותיה סבריא להו. ומחזיק מיתי לן יויבא
17 דאיצטרך קרא למיפטריה: שררה. זה סנהדרין
18 שישבת בטבורה של א"י: אן הסהר. שעשוין
19 כחצי לבנה עגלה בשורת ושיבתו כדי שהיו בלן
20 וזן אן את זה: הנוון. כשיעור מזג. שני חלקים
21 מים ואחד יין. ואף כאן צריך שישתדל שלישי על
22 עיר. על ירושלים: תניא כרב יוסף. דאמר רבי
23 אליעזר בן יעקב בלחו סנהדרין בעי: מתני'. דלפי
24 פרט לטמונו רבי יהודה היא: בשדה. ושכחת עמר
25 בשדה, לכי יהודה משמע בשדה על פני
26 השדה, ולרבנן משמע בתוך השדה: התם
27 מעניינה דקרא. וריכין למידרשה, והא
28 מעניינה דקרא תדרש ליה. גבי חלל בתיב בו
29 ימצא חלל, כל היכא דמשפתת ואפי' טמונו
30 הלך על כרך כי אהא באדמה למעש' טמונו
31 כא תדרוש ביה על פני האדמה. דאי לרבינו
32 לא איצטרך: אה שכחה בגלוי. והנה ממשע טמונו
33 ממשמעוּתא אי לאו דהדר רבייה.

1 ור' אליעזר בן יעקב היא? אמר ליה אביו: לא, דלמא להוסיף על העיר ועל העזרות, ואלה העזרות, בדתנן: אין מוסיפין על העיר ועל
העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד. תניא פוותיה דרב יוסף מצאן אבית פני והמרה עליהן, כגון שיצאו למדידת עגלה או להוסיף
על העיר ועל העזרות, וכול תהא המראתו המראת? תלמוד לומר: "וקמת ועלית", מלמד שהמקום גורם: נמצא טמונו בגל או תלוי
באילן: לימא, מתניתין ר' יהודה היא ולא רננו. דתניא "ושכחת עמר בשדה" פרט לטמונו, דבר ר' יהודה. והכמים אומרים: "בשדה"
לרבות את הטמונו. אמר רב: אפילו תימא, רננו. הא מענייניה דקרא, התם מענייניה דקרא. דכתיב "פי ימצא חלל" היכא דמשפתת,
"באדמה" פרט לטמונו. והתם מענייניה דקרא, דכתיב: "פי תקצר קצריך בשדה ושכחת עמר" שכחה דומיא דקציה, מה קציר בגלוי אף
שכחה בגלוי, כתב רחמנא "בשדה" לרבות את הטמונו. לר' יהודה נמי, תיפוק ליה משכחה דומיא דקציה, אין הכי נמי, ואלא "בשדה",
למה ליי' מיבעי ליה לרבות שכחת קמה. ורננו, שכחת קמה מנא להו? נפקא להו מ"פי תקצר קצריך בשדה". ור' יהודה מיבעי ליה
ל ר' אבהו ר' אלעזר, דאמר ר' אבהו אמר ר' אלעזר: פרט לשצפו עמרין לתוך שדה חברו. ורננו, מ"בשדה" "בשדה". ור' יהודה
"בשדה" "בשדה" לא משמע ליה בעי ר' ירמיה: צפו עמרין לתוך שדה, מהו? אורי שדה בשדה דמי, או לאו בשדה דמי? אמר ליה
רב בתנא לרב פפי, ואמרי לה רב בתנא לרב זבד: תפשוט ליה מדרבי אבהו אמר ר' אלעזר, דאמר: פרט לשצפו עמרין לתוך שדה
חברו. חברו אין לתוך שדהו לא ולשצפוד לתוך שדה חברו, צפו אין, מונחין לא? והא בעינן "בשדה" ולכא? אלא לתוך שדה
חברו ואפילו מונחין, והאי דקאמר צפו, דלא משפתת לה אלא בצפוי. תא שמע: עומר שהחוקי בו להוליכו לעיר, והניחו על גבי חברו
ושכחו, התחתון שכחה, והעליון אינו שכחה. ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון: שניהם אינן שכחה, התחתון מפני שהוא
טמונו, והעליון מפני שהוא צף. עד כאן לא פליגי אלא בתחתון, אבל בעליון דברי הכל לא הווי שכחה. שאני התם, כיון דאחזיק ביה,
זכה ביה. אי הכי, מאי איריא על גבי חברו? אפילו בשדה נמי! אין הכי נמי, והאי דקתני "על גבי חברו", משום תחתון, והא "מפני
שהוא צף" קאמר! אימא: "מפני שהוא צף". אמר אביו: הריני כגון עזאי בשוקי סבראי. אמר ליה ההוא מדרבנן לאביו: שני חללים
זה על גבי זה, מהיכן הוא מודר? מין במינו הוי טמונו, ומין במינו לא הוי צף, ומעליון מודר. או דלמא מין במינו הוי צף, ומין במינו
לא הוי טמונו, ומתחתון מודר. או דלמא מין במינו הוי טמונו, ומין במינו הוי צף, ולא מתחתון מודר ולא מעליון מודר? אמר ליה,
ניתוח:

1 הניתוח. לחדא מנייהו דפלוגתא היא בטמון, אכל צף לא פשט לה מנה דהא אנוקמא
2 טעמא דעליון משום דאחוקי ביה הוא וצף לא ידעינן מאי הוי עגלה: סבריה. רבנן דבי
3 מדרשא דביעו דלמיפשט מנה דפלוגתא בטמון דמין במינו הוא. דהוי תנאי אפלו תנא קמא
4 דאמר תחתון שכחה בר' יהודה סבירא ליה דאמר בשדה פרט לטמון, וטעמא משום דמין
5 במינו לא הוי טמון: חלל לא מקרי אלא בכלי

6 ברזל בעין חרב: ככלן. ואפלו מפרפר צף וטמון
7 ותלוי: ויטל באשפה. דלא הוי צף ולא טמון ולא
8 תלוי ואפלו הכי אין עורפין דחלל קבעי, אלקא
9 קרא דכתיב בעית: חלל יתרא כתיב: הקרובים
10 אל החלל ועוד חללים טובא למדרש חלל דוקא
11 ולא הנק: פרט למצוי. תדיר, כגון ספר או עיר
12 שרבה עבדיי בוכבים: קמ"ל כרתנא כו'. והכי
13 קאמרי, נמצא סמוך לעיר שאין בה ביד, אין
14 מודדין אל אלא לעיר שיש בה ביד מודדין, איו
15 היא עיר שיש בה ביד מודדין לו, ואי לא הדר
16 תנאי היה אמנאין אין מודדין בכל: ת"ל ולקחו
17 וקני העיר סבל מקום. דהאי העיר קרא יתרא
18 הוא. דמצו למכתב והיתה העיר הקרובה אל
19 החלל ולקחו וקניה עגלת בקר: פתני. כגון.
20 מצמצם, שאין זו קרובה לו מזו אפלו במלא חוט:
21 ואין ירושלים כו'. מפרש טעמא בגמ': מוליבין
22 הראש אצל הגוף. בגמ' מפרש למאי הלכתא
23 מוליבין: גמ'. אפשר לצמצם. אפשר לכוון
24 המדה ואמת מדוד שאין זו קרובה לו מזו בכל
25 והיו להו שתינו קרובות: וקסבר. נמי קרובה
26 דכתיב בקרא אפלו קרובות במשמע כמו בהמה

תניתוח: עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו
על גבי חבירו ושכחו, התחתון שכחה והעליון אינו
שכחה. ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון:
שניהן אינן שכחה, התחתון מפני שהוא טמון, והעליון
מפני שהוא צף. סבריה, דהני תנאי בר' יהודה סבירא
להו, דאמר: "בשדה" פרט לטמון, מאי לאו, בהא קא
מיפלגי? דמר סבר מין במינו הוי טמון ומר סבר לא
הוי טמון. לא, אי בר' יהודה סבירא להו, דכולי עלמא
מין במינו הוי טמון. והכא בפלוגתא דרבי יהודה
ורבנן קמיפלגי, דרבנן פרבנן, ור' שמעון בן יהודה פר'
יהודה. אי הכי, מאי איריא על גבי חבירו? אפילו
בעפר ובצורר נמי! אין הכי נמי, ולהודיעו כחו דרבי
יהודה דאמר: אפילו מין במינו הוי טמון. תנו רבנן:
"חלל" ולא חנוק, "חלל" ולא מפרפר, "בארמה" ולא
טמון בגל, "נפל" ולא תלוי באילן, "בשדה" ולא צף
על פני המים. ר' אלעזר אומר: כבולין, אם היה חלל,
עורפין. תנאי: אמר רבי יוסי בר יהודה, אמרו לו
לר' אלעזר: אי אתה מודה שאם היה חנוק ומפול

27 רבה (ויק' ז', דאס"ד אי אפשר לצמצם אין כאן קרובה אלא אחת ואין הוא ידעין הי
28 מנייהו, והנה ליה למימר יביאו עגלה בשתפות ויתנו אם שלנו קרובה חלקכם זהא קניו לנו
29 ואם עירכם קרובה חלקנו זהא קניו לכם: אילימא לענין מדידה. קאמר יביאו הראש אצל
30 הגוף, דמקום שנמצא הגוף שם צריך למדוד ויביאו הראש לכאן, והא מדקתני כו': קנה
31 מקומו. לקברו שם, דזה אחד מיי תנאים שהתנה
32 יהושע בפרק מרבה (וי"ד פ"ה ט"ז). עקר חיותא כו'.
33 הלכך עקר חלל מיקרי ומודדין מניה בדכתיב אל
34 הקרים אשר סביבות החלל: אהה גזי. אהה
35 מראשי יצרת ראשי תחלה. דגזי לישנא דרישא
36 כמו גזי נורר שער ראשי, תלשי וגלי ראשי:
37 אפלו תיקא אבא שאול בר' עקיבא סבירא ליה
38 מ"ש דרבי אליעזר בן עקיב. דאמר מן הצואר
39 הוא קרוי חלל: דכתיב אל צוארי חללי רשעים.
40 והלכך ממנו מודדין בדכתיב אל החלל: פתני.
41 נפסרו זקני ירושלים כו'. שאין עליהם אלא
42 למדוד, בדכתיב ויצאו זקניו ושפטרו מידה
43 ואע"פ שאינו איתן גשר. דלא כתיב ביה עבובא
44 ולא נאמר אלא למצהו: קיפויין. כמין סכין גדולה
45 מאתריה. ממול ערפה: מקומה אסור. לעולם:
46 ויתר לרסוק שם פשתן. דוקא נקט עבודה
47 שאינה בגופה של חרקע דמפרש בגמרא: לא
48 בא לדינו ופטרנוהו. בגמרא מפרש בלא מונות,
49 והינו ידינו לא שפכנו, לא נהרג על ידינו
50 שפטרנוהו בלא מונות והצריך ללסטם את
51 הבריות ועל ידין קר נהרג: לא ראינוהו והתנוהו.
52 יחיד בלא חבריה. והינו ועינינו לא ראו
והכתובים

19 באשפה שאין עורפין? אלקא "חלל" ולא חנוק. הכא נמי "בארמה" ולא טמון בגל, "נפל" ולא תלוי באילן, "בשדה" ולא צף
20 על גבי מים. ורבי אלעזר, "חלל" ויתרא כתיב: נמצא סמוך לפסר או לעיר שרובה גוים כו': דכתיב: "פי ימצא" פרט למצוי: או
21 לעיר שאין בה בית דין: דבעינא "וקני העיר וליפא: אין מודדין אלא לעיר כו': פשיטא? פיון דתנא לעיר שאין בה בית דין, אנה
22 ידענא דאין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין! הא קא משמע לן, דרתניא: מנין שאם נמצא סמוך לעיר שאין בה בית דין,
23 שמיניחין אותה ומודדין לעיר שיש בה בית דין? תלמוד לומר: "ולקחו וקני העיר שהוא" מפל מקום: מתני' נמצא מכונן בין
24 שתי צירות, שתיהן מביאות שתי עגלות, דברי ר' אלעזר. ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה. נמצא ראשו במקום אחד וגופו
25 במקום אחר, מוליבין הראש אצל הגוף, דברי ר' אלעזר. ר' עקיבא אומר: הגוף אצל הראש. מאן הוי מודדין? ר' אלעזר אומר:
26 מטיבורו, ר' עקיבא אומר: מחוטמו, ר' אלעזר בן יעקב אומר: ממקום שנעשה חלל, מצוארו: גמ' מאי טעמא דרבי אלעזר? קסבר
27 אפשר לצמצם, ו"קרובה" ואפילו קרובות: ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה: דאמר קרא: "לרשתה" וקסבר ירושלים לא נתחלקה
28 לישבטים נמצא ראשו במקום במאי קמפלגי? אילימא לענין מדידה קמיפלגי, הא מדקתני סיפא "מאן הוי מודדין", מפלל דרישא
29 לא במדידה עסקינן! אמר ר' יצחק: ב"מת מצוה קנה מקומו" קמיפלגי, והכי קאמר: לקברו קנה מקומו, והכא דנמצא ראשו
30 במקום אחד וגופו במקום אחר מוליבין הראש אצל הגוף, דברי ר' אלעזר. ר' עקיבא אומר: הגוף אצל הראש. במאי קמפלגי? מר
31 סבר: גופיה בדוכתיה נפיל, רישא דנאדי נפיל. ומר סבר רישא היכא דנפיל נפיל, גופא הוא דרתיס אזיל: מאן הוי מודדין? במאי
32 קמיפלגי? מר סבר עיקר חיותא באפיה, ומר סבר עיקר חיותא במטיבוריה לימא פי הני תנאי מתיבן תולד נוצר מראשו, וכן הוא
33 אומר: "ממען אמי אתה גזי" ואומר "גזי נורר והשליכי" וגו'. אבא שאול אומר: מטיבורו, ומשלח שרישו אילך ואילך. אפילו תיקא
34 אבא שאול, עד כאן לא קאמר אבא שאול אלא לענין יצירה, דכי מיתצר ולר, ממציעתיה מיתצר. אבל לענין חיותא, דכולי עלמא
35 באפיה הוא, דכתיב: "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" וגו': ר' אלעזר בן יעקב אומר: ממקום שנעשה חלל מצוארו: מאי טעמא
36 דרבי אלעזר בן יעקב? בדכתיב: "לתת אותה אל צוארי חללי רשעים": מתני' נפטרנו וקני ירושלים ותלכו להן. וקני אותה העיר
37 מביאין עגלת בקר אשר לא משכה בעול, ואין המום פוסל בה, ומודדין אותה לנחל איתן. "איתן" במשמעו, קשה. אף על פי
38 שאינו איתן, גשר. ועורפין אותה בקופיין מאחוריה. ומקומה, אסור מלרוע ומלעבוד. ומותר לרסוק שם פשתן ולנקר שם אבנים.
39 וקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים במקום עריפה של עגלה, ואומרים "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו" וכי
40 על דעתינו עגלתה שזקני בית דין שופכי דמים הן? אלא שלא בא על ידינו ופטרנוהו בלא מוון, ולא ראינוהו והתנוהו בלא לוויה.
והכתובים

58 שנינו במשנה, או לעיר שאין בה בית דין. מבארת הגמרא, שהטעם
 59 שאין מודדין לעיר שאין בה בית דין, הוא משום דבעינא – שיש
 60 צורך שיתקיים מה שנאמר בפרשה זקני העיר, וליבא.
 61 שנינו בסוף המשנה, אין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין בו.
 62 מקשה הגמרא, פשיטא, כיון דתנא כבר שאין מודדין לעיר שאין
 63 בה בית דין, אנה דענא דאין מודדין אלא לעיר שיש בה בית
 64 דין, מתרצת הגמרא, אילו לא שנינו אלא שעיר שאין בה בית דין אין
 65 מודדין לה, היינו אומרים, שאם העיר הקרובה אל החלל אין בה בית
 66 דין, אין מביאים עגלה ערופה כלל, ובתוספת זו שבמשנה הא קא
 67 משמע לך, כדתיבא – את הדין השנוי בבבביתא, מנין שאם נמצא
 68 החלל סמוך לעיר שאין בה בית דין, שפניחין אותה ומודדין
 69 לעיר שיש בה בית דין, תלמוד לומר זקני העיר היא
 70 ומלת עיר יתירה היא, שהיה יכול לומר ולקחו זקניה, ומן היתור אנו
 71 למדים שגם כשהעיר הקרובה אין בה בית דין, מכל מקום מביאה
 72 העיר הקרובה ביותר שיש בה בית דין.
 73 משנה. נמצא ההרוג מכוון בין שתי עירות בדיוק באותה מידת
 74 קרובה, שתייהן מביאות שתי עגלות, דברי רבי אליעזר. ואין
 75 רישלום מביאה עגלה ערופה גם כשהיא העיר הקרובה אל החלל.
 76 נמצא ראשו של ההרוג במקום אחד לחוד, וגופו במקום אחר,
 77 מוליכין הראש אצל הגוף, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר,
 78 מוליכין הגוף אצל הראש.
 79 מאן – מאיזה מקום בגוף היו מודדין, רבי אליעזר אומר, מודדין
 80 מטיבורו. רבי עקיבא אומר, מודדין מחוטמו. רבי אליעזר בן
 81 יעקב אומר, מודדין במקום שנעשה בו חלל, דהיינו מצוארו.
 82 גמרא. אומרת הגמרא, מאי מעמא דרבי אליעזר במה שאמר שאם
 83 נמצא מכוון בין שתי עירות, שתייהן מביאות, קסבר, אפשר לצמצם
 84 – יש אפשרות לצמצם ולדייק, שמה שנמצאו שתי העירות מכוונות
 85 במדה, אכן מדידה נכונה היא וקרובות הן במידה שוה, ואין אחת
 86 קרובה מחברתה אפילו במשהו, שאם נאמר שאי אפשר לצמצם,
 87 והמידה שלנו אינה מדויקת, הרי זה ספק מי מהן הקרובה, ועל
 88 שתייהן להביא עגלה אחת בשותפות, ולהתנות, שאם היא אינה העיר
 89 הקרובה, הרי היא מקנה את חלקה בעגלה לעיר האחרת. ועוד סבר
 90 רבי אליעזר, שאף אמרה תורה 'קרובה' בלשון יחיד, אין פסידא
 91 שתהיה רק אחת שמביאה, אלא לאו דווקא הוא, וקרובה' ואפילו
 92 קרובות.
 93 שנינו במשנה, ואין רישלום מביאה עגלה ערופה. מבארת הגמרא
 94 את הטעם, דאמר קרא 'באדמה אשר ה' אלקיך נתן לך לרשתה'
 95 שמשמעו, שהוא מקום שעלה ונחלק בגורל, וקסבר התנא של
 96 המשנה רישלום לא נתחלקה לשבטים לפי הגורל, אלא היא נחלת
 97 הכלל.
 98 שנינו במשנה, נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר, מוליכין
 99 הראש אצל הגוף דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר הגוף אצל
 100 הראש בו'. שואלת הגמרא, רבי אליעזר ורבי עקיבא פמאי קמפלגי
 101 – לענין מה נחלקו, אילימא לענין מדידה של העיר הקרובה
 102 קמיפלגי, ומוליכין הראש אצל הגוף, היינו שמודדין מהגוף, הא
 103 מדקתני סיפא בהמשך המשנה שנחלקו תנאים מאן היו מודדין
 104 האם מטיבורו או מחוטמו או מצוארו, מכלל דרישא שעוסקת
 105 כשהראש והגוף היו בשני מקומות לא במדידה עסקינן, שהרי לענין
 106 מדידה ברור לנו לפי כל שיטה מהיכן מודדים.
 107 אמר רבי יצחק, רבי אליעזר ורבי עקיבא שבמשנה, אינם עוסקים
 108 במדידה עגלה ערופה, אלא במת מצוה קנה מקומו – בדן זה שמת
 109 מצוה שנמצא בשדה שקנה את מקומו לקבורו שם קמיפלגי, והבי
 110 קאמר התנא של המשנה, הרוג זה שנמצא, לענין לקבורו, קנה
 111 מקומו שנמצא בו וקבורים אותו שם, והיבא נמצא ראשו במקום
 112 אחד וגופו במקום אחר, מוליכין הראש אצל הגוף וקבורים אותו
 113 במקום שנמצא הגוף, דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר,
 114 מוליכין הגוף אצל הראש וקבורים אותו במקום שנמצא הראש.

1 הניתוח – יש לפשוט חלק מספק זה מן הברייתא שהוזכרה לעיל
 2 בסוגיא, ששנינו בה, עומר שחזיקו בו להוליכו לעיר והניחו על
 3 גבי עומר הביר ושכחו, התחתון שכחה והעליון אינו שכחה. רבי
 4 שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון, שניהן אינן שכחה,
 5 התחתון מפני שהוא טמון, והעליון מפני שהוא צה. ומבארת
 6 הגמרא את הראיה מן הברייתא, סבריה – סברו בני בית המדרש,
 7 דהני תנאי שבברייתא שנחלקו בדין העומר התחתון, ואף מי
 8 שמחייב בו בשכחה פרי יהודה סבירא להו, דאמר, בשדה פרט
 9 למטון שאין נוהג בו דין שכחה, ולמרות כך מחייב תנא קמא את
 10 העומר התחתון בדין שכחה. מאי לאו קהא קא מיפלגי תנא קמא
 11 ורבי שמעון בן יהודה, דמר – רבי שמעון בן יהודה שפטר סבר,
 12 שגם כשההטמנה היא באופן של מין פמינו כמו בענייננו שהעומר
 13 התחתון נטמן תחת העומר העליון שהוא מינו, הוי בכך מטון ואינו
 14 נוהג בו דין שכחה. ומר – תנא קמא שמחייב סבר, שכשההטמנה
 15 היא באופן של מין פמינו, אין העליון חשוב כהפסק, ולכך לא הוי
 16 מטון ונוהג בו דין שכחה. נמצא אם כך, שהשאלה ששאלו את אביי,
 17 האם סברת מין פמינו נכונה היא לענין שלא יקרא טמון או לא.
 18 נחלקו בכך תנא קמא ורבי שמעון בן יהודה.
 19 דוחה הגמרא, לא, אין לפשוט מברייתא זו, ולא בכך נחלקו תנא קמא
 20 ורבי שמעון, אלא אי פרי יהודה היה סבירא להו שפטר בעומר
 21 דכילי עלמא היו אומרים שגם כשההטמנה היא באופן של מין
 22 פמינו הוי מטון ולא היה חל עולין דין שכחה. והכא בבבביתא זו,
 23 הכמים רבי שמעון בן יהודה בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן
 24 קמיפלגי, דרבנן שאמרו שיש לתחתון דין שכחה טוברים פרבנן
 25 שמחייבים את העומר הטמון. ורבי שמעון בן יהודה שאמר שאין
 26 לתחתון דין שכחה סבר פרי יהודה שפטר את העומר הטמון.
 27 מקשה הגמרא, אי הכי שרבנן שבברייתא מחייבים בדין שכחה בכל
 28 עומר טמון, מאי איריא שנקטה הברייתא את המחלוקת באופן
 29 שהניח את העומר על גבי עומר הביר שבכך יש מקום לומר שאין
 30 לתחתון דין טמון משום שההטמנה היא במינו, הרי לדברך אפילו
 31 אם טמנו ממש עפר וצברור נמי מחייבים רבנן. מתרצת הגמרא,
 32 אין הכי נמי יכלה הברייתא לנקוט את המחלוקת גם כשטמנו בעפר
 33 או בצורה, ולחודיעך כחו דרבי יהודה דאמר אפילו מין פמינו הוי
 34 מטון ואין נוהג בו דין שכחה, נקטה הברייתא את המחלוקת כשטמון
 35 תחת עומר חברו.
 36 הנו רבנן, נאמר בפסוק שנמצא חלל' שמשמעו הרוג בכלי ברזל,
 37 ולא כשנמצא הנוק, וכמו כן חלל' משמעו שכבר הרוג ולא
 38 כשנמצא מפרפר. נאמר בארמיה' ולא כשנמצא מטון בגל. נאמר
 39 נופל' ולא כשנמצא תלוי באילן, נאמר בשדה' ולא כשנמצא צף
 40 על פני המים. רבי אליעזר אומר, קבולין – בכל מצב שנמצא, בין
 41 אם הוא מפרפר או טמון או תלוי או צף, אם היה חלל – הרוג במכת
 42 חרב עורפיין.
 43 תנאי, אמר רבי יוסי פרי יהודה, אמרו לו חכמים לרבי אליעזר,
 44 אי אתה מודה שאם היה הנוק ומופל באשפה, שאין עורפיין
 45 עליו, שכוין שלא הוכה במכת חרב, אין זה קרוי חלל, אלמא גם
 46 לדברך דורשים חלל' ולא הנוק, הכא נמי תדרוש בארמיה' ולא
 47 מטון בגל, נופל' ולא תלוי באילן, בשדה' ולא צף על גבי מים,
 48 ומדוע בדרשות אלו אתה חלוק עלינו. אומרת הגמרא, ורבי אליעזר
 49 שדורש רק את חלל' ולא את יתר הדרשות, טעמו הוא כי חלל'
 50 התיבא בתיב בפרשה זו פעמים רבות, ומן היתור הוא דורש למעט
 51 הנוק, אבל הפסוקים האחרים אינם מיותרים, ומן המשמעות עצמה
 52 לא משמע לו למעט.
 53 שנינו במשנה, נמצא סמוך לפסר או לעיר שרובה עובדי כוכבים
 54 בו, מבארת הגמרא את הטעם שבשני אלו לא היו עורפיין, דבתיב
 55 פי נמצא חלל' משמע שנמצא דבר שאינו רגיל, פרט למצוי –
 56 דלבר שהוא רגיל שימצא, ובעיר הסמוכה לספר וכן ברובה עובדי
 57 כוכבים, מצוי שהיו חללים.

1 והכהנים אומרים, "כפר לעמך ישראל אשר פדית ה'" ואל תתן
 2 דם נקי בקרב עמך ישראל", ואף שהפסוק מסיים 'ונכפר להם הדם',
 3 לא היו צריכין לומר "ונכפר להם הדם", שאין זה בכלל האמירה,
 4 אלא דוח הקודש מבשרתן ואומרת בתורה, אימתי שתעשו ככה
 5 היום מתכפר להם.
 6 גמרא. שנינו במשנה שאין המום פוסל בעגלה. מקשה הגמרא, ויהא
 7 מום פוסל בעגלה מקל וחומר, ומה פרה אדומה שאין השנים
 8 פוסלות בה שהרי אין שיעור לשנותיה, מום פוסל בה שהרי נאמר
 9 בה 'אשר אין בה מום', עגלה ששנים פוסלות בה שהרי אין קרויה
 10 עגלה אלא עד בת שנה, אינו דין שיהא מום פוסל בה. מתרצת
 11 הגמרא, שאני התם לענין מום שחוקה בו עגלה מפרה, דאמר רב
 12 בפרה, 'אשר אין בה מום', ומלת 'בה' באה למעט, דווקא בה מום
 13 פוסל, ואין מום פוסל בעגלה והמיעוט מוציא מסברת הקל וחומר.
 14 מקשה הגמרא, אלא מעתה שבה' משמע מיעוט, לא יהו שאר
 15 עבודות מלבד עלה עליה על פוסלות בה – בפרה, אלא מה אמר
 16 רבי יהודה אמר רב, הניח עליה – על פרה אדומה עורה – אגודה
 17 של שקין פסולה משום מלאכה, וחילוק יש בין פרה לעגלה, שלענין
 18 פרה די בעליית המשא עליה כדי לפסולה, שכן כתוב בה 'אשר לא
 19 עלה עליה', ובעגלה אינה נפסלת במלאכת משא עד שתמשוך את
 20 המשא מעט, שכן כתוב בה 'אשר לא משכה', הרי שלענין זה שוח
 21 פרה לעגלה, שמלאכת משא פוסלת בה, אף שלא נאמר בה אלא
 22 עול, אלא משום שלמדים פרה בקל וחומר מעגלה כדלוקא
 23 בברייתא, ולדברך שאמרת שבה' שבפרה מוציא מקל וחומר
 24 לעגלה, נאמר גם שבה' שבעגלה שנאמר בה 'אשר לא עובד בה',
 25 יוציא מן הקל וחומר לפרה, ונאמר שדווקא 'בה' בעגלה שאר
 26 עבודות פוסלות, אבל בפרה שלא נאמר בה אלא עול, לא תפסולנה
 27 בה שאר עבודות.
 28 מתרצת הגמרא, שאני פרה שמה ששאר עבודות פוסלות בה, אינו
 29 משום שלמדים מקל וחומר, אלא משום דילפינן בגורה שוח 'עול'
 30 'עול' פרה מעגלה, שכשם שעגלה שאר עבודות פוסלות בה, כך
 31 פרה שאר עבודות פוסלות בה, וכיון שמלה זו מופנית לגורה שוח,
 32 הרי הוא כאלו מפרש בה ששאר עבודות פוסלות בה, והמיעוט של
 33 'בה' שבעגלה, בהכרח נדרשנו לדבר אחר. מקשה הגמרא, אם כך,
 34 עגלה נמי מדוע אין המום פוסל בה, תיתי גם היא בגורה שוח 'עול'
 35 'עול' מפרה, ונאמר שכשם שהמום פוסל בפרה, כך יפסול בעגלה.
 36 מתרצת הגמרא, אי אפשר ללמוד מגורה שוח זו לענין מום, כי הא
 37 מיעוט דרמאן בפרה פרה, לומר שאין המום פוסל אלא בה ולא
 38 בעגלה. מקשה הגמרא, אם כך, מדוע לענין שאר עבודות בפרה,
 39 אמרת שלמדים מגורה שוח לפסול שאר עבודות, הרי בעגלה נמי
 40 בתיב פרה, ונאמר שאין ללמוד גורה שוח לענין שאר עבודות, כיון
 41 שמיעטה תורה בעגלה לומר שרק בה שאר עבודות פוסלות ולא
 42 בפרה.
 43 מתרצת הגמרא, והוא – המיעוט 'בה' שממעט שדווקא בעגלה
 44 פוסלות שאר עבודות ולא בדבר אחר לא מפרה ממעט אותם, אלא
 45 מיבגי ליה למעוטי קדשים דלא פסלה בהו עבודה, שלולא
 46 מיעוט זה, סלקא דעתך אמינא ליתי קדשים בקל וחומר מעגלה
 47 שתפסול בהם עבודה, ומה עגלה שקלה היא שאין מום פוסל בה,
 48 עבודה פוסלת בה, קדשים שתמורים הם שמום פוסלת בהן, אינו
 49 דין שעבודה פוסלת בהן, ולכן הוצרך הכתוב לומר בעגלה 'בה',
 50 לומר שרק בעגלה פוסלת עבודה ולא בקדשים, אבל פרה לא
 51 נתמעטה מכאן, ולמדה מגורה שוח מעגלה שאף שאר עבודות
 52 פוסלות בה.
 53 מקשה הגמרא, כיצד אמרת שבה' שבעגלה הוצרך למעט שאין
 54 עבודה פוסלת בקדשים, כדי שלא נלמד אותם בקל וחומר מעגלה,
 55 הרי איבא למיפרך על הקל וחומר, מה לעגלה שלכך פוסלת בה
 56 עבודה, שתמורה היא בכך שכן שנים פוסלות בה, שהרי אינה
 57 קרויה עגלה אלא בת שנה, אבל קדשים שקלים הם בכך שאין

58 השנים פוסלות בהם, אף עבודה לא תפסול בהם, וכיון שאין כאן קל
 59 וחומר, אין צורך למעט אותם מ'בה', ובהכרח בא למעט פרה משאר
 60 עבודות שאינם עול, ומדוע אמר רב שאף שאר עבודות פוסלות
 61 בפרה. מתרצת הגמרא, אמו קדשים מי ליבא דפסלי בהו שנים
 62 – וכי לא מצאנו קדשים שפוסלים בהם שנים, וכיון שיש קדשים
 63 שפוסלים בהם שנים, כגון פסח וחסאת שנאמר בהם 'בן שנתו', כי
 64 איצטריך קנא שנאמר בעגלה 'בה', להניף קדשים דפסלה בהו
 65 שנים שבהם ניתן ללמוד בקל וחומר מעגלה שתפסול בהם עבודה,
 66 הואיל ואין בהם פירכא זו על פסול שנים, ולכך ניתן לומר שבה'
 67 זה ממעט רק קדשים ולא פרה.
 68 מקשה הגמרא, וקדשים, מה דלא פסלה בהו עבודה, וכי מהבא
 69 נפקא מהמיעוט 'בה', הרי מהתם נפקא, ממה שנאמר בפרשת
 70 מומין, "עורת או שבור או חרוץ או יבלת או רב או זלפת לא
 71 תקריבו אלה לה", ומהמלה 'אלה' מדוייק, שרק אלה שהם מומין
 72 אי אתה מקריב, אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה,
 73 ואין צריך ללמוד זאת מ'בה', ושוב יקשה, שבהכרח נדרוש מ'בה'
 74 שאין שאר עבודות פוסלות בפרה, וקשה על דברי רב. מתרצת
 75 הגמרא, אף שכבר נאמר 'לא תקריבו אלה', עדיין איצטריך למעט
 76 זאת מ'בה', שאלו נאמר רק 'לא תקריבו אלה', סלקא דעתך
 77 אמינא, שמה שאין עבודה פוסלת בקדשים, הני מילי היבא דעבד
 78 בהן עבודת היתר, אבל עבד בהן עבודת איסור כגון שעבד בהם
 79 בשבת, או שחרש בכלאים של שחר וחומר, אימא ליתסרו להקריבה,
 80 לכך צריבא למעט זאת גם מ'בה'.
 81 מקשה הגמרא, והא נמי כשעבד בהם עבודת איסור, הרי מהבא
 82 נפקא, שנאמר בפרשת מומין פסוק נוסף, "ומיד בן נכר לא תקריבו
 83 את לחם אלהיכם מכל אלה", וגם כאן מדוייק מהמלה 'אלה', שרק
 84 אלה שהם מומין אי אתה מקריב, אבל אתה מקריב קדשים
 85 שנעבדה בהן עבודה, וכיון שנאמרו שני פסוקים, ודאי יש לדרוש
 86 את השני לעבודת איסור, ושוב אין צורך ללמוד זאת מ'בה'
 87 שבעגלה, ובהכרח נדרוש מ'בה' שאין שאר עבודות פוסלות בפרה,
 88 ושוב יקשה על דברי רב. מתרצת הגמרא, אף שנאמרו שני פסוקים
 89 בפרשת מומין, עדיין איצטריך למעט זאת מ'בה', שאלו לא נאמרו
 90 אלא פסוקים אלו, סלקא דעתך אמינא, שמה שאין עבודה פוסלת
 91 בקדשים, בין עבודת היתר ובין עבודת איסור, הני מילי, היבא דעבד
 92 בהן קשתן חוליו, אבל אם עבד בהן קשתן קדשים, אימא ליתסרו
 93 בכך מהקריבה, לכך צריבא למעט זאת גם מ'בה' שבעגלה, ולענין זה
 94 נדרש 'בה', ולא למעט פרה, וכדברי רב שלמדים מעגלה לפסול גם
 95 שאר עבודות בפרה.
 96 גופא, אמר רב יהודה אמר רב, הניח עליה – על פרה אדומה
 97 עורה – אגודה של שקין, פסולה משום מלאכה, וחילוק יש בין פרה
 98 לעגלה, שלענין פרה די בעליית המשא עליה כדי לפסולה, שכן
 99 כתוב בה 'אשר לא עלה עליה', ובעגלה אינה נפסלת במלאכת משא
 100 עד שתמשוך את המשא מעט, שכן כתוב בה 'אשר לא משכה'.
 101 מקשה הגמרא מברייתא, עדיין רב שחילק בין פרה לעגלה,
 102 מיתבי, נאמר בפרה 'אשר לא עלה עליה עול', אין לי שפוסל בה
 103 אלא עול, שאר עבודות מנין שפוסלות בפרה, אמרת, קל וחומר
 104 הוא, ומה עגלה שקלה היא בכך שאין מום פוסל בה, שאר
 105 עבודות פוסלות בה שכן כתוב בה 'אשר לא עובד בה', פרה
 106 שתמורה היא בכך שמום פוסל בה שכן כתוב בה 'אשר אין בה
 107 מום', אינו דין ששאר עבודות פוסל בהן, ואם נפשך לומר שאין
 108 זה קל וחומר, יש ללמוד זאת מגורה שוח, נאמר כאן בפרה 'אשר
 109 לא עלה עליה עול', ונאמר להלן בעגלה 'אשר לא משכה בעול'
 110 מה להלן בעגלה שאר עבודות פוסלות בה, אף כאן בפרה שאר
 111 עבודות פוסלות בה.
 112 ומבאר הגמרא תחילה את דברי הברייתא, ואחר כך תקשה ממנה
 113 את הקושיא. שואלת הגמרא, מאי אם נפשך לומר שאמרה
 114 הברייתא. שפירושו שאם תאמר שאין ללמוד זאת מקל וחומר, מדוע

1 ממעטא דאתאי מגי' מי ליבא דפסלי בהו שני' וקרי פסח וחסאת דכתיב בהו בני
 2 שנתו וכי איצטרך בה למעטינהו מפסול עבודה להכי איצטרך, דאי לא מעטינהו הו
 3 גמרי בקל וחמר מעגלה: שבעבדה בהו עבודה. גרסי: עבודת אסור. כגון בשבת או כלאים
 4 בשור וחמור: עבודת אסור נמי פהאי קרא נפקא. דכיון דתרי קראי כתיבי, על כרחיך
 5 חד מנייהו לעבודת אסור: על גבי פרה תניא:
 6 שאר עבודות פסולות בה. דכתיב אשר לא עבד
 7 בה: ואם נפשך לומר. ואם יש לך להקשיב על
 8 ק"ו זה, צא ולמד בגי' נאמר כאן על כו: מאי
 9 אם נפשך לומר. מאי וזה לך למיפרך דשבעה
 10 תנא לאורחיהו וליף בגורה שנה: נאמר כאן כו.
 11 והאי על יתרא הוא, דהא בכלל שאר עבודות
 12 הוא: ומסקום שבאת. לאו תנא קתני לה אלא
 13 תיובתיה קא מפרש ואזיל וקרא דקא מויתבי
 14 לרב יהודה דאמר לעיל שאר משאות פוסל
 15 בפרה בעגלה בעלמא, והא כיון דשאר משאי
 16 בפרה לא כתיבי ומעגלה יליף לה בגורה שנה,
 17 וממקום שבאת משם יש לך ללמוד נמי דמה
 18 עגלה עד שתמשוך אף פרה בשאר משאות
 19 דילפינן מעגלה עד שתמשוך: ת"ל אשר לא
 20 עלה עליה על מ"מ. דריש ליה בלא על מדלא
 21 כתיב אשר לא עלה על עליה, וזה הדר כתיב
 22 על לדרשא בדרשאי ואזיל: א"כ כו' שלא
 23 בשעת עבודה, ואפלו הניחו עליה להקל משא
 24 מקדו ולא למשוך: אלא בשעת עבודה. כלומר
 25 שעבודה זו לצורך היא, אבל אקראי בעלמא
 26 שהניח שק עליה ולא להוליכו אלא אקרי
 27 ואותיב לא פסלה: משיבת על. לפסול בעגלה
 28 שאינו עושה פירות. עגלה בת שנתה לא ילדה:
 29 במקום שאין עושה פירות. נחל איתן קשה: שלא
 30 תניחווהו שחברה:

איתן

1 והכהנים אומרים. כדכתיב לעיל ונגשו הכהנים בני לוי ולא פרש על מה הם נגשים: ולא
 2 היו צריכים לומר ונכפר להם היום. כלומר ונכפר דכתיב בקרא לא אגעו ואמרו קאי
 3 שיהא אף זה בכלל אמירה, אלא מלתא באנפי נפשה היא. שרוח הקודש בשר את
 4 ישראל ע"י משה רבינו לכשיעשו בן ונכפר להם היום. גמ'. עגלה. בת שנתה היא ואם
 5 עברה שנתה פסולה, דכל מקום שנאמר בתורה
 6 עגל סתם בן שנה הוא. דיליף מיועגל וכבש בני
 7 שנה: פרה ארסה. אין שער לשנותיה: מום
 8 פוסל אפי' רב דכתיב בפרה אדמה אין ביה מום
 9 (מלקי יט: ג). מה: מעוט: אלא מעתה. דכל היכא
 10 דכתב בה מעטא הוא ולא גמרינן מניה בקל
 11 וחמור: לא יהו שאר עבודות פסולות. בפרה,
 12 דהא על בלבד כתיב בה אלא דגמור לה בק"ו
 13 מעגלה דכתיב (קרי' סו) אשר לא עבד בה כל
 14 עבודות במשמע, ואי בה מעטא לא נגמר מניה:
 15 אלקה אפי' רב יהודה מניה. על פרה עודה
 16 שקין אגדה של שקין פסולה ואע"ג דלאו על
 17 הוא ובעגלה לחודיה מיפסלא כדכתיב בפרה
 18 במלאכת על האמורה בה אשר לא עלה,
 19 בעגלה לחודה ואפלו שלא משנה: ובעגלה עד
 20 שתמשוך. שתטלטל המשא מעט, דבעגלה כתיב
 21 אשר לא משה, ולקמן פריך כיון דשאר
 22 עבודות בפרה לא כתיבי ומעגלה ילפינן אמאי
 23 מיפסל בעגלה לחודה דשאר משאי שאינו על
 24 ממש, מימי שמע מנה דגמור פרה מעגלה בק"ו
 25 בשאר עבודות ואע"ג דכתיב בה מעוטא: שאני
 26 פרה דילפינן על על. וכיון דגורה שנה מפנה
 27 היא הוה ליה כמאן דכתיב בגופה, ומעוטא דבה
 28 דרש ליה לדרשא אחריתא כדלקמן: עגלה נמי
 29 תיתי על על מפרה. למום: למעוטי קדשים דלא
 30 פסלה בהו עבודה. מהקדמה, אבל פרה לא

22 מהכא נפקא מהתם נפקא! "עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה" אלה אי אתה מקריב,
 23 אבל אתה מקריב קדשים שבעבדה בהו עבודה: איצטרך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי היכא דעבד בהו עבודת היתר, אבל
 24 עבודת אסור אימא ליתסרו, צריכא. והא נמי, מהכא נפקא "ומייד בן גבר לא תקריבו את לחם אלהיכם מפל אלה" אלה, אי
 25 אתה מקריב, אבל אתה מקריב קדשים שבעבדה בהו עבודה. איצטרך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי היכא דעבד בהו שנתן
 26 חולין, אבל עבד בהו בשהו קדשים אימא ליתסרו, צריכא. גופא, אמר רב יהודה אמר רב: הניח עליה עודה של שקין פסולה,
 27 ובעגלה עד שתמשוך. מיתבי "על" אין לי אלא עול, שאר עבודות כגון? אמרת: קל וחומר, ומה עגלה שאין מום פוסל בה, שאר
 28 עבודות פוסלות בה. פרה שמום פוסל בה, אינו דין ששאר עבודות פוסליו בה? ואם נפשך לומר: נאמר כאן "על" ונאמר להלן
 29 "על" מה להלן שאר עבודות פוסלות בה, אף כאן שאר עבודות פוסלות? מאי "אם נפשך לומר"? וכי תימא: איכא למיפרך,
 30 מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה, אי נמי קדשים יוכיחו, שמום פוסל בהו ואין עבודה פוסלת בהו, נאמר כאן "על" ונאמר להלן
 31 "על", מה להלן שאר עבודות, אף כאן שאר עבודות. וממקום שבאתה, מה להלן עד שתמשוך, אף כאן עד שתמשוך. תנאי היא,
 32 דאיכא דמיתיי לה מעגלה, איכא דמיתיי לה מגופה דפרה, דתניא: "על", אין לי אלא עול, שאר עבודות כגון? תלמוד לומר:
 33 "אשר לא עלה עליה על" מפל מקום. אם כן, מה תלמוד לומר "על"? עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה.
 34 שאר עבודות, אין פוסלות אלא בשעת עבודה. ואימא "אשר לא עלה עליה" כלל, "על" פרט, כלל ופרט, אין בכלל אלא מה
 35 שפפרט, עול אין, מידי אחריתא לא? "אשר" רבויא הוא. ותנאי נמי גבי עגלה כי האי גוונא: "על", אין לי אלא עול, שאר עבודות
 36 כגון? תלמוד לומר: "אשר לא עבד בה" מפל מקום. אם כן, מה תלמוד לומר "על"? עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא
 37 בשעת עבודה. שאר עבודות, אין פוסלות אלא בשעת עבודה. ואימא "אשר לא עבד בה" כלל, "על" פרט, כלל ופרט, אין בכלל
 38 אלא מה שפפרט: עול אין, מידי אחריתא לא? "אשר" רבויא הוא. אמר ר' אבהו: בעי מיניה מר' יוחנן: משיכת עול בכמה?
 39 אמר לי: במלא עול. איבעיא להו, לארבו? או לרחבו? אמר להו ההוא מרבנן ור' יעקב שמויה: לדידי מפרשא לי מיניה ר' יוחנן
 40 משיכת עול לרחבו טפח. ולימא טפח? הא קא משמע לך, שיעורא דעול טפח הוי. למאי נפקא מינה? למקח וממכר. אמר ר'
 41 יוחנן בן שאול, מפני מה אמרה תורה: הכיב עגלה בנחל? אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שלא עושה פירות, ויעורף במקום
 42 שאין עושה פירות, ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות. מאי פירות? אילימא פריה ורביה, אלא מעתה זקן וסרים, הכי נמי
 43 דלא ערפינן? אלא מצות: ומורדין אותה אל נחל איתן. "איתן" במשמעו, קשה: תנו רבנן: מינו לאיתן שהוא קשה? שנאמר:
 44 "איתן"

1 איתן מושבך ושים פסלע קנף. אלמא איתן הוא סלע; מוסרי ארין. הם הרים, וכל הר של
 2 אבנים הוא: שהוא יסון. ולא שהובא קרקעיתו מחדש מרקע אחריתי: גוי מעולם הוא.
 3 הינו יסון: מחטאת עוף. דכתיב בה מומל ערפו ונקלם ט: בלי עלמא לא פליגי. דהא כתיב
 4 ולא יקרע משמע להקא. מדלא כתיב ואשר לא יקרע דלקו משמע לשעבר: מי כתיב ולא
 5 יעבד. אי הוה כתיב אל נחל איתן ולא יעבד בו
 6 הוה משמע להקא, אבל השתא דכתיב ואשר
 7 לא יעבד משמע לשעבר, דאשר לאו לשון
 8 צנאה הוא: אשר לשעבר משמע, אע"ג דלא
 9 יעבד להקא משמע, הני מלי בלאו אשר, אבל
 10 השתא דכתיב אשר על פרךך מוכח עלה
 11 דלשעבר הוא: רבויה הוא. לא בא אלא רבות
 12 כל עבודות כדלקמן דלא תדרשה בכלל ופרט:
 13 כופין ללויה. כופין את מי שאינו רוצה ללות
 14 את חברו לדרך שילוחו ונקרא שמה לו. ספייה
 15 הקרא, היא שמה עד היום הוה, ומניה לויף דלא
 16 נתבלבלה ולא תרבה, כדאמרין כל מקום

17 שנאמר עד היום הוה לעולם ולעולמי עולמים הוא: שלא דבר בפיו. דלא כתיב אלא
 18 ויראם באצבעו או בעקמיונות שפתים כדלקמן ולירעו. כדאמרין שאין מלאך המות
 19 שולט בהם: שלוחו פרעה. כדכתיב ויצו עליו פרעה אנשים ושלחו אתו: אינו נזוק, אותו
 20 היצא לדרך: עד עבודה של עיר. שהוא יוצא ממנה, והוא בבית החיצון שבתוך שבעים
 21 אמה ושירים לבתי העיר: כי ציניתא דבבל.
 22 מקום הוא ובו דקלים הרבה כמו ציני הר כדבול
 23 (קט"ו דף כט): לא נתישב. והינו לא ישב אדם שם,
 24 לא גזר אדם הראשון ישב שם, והינו דאמר
 25 אינשי איתנהו משני אדם הראשון, שגזר עליו
 26 אדם הראשון ישבו דקלים ולא ישבו אחר:
 27 שהקדחת עליו את המקום. שבשחייה המים
 28 הקעים היתה פרנסתו להביא מים ולמכור:
 29 מקטני אמת. שהיו דואגים שפקקה פרנסתם
 30 בשביל שנתרפאו המים: ודלקא. קטנים ממש הו
 31 ועל שם מקומם נקראו נערים שהיו מן נערך:
 32 הקא מפרש מקום. ריחו:
 ליהוו

"איתן מושבך ושים פסלע קנף" ואומר: "שמעו הרים
 את ריב ה' והאתגנים מסדי ארץ". אחרים אומרים: מנין
 ל"איתן" שהוא יסון? שנאמר: "גוי איתן הוא, גוי
 מעולם הוא": ועורפין אותה בקופין מאחוריה: מאי
 מעמא? גמר עריפה עריפה מחטאת העוף: ומקומה
 אסור מלרוע ומליעבד: תנו רבנן: "אשר לא יעבד בו
 ולא ירע" לשעבר, דברי ר' יאשיהו. ר' יוחנן אומר:
 להבא. רבא אמר: להבא, דכולי עלמא לא פליגי,
 דכתיב: "ולא ירע". כי פליגי, לשעבר. ר' יאשיהו סבר:
 מי כתיב "ולא יעבד"? ור' יוחנן: מי כתיב "אשר לא

11 יעבד"? ור' יאשיהו: "אשר" לשעבר משמע, ור' יוחנן: "אשר" רבויה הוא: ומותר לטרק שם פשתן ולנקר שם אבנים. תנו רבנן:
 12 "אשר לא יעבד בו ולא ירע" אין לי אלא זריעה, שאר עבודות מנין? תלמוד לומר: "אשר לא יעבד בו" מפל מקום. אם כן, מה
 13 תלמוד לומר "ולא ירע"? לומר לך: מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע, אף כל שהיא בגופה של קרקע, יצא סריקת פשתן
 14 וניקור אבנים, שאינן בגופה של קרקע. ואימא "אשר לא יעבד בו" ככל, "ולא ירע" פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שפירט;
 15 זריעה אין מדי אחרניה לא! "אשר" רבויה הוא: וקני העיר רוחצין ידיהו כו' כו'. תנו רבנן, "וכל וקני העיר הריא הקרבים אל החלל
 16 וירצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל" שאין תלמוד לומר "הערופה", ומה תלמוד לומר "הערופה"? על מקום עריפתה של
 17 עגלה. "ואמרו דינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו", וכי על לבנו עלתה שבית דין שופכין דמים? אלא, לא בא לדינו
 18 ופטרנוהו בלא מוונת ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לווה. תנאי, הוה ר' מאיר אומר: כופין ללויה, ששכר הלווה אין לה שיעור, שנאמר:
 19 "ויראו השכרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד", ובכתיב: "ויראם את מבוא העיר". ומה
 20 חסד עשו עמו? שפל אותה העיר הרגו לפי חרב, ואותו האיש ומשפחתו שלחו. "ולך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לו
 21 הוא שמה עד היום הוה" תנאי: היא לו שצובעין בה תכלת, היא לו שבא סנחריב ולא בבלה, נבוכדנצר ולא תחרובה, ואף מלאך
 22 המות אין לו רשות לעבור בה. אלא וקנים שבה, בזמן שרעתן קצה עליהן, ויצאין חוץ לחומה וזו מתים. והלא דברים קל וחומר:
 23 ומה פנעני זה שלא דיבר בפיו ולא הלך ברגליו, גרם הצלה לו ולירעו עד סוף כל הדורות. מי שעושה לויה ברגליו, על אחת כמה
 24 וכמה. כמה הראה להם? חזקה אמר: בפיו עקם להם, ר' יוחנן אמר: באצבעו הראה להם. תנאי פותיה דרבי יוחנן: בשביל שבנעני
 25 זה הראה באצבעו, גרם הצלה לו ולירעו עד סוף כל הדורות. אמר ר' יהושע בן לוי: המתלך בדרך ואין לו לויה, יעסוק בתורה,
 26 שנאמר: "כי לית חן הם לראשך וענקים לגרורתך". ואמר ר' יהושע בן לוי: בשביל ארבעה פסיעות שלוח פרעה לאברהם, שנאמר:
 27 "ויצו עליו פרעה אנשים" וגו' גשתעבד בבניו ארבע מאות שנה שנאמר: "ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה". אמר רב יהודה
 28 אמר רב: כל המלוה את חבירו ארבע אמות בעיר, אינו נזוק. רבינא אלויה לרבא בר יצחק ארבע אמות בעיר, מטא לדיה היזקא
 29 ואיחציל. תנו רבנן: הרב לתלמיד, עד עבודה של עיר. חבר לחבר, עד תחום שבת. תלמיד לרב, אין לו שיעור. וכמה? אמר רב
 30 ששת: עד פרסה, ולא אמרן אלא רבו שאינו מובקק, אבל רבו מובקק שלשה פרסאות. רב בהנא אלויה לרב שימו בר אשי מפום
 31 נהרא עד בי ציניתא דבבל. כי מטו התם, אמר ליה: ודאי דאמירתו, הני ציניתא דבבל משני אדם הראשון איתנהו. אמר ליה: אדרפתן
 32 מלתא דאמר ר' יוסי בר' חנינא: מאי דכתיב "בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם" וכי מאחר שלא עבר, היכן ישב? אלא,
 33 ארץ שגור עליה אדם הראשון לישוב נתישבה, ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון לא נתישבה. רב מרדכי אלויה לרב אשי מהגורניא
 34 ועד בי כיפי, ואמרי לה עד בי דורא. אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר: כל שאינו מלוה ומתלוה פאלו שופך דמים, שאילמלי ליווהו
 35 אנשי ריחו לאלישע, לא גירה דובים לתינוקות, שנאמר: "וישל משם בית אל והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו
 36 בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח" אמרו לו: עלה, שהקדחת עלינו את המקום. מאי "ונערים קטנים"? אמר ר' אלעזר שמנוגעים
 37 מן המצות, "קטנים" שהיו מקטני אמת. תנאי: נערים היו, וכוזבו עצמן בקטנים. מתקורף לה רב יוסף: ודלקא על שם מקומן? מי לא
 38 כתיב "וארם יצאו גדרים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה" וקשיא לן "נערה" ו"קטנה"? ואמר ר' פדת: קטנה מן נערין. התם, לא
 39 מפרש מקומה. הקא, מפרש מקומן. "ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה'" מה ראה? אמר רב: ראה ממש, כדתנאי רבן שמעון בן
 40 גמליאל אומר: כל מקום שנתנו חכמים עיניהם, או מיתה או עוני. ושמואל אומר: ראה שפולן נתעברה בהן אמן ביום הכיפורים. ור'
 41 יצחק נפקא אמר: בלוית ראה לחן, פגוים. ור' יוחנן אומר: ראה שלא היתה בהן לחלוותי של מצוה. ודלקא בורעיהו וניהו הוה,
 42 אמר ר' אלעזר: לא בם ולא בורעם עד סוף כל הדורות: "ומצאנה שמים דבים מן תער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים"

57 והתקנהוהו ללכת לדרכו יחידי בלא לוויה וזהו וענינו לא ראו.
 58 תניא, היה רבי מאיר אומר, בית דין כופין ללויה – את מי שאינו
 59 רוצה ללוות האורה, לפי ששכר הלויה אין לה שיעור, שנאמר
 60 בענין כיבוש העיר לז על ידי בני יוסף, "ויראו השומרים איש ויצא
 61 מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד"
 62 וכתבי, "ויראם את מבוא העיר", ומה חסד עשו עמו, מה שנאמר
 63 שם שכל אותה העיר הרגו לפי חרב, ואתו האיש ומשפחתו
 64 שלחו.
 65 עוד נאמר שם, "וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לזו
 66 היא שמה עד היום הזה", תניא, אותה עיר לז שבנה אותו איש,
 67 היא העיר לזו שצובעין בה תבלת, וממה שנאמר 'היא שמה עד
 68 היום הזה' למדנו, היא לזו שפא סנחריב ולא בבלקה, אף שבלבל
 69 את כל האומות, בא נבוכדנצר שהחריב את ארץ ישראל ולא
 70 החריבה, ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה, אלא זקנים
 71 שפה, בזמן שדעתן קצה עליהן, ויצאין חוץ לחומה והן מתים.
 72 ומעתה, והלא דברים קל וחומר, ומה כנעני זה שהראה להם את
 73 מבוא העיר, שלא דיבר בפיו לשם כך, ולא הלך ברגליו שהרי לא
 74 נאמר אלא ויראם, בשכר זאת גרם הצלה לו ולידעו עד סוף כל
 75 הדורות, שאין מלאך המות שולט בהם, כדלעיל, מי שעושה לוויה
 76 ברגליו, על אחת כמה וכמה שאין שיעור לשכרו. אומרת הגמרא,
 77 כמה הראה להם אותו כנעני את מבוא העיר, חזקיה אמר, בפיו
 78 עקם להם לצד אותו מקום. רבי יוחנן אמר, באצבעו הראה להם
 79 את המקום. תניא בנותיה דרבי יוחנן, בשכיל שפנעני זה הראה
 80 באצבעו, גרם הצלה לו ולידעו עד סוף כל הדורות.
 81 אמר רבי יהושע בן לוי, מהלך בדרך ואין לו לוויה, נעסוק
 82 בתורה, שנאמר על התורה שהיא לוויה, "כי לווית חן הם לראשך
 83 וענקים לגרונותיך".
 84 ואמר רבי יהושע בן לוי, בשכיל ארבעה פסיעות שלוח פרעה
 85 לאברהם, שנאמר, "ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אתו ואת
 86 אשתו ואת כל אשר לו" וגו', שנאמר שם וישלחו אותו שזו היא
 87 לוויה, שנתעבד בבניו על אברהם עד ארבע מאות שנה, שנאמר
 88 "ועבדים וענו אותם ארבע מאות שנה".
 89 אמר רב יהודה אמר רב, כל המלוה את חבירו ארבע אמות
 90 בעיר, אותו חבירו אינו ניוזק בדרכו. ומספרת הגמרא שכך אירע,
 91 רבינא אלויה לרבא בר יצחק ארבע אמות בעיר, מטיא לדיה
 92 הוייקא, ואיחציל – הגיע בדרך היזק לרבא בר יצחק, וניצול ממנו.
 93 תנו רבנן, הרב לתלמיד חייב ללוותו עד עיפויה של עיר – עד
 94 הבית החיצון של העיר שעומד בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים
 95 לבתי העיר, חבר לחבר חייב ללוותו עד סוף תחום שבת שהם
 96 אלפיים אמה מחוץ לעיר, תלמיד לרב אין לו שיעור. אומרת
 97 הגמרא, וכמה חייב התלמיד ללוות את רבו, אמר רב ששת, עד
 98 פרסה, ולא אמרן שדי בפרסה אחת אלא רבו שאינו מובחק, אבל
 99 רבו מובחק צריך ללוותו עד שלשה פרסאות.
 100 מספרת הגמרא, רב כהנא אלויה לרב שימי בר אשי רבו, מפום
 101 נהרא – עיר בבבל, עד פי צינינתא דבבל – מקום שיש בו הרבה עצי
 102 דקל, פי ממוי התם – כשהגיעו לשם, אמר ליה רב כהנא לרב שימי
 103 בר אשי, ודאי דאמרייתו – האם אמת הוא דבר זה שאומרים, הני
 104 צינינתא דבבל משני אדם הראשון איתנהו – אלו הדקלים שבבבל
 105 מצויים שם משנות אדם הראשון. אמר ליה רב שימי בר אשי,
 106 אדברתן מלתא – הזכרת לי דבר זה דאמר רבי יוסי ברבי תניא,
 107 מאי דכתיב שהקדוש ברוך הוא הולך את בני ישראל "בארץ לא
 108 עבר בה איש ולא ישב אדם שם", לשם מה הוצרך לומר שלא ישב
 109 אדם שם, וכי מאחר שלא עבר, היכן ישב (ומאחר שלא ישב
 110 היכן עבר), אלא כוננת הפסוק לאדם הראשון, שכל ארץ שנוה
 111 עליה אדם הראשון לישוב, נתבשרה, ארץ שלא נזר עליה אדם
 112 הראשון לישוב לא נתבשרה ולא ישב אדם, שירשו, שלא נזר

1 "איתן מושבך – מקום מושבך קשה, משום וישם בסלע קנה", הרי
 2 שאיתן הוא סלע, ואומר, "שמעו הרים את ריב ה' והאתנים
 3 מוסדי ארץ" הרי שההרים קרויים איתנים, והר הוא של אבנים.
 4 אחרים אומרים, מנין לאיתן שהוא מקום יסן – דהיינו שמקום
 5 עריפת העגלה צריך להיות מקום שלא הביאו קרקע ממקום אחר
 6 לכאן, שנאמר בנבואת ירמיהו על בבל, "גוי איתן הוא גוי מעולם
 7 הוא", הרי שאיתן פירושו ישן.
 8 שנינו במשנה, ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה. אומרת הגמרא,
 9 מאי מעמא עורפים אותה במקום זה, משום שגמר בגורה שזה
 10 'עריפה' 'עריפה' מחמאת העוף שנאמר בה 'ממול ערפו', שפירושו,
 11 המקום שתחת העורף שאחורי הפנים.
 12 שנינו במשנה, ומקומה אסור מלזרוע ומליעבד. תנו רבנן, נאמר
 13 על מקום העריפה, שהוא נחל 'אשר לא יעבד בו ולא יזרע', לשון
 14 זה משמע לשעבר – שבעבר לא נעבד ולא נזרע בו, לומר שאם נזרע
 15 או נעבד בו בעבר נפסל מלערוף בו, דברי רבי יאשיהו. רבי יוחנן
 16 אומר, לשון זה משמע להבא – שאסור לעבוד ולזרוע במקום
 17 העריפה מכאן ולהבא.
 18 מבאר רבא את מחלוקתם, רבא אמר, להבא – שאסור לעבוד
 19 ולזרוע במקום העריפה מכאן ולהבא, דבולי עלמא הן רבי יאשיהו
 20 ורבי יוחנן לא פליגי, דכתיב 'ולא יזרע' שמשמעו להבא, כי
 21 פליגי – במה נחלקו, האם יש בפסוק משמעות גם לשעבר, ובכך
 22 נחלקו, רבי יאשיהו סבר, שנכלל בפסוק גם תנאי שבעבר לא נעבד
 23 ולא נזרע בו, שהרי כתוב באותו פסוק, 'אשר לא יעבד בו, ומי
 24 כתיב 'ולא יעבד' בלבד, שמשמעו לשון צוואה לעתיד, הרי 'אשר
 25 לא יעבד' נאמר, וכנסוספת המלה 'אשר' אין זה לשון צוואה, אלא
 26 עובדה שכך היה. ורבי יוחנן סבר שאין נכלל בכך תנאי לשעבר,
 27 כי מי כתיב 'אשר לא יעבד' שהוא לשון עבר, 'אשר לא יעבד'
 28 נאמר, ויעבד' הוא לשון עתיד. ורבי יאשיהו משיב על כך, שאמנם
 29 ללא המלה 'אשר', לא יעבד' הוא לשון עתיד, אולם כשנסוּף על
 30 כך 'אשר', לשון זה לשעבר משמע. ורבי יוחנן סבר שהתוספת
 31 של 'אשר' לא משום לשון עבר נאמר, אלא רבויא הוא לרבות
 32 את כל העבודות לאיסור, וכדלהלן.
 33 שנינו במשנה, ומותר לסרוק שם פשתן ולקצר שם אבנים. תנו
 34 רבנן, 'אשר לא יעבד בו ולא יזרע', כיון שנאמר 'ולא יזרע' אין
 35 לי לאסור בו אלא זרעה, שאר עבודות מנין שאסורות, תלמוד
 36 לומר 'אשר לא יעבד בו', שמשמע כל העבודות מכל מקום, אם
 37 כיון שנאסרו כל העבודות, מה תלמוד לומר 'ולא יזרע', לומר
 38 לה, שלא נאסרו אלא העבודות הדומות לזרעה, מה זרעה
 39 מיוחדת בכך שהיא בגופה של קרקע, אף כל עבודה שהיא
 40 בגופה של קרקע אסורה, יצא סריקת פשתן וניקור אבנים שאינן
 41 בגופה של קרקע שמוותרות. מקשה הגמרא, מדוע כל העבודות
 42 אסורות, ואימא 'אשר לא יעבד בו' הרי הוא בלל, 'ולא יזרע' הרי
 43 הוא פורט, והמדה היא שבמקום שיש בלל ופורט, אין בכלל אלא
 44 מה שבלל, ואם כך זרעה אין – תהיה אסורה, מידי אחריות לא
 45 יהיה אסור. מתרצת הגמרא, 'אשר' שנאמר כאן רבויא הוא לרבות
 46 כל העבודות.
 47 שנינו במשנה, וקני העיר רוחצין ידיהו בו. תנו רבנן, נאמר בפסוק,
 48 "ובל וקני העיר ההיא הקרובים אל החלל רחצו את ידיהם על
 49 העגלה הערופה בנחל", שאין תלמוד לומר – שלא היה צריך
 50 לומר 'הערופה', ומה תלמוד לומר 'הערופה', שצריכים לרחוץ
 51 את ידיהם על מקום עריפתה של עגלה. הברייתא ממשיכה לבאר
 52 את המשך הפסוק, 'ואמרו דינו לא שפכו את הדם הזה וענינו
 53 לא ראו', וכי על לבנו עולתה שפית דין שופכי דמים, אלא כך
 54 פירושו, לא פא הרג זה לדינו ופסגנהו לזרובי בלא מונות,
 55 שאם שלחנו אותו ללא מון, לפי לחוש שעל ידי כך הוצרך לגזול מן
 56 הבריות אותו כך נהרג, וזהו 'ידנו לא שפכו', ולא ראינוהו

57 "וְצִרְעָה נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְרַעְדָּה לְעוֹלָם". נאמר בספר מלכים, 58 "וְאַרְבַּעָה אַנְשִׁים הָיוּ מְצוֹרְעִים" וישבו בפתח שער שומרון, אָמַר 59 רַבִּי יוֹחָנָן, ארבעה מצורעים אלו זה נְחִי וְשִׁלְשֶׁת בְּנָיו שֶׁנֶּעַשׂ 60 בצרעת הוא חרעו.
61 עוד מביאה הגמרא מה שנאמר מיד אחר מעשה גחזי וַיִּלְךְ אֱלִישֶׁע 62 דְּמִשְׁקָי, שואלת הגמרא, לָמָּה הִלְךְ אֱלִישֶׁע לְדַמְשֶׁק. אָמַר רַבִּי 63 יוֹחָנָן, שֶׁהִלְךְ לְהַחְזִירוֹ לְגַחְזִי בְּתַשׁוּבָה, וְלֹא חוּר, אָמַר לוֹ אֱלִישֶׁע 64 לְגַחְזִי חוּזֵר בְּךָ, אָמַר לוֹ גַחְזִי, בְּךָ מְקוֹבְלָנִי מִמֶּדֶד, כֵּל מִי שֶׁחָטָא 65 וְהִחְטִיא אֶת הָרַבִּים אֵין מְסַפִּיקֵין בְּדוֹ לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה. ומבארת 66 הגמרא, מֵאֵי עֵבֶד גַחְזִי לְהַחְטִיא אֶת הָרַבִּים, אִיכָא דְאָמַר, אֲבָן 67 שׁוֹאֲבָת – שֶׁמְגַבְהָת גַחְזִי הִמְתַּכְתּוּ מִן הָאֶרֶץ תִּלְתֵּי לוֹ לְחַטָּאת יִרְבַּעַם 68 – לְעַלְמֵי הַחַיִּים שֶׁהָעֵמִיד יִרְבַּעַם, וְהָעֵמִיד בֵּין שָׁמַיִם לְאָרֶץ, וְהִטְעָה 69 בְּכָךְ אֶת הָרַבִּים שֶׁסִּבְרוּ שְׁמַאֲלִיּוֹת עוֹמְדִים. וְאִיכָא דְאָמַר, שָׁם 70 חִקַּק לָהּ אֶפְרוֹחָה – עַל פִּיהָ שֶׁל חֲטָאת יִרְבַּעַם, וְהִוְהִתָּה אֲוִמְרַת אֲנִי 71 וְלֹא יִהְיֶה לָּךְ, וְהִטְעָה בְּכָךְ אֶת הָרַבִּים שֶׁסִּבְרוּ שְׁמַאֲלִיהָ מְדַבְּרָת. 72 וְאִיכָא דְאָמַרֵי שֶׁבְּכָךְ הִחְטִיא גַחְזִי אֶת הָרַבִּים, שְׁכַל עוֹד הִיא אֶעֱל 73 אֱלִישֶׁע רַבְּנָן דְּחָה מְקַמְהָ – הִיא דוּחָה אֶת הַתְּלַמִּידִים מְלִבּוֹא 74 לְלַמּוֹד לְפָנָי אֱלִישֶׁע, דְּבַתִּיב מִיד אַחַר שְׁגוּרָה גַחְזִי וְיֵאמְרוּ בְּנֵי 75 הַנְּבִיאִים אֵל אֱלִישֶׁע הִנֵּה נָא הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים שָׁם 76 לְפָנָי צַר מִמֶּנּוּ, מְכַלְל דְּעַד הָאֲדוּנָא לֹא הוּוּ דְחִיק – מִשְׁמַע 77 מַכְךָ, שֶׁעַד עַתָּה לֹא הִיא הַמְּקוֹם דְּחוּק, מִשּׁוּם שֶׁעַתָּה כְּשֶׁהִלְךְ גַחְזִי, 78 נִסְטַפּוּ הַתְּלַמִּידִים.
79 אומרת הגמרא, וְהוֹשַׁע בֶּן פְּרַחְיָה שֶׁאֲמַרְנוּ לְעִיל שְׁדַחָה אֶת אַחַד 80 מִתְּלַמִּידָיו בְּשֵׁתֵי יָדַיִם מֵאֵי הִיא, בְּרַחֲמֵיהּ קָא קָמִיל יֵנְאִי מְלִכָא 81 לְרַבְּנָן – כְּשֶׁהֲרָג יֵנְאִי הַמֶּלֶךְ אֶת חֲכַמֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁמַעוֹן בֶּן שְׁמַח 82 אֲטַמְּיַנְהוּ אַחְתֵּיהָ – אַחֲרוֹתָי שֶׁל שְׁמַעוֹן בֶּן שְׁטַח, שְׁדִיחָה אֲשֶׁתוֹ שֶׁל 83 יֵנְאִי הַמֶּלֶךְ הַחֲבִיאָה אוֹתוֹ וְכך נִיצַל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה נִיצַל גַּם 84 הוּא, שְׁבֹאתָה שַׁעָה אֲזוֹל עָרֶק – בְּרַח לְאַלְכַּסְנְדְּרִיא שֶׁל מְצָרִים, כִּי 85 הָיָה שְׁלֵמָא – כְּשֶׁהַשְּׁלִים יֵנְאִי הַמֶּלֶךְ עִם הַחֲכַמִּים, שֶׁלַּח לִיהָ שְׁמַעוֹן 86 בֶּן שְׁמַח אַגְרַת לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה רַבּוֹ, וְכך כָּתַב לוֹ מִנֵּי – מִמֶּנִּי 87 יְרוּשָׁלַיִם עִיר חֲקוּדָשׁ, שְׁלוחָה אַגְרַת לָךְ אֶלְכַּסְנְדְּרִיא שֶׁל מְצָרִים 88 אַחֲוֹתֵי, בְּעַלֵּי – רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה שְׁהוּא נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל שְׁרָוִי 89 בְּתוֹכָךְ, וְאֵנִי יוֹשְׁבֵת שׁוֹמְמָה, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה כְּשֶׁקִּיבֵל 90 הָאֲגֵרָת, שְׁמַע מִינָהּ מְדַבְּרִים אֵלָיו הָיָה לִיהָ שְׁלֵמָא – כְּבַר יֵשׁ שְׁלוֹם 91 לְחַכְמַיִם, וְעַלֵּי לְשׁוֹב. כִּי אֶתָּא לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶקְלַע לְחַהוּא 92 אוֹשְׁפִיאָ – נִזְדַּמְּן לְאֶכְסַנְיָא אַחַת, קָם מִפְּנֵיהוּ בִּיקְרָא שְׁפִיר – קָם 93 בַּעַל אֶכְסַנְיָא לְפָנָי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְתַלְמִידוֹ כְּכּוּד רַאוי, עָבְדִי 94 לִיהָ יִקְרָא טוֹבָא – וְעַשׂוֹ לוֹ כְּבוֹד הָרַבִּי, וְתִיב רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה 95 וְקָא מְשַׁתְּבָח בְּאֶכְסַנְיָא זוֹ, כְּמָה נָאֵה אֶכְסַנְיָא זוֹ שֶׁמְכַבֶּדֶת אֶת 96 הַחֲכַמִּים, אָמַר לִיהָ אַחַד מִתְּלַמִּידָיו, רַבִּי עֲזִינְיָה שֶׁל בַּעֲלָה 97 הָאֶכְסַנְיָא מְרֻזְמוֹת – עֵגּוּלוֹת וְאֵינִן נְאוּת, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן 98 פְּרַחְיָה, רְשָׁע, בְּכָךְ אַתָּה עוֹסֵק, אֲפִיק אֲרִבַּע מָאָה שְׁפוּרֵי וְשְׁמַתִּיהָ 99 – הוֹצִיא אֲרַבַּע מֵאוֹת שׁוֹפְרוֹת וְנִידְהוּ, כֵּל יוֹמָא אֶתָּא לְקַמְיָה אוֹתוֹ 100 תַּלְמִיד לְהַתִּיר לוֹ נִידְוִי, וְלֹא קָבְלִיהָ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, יוֹמָא חַד הָיָה רַבִּי 101 יְהוֹשֻׁעַ קָרִי קָרִית שְׁמַע, וּבִתּוֹךְ כֵּךְ אֶתָּא לְקַמְיָה אוֹתוֹ תַּלְמִיד, 102 וּבֵאוּתוֹ יוֹם הָיָה בְּרַעְיָתִיהָ שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה לְקַבְּלוֹתָהּ, וּבִיּוֹן 103 שֶׁלֹּא הִיא יְכוּלָה לְהַפְסִיק אַחֲוִי לִיהָ בְּיָדֶיהָ – הִרְאָה לוֹ סִימֵן בִּידוֹ 104 שִׁימְתִין, אֶךְ הַתְּלַמִּיד סָבַר שֶׁבְּסִימֵן זֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְרַחֵא דְחִי לִיהָ 105 לְגַמְרֵי, אֲזוֹל וְקָם לְבִינְתָא שְׁלֵחָא – הִלְךְ וְקָם לְבַנְהָ לְעַבְדוּהָ זֶה 106 וְעַבְדָּהּ, אָמַר לִיהָ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה, חוּזֵר בְּךָ, אָמַר לִיהָ, בְּךָ 107 מְקוֹבְלָנִי מִמֶּדֶד, כֵּל חַחְטָא וְחַחְטִיא אֶת הָרַבִּים אֵין מְסַפִּיקֵין בְּדוֹ 108 לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וְכִיצַד חַחְטִיא אֶת הָרַבִּים, דְּאָמַר מַר, אוֹתוֹ תַּלְמִיד 109 כִּשְׁפָה וְחַסִּית וְהִדִּיחַ וְהַחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל.
110 תִּנְיָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמַר, יֵצֵר שֶׁל תְּשַׁמֵּשׁ, תִּינּוֹק, 111 וְאִשָּׁה, לֹא יִדְחָה אֶדָם אוֹתָם בְּשֵׁתֵי יָדַיִם, אֲלֵא תִּהְיֵא שְׁמַאֲל דְּוָחָה 112 וְיִמִּין מְקַרְבָת.

1 רַב וְשְׁמַאֲל נַחֲלָקוּ בְּמַעֲשֵׂה זֶה כִּיצַד נַעֲשֵׂה, חַד אָמַר, שֶׁנַּעֲשֵׂה בוֹ 2 רַק גַּם אַחַד, וְחַד אָמַר שֶׁנַּעֲשֵׂה בוֹ גַּם בְּתוֹךְ גַּם. וּמְבַאֲרַת הַגְּמָרָא, 3 מֵאֵין דְּאָמַר גַּם אַחַד סָבַר, יֵצֵר הָיָה שֶׁם מְכַבֵּר, דּוּבִים לֹא הוּוּ בוֹ, 4 וְנַעֲשֵׂה נִס וּבֵאוּ דוּבִים. מֵאֵין דְּאָמַר שֶׁנַּעֲשֵׂה גַּם בְּתוֹךְ גַּם סָבַר, לֹא 5 יֵצֵר הָיָה שֶׁם וְלֹא דּוּבִים הָיוּ, וְנַעֲשֵׂה נִס וְהִיא שֶׁם יַעַר, וְעוֹד נִס, 6 שְׁהִי בוֹ דּוּבִים. שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא, אִם לֹא הִיא שֶׁם יַעַר, לְשֵׁם מַה הִיא 7 צִירָךְ לִנְס זֶה, וְלִהְיוֹתִי רַק דּוּבִים וְלֹא לִהְיוֹתִי יַעַר. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, 8 מִשּׁוּם דְּבַעְיָתִי – יִרְאִים הַדּוּבִים וְאֵינִם מוֹזִיקִים כְּשֶׁאֵין לָהֶם יַעַר 9 לְהַסְתֵּר בוֹ, וְלִכְךָ הוֹרַצְנוּ שְׁנֵי נִסִּים.
10 אָמַר רַבִּי חֲנִינְא, בְּשִׁבְלֵי אֲרַבְעֵים וְשָׁנַיִם קָרְבָנוֹת שֶׁהִקְרִיב בְּלֶךְ 11 מְלֶךְ מוֹאָב כְּשָׁבָא בְּלַעַם לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא עֲלֵתָה בִּידוֹ לְקַלֵּלְךָ, 12 עֲלָה בִּידוֹ זֹאת שֶׁתְּחַוֵּל עֲלֵיהֶם קִלְלַת אֱלִישֶׁע, וְעַל יָדֵי כֵךְ הוֹבִקְעוּ 13 מִיִּשְׂרָאֵל אֲרַבְעֵים וְשָׁנַיִם יָלְדִים כְּמִסְפַּר קָרְבָנוֹתָיו. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא, 14 אֵינִי – וְכִי זֶה הִיא שְׁכָרוֹ, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסוֹק 15 אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת וְאֵף עַל פִּי שְׁלֵא לְשִׁמָּה, שְׁמַתוֹךְ שְׁלֵא 16 לְשִׁמָּה בְּאֵ לְשִׁמָּה, שְׁבַשְׁבַּר אֲרַבְעֵים וְשָׁנַיִם קָרְבָנוֹת שֶׁהִקְרִיב 17 בְּלֶךְ מְלֶךְ מוֹאָב לְמָרוֹת שְׁלֵא הִיתָה כּוֹנוֹתוֹ לְמִצְוָה, אֲלֵא לְקַבֵּל 18 רְשׁוֹת לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכֵה וְיִצְתָה מִמֶּנּוּ רוּחַ הַמּוֹאֲבִיָּה, שְׁנִיצָא 19 מִמֶּנָּה שְׁלֵמָה, שְׁפָתוֹב בִּיהָ "אֵלֶּף עוֹלוֹת יַעֲלָה שְׁלֵמָה", וְאָמַר רַבִּי 20 יוֹסִי בֶּן חוּנִי, שֶׁאֵבָן כֵּךְ הוּא, כִּי רוּחַ בְּתוֹ שֶׁל עֲגִלוֹן בְּנֵו שֶׁל בְּלֶךְ 21 הָיָה, הִרִי שֶׁשְׁכַר אַחַר הִיא לוֹ עַל קָרְבָנוֹתָיו. מְתַרְצֵת הַגְּמָרָא, 22 לְמָרוֹת שֶׁשְׁכַרוּ הִיא שִׁיצָא מִמֶּנָּה רוּחַ, בְּכָךְ לֹא הִנִּיעַ לְשָׁכְרוֹ, שְׁהִרִי 23 תַּאֲוֹתוֹ מִיָּהָ עַל יָדֵי קָרְבָנוֹת אֵלּוּ לְקַלְלָהּ הָיָה – שִׁיכּוֹל לְקַלֵּל אֶת 24 יִשְׂרָאֵל, וְעֲלֵתָה זֹאת בִּידוֹ בְּתִינּוֹקוֹת אֵלּוּ.
25 הַגְּמָרָא חוֹרֶת לְעַנְיָן אֱלִישֶׁע, שְׁבֵא לִירִיחוֹ כְּדִי לְרַפָּא אֶת הַמַּיִם שְׁבָה. 26 נִאֲמַר שֶׁם, "וְיֵאמְרוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר אֵל אֱלִישֶׁע הִנֵּה נָא מוֹשֵׁב הָעִיר 27 טוֹב כְּאֲשֶׁר אֲדִינָא רִוְחָה וְהַמַּיִם רַעִים וְהָאֶרֶץ מְשַׁכְּלַת" וְנִגַּי, וְתַמְנָה 28 הַגְּמָרָא, וְכִי מֵאַחַר דְּמַיִם רַעִים וְאֶרֶץ מְשַׁכְּלַת, אֶלָּא מַה טוֹבְתָהּ. 29 אָמַר רַבִּי חֲנִינְי, אֲפִילוֹ מְקוֹם רַע, בְּעֵינֵי יוֹשְׁבֵי הַמְּקוֹם טוֹב הוּא, כִּי תֵּן 30 מְקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו.
31 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֵשָׁה מֵינֵי חֲיוֹנוֹת תֵּן שְׁבָהֶם גַּם דְּבַר גְּרוּעָה נִרְאָה 32 לוֹ טוֹב, חֵן מְקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו, חֵן אִשָּׁה עַל בְּעָלָהּ, חֵן מְקַח עַל 33 מְקַחוֹ וְלִקְחוֹ.
34 תֵּנוּ רַבְּנָן, שְׁלֵשָׁה חֲלָאִין חָלָה אֱלִישֶׁע, אַחַד בְּעוֹן שְׁנִינְיָה דּוּבִים 35 בְּתִינּוֹקוֹת, וְאַחַד בְּעַבְדוֹ שֶׁדְּחַפּוֹ לְגַחְזִי וְגִרְשׁוּ מִמֶּנּוּ בְּשֵׁתֵי יָדַיִם, 36 כְּפִי שִׁיתְּבָאָר בְּהַמְשָׁךְ, וְאַחַד שְׁמַת בּוֹ, שְׁנַאֲמָה, "וְאֱלִישֶׁע חָלָה אֶת 37 חֲלִיוֹ אֲשֶׁר יָמוֹת בּוֹ", הִרִי שְׁלֵשָׁה חֲלָאִים אֲמוּרִים, 'חֲלָה, 'אֶת חֲלִיוֹ, 38 וְאֲשֶׁר יָמוֹת בּוֹ".
39 תֵּנוּ רַבְּנָן, לְעוֹלָם תִּהְיֵא שְׁמַאֲל שֶׁל אָדָם דְּוָחָה אֶת חַחְטוֹת וְיִמִּין 40 מְקַרְבָת אוֹתוֹ, לֹא בְּאֱלִישֶׁע שֶׁדְּחַפּוֹ לְגַחְזִי בְּשֵׁתֵי יָדָיו, וְלֹא 41 בִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה שֶׁדְּחַפּוֹ לְאַחַד מִתְּלַמִּידָיו בְּשֵׁתֵי יָדָיו.
42 מְבַאֲרַת הַגְּמָרָא, אֱלִישֶׁע מֵאֵי הִיא, דְּבַתִּיב בְּשַׁעָה שְׁרִיפָא אֱלִישֶׁע 43 אֶת נַעֲמָן שֶׁר צְבֵא אֲרַם מְצַרְעוֹ, וְסִרְבַּ לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ כֵל מַתָּן, הִלְךְ 44 אַחֲרָיו גַחְזִי מְשַׁרְתוֹ וּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ כְּכֹס וְשִׁתֵּי חֲלִיפּוֹת, "וְיֵאמְרָ 45 נַעֲמָן הוֹאֵל קַח בְּכָרִים" וְנָתַן לְגַחְזִי שְׁתֵי כְּבוֹרוֹת כֶּסֶף, וְשִׁתֵּי חֲלִיפּוֹת 46 בְּגָדִים, וְבַתִּיב כְּשֶׁשָׁב אֶל אֱלִישֶׁע, הוֹכִיחוּ אֱלִישֶׁע "וְיֵאמְרָ אֵלָיו לֹא 47 לְכִי הִלְךְ כְּאֲשֶׁר חִפַּךְ אִישׁ מְעַל מְרַבְבָתוֹ לְקַרְאֲתָךְ הָעַת לְקַחַת 48 אֶת הַכֶּסֶף וְלְקַחַת בְּגָדִים וְזִיתִים וּבְכָרִים וְצֹאן וּבְקָר וְעֲבָדִים 49 וְשִׁפְחוֹת" הִרִי שְׁמוּנָה דְּבָרִים הוֹכִיחוּ כֵאֵן, וְתַמְנָה הַגְּמָרָא, וְכִי שְׁקִיל 50 בְּזוֹלָה הָיָה – וְכִי כֵל כֵּךְ הוּא לְקַח, הֵלֵא כֶּסֶף וּבְגָדִים בְּלִבָּד הוּא 51 דְּשִׁקְוִיל כְּכַתוּב שֶׁם. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בְּאוֹתָהּ שַׁעָה שְׁבֵא נַעֲמָן לְפָנָי 52 אֱלִישֶׁע הִיא אֱלִישֶׁע עוֹסֵק עִם תַּלְמִידוֹ וְעַם גַחְזִי בְּשִׁמְנָה שְׁרָצִים 53 שֶׁהֶם אֵב הַטּוֹמָא, וְכִשְׁלַקָה גַחְזִי כֶסֶף וּבְגָדִים, שִׁישׁ בָּהֶם כְּדִי לְקַנוֹת 54 כֵּל דְּבָרֵים הֵלָל, אָמַר לוֹ אֱלִישֶׁע, רְשָׁע, הִנֵּיעַ עַת לְבַשְׁתִּי שְׁכַר 55 תוֹרַתִּי שֶׁעַלְתָּ בְּסוּגִיָּת שְׁמֵנָה שְׁרָצִים וְכַנְגָה זֶה קִבְּלַת כְּשִׁיעַר 56 שְׁמוּנָה דְּבָרִים בְּעוֹלָם הוּא, וְתִידְחָה לְעוֹלָם הַבָּא. וְנוֹסַף עַל כֵּךְ,

1 ליהו דבם ולא ליהו יער. מאי עבד ליה יער דקריה ליה נס: דבעית. הרבים להתגרות
 2 בהם בשאין מקום קרוב להם לנוס ולהתנבאות, וכשתן קרובים ליער יוצאין בהבטחה:
 3 וזה וצתה מפני רות. שצדא ממנה דוד ושלמה שהרבו להקריב קרבנות, אלמא זה היה
 4 שכרה: לקללה הוה. למעט את ישראל, ואותה פנה כאן נתקומה: ואלא מאי מבינתיה.
 5 דמקום הואיל והמים רעים והארץ משפלת: חן
 6 מקום על יושביו. ואפלו הוא רע נראה להם טוב:
 7 חן האשה. תמיד על בעלה. ואפי' היא מבטרת
 8 נושאת חן בעיניה: אחד שגרה רבים. בעון שגרה
 9 רבים בתנוקות. חלה, חו, את חליו תרי, וחד
 10 אשר ימות בו: מי שקיל בלי הא. בהאי קרא
 11 כתיב שמונה דברים, כסף ובגדים וצאן ובקר
 12 ועבדים ושפחות וזיתים וכרמים: כסף ובגדים
 13 הוא דשקיל. דכתיב ויצר כפרים כסף בשני
 14 הריטים ושתי חליפות בגדים: בשמנה שרצים.
 15 בפרק שמנה שרצים ט"ז: הניע עת לפול
 16 שקר. תורתך בעולם הזה: אבן שואבת.
 17 שמונחת את המתכת מן הארץ ומעמידה
 18 באור וועי' אותו אבן הממיד העגלים של
 19 ירבעם באורה: רבנן דתה. דוחה היה את
 20 התלמידים מפני אלישע כשהיה משמש לפניו
 21 הדתוב לאחר מפרש ממנה המקום אשר אנתו
 22 יושבין בית המדרש של רבנן צר ממנה. שנתוספו
 23 התלמידים שהיה גחוי דוחה: יאי מלכא קבליה
 24 לרבנן. כדאמרין בקדושין בהאמר לשלחו וף
 25 טו: בעלי שריי בתוכה. נשיא היה כדאמרין
 26 בחגיגה וף טז: קם קפיהו שפיר. כבדתה:

27 אכסניא זו יפה. כמעשה: טרושות. עגלות: כבד אתה עוסק. מסתכל באשת איש: אחוי
 28 ליה בדייה. שיקבלנו: צר. של תשמיש תקרבנו בנינו שלא יקוץ בפניה ורביה, וכן תינוק
 29 פן יכרה ויאבד את עצמו, ואשה אף היא דעתה קלה ואם ירדפוה תצא לתרבות רעה.
 30 מתנאי: תצא ותרעה בערה. כפאר חליו, והאי תנא ליה ליה קא דאמרין בכמה דוכתי
 31 עגלה ערופה נאסרה מתים וירידתה לנחל
 32 איתן אוסרתה, ובמכתב כריתות מוקמינן לה
 33 למלתא כפולגתא דתנאי בפרק בתרא וף טז: וכן
 34 כפרה כפקה. היא עניתה את שלה, ואם לא
 35 נמצא ההורג נתכפר הספק ולכשנמצא נעשה
 36 ודאי וירג, ומיהו היא באסור תנאה ידיה
 37 קומא דכפרה כתיב בה כקדושים: שנים אומרים
 38 ראינו לא היו עורפין. דהא נודע מי הכהו ואע"פ
 39 שאינו עכשיו בפנינו לדנוה: כמלה עגלה ערופה.
 40 שהרי מכירין (טו) בן מן הרגיל בהן להרוג: לא
 41 אפקור. על ניאוף נשותיכם לבדקן, ומפני מה על
 42 בנותיכם כי תניעה, ועוד כי הם עם הונות
 43 יפרדו הם עצמן נואפין כפרדים הללה
 44 האשכולות. מפרש בגמרא שחבל בהן, עד ימיתן
 45 לא היה מחלקת בחכמי ישראל, כלן היו
 46 אומרים דברים כפתיחה למשה סיני, וכן
 47 הראשונים שחלקו בסמיכת קרבנות כיום וטוב
 48 כדאמרין בחגיגה וף טז: והוא היה מחלוקת
 49 ראשון שהיה בישראל בדברי תורה: העביר
 50 הודית הפעשה. שלא היו מתודין בערתי הקדש
 51 בו, ובגמרא מפרש טעמא: עוררין ונקיפין.
 52 בגמרא מפרש טעמא:
 ער

18 על בעלה, חן מקח על מקחו. תנו רבנן: שלשה חלאין חלה אלישע: אחד שגירה דובים פתינוקות, ואחד שדחפו לגחוי בשתי
 19 ידים, ואחד שמת בו, שנאמר "ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו". תנו רבנן: לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא
 20 כאלישע שדחפו לגחוי בשתי ידיו, ולא ביהושע בן פרחיה שדחפו לישו הנוצרי בשתי ידיו. אלישע מאי היא? דכתיב: "ויאמר
 21 נעמן הואל קח כפרים" וכתבי: "ויאמר אליו לא לבי הלך באשר הפך איש מעל מרפכתי לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת
 22 בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות" וכו' שקיל פוליה האי? כסף ובגדים הוא דשקיל! אמר ר' יצחק: באותה שעה
 23 היה אלישע עוסק בשמנה שרצים. אמר לו: רשע, הניע עת לפול שכר שמנה שרצים "וצרעת נעמן תרפק בך וברועך לעולם".
 24 "וארבעה אנשים היו מצרעים" אמר ר' יוחנן: זה גחוי ושלשת בניו. ויבא אלישע דמשק? למה הלך? אמר ר' יוחנן: שהלך להתחוויר
 25 לגחוי בתשובה, ולא חור. אמר לו: חזור בך. אמר לו: כך מקובלני מפקד, כל מי שחטא והחטיא את הרבים אין מספיקין בידו
 26 לעשות תשובה. מאי עבד? איפא דאמרי: אבן שואבת תלה לו לחפאת ירבעם, והעמידו בין שמים לארץ. ואיפא דאמרי: שם
 27 חקק לה אפומיה, והיתה אומרת "אנכי" ו"לא יהיה לך". ואיפא דאמרי: רבנן דתה מקמיה דכתיב "ויאמרו בני הנביאים אל אלישע
 28 הנה נא המקום אשר אנתנו ישיבים שם לפניך צר ממנו" מכלל דער האדנא לא הוה דחיק. והושע בן פרחיה מאי היא? פרחיה
 29 קא קטיל ינאי מלכא לרבנן, שמעון בן שטח אטמוניהו אחתיה, ר' יהושע בן פרחיה אול ערק לאלכסנדראי של מצרים. כי הוה
 30 שלמא, שלח ליה שמעון בן שטח, מני ירושלים עיר הקודש לך אלכסנדראי של מצרים: אחותי! בעלי שריי בתוכך ואני וישבת
 31 שוממה. אמר: שמע מינה, הוה ליה שלמא. כי אתא, אקלע לההוא אושפיזא. קם קפיהו ביקרא שפיר, עבדי ליה יקרא טובא.
 32 ותיב וקא משתבת, פמה נאה אכסניא זו! אמר ליה ישו הנוצרי: רבי, עיניה טרושות. אמר ליה: רשע, כבד אתה עוסק? אפיק
 33 ארבע מאה שפורי ושמתיה. כל יומא אתא לקמיה ולא קבליה. יומא חד הוה קרי קרית שמע, אתא לקמיה, הוה בדעתיה לקבליה
 34 אחוי ליה בדייה, סבר מדחא דחי ליה, אול זקף לביתא, פלחא, אמר ליה: חזור בך! אמר ליה: כך מקובלני מפקד, כל החוטא
 35 ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. דאמר מר: ישו הנוצרי בישה והסית והדיח והחטיא את ישראל. תנאי ר'
 36 שמעון בן אלעזר אומר: יצר, תינוק ואשה, תהא שמאל דוחה וימין מקרבת: **ברטנא** נמצא ההורג עד שלא יערפה העגלה, תצא
 37 ותרעה בערה. משנערפה העגלה, תקבר במקומה, שעל ספק באתה מתחילתה. מיפרה ספיקה, והלכה לה. יערפה העגלה ואחר
 38 כך נמצא ההורג, הרי זה יתרג. עד אחד אומר "ראיתי את ההורג" ועד אחד אומר "לא ראית", אשה אומרת "ראיתי" ואשה
 39 אומרת "לא ראית", היו עורפין. עד אחד אומר "ראיתי" ושנים אומרים "לא ראית", היו עורפין. שנים אומרים "ראינו" ואחד אומר
 40 לחן "לא ראיתם", לא היו עורפין. משרבו הרוצחניו, במלה עגלה ערופה. כושבא אלעזר בן דינאי ותחניה בן פרישה היה נקרא,
 41 חורו לקרותו "בן הרצחן". משרבו המנאפים פסקו המים המורים, ור' יוחנן בן זכאי הפסיקו, שנאמר: "לא אפקוד על בנותיכם כי
 42 תונינה ועל פלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו'". משמת יוסי בן יעור איש צרירה ויוסי בן יהודה איש ירושלים, במלו האשכולות,
 43 שנאמר: "אין אשכול לאכול כפורה אותה נפשי". יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשה, אף הוא במלו את המעוררין ואת הנוקפין.
 ער

1 עד ימיו היה פטויש מכה בירושלים. בבית הנפחים בקלול של מועד לעשות מלאכת דבר
2 האבר שמתרת במועד, ועמד הוא וגור על הנפחים אפלו בדבר האבר, מפני שקולן
3 נשמע למרדוק ואין הכל יודעין שהיא לדבר האבר, והכי אמרין לה במועד קטן (א).
4 כל ימיו לא הערף אדם לשאל לחברו על הרמאי. אם מעשר אם לא, שהוא התקן
5 שיהו כל הלוהקין מעם הארץ מעשרין; **גמ'**

6 אפלו אחר בסוף העולם. הכיר בו: והא אמר
7 עולא כו'. סוגיא זו פלה פרשתיה בפרק מי
8 שקבא (שיל לט) ואינה חלוקה כאן בלבוש; אלא
9 על הספק, ועקשיו יודעין את ההורגים מי הם:
10 מנקה מעון. נאפו באשה האסורה לו, בין מזו
11 שנסתרה בין מאחרת; עון דכניה ודבנתיה. שהם
12 נואפין. לא אינו מונע את אשתו מלבדק. הא
13 שפע לא אפקוד. לבדוק את הנשים, ומה שנים
14 על גנותיכם כי תוננינה; נתעונו הדינין. דמתוך
15 שהם בעלי הנאה אין מטריחין עצמן לענין בדין
16 ובאסור והתר לזרות לצבור, ומתוך כך
17 נתקלקלו מעשיהם, וכיון שכן אין להקדיח נח
18 רוח בעולמו ואין עלמנו נח לו. לחשי' לחישות.
19 עורכי הדינין, ומתלחשים עם הדינין לפתוח
20 להם פתח בוכותו של זה ובוכותו של זה; רבה
21 הרון אפי. שעל תהיית המשפט הרון אפי בא.
22 שבאמר (שמות טו) אם ענה תענה אותו וגו' וקרה

23 אפי: נצב בעדת אל. בזמן שבקרב אלהים יפוט: הולכי אחר בצעם. להנאדם: האומרים
24 לרע טוב. שמשבחין את הרשעים: רבו היו. בכתובי היו היוי בההיא פרשתא טובא:
25 מושבי הרוק. מאריכינ הרוק, ומדת גאון הוא: ונתקעטו התלמידים. כדקיל (מכות ז) וז
26 (שם) סימן לגסות הרוח עניות של תורה; חזרת על לומדיה. מחזרת אולי תמצא לומדיה;
27 ולכסוף מתויל עליהו. נמאס בעיניהם: משילי
28 מלאי. הדינין מטילין מלאי פרקמטיא שלהם
29 על בעלי בתים היודעים בטיב סחורה
30 שישתכרו הדינין על ידו: רבו איש הישר בעיניו
31 יעשה. שהרואה שהדינין מסבירים לו פנים מפני
32 טובה שעשה לו ואינו מתרא מהם: שפלים
33 הנגהו. שאין אימת הגדולים על הקטנים, ואין
34 נכר בין גבוה לשפול ופולכותא. מלכותם של
35 ישראל אוקא ונקלא. הולכת ומתגולת: צדי עון.
36 מלהנות אחרים במקומם: שורפי טרף. גולנים
37 ומאמצי הלב מן העניים לרדם: רבו מים
38 הקרים. רבו המקאיים לנשותיהם והיה למים
39 הקרים להרבות: אלא שפסקו מלהשקותם.
40 כדאמרין שאין המים בודקין משרבו המקאיים:
41 וזתוהי הלב. שאין טמין את אונם לשמוע יפה
42 מפי רבם וסומכים על בינתם לדקדק שמועתי:
43 ישראל לפנים. בניו הוא: שהכל בו. תורה
44 באמתה ואין דפי ושכחה ומחלקת: ואתן

15 דבריו של אחד במקום שנים! אמר לך עולא: תני: לא היו עורפין. ור' חייא אמר: תני:
16 היו עורפין. ור' חייא קשיא דעולא! לא קשיא, כאן בבת אחת, כאן בזה אחר זה. תני: עד אחד אומר "ראיתי את ההורג"
17 ושנים אומרים "לא ראיתי" היו עורפין. הא חד וחד, לא היו עורפין. תיובקא דרבי חייא. ולפעמך, אימא סיפא: שנים אומרים
18 "ראינו" ועד אחד אומר "לא ראיתם" לא היו עורפין, הא חד וחד, היו עורפין. אלא מתניתין בפסולי עדות, וכו' נהקיה, דאמר:
19 כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים איש אחד פשני אנשים באיש אחד. ואיכא דאמרי,
20 כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא, אפילו מאה נשים פי אחד דמיין. והכא במאי עסקינן? בגון דאתאי אשה מעיקרא.
21 ותרצה לרבי נחמיה הכי, ר' נחמיה אומר: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים באישה
22 אחת פשני אנשים באיש אחד. אבל שתי נשים באיש אחד, פי פלגא ופלגא דמי. ותרתי פסולי עדות למה לי? מהו דתימא: פי
23 אולינן בתי רוב דעות לחומרא אבל לקולא לא, קא משמע לן: משרבו הרוצחין כו'. תנו רבנן: משרבו הרוצחין בטלה עגלה
24 ערופה, לפי שאינה באה אלא על הספק. משרבו הרוצחין בגלוי, בטלה עגלה ערופה: משרבו הנואפין כו'. תנו רבנן, ונקמה
25 האיש מעון' בזמן שהאיש מנקה מעון, המים בודקין את אשתו. אין האיש מנקה מעון, אין המים בודקין את אשתו. ואומר:
26 "לא אפקוד על גנותיכם כי תוננינה" כו'. מאי ואומר? וכי תימא: עון דידיה אין, דכניה ודבנתיה לא, תא שמע "לא אפקוד על
27 גנותיכם כי תוננינה ועל פלותיכם כי תנאפנה". וכי תימא: עון אשת איש אין, עון דפניה לא, תא שמע "כי הם עם הזנות
28 יפרדו ועם הקדושות יזבחו" וגו'. מאי "ועם לא יבין ולבט"? אמר ר' אלעזר: אמר להם נביא לישראל: אם אתם מקפידין על
29 עצמכם, מים בודקין גנותיכם. ואם לאו, אין המים בודקין גנותיכם. משרבו בעלי הנאה, נתעונו הדינין ונתקלקלו הפעשים ואין
30 נוח בעולם. משרבו רואי פנים בדין, בטל "לא תגורו" ופסק "לא תפירו" ופרקו עול שמים, ונתנו עליהם עול כשר ודם. משרבו
31 לוחשי לחישות בדין, רבה הרון אפי בישראל, ונסתלקה השכינה, משום שנאמר: "בקרוב אלהים ישפט". משרבו בצעם לבם
32 הלך", רבו "האמרים לרע טוב ולטוב רע". משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע, רבו "הוי הוי", בעולם. משרבו מושבי הרוק,
33 רבו תיחורים ונתמעטו התלמידים, והתורה חוזרת על לומדיה. משרבו התיחורים, התחילו גנות ישראל להנשא לתיחורים, שאין דורינו
34 רואה אלא לפנים. איני? והאמר מר: האי מאן דמנהר, אפילו אאינשי ביתיה לא מקבל שנאמר: "גבר דהוי ולא יגוה" לא יגוה
35 אפילו בגוה שלו, מעיקרא קפצה עליה, לסוף מיתול עליהו. משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים, רבה השוחד והפניית משפט,
36 ופסקה טובה. משרבו "מקבלני טובתך" ו"מחוקני טובותך", רבו "איש הישר בעיניו יעשה" שפלים הונגהו והגבוהים הושפלו,
37 ומלכותא אוקא ונקלא. משרבו צרי עון וטורפי טרף, רבו מאמצי הלב וקופצי ידים מלהלות, ועברו על מה שכתוב בתורה השמר
38 לך פן וגו'. משרבו "נטויות גרון ומשקרות עינים", רבו מים הקרים אלא שפסקו. משרבו מקבלי מתנות, נתמעטו תמימים ונתקצרו
39 השנים, דכתיב: "ישונא מתנת יחיה". משרבו זוחי הלב, רבו מחלוקת בישראל. משרבו תלמידו שמאי והילל שלא שימשו כל
40 צורך, רבו מחלוקת בישראל, ונעשית תורה בשתי תורות. משרבו מקבלי צדקה מן הגוים. היו ישראל למעלה והם למטה, ישראל
41 לפנים והם לאחור: משמת יוסי בן יעזר כו'. מאי "אשכולות"? אמר רב יהודה אמר שמואל, איש שהכל בו: יוחנן כהן גדול
42 העביר הודיית המעשר כו': מאי טעמא? אמר ר' יוסי בר' חנינא: לפי שאין נותנין אותו כתיקונו, דרמנא אמר דיחבי ללוים,

עד אחד יכול להכחיש שנים, וכי גם באן תוכל לדקדק, שרק משום
 57 שאחד מכחיש את השנים אין העדות הראשונה בטלה, **הא** אם היו
 58 **חד וחד, היו עורפין** משום שהעדות הראשונה מתבטלת, ואם כך,
 59 הרי יש סתירה בכך מן הרישא לסיפא. **אלא** בהכרח מתניתין **פולח**
 60 הן הרישא והן הסיפא, העדות של השנים השניה בה, **בפסולי עדות**
 61 המעידים כנגד עד אחד עוסקת, ולגופה נשנית כשיש אחד כנגד
 62 שנים, ולא לדקדק מכאן דין אחד כנגד אחד, **ובדברי נחמיה, דאמר,**
 63 **כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, כשבאו עדים אחרים**
 64 **להכחישו, הלך אחר רוב דעות** והעדות שיש בה דעות רבות יותר,
 65 היא המכרעת, **ועשו משום כך עדות שתי נשים באיש אחד** –
 66 המעידות כנגד איש אחד, שמבטלות את דבריו **בשני אנשים באיש**
 67 **אחד** ואין הבדל בכך בין אנשים לנשים, ומשמיעה לנו המשנה,
 68 שכיון שעדות עד אחד אינה עדות גמורה, רוב דעות מכריעות אותו,
 69 וכך פירוש המשנה, עד אחד כשר אומר ראיתי את ההורג ושתי נשים
 70 אומרות לא ראית, היו עורפין, שתי נשים אומרות ראינו, ועד אחד
 71 כשר אומר לא ראית, לא היו עורפין.
 72 **ואיבא דאמרי, כל היבא דאתא עד אחד בשר מעיקרא, אפילו**
 73 **מאה נשים שמעידות כנגדו כי אחד דמין** – הרי הן כאחד
 74 המכחישו, ואחר שנתקבלה עדותו של ראשון אין עד אחד יכול
 75 להכחישו, וכאמור לעיל, **והכא במשנתינו, שהעמדנו אותה**
 76 **שהשנים המעידים הם פסולי עדות, כגון נשים, במאי עסקינן,**
 77 **כשהעד האחד האומר במשנה, גם הוא היה מפסולי עדות, בגין**
 78 **דאתאי אשה מעיקרא** – שבאה אשה מתחילה ואמרה ראיתי את
 79 ההורג, ונתקבלה עדותה, ואחר כך באו שתי נשים ואמרו לא ראית,
 80 ומשמיעה המשנה, שאף שנתקבלה עדותה, רוב דעות מכריעות
 81 אותה, וכך הוא פירוש המשנה, **ותרצה לדברי נחמיה הכי** – ולפי
 82 זה תפרש כך את דברי רבי נחמיה שאמרנו לעיל, **רבי נחמיה אומר**
 83 **כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, כשבאו עדים אחרים**
 84 **להכחישו, הלך אחר רוב דעות** והעדות שיש בה דעות רבות יותר,
 85 היא המכרעת, ועל כך תוסף פירוש, **ועשו שתי נשים באשה אחת**
 86 **שמכרעת אותה בשני אשה, אל כל שתי נשים באיש אחד, ודווקא**
 87 **שתי נשים המעידות כנגד אשה, כשתי נשים באיש אחד, כי**
 88 **פלגא פלגא דמי** הרי הם כמחצה על מחצה, ולכך, כשבאו בבת
 89 אחת, הרי הן כמחשיות אותו והעגלה נערפת, אבל כשבאו אחר
 90 שנתקבלה עדותו, נעשית עדות האחד כשנים, ואין שתי נשים יכולות
 91 להכחיש את עדותו.
 92 שואלת הגמרא, אחר שהעמדנו את המשנה בפסולי עדות, וחיידשה
 93 הוא שהולכים בהם אחר רוב דעות, **ותרתי** בבית על **פסולי עדות**
 94 **למה לי** הרי לכך די לנו ברישא, כשעד אחד אומר ראיתי ושנים
 95 אומרים לא ראית, ולשם מה הוצרכה הסיפא, כששנים אומרים
 96 ראינו ואחד אומר לא ראיתם. משיבה הגמרא, אם היתה נשנית רק
 97 הרישא, **מהו דתימא** – היית אומר, **כי אולינן בתר רוב דעות, רק**
 98 **בכגון הרישא שהוא לחומרא**, שעל ידי כך נערוף את העגלה, **אכל**
 99 **כשהוא לקולא** שעל ידי כך לא נערוף את העגלה כגון ששני פסולים
 100 אומרים ראינו ואחד אומר לא ראיתם **לא** נלך אחר רוב דעות, ויכול
 101 האחד להכחישם, ונערוף את העגלה, **קא משמע לן** הסיפא, שגם
 102 אז הולכים אחר רוב דעות, ואין האחד יכול להכחישם, ואין עורפים
 103 את העגלה.
 104 שנינו במשנה, **משרבו הרוצחין כו'**. **תנו רבנן, משרבו הרוצחין**
 105 **בטלה עגלה ערופת, לפי שאינה באה אלא על הפסק שאין**
 106 **יודעים מי ההורג, ולכן משרבו הרוצחין בגלוי והרי ההורגים**
 107 **מוכרים לנו, בטלה עגלה ערופת.**
 108 שנינו במשנה, **משרבו הנואפין כו'**. **תנו רבנן, נאמר בפרשת סוטה**
 109 **ונקה האישי מעון, מכאן אנו למדי, בגמן שהאישי מניקה מעון,**
 110 **המים בודקין את אנשתי אנו תסאה או לא, אבל אם אין האישי**
 111 **מניקה מעון, אין המים בודקין את אנשתי, וכיון שרבו הנואפין,**
 112

עד ימיו של יוחנן כהן גדול הנה פטריש מכה בירושלים בבית
 2 הנפחים בחול המועד, לצורך מלאכת דבר האבד, המותרת בחול
 3 המועד, והוא גור על כך ואסר זאת, משום שנשמע קולם למרחק,
 4 ואין כולם יודעים שהיא מלאכת דבר האבד.
 5 **ובימיו של יוחנן כהן גדול אין אדם הנזהר במעשרות צריך לשאול**
 6 **על הדמאי** – על פירותיו של עם הארץ כשקונה אותם מחבירו
 7 החבר, האם הם מעושרים או לא, משום שתיקן שכל הקונה פירות
 8 מעם הארץ חייב להפריש מהם מעשרות.
 9 **נמרא. תנו רבנן, מנין שאם נערפה העגלה ואחר כך נמצא**
 10 **ההורג, שאין עריפת העגלה פומרת אותו ממיתה, תלמוד לומר,**
 11 **"ולאין לא ינופר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכה".**
 12 שנינו במשנה, **עד אחד אומר ראיתי את ההורג ועד אחד אומר**
 13 **לא ראיתי כו'** היו עורפין. מדייקת הגמרא, **משמא דמכחיש ליה** –
 14 **דווקא כשעד אחד מכחישו, הא אם לא מכחיש ליה אחר, עד אחד**
 15 **מהימן** להעיד שראה את ההורג, ולפטור בכך מעריפת העגלה,
 16 מבאת הגמרא **מנהני מילי** שעד אחד נאמן בכך, **תנו רבנן,**
 17 **נאמר בפסוק לא נודע מי הכהו, הא – משמע מכאן, שאם נודע**
 18 **למישהו מי הכהו, אפילו אחד בסוף העולם הכירו, לא היו**
 19 **עורפין ומכאן שעד אחד נאמן. רבי עקיבא אומר, מנין לפנהדרין**
 20 **שראו אחד שהרג את הנפש, ואין מכירין אותו, שלא היו**
 21 **עורפין, תלמוד לומר מה שבאמר בפסוק שעל הזקנים לומר 'ועינינו**
 22 **לא ראו, והלא ראו, ומכאן בסנהדרין גם לאייה לבה פוטרת**
 23 **מעריפה, אבל ראית עד אינה פוטרת עד שיכיר מי הוא.**
 24 מקשה הגמרא, **השתא דאמרת שבעריפת עגלה עד אחד מהימן,**
 25 **איך חד יוכי מצי מכחיש ליה** – כיצד יכול העד האחר להכחישו,
 26 ולגרום בכך שנתבטל עדותו ושתערף העגלה, **והאמר עולא, כל**
 27 **מקום שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן עדות גמורה כאילו הוא**
 28 **שנים, ואין דבריו של אחד הבא להכחישו עומדים במקום שנים.**
 29 מתרצת הגמרא, **אמר לך עולא** אין לשון המשנה שאמרה היו
 30 עורפין מתוקן, אלא **תני** במשנה, **עד אחד אומר ראיתי את ההורג**
 31 **ועד אחד אומר לא ראית, לא היו עורפין** כי אין עד אחד יכול
 32 לבטל את העדות הראשונה. **וכן אמר רבי יצחק, תני במשנה לא**
 33 **היו עורפין, ורבי חייה אומר, תני במשנה היו עורפין** כפי הלשון
 34 שלפנינו, שמועילה העדות השניה לבטל את הראשונה.
 35 מקשה הגמרא, **ולרבי חייה** שאינו מתקן את לשון המשנה, **קשיא**
 36 **דעולא** שאמר אין דבריו של העד האחרון עומדים כנגד העד
 37 הראשון, וכאמור. מתרצת הגמרא, **לא קשיא, כאן** במשנתינו
 38 שמועילה העדות השניה לבטל את הראשונה, מדובר שבאו שני
 39 העדים **בבת אחת** העיד השני בתוך כדי דיבור של הראשון, וכיון
 40 שעדיין לא נתקבלה עדותו של הראשון, יכול השני להכחישו
 41 ולגרום שלא תתקבל, אבל **כאן** בדברי עולא שאמר שאין השני יכול
 42 להכחיש את הראשון, הוא כשבאו העדים **בה אחד זה, שכיון**
 43 **שכבר נתקבלה העדות של הראשון, הרי היא כשנים, ואין השני יכול**
 44 **להכחישו.**
 45 מקשה הגמרא, **תנן בהמשך המשנה, עד אחד אומר ראיתי את**
 46 **ההורג, ושנים אומרים לא ראית, היו עורפין, ולכאורה אין בכך**
 47 **שום חידוש, ששני עדים מבטלים עדותו של אחד, אלא ודאי נשנה**
 48 **דין זה לדקדק ממנו, שרק משום ששנים הם המכחישים את הראשון,**
 49 **בטלה העדות הראשונה, הא אם היו חד וחד, לא היו עורפין משום**
 50 **שנתקבלה עדות הראשון, ואין אחר יכול להכחישו, וכדברי עולא**
 51 **שיש לשנות במשנה שבאחד ואחד לא היו עורפין, ומכאן התיבא**
 52 **דרבי חייה ששנה שגם באחד ואחד היו עורפין.**
 53 מתרצת הגמרא, **ולמי עמיה** – שפירשת ברישא, שלא נשנה הדין
 54 לגופו אלא לדקדק ממנו את הדין באחד כנגד אחד, **אימא סיפא**
 55 **בהמשך המשנה, שנים אומרים ראינו ועד אחד אומר אומר**
 56 **לא ראיתם, לא היו עורפין, הרי גם שם אין שום חידוש בכך, שאין**

13 דבריו בלשון 'שָׁמַע יִשְׂרָאֵל'. ומבארת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי
 14 שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, שהתורה מרמזת להם בדברי הכהן דבר נוסף,
 15 והוא, שְׁאָמַר לָהֶן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל הַבָּאִים לְהִילָחֵם
 16 בְּגוֹיִם, אֲפִילוּ לֹא קִיָּמְתֶם אֲלָא מִצֻּוּה זֶה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע
 17 שְׁחָרִית וְעֶרְבִית שֶׁהיא קבלת מלכות שמים ועול מצוות, אִי אַתֶּם
 18 נִמְסָרִין בְּיָדָם, שעל ידי שהשכינה שורה עימכם, אתם נוצחים.
 19 שנינו במשנה שהכהן אומר לעם, 'אֵל יְרֵךְ לְבַבְכֶם אֵל תִּירָאוּ כו'.
 20 מבארת הגמרא את סדר דברי הכהן, לפי מהלך היציאה למלחמה
 21 והמלחמה עצמה. תָּנִי רַבֵּנּוּ, פְּעַמִּים מְדַבֵּר עִמָּם הַכֹּהֵן עִם
 22 הַלְּחֻמִּים, אַחַת בְּסַפֵּר – כְּשִׁיּוֹצְאִים מִגְּבוּל הָאָרֶץ, לפני תחילת
 23 המערכה, וְאַחַת בְּמִלְחָמָה – בְּתַחֲלִיל הַמִּלְחָמָה. בְּסַפֵּר לפני
 24 המלחמה, כֹּה הוּא אוֹמֵר לְלַחֲמִים, ומיננו? שְׁמַעוֹתָם דְּוֹקָא פְּעֻבְדֵּתוֹ קְאָמַר – מינוי הנוגע לעבודתו,
 2 וכּוּן גְּדוּל אֵין מְמוּנָה עֲלֵיו בְּעַבְדוּתוֹ. שואלת הגמרא, וְאִימָא
 3 שֶׁהַכֹּהֵן הַמְּדַבֵּר כֵּן הוּא הַסֵּנִי, שהוא ממונה, והכהן גדול ממונה
 4 עֲלֵיו בְּעַבְדוּדָה. מתרצת הגמרא, שאמנם על הסגן יש ממונה, אך
 5 הַסֵּנִי עֲצֻמוֹ לְאוֹ מְמוּנָה הוּא לְשׁוֹם דְּבַר, דְּתַנִּיא, אָמַר רַבִּי
 6 תַּנְיָנָא סָגְנֵי הַכֹּהֲנִים, לְמַה – לאיזה דבר הַסֵּנִי מְמוּנָה, ומבאר,
 7 שְׁאֵם אִירַע בּוֹ פְּסוּל בְּכַהֵן גְּדוּל בְּמַהֲלַךְ עַבְדוּתוֹ, נִכְנָם הַסֵּנִי,
 8 וּמִשְׁמֵשׁ תַּחְתָּיו. אבל קודם שאירע פסול, אֵין לִסְגָן שׁוֹם מִיָּנִי
 9 בְּעַבְדוּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, והרי הוא ככל כהן, ובהכרח שנתמנה כהן
 10 מִיּוֹחַד לְמַלְחָמָה, והוא משוח מלחמה.
 11 שנינו במשנה, שֶׁהַכֹּהֵן פּוֹתַח בְּלִשׁוֹן זֶה וְאָמַר הַכֹּהֵן אֲלֵהֶם, שְׁמַע
 12 יִשְׂרָאֵל. מבררת הגמרא, מֵאִי שְׁנָא – מדוע הכהן מתחיל את

אגרות קודש

ב"ה, כ' כסלו, ה'תשל"ב

ברוקלין, נ.י.

כבוד הו"ח אי"א נוי"נ בחור מעם ומורם מעם

ודורש טוב לעמו בעל מדות תרומיות ענף עץ אבות

מו"ה שניאור זלמן שליט"א

שלום וברכה!

בבואנו מיום סגולה, יהי רצון שיומשכו בפועל כל הסגולות הקשורות ביום סגולה זה, בעניינים הפרטיים והכלליים גם יחד, ובפרט אשר על פי תורת החסידות הם קשורים ודבוקים זב"ז ועד שנעשו כאחדים.

ואם תמצא לומר הרי נרמז כבר הדבר על ידי חכמינו ז"ל במשנתם: לפיכך נברא האדם יחידי ללמדך כו' המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא (סנה' לו, א). ועל פי הידוע בדיקו ההחלטי בסגנון חכמינו ז"ל רואים במאמר האמור חידוש גדול, אף שכמה וכמה לא שמים לב לזה למרות פשטותו, והוא שמאמר האמור מבטל טעות רווחת המיוסדת על שפלות האדם ובפרט בדורות האחרונים וכו'. שאף שאמת הוא שראשונים כמלאכים ואנו כו', בכל זה אומרת המשנה שבשביל ללמדנו שנפש אחת בישראל – אפילו בדורות אחרונים – הרי זה עולם מלא, נקבע משום כך אופן בריאת אדם הראשון, וכהביטוי לפיכך נברא האדם יחידי, זאת אומרת שבריאתו היתה צריכה להיות באופן אחר (בדוגמת שאר הברואים שנבראו זוגות זוגות) ונשתנה בריאתו בשביל ההוראה בחשיבות נפש אחת משך כל הדורות.

בתודה הנני מאשר קבלת מכתב מר, ומוכן וגם פשוט אשר אתענין לראות ולקרות מהנדפס לאחרונה מכתבי מר, ות"ח מראש על ההוראה לעושי רצונו, ככתבו במכתבו, לשלחם לכאן.

ומיומא טבא ליומא טבא, מיי"ט כסלו לימי חנוכה, יהא רעוא שכל הברכות והסגולות כו' יהיו באופן דמוסיף והולך ואור, כהוראת נרות חנוכה, ולא עוד אלא שיהי "על פתח ביתו מבחוץ" להאיר גם את החשכה אשר בחוץ, ועד לקיום היעוד אשר יעשה לעמו ישראל תשועה גדולה, ועד לגאולה האמיתית על ידי משיח צדקנו, אשר כלשון המורה הגדול (שלהי הלכות מלכים) יבנה בית המקדש במקומו ויקבץ נדחי ישראל, שאז ידליקו "נרות בחצרות קדשך כו' להודות ולהלל לשמך הגדול".

42 אומרת הגמרא, וְתִנְיָא נְמִי גְבִי עֲגֵלָה בִּי הָאִי גְוִינָא – כאותם
 43 דרשות ששנינו בפרה, נאמר בעגלה ערופה 'אשר לא משכה בעול',
 44 אֵין לִי שְׁפוּסֵל בַּה אֵלָא עוֹל, שָׁאָר עֲבוּדוֹת מִנֵּין שְׁפוּסוֹלוֹת בַּה,
 45 תְּלָמוּד לֹמְרֵי לִפְנֵי זֶה בְּפוּסוֹק, אֲשֶׁר לֹא עֲבַד בַּה, הִרִי שְׁעִבוּדָה
 46 מִכָּל מְקוֹם פּוּסְלוֹת בַּה, אִם בָּן, מַה תְּלָמוּד לֹמְרֵי בְּהַמְשַׁךְ הַפּוּסוֹק
 47 'עוֹל', לֹמְרֵי, עוֹל פּוּסְלוֹ בַּה בֵּין בְּשַׁעַת עֲבוּדָה בֵּין שְׁלֵא בְּשַׁעַת
 48 עֲבוּדָה – אפילו אם הניחו דבר עליה שלא לשם עבודה, כגון להקל
 49 משאו מידו, ואילו שָׁאָר עֲבוּדוֹת אֵין פּוּסְלוֹת בַּה אֵלָא בְּשַׁעַת
 50 עֲבוּדָה – כגון שהניח עליה משא כדי להוליכו, ולא כשהניח עליה
 51 באקראי.
 52 מקשה הגמרא, מדוע מרבים שאר עבודות בעגלה, וְאֵימָא שְׁמַה
 53 שְׁנֵאמַר בְּתַחֲלִית הַפּוּסוֹק אֲשֶׁר לֹא עֲבַד בַּה שְׁמַשְׁמַע כֹּל עֲבוּדָה,
 54 הִרִי הוּא כְּלָל, וְמַה שְׁנֵאמַר אַחַר כֵּךְ 'עוֹל', הִרִי הוּא פְּרָט, נִמְצָא
 55 שְׁהוּא כְּלָל וּפְרָט, וְהִרִי אֵין בְּכָלֵל אֵלָא מַה שְׁבַפְרָט, נִמְצָא עוֹל
 56 אֵין – יפסול בה, אבל מִיָּדִי אַחֲרֵינָא לֹא יפסול בה. מתרצת הגמרא,
 57 אֲשֶׁר שְׁנֵאמַר כַּאן רַבּוּיָא הוּא וּמַרְבָּה אֵת שְׁאָר הָעֲבוּדוֹת, וְלִכְךָ אֵין
 58 דוֹרְשִׁים כַּאן כֹּלל וּפְרָט.
 59 אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, בְּעֵי מִינֵיהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן – שאלתי את רבי יוחנן,
 60 מִשִּׁיבַת עוֹל שְׁפוּסְלוֹת בַּעֲגָלָה, בְּכַמְּהָ הִיא פּוּסְלוֹת. אָמַר לִי
 61 מִשְׁתַּמְשֹׁךְ בְּמֵלֵא עוֹל הִיא נִפְסְלוֹת. אֵיבְעֵינָא לָהּ – הִסְתַּפְקוּ בְּנֵי בֵית
 62 הַמִּדְרָשׁ, כְּמֵלֵא עוֹל שְׁאמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָאִם לְאַרְבּוֹ שֵׁל עוֹל אִמְרֵי,
 63 או לְרַחֲבּוֹ, אָמַר לָהּ הֵהוּא מְרַבֵּן וְרַבִּי יַעֲקֹב שְׁמִיָּה, לְדִידֵי
 64 מְפָרְשָׂא לִי מִינֵיהּ דְרַבִּי יוֹחָנָן – לִי פִירֵשׁ רַבִּי יוֹחָנָן, מִשִּׁיבַת עוֹל
 65 לְרַחֲבּוֹ שְׁהוּא מְפָח. שואלת הגמרא, וְלִמָּא אִם כֵּךְ שְׁשִׁיעוּר
 66 הַמְשִׁיכָה הוּא מְפָח וְלִשְׁם מַה הוֹחֵר עוֹל. משיבה הגמרא, הָא קָא
 67 מְשַׁמְעֵי לָן רַבִּי יוֹחָנָן כְּכֵךְ, שְׁשִׁיעוּרָא דְעוֹל לְרַחֲבּוֹ מְפָח הוּי, לְמָא
 68 נְפָקָא מִינֵיהּ בְּכֵךְ שְׁשִׁיעוּר עוֹל הוּא טַפְחָה, לְמַקְלָהּ וּמְכַבְּרָה – שֶׁהַפּוּסֵק
 69 עִם חֲבֵרוֹ לְמַכּוֹר לוֹ עוֹל סֵתֵם, צָרִיךְ לֵת לוֹ עוֹל בְּרוּחָב טַפְחָה.
 70 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּן שְׁאֵל, מִפְּנֵי מַה אָמְרָה תּוֹרָה הֵבִיא עֲגֵלָה
 71 בְּנַחֲלָה, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, גְּבַא עֲגָלָה שְׁהִיא דְכָר שְׁלֵא עָשָׂה
 72 עֲדִיין פִּירוֹת שְׁהִירֵי בַת שְׁנֵתָה הִיא וְלֹא יִלְדָה, וְיַעֲרַף בְּנַחֲלָה אֵיתָן
 73 שְׁהוּא בְּמְקוֹם קֶשֶׁה שְׁאֵין עוֹשָׂה פִירוֹת, וְיִכְפֹּר עַל מִי שְׁלֵא הִנִּיחוֹ
 74 לְחַלְלָה זֶה לְעֵשׂוֹת פִּירוֹת. מבררת הגמרא, מָאִי כּוּונַת רַבִּי יוֹחָנָן בֵּן
 75 שְׁאֵל שְׁלֵא הִנִּיחוֹ לוֹ לְעֵשׂוֹת פִּירוֹת, אֵילִימָא פִירוֹת פְּרָיָה וְרַבִּיָּה
 76 שְׁלֵא הִנִּיחוֹ לְהַרְוֹג לְעֵסוֹק בַּה, אֵלָא מַעֲתָה אֲזִינָן וְאִסְרִים שְׁנִמְצָאוּ
 77 חֲלָלִים, הֵבִי נְמִי דְלֹא עָרְפִינָן – וְכִי אֵין עוֹרְפִים עֲלֵיהֶם עֲגָלָה, מְכִיין
 78 שְׁאִינִם רְאוּיִים לְלַדָּה, אֵלָא פִירוֹת אֵלוֹ הַכוּונָה שְׁלֵא הִנִּיחוֹ לוֹ
 79 לְעֵשׂוֹת עוֹד מִצּוֹת.
 80 שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנֵי, וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ אֵל נַחֲלָה אֵיתָן, אֵיתָן כְּמִשְׁמַעוֹ קֶשֶׁה.
 81 תְּנֵן רַבּוּנָן, מִנֵּין לְאֵיתָן שְׁהוּא קֶשֶׁה, שְׁנֵאמַר בְּפִרְשָׁתָה בְּלַעַם,
 82 כְּשִׂרָאָה אֵת הַקִּינִי,

1 תאמר כך. משיבה הגמרא, וְכִי תִימָא, אֵימָא לְמִפְרָךְ עַל קַל וְחוֹמֵר
 2 זֶה, מַה לְעֲגֵלָה שְׁלִיכְךָ פּוּסְלוֹת בַּה עֲבוּדָה, שְׁחִמּוּרָה הִיא בְּכֵךְ שְׁכָן
 3 שְׁנֵי פּוּסְלוֹת בַּה שְׁהִירֵי אֵינָה קְרוּיָה עֲגָלָה אֵלָא בַת שְׁנֵתָה, תֵּאמַר
 4 בְּפִרְהָ שְׁקֵלָה הִיא בְּכֵךְ שְׁאֵין הַשְׁנִיִּים פּוּסְלוֹת בַּה, לִכְךָ לֹא יִפְסְלוּ בַּה
 5 שְׁאָר עֲבוּדוֹת. אֵי נְמִי עוֹד נִיתֵן לְפִרְוֹךְ אֵת הַקַּל וְחוֹמֵר, קְדָשִׁים
 6 יוֹכִיחוּ, שְׁמוּם פּוּסְלוֹ בְּהָן, וְאֵין עֲבוּדָה פּוּסְלוֹת בְּהָן, הִרִי שְׁאֵין פּוּסְלוֹ
 7 הַמוּם גּוֹרֵם שְׁעֲבוּדוֹת יִפְסְלוּ בַּה, לִכְךָ אִמְרָה הַבְּרִייתָא שִׁישׁ לְלַמּוּד
 8 זֹאת מְגוּרָה שׁוּה, נְאֻמַּר כָּאן 'עוֹל', וְנֵאמַר לְהֵלֵן 'עוֹל', מַה לְהֵלֵן
 9 בַּעֲגָלָה, אֵף שְׁאָר עֲבוּדוֹת פּוּסְלוֹת, אֵף כָּאן בְּפִרְהָ, אֵף שְׁאָר
 10 עֲבוּדוֹת פּוּסְלוֹת. וְעַתָּה, אַחַר שְׁנֵתְבָאָרָה הַבְּרִייתָא, מְקַשָּׁה מִמֶּנָּה
 11 הַגְּמָרָא עַל דְרַבִּי רַבִּי וּמְמַקְוִים שְׁבַפְרָטָה – הִרִי הַמְקוֹר שִׁיפְסְלוּ בְּפִרְהָ
 12 שְׁאָר עֲבוּדוֹת מִלְבַּד עוֹל, אֵינוֹ אֵלָא מִעֲגָלָה, וְאִם כֵּךְ, מַה לְהֵלֵן
 13 בַּעֲגָלָה, אֵין עֲבוּדָתָה מִשְׁא פּוּסְלוֹת בַּה עַד שְׁתִּמְשׁוּךְ, אֵף כָּאן בְּפִרְהָ,
 14 לֹא תִפְסוֹל בַּה עֲבוּדָתָה מִשְׁא עַד שְׁתִּמְשׁוּךְ, וּמִדּוּעַ חִילַק רַב בְּכֵךְ בֵּין
 15 פְּרָה לְעֲגָלָה.
 16 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, תִּנְיָא הִיא – דָּבַר זֶה, מְדוּ הַמְקוֹר שְׁשָׂר עֲבוּדוֹת
 17 מִלְבַּד עוֹל פּוּסְלוֹת בְּפִרְהָ, שְׁנֵי בְּמַחֲלוֹקַת תְּנַאִים, דְאֵימָא תֵּנַא
 18 דְמִיָּתִי לָהּ בְּגוּרָה שׁוּה מְעֲגֵלָה וְהִיא הַבְּרִייתָא הָאִמְרוּרָה, וְאֵימָא
 19 תֵּנַא דְמִיָּתִי לָהּ שְׁשָׂר עֲבוּדוֹת פּוּסְלוֹת בְּפִרְהָ מְגוּפָה דְפְרָה –
 20 מִפְרֶשֶׁת פְּרָה אֲדוּמָה עֲצֻמָּה, דְתִנְיָא, נֵאמַר בְּפִרְהָ 'אֵשֶׁר לֹא עֵלָה
 21 עֵלָה עוֹל', אֵין לִי שִׁיפְסוֹל בַּה אֵלָא עוֹל, שְׁאָר עֲבוּדוֹת מִנֵּין,
 22 תְּלָמוּד לֹמְרֵי, 'אֲשֶׁר לֹא עֵלָה עֲלֵיהָ עוֹל', וְלֹא נֵאמַר 'אֵשֶׁר לֹא עֵלָה
 23 עוֹל עֵלָה', לִכְן דוֹרְשִׁים 'אֵשֶׁר לֹא עֵלָה עֵלָה' מִכָּל מְקוֹם גַּם אִם
 24 אֵינָה עוֹל, אִם בָּן, כִּיֵּן שְׁלֵאוֹ דוּקָא עוֹל פּוּסְלוֹ בַּה, מַה תְּלָמוּד לֹמְרֵי
 25 'עוֹל', לֹמְרֵי, עוֹל פּוּסְלוֹ בַּה בֵּין בְּשַׁעַת עֲבוּדָה, כְּלֹמַר שְׁהִנִּיחַ הָעוֹל
 26 לְצוּרֵךְ שְׁהַפְרָה תִישָׂא אֵת הָעוֹל, בֵּין שְׁלֵא בְּשַׁעַת עֲבוּדָה – שְׁאִינוּ
 27 צָרִיךְ שְׁהַפְרָה תִישָׂא עֲבָשׁוֹ אֵת הָעוֹל, אֵלָא הִנִּיחַ הָעוֹל עַל הַפְרָה כְּדִי
 28 לְהַקֵּל מִשְׁאוֹ מִידוֹ, וְאֵילוֹ שְׁאָר עֲבוּדוֹת אֵין פּוּסְלוֹת בַּה אֵלָא
 29 בְּשַׁעַת עֲבוּדָה – כְּגוֹן שְׁהִנִּיחַ עֲלֵיהָ מִשְׁא כְּדִי לְהוֹלִיכּוֹ, וְלֹא כְּשִׁהֲנִיחַ
 30 עֵלָה בְּאִקְרָאִי לְהַקֵּל מִשְׁאוֹ מִידוֹ. וּמַעֲתָה, רַב שְׁחִילַק בֵּין פְּרָה
 31 לְעֲגָלָה, שְׁפִרָה פּוּסְלוֹת מִשַׁעַת עֲלֵיתָה מִשְׁא, וּבַעֲגָלָה עַד שְׁתִּמְשׁוּךְ.
 32 לֹא לְמַד פּוּסְלוֹ שְׁאָר עֲבוּדוֹת בְּפִרְהָ מִעֲגָלָה, אֵלָא סַבֵּר בְּבְרִייתָא זֶה,
 33 שְׁלַמְדָה שְׁאָר עֲבוּדוֹת בְּפִרְהָ מִפְרֶשֶׁת פְּרָה אֲדוּמָה עֲצֻמָּה.
 34 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא, לְדַבְרֵי הַבְּרִייתָא שְׁלַמְדָה אֵת שְׁאָר הָעֲבוּדוֹת מְגוּפָה
 35 שֵׁל פְּרָה, מִדּוּעַ אֵתָה מַרְבָּה שְׁאָר עֲבוּדוֹת בְּפִרְהָ, וְאֵימָא, 'אֲשֶׁר לֹא
 36 עֵלָה עֲלֵיהָ' שְׁמַשְׁמַע כֹּל דָּבַר מִלְאכָה, הִרִי הוּא כְּלָל, וְמַה שְׁנֵאמַר
 37 אַחֲרָיו 'עוֹל', הִרִי הוּא פְּרָט, נִמְצָא שְׁהוּא כְּלָל וּפְרָט, וְהַמְדָה הִיא,
 38 שְׁכַשִּׁישׁ כֹּלל וּפְרָט אֵין בְּכָלֵל אֵלָא מַה שְׁבַפְרָט, שְׁהַפְרָט פִּירוּשׁוֹ
 39 שֵׁל כֹּלל, נִמְצָא, עוֹל אֵין – יִפְסוֹל בַּה, אֵבֵל מִיָּדִי אַחֲרֵינָא לֹא יִפְסוֹל
 40 בַּה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, 'אֲשֶׁר' שְׁנֵאמַר כַּאן רַבּוּיָא הוּא, וּמַרְבָּה אֵת
 41 שְׁאָר הָעֲבוּדוֹת, וְלִכְךָ אֵין דוֹרְשִׁים כַּאן כֹּלל וּפְרָט.

המשך מעמוד הקודם

בהוקרה ובכבוד ובברכה לחנוכה מאיר,

מ. שניאורסאהן

נ.ב. מובן שקורת רוח רבה גרמה הודעת מר והערה והארה שבה ע"ד ההו"ל דעוד כתי"ק
 לאדה"י. וזה מזמן אשר התחילו לעשות מפתח ממאמריו המפורזים בכמה ביכלעד, אשר חלק מהם
 עדיין לא נדפס, או שנדפס בשינויים רבים. במיוחד מהמאמרים הקצרים (בכמות), אף כי מלאי תוכן
 רב), ועל פי הרושם הראשון כנראה אוצרות גנוזים בהם שעדיין לא ראו אור הדפוס. ובסגנון הידוע,
 יהי רצון אשר בקרוב גם בדברי דא"ח אלה יקויים יפוצו מעינותיך חוצה.

1 עליה אדם הראשון לישוב, ולכך לא עבר בה איש, וכן דקלים אלו,
2 במקום זה יש רק דקלים, כי כך גזר אדם הראשון, שלא יהיה בו אלא
3 ישוב דקלים, ולכך מתכוונים במה שאומרים שהדקלים משנות אדם
4 הראשון. מספרת הגמרא, רב מרדכי אלויה לרב אשי רבו
5 מהנרונא ועד בני כפי, ואמר לה, עד בני דורא.
6 אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר, כל שאינו מלכה ומתלכה – כל
7 שאינו מלוה את חברו, וכן מי שאינו מניח שילווחו, הרי הוא כאלו
8 שופך דמים, שאילמלי ליווחו אנשי יריחו לאלישע כשהלך
9 מעירם, לא היו התינוקות מתקלטים בו, וכך לא גירה דובים
10 לתינוקות. ומביאה הגמרא את המעשה, שנאמר על אלישע הנביא
11 אחר שריפא את המים ביריחו, ויעל משם בית אל והוא עלה
12 בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלמו בו ויאמרו לו עלה
13 קרח עלה קרח, ומפרשת הגמרא, אמרו לו, עלה שתקרחת –
14 שרוקנת עלינו את המקום שכל עוד שהיו המים רעים, היינו
15 מתפרנסים על ידי שהבאנו מים ממקום אחר ומכרנו, ועכשיו
16 שרפאת את המים, קפחת את פרנסתנו.
17 עוד מבארת הגמרא, מאי ונערים קטנים? הרי נערים גדולים הם
18 ואינם קטנים, וקטנים אינם נערים, אמר רבי אלעזר, נערים נקראו
19 על שם שמנוערים מן המצות, קטנים נקראים על שם שקימו מקטני
20 אמה בכך שדאגו על הפסק פרנסתם על ידי ריפוי המים. הנהא
21 בברייתא פירוש אחר על כך, נערים היו, ובבבזו עצמן – הנהיגו את
22 עצמם בבזיון בקטנים. מתקנה לה רב יוסף, מה הקושי בכך
23 שקרויים גם נערים וגם קטנים, ודלמא נערים אינו כינוי לגילם אלא

24 קרויים כך על שם מקומן שבאו מעיר ששמה נעורין, וקטנים היו,
25 מי לא בתיב – וכי לא נאמר בעין זה, וארם יצאו נדודים וישבו
26 מארץ וישראל נערה קטנה, וישא לן כמו כן, כיצד היא נערה
27 וקטנה הלא נערה בת שנים עשרה היא ואינה קטנה, ואמר רבי
28 פדת, קטנה היתה דמן נעורין – מן העיר נעורין, וכך נאמר גם כאן
29 בענין נערים קטנים. מתרצת הגמרא, הנהם בענין נערה קטנה לא
30 מפרש הכתוב מקומה מאין היא באה, לכך ניתן לפרש ש'נערה' הוא
31 על שם מקומה, ואילו הנהם בענין הנערים הקטנים מפורש מקומן
32 שיצאו מיריחו, ולכך אין לפרש ש'נערים' הוא על שם מקומם.
33 עוד נאמר שם, וישן אחרי ויראם ויקללם בשם ה', מפרשת
34 הגמרא, מה ראה, אמר רב, ראה ממש – שהענישם בראייתו,
35 בדתניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל מקום שנתנו חכמים
36 עיניהם לרעה, התוצאה היתה או מיתה או עוני. ושמאל אמר,
37 ראה ברוח הקדש שבוילן נתעברה בהן אמן ביום הכפורים שהוא
38 יום שאסור בתשמיש המטה. ורבי יצחק נפחא אמר, בלזרית –
39 שער שמגדלים אחורי העורף ראה שיש להן פאמוריים ולכך
40 קללם. ורבי יוחנן אמר, ראה ברוח הקדש שלא היתה בהן
41 לחלוחית של מצוה ולכך קללם. שואלת הגמרא, ודלמא בורעייהו
42 ניהוה תוה – תהיה לחלולית, ואין ראוי לקללם. אמר רבי אלעזר
43 ראה שאין לחלוחית לא כם ולא בורעים עד סוף כל הדורות ולכך
44 קללם.
45 אחרי שאלישע קללם נאמר שם, ונתצאנה שתים דובים מן היער
46 ויתבקענה מהם ארבעים ושני ילדים,

אגרות קודש

ב"ה, ערב חנוכה, ה'תשל"ב

ברוקלין, נ.י.

לכבוד מר שניאור זלמן שי מסחרי

שלום וברכה!

בנועם נתקבל מכתבו מ"ח כסלו, לאחרי הפסק הכי ארוך, אף שבינתים דרשתי עליו על ידי
דידינו המשותפים ושמחתי לקבל ידיעות שמשותף בפעולה עמהם ועוזר להם וכי.

ותקותי חזקה שכיון שפרש לגמלאות, והרי זמנו ברשותו יותר, בודאי יוכל להוסיף בהאמור.
ובאותו ענין, נהייתי לראותו מסב אצל השולחן בהתועדות כפר חב"ד בהתמונה ששלחו לי.

מובן שתענוג מיוחד גרם לי במה שכותב שח"ו לא פרש מעסקנות ציבורית ומתפקיד פעיל
בכלל, כי אם אדרבה, שנבחר לתפקיד אחראי של ראש מועצה איזורית.

ויהי רצון שיצליח בתפקידו האחראי והנעלה הזה, ויבסס ויחזק את האזור בגשמיות וברוחניות
גם יחד, אשר באם בנוגע לכל עם ולכל מקום תלוי זה בזה, על אחת כמה וכמה בנוגע לעמנו עם קדוש
בארץ ישראל ארץ הקודש, אשר לא רק תלויים זה בזה אלא חד הוא וק"ל.

ויהי רצון שיעשה גם בזה מתוך בריאות הנכונה ושמחה וטוב לבב, וזכות הרבים מסייעתו.

כבוד וברכה למילוי משאלות לבבו לטובה בכל העניינים שכותב, ובאופן וכחוראת ימי חנוכה
הבאים לקראתינו לטובה, שמצוה העיקרית דימים אלו היא הדלקת נר חנוכה ומוסיפין בנר ובאור
מיום ליום הלוח ומוסיף, ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור.

נ.ב. לפלא כתבו שלא קבל מענה למכתבו הקודמים, שכמדומה לי הרי מכבר ענית עליהם.

48 הַתָּם בְּיָוֵן דְּאֶחָיוּק בִּיהַ עַל הַבַּיִת לַפְּנֵי שְׁהַנִּיחוּ עַל עוֹמֵר אַחֵר, 49 שְׁהָרִי בִּכְךָ עוֹסְקַת הַבְּרִייתָא, וְזָכָה בִּיהַ וְאִינוּ נַעֲשֶׂה שׁוֹב הַפֶּקֶר מִדִּין 50 שְׁכַחָה. 51 מִקְשָׁה הַגְּמֵרָא, אִי הֵכִי שְׁטַעַם הַפְּטוֹר בַּעֲוֹמֵר הָעֵלְיוֹן הוּא מִשׁוֹם 52 זֹכָה בּוֹ, מֵאִי אִוְרִיָּא שְׁנַקְטָה הַבְּרִייתָא שְׁהַנִּיחוּ עַל גְּבֵי הַכִּבְרִי, 53 אֶפְרִילוֹ אִם יִנְיָחֵנוּ בְּשִׁדְדָה נְמִי פְטוֹר מִשְׁטַעַם זֶה, וּמְדַע נִקְטָה הַבְּרִייתָא 54 אֵת הַפְּטוֹר דְּוּוּקָא בְּאֹפָן זֶה. מִתְרַצַּת הַגְּמֵרָא, אִין הֵכִי נְמִי – אִבָּן 55 יִהְיֶה לַבְּרִייתָא לְנַקְטָה אֵת פְּטוֹרוֹ גַּם כְּשֶׁהַנִּיחוּ עַל גְּבֵי קֶרֶקֶע, שְׁפִטוֹר 56 מִשׁוֹם שְׁכַבְרָה זֹכָה בּוֹ, וְהָא דְּקֶתְנִי בְּרִייתָא שְׁהַנִּיחוּ עַל גְּבֵי הַכִּבְרִי, 57 מִשׁוֹם שְׁרַצְתָּה לְפָרֵשׁ גַּם אֵת דִּינוֹ שֶׁל עוֹמֵר תְּתַתּוֹן שְׁנַחֲלָקוּ בּוֹ תְּנַא 58 קָמָא וּרְבִי יְהוּדָה. מִקְשָׁה הַגְּמֵרָא, כִּיצַד תֹּאמַר שְׁטַעַם הַפְּטוֹר שֶׁל 59 הָעוֹמֵר הָעֵלְיוֹן הוּא מִשׁוֹם זֹכָה בּוֹ, וְהָא מִפְּנֵי שְׁהוּא צָרָה קְאָמְרִי 60 בְּרִייתָא, הָרִי מְפֹרֵשׁ שְׁהַטַּעַם הוּא מִשׁוֹם שְׁצַף בְּאִיזֵר. מִתְרַצַּת 61 הַגְּמֵרָא, אִימָא – אִמּוֹר בְּרִייתָא, מִפְּנֵי שְׁהוּא בְּצַף הַתּוֹסַפֵּת כִּיף 62 הַדְּמִיּוֹן, וּפִירוּשׁוֹ, שְׁכִיּוֹן זֹכָה בּוֹ, אִף שְׁהַנִּיחוּ מִיָּדוֹ, הָרִי הוּא כְּאִילוֹ 63 הוּא צָף עֲדִיין מִן הַשְּׂדֵה וּמוֹנַח בִּידוֹ, וְלֹא חָל עֲלָיו דִּין שְׁכַחָה. 64 הַגְּמֵרָא חוֹזֵר לַעֲנִין עֲגֵלָה עֲרוּפָה. אִמְרֵי אֲבִי, הָרִינִי כְּאֵן 65 בְּפּוֹמְבְּרִיתָא מוּכָן לְהַשִּׁיב לְכָל שׁוֹאֵל בְּעוֹמֵק וּבְחֵרִפוֹת כְּבָן עֲזָאִי 66 שְׁהִיָּה חֵרִיף וְהִיָּה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ בְּשׁוּקֵי מְכֻרִיא. כִּיּוֹן שְׁכָךְ, אִמְרֵי לִיָּה 67 הָהוּא מְכַרְבֵּן לְאֲבִי, שְׁנֵי חֲלָלִים – שְׁנֵי הָרוּגִים מוֹטְלִים זֶה עַל גְּבֵי 68 זֶה וְאֶחָד מְשׁוּךְ מֵעַט מִחֲבֵרוֹ, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶם עֵיר 69 קְרוּבָה אַחֵרָת, מְהִיָּבֵן הוּא מוֹדֵד אֵת הָעֵיר הַמְּבִיאָה עֲגֵלָה עֲרוּפָה. 70 וְיֵשׁ בְּשֵׁאלָה זוֹ כְּמָה צְדָדִים, שְׁהָרִי יִתְכֵן שְׁהַהֲרוֹג הַתַּחְתּוֹן קְרוִי 'טְמוֹן', 71 שְׁהָעֵלְיוֹן מְסַתִּירוֹ, וְאִין מְבִיאִים עֲלָיו עֲגֵלָה עֲרוּפָה. וְיִתְכֵן שְׁהַהֲרוֹג 72 הָעֵלְיוֹן קְרוִי 'צָף' מֵאַחַר שְׁאִינוּ נּוֹגַע בְּאַרְץ, וְהָרִי אִין מְבִיאִים עֲלָיו 73 עֲגֵלָה עֲרוּפָה, כְּפִי שְׁלַמְדֵנוּ בְּמִשְׁנָה שְׁאִין מְבִיאִין עֲגֵלָה עֲרוּפָה 74 בְּנִמְצָא חֲלָל צָף. וּמֵאִידִךְ יִתְכֵן שְׁכִיּוֹן שְׁהַהֲטַמְנָה אוֹ הַהֲגַבָּה הִיא 75 דֶּרֶךְ מִין בְּמִינֵהּ, שְׁהוּא אֲדָם כְּמוֹתוֹ, אִינוּ נַחֲשֵׁב הַפֶּסֶק, וְאִין זֶה 'טְמוֹן' 76 אוֹ 'צָף'. וְיִתְכֵן גַּם שְׁכַבְרָת 'מִין בְּמִינֵהּ' נְכוּנָה רַק לְגַבֵּי שְׁלֹא יִקְרָא 77 'טְמוֹן' וְלֹא לְגַבֵּי שְׁלֹא יִקְרָא 'צָף'. אוֹ הַחִיפֵךְ, רַק לְגַבֵּי 'צָף' וְלֹא לְגַבֵּי 78 'טְמוֹן'. וּבִיאֵר הַשׁוֹאֵל אֵת הַסֶּפֶק, הָאִם נֶאֱמַר שְׁגַם כְּשֶׁהַהֲטַמְנָה הִיא 79 דֶּרֶךְ מִין בְּמִינֵהּ שְׁהָרִי הוּא אֲדָם כְּמוֹתוֹ, גַּם בְּכַגּוֹן זֶה הָיוּ הַתַּחְתּוֹן 80 טְמוֹן, שְׁאִין סַבְרַת מִין בְּמִינֵהּ נְכוּנָה לַעֲנִין שְׁלֹא יִקְרָא 'טְמוֹן', אֲבָל 81 לַעֲנִין שְׁלֹא יִקְרָא 'צָף' סַבְרַת מִין בְּמִינֵהּ נְכוּנָה הִיא, וּמִין בְּמִינֵהּ – 82 וְכִשְׁהַהֲגַבָּה הִיא דֶּרֶךְ מִין בְּמִינֵהּ לֹא הָיוּ בְּכָךְ צָף, וּמְעַלְיוֹן מוֹדֵד – 83 וְהָעֵיר הַקְּרוּבָה לַעֲלִיּוֹן מְבִיאָה עֲגֵלָה עֲרוּפָה וְלֹא הַקְּרוּבָה לַתַּחְתּוֹן. 84 אוֹ דְּלָמָּא, גַּם כְּשֶׁהַהֲגַבָּה הִיא דֶּרֶךְ מִין בְּמִינֵהּ, הָיוּ הַהֲרוֹג הָעֵלְיוֹן 85 צָף, שְׁאִין סַבְרַת מִין בְּמִינֵהּ נְכוּנָה לַעֲנִין שְׁלֹא יִקְרָא 'צָף', אֲבָל לַעֲנִין 86 שְׁלֹא יִקְרָא 'טְמוֹן' סַבְרַת מִין בְּמִינֵהּ נְכוּנָה הִיא, וּמִין בְּמִינֵהּ – 87 וְכִשְׁהַהֲטַמְנָה הִיא דֶּרֶךְ מִין בְּמִינֵהּ לֹא הָיוּ בְּכָךְ טְמוֹן, וּמִתַּחְתּוֹן מוֹדֵד 88 – וְהָעֵיר הַקְּרוּבָה לַתַּחְתּוֹן מְבִיאָה עֲגֵלָה עֲרוּפָה וְלֹא הַקְּרוּבָה לַעֲלִיּוֹן. 89 אוֹ דְּלָמָּא, גַּם כְּשֶׁהַהֲגַבָּה הִיא דֶּרֶךְ מִין בְּמִינֵהּ הָיוּ בְּכָךְ טְמוֹן, וּמִין 90 בְּמִינֵהּ הָיוּ כְּמוֹ כֵּן צָף שְׁאִין סַבְרַת מִין בְּמִינֵהּ נְכוּנָה לֹא לַעֲנִין שְׁלֹא 91 יִקְרָא טְמוֹן וְלֹא לַעֲנִין שְׁלֹא יִקְרָא צָף, וְלֹא מִתַּחְתּוֹן מוֹדֵד וְלֹא 92 מְעַלְיוֹן מוֹדֵד – וְהָן הָעֵיר הַקְּרוּבָה לַעֲלִיּוֹן, הָן הַקְּרוּבָה לַתַּחְתּוֹן, 93 שְׁתֵּידִן אִינֵן מְבִיאִת עֲגֵלָה עֲרוּפָה. 94 אִמְרֵי לִיָּה אֲבִי,

1 מעיקר המלה 'בשדה' למדו לרבות שכחת קמה. וְרַבִּי יְהוּדָה שלא 2 למד מכאן שכחת קמה, משום נצרך לו את עיקר הפסוק למעט צפו 3 עומרים לתוך שדה חברו, לא רצה ללמוד זאת מן היתור של הכ"ף, 4 כי 'בשדה' 'בשדה' לא משמע ליה שזהו יתור שניתן לדורשו, שגם 5 ללא דרשה ניתן לכתוב 'בשדה' עם כ"ף, אם כן מ'בשדה' הוא צריך 6 ללמוד שכחת קמה, ואין לו דרשה למעט טמון. 7 בהקשר לדין זה שהוזכר בענין שכחה, צפו עומרין לתוך שדה חברו, 8 מביאה הגמרא את ספקו של רבי ירמיה. בְּעֵי רַבִּי יְרֵמְיָה, צָפו 9 עוֹמְרִין לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ – הִיוּ הָעוֹמְרִים בְּאִיזֵר שְׂדֵהוּ, וְלֹא עַל שְׂדֵהוּ 10 מִמֶּשׁ, כְּגוֹן עַל גְּבֵי אִבָּן אוֹ עֲמוּד, אוֹ עַל עוֹמְרִים אַחֵרִים, וּשְׁכַחְתֶּם, 11 מָהוּ, הָאִם חָל עֲלֵיהֶם דִּין שְׁכַחָה אוֹ לֹא, וְהַסֶּפֶק הוּא, הָאִם אִוְרִי 12 שְׂדֵה בְּשִׁדְדָה דְּמִי אוֹ לֹא שְׂדֵה דְּמִי. 13 אִמְרֵי לִיָּה רַב כְּהֵנָּא לְרַב פְּפִי, וְאִמְרֵי לֵהּ, רַב כְּהֵנָּא לְרַב זְבִיד, 14 תְּפִשׁוּט לִיָּה אֵת סַפְקֵי שֶׁל רַבִּי יְרֵמִיָּה, מְכַרְבֵּי אֶבְהוּ אִמְרֵי רַבִּי 15 אֶלְעָזָר, דְּאִמְרֵי, פְּרִט לְשַׁעֲפוּ עוֹמְרִין לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבִירוֹ שְׁאֵו לֹא 16 חָל עֲלֵיהֶם דִּין שְׁכַחָה, וְהִבִּין רַב כְּהֵנָּא, שִׁצְפוּ פִירוּשׁוֹ שְׁהָעוֹמְרִים 17 עוֹמְדִים בְּאִיזֵר שְׂדֵה חֲבֵרוֹ עַל גְּבֵי מִשְׁהוּ, וְאִינֵם עַל שְׂדֵהוּ מִמֶּשׁ, 18 וּמְבוּאֵר בְּכָךְ, שְׁגַם אִם הָעוֹמְרִים צָפִים וְאִינֵם עַל גְּבֵי הַשְּׂדֵה מִמֶּשׁ, 19 דְּחֲבִירוֹ אִין – אִזּוּ מֵיעֲטוּ תוֹרָה מִדִּין שְׁכַחָה, אֲבָל לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ, גַּם 20 אִם אִינֵם עַל הַשְּׂדֵה מִמֶּשׁ לֹא מֵיעֲטָה תוֹרָה, וְחָל עֲלֵיהֶם דִּין שְׁכַחָה. 21 דַּחָה רַב פְּפִי אוֹ רַב זְבִיד אֵת הָרְאִיָּה, וְאִמְרֵי לְרַב כְּהֵנָּא, וְלִמְעַלְמֵיךְ 22 שְׁהַבְּנַת שִׁצְפוּ שְׁהוֹכִיר רַבִּי אֶלְעָזָר, פִּירוּשׁוֹ שְׁעַמְדוּ בְּאִיזֵר שְׂדֵה 23 חֲבֵרוֹ, אִם כֵּךְ מִשְׁמַע, שְׁגַם לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבִירוֹ, צָפוּ אִין – אִזּוּ מֵיעֲטוּ 24 תוֹרָה מִדִּין שְׁכַחָה, אֲבָל אִם הֵם מוֹנְחִין בְּשִׁדְדָה חֲבֵרוֹ מִמֶּשׁ לֹא מֵיעֲטָה 25 תוֹרָה, וְחָל עֲלֵיהֶם דִּין שְׁכַחָה, וְכִיצַד אֶפְשֵׁר לומר כֵּךְ, וְהָא סוּף סוּף, 26 הָרִי בְּעֵינֵן שְׁהָעוֹמֵר יִשְׁכַח 'בְּשִׁדְדָה' כִּדִּי שִׁיחֹל עֲלָיו דִּין שְׁכַחָה, שְׁהִי 27 זֶהוּ לִימוּדוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר, וְלִיכָּא – גַּם כְּשֶׁהָעוֹמְרִים עַל הָאֶרֶץ, 28 עֲדִיין אִינוּ מִתְקִיִּים תְּנַאי זֶה. אֶלָּא וְדִאי, לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבִירוֹ שְׁאִמְרֵי 29 רַבִּי אֶלְעָזָר שְׁאִין נוֹהֵג בְּהֶם שְׁכַחָה, כּוּוֹנְתוּ וְאֶפְרִילוֹ הֵם מוֹנְחִין עַל 30 שְׂדֵה חֲבֵרוֹ מִמֶּשׁ, וְהָא דְּקְאָמְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר צָפוּ אִין פִּירוּשׁוֹ שְׁהֵם 31 צָפִים בְּאִיזֵר שְׂדֵה חֲבֵרוֹ עַל גְּבֵי מִשְׁהוּ, וְאִינֵם מוֹנְחִים, אֲלֵא פִירוּשׁוֹ 32 שְׁהַתְּרוּמָמוּ בְּרוּחַ וּנְפִלוּ לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ מִמֶּשׁ, וְנַקֵּט כֵּךְ מִשׁוֹם דְּלֹא 33 מְשַׁבְּחָת לָהּ שִׁישְׁכּוּ עוֹמְרִים שְׁלוּ בְּשִׁדְדָה חֲבֵרוֹ, אֶלָּא בְּצָפוּ בְּרוּחַ 34 בְּאִיזֵר שְׂדֵהוּ, וְכֵךְ נְפִלוּ לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, אֲבָל כְּשֶׁמוֹנְחִים בְּאִיזֵר 35 יִיתְכֵן שְׁאֵף בְּשִׁדְדָה לֹא חָל עֲלֵיהֶם דִּין שְׁכַחָה. 36 הַגְּמֵרָא מְבִיאָה רְאִיָּה לְפִשׁוּט אֵת סַפְקֵי שֶׁל רַבִּי יְרֵמִיָּה, בְּצָפוּ עוֹמְרִים 37 בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ. תָּא שְׁמַע רְאִיָּה מְבִרִיתָא, עוֹמֵר שְׁהָחִיּוּק בּוֹ בַּעֲלִיו 38 לְהוֹלִיבוֹ מִן הַשְּׂדֵה לְעֵיר, וְהַנִּיחוּ עַל גְּבֵי עוֹמֵר חֲבִירוֹ, וְשַׁבְּחוּ, 39 הָעוֹמֵר הַתַּחְתּוֹן הָרִי הוּא שְׁכַחָה, וְהָעֵלְיוֹן אִינוּ שְׁכַחָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן 40 בֵּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן, שְׁנִיָּהֶם אִינֵן שְׁכַחָה, הָעוֹמֵר 41 הַתַּחְתּוֹן אִינוּ שְׁכַחָה מִפְּנֵי שְׁהוּא טְמוֹן תַּחַת הָעוֹמֵר הָעֵלְיוֹן, 42 וְהָעֵלְיוֹן אִינוּ שְׁכַחָה מִפְּנֵי שְׁהוּא צָף בְּאִיזֵר שְׂדֵהוּ, וְאִינוּ עַל שְׂדֵהוּ 43 מִמֶּשׁ. וּמִדַּקְדַּק הַגְּמֵרָא מְכֵאן, עַד כְּאֵן לֹא פְּלִיגֵי הַתְּנָאִים בְּרִייתָא 44 אֶלָּא בְּתַחְתּוֹן אִם הוּא שְׁכַחָה אוֹ לֹא. אֲבָל בְּעֵלְיוֹן דְּבִרֵי חֲבֵל לֹא 45 הָיוּ שְׁכַחָה, הָרִי מְפֹרֵשׁ שְׁכַל שְׁהָעוֹמֵר בְּאִיזֵר שְׂדֵהוּ וְלֹא בְּשִׁדְדָה 46 מִמֶּשׁ, אִינוּ שְׁכַחָה. דּוּחָה הַגְּמֵרָא, עַל הַעֲלָם נוֹהֵג דִּין שְׁכַחָה גַּם בְּעוֹמֵר 47 הָעוֹמֵד בְּאִיזֵר שְׂדֵהוּ, וְגַם הָעוֹמֵר הָעֵלְיוֹן כְּאֵן אִינוּ שְׁכַחָה, שְׁאִנִּי

אגרות קודש

[י"ד כסלו, ה'תשל"ב]

כשמזכירים חסידות בפ"ע – כותבים דא"ח (ויש לחפש ולמצוא המקור והביאור), אבל לכתוב "נגלה ודא"ח"?! בודאי שגם נגלה דא"ח וכו' – [ועיין עירובין (אח"ד, ב) ובמאמרים ע"ז – שאדרכה קשה כו'. וראה תניא פניג וכו'. ואכ"מ].

המשך ביאור למס' סוטה ליום שבת קודש עמ' א

18 בן דינאי שהיה רוצח ידוע, ותחינת בן פרישה היה נקרא תחילה,
19 ומשנעשה רוצח חזרו לקרותו בן הרצחן.
20 משברו המנאפים פסקו המים המרים, ורבי יוחנן בן זבאי
21 הפסיקו, שנאמר "לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל
22 בלתיכם כי תנאפנה כי הם עם הזונות יפרדו וגו'" ופירש כך, לא
23 אפקוד לבדוק את נשותיכם, משום שבנותיכם תזנינה, ואף הבעלים
24 עצמם עם הזונות מצויים כפרדים.
25 משמת יוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יהודה איש ירושלים,
26 במלו האשכולות – אנשים שהכל בהם ואין פגם בתורתם, שעד סוף
27 ימיהם לא היו מחלוקות במה שקבלו מרבותיהם, וראה שאדם
28 השלם נקרא 'אשכול', שנאמר "אין אשכול לאכול בפורה אותה
29 נפשי" והמשך הוא 'אבד חסיד מן הארץ וישר באדם אין'.
30 יוחנן בן גודל העביר מירושלם הודיית המעשר – וידוי
31 המעשרות, שמצווה להתוודות בפסח של שנה רביעית ושביעית,
32 'בערתי הקדש מן הבית', וביטלו יוחנן בן גודל. אף הוא כמל את
33 המעוררין, ואת הנוקפין, יתבאר בגמרא.

1 משנה. נמצא ההורג עד שלא נערפה העגלה, תצא העגלה
2 ותרעה בעדר שעדיין חולין היא, נמצא משנערפה העגלה, תקבר
3 במקומה ואסורה בהנאה, ואין אומרים שנערפה בטעות, לפי שעל
4 ספק באתה מתחילתה שלא נודע מי ההורג, ובשעת עריפה ביערה
5 ספיקה והלכה לה – היא עשתה את שלה, וכיפרה על הספק,
6 וכשנמצא אחר כך ההורג לא בטלה כפרתה בכך. נערפה העגלה
7 ואחר כך נמצא ההורג, אינו נפטר מעונשו בעריפת העגלה, אלא
8 הרי זה יתרג.
9 עד אחר אומר ראיתי את ההורג, ועד אחר אומר לא ראיתי, וכן
10 אשה אומרת ראיתי, ואשה אחרת אומרת לא ראיתי, היו עורפין,
11 שמתוך שיש הכחשה, אין לפנינו שום עדות.
12 עד אחר אומר ראיתי את ההורג, ושנים אומרים לא ראיתי, היו
13 עורפין, שאין דבריו של אחד עומדים במקום שנים. שנים אומרים
14 ראינו, ואחר אומר להן לא ראיתם, לא היו עורפין שאין עד אחד
15 יכול להכחיש שנים, והרי נודע מי הכהו.
16 משברו הרוצחניו במלה עגלה ערופה שהרי מכירים היו מי רגל
17 להרוג, והרי זה כמי שנודע מי הכהו, ודבר זה החל משבא אליעזר

המשך מעמוד ג

ו"ל הביאור בזה, בהקדים הטעם עפ"י פנימיות הענינים שארוננו של יוסף הי' צריך
ללכת עם בני' במדבר, כי זה נתן להם כח בעבודתם, ללכת במדבר ולקריעת ים סוף, ובזה
הי' צריך להיות "עצמות יוסף", העצם והתוקף של יוסף⁷, כי עצמות הוא ענין התוקף והחזק
של האדם והבעל-חי⁸. והעצם של יוסף בא לידי ביטוי בשמו⁹ ב"ותקרא את שמו יוסף, לאמר
יוסף הוי' לי בן אחר"¹⁰.

והענין בזה, עבודתו של יוסף היא "יוסף הוי' לי בן" – להוסיף בקדושה¹¹, ולא רק זה
אלא "לאמר יוסף הוי' לי בן אחר" – שגם יהודי שהנהגתו היא באופן של "אחר", שאינו צד
הקדושה¹², מהפך אותו ל"בן", "בנים אתם להוי' אלקיכם"¹³.

ולכן כאשר בני' היו צריכים לצאת ממצרים, שאז התגלה בכל העולם הקיום בפועל של
האמירה "שלח את בני"¹⁴, שיהודים הם בניו של הקב"ה, נדרש אז מבני' "מדה כנגד מדה"¹⁵,
לגלות אצלם הענין של "יוסף הוי' לי בן", ו"בן אחר", שהו"ע ד"עצמות יוסף" (וזה נפעל ע"י
משה, שהוא רועם של ישראל ומוציאם ממצרים)¹⁶.

(7) כן פירש מגלה עמוקות אופן יז בפסוק זה. וראה גם אוה"ת בשלח (כרך ז) ע' ב'תרגום.

(8) להעיר גם מטעמי מצות (בא יב, מו) "ועצם לא תשברו בו". וראה חינוך מצוה טז.

(9) כמארו"ל (יומא פג, ב) "ר' מאיר הוה מדייק בשמא". וראה שם מעשה רב.

(10) ויצא ל, כד.

(11) ראה אוה"ת ויצא רכ, א ואילך. ויחי שפו, א ואילך. שצ, א ואילך. שצו, ב ואילך. ועוד.

(12) ל' התניא פ"ו.

(13) פ' ראה יד, א. וראה לקו"ש ח"א ע' 2 ואילך ובהערות שם.

(14) שמות ד, כג.

(15) ראה סוטה ח, ב.

(16) מלקו"ש חכ"ו ע' 85 (משיחות ש"פ בשלח ה'תשכ"ג – ה'תשל"ח, ש"פ וארא ה'תשמ"ה).

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 א. נוהגין לומר אחר אשרי קדם תפלת מנחה¹⁸ ובא לציין גואל² וכל סדר קדשה במקום סדר קדשה
2 שאומרים בכל יום בבקר אלא שבשבת יום טוב שמאריכים בתפלת שחרית ומוסף הניחוחו עד
3 המנחה³⁰.

סימן רצב, דין תפלת מנחה בשבת סעיף א
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

א [תפלת מנחה - אין השליח צבור מתעטף בטלית למנחה או למעריב, אפילו בשבת¹.
ב [עד המנחה - אם לא הספיק לאמרו קודם קריאת התורה - יאמרנו לאחר הקריאה⁴, ולכתחילה (על-פי קבלה) זמנו בדווקא אחר אמירת הקרבנות קודם קריאת התורה⁵.

ציונים והוספות

תאמר אשרי ובא לציין.
3) וכיום הכיפורים הניחוחו (במדינות אלו) עד תפלת נעילה (סי' תרכ"ב).
4) או אחר התפלה אם לא הספיק לאמרו קודם לכן (מקור חיים לחו"י).
5) שער הכולל פכ"ט ס"ק ד: כל הפוסקים... ואדמו"ר בשו"ע סימן רצב כתבו בדרכי הנגלה טעמים לחלק בין חול ובין שבת ויו"ט ובין ר"ח וחזה"מ ובין יו"כ, ואין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד ולא נמצא טעמים מספיקים לדחות את סדרא דקדושה בשבת ויו"ט מן הבקר עד הערב, ומדוע בשבת ויו"ט ולא בר"ח וחזה"מ.
אבל מלשון אדמו"ר בסדר מוכח שבשבת ויו"ט זמן אמירת סידרא דקדושה הוא דוקא במנחה ולא בשחרית ולא משום טרחא ולא משום דחי' דאם ה' רק סיומא דשחרית היו צריכים לאמרו קודם התחלת תפלת המנחה, ובסידור קבע זמנו ומקומו דוקא בסדר תפלת המנחה שכתב בזה הלשון: "אחר וידבר וסדר הקטורת (דהיינו תמיד וקטורת של בין הערבים) תאמר אשרי ובא לציין" הרי שחיוב לאמר סדרא דקדושה במנחת שבת...
וזה"ל התולעת יעקב, במנחה שבת אומרים אשרי ובא לציין והטעם שאומרים זה הסדר מפני שמן המנחה ולמעלה מתעוררת הדין, ובקדושה זו מעוררים רחמים. ובתפלת שחרית א"צ לאמרו כי מדת הרחמים שולטת ובימות החול אומרים אותה שחרית מפני שבימות החול ימי הרעה שולטים ומאחר שחרב בית המקדש אין לך יום שאין קללתו מרובה משל חבירו... ובפע"ח (שער השבת פרק כ"ב) ג"כ מבאר הטעם עפ"י הסוד. דקדושה דסדרא דמנחת שבת הוא כמו בחול לקבל הארת השפע כו' (כמו בחול בירידת השפע).
וראה בשער-הכולל (שם) עוד שיש לומר הקדושה קודם קריאת התורה דווקא, וכן הטעם שהנהיג אדמו"ר שאין מכניסים הס"ת עד אחר איש"ר של אחר קריאת התורה.

1) בשער הכוונות ובמשנת-חסידים כתבו שאחר הקדיש קודם ואני תפלתי יתעטף הש"צ בציצית בעת רצון (קצות השלחן סי' צא בדה"ש ס"ק א),
אמנם המנהג הוא שאין הש"ץ מתעטף בטלית למנחה או למעריב בשבת ולא ביום-טוב ולא בר"ה (היום יום יט כסלו, ס' המנהגים ע' 25, רשימת היום"מ ע' יא, ס' השיחות תרצ"א ע' 139, וראה קצות השלחן סי' ז' בדה"ש ס"ק כח: ויש נוהגין שאין הש"ץ מתעטף רק למנחה של שבת (וכתבו כן האחרונים בס' רצ"ב בשם האר"י ז"ל) ולקבלת שבת וערבית של שבת וכן מנהג אנ"ש בע"ק ירושלם ת"ו, ושמעתי שבליובאוויץ אצל האדמו"רים ז"ל לא נהגו לעטוף ש"צ אפי' במנחה של שבת).
במקום מחלוקת אין להקפיד על מנהג זה: במענה לשאלה כיצד לנהוג בבית כנסת נוסח האר"י"ל בו ישנם חילוקי דיעות בענין לבישת הטלית, כותב כ"ק אדמו"ר (אגרות קודש ח"ה אגרת א'שג): המנהג בליובאוויטש - כפי ששמעתי מכ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע, ומאז גם נדפס ב"היום יום" י"ט כסלו ה'תש"ג, אין השליח צבור מתעטף בטלית, למנחה או למעריב, לא בשבת ויום טוב ולא בראש השנה... וכדאי להנהיג שבבית הכנסת שלכם ינהגו כפי שנהגים כל אנשי ליובאוויטש, להתפלל בטלית רק בבוקר, וביום כיפור במשך כל המעט-לעת, אמנם, אם יש בזה חשש מחלוקת, אזי גדול השלום, ולמען השלום יש לוותר על דברים מסויימים, אבל על-כל-פנים לוותר רק בנוגע לתפלת מנחה של שבת, אך לא בנוגע לקבלת שבת, שאז ישנם אחרים (מוזכרים בשערי תשובה או"ח סי"ח. ראה גם פרמ"ג שם. שו"ת שם משמעון מהדו"ק ב' א"ב) האוחזים שישנה סכנה בדבר. ע"כ.
ובמקומות אחרים (לענין לבישת טלית בלילה ע"י הש"ץ) כתב כ"ק אדמו"ר שגם אם מוכרח ללובשה מחמת הקהל, לא יסכה בה את ראשו, אלא תהא מונחת על כתפיו בלבד.
2) וכ"ה בסידור (מנחה לשבת): אחר וידבר וסדר הקטורת

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

43 בהילוך (עיין סי' שכ"ג):

44 ד' או ה' קופות שאמרו לאורח אחד או לתלמיד אחד
45 שישב שם במקומן אבל אם יש לו הרבה אורחים מפנה
46 כשיעור זה לכל אורח ואורח ובלבד שלא יגמור את האוצר
47 ולא יפנה אחד לכולם אלא כל אחד יפנה לעצמו או אחר
48 יפנה לו לבדו:

49 ה' חביות של יין שהובאו על עגלה אסור להורידם בשבת
50 אם לא להושיב שם אורחים או לצורך מצוה והוא שאין
51 בהן יותר מט"ו סאין כמו שנתבאר במפנה את האוצר ואף
52 אם צריך לשתות מהן בשבת ימשוך משם וישתה ולא יורידן
53 אפילו ע"י נכרי אלא במקום הפסד גדול כמ"ש בסי' ש"ז
54 אבל אם אי אפשר למשוך משם מותר להוריד אפילו ע"י
55 ישראל כמה שצריך לו לאותה שבת:

56 ו' כשם שהתירו כאן לצורך אורחים כמו לצורך דבר מצוה
57 כך בכל מקום שהתירו איזה דבר לצורך מצוה מותר ג"כ
58 לצורך אורחים ואינן נקראים אורחים אלא שבאו מעיר
59 אחרת בין שנתארחו אצלו בין שזימן אורחים שנתארחו
60 אצל אחרים אבל כשזימן חבירו שבאותה העיר שישעוד
61 אצלו אינו נקרא אורח וסעודת הרשות היא אלא אם כן
62 זימנו לבא אצלו לכבוד האורח שיש לו שאז גם חבירו
63 בכלל אורח לענין זה:

חלק ב' סימן שלג שלא לפנות אוצר בשבת וכו' טעמים:

64 א' נפלה דליקה בשבת גזרו חכמים שלא יצילו כלום
65 מפניה אפילו למקום המותר בטלטול וחפצים המותרים
66 בטלטול ואפילו אוכלים ומשקים לא יציל אלא מה שצריך
67 לו לאותה שבת בלבד כגון אם נפלה בליל שבת קודם
68 הסעודה מציל מזון ג' סעודות הראוי לאדם לאדם הראוי
69 לבהמה לבהמה ובשחרית מזון שתי סעודות ובמנחה מזון
70 סעודה אחת שאם יהיה מותר להציל כל חפציו יש לחוש
71 שמחמת טרדת ההצלה שהוא בהול ונחפו להציל ישכח
72 שהיום שבת ויבא לכבות הדליקה:

73 ב' במה דברים אמורים בבית שהדליקה בו אבל בתים
74 הקרובים ויראים שתגיע להם הדליקה יכולים להציל כל
75 מה שירצו לפי שהם אינן בהולין כל כך שישכחו השבת
76 מחמת טרדת ההצלה.

77 ואפילו מעות או שאר דברים המוקצים החשובים מותר להם
78 להציל והוא הדין שמותר לטלטלם כדי להצילם מפני
79 הלסטים או מפני עבדי המושל הבאים לחפש בתיבתו
80 וכיוצא בענין זה לפי שלא גזרו כלל על טלטול מוקצה
81 במקום הפסד מרובה אלא אם כן אפשר להציל בענין אחר
82 כגון מי ששכח ארנקי ברחוב שאסור להביאה לביתו אפילו
83 בעיר המעורבת מפני שיכול להושיב שם שומר או לשמור
84 בעצמו כמ"ש בסי' רס"ו וכן כל כיוצא בענין זה אבל יש
85 אוסרים טלטול מוקצה ואפילו במקום הפסד מרובה ואי
86 אפשר להציל בענין אחר וכן עיקר.

1 יב' כשרוחצים אותו לפני המילה יזהרו שלא ישרו סדין
2 במים ששריית בגד זהו כיבוסו אלא ישים נכרי הסדין
3 תוך המים שכיון שאינו מתכוין לכיבוסו אלא שפסיק רישיה
4 הוא מותר ע"י נכרי כמ"ש בסימן רנ"ג אבל אם נשפכו
5 החמין לא יאמר לנכרי להחם בשבילו:

6 יג' אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת שמא יקלקל
7 ונמצא מחלל שבת אבל אם מל כבר פעם אחת מותר
8 למול בשבת ואפילו הוא אבי הבן שעליו מוטל למול בנו
9 ונוח לו מה שבנו ניתקן בשבת ע"י מילה זו וכן מי שמל
10 ולא פרע מעולם אסור לפרוע בשבת:

11 יד' אם מלין בן המומר או מומרת או הקראים בשבת
12 נתבאר ב"ד סי' רס"ו ושם נתבאר אם מותר שיהיה
13 אחד מוהל ואחד פורע:

חלק ב' סימן שלא דיני מילה בשבת

14 א' אין מילדין את הבהמה ולא אפילו מסעדין דהיינו
15 לאחוז בולד שלא יפול לארץ וכן שאר צרכי הולד
16 שהתירו לטרוח בהם ביו"ט כמ"ש בסי' תקכ"ג אסור לטרוח
17 בהם בשבת:

18 ב' אין מפרכסין לבהמה גלדי מכה ולא סכין מכתה בשמן
19 שאסור לטרוח בשביל בהמה במה דברים אמורים בגמר
20 מכה שאינו עושה לה אלא לתענוג בעלמא אבל כשלא
21 נתרפאה המכה שיש לה צער ממנה מותר לטרוח בשבילה:

22 ג' אם אכלה כרשינין הרבה ומצטערת יכול להריצה בחצר
23 כדי שתתייגע ותתרפה ואע"פ שזהו רפואה לה ועל כל
24 רפואה גזרו משום שחיקת סמנים מכל-מקום ברפואת בהמה
25 לא גזרו מפני שאין אדם בהול כל כך על רפואת בהמתו
26 שיבא לשחוק סמנים וכן אם אחזה דם יכול להעמידה במים
27 כדי שתצטנן ואם הוא ספק שאם לא יקיוז לה דם תמות
28 מותר לומר לנכרי להקזיז לה שמתוך שאדם בהול על מיתת
29 בהמתו אם לא נתיר לו ע"י נכרי יבא להקזיז בעצמו:

חלק ב' סימן שלב שלא לילד הבהמה בשבת וכו' טעמים:

30 א' אוצר של תבואה או של כדי יין אע"פ שמותר להסתפק
31 ממנו ואין בו משום מוקצה אסור לפנותו לדבר הרשות
32 מפני הטורח אבל לדבר מצוה כגון להכניס שם אורחים או
33 שאר סעודת מצוה או לקבוע שם בית המדרש מותר לפנותו
34 אפילו בענין שיש בו טורח יתר כגון להגביהם ולשלשלם
35 בחלונות שבכותל או להורידם בסולמות או לטלטלם מגג
36 לגג:

37 ב' כיצד מפנני(ה)ו אם היה האוצר גדול מפנה ממנו ה'
38 קופות שבכל קופה ג' סאין דהיינו ט"ו סאין לא היה בו
39 אלא ה' קופות מפנה ממנו ד' קופות אבל כולו לא יפנה
40 שמא יראה גומות בקרקעיתו וישוה אותן:

41 ג' כשמפנה אלו ד' או ה' קופות לא יחלקן בקופות קטנות
42 ההולכין בהרבה פעמים כדי להקל משאו מפני שמרבה

הצלה אחת היא ואפילו היו האוכלין בכלים ומערה אותם
לתוך הטלית מותר אבל להניח הרבה כלים מלאים אוכלים
תוך הטלית ולהוציאם בבת אחת אסור כיון שהם בכלים
מחולקים ולא התירו להציל אלא בכלי אחד:

ז כשם שהוא אינו רשאי להציל יותר מג' סעודות כך
אחרים אינם רשאים להציל לו אבל מותר לו לומר להם
בואו והצילו לכם אע"פ שיודע בהם שיחזירו לו ובלבד
שלא יצילו כל אחד יותר מג' סעודות בכלי אחד ואע"פ
שאינם בהולים כל כך על הדליקה שיבאו לכבותה אעפ"כ
לא חלקו חכמים בגזרתם.

ואם הם רוצים יכולים לזכות לעצמן במה שהצילו כיון
שהוא אמר להם הצילו לכם הרי הפקיר להם וזכו מן
ההפקר ואם הם יראי שמים ואינן רוצים לזכות כיון
שיודעים שלא מרצונם הפקיר אלא רוצים להחזיר לו ולקבל
שכר על טורח הצלתם הרשות בידם ואין בזה משום שכר
שבת שהרי הכל שלהם שזכו בו מן ההפקר אלא שהם
מוחלים לו המותר על כדי שכרם אבל עד כדי שכרם אינן
מוחלין לו ושללהם הוא שזכו בו מן ההפקר ואינו נקרא שכר
שבת כלל ומדת חסידות שלא ליטול שכר על טורח הצלה
שבשבת אע"פ שאינו שכר שבת כי החסיד יש לו לוותר
משלו בכל דבר שיש בו נדנדוד עבירה.

אבל אם לא אמר להם הצילו לכם אינם יכולים לזכות
לעצמן כלל אם רצו אע"פ שהוא אינו רשאי להציל יותר כי
אינו הפקר בשביל כך מפני שלא נתיימש ממנו עדיין כי
יכול לומר אני הייתי ממציא לי אנשים שהיו מצילין לעצמן
ומחזירים לי ולפיכך אין הללו שהצילו רשאים ליטול שכר
מפני שהוא שכר שבת כיון שלא זכו בו מן ההפקר:

ח מותר לו להציל כלי תשמישו הצריכים לו היום (לג')
(סעודות הללו) כגון כוסות וקיתוניות (וכיוצא בה משאר
כלי סעודה):

ט כל הצלה שאמרנו אינה אלא לחצר אחרת המעורבת עם
חצר זו אבל לא לשאינה מעורבת ואין צריך לומר
לכרמלית שלא התירו איסור דברי סופרים בשביל ג' סעודות
של שבת אלא ההצלה בלבדה:

י וכל זה במזונות וכלי תשמישו הניטלים ביד אבל בגדים
שיכול ללבשם מותר לו ללבוש ולעטוף כל מה שיכול
לעטוף ומוציא ופושט וחוזר ולובש ומוציא אפילו כל היום
כולו שכיון שלא התירו להציל אלא בדרך לבישה זכור הוא
ולא יבא לכבות ואפילו לרשות הרבים מותר לו להוציא
בדרך לבישה (אפילו לובש בו בענין שאין דרך ללבוש כן
בחול כגון ב' תגורות זו על גבי זו ואע"פ שיש אומרים
שהשני הוא כמשוי כמו שנתבאר בס"י ש"א מכל-מקום
בדליקה הקילו) ויכול לומר לאחרים בואו והצילו לי והם
לובשים כל מה שיכולים ללבוש ועוטפים כל מה שיכולים
לעטוף ומוציאים ופושטים וחוזרים ולובשים ומוציאים:

יא יש אומרים שלא אסרו להציל יותר מג' סעודות וכלי
תשמישו הצריכים לו היום אלא כשמציל לחצר
המעורבת או למבוי המעורב שהן סמוכים לרשות הרבים

ואף על פי כן יש אומרים שמותר להציל מעות וכיוצא בהם
מפני הדליקה או מפני הליסטים לפי שאדם בהול על ממונו
ובודאי יצילם מהפסד ואם לא נתיר לו להציל ע"י טלטול
מוקצה יבא לידי איסור חמור שיכבה הדליקה או שיחפירים
ויטמינם בקרקע וכיוצא בענין זה (ואף שיכול להצילם בלבד
מכל-מקום מחמת שהוא בהול ונחפז בהצלתם ימהר
להצילם בכל הצלה שתזדמן לו יותר במהרה אף שהיא
באיסור חמור כי יאמר איך שאציל לא אציל בהיתר משא"כ
כשהתירו לו להציל ע"י טלטול לא יציל ע"י איסור חמור).

ומטעם זה יש מתירין אפילו להוציא דרך כרמלית כמ"ש
בס"י ש"א אבל לפי שהרבה חולקין על היתר זה לפיכך אין
להקל אלא באיסור טלטול שיש אומרים שלא גזרו כלל
טלטול מוקצה במקום הפסד מרובה אבל בכרמלית אין
להקל כלל וגם אפילו בטלטול לבד אין להקל אלא בבתים
הקרובים לדליקה אבל בבית שהדליקה בו אפילו מזונות
אסור להציל יותר מג' סעודות וכל-שכן מעות.

וכל זה בדליקה ולסטים וכיוצא בזה שהדבר בהול (ונחפז
הוא) מאד (להציל מפניהם) אבל אם ירדו גשמים על סחורה
המוקצה כיון שאין הדבר בהול כל כך אין לחוש שיבא
להציל על ידי איסור חמור אם נאסור לו הטלטול ולכן אין
היתר בזה וכל כיוצא בזה אלא לטלטל על ידי נכרי אם יש
שם הפסד גדול כמו שנתבאר בס"י ש"ז:

ג הציל פת נקיה לשלש סעודות לא יחזיר ויציל פת
הדראה אבל אם הציל פת הדראה יכול לחזור ולהציל
פת נקיה כי יכול להערים ולומר בפת נקיה אני חפץ וכן
יכול להערים להציל שלש סעודות מכל מין שאם הציל בשר
שלש סעודות יכול להציל אחר כך דגים שיכול לומר בדגים
אני חפץ וכן שאר כל המינים ואפילו יש לו מה יאכל
במקום אחר כל השבת רשאי להציל ג' סעודות מהדליקה
לפיכך אפילו אם הציל הוא הרבה רשאים בני ביתו להציל
כל אחד ג' סעודות אע"פ שיש להם מה יאכלו ממה שהציל
הוא:

ד מצילין מיום הכיפורים לשבת כגון אם חל יום
הכיפורים בערב שבת ואף שעכשיו לפי הקביעות
שבידינו אי אפשר שיהיה יום הכיפורים בערב שבת
מכל-מקום גם אם חל בה' ויודע שלא ימצא לקנות בערב
שבת מצילין בו ג' סעודות לשבת אבל אין מצילין משבת
ליום הכיפורים וי"ט ולא לשבת הבאה אבל ביום הכיפורים
למוציא יום הכיפורים מצילין מזון סעודה אחת מפני עגמת
נפש:

ה מצילין לחולה ולזקן ולרעבתן כבינוני:
ו לא אסרו להציל יותר מג' סעודות אלא כשמוציא וחוזר
ומוציא אבל כשמוציא הכל בפעם אחת מותר והוא שלא
יהיו בכלים הרבה אלא בכלי אחד לפיכך מצילין סל מלא
ככרות אע"פ שיש בו מאה סעודות ועיגול של דבילה וחבית
של יין ואפילו אם פירש טליתו והביא אוכלין והניח לתוכו
חזר והביא והניח מותר אע"פ שטורח לאסוף ולכנוס הרבה
פעמים אין בכך כלום שכיון שמוציא הכל בפעם אחת

45 צבעונים וקורין בהם ומצילין אותם.
 46 וכל זה בכ"ד ספרים של תורה שבכתב אבל שאר ספרים
 47 מותר לכתוב במיני צבעונים בכל ענין וקורין בהם ומצילין
 48 אותם:

49 **יג** לא התירו בזמן הזה לכתוב בשאר לשונות אלא
 50 כשאותו העם בקיאין באותו לשון אבל אם אינן מבינים
 51 אותו אסור לכתוב ואין קורין בו ואין מצילים אותו (בין
 52 בכ"ד ספרים בין בשאר ספרים של תורה שבעל-פה) שהרי
 53 לא התירו אלא משום עת לעשות לה' וכשאינן העם מבינים
 54 לא שייך עת לעשות לה'.

55 (וכן אסור לכתוב שמות שאינן נמחקין או פסוקים בקמיעות
 56 או בשאר מקומות שלא שייך בהם עת לעשות לה') ואפילו
 57 כותב אשורית ולשון הקודש ובדיו על הקלף הרי לא ניתנה
 58 תורה ליכתב אלא ספר שלם ולא פרשיות פרשיות אלא
 59 משום עת לעשות לה' כמ"ש ב"ד סי' רפ"ג] ולפיכך אין
 60 קורין בהם ואין מצילין אותם בשבת מפני הדליקה שהרי
 61 אינן בכלל כתבי הקדש (אבל מצילים אותם ממים או שאר
 62 דברים המאבדם שהרי אינם אסורים בטלטול כמ"ש בסי'
 63 ש"ח שאפילו קמיע שאינו מומחה מותר לטלטלו) ומכאן
 64 אמרו חכמים כותבי קמיעין וכל כיוצא בהם מדברים שלא
 65 שייך לומר בהם עת לעשות לה' הרי הם כשורפי תורה
 66 שהרי לא יצילו אותם מפני הדליקה בשבת ויניחום לשרוף.

67 ויש אומרים שמותר לכתוב ולהציל שכיון שניתן רשות
 68 לכתוב אזכרות בברכות וכן פסוקים שבסידורי תפלות
 69 ותחנונים משום עת לעשות לה' הוא הדין שניתן רשות
 70 לכתבם בקמיעות או שאר מקומות אע"פ שלא שייך בהם
 71 עת לעשות לה' ובלבד שלא יכתבם במקום שיוכלו לבא
 72 לידי בזיון כגון באגרות כמ"ש ב"ד סי' רע"ו והעיקר
 73 כסברה הראשונה:

74 **יד** תורה שבכתב קודמת להציל לתורה שבעל-פה:

75 **טו** ספר תורה שבלה או נמחק ויש בו ללקט פ"ה אותיות
 76 אע"פ שאין בהם אזכרה הרי הוא עומד בקדושתו
 77 ומצילין אותו לפי שכן מצינו ספר שלם בתורה שאין בו
 78 אלא פ"ה אותיות דהיינו פרשת ויהי בנסוע הארון שנחשבה
 79 לספר בפני עצמו והוא שפ"ה אותיות אלו הן תיבות שלמות
 80 אע"פ שהן מפוזרות אבל תיבה שנחסר ממנה אות אחת אין
 81 הנשאר ממנה מצטרף לעלות לחשבון פ"ה ואם יש בספר
 82 תורה זו אזכרה אחת שלימה מצילין אותה בשבילה לברכה
 83 אע"פ שהשאר כולה נמחק ובלה:

84 **טז** תיבות של תרגום שבמקרא כגון יגר שהדותא וכדנא
 85 תימרון להום שכתבו בלשון הקודש אע"פ"כ הן
 86 מצטרפות ועולות לחשבון פ"ה:

חלק ב סימן שלד דיני דליקה בשבת ובו כ"ט טעיפים:

1 וגם אינן מקורין ודומה קצת לרשות הרבים אבל לבית אחר
 2 שעירב עמו יכול להוציא כל מה שירצה ואף לחצר לא אסרו
 3 אלא לחצר חבירו שהיא צריכה לערב עמו אע"פ שעירב
 4 עמו אבל לחצר שלו שאין צריך עירוב כלל יכול להוציא
 5 כל מה שירצה.

6 ויש אומרים שאין חילוק כלל בכל זה שכיון שטעם האיסור
 7 הוא משום חשש כיבוי מה לי [ל]חצר מה לי לבית מה לי
 8 לחצר חבירו מה לי לחצרו ויש לחוש לדבריהם:

9 **יב** כל כתבי הקדש מצילין אותם מפני הדליקה ובימי
 10 חכמי התלמוד לא ניתנו ליכתב אלא כ"ד ספרים אבל
 11 לא תורה שבעל-פה ולא כל הברכות והתפלות שתיקנו
 12 חכמים אלא היו בעל-פה ואף כ"ד ספרים לא ניתנו ליכתב
 13 אלא על עור בהמה טהורה ובכתב אשורי ולשון הקודש
 14 ובדיו אבל לא על הנייר ולא בכתב או לשון אחר אפילו
 15 תרגום אלא היו מתרגמין בעל-פה ולא במיני צבעונים
 16 כמ"ש בסי' ל"ב גבי תפילין ואם נכתבו בכתב או לשון אחר
 17 אפילו בחול אסור לקרות בהם אלא מניחם במקום התורפה
 18 והם מתאבדים מאליהם עם האזכרות שבהם הכתובות ג"כ
 19 באותו כתב או לשון ולפיכך אין מצילים אותם בשבת מפני
 20 הדליקה ולא (ממים) או שאר דבר המאבדם מפני שהם
 21 אסורים בטלטול (וגם בחול אין להצילם אלא יניחם
 22 שיאבדו) אבל אם כתובים בלשון הקודש וכתב אשורי על
 23 נייר או במיני צבעונים אע"פ שאסור לקרות בהם אפילו
 24 בחול אע"פ"כ מצילין אותם מפני הדליקה בשבת מפני
 25 האזכרות שבהם חוץ ממגילת אסתר שאין בה אזכרות מפני
 26 שנשתלחה ליכתב בדתי פרס ומדי ולפיכך אין בה קדושה
 27 אלא אם כן כתובה כהלכתה.

28 וכל זה בימיהם אבל עכשיו משום עת לעשות לה' הפרו
 29 תורתך התירו לכתוב כל הספרים אפילו של תורה שבעל-פה
 30 וכל הברכות והתפלות מפני שנתמעט הלב ונתרבה השכחה
 31 ולכן מצילין אותם מפני הדליקה ומכל מקום התורפה
 32 בשבת.

33 וכן התירו משום עת לעשות לה' וגו' לכתוב אפילו כ"ד
 34 ספרים תרגום וכל לשון ובכל כתב על הנייר מפני שאין כל
 35 אדם יכול לכתוב אשורית וגם אין הכל מבינים לשון הקודש
 36 וגם אין ספק ביד הכל לקנות הקלף ולכן מצילים אותם ג"כ
 37 מפני הדליקה ומכל מקום התורפה.

38 אבל מכל-מקום אסור לכתבם במיני צבעונים אפילו בזמן
 39 הזה מפני שבקל יוכל לקנות דיו כמו מיני צבעונים ואם
 40 נכתבו אסור לקרות בהם אפילו בחול ואע"פ"כ מצילין אותן
 41 מפני הדליקה ומכל מקום התורפה מפני האזכרות שבהם
 42 חוץ ממגילת אסתר שאין בה אזכרות.

43 במה דברים אמורים כשנכתבו בכתב אשורית ולשון הקודש
 44 אבל בכתב או לשון אחר מותר לכתבם אפילו במיני

39 ובטן רשעים כו' היינו כי רשעים הם החיצונים,
40 וע"י האכילה מבררים מהם, חיל בלע ויקיאנו
41 [מבטנו יורישנו א-ל].

42 אך יש אכילת האדם שענינה הוא - להחסיר
43 בטן רשעים, פירוש, רשעים הם כוחות הרע
44 והטומאה (שנק' "חיצונים", לפי שהם מחוץ לגבול
45 הקדושה), וע"י האכילה כדבעי לשם שמים
46 לוקחים ומחסרים את ה"חיות" מאת החיצונים
47 ומעלים אותה לקדושה.

48 דהנה, בכל דבר גשמי יש תערוכת טוב ורע
49 כנ"ל, שהחלק הגשמי והחומרי הוא הרע שבו,
50 והטוב הוא הכח האלקי (ניצוץ קדושה) המקיים
51 ומחי' אותו, אלא שהוא בהעלם והסתר בתוך
52 הגשמי.

53 וזו היא עבודת האדם וכוונתו בעת האכילה,
54 "לברר" את הטוב מן הרע, להוציא את הניצוץ
55 האלקי מתוך המאכל שיוכלל בקדושה, וזוה הוא
56 "מעלה" את הניצוץ למקורו.

57 ועל זה נאמר "חיל בלע ויקיאנו, מבטנו
58 יורישנו א-ל", דהפירוש הפשוט בזה הוא,
59 ש"הרשע, אם כי בלע העושר, לא יתקיים בידו כי
60 יקיא אותו, והמקום יגרש העושר מבטנו";

61 אך הפירוש הפנימי בזה הוא: "חיל" הוא הכח
62 האלקי שבדברים גשמיים, ו"חיל בלע" הוא הניצוץ
63 הטוב שנבלע בתוך כוחות הרע שבדברים גשמיים,
64 אך בסופו של דבר מוציאים את הניצוץ מהם
65 ("ויקיאנו") על ידי העבודה ד"בירור הניצוצות",
66 והוא עולה למקורו ("יורישנו א-ל" - מלשון
67 ירושה).

68 [והולך ומבאר כיצד מתברר הניצוץ על ידי
69 אכילה:]

70 כי בכל מאכל יש תאוה שהוא שרש הקליפה.
71 החלק הרע שבמאכלים הוא התאוה שבהם,
72 היינו טעמם ומראהם כו' הטובים (ע"ד מ"ש "טוב
73 העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים גו'"), שהוא
74 "שורש הקליפה", פירוש, זהו מה שמסית את
75 האדם לאכול למלאות תאוות נפשו, שע"ז מוריד
76 את המאכל ל"קליפה", היינו שנעשה רע גמור לפי
77 שעה.

1 תוכן הפרק: שתי מדריגות באכילה לשם שמים: א)
2 צדיק אוכל לשובע נפשו, ב) בטן רשעים תחסר
3 וזהו ענין צדיק אוכל לשובע נפשו [ובטן רשעים
4 תחסר].

5 כתיב "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים
6 תחסר". הפירוש הפשוט בפסוק זה הוא, שהצדיק
7 "אינו חפץ במעדנים ורק בדבר המשביע את הנפש,
8 אבל הרשעים יתענגו באכילת מעדנים מתוקים
9 וערבים ותמיד בטנו חסירה כו' ויוכל עוד
10 למלאותה".

11 אבל ע"פ פנימיות הענינים, הכתוב מתאר שתי
12 דרגות כלליות בעבודת ה' באופן האכילה (ושתי
13 המדריגות שייכות רק כשהאכילה היא לשם
14 שמים):

15 כי יש ב' אכילות. הא' הוא לשובע נפשו, והב'
16 הוא ובטן רשעים תחסר.

17 המדריגה הראשונה באכילה, ענינה - "לשובע
18 נפשו", היינו להשביע את הנפש האלקית שבאדם;
19 והמדריגה השני' באכילה היא - להחסיר בטן
20 הרשעים.

21 [וביאור הדבר:]

22 "לשובע נפשו" הוא חיות הנפש הנאה
23 מלמעלה.

24 יש ועל ידי אכילת האדם נמשכת תוספת חיות
25 דקדושה בנפשו האלקית, כענין אכילת שבת
26 שנתבאר לעיל (וכפי שיבואר להלן בפרטיות יותר).

27 וזהו ענין אכילת צדיקים בכלל - "צדיק אוכל
28 לשובע נפשו", "שירצה [באכילתו] שהכח האלקי
29 שבמאכל יחי' אותו, שמניצוץ עצמו שמעולם
30 התהו שקדם לתיקון יתחדש אצלו בתפלה או
31 בתורה", כלומר:

32 ענין האכילה אצלו הוא לא רק כדי שיהי' לו
33 כח גשמי שיוכל לעבוד את ה' בתורה ובתפלה,
34 אלא שמחמת גודל מדריגתו הוא מרגיש את
35 הניצוץ האלקי שבמאכל, ששרשו מעולם התהו,
36 ועל ידי כח אלקי זה הוא מתדבק באלקות באופן
37 נעלה יותר עד שזה מחדש אצלו הרגש אלקי עמוק
38 יותר בתפלתו ותורתו.

41 שמובן, שבשבת אכילתו היא במדריגה גבוהה
42 יותר].

43 וכך כותב כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק':

44 "וכמו ששמעתי מפיו הקדוש של מוריניו
45 ורבינו נ"ע [אדמו"ר הזקן] בכפר פיינא בימים
46 שלפני הסתלקותו בטבת תקע"ג על ענין האכילה
47 בשבת ששמענו מפ"ק כמה פעמים על פסוק צדיק
48 אוכל לשובע נפשו שהאכילה דשבת אינה כשל
49 חול לברר בירורים.. בשבת בורר אסור אלא
50 האכילה היא.. צדיק אוכל לשובע נפשו.. ושאלתי
51 ממנו אז מאחר שהאכילה היא מאכלים גשמיים
52 שהם מעורבים טוב ורע שהרי אותו הלחם והבשר
53 מתבואה ובהמה א' שאוכלים ממנו בחול.. איך
54 יתכן לומר שבשבת אין מבררים הטוב מן הרע..
55 מה נעשה ברע שהי' במאכל, וא"כ בהכרח
56 שמתברר כו', והשיבני שזה אינו כי בשבת נפרד
57 הטוב מן הרע מערב שבת למעלה, וכן בכל דברים
58 גשמיים.. ונשארים רק טוב (וזה נעשה בפנימיות
59 הכח שבמאכל, ולפיכך אין ניכר מבחוץ לעין
60 הרואה) וא"כ כל המאכלים בבוא שבת נעשים רק
61 טוב ולכן א"צ לברור.. עכל"ק.

62 זאת אומרת, שמצד "עליית העולמות" ביום
63 השבת, משתנה המאכל בפועל, באופן שהרע נפרד
64 ממנו ואין צריך לברור.

65 וכמ"ש בזוהר "פרש שבתכם לא קאמר".
66 על מעלה רוחנית זו שבמאכלי שבת, איתא
67 בזהר "פרש שבתכם לא נאמר".

68 פירוש:

69 נאמר במלאכי "זוריתי פרש [זבל וצואה] על
70 פניכם, פרש חגיכם", שהקב"ה אומר לבנ"י ש"אם
71 לא תשמעו גו'", "אפזר זבל על פניכם, וחוזר
72 ומפרש [פרש חגיכם", היינו] זבל מבהמות שאתם
73 מקריבים", היינו קרבנות של החגים.

74 ומדייק בזהר "פרש חגיכם [יום טוב] קאמר,
75 ולא פרש שבתכם", והטעם לכך הוא על פי ביאור
76 ההבדל הפנימי בין אכילת יו"ט ואכילת שבת,
77 דבאכילת יו"ט שייך שתהיי' בה "פסולת" - משא"כ
78 באכילת שבת אין שום "פרש" ופסולת.

79 [והולך ומבאר את ענין ה"פרש" (פסולת)
80 שבמאכלים, והטעם שבשבת אין "פרש" זה:]

1 ועל ידי שנכלל בגוף האדם ונעשה ממנו דם
2 הנשלח ללב ומוח, מתהפך לטוב בקדושה ע"י
3 חיזוק הלב ומוח בעבודת ה'.

4 "בירור" המאכל נעשה על ידי שהאדם אוכל
5 (לא כדי למלא תאוותו, אלא) כדי שיתחזקו לבו
6 ומוחו בעבודת ה' בכח אותה האכילה, שעל ידי
7 האכילה בכוונה לשם שמים "מברר" ו"מוציא"
8 החיות מן הקליפה; וכאשר לומד (במוחו) ומתפלל
9 (בלבו) בפועל בכח אכילה ההיא, מתהפכת החיות
10 לטוב ונכללת בקדושה (וזה נק' "העלאת" החיות
11 למקורה).

12 ועי"ז לוקח ממנו [מן המאכל] החיות שבוה
13 לעומת זה, וזהו ובטן רשעים תחסר, שנחסר
14 החיות שבלעו, ומבטנו יורישנו אל.

15 "בטן רשעים תחסר" קאי על "הוצאת" הניצוץ
16 מן ה"לעומת זה" - היא הקליפה (ה"תאוה"
17 שבמאכל); ולאחרי שהניצוץ נברר ונפרד מן
18 הקליפה יוכל להכלל אח"כ בקדושה, ועל
19 "העלאה" זו של הניצוץ האלקי לשרשו נאמר
20 "מבטנו [של הרשע] יורישנו אל".

21 והנה [רק] האכילה שבחול, שהיא נבחינת
22 "בירור", הוא להיות ובטן רשעים תחסר
23 [להעלות הניצוצות, על דרך שנתבאר].

24 אבל האכילה שבשבת היא המשכה מלמעלה,
25 לשובע נפשו מחמת המאכל כמו שהוא בשרשו
26 למעלה קודם שנפל ב"שבירת הכלים", שאין בו
27 בירור.

28 המאכל כמו שהוא בשרשו למעלה (ב"עולם
29 התוהו") קודם שנפל למטה אין בו שום תערוכת
30 רע, ולפיכך, ביום השבת, שאז "מתעלה המאכל
31 כמו שהוא בשרשו", אין מקום לעבודה ד"בירור"
32 המאכל (העבודה ד"ובטן רשעים תחסר"), כי
33 המאכל מברר ועומד.

34 אלא כל ענין אכילת שבת הוא כענין שנאמר
35 "צדיק אוכל לשובע נפשו", שעל ידי האכילה
36 נמשכת חיות אלקית מלמעלה בנפש האדם, כנ"ל.

37 [אבל הצדיק, מחמת גודל קדושתו, הרי גם
38 בחול אכילתו היא "לשובע נפשו", והיינו שאכילתו
39 אינה רק בשביל בירור הטוב מן הרע אלא כדי
40 "להשביע" את נשמתו באור אלקי עליון - אף

32 ידוע שעיקר תערוכת טוב ורע בכל העולם
33 כולו נעשה ע"י חטא עץ הדעת, שע"י שאדם
34 הראשון אכל מ"עץ הדעת טוב ורע" נעשה תערוכת
35 טוב ורע בכל הדברים שבעולם.

36 ונמצא, שהפסולת (הרוחנית) שבמאכלים
37 גשמיים היא תוצאה מחטא עץ הדעת.

38 וגם בכל אדם יש תערוכת טוב ורע בו, רק
39 שאינו שוה בכל נפש, יש שטוב שלו מרובה בו'
40 וכן יש שטוב שלו הוא בבחינה זו בו'.

41 חטא עץ הדעת גרם לתערוכת טוב ורע גם
42 באדם, שבכל אדם יש תערוכת זו, ומ"מ יש הבדל
43 בין איש לחבירו באופן התערוכת - יש אדם שיש
44 בו הרבה טוב (מפני שנתערב בו רק מעט רע
45 ובמילא הטוב שלו מרובה) ויש שיש בו רק מעט
46 טוב; וכן יש הבדל ביניהם באיזו בחינה בנפש
47 נתערב הרע, דיש בני אדם שמצטיינים במדה
48 פלונית (כמו לדוגמא בעשיית חסד) ומלחמת היצר
49 שלהם היא רק במדה אחרת (ששם נתערב בו הרע
50 ביותר) כו'.

51 אבל בשבת אז תתענג על ה', למעלה מעין
52 הדעת, ולא יגורך רע כלל.

53 בשבת שהוא זמן עליית העולמות, מתעלה
54 העולם למדריגה כזו שהיא כולה קודש (למעלה
55 מבחינת עץ הדעת טוב ורע, שממנו נעשה תערוכת
56 טוב ורע בכל העולם), ועל זה נאמר "לא יגורך
57 רע", דבעולם שכולו קדושה לא נמצא ח"ו שום רע
58 כלל ולכן אין שום "פרש" (רע) במאכלי שבת; וכן
59 הוא גם אצל האדם, שבשבת ניתן לאדם הכח
60 להתעלות למעלה מן הרע שבו, ובמילא העבודה
61 אז אינה מלחמה עם הרע אלא להתענג על הוי'.

ד"ה יגלה לן טעמיה

1 שמה שנעשה "מלמטה למעלה" על ידי בירור,
2 כמו בימות החול, יש בו "פרש", שהוא פסולת,
3 שהמובחר שולח ללב ולמוח והפסולת יורד
4 למטה בקרביים ובני מעיים בו', וזהו הבירור.

5 כשם שבמאכל גשמי יש פסולת, וע"י האכילה
6 נפרד החלק המובחר מן הפסולת, שמהחלק
7 המובחר נעשה דם הנשלח ללב ולמוח והפסולת
8 נדחית לחוץ (ע"י ירידתה לקרביים ובני מעיים) -
9 כך הוא ברוחניות הענינים, דכשאדם אוכל בכוונה
10 הראוי', כדי לעבוד את ה' בכח האכילה ההיא,
11 נפרד חלק ה"קליפה" דהמאכל (והוא התאווה,
12 שהוא ה"פרש" והפסולת שבו) מן הטוב (ועי"ז
13 הוא מתבטל ממציאותו, דכל חיותו הוא מן הטוב
14 כנ"ל, וכשנפרד ממנו מתבטל מאליו), ואילו ניצוץ
15 הקדושה שבו מתברר מן הרע ונכלל בקדושה.

16 עבודה זו היא "מלמטה למעלה", פירוש,
17 תיקון ובירור המאכל והעלאתו ממדריגתו (כפי
18 שהיא למטה) - ובעבודה זו יש מלחמה עם הרע
19 ("פרש") שבמאכל, שהוא התאוה שבו (כנ"ל),
20 לדחותו לחוץ.

21 וכל זה הוא בימות החול.

22 אבל בשבת, שהוא נעשה "מלמעלה למטה", אין
23 בו פסולת כלל.

24 מחמת עליית העולמות בשבת, המאכל מבורר
25 ועומד ואין בו שום פסולת רוחנית, ונמצא,
26 שבעבודה דאכילת שבת, שהיא להמשיך חיות
27 אלקית בנפשו "מלמעלה למטה", אין שום מלחמה
28 עם רע ("פרש").

29 כי הפסולת הוא מעין הדעת טוב ורע, ולמטה
30 נעשה טוב ורע בכל הבחינות על ידי אכילת
31 אדם הראשון מעין הדעת טוב ורע.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

6 שיהיה בזה רק כדי להעלים ולהסתיר ברכת ה' לבד
7 אז תחיה בעליה שימצא טרף לנפשו דוקא בחכמה זו
8 כי ישכון בה אור הצלחה האלקית שהרי אדם נידון
9 בכל יום באופן המצאת טרף נפשו ואע"פ שמזונתו
10 כבר קצובים מר"ה שנחתם בספר פרנסה הרי לא יוסיף

1 (ז) וביאור הדבר הנה ידוע שיש סתירה גדולה בין
2 ב' מקראות דכתיב לא לחכמים לחם
3 וכתיב והחכמה תחיה בעליה תחיה ממש לפרנס א"ע
4 בחכמתו דוקא. אך התירוץ הוא דכאשר חכמתו
5 בצמצום רק כפי הצורך לעשות בחי' כלי בדרך הטבע

25 כו' הרי אנו רואים שיוכל לבא אור אלקי בהמשכה
 26 ושפע גשמי' למטה כמו שהוא למעלה ממש בלי
 27 שינוי מהות להיותו בלתי מסתתר בלבוש שק דקליפה
 28 כלל משא"כ שפע האלקית שמתלבש בלבוש שק
 29 שנתערב בו תערובת דעה"ד טוב ורע כו' וד"ל אך
 30 מ"ש כי לא לחכמים לחם היינו כאשר מתחכם בריבוי
 31 התחכמות יתירה ובקרב הלב עמוק ביותר שבזה
 32 המותרות מוחי' ולב עושה הלבוש והסתור בכחי' לבוש
 33 שק המסתיר ויפריד ביותר לבחי' האור האלקי דחסד
 34 העליון שזן כל העולם כו' ולא ישכון בזה אור הצלחה
 35 אלקית כלל רק ע"י בחי' אחוריים דאחוריים כמאן
 36 דשדי כו' (וכידוע דאין מזל לישראל כשאר אוה"ע כו')
 37 ונמצא שמ"ש ואספת דגנך דקאי בזמן בהמ"ק שאין
 38 אור השפע אלקית מוסתר בלבוש שק שע"ז נאמר
 39 והחכמה תחיה שהיא בחי' כלי להכיל ברכת ה' בכל
 40 אשר הוא עושה לפי שאינו עושה רק כפי הצריך
 41 להיות לבוש וכלי (וכמו ביוסף שכל אשר היה עושה
 42 ה' מצליח בידו לפי שהיה מרכבה גם בהיותו טרוד
 43 במלאכתו בכתבי חושבני' כו') ואין זה סתירה כלל
 44 למצות מס"נ שהזכיר קודם ואדרבה כשאוהב ה' בכל
 45 לב דוקא נמשך הצלחה אלקית במעשיו וד"ל. ומה
 46 שמבואר למעלה דטרדת המו"מ עושה גרעון אור
 47 ביותר בניצוץ האלקי היינו דווקא מצד בחי' התחכמות
 48 יתירה במוח ולב בלבד ובזה הכל מתורץ וד"ל:

הקדמת שער התשובה

1 גם שיתחכם הרבה במוח ולב ולא יגרע גם במיעוט
 2 השתדלותו כו' אך מה שנידון בכל יום וגם מה
 3 שאומרים הזן את העולם כולו בחן ובחסד שזהו בכל
 4 יום ויום הענין הוא דאור חסד עליון הרוחני שכבר
 5 נקצב בספר פרנסה בר"ה הוא שנמשך ויתלבש בכל
 6 יום בלבושי דרכי הטבע שנק' לבוש והסתור אלקות
 7 וע"כ אין אדם יודע במה משתכר וד"ל (כידוע שזהו
 8 בזמן הגלות בח"ל שנמשך השפע דרך ע' שרים
 9 משא"כ בא"י בזמן בהמ"ק שהיה אור השפע אלקית
 10 נמשך למטה בלי לבוש שק דטבע כ"כ כ"א ע"י
 11 פרוכתא קלישתא כמ"ש בזהר וע"כ אמר דוד כי ממך
 12 הכל ומידך ממש נתנו לך כו') ודוגמא לדבר איך
 13 שיוכל להיות שפע אור האלקית ממש למטה כמו
 14 למעלה אנו מוצאים בשפע מזון רוחני דמן שאכלו
 15 במדבר שנק' לחם מן השמים בחי' אור עליון שלא בא
 16 בהגשמה כלל בעה"ד טוב ורע וכמו לחם אבירים לחם
 17 שמלאכי השרת אוכלין כו' שהרי לא היה ממנו פסולת
 18 רע כלל ונק' בזהר מזונא דחכמתא ובא בהגשמה
 19 שדכוהו במדוכה והיה לחיות גשמי בכלי גופם
 20 ואעפ"כ לא באו לכלל תאוה חומריות כלל ממאכל זה
 21 דמן כידוע רק מיד שקצו נפשם במן נפל בהם תאות
 22 החומריות לבשר כמ"ש ויתאוו תאוה כו' אבל כל זמן
 23 שאכלו המן לא היה בהן בחי' תאות חומריות לימשך
 24 אחר הרע כלל וכמ"ש ויענך וירעיבך ויאכילך את המן

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

15 קדש לחול, התהוות יש ודבר נפרד, וזהו"ע דבשבת
 16 כתי' כי בו שבת, וי"ל דהבריאה היתה לא בעמל ולא
 17 ביגיעה כ"א במא' פיו ית' ומה שייך שביתה מבחי'
 18 מאמר, אך הענין כמא' הזוה"ק לאו אורחא דמל'
 19 למשתעי במלין דהדיוטא, עד"מ מלך גדול שמשפיל
 20 לדבר כו', וזהו"ע השביתה מבחי' ע"מ שנק' מלין
 21 דהדיוטא, ועד"מ שיחת חולין של ת"ח צריכין לימוד,
 22 אף שצריכין לימוד מ"מ הם שיחת חולין, כך למעל'
 23 האף ששרשם גבוה מאוד, אבל מ"מ למטה נק' חול
 24 ומלין דהדיוטא ולכן הותר העבודה, משא"כ בשבת
 25 שנק' קדש אסור בעשיית מלאכה, והעיקר המכוון
 26 דהיתר מלאכה, הוא כדי שיהי' בחי' חולין שנעשו
 27 עטה"ק שימשיך בחי' קדש בבחי' חולין, היינו שע"י
 28 שיעסוק במו"מ ואח"כ ילמוד ויתפלל, עי"ז ימשיך

1 והענין דכתיב ששת ימים תעבוד וי"ל מהו הציווי
 2 לעבוד, אלא דפי' תעבוד הוא היתר העבודה,
 3 דהנה כתי' את השמים ואת הארץ אני מלא, לית אתר
 4 פנוי מני' וכמארז"ל כל המהלך בקומה זקופה כאלו
 5 דוחק רגלי השכינה, שנא' מלא כל הארץ כבודו, וא"כ
 6 הו"א דאסור העבודה, כמ"ש בירבעם וירם יד במלך
 7 שחלץ תפיליו בפניו, ושם ג"כ מחוי במחוג קמי
 8 מלכא, נמצא שאסור לעשות שום מלאכה בפני המלך,
 9 וא"כ פי' תעבוד היתר העבודה, וטעמא מאי, דכתיב
 10 והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קה"ק, קה"ק
 11 גילוי עצמות אוא"ס ב"ה ושיתהוה בחי' קדש הוא ע"י
 12 הפרוכת שנשתנה האור למהות אחר עד"מ הוילין
 13 שמשנה האור כו', וכן כתי' המבדיל בין קדש לקדש,
 14 עד שע"י ריבוי המסכים והצמצומים נעשה הבדלה בין

5 הנשמות נק' ג"כ עם קדוש לפי שיש בכחם מס"נ כו',
6 ביטול, וחול הוא בחי' ס"א, וצריך להמשיך בחי' קדש
7 בחול להיות חולין שנעשו עטה"ק, וזהו"ע קדושה
8 דסדרא.

עלמא אמאי קאים אקדושה דסדרא
בע"ה שבת נשא קודם המנחה, תרס"ז

1 בחי' קדש כו', שענין קדש הוא בחי' ביטול, כ"ע
2 סטרא דקדושה, ולכן נק' המלאכים קדושים בורא
3 קדושים, ובמאמר קדישין שאילתא, לפי שתשוקתם
4 להמשיך בחי' קדש אף שאינם משיגים כו', ולכן

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל - תרל"ב

18 המדות דאצי' הנק' ז"א, וכמאמר אלי' חסד דרועא
19 ימינא גבורה דרועא שמאלא כו' כולא לאחזאה איך
20 מתנהג עלמא, וע' במאמר הזהר ע"פ והוא מסיבות
21 מתהפך בתחבולותיו כהדין טיקלא כו' בזח"א פ' וירא
22 דק"ט ע"א, והת"י תרגם בתחבולותיו בחוכמתי'
23 יעו"ש, וע' פירש"י באיוב סי' ל"ז ע"פ והוא מסיבות,
24 וכיון שלפום עובדיהון דב"נ נמשך מניעת המטר
25 מחמת שלא אכשיר דרא כו', צריך לעורר ר"ר מבחי'
26 שלמעל' מן המדות. ואיך יגיע לזה הלא אין ערוך לך
27 וכנ"ל, אלא זהו ע"י רשפי אש וביורור נה"ב שגם
28 הנה"ב ישוב לאהבת ה' וכמארו"ל בכל לבבך בשני
29 יצריך וזהו ע"י הקדמת שתים לפני' לפני' ק"ש
30 שאומרים והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול, איך
31 שהאופנים הם בטילים לאווא"ס, ועי"ז מתעורר גם
32 הנה"ב כי שרשו משמרי האופנים כו', ועי"י ההתבוננו'
33 איך שהמקור ושרש שלו בטל עי"ז יגיע הביטול גם
34 לנה"ב ג"כ להיות בכל לבבך בשני יצריך כו'.

ונתתי שלום בארץ
בס"ד. ש"פ בחוקתי, ל"ב.

1 וענין ההעלאת מ"ן שע"י התפלה, יובן ממש"נ במ"א
2 בת"א בר"ה ויקח מן הבא בידו מנחה שהוא
3 כמו שמביאין למלך דבר חדש בכדי שיפנה אל בקשה
4 הקטנה והנמוכה לגבי מעלת ומדרגת המלך דכתיב לב
5 מלכים אין חקר, וע"י הדבר חדש שהוא ממשיך לב
6 המלך, כמו ע"י צפור המדברת הגם שבנ"א מדברים
7 בבניה יתירה יותר רק שזה אינו חידוש שהאדם הוא
8 מדבר, אך מצד החידוש שגם הציפור שהיא בעל חי
9 תדבר, עי"ז ימשיך ויעורר לב המלך שיפנה לבקשת
10 ההדיוט, וכמו"כ יובן למעלה שהרי כללות כל ההשתל'
11 העולמות דבי"ע אינו ערוך כלל לגבי אווא"ס מהו"ע
12 ית', ולא אפי' כטפה לגבי ים אוקיינוס שהרי אמר ר"י
13 יכולני לשער כמה טפות יש בים הרי יש איזה קצת
14 ערך, וגם הטיפה הוא מים, והים הוא מים, רק שזה
15 טפה אחת והים הוא מים הרבה, מ"מ הם מהות אחד,
16 אבל נבראים לגבי הבורא ית' הם אין ערוך לך ממש
17 ושרש התהוות והנהגת עולמות הנבראים הוא ע"י כלי

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

9 בין המוחין והמידות, דווקא בגלל שקרובים זה לזה יש
10 השפעה למוחין על המידות, וזה גופא בב' האופנים
11 הנזכרים לעיל: אם בחיצוניות המוחין והמידות בבחינת
12 חלישות כבאופן הא', או בפנימיות שלהם ואז הפעולה
13 במידות הוא בבחינת הביטול כו'. כבאופן הב'.
14 ויש שמוח שליט על הלב גם על פנימיות הלב - בדרך
15 כלל שליטת המוח על הלב היא רק על חיצוניות הלב,
16 אבל יש מצב לפעמים שהמוח שולט גם על פנימיות

1 אמנם, בין כך ובין כך הרי זה באופן של התלבשות
2 והסכמה ולא כפיה והכרח, דפעולה שברך שליטה כמו
3 פעולת כח הרצון אין זה שיש להם איזה ערך ושייכות
4 שיהיה נרגש אור הפועל (כח הרצון שפועל באברים)
5 כו', כ"אם מפני שהוא כח עליון וחזק הרי הוא פועל
6 מצד התוקף שבו כו', אך כלל לא מתחשב בדרגתם,
7 וכמוחין ומדות אינו מצד התוקף של המוחין שלכן
8 פועלים על המידות, כ"אם מצד הערך ושייכות שיש

יכולתיו הטמונים בכוחותיו הפנימיים.
 לעומת זאת, 'שכלי בעצם' הוא אחד כזה שכוחותיו הפנימיים מתגלים כפי שהם בעצמיות שלהם ממש, כלומר, השכל מתגלה באופן העצמי ביותר ואז גם מידותיו הם בדרגת המוחין. המידות, בדרך כלל עניינם הוא יחס אל הזולת והשכל עניינו המהות הפנימית, וכשהשכל העצמי מתגלה, הרי גם המידות אינם ביחס אל החוץ והזולת אלא מבטאות גם הן את המהות העצמית של האדם.
 מכל-מקום, מי שהוא שכלי בעצם הרי שליטת המוחין על המידות אצלו היא גם על פנימיותם, אבל מי שאינו בדרגה זו, כלומר, שכוחותיו הפנימיים מתגלים רק בצד החיצוני שלהם והמוחין שאצלו אינם העצמיות של המוחין ממש, **אי אפשר לו להתגבר על תוקף התפעלות המדות בו**. שזה בחינת הפנימיות של הלב, והשכל שולט רק על חיצוניות הלב. וזוהי דרגתם של רוב בני האדם, שלא מסוגלים להשתלט על 'פנימיות הלב' וכפי שהובא לעיל מהתניא. אך אותם יחידי סגולה שהם בבחינת 'שכלי בעצם', יכולים לשלוט גם על פנימיות הלב, אלא שזה גופא הוא גם באופן של התלבשות ולא שליטה והכרח.
 וזה גופא שרק מי שהוא בבחינת 'שכלי בעצם' מסוגל לשלוט על פנימיות הלב, מוכיח שהשליטה היא באופן של התלבשות פנימית ולכן תלויה באופן גילוי המוחין. מה-**שאינ-כן פעולת הרצון** שלא פועל בדרך התלבשות אלא הוא בדרך שליטה שלהיותו כח עליון ותקיף הרי הוא פועל הביטול ככל הכחות שמתבטלים מפני הרצון בו. לא באופן של שכנוע, אלא מבטל אותם מפני עוצמתו.

שבת פרשת עקב

1 הלב⁴⁶ שהוא רעותא דלבא, כלומר, רצון הלב שמעבר
 2 לגבולות (שענין פנימיות הלב אדמו"ר הזקן מסביר
 3 באיגרת הקודש⁴⁷ שהוא על-דרך שבדבר הנוגע לחייו
 4 ממש מתנהג שלא בדעת כלל).
 5 והיינו – באיזה אופן השליטה היא על פנימיות הלב -
 6 בבחינת התגלות והתגברות המוחין ביותר, וזה כפי
 7 שהוא שכלי בעצם שכל עניינו וכל הנהגותיו הם רק
 8 שכליים, - כלומר אדם רגיל המושפע גם משכלו וגם
 9 ממידותיו, הרי גם בשעה ששכלו מתגבר על מידותיו זה
 10 רק על חיצוניות הלב ולא על פנימיות הלב. רק אדם
 11 כזה, שכל עניינו והנהגותיו הם רק על פי השכל, הנה
 12 בהתגלות אור המוחין הרי זה שולט גם על פנימיות הלב
 13 שלא יהיה התפשטות בהמדות גם כאשר הם בתוקף
 14 ההתפעלות שלהם, שזוהי דרגת "פנימיות הלב" שבדרך
 15 כלל לא ניתן לשלוט עליה, רק מי שהוא 'שכלי בעצם'
 16 מסוגל לשלוט גם על פנימיות הלב.
 17 שזוהו גם כן בדרך התלבשות, - גם השליטה על פנימיות
 18 הלב, אינה על-ידי כח המקיף כמו כח הרצון אלא
 19 באופן של התלבשות פנימית על-ידי המוחין (רק
 20 ששרשם בעצמיות כנ"ל).
 21 דלבן מי שאינו שכלי בעצם לא יוכל לשלוט על פנימיות
 22 הלב. ומגדיר לנו הרבי נ"ע בסוגריים מה הפירוש אדם
 23 שאינו 'שכלי בעצם' (דאור המוחין אינו בהתגלות אור
 24 עצמי והמדות אינם במדרגת מוחין בו) - ו"מכלל לאו
 25 אתה שומע הן" 'שכלי בעצם' הוא אדם שהמוחין שלו
 26 בהתגלות עצמית ומידותיו בדרגת המוחין),
 27 ביאור הענין בדרך אפשר: ישנם אופנים שונים של
 28 התגלות הכוחות הפנימיים שבאדם, ובדרך כלל לא
 29 מתגלה הכח כפי שהוא במהותו העצמית אלא רק הארה
 30 ממנו. במילים פשוטות, האדם אינו מרגיש ומודע לכל

(נ"א הנה בהלב יסוד האש האלקית שבלב) יש ב' בחינות. בחינת חיצוניות ובחינת פנימיות. חיצוני הלב היא התלהבות המתלהבת מבחינת הבינה והדעת בגדולת ה' אין סוף ב"ה (להתבונן) ולהתבונן בגדולתו ולהוליד מתבונה זו אהבה עוה כרשפי אש וכו'. ופנימי הלב היא הנקודה שבפנימיות הלב ועומקא דליבא שריא למעלה מעלה מבחינת הדעת והתבונה שיוכל האדם להתבונן בלבו בגדולת ה'. וכמ"ש ממעמקים קראתיך ה' מעומקא דליבא (ועד"מ כמו במילי דעלמא לפעמים יש ענין גדול מאד מאד שכל חיית האדם תלוי בו ונוגע עד נקודת פנימיות הלב ועד בכלל וגורם לו לפעמים לעשות מעשים ולדבר דברים שלא בדעת כלל).

46 ואולי יש לומר, שהסיבה שיכול להיות מצב שהמוח שולט גם על פנימיות הלב, היא כי בנפש האלקית "פנימיות אבא פנימיות עתיק". כלומר כשיש התגלות של פנימיות המוחין ("פנימיות אבא") הרי זה שייך לעצם הנפש ממש ("פנימיות עתיק") ולכן יכול לשלוט גם על פנימיות הלב. וראה מאמר ד"ה "ולקחתם לכם" יום ב' דהג הסוכות תשט"ז, (אות ד): "שע"י התבוננות השכל נתגלה גם פנימיות הלב שלמעלה מהשכל"
 47 וזה לשונו שם (פרק ד): אך הענין עפ"י מ"ש לך אמר לבי בקשו פני פי בקשו פנימיות הלב כי הנה בלהב יסוד האש האלקית שבלב

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"ו

בשמחה, והוא על ידי הקדמת העבודה בכוון הגוף
 ורק, דלא מיכפי דבעודנו קשור בהמרינותו הרי אינו
 שיף לעבודה דתפלה כלל, אלא שגם צריך להיות
 תחלה ההודפכות והברור בהגשמיית, ועל ידי הקדמת
 העבודה בכוון הגוף נעשה כלי להעבודה שבתפלה,
 וזהו הקדמת הערב אל הגלוי דיום שהוא אור, וכמו
 שכתב רבנו ז"ל בפרק כ"ט בענין רוח נשפך ולב
 נשבר, "משמיעני ששון ושמחה וגו' השיבה לי ששון
 ישעך" וגו', דעל ידי העבודה בהמרינות דכבד ראש
 שקדם התפלה בלב נשבר ונדכה, הנה אחר כך הוא
 "בכל עצב יהיה מותר" – השמחה בהשגה אלקית
 בהתעוררות אהבה ויראה שבתפלה. וזהו שכתוב
 "אהלה הו' בחיי, אומרה לאלקי בעודי", ואמר רבנו
 ז"ל בשער היחוד [האמונה] פרק ו' שהחיים נמשכים
 משם הו', וה"עוד" שהוא הגוף הטפל משם אלקים
 ("חיי" היא הנשמה, שהגוף עצמו הוא מות ורע,
 ונשמה היא חי בעצם, וזהו מה שעל ידי עבודה יודע
 ומשיג שהחיות הוא אלקות, שהנשמה שהיא אלקות
 זהו חיים אמתיים, וה"עוד" שהוא הגוף שהוא טפל
 ונמשך ונגרר אחר הנפש החי), והם ב' סוגי עבודה,
 עבודה דגוף ועבודה דגלוי אור הנשמה, דתחלה הוא
 "אומרה לאלקי בעודי", שהוא עבודת הגוף בהשכירה
 והכטול, ואחר כך הוא "אהלה ה' בחיי", שהוא
 הנשמה, ואומר בעבודת הגוף לשון "אומרה" שהוא
 מלשון לומר עריצים, דהגוף בעצם הוא נמשך אחר
 הגשמיית ויש לו נטיה לזה, ולכן הרי מהדברים
 המתרים יכול חסד ושלום להיות נמשך אל האסור,
 שזהו מצד טבע הגוף בעצמו שיש לו נטיה והמשכה
 אל החמריית, ולכן אמר "אומרה לאלקי בעודי",
 דהעבודה בגוף היא בשני הענינים, לומר את החושים
 שהם הקוצים דענינים החמריים לרחותם בדחוי גמור,
 והב' בהברור וזכור של הגשמיית על ידי הפניה דנפש
 הפהמית, ו"אהלה הו' בחיי" היא העבודה מצד
 הנשמה שהוא גלוי אור, ולכן אמר "אהלה" מלשון
 "בהלו גרו עלי ראשי" שהוא גלוי אור, דבכדי שיהיה
 "בקר אור" הנה לילה קדם ליום, דתחלה היא העבודה

ד' והנה, להיות ההתהוות הוא משם הו', אבל הוא
 הארת שם הו' שבא על ידי התלבשות
 בשם אלקים, שההתהוות בפעל הוא משם אלקים,
 דהו' ואלקים הם אורות וכלים אור וחשף, לזאת הנה
 בכל הנבדאים שנתהוו הרי יש בהם ב' בחינות ומדרגות
 שהם אור וחשף, והחשף קדם לאור, דכן הוא גם
 באדם, הרי ישנם ב' בחינות ומדרגות, אור וחשף, שהם
 נפש וגוף, והחשף קדם לאור, דההתהוות הגוף קודם
 להתגלות הנפש, דאם היה התגלות הנפש קדם
 ההתהוות הגוף, הרי לא היה ההתהוות הגוף כלל, לזאת
 הנה תחלה היה ההתהוות הגוף ואחר כך התגלות
 הנשמה, וזהו מה שבגן החמר קודם לבגן הצורה,
 דכתיב ו"ייער ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה",
 ואחר כך ו"יפח באפיו נשמת חיים", וכן הוא בעבודה,
 הרי יש ב' בחינות ומדרגות אור וחשף, והחשף קודם
 לאור, דהנה יש ב' סוגי עבודה, עבודה דגוף ועבודה
 דנשמה דהם ב' אפני עבודה, העבודה דמרינות דכבד
 ראש שקדם התפלה, והעבודה דתפלה עצמה שהיא
 בשמחה, דהנה אמרו רז"ל: "אין עומדין להתפלל אלא
 מתוך כבד ראש", שענינו הכנעה ושלמות, (דעבודה זו
 היא המשך העבודה דתקון חצות, ותחלת העבודה היא
 בקריאת שמע שעל המטה וכמו שיתבאר, והוא דכאשר
 מתבונן באור-אין-סוף ברוך-הוא כמו שכתוב "את
 השמים ואת הארץ אני מלא", שהוא תברך מלא את
 השמים ואת הארץ, דאיהו ממלא כל עלמין ואיהו
 סובב כל עלמין ולית אתר פנוי מניה, ובכל מקום
 שהוא, הו' שם, והוא מרחק בתכלית הרחוק בספת
 הישות והחמריית והגסות שלו, הנה בהתבוננו בזה
 בהעמקת הדעת הרי יתמקמר בנפשו במרינות עצומה,
 ונשבר לבו ורוחו בקרבו שהיא שבירת חמריית הגוף,
 דהנה יש חמריית וגשמיית, דחמריית אינו שיף בו ענין
 הזכור והברור, אלא שבירתו בדחיה לגמרי זהו תקנתו,
 והגשמיית שיף בו זכור וברור, וזהו העבודה בכוון
 הגוף, הנה אז היא העבודה בתפלה עצמה שהיא
 העבודה בשמחה, דהנה עקר העבודה בתפלה היא
 ההשגה באלקות והתעוררות אהבה לאלקות שהיא

ח. שהוא ממלא את כל העולמות, והוא טוב (מקור) את כל העולמות ואין מקום פנוי ממנו (דרגות שונות בהשפעת האור האלקי בעולם). ט. מספר התניא.

- 1 דְּבַטּוּל הַגּוּף וְאַחַר כֵּן הִיא הַתְּגַלּוּת דְּאוֹר הַנְּשֻׁמָּה, וְהִינּוּ
 2 דִּתְחַלֵּת הָעֵבוּדָה הִיא בְּאַתְפָּקֵיא' וְאַחַר כֵּן הוּא בָּא אֶל
 3 הַתְּכֵלִית הָאֲמִתִּי לְהִיּוֹת אֶתְהַפְּכָא חֲשׂוּכָא לְהוֹרָא.^א
 4 קְצוּר. יְבָאָר עֲנִינְן אוֹר וְחֻשְׁךָ וְחֻשְׁךָ קָדָם, נְפֶשׁ וְגוּף,
 5 בְּעֵבוּדָה כְּכֹד רֹאשׁ וְתַפְלָה בְּשִׁמְחָה, "אֶהְלֵלָה
 6 הַנּוֹ' בְּחַיִּי" אֲחֵרֵי אֲשֶׁר "אֲזַמְרָה לְאֵלֵי בְּעוֹדֵי".
 י"ט כסלו, שבת פרשת וישלח, תש"ו

י. כפיית (הנפש הבהמית). יא. הפיכת החושך לאור (הפיכת הנפש הבהמית - שרצונה יהיה רק באלקות).

ספר השיחות - ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

- 1 ט. כשאב-הסבא - אדמו"ר "צמח צדק" - למד
 2 כוזרי, מורה נבוכים ועיקרים, עם הסבא - אדמו"ר
 3 מוהר"ש - אמר אב-הסבא לסבא, כשהסבא -
 4 (אדמו"ר הזקן) - למד אתו את הכוזרי, מורה נבוכים
 5 ועיקרים, הנה לבד עצם הלימוד, כיוון הסבא -
 6 אדמו"ר הזקן - בלימוד לתיקון מסויים. למרות
 7 שמחברי הכוזרי, מורה נבוכים ועיקרים היתה כוונתם
 8 רצויה, אך בכל זאת היה עליהם ריבוי קטרוגים והיו
 9 זקוקים להתעוררות רחמים לתיקון ועילוי שלהם.
 10 התיקון והעילוי שפעל הלימוד של הסבא - אמר
- 11 אב-הסבא ה"צמח צדק" לסבא מהר"ש - הרגשתי
 12 וראיתי לעתים קרובות בחזיונות הלילה באותו זמן.
 13 י. הסבא - אדמו"ר מהר"ש - באחד משיעורי
 14 הלימוד שלמד עם אבי ב"מורה נבוכים", אמר, שיש
 15 לו בקבלה רבי מרבי עד מורנו הבעל שם טוב נ"ע
 16 שהרמב"ם היה מקובל גדול⁷⁰, ומה שהרמב"ם נוהר
 17 מאד שלא לגלות זאת אפילו ברמז כמו רש"י ז"ל, הרי
 18 זה מפני שאז היה זמן מסוכן לגלות עניני קבלה
 19 אפילו ברמז.

שבת זוה"מ פסח, ה'ת"ש

פ"א ופ"ב. שו"ת מהר"ם אלשקר סי' קיז. עבודת הקודש ח"ב פי"ג.
 הלבוש בלבוש פנת יקרת ח"א פנ"ג. וראה שומר אמונים ויכוח א ס"ק
 יג, פי' הר"מ בוטריל לספר יצירה פ"ד מ"ג.

70 לכאורה צ"ע ממ"ש בשער הגלגולים הקדמה ל"ו ומהר"ש
 אלקב"ץ בפירושו לשיר השירים אשר הרמב"ם לא למד חכמת האמת.
 וראה שם הגדולים להחיד"א מערכת רמב"ם.
 - כתבו על הרמב"ם שבסוף ימיו עסק בקבלה: מגדול עוז ה' יסוה"ת

אגרות קודש

- 1 ב"ה, ד' אלול, תרצ"א
 2 כבוד ידידי הרה"ג והרה"ח הנכבד והכי
 3 נעלה, ווי"ח אי"א מוה"ר שלמה זלמן
 4 שי
 5 שלום וברכה!
 6 מכתבו מי"ד מני"א קבלתי, והשי"ת יצליח לו
 7 בנסיעתו.
 8 אני חושב שבודאי נתון עצמו להסתדרות הדבר, כמו
 9 שדברנו עוד בהיותי בארה"ב, שכבודו שי צריך לפעול
 10 בהנוגע לתו"א יצ"ו וגם להשתמש בהיותו בארה"ב להביא
 11 תועלת לאנ"ש שי שבארה"ב, ואני מקוה להשי"ת אשר
 12 ע"י הפתיחה שעשיתי יהי בכח תלמידי הוד כ"ק אאמו"ר
- 13 הרה"ק זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע להמשיך העבודה לעורר
 14 את אנ"ש שי לקבוע עתים ללימוד דא"ח, ואשר יתנהגו
 15 ברוח ובהנהגה של ארץ מולדתנו, והשי"ת ישפיע שפעת
 16 חיים וברכה מרובה לכללות אנ"ש שי בתוך כלל אחב"י
 17 שי בפרנסה בריוח ושנה טובה ומתוקה בגו"ר.
 18 נהניתי מהידיעה מהפארבריינגען אצל ידידנו הרה"ג
 19 הר"י שי דזייקאבסאן והרה"ג הר"א שי סימפסאן שהי
 20 מעין ימי קדם, והשי"ת יעזר להם בפרנסה בריוח
 21 ובמנוחה שיהיו משפיעים ולא מושפעים מהסביבה.
 22 הדו"ש ומברכו בכוח"ט
 23 יוסף יצחק
 24 בבקשה למסור פ"ש פנימי לאנ"ש שי.

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

פרשת מקץ

מא וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים וּפְרָעָה חָלַם
וְהִנֵּה עֹמֵד עַל-הַיָּאֵר: ^א וְהִנֵּה מִן-הַיָּאֵר עֹלֵת
שֶׁבַע פְּרוֹת יְפוֹת מְרֹאָה וּבְרִיאוֹת בֶּשֶׂר וַתִּרְעֶנָּה
בְּאָחוּ: ^ב וְהִנֵּה שֶׁבַע פְּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלֹת אַחֲרֵיהֶן
מִן-הַיָּאֵר רַעוֹת מְרֹאָה וְדָקוֹת בֶּשֶׂר וַתַּעֲמִדְנָה
אֶצֶל הַפְּרוֹת עַל-שֵׁפֶת הַיָּאֵר: ^ג וַתֹּאכְלֶנָּה
הַפְּרוֹת רַעוֹת הַמְרֹאָה וְדָקֹת הַבֶּשֶׂר אֶת שֶׁבַע
הַפְּרוֹת יֶפֶת הַמְרֹאָה וְהַבְּרִיאוֹת וַיִּיקֶץ פְּרָעָה:
^ד וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שְׁנֵית וְהִנֵּה ^א שֶׁבַע שַׁבְלִים עֹלֹת
בְּקִנְיָה אֶחָד בְּרִיאוֹת וּמְבוֹת: ^ב וְהִנֵּה שֶׁבַע שַׁבְלִים
דְּקוֹת וְשְׂדוּפֹת קָדִים צְמַחוֹת אַחֲרֵיהֶן:
^ג וַתִּבְלַעְנָה הַשַּׁבְלִים הַדְּקוֹת אֶת שֶׁבַע הַשַּׁבְלִים
הַבְּרִיאוֹת וְהַמְלֵאוֹת וַיִּיקֶץ פְּרָעָה וְהִנֵּה חָלוֹם:
^ד וַיְהִי בַּבֶּקֶר וַתַּפְּעֵם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת-
כָּל-חֲרַטְמֵי מִצְרַיִם וְאֶת-כָּל-חֲכַמֶּיהָ וַיֹּסֶפֶר
פְּרָעָה לָהֶם אֶת-חֲלֹמוֹ וַאֲיֵן-פֹּתֵר אוֹתָם
לְפְרָעָה: ^א וַיְדַבֵּר שֵׁר הַמִּשְׁקִים אֶת-פְּרָעָה
לֵאמֹר אֶת-חֲטָאֵי אֲנִי מִזְכִּיר הַיּוֹם: פְּרָעָה קֶצֶף
עַל-עַבְדָּיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שֵׁר הַטַּבָּחִים
אֹתִי וְאֵת שֵׁר הָאֲפִים: ^ב וַנַּחֲלֵמָה חָלוֹם בְּלִילָה
אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ בְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חֲלָמְנוּ:
^ג וְשֵׁם אֹתָנוּ נֶעַר עַבְדִּי עֶבֶד לְשֵׁר הַטַּבָּחִים
וַנִּסְפְּרֵלֹו וַיִּפְתְּרֵלָנוּ אֶת-חֲלֹמֵינוּ אִישׁ בְּחֲלֹמוֹ
פִתְרֵ: ^ד וַיְהִי כֹאֲשֶׁר פִּתְרֵלָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי
הַשֵּׁיב עַל-פְּנֵי וְאֹתוֹ תִּלְהֵ: ^א וַיִּשְׁלַח פְּרָעָה
וַיִּקְרָא אֶת-יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן-הַבּוֹר וַיַּגְלַח וַיַּחֲלֶף
שְׂמֹלְתּוֹ וַיָּבֵא אֶל-פְּרָעָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 85)

ופרעה חלם (מא, א) חלומותיו של יוסף בפרשת וישב, וכן חלומותיו של פרעה, היו סבות לגלות מצרים, שרש כל הגליות. ומבאר בחסידות, שיש קשר בין שני הדברים, כי בזמן הגלות, האדם הוא בגדר 'חולם', כפיתוח "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים". שכן, חלום נובע מפתח הדמיון, המאחד שני דברים מנגדים; ואף בזמן הגלות כך: בשעת

התפלה מרגיש אדם דבקות בה', ולאחר סיום התפלה הוא שוכח הכל ושוקע בעניני העולם.

שני ^א וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל-יוֹסֵף חֲלוֹם חֲלֹמֹתַי וּפְתֹר אֵין אֵתוֹ וְאֲנִי שָׁמַעְתִּי עֲלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לְפִתֹר אֹתוֹ: ^ב וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת-פְּרָעָה לֵאמֹר בְּלִעְדֵי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת-שְׁלוֹם פְּרָעָה: ^ג וַיְדַבֵּר פְּרָעָה אֶל-יוֹסֵף בְּחֲלֹמֵי הַנְּנִי עֹמֵד עַל-שֵׁפֶת הַיָּאֵר: ^ד וְהִנֵּה מִן-הַיָּאֵר עֹלֵת שֶׁבַע פְּרוֹת בְּרִיאוֹת בֶּשֶׂר וַיֶּפֶת תֹּאֵר וַתִּרְעֶנָּה בְּאָחוּ: ^א וְהִנֵּה שֶׁבַע-פְּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלֹת אַחֲרֵיהֶן דְּלוֹת וְרַעוֹת תֹּאֵר מְאֹד וְדָקוֹת בֶּשֶׂר לֹא-רִאִיתִי כְהִנֵּה בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לְרַע: ^ב וַתֹּאכְלֶנָּה הַפְּרוֹת הַרְקוֹת וְהַרַעוֹת אֶת שֶׁבַע הַפְּרוֹת הָרֵאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאוֹת: ^ג וַתִּבְאֲנָה אֶל-קַרְפְּנָה וְלֹא נֹדַע כִּי-בָאוּ אֶל-קַרְפְּנָה וּמְרִאִיתָן רַע כֹּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וַאֲיִקֶץ: ^ד וַאֲרָא בְּחֲלֹמֵי וְהִנֵּה ^א שֶׁבַע שַׁבְלִים עֹלֵת בְּקִנְיָה אֶחָד מְלֵאוֹת וּמְבוֹת: ^ב וְהִנֵּה שֶׁבַע שַׁבְלִים צְנֻמוֹת דְּקוֹת שְׂדוּפֹת קָדִים צְמַחוֹת אַחֲרֵיהֶם: ^ג וַתִּבְלַעְנָן הַשַּׁבְלִים הַדְּקוֹת אֶת שֶׁבַע הַשַּׁבְלִים הַטַּבָּחוֹת וַאֲמַר אֶל-חֲרַטְמָיִם וַאֲיֵן מִגִּיד לִי: ^ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-פְּרָעָה חֲלוֹם פְּרָעָה אֶחָד הוּא אֶת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֲשָׂה הַגִּיד לְפְרָעָה: ^א שֶׁבַע פְּרוֹת הַטַּבָּחִים שֶׁבַע שָׁנִים הִנֵּה וְשֶׁבַע הַשַּׁבְלִים הַטַּבָּחִים שֶׁבַע שָׁנִים הִנֵּה חָלוֹם אֶחָד הוּא: ^ב וְשֶׁבַע הַפְּרוֹת הַרְקוֹת וְהַרַעוֹת הַעֹלֵת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הִנֵּה וְשֶׁבַע הַשַּׁבְלִים הַרְקוֹת שְׂדוּפֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שָׁנֵי רַעֲב: ^ג הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל-פְּרָעָה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֲשָׂה הִרְאָה אֶת-פְּרָעָה: ^א הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בְּאוֹת שֶׁבַע גְּדוֹל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ב וְקָמוּ שֶׁבַע שָׁנֵי רַעֲב אַחֲרֵיהֶן וַנִּשְׁפַח כָּל-הַשֶּׁבַע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכֹלָה הָרַעֲב אֶת-הָאֶרֶץ: ^א וְלֹא-

וַיֹּדַע הַשֶּׁבַע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הָרָעַב הָיָה אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הָיָה מְאֹד: ^כ וְעַל הַשָּׁנֹת הַחֲלוּם אֶל־פְּרֻעָה פְּעָמִים כִּי־נִכְזַן הַדָּבָר מֵעַם הָאֱלֹהִים וּמִמֶּהָר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתָו: ^{כא} וַעֲתָה יֵרָא פְּרֻעָה אִישׁ נִבּוֹן וַחֲכָם וַיִּשְׁתַּהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{כב} יַעֲשֶׂה פְּרֻעָה וַיִּפְקֵד פְּקֻדִים עַל־הָאָרֶץ וַחֲמוֹשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְעַ שָׁנֵי הַשָּׁבַע: ^{כג} וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֵל הַשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וַיִּצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פְּרֻעָה אֹכֵל בְּעָרִים וַשְּׂמֵרוֹ: ^{כד} וְהָיָה הָאֹכֵל לְפָקֶדוֹן לְאֶרֶץ לְשִׁבְעַ שָׁנֵי הָרָעַב אֲשֶׁר תִּהְיוּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא־תִפְרַת הָאָרֶץ בְּרָעַב: ^{כה} וַיִּיטֵב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פְּרֻעָה וּבְעֵינֵי כָּל־עַבְדָּיו: ^{כו} וַיֹּאמֶר פְּרֻעָה אֶל־עַבְדָּיו הִנְמַצָּא כֹּה־אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ו עמ' 29)

אלקים יענה את שלום פרעה (מא, טז) מצרים, מלשון מצר וגבול, אינה נותנת מקום לגלוי אלקות שלמעלה מהטבע. לכן הזכיר יוסף בדבריו לפרעה מלך מצרים, את שם אלקים, בגימטריא "הטבע": "אלקים יענה... אשר האלקים עושה". וכאשר משה רבנו אמר לפרעה "כה אמר הוי'... שלח את עמי" - השיב לו פרעה "מי הוי'... לא ידעתי את הוי'". פרעה אינו מפיר בשם הוי', שלמעלה מהטבע, ואף אינו רוצה להודות בקיומו.

שלישי ^{כז} וַיֹּאמֶר פְּרֻעָה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָךְ אֶת־כָּל־זֹאת אֵינִי־נִבּוֹן וַחֲכָם כְּמוֹךָ: ^{כח} אֵתְהָ תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשָּׁק כָּל־עַמִּי רַק הַכֶּסֶף אֲגַדֵּל מִמֶּךָ: ^{כט} וַיֹּאמֶר פְּרֻעָה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה נָתַתִּי אֶתְךָ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ל וְיֹסֵף פְּרֻעָה אֶת־טַבְּעוֹתָו מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיִּלְבַּשׂ אֹתוֹ בְּגָדֵי־שֵׁשׁ וַיִּשֶׂם רֶבֶד הַזָּהָב עַל־צוּאָרוֹ: ^{לא} וַיִּרְכַּב אֹתוֹ בְּמֵרֶכֶת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקְרָאוּ לְפָנָיו אֲבִירָד וְנָתַן אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{לב} וַיֹּאמֶר פְּרֻעָה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי פְּרֻעָה וּבְלַעַדֶיךָ לֹא־יָרִים

אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{לג} וַיִּקְרָא פְּרֻעָה שֵׁם־יוֹסֵף צִפְנָת פַּעֲנָח וַיִּתֵּן־לוֹ אֶת־אֲסֹנֹת בַּת־פּוֹטִי פְּרַע כֵּהֵן אֵן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{לד} וַיֹּסֵף בְּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פְּרֻעָה מִלֶּךְ־מִצְרַיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלְּפָנֵי פְּרֻעָה וַיַּעֲבֹר כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{לה} וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשִׁבְעַ שָׁנֵי הַשָּׁבַע לְקַמְצִים: ^{לו} וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֵל שְׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֵּן־אֹכֵל בְּעָרִים אֹכֵל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ: ^{לז} וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף כָּר כָּחֹל הַיָּם הַרְפָּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לְסַפֵּר כִּי־אֵין מִסְפָּר: ^{לח} וְלְיוֹסֵף יָלַד שְׁנֵי בָנָיִם בְּטָרַם תְּבוֹא שְׁנַת הָרָעַב אֲשֶׁר יִלְדֶה־לוֹ אֲסֹנֹת בַּת־פּוֹטִי פְּרַע כֵּהֵן אֹזֶן: ^{לט} וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נִשְׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עַמְּלֵי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי: ^ל וְאֵת שֵׁם הַשְּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי־הִפְרִנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עֲנִי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 433)

כי נשני אלקים... כי הפרני אלקים (מא, נא-נב) מנשה - יוסף חשש שבסביבה המצרית הטמאה ישכח את בית אביו ויאבד את צדקתו, וקריאת שם זה הזכירה לו תמיד סכנה זו וכך הצליח להתגבר ולא לשכח. אפרים - מורה על שלב שני ונעלה יותר. לא זו בלבד שמצרים לא השפיעה עליו לרעה, אלא היא עצמה הביאה לפריון והתעלות רוחנית, בבחינת 'תרון האור מתוך החשך'.

רביעי ^{לא} וַתִּכְלֶינָה שְׁבַע שָׁנֵי הַשָּׁבַע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^{לב} וַתַּחֲלִינָה שְׁבַע שָׁנֵי הָרָעַב לָבוֹא כֹּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעַב כָּל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לֶחֶם: ^{לג} וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פְּרֻעָה לֶלְחֵם וַיֹּאמֶר פְּרֻעָה לְכָל־מִצְרַיִם לָכוּ אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֵם תַּעֲשׂוּ: ^{לד} וַהֲרָעַב הָיָה עַל כָּל־פָּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיַּחֲזֹק הָרָעַב בְּאֶרֶץ

יוסף ביום השלישי זאת עשו וחי את האלהים
אני רוא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 88)

ונפר יוסף את אחיו, והם לא הפירוהו (מב, ח) מבאר
בחסידות, שיוסף עמד בדרגה נעלית פזו, שגם בהיותו שליט
על מצרים שמר על דבקות בהקב"ה, הוא נשאר יוסף
הצדיק. השבטים, לעמת זאת, נאלצו להתרחק מהמולת
עולם הנה פדי בדבק בהקב"ה, ולכן פתרו להיות רועי צאן.
והם לא הפירוהו - לא היתה להם הפרה והבנה בדרגת
יוסף, שכן לפי דוגמתם אי אפשר להיות דבוק בה' אלא מתוך
התבודדות.

חמישי י אמר פנים אתם אחיכם אחד יאמר בבית
משמרכם ואתם לכו הביאו שבר רעבון
פתיכם: ואת אחיכם הקטן הביאו אלי ויאמנו
דבריכם ולא תמותו ויעשו כן: ויאמרו איש
אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר
ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו
על-כן באה אלינו הצרה הזאת: ויען ראובן
אתם לאמר הלא אמרתי אליכם ויאמר
אל-תחטאו בילד ולא שמעתם וגם-דמו הנה
נדרש: והם לא ידעו כי שמע יוסף כי המליץ
בינתם: ויסב מעליהם ויבך וישב אלהם
וידבר אלהם ויקח מאתם את-שמעון ויאמר
אתו לעיניהם: ויצו יוסף וימלאו את-כליהם
בר ולהשיב כספיהם איש אל-שקו ולתת להם
צדה לדרך ויעש להם כן: וישאו את-שברם
על-חמריהם וילכו משם: ויפתח האחד את-
שקו לתת מספוא לחמרו כמלון וירא את-כספו
והנה הוא כפי אמתחתו: ויאמר אל-אחיו
הושב כספי וגם הנה באמתחתי ויצא לפם
ויחרדו איש אל-אחיו לאמר מה-זאת עשה
אלהים לנו: ויבאו אלי-יעקב אביהם ארצה
כנען ויגידו לו את כל-הקרת אתם לאמר:
דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות ויתן אתנו

מצרים: וכל-הארץ באו מצרימה לשבר
אל-יוסף כי-חזק הרעב בכל-הארץ:
מב וירא יעקב כי יש-שבר במצרים ויאמר
יעקב לבניו למה תתראו: ויאמר הנה
שמעתי כי יש-שבר במצרים ודו-שמה
ושברו-לנו משם ונחיה ולא נמות: ויגידו
אחיו-יוסף עשרה לשבר בר מצרים: ואת-
בנימין אחי יוסף לא-שלח יעקב את-אחיו כי
אמר פן-יקראנו אסון: ויבאו בני ישראל
לשבר בתוך הפאים כיהיה הרעב בארץ
כנען: ויוסף הוא השליט על-הארץ הוא
המשביר לכל-עם הארץ ויבאו אחי יוסף
וישתחו-לו אפים ארצה: וירא יוסף את-
אחיו ויפרם ויתנפר אליהם וידבר אתם קשות
ויאמר אלהם מאין באתם ויאמרו מארץ כנען
לשבר-אכל: ויפר יוסף את-אחיו והם לא
הפירוהו: ויפר יוסף את החלמות אשר חלם
להם ויאמר אלהם מרגלים אתם לראות
את-ערות הארץ באתם: ויאמרו אליו לא
אדני ועבדיך באו לשבר-אכל: כ כלנו בני
איש-אחד נחנו פנים אנחנו לא-היו עבדיך
מרגלים: ויאמר אלהם לא כיערות הארץ
באתם לראות: ויאמרו שנים עשר עבדיך
אחים אנחנו בני איש-אחד בארץ כנען
והנה הקטן את-אבינו היום והאחד איננו:
ויאמר אלהם יוסף הוא אשר דברתי אלכם
לאמר מרגלים אתם: בזאת תפחנו חי פרעה
אם-תצאו מזה כי אם-יבוא אחיכם תקטן
הנה: שלחו מכם אחד ויקח את-אחיכם
ואתם האסרו ויבחנו דבריכם האמת אתכם
ואם-לא חי פרעה כי מרגלים אתם: ויאסף
אתם אל-משמר שלשת ימים: ויאמר אלהם

כַּמְרַגְלִים אֶת־הָאָרֶץ: ^א וַיֹּאמֶר אֵלָיו כְּנִים אֲנַחְנוּ
 לֹא הָיִינוּ מְרַגְלִים: ^ב שְׁנַיִם־עֶשֶׂר אֲנַחְנוּ אֲחִים
 בְּנֵי אֲבִינוּ הָאֶחָד אֵינָנו וְהַקָּטָן הַיּוֹם אֶת־אֲבִינוּ
 בְּאָרֶץ כְּנָעַן: ^ג וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ
 בָּזָאת אָדַע כִּי כְנִים אַתֶּם אַחֲיֵכֶם הָאֶחָד הֵנִיחוּ
 אֹתִי וְאֶת־רַעְבוֹן בְּתִיכֶם קָחוּ וּלְכוּ: ^ד וְהֵבִיאוּ
 אֶת־אֲחֵיכֶם הַקָּטָן אֵלַי וְאֲדַעָה כִּי לֹא מְרַגְלִים
 אַתֶּם כִּי כְנִים אַתֶּם אֶת־אֲחֵיכֶם אַתֶּן לָכֶם
 וְאֶת־הָאָרֶץ תַּסְּחֲרוּ: ^ה וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׂקֵיהֶם
 וְהִנֵּה־אִישׁ צְרוּר־כַּסְפוֹ בְּשִׁקּוֹ וַיֵּרָאוּ אֶת־צְרוּרוֹת
 כַּסְפֵיהֶם הַמָּה וְאֲבֵיהֶם וַיִּירָאוּ: ^ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
 יַעֲקֹב אֲבֵיהֶם אֹתִי שִׁבְלַתֶם יוֹסֵף אֵינָנו וְשָׁמְעוּן
 אֵינָנו וְאֶת־בְּנִימֵן תִּקְחוּ עָלַי הֲיִן כְּלָנָה: ^ז וַיֹּאמֶר
 רַאוּבֵן אֶל־אֲבִיו לֵאמֹר אֶת־שְׁנֵי בְנֵי תַמִּית אִם־
 לֹא אֲבִיאֲנוּ אֵלֶיךָ תִּנֶּה אֹתוֹ עַל־יָדַי וְאֲנִי אֲשִׁיבְנוּ
 אֵלֶיךָ: ^ח וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנֵי עִמְכֶם כִּי־אֲחִיו מֵת
 וְהוּא לְבָדוֹ נִשְׁאָר וּקְרָאֵהוּ אֶסּוֹן בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר
 תִּלְכוּ־בָּהּ וְהוֹרְדֶתֶם אֶת־שִׁיבְתִי בַּיּוֹן שְׂאוּלָּה:
מג ^א וְהִרְעַב כָּבֵד בְּאָרֶץ: ^ב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ
 לֵאכֹל אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר
 אֲלֵיהֶם אֲבֵיהֶם שִׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מַעֲט־אֲכָל:
^ג וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הֵעַד הָעַד בָּנוּ הָאִישׁ
 לֵאמֹר לֹא־תֵרָאוּ פָּנַי בְּלִתֵי אֲחֵיכֶם אֲתֶכֶם:
^ד אִם־יִשְׁךָ מִשְׁלַח אֶת־אֲחֵינוּ אֲתָנוּ נִרְדֶּה
 וְנִשְׁבַּרָה לְךָ אֲכָל: ^ה וְאִם־אֵינְךָ מִשְׁלַח לֹא נֵרֵד
 כִּי־הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא־תֵרָאוּ פָּנַי בְּלִתֵי
 אֲחֵיכֶם אֲתֶכֶם: ^ו וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְמָה תִּרְעוּתֶם לִי
 לְהַגִּיד לְאִישׁ הָעוֹד לָכֶם אַח: ^ז וַיֹּאמְרוּ שְׂאוּל
 שְׂאֵל־הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלְדֵתָנוּ לֵאמֹר הָעוֹד
 אֲבִיכֶם חַי הַיֵּשׁ לָכֶם אֵח וְנַגְדֵּלֹו עַל־פִּי
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַיְדוּעַ גִּדַע כִּי יֹאמֶר הוֹרִידוּ
 אֶת־אֲחֵיכֶם: ^ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיו

שְׁלַח הַנֶּעַר אֹתִי וְנִקְוָמָה וְנִלְכָּה וְנַחֲיָה וְלֹא
 נְמוּת גַּם־אֲנַחְנוּ גַם־אַתָּה גַּם־טַפְּנוּ: ^א אֲנָכִי
 אֶעֱרַכְנוּ מִיָּדִי תִּבְקַשְׁנוּ אִם־לֹא הֵבִיאתִיו אֵלֶיךָ
 וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחַטָּאתִי לְךָ כִּלְיָמִים: ^ב כִּי
 לֹלֵא הִתְמַהֲמַהְנוּ כִּי־עַתָּה שִׁבְנוּ זֶה פַעַמִּים:
^ג וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבֵיהֶם אִם־כֵּן | אִפּוֹא
 זֹאת עֲשׂוּ קָחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בְּכֻלְיָכֶם וְהוֹרִידוּ
 לְאִישׁ מִנְחָה מַעֲט צְרִי וּמַעֲט דְבַשׁ נִכְאֹת וְלֹט
 בְּטָנִים וְשִׁקְדִים: ^ד וְכֶסֶף מִשְׁנֵה קָחוּ בְיַדְכֶם
 וְאֶת־הַכֶּסֶף הַמּוֹלֵשֵׁב בְּפִי אֲמַתְחִיתֶכֶם תִּשְׁיבוּ
 בְיַדְכֶם אוֹלֵי מִשְׁנֵה הוּא: ^ה וְאֶת־אֲחֵיכֶם קָחוּ
 וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל־הָאִישׁ: ^ו וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם
 רְחֻמִים לְפָנַי הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת־אֲחֵיכֶם
 אַחֵר וְאֶת־בְּנִימִין וְאֲנִי כַּאֲשֶׁר שְׁכַלְתִּי שְׁכַלְתִּי:
^ז וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֵה־
 כֶּסֶף לָקְחוּ בְיַדָם וְאֶת־בְּנִימִין וַיִּקְמוּ וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם
 וַיַּעֲמְדוּ לְפָנַי יוֹסֵף:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 198)

הלא אֲמַרְתִּי אֲלֵיכֶם . . אל תַחֲטְאוּ בְיָד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם
 (מב, כב) וְקָשָׁה, הִיתְכֵן שְׁבָה בְשַׁעָה שְׂאֲחִיר מוֹדִים שִׁחְטָאוּ
 וּמִצְדִיקִים עֲלֵיהֶם אֵת הַדִּין, מִצָּא רַאוּבֵן לִנְכוֹן לְהַגְדִיל אֵת
 צַעֲרָם. וַיֵּשׁ לוֹמֵר, שְׁמַסִּיּוֹם דְּבָרֵי הַשְּׂבָטִים "עַל כֵּן בָּצָא
 אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת" נִרְאָה שֶׁהַתְּהַרְטוּ מִחַמַּת הַצָּרָה, לֹא
 מִשׁוֹם שֶׁהַפִּירוֹ בְּחֻמַּת הַחֲטָא עֲצוּמוֹ. לְכֵן אָמַר לָהֶם רַאוּבֵן,
 שְׁתַּרְטֵה צְרִיכָה לְבוֹא מֵתוֹךְ הַפֶּרָה בְּחֻמַּת הַחֲטָא כְּשֶׁלְעֲצוּמוֹ
 - כִּפִּי שְׂאֵמַר לָהֶם בְּשַׁעְתוֹ.

ששי ^א וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶתֶם אֶת־בְּנִימִין וַיֹּאמֶר לְאֲשֶׁר
 עַל־בֵּיתוֹ הֵבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבְּיָתָה וּטְבַח טְבַח
 וְהִכֵּן כִּי אֹתִי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בְּצֹהֲרִים: ^ב וַיַּעַשׂ
 הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־
 הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף: ^ג וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי
 הוּבָאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשֶּׁבַח
 בְּאֲמַתְחֵיתֵינוּ בְּתַחֲלָה אֲנַחְנוּ מוֹכְרֵימֵינוּ לְהַתְגַּלֵּל
 עֲלֵינוּ וּלְהַתְנַפֵּל עֲלֵינוּ וְלִקְחַת אֲתָנוּ לְעִבְדִים

הָאֲנָשִׁים אֲכָל כָּאֲשֶׁר יוֹכְלוּן שְׂאֵת וְשִׁים
 כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אִמְתַּחְתּוֹ: 1 וְאֵת־נְבִילֵי גְבִיעַ
 הַכֶּסֶף תְּשִׂים בְּפִי אִמְתַּחְתַּת הַקָּמָן וְאֵת כֶּסֶף
 שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כְּדַבַּר יוֹסֵף דְּבַר: 2 הַבֶּקֶר
 אֹר וְהָאֲנָשִׁים שְׁלְחוּ הֵמָּה וַחֲמֵרִיהֶם: 3 הֵם
 יֵצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לְאֲשֶׁר
 עַל־בֵּיתוֹ קוּם רֹדֵף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהַשְׁגַּתֶם
 וְאִמְרַתְּ אֱלֹהִים לָמָּה שְׁלַמְתֶּם רָעָה תַּחַת
 מִוְכָה: 4 הַלְּזֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתַּה אֲדֹנָי בּוֹ וְהוּא
 נַחֵשׁ יִנְחַשׁ בּוֹ הֲרַעַתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם: 5 וַיִּשְׁגַּם
 וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: 6 וַיֹּאמְרוּ
 אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנָי כְּדְבָרִים הָאֵלֶּה חֲלִילָה
 לְעַבְדֶּיךָ מַעֲשׂוֹת כְּדַבַּר הַזֶּה: 7 הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר
 מִצָּאנוּ בְּפִי אִמְתַּחְתֵּינוּ הִשִּׁיבֵנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ
 כְּנָעַן וְאִיךָ נִגְנַב מִבַּיִת אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב:
 8 אֲשֶׁר יִמְצָא אֹתוֹ מֵעַבְדֶּיךָ וּמֵת וְגַם־אֲנַחְנוּ
 נִהְיֶה לְאֲדֹנָי לְעַבְדִּים: 9 וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה
 כְּדַבְרֵיכֶם כִּי־הוּא אֲשֶׁר יִמְצָא אֹתוֹ יִהְיֶה־לִּי
 עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם: 10 וַיִּמְהָרוּ וַיִּוְרְדוּ אִישׁ
 אֶת־אִמְתַּחְתּוֹ אֶרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אִמְתַּחְתּוֹ:
 11 וַיַּחֲפֹשׂ בְּגָדוֹל הַחֵל וּבְקָמָן כֶּלֶה וַיִּמְצָא הַגְּבִיעַ
 בְּאִמְתַּחְתַּת כְּנִימָן: 12 וַיִּקְרְעוּ שְׂמֹלְתָם וַיַּעֲמִם
 אִישׁ עַל־חֻמְרוֹ וַיִּשְׁבּוּ הָעִירָה: 13 וַיָּבֹא יְהוּדָה
 וְאֲחִיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עֹרְדֵנוּ שָׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו
 אֶרְצָה: 14 וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מַה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה
 אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יָדַעְתֶּם כִּי־נַחֵשׁ יִנְחַשׁ אִישׁ
 אֲשֶׁר כְּמִנִּי: 15 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נָּאמַר לְאֲדֹנָי
 מַה־נִּדְבַר וּמַה־נִּצְטַדֵּק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת־עֵינָן
 עַבְדֶּיךָ הִנְנוּ עַבְדִּים לְאֲדֹנָי גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם
 אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגְּבִיעַ בִּידוֹ: 16 וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִּי
 מַעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגְּבִיעַ בִּידוֹ
 הוּא יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם עֵלוּ לְשִׁלּוֹם אֶל־

אֲבִיכֶם:

וְאֶת־חֻמְרֵינוּ: 17 וַיִּגְשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית
 יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבַּיִת: 18 וַיֹּאמְרוּ כִּי
 אֲדֹנָי יָרַד וַיְדַנּוּ בַּתְּחִלָּה לְשִׁבְר־אֲכָל: 19 וַיְהִי
 כִּי־בָּאוּ אֶל־הַמְּלֹךְ וַנִּפְתַּחֲהָ אֶת־אִמְתַּחְתֵּינוּ
 וְהִנֵּה כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אִמְתַּחְתּוֹ כֶּסֶפְנוּ כְּמִשְׁקָלוֹ
 וַנִּשֵּׁב אֹתוֹ בִּידֵנוּ: 20 וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרְדֵנוּ בִּידֵנוּ
 לְשִׁבְר־אֲכָל לֹא יָדַעְנוּ מִי־שָׁם כֶּסֶפְנוּ
 בְּאִמְתַּחְתֵּינוּ: 21 וַיֹּאמֶר שְׁלוֹם לָכֶם אֶל־תִּירְאוּ
 אֱלֹהֵיכֶם וְאֵלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מִמַּמּוֹן
 בְּאִמְתַּחְתֵּיכֶם כֶּסֶפְכֶם בָּא אֵלָי וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם
 אֶת־שְׂמֹעוֹן: 22 וַיָּבֹא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה
 יוֹסֵף וַיִּתֵּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא
 לְחִמְרֵיהֶם: 23 וַיִּכְנֶנוּ אֶת־הַמְּנַחֶה עַד־בּוֹא יוֹסֵף
 בַּצְּהָרִים כִּי שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֵאָכְלוּ לֶחֶם: 24 וַיָּבֹא
 יוֹסֵף הַבַּיִתָּה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־הַמְּנַחֶה אֲשֶׁר־בְּיָדָם
 הַבַּיִתָּה וַיִּשְׁתַּחֲוּ־לוֹ אֶרְצָה: 25 וַיִּשְׁאַל לָהֶם
 לְשִׁלּוֹם וַיֹּאמֶר הַשְׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזֶּקֶן אֲשֶׁר
 אִמְרַתֶּם הָעֹרְדֵנוּ חַי: 26 וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם לְעַבְדֶּיךָ
 לְאֲבִינוּ עֹרְדֵנוּ חַי וַיִּקְרוּ כַּתִּיב וַיִּשְׁתַּחֲוּ
 קִרִי וַיִּשְׁתַּחֲוּ: 27 וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרֶא אֶת־בְּנֵימִין
 אֲחִיו כִּי־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הִזֶּה אֲחִיכֶם הַקָּמָן אֲשֶׁר
 אִמְרַתֶם אֵלָי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִחַדְךָ בְּנִי: 28 וַיִּמְהָר
 יוֹסֵף כִּי־נִבְכְּמוּ רַחֲמָיו אֶל־אֲחָיו וַיִּבְקֹשׁ לְבָבוֹת
 וַיָּבֹא הַחֲדָרָה וַיִּבְכֶּה שָׂמָּה: 29 וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא
 וַיִּתְאַפֵּק וַיֹּאמֶר שִׂימוּ לָחֶם: 30 וַיִּשִּׂימוּ לוֹ לֶבֶדוֹ
 וְלָהֶם לֶבֶדִם וְלַמְצָרִים הָאֲכָלִים אֹתוֹ לֶבֶדִם כִּי
 לֹא יוֹכְלוּן הַמְצָרִים לֵאכֹל אֶת־הָעֵבְרִים לָחֶם
 כִּי־תוֹעֵבָה הוּא לַמְצָרִים: 31 וַיִּשְׁבּוּ לְפָנָיו הַכֹּהֵן
 כְּכֹבְדוֹ וְהַצֵּעִיר כַּצֵּעֲרָתוֹ וַיִּתְּמְהוּ הָאֲנָשִׁים
 אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ: 32 וַיִּשָּׂא מִשְׂאֵת מֵאֵת פָּנָיו
 אֲלֵהֶם וַתֵּרַב מִשְׂאֵת בְּנִימָן מִמִּשְׂאֵת כָּלֶם חֲמוֹשׁ
 יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ: 33 מִד ׀ וַיֵּצֵאוּ אֶת־
 אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מִלֵּא אֶת־אִמְתַּחְתַּת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 359)

חֲלִילָה לְעִבְרִיךָ (מד, ז) חֲלִין הוּא לָנוּ, לְשׁוֹן גְּנָאֵי (רש"י)
 ?הוֹדִי קְדוּשׁ - וְחֲלִין (גְּשָׁמִיּוֹת) הֵם שְׁנֵי עוֹלָמוֹת, וְהַעֲסוּק
 בְּעִנְיָנוּ חַל גְּנָאֵי הוּא לוֹ. גַּם כִּשְׁהוּא מְקִיִּים אֶת הַצְּוֵי "שִׁשֶׁת
 יָמִים תַּעֲבֹד וְעִשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתְּךָ", אֵין הוּא מִשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ
 לְמַצֵּב שֶׁל "חֲלִין", אֲלָא לְהַפֵּךְ: הוּא מַעֲלָה אֶת הַחֲלִין לְדַרְגַּת
 'חֲלִין שְׁנַעֲשֻׂו עַל טְהֻרַת הַקִּדְשׁ'. וְזֹאת - עַל יְדֵי "כָּל מַעֲשֵׂיךָ
 יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם".

ססס קמ"ו פסוקים, יחזיקה"ו. אמציה. יהיה לי עבר סימן.

שביעי ט וּבְיוֹם הַשְּׁבִיט שְׁנֵי-כִבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה
 תְּמִימִם וְשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן
 וְנִסְכּוֹ: עֲלֹת שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ עַל-עֹלֹת הַתְּמִיד
 וְנִסְכָּה: פ י"א וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה
 לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי-בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים
 בְּנֵי-שָׁנָה שְׁבַע תְּמִימִם: י"ב וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
 סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לֶפָר הָאֶחָד וְשְׁנֵי
 עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְאֵיל הָאֶחָד:
 י"ג וְעֵשְׂרֹן עֶשְׂרֹן סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לִכְבֹּשׁ
 הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה: י"ד וְנִסְפִּיהֶם
 חֲצִי תֵהִין יִהְיֶה לֶפָר וּשְׁלִישִׁת תֵּהִין לְאֵיל
 וּרְבִיעֵת תֵּהִין לִכְבֹּשׁ יַיִן וְזֹאת עֹלֹת הַדָּשׁ בְּחֻדְשׁוֹ
 לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה: ט"ו וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת
 לַיהוָה עַל-עֹלֹת הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: ס

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אִמֵּן בְּעֹלְמָא דֵּי בְּרָא
 כְּרַעוּתָהּ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיְצַמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
 מוֹשִׁיחָהּ. אִמֵּן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
 בְּעֻלְמָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן יְהֵא שְׁמַה רַבָּא מְבַרַךְ
 לְעַלְמָא וּלְעַלְמֵי עֲלַמְיָא. יתבדך: יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבַרַךְ לְעַלְמָא
 וְלְעַלְמֵי עֲלַמְיָא. יתבדך, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
 וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמֹה דְקִדְשָׁא
 בְּרִיךְ הוּא. אִמֵּן לְעֻלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
 תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמְתָא, דְאִמְרִין בְּעֹלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן

מפטיר מב ביום הששי נשיא לבני נד אליסף
 בן־דעואל: ט קרבנו קערת־כסף אחת שלשים
 ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל
 בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה
 בשמן למנחה: ט"ב כף אחת עשרה זהב מלאה
 קמרת: ט"ז פֶר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁי־
 אֶחָד בְּנֵי־שָׁנָה לְעֹלָה: ט"ט שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד
 לְחַטָּאת: ט"י וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
 חֲמִשָּׁה עֲתֻדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
 זֶה קָרְבַּן אֱלֹסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מְאֹשֵׁר. דְּרַכֵּיהּ דְּרַכֵּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבְתֵיהּ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדִּיִּיקִים לְגַלּוֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגַד הַתּוֹרָה, שִׁמְקוֹם הַתּוֹרָה יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנֶט חוֹגְרִים בְּתַחֲלִילת שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאַמַּת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁה עֶבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֻמַּת וְצַדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יד רנני ושמחי בת־ציון פי הנני־בא אל ירושלים ושכנתי בתוךך נאם־יהוה: טו או ונגלוֹרֵי יתחפרו גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בְּיוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם שִׁיחֲנִירוּ וּיְקַבְּלוּ דַת הָאֻמָּת, וּבְכָל זֹאת וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכְךָ וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ כִּי הִשְׁלַחְתִּי הַקּוֹדֶמֶת הַיְהִיחָה לְהוֹדִיר אֶת הַגּוֹיִם, וְשִׁלַּחְתִּי אוֹ

שי למורא

(טו) ונגלוֹרֵי ויתחפרו ויהיו לי לעם, כלומר, להאמין בה'. ושכנתי בתוךך, אבל שכנתי מהנה בתוךך, ולא בתוך הגוים הרבים. (טו) חלקו, לנחלתו ולחלקו. (יז) הם כל בשר מפני ה', שתקו כל האמות מפחד ה'. כי געור, לשון הערה וקיצה. ממעון קדשו, מן השמים. לדרת לעשות נקמה בגוים. (א) ויראני, במראה הנבואה. על ימינו, של יהושע הכהן הגדול לשטנו, לקטרג עליו. על שלא מיהה בבניו שנשארו נשים נכריות. (ב) הפחר בירושלים, הקב"ה שהוא בוחר בירושלים לבנותה. הלא זה אוד מצל מאש, כלומר, אוד תקטרג עליו, הלא הוא כמו אוד (עץ שמתקדים בו את האש) שצוצל מאש. כי והושע היה משלף באש על ידי נבוכדנצר עם אחאב בן קוליה וצדקתו בן מעשה נביאי השקר והושע נצל מן השרפה (כמו שאמרו במסכת סנהדרין דף צג,א). ואם בן זכותו רבה, ואוד תקטרג עליו. (ג) היה לבש בגדים צואים, כלומר עבדו היה עליו העון שלא מיהה

הפטרה לשבת חנוכה לקריאה בציבור
ולשנים מקרא ואחד תרגום

בזכריה פרק ב

ב יד רנני ושמחי בת־ציון פי הנני־בא ושכנתי בתוךך נאם־יהוה: טו ונגלוֹרֵי גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בְּיוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכְךָ וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ: מו ונחל יהוה את־יהודה חלקו לעולם על־אדמת הקדש ולא יגלו עוד מפנה ובהר עוד בירושלים להשכן שם שכנתו קמאו: זי הם כל־בשר מפני יהוה כי געור ממעון קדשו: א ויראני במראה הנבואה את־יהושע הכהן הגדול (הוא היה כהן גדול בתחילת זמן בית שני, עין עזרא ג) עמד לפני מלאך יהוה שדן אותו על מעשיו והשטן עמד על־ימינו על ימין יהושע לשטנו לקטרג עליו שלא מיהה בבניו שנשארו נשים נכריות: ב ויאמר מלאך יהוה אל־השטן ויגער יהוה בך השטן ויגער יהוה בעל הרמנים בך הפחר בירושלים הלא זה הלא יהושע הכהן הגדול הוא פאוד עץ שאחזה בו האש קצת מצל מאש כי והושע באש על ידי נבוכדנצר עם אחאב בן קוליה וצדקתו נביאי השקר, והושע נצל מן השרפה (ירמיה כמ, וסנהדרין צג,א) אוד נשרפו בגניו, ואם בן זכותו רב ואוד תקטרג עליו: ג ויהושע היה לבש בגדים צואים, הלא מיהה בבניו שנשארו נשים נכריות תחת בניו ולא גרשו אותן, והוא לא מיהה בבניו הפולאך:

ב יד רנני ושמחי בת־ציון פי הנני־בא ושכנתי בתוךך נאם־יהוה: טו ונגלוֹרֵי גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בְּיוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכְךָ וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ: מו ונחל יהוה את־יהודה חלקו לעולם על־אדמת הקדש ובחר עוד בירושלים: זי הם כל־בשר מפני יהוה כי געור ממעון קדשו: ג א ויראני את־יהושע הכהן הגדול עמד לפני מלאך יהוה והשטן עמד על־ימינו לשטנו: ד ויאמר יהוה אל־השטן ויגער יהוה בך השטן ויגער יהוה בך הפחר בירושלים הלא זה אוד מצל מאש: ג ויהושע היה לבש בגדים צואים ועמד

עטרת מרים

ד וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ שְׁמֹרד יְהוֹשֻׁעַ לְפָנָיו וַיֹּאמֶר אֵל הָעוֹמְדִים הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הִסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצֵּאִים מֵעַלְיוֹ מוֹחוֹשֶׁעַ, רַצּוֹנוֹ לֹמַר: וְכִדְלוּ בְּנֵי אֶת נְשׂוֹמְתֵיהֶם וַיְחַזֵּל לוֹ וַיֹּאמֶר הַמַּלְאָךְ אֵלָיו לִיהוֹשֻׁעַ רְאֵה הָעֵבֶרְתִּי מֵעַלְיָד עֹנֵד שֶׁהָיָה כִּדָּעַל שְׁלֵא מוֹחִית בָּהֶם וְהַלְבֵּשׁ אֶתְךָ מִחֻלְצוֹת

שי למורא

בְּבֵינוֹ (ד) הִסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצֵּאִים מֵעַלְיוֹ, כְּלוּמַר, הִפְרִישׁוּ אֶת בְּנֵי מְנַשֵּׁוֹתֵיהֶם הַבְּגָדִים, וְיוֹסֵף הָעוֹנֵן מוֹחוֹשֶׁעַ. וַיֹּאמֶר אֵלָיו, הַמַּלְאָךְ אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ. הָעֵבֶרְתִּי מֵעַלְיָד עֹנֵד, בְּמַה שְּׁצִוִּיתָ לְהִפְרִישׁ בְּנִיד מִהַבְּגָדִים, הָעֵבֶרְתִּי מֵעַלְיָד הָעוֹנֵן שֶׁהָיָה כִּדָּעַל. מִחֻלְצוֹת, חִלְפוֹת בְּגָדִים נְאֻם, כְּלוּמַר וְכִיּוֹת (ה) וַיֹּאמֶר, זֶה מֵאִמֶּר וְכִרְיָה

חִלְפוֹת בְּגָדִים נְקִיִּים, כְּשִׂיֹסֵר הָעוֹנֵן יְגוּלָה הַנְּכֻבֹת: ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי וְכִרְיָה אִמְרַתִּי אֵל הַמַּלְאָךְ יִשְׁיֹמוּ צִנְיָה מְהוֹר עַל־רֵאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ לְהַכְבִּי לְחַיּוֹתָיו שׁוֹב כְּתוֹן גְּדוֹל עִם מְנַפֵּת עַל רֵאשׁוֹ, וְנִתְקַבְּלוּ בְּכַרְיָ וְיִשְׁיֹמוּ הַצִּנְיָה מְהוֹר עַל־רֵאשׁוֹ וַיִּלְבְּשֶׁהוּ בְּגָדִים שֶׁל כְּתוֹן גְּדוֹל וּמִלְאָךְ יְהוָה עֹמֵד כְּכַל מִשְׁדֵּ הַזְּמַן שֶׁנַּעֲשֶׂה כֹל זֶה:

הַנְּבִיאָה, שְׂאִמֶּר, הַתְּפִלְלָתִי עָלָיו. צִנְיָה מְהוֹר עַל רֵאשׁוֹ, כְּלוּמַר שֶׁיִּתְּנָה לוֹ כֶּתֶר כְּהֵנָּה גְּדוֹלָה לוֹ וְלִזְרַעוֹ אַחֲרָיו, כִּיּוֹן שֶׁפָּרְשׂוּ מִן הַנְּשִׂיִם הַבְּגָדִים. וּמִלְאָךְ ה' עֹמֵד, כִּדָּעַל רְאֵה וְכִרְיָה בְּמִרְאָה הַבְּבִיאָה, שְׁעַד שְׁנִישְׁמוֹ הַצִּנְיָה מְהוֹר עַל רֵאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה מִלְאָךְ ה' עֹמֵד.

ו אֲזַי כַּעַת הַלְבִּישׁ אוֹתוֹ בְּגָדִי כְּתוֹן גְּדוֹל וַיַּעַד מִלְאָךְ יְהוָה כִּיהוֹשֻׁעַ הַעֵד וְהַתְּרָה בּוֹ בְּשֵׁם ה' לֵאמֹר: ז כִּדָּעַל אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲסִיִּדְרְכִי תִלְךָ שֶׁתַּחֲנֵג כְּמִדּוֹת ה' וְאִם אֶת־ מִשְׁמַרְתִּי מִשְׁמַרְתֵּ תוֹרַת ה' וּמִצִּוּוֹתַי תִּשְׁמֹר וְגַם־אֶתְּהָ תִדְרִין אֶת־בֵּיתִי שֶׁשֵּׁנִית עַל עֲבֹדַת הַכֹּהֵן וְדִיעַ הַקְּרֻבֹת וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֻצְרֵי אֶת הַחֲצוֹת הַמִּקְדָּשׁ לְהִשְׁנִית עַל מִשְׁמַרְתֵּ הַכֹּהֵן כְּכַל פְּרֻטָּו, אֲזַי אֲנִי מְבַטֵּחַ לְךָ וְנִתְּנִיתִי לְךָ יֵצֵא מִפּוֹךְ חֹסֵר לְעַתִּיד לְבֹא שֶׁשִּׁמְשׁוּ בְּכֹהֵן הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהֵם יִתְקַדְּשׁוּ כְּמִלְאָכִים, וְהֵם יְהִיוּ מוֹהֲלָכִים בֵּין הַמַּלְאָכִים הַנְּחָחִים הָעֹמְדִים לְפָנָיו ה' הָאֵלֶּה וְהַתְּהַלְכוּ עִמָּהֶם בְּמִתֵּיהֶם: ח שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ א הַכְּתוֹן הַגְּדוֹל אֶתְּהָ וְרַעֲיָד הַנְּעִיָה מִשְׁאֵל גַּעֲרִיהַ הַיִּשְׁבִּים לְפָנָיו כִּי־אֲנִשִּׁי מוֹפֶת הַמָּה כִּי נִצְלוּ מִכַּבְּשֵׁן הָאִשׁ כְּמוֹךְ וּמִקְרָאוֹ לְחַד הַדְּבִיר גַּם לָהֶם, וְהַדְּבִיר הוּא כִּי־הִנְנִי מִכִּיָּא בְּאִמְרַת הַמַּיִם אֶת־עַבְדִּי צְמַח אֶת מִלְךְ הַמְּשִׁיחַ: ט כִּי א הַנְּהָ הָאֲבֹן שְׁהוּשֵׁם בִּיסוֹד בְּנֵן בֵּית הַעֲתִיד אֲשֶׁר נִתְּנִי כִּד וְרַבְּבֵל, מִיָּכֵן הוּא לְפָנָיו יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֲבֹן אַחַת שְׁבַעָה עֵינָיִם לְשׁוֹמְרוֹת רְבוֹת מֵאֵת הַמִּקְוִים

לְפָנָיו הַמַּלְאָךְ: ד וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵל־ הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הִסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצֵּאִים מֵעַלְיוֹ וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הָעֵבֶרְתִּי מֵעַלְיָד עֹנֵד וְהַלְבֵּשׁ אֶתְךָ מִחֻלְצוֹת: ה וַיֹּאמֶר יִשְׁיֹמוּ צִנְיָה מְהוֹר עַל־רֵאשׁוֹ וְיִשְׁיֹמוּ הַצִּנְיָה מְהוֹר עַל־ רֵאשׁוֹ וַיִּלְבְּשֶׁהוּ בְּגָדִים וּמִלְאָךְ יְהוָה עֹמֵד: ו וַיַּעַד מִלְאָךְ יְהוָה כִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: ז כִּדָּעַל־אִמֶּר יְהוָה צְבָאוֹת אֲסִיִּדְרְכִי תִלְךָ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אֶתְּהָ תִדְרִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֻצְרֵי וְנִתְּנִיתִי לְךָ מוֹהֲלָכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה: ח שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ א הַכְּתוֹן הַגְּדוֹל אֶתְהָ וְרַעֲיָד הַיִּשְׁבִּים לְפָנָיו כִּי־אֲנִשִּׁי מוֹפֶת הַמָּה כִּי־הִנְנִי מִכִּיָּא אֶת־עַבְדִּי צְמַח: ט כִּי א הַנְּהָ הָאֲבֹן אֲשֶׁר נִתְּנִיתִי לְפָנָיו יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֲבֹן אַחַת שְׁבַעָה עֵינָיִם הִנְנִי מִפְּתַח פְּתָחָה נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמִשְׁתִּי אֶת־עוֹן הָאֲרִיץ־יְהִיָּא בְּיוֹם אַחַד: י בְּיוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרָאוּ אִישׁ לְרַעְיָהוּ אֶל־תַּחַת גִּפְן וְאֶל־תַּחַת תְּאֲנָה:

הַנְּבִיאָה, שְׂאִמֶּר, הַתְּפִלְלָתִי עָלָיו. צִנְיָה מְהוֹר עַל רֵאשׁוֹ, כְּלוּמַר שֶׁיִּתְּנָה לוֹ כֶּתֶר כְּהֵנָּה גְּדוֹלָה לוֹ וְלִזְרַעוֹ אַחֲרָיו, כִּיּוֹן שֶׁפָּרְשׂוּ מִן הַנְּשִׂיִם הַבְּגָדִים. וּמִלְאָךְ ה' עֹמֵד, כִּדָּעַל רְאֵה וְכִרְיָה בְּמִרְאָה הַבְּבִיאָה, שְׁעַד שְׁנִישְׁמוֹ הַצִּנְיָה מְהוֹר עַל רֵאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה מִלְאָךְ ה' עֹמֵד. (ו) וַיַּעַד, הַתְּרָה בּוֹ. (ז) תִּדְרִין אֶת בֵּיתִי, תִּשְׁפֹּט וְתִתְּנָה כְּפִיד עַל בֵּית מִקְדָּשֵׁי. ח חֻצְרֵי, הַעֲרֵה וּסְבִיבוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְנִתְּנִיתִי לְךָ מוֹהֲלָכִים, בְּזְמַן תְּחִילַת הַמַּיִם אֲחִינָה אוֹתְךָ וְתִתְּנִיתִי מִחֻלְדִּי. בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה, בֵּין הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם עוֹמְדִים וְנְקִיִּים לְעוֹלָם. (ח) וְרַעֲיָד, הֵם הַנְּעִיָה מִשְׁאֵל וְגַעֲרִיהַ. כִּי אֲנִשִּׁי מוֹפֶת הַמָּה, שְׁנֵם הֵם נִצְלוּ מִכַּבְּשֵׁן הָאִשׁ כְּמוֹךְ, וְרֵאוּיִם הֵם לְהַעֲשׂוֹת נְסִיִּים עַל יְדָם. כִּי הִנְנִי מִכִּיָּא, כְּלוּמַר, וְהַדְּבִיר הוּא שֶׁהִנְנִי מִכִּיָּא. אֶת עַבְדִּי צְמַח, אֶת הַמִּלְךְ הַמְּשִׁיחַ. כְּמוֹ שְׂכֵחֵב "וְהַקְּוִמְתִּי לְדוֹר צְמַח צְדִיק" (יְרֵמְיָה נ.ג.ח. ט) כִּי הַנְּהָ הָאֲבֹן, יִסוֹד הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִסְדָּחֵם בְּיָמָיו כְּוֹשֵׁר וְאַחַר כִּדָּעַל נִתְּנָה הַמַּלְאָכָה. עַל אֲבֹן אַחַת שְׁבַעָה עֵינָיִם, סוֹפֵר לְהַרְחִיב עַל אַחַד כִּי שְׁבַעָה, כִּי נָתַן הַקְּב"ה עֵינָיו לְחַרְבוֹת אֶת כְּבוֹד הַכֹּהֵן כְּבִנְיָנו. הִנְנִי מִפְּתַח פְּתָחָה, מִתִּיר אֶת קַשְׁוִרְיָה, כְּלוּמַר, מִפָּר עֲצַת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר כְּתָבוּ שְׂמִנָה לְכַפֵּל אֶת הַמַּלְאָכָה. וּמִשְׁתִּי, וְהַסִּירוֹתִי. אֶת עוֹן, אֶת הַעוֹנוֹת וְעִנְשָׁם. בְּיוֹם אַחַד, בְּיוֹם שְׁנִיפֵד הַחֻבֵל, אֲזַי תִּשְׁכְּנוּ לְבַטָּח. (י) אֵל תַּחַת גִּפְן וְגו', כְּלוּמַר תִּשְׁכְּבוּ לְבַטָּח, אִישׁ תַּחַת

כְּרוֹךְ הוּא עַל הַבְּנֵן הַהוּא הִנְנִי מִפְּתַח פְּתָחָה ה' בְּעֲצָמוֹ יִתְקוֹס צוּרוֹת עַל הָאֲבֹנִים לְפִיָּתוֹ, כְּלוּמַר הוּא יָתוֹן כֹּחַ וְעוֹר עַל הַמַּלְאָכָה. נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמִשְׁתִּי וְהַסִּירוֹתִי אֶת־עוֹן הָאֲרִיץ־יְהִיָּא בְּיוֹם אַחַד כִּי אֲזַי לֹא יִתְחַוֵּוּ הַקְּוִדְמִים אֶפְסָלָה, וְאֲזַי י בְּיוֹם הַהוּא שְׁיוֹסֵד הַחֻבֵל נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת

בפני והתנחו. **ב** וּגְלָהּ עַל רֵאשֶׁתָּהּ, מִפְּעַל עַל רֵאשֶׁתָּהּ הִיָּה מַעֲוֵן כַּמְרָאָה כִּפְל גְּדוּל עֵגֶל. וְכֵה הִיָּה חֲשֵׁמֵן. וְשִׁבְעָה גִרְוֹתֶיהָ עֲלֶיהָ, עַל קִנֵּי הַמְּנוּרָה הִיָּה שִׁבְעָה גִרְוֹתֶיהָ, חֵם הַכְּלִים שִׁבְעָה הַתְּחִילוֹת וְחֲשֵׁמֵן לְהֵאִיר. שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצְקוֹת, לְכָל גֵּר וְגֵר הִיָּה בָּאִים שִׁבְעָה צְנוּרוֹת קַטְנִים שֶׁחֲשֵׁמֵן

או תשכנו לבטח תקראו איש לרעהו אל־תחת גפן ואל־תחת תאנה לשבת בצלה ולאכול מפרוה מרוב הטובה שרתה או: א תנבאי לא תבין את המרואה הקודמת, ולא ידע המנהג על מה שאמר שנתפתח פתחה שבעה עינים, ועל כן נפל בשנתה ותרדמה וישב פאיש אשר־יעור משנתו ויראהו

וב מן הגלה ררך אותן מוצקות לכל גר וגר. **ג** וּשְׁנַיִם וַיְתִים עֲלֶיהָ, אצל המנורה היו שני אילנות שהותים גדלים בהם. **ד** מָה אֵלֶּה אֲדַנִּי, מה זה שהותים נמסקים מאליהם, והשמן בא אל הנרות מאליהם. **ו** זֶה דִּבְרַי ה' אֵל זֶרְבָבֶל לֵאמֹר, זֶה סִימֹן לְךָ לְהַכְּתִים עַל מִלֵּךְ הַמְּשִׁיחַ שֶׁבֶא מִנְרַע זֶרְבָבֶל. לֹא בְחִיל וְלֹא בְכֹת, כְּלוּמֹר, מִמְּשַׁלְתָּה עַל הָאֲמוֹת לֹא תִהְיֶה עַל יְדֵי צְבָאוֹת חֲלִים רַבִּים וְלֹא כֹכַח וְרוּעוֹ וְכַבֶּשֶׂם בְּמִלְחָמָה. כִּי אִם - בְּרוּחִי, הוּא יִמְשַׁל בְּאֲמוֹת מִבְּלֵי טַרַח מִלְחָמָה, וְרַק בְּרוּחִי כְּלוּמֹר בְּרִצּוֹנִי אֲשֶׁר אֲתֹן כָּלֵב הָאֲמוֹת לְהִיּוֹת נִכְנָעִים לוֹ וְסָרִים לְמַשְׁמַעוֹ. **ז** מִי אֵתָּה הַר הַגְּדוֹל, אֵתָּה מִלֵּךְ גּוֹג שֶׁהֵיךְ חוֹשֵׁב עֵצְמוֹ כִּהְרֵ גְדוֹל לְעַמּוֹד בְּדָרְכּוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחִי, מִה פֶה יֵשׁ בְּךָ. לִפְנֵי זֶרְבָבֶל לְמִישֵׁר, לְמֹול הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחִי תִתֵּן כֶּאֱרִץ מִישׁוֹר לְעֹבֵר בְּקִלּוֹת, וְלֹא תוֹכַל לְעֲשׂוֹת שׁוֹם עִפּוֹב. וְהוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הָרֵאשִׁיָּה, הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחִי יוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הַטּוֹבָה וְהַחֲשׂוּבָה לְהַנִּיחָה בִּיסוּד בְּנֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. תִּשְׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ, אוֹ יִשְׁמַע קוֹל תְּשׁוּאוֹת, שֶׁכֵּלֶם יַעֲנֵו וַיֹּאמְרוּ "הִנֵּה לְאֶבֶן הַזֹּאת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב", כִּי הִיא טּוֹבָה וְחֲשׂוּבָה עַד מְאֹד.

ד א וַיֵּשֶׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיַּעֲרֵנִי בְּאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲוֹר מִשְׁנָתוֹ: **ב** וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אֵתָּה רֵאָה כְּתִיב וַיֹּאמֶר קִרִי וַאֲמֹר רְאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זֶהָב כְּלָהּ וּגְלָהּ עַל־רֵאשֶׁתָּהּ וְשִׁבְעָה גִרְוֹתֶיהָ עֲלֶיהָ שִׁבְעָה מוֹצְקוֹת לְנֵרוֹת אֲשֶׁר מִימִין הַגְּלָהּ וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלֶיהָ: **ד** וַאֲעֵן וַאֲמֹר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדַנִּי: **ה** וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וַאֲמֹר לֹא אֲדַנִּי: **ו** וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דִּבְרֵי־הוֹהָ אֶל־זֶרְבָבֶל לֵאמֹר לֹא בְחִיל וְלֹא בְכֹת בִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: **ז** מִי אֵתָּה הַר־הַגְּדוֹל לִפְנֵי זֶרְבָבֶל לְמִישֵׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֵאשִׁיָּה תִשְׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ:

רק לקריאה בניכור: **סו** אֶפֶה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי אִי־זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ־לִי וְאִי־זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי: כֵּן וְהוֹה מְדִי־הַדָּשׁ בְּחַדְשׁוֹ

האבן הראשה הראשון להניחה בביסוד בנן בית העתיד, ואו ישמעו תשאוות והמנהג לאמר חן חן לָהּ לאבן הנה יש לה חן רב בעיני כלם: א פה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדם רגלי אי־זה בית אשר תבנו־לי ואי־זה מקום מנוחתִי: כג והיה מדי־הדש בחדשׁוֹ

זה בית אשר תבנו לי, אם בן מה שנה לבנות לי בית ומקום מנוחה. **כג** מדי הדש בחדשׁוֹ, בכל הדש ביום ראש החדשׁ. הרים ענו שרפרר רגלי אי־זה בית אשר תבנו־לי ואי־זה מקום תרצו לחדר בעת מנוחתִי להשרות שכונתי, אינו כדאי לי: כג והיה מדי־הדש בחדשׁוֹ

עטרת מרים

שי למורא

ומדי שבת בשבתו, בכל שבוע ביום השבת. כל בשר, כל בני אדם, ואפלו שאר העמים. לפני, בבית המקדש. כד) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי, אותם הגוים שיבואו להשתחות לה', יצאו מירושלים לעמק יהושפט, ויראו את פגרי מחנה גוג ומגוג שפשעו בה' והשבו לעשות פגגוד. להגלות את ישראל מארצם. וזה יהיה בתוך שבעה חדשים בשעור לא יספיקו לקבר את החללים. תולעתם, הרמה האוכלת את בשרם. ואשם לא תכבה, האש הבוערת בהם לא תכבה. והיו דראון לכל בשר, פגרי מחנה גוג ומגוג והיו לחרפה ולבזיון בעיני כל בשר הפאים להשתחות לפני ה'. כג) מדי חדש בחדשו, בכל חדש ביום ראש החדש. ומדי שבת בשבתו, בכל שבוע ביום השבת. כל בשר, כל בני אדם, ואפלו שאר העמים. לפני, בבית המקדש.

בראש חדש ומדי שבת בשבתו יבוא כל-בשר כל בני אדם אפילו שאר העמים להשתחות לפני בבית המקדש אמר יהוה: כד ויצאו מירושלים לעמק יהושפט וראו העכו"ם הפאים להשתחות לפני ה' בפגרי האנשים הפושעים בי בפגרי מחנה גוג ומגוג כי תולעתם הרמה האוכלת בשר החרוגים תהם לא תמות תהם ואשם והאש הבוערת בהם לא תכבה והיו פגרי מחנה גוג ומגוג דראון לחרפה ולבזיון לכל-בשר: כג והיה מדי-חדש בחדשו בראש חדש ומדי שבת בשבתו יבוא כל-בשר כל בני אדם אפילו שאר העמים להשתחות לפני בבית המקדש אמר יהוה: (ח) ויאמרו לו יהונתן מחר חדש ונפקדת יצר גד המלך כי יפקד יחסר מושבד מאז יושב בו: מכ) ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום והשבעה אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר ואמרנו יהוה יהוה א ביני וביןך ובין זרעי ובין זרעך עד-עולם:

ומדי שבת בשבתו יבוא כל-בשר להשתחות לפני אמר יהוה: כד ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל-בשר: כג והיה מדי-חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל-בשר להשתחות לפני אמר יהוה: שמואל א פרק כ יח ויאמרו לו יהונתן מחר חדש ונפקדת כי יפקד מושבד: מכ ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר יהוה יהוה א ביני וביןך ובין זרעי ובין זרעך עד-עולם:

ויוכירו אותך כשיחסר ממושבד יושב. מכ) אשר נשבענו, ותזכר שנשבענו וכו'. ה' יהוה, ה' יהוה עד על השבעה.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה: שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא יישב זר, ולא ינחלו עוד

אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְגֹן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֵרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יתְּבַרְךָ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

שי למורא

עטרת מרים

(א) אֵת הַבִּירוֹת, כְּלִי נְחֹשֶׁת כַּעֲשֵׂן סִירִים לְשֵׁים קָהֵם אֶת הַדָּשֵׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ. (וַיִּקְרָאוּ "בִירוֹת" מִלְשׁוֹן בִּירָה שֶׁשֶׁ בָּהּ אָפַר וְדָשֵׁן). וְאֵת הַיַּעֲבֹבִים, כְּלִים שֶׁבָהֶם מְרִימִים אֶת הַדָּשֵׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ. וְאֵת הַמְּזוּרְקוֹת, סִפְלִים שֶׁבָהֶם מְקַבְּלִים אֶת הַדָּם לְזִיקָה עַל הַמִּזְבֵּחַ. וַיְכַל חֵירָם, הוּא הָיָה בְּנוֹ שֶׁל חֵירוֹם הַנּוֹקֵר בְּסֻסְךָ לְפָנָי זֶה (דֹאֵה מִלְבַּי"ט). בֵּית ה', לְצַדֵּךְ בֵּית ה'. (ב) עֲמוּדִים שְׁנַיִם וָגו', שְׁנֵי הָעֲמוּדִים שֶׁהָעַמּוּדוֹ בְּאוֹלָם שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְהַשְּׂבָכוֹת, מַעֲשֵׂה קָלִיעָה, כַּעֲשֵׂן שְׂרָשְׁרוֹת. (ד) הַמְּכַנְּנוֹת, בְּסִיסִים לְכִיּוֹרֵי הַנְּחֹשֶׁת, וְקָהֵם גִּלְגָּלִים וְכו' כְּמִבְּאֵר לְעֵיל בְּפָקֵךְ זֶה בְּסֻפֵּר מִלְכִּים. (ה) וְאֵת הַיָּם, בְּרִכָּה עֲשׂוּיָה מִנְחֹשֶׁת, וְעִמְדָה עַל שְׁנַיִם עֲשָׂר בָּקָר שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיִים מִנְחֹשֶׁת. (ו) נְחֹשֶׁת מְמַרְטָה, מִתְּכַת הַנְּחֹשֶׁת הַיְהוָה צִרְפָּה וַיִּמְאָקֶת וַיִּקְרָה מֵאֵה. (ז) בְּכִכְר הַיִּרְדֵּן, שֶׁשֶׁם הַיְהוָה הֵאדָמָה עָבַהּ וּמְכַשֶּׁרֶת לְמִלְאכָה זוּ. יִצְקָם, הַחֵיכֶם וַיְצַקֶם כְּחִבְיָתָם. (ח) וַיִּנָּח שְׁלֹמֹה אֶת כָּל הַכְּלָיִם, הַנִּיחַ מִלְשַׁקֵּל אוֹתָם.

להרוצים לומר במלכים א פרק ז

א וַיַּעַשׂ חֵירוֹם אֶת־הַבִּירוֹת וְאֶת־הַיַּעֲבֹבִים וְאֶת־הַמְּזוּרְקוֹת וַיְכַל חֵירוֹם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְמִלְכָּךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה: ב עֲמֻדִים שְׁנַיִם וְגִלְתֵּי הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שְׁתֵּימָּה וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתֵּימָּה לְכַפֹּת אֶת־שְׂתֵי גִלְתֵּי הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים: ג וְאֶת־הָרַמְנוֹם אַרְבַּע מְאוֹת לְשִׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שֶׁנִּיטְרוּרִים כָּכֵל טוֹר מֵאֶת־רַמְנוֹם לְשַׂבְכָה הָאֲחֵת לְכַפֹּת אֶת חֶלְקֵי הַעֲלִיּוֹן מִן שְׂתֵי גִלְתֵּי הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר־עַל־פְּנֵי הָעַמּוּדִים: ד וְאֶת־הַמְּכַנְּנוֹת מִלְשׁוֹן כֵּן וְכִסִּים וְהָיוּ מִתַּחַת לְבִירוֹת עֲשָׂר וְאֶת־הַבִּירוֹת עֲשָׂרָה עַל־הַמְּכַנְּנוֹת: ה וְאֵת הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנַיִם עֲשָׂר תַּחַת הַיָּם: ו וְאֶת־הַפִּירוֹת וְאֶת־הַיַּעֲבֹבִים וְאֶת־הַמְּזוּרְקוֹת וְאֵת כָּל־הַכְּלָיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשָׂה חֵירוֹם לְמִלְכָּךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמַרְטָה צִרְפָּה וַיִּמְאָקֶת: ז בְּכִכְר הַיִּרְדֵּן וַיְצַקֶם הַמִּלְכָּךְ שֹׁפָד בָּהֶם אֶת הַנְּחֹשֶׁת לְאַחַר הַהַתְּכָה בְּמַעֲבַה הָאֲדָמָה כַּעֲבֵי הָאֲדָמָה, חֲפֵר צִוּוֹת הַכְּלָיִם הָהֵם בֵּין סִפּוֹת וּבֵין צִרְתָּן: ח וַיִּנָּח שְׁלֹמֹה מִלְשַׁקֵּל אֶת־כָּל־הַכְּלָיִם מְרַב מְרַב מְאֹד לֹא נִחְקָר לְדַעַת מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת: ט וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל־הַכְּלָיִם אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֶת מִזְבְּחֵי הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן כְּבֻצֹת הַשֻּׁלְחָנוֹת, כִּי עֲשָׂה עֲשָׂה:

כָּל־הַכְּלָיִם אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֶת מִזְבְּחֵי הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זֶה־בֹּ:

עטרת מרים

(ד"ה ב ד ח). אֲשֶׁר עָלוּ לָחֵם הַפָּנִים הַשְּׁלֵחַן עֲשֵׂה זֶהב: י וְאֶת־הַמְּנֹרֹת
 חֲמֹשׁ מִיָּמִין מְנֹרֵת מִשָּׁה וְחֲמֹשׁ מִשְּׂמָאל אֲבָל בְּלִם הַעֲמִיד פְּרוּם לְפָנַי
 הַדְּבָר שֶׁהוּא הַפֶּתַח הַנְּשָׁקָף לַחִיכָל וְהַמְּנֹרֹת עֲשֵׂה מִזֶּהב סָגוּר יָקוּ וְיִזְוָקוּ
 וְהַפֶּרַח שֶׁל מְנֹרָה וְהַנֶּגֶרֶת הֵם בְּיָדָיו שְׁנוֹתָיו בְּהֵן הַשְּׁמֹן וְהַפְּתִילָה וְהַמְּלֻקְחִים

שְׁמֵרִים בְּהֵן אֶת הַפְּתִילָה מִתּוֹךְ הַשְּׁמֹן
 עֲשֵׂה מִזֶּהב: יא וְהַסְּפֹת
 וְהַמְּזֻמְרוֹת כְּלֵי שֶׁל מִינֵי זָמֵר
 וְהַמְּזֻרְקוֹת לְקַבֵּל דָּם וְהַכְּפֹת
 לְכַוְּבֵי לְבֹנָה וְהַמְּחֻתָּוֹת לַחֲתוּם בְּהֵם
 הָאֵשׁ עַל הַקְּטֹרֶת זֶהב סָגוּר
 וְהַפְּתוֹת הֵם הַעֲשׂוֹת לְהַצִּיב בְּהֵן
 צִירִים לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי
 לְסַבֵּב אֵלֶּךָ וְאֵלֶּךָ שֶׁהוּא לְקַדֵּשׁ
 הַקְּדוּשִׁים לְדַלְתֵי הַבַּיִת שֶׁהוּא
 לְחִיכָל הוּוּ זֶהב:

שי למורא

י חֲמֹשׁ מִיָּמִין וְחֲמֹשׁ מִשְּׂמָאל, מִיָּמִין וּמִשְּׂמָאל לְמְנֹרֵת שֶׁעֲשֵׂה מִשָּׁה
 רַבְּנֵנוּ. לְפָנַי הַדְּבָר, בְּחִיכָל הַקְּדוּשׁ, לְפָנַי קְדֹשׁ הַקְּדוּשִׁים. זֶהב סָגוּר,
 זֶהב שְׁסֻגְרוֹ אוֹתוֹ בְּכֹר הַצֹּרֶף לְטַהֵרוֹ מִסִּיּוֹ. וְהַפֶּרַח, פְּרָחֵי הַמְּנֹרֹת.
 וְהַנֶּגֶרֶת, מְכַלֵּי הַשְּׁמֹן וְהַפְּתִילוֹת שֶׁל הַמְּנֹרֹת. וְהַמְּלֻקְחִים, צְבָתִים

שְׁמֵרִים בְּהֵם אֶת הַפְּתִילָה מִתּוֹךְ
 הַשְּׁמֹן. יא) וְהַסְּפֹת
 וְהַמְּזֻמְרוֹת, מִינֵי כְּלֵי זָמֵר.
 וְהַמְּזֻרְקוֹת, כְּלֵים לְקַבֵּל דָּם
 הַקְּרִבָּנוֹת וְלִזְרִיקַת הַדָּם עַל הַמְּזֻבָּח.
 וְהַכְּפֹת, הַכַּוְּבִים שֶׁבְּהֵם שְׂמִים
 אֶת הַלְּבֹנָה עַל הַשְּׁלֵחָן.
 וְהַמְּחֻתָּוֹת, כְּלֵים לְאַסֹּף בְּהֵם גְּחָלֵי
 אֵשׁ מִהַמְּזֻבָּח הַחִיצוֹן לְמִזְבַּח הַפְּנִימִי
 לְהַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת. וְכֵן לְתַרוּמַת הַדָּשָׁן
 מִהַמְּזֻבָּח הַחִיצוֹן. וְהַפְּתוֹת, הֵן
 הַעֲשׂוֹת לְהַצִּיב בְּהֵן אֶת צִירֵי

י וְאֶת־הַמְּנֹרֹת חֲמֹשׁ מִיָּמִין וְחֲמֹשׁ מִשְּׂמָאל
 לְפָנַי הַדְּבָר זֶהב סָגוּר וְהַפֶּרַח וְהַנֶּגֶרֶת
 וְהַמְּלֻקְחִים זֶהב: יא וְהַסְּפֹת וְהַמְּזֻמְרוֹת
 וְהַמְּזֻרְקוֹת וְהַכְּפֹת וְהַמְּחֻתָּוֹת זֶהב סָגוּר
 וְהַפְּתוֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקַדֵּשׁ
 הַקְּדוּשִׁים לְדַלְתֵי הַבַּיִת לְחִיכָל זֶהב:

הַדְּלָחוֹת בַּמְּפָתָן וּבַמְּשָׁקוֹף, בְּשִׁבְלֵי תְנוּעַת הַדְּלָחוֹת. פְּרוּשׁ אַחֵר, מַפְתָּחוֹת שְׂפוֹתָהִים בְּהֵם אֶת הַדְּלָחוֹת. לְדַלְתֵי הַבַּיִת לְחִיכָל, וְגַם הַפְּתוֹת שֶׁל דְּלָחוֹת
 הַחִיכָל, שֶׁהוּא הַקְּדוּשׁ שֶׁלְּפָנַי קְדֹשׁ הַקְּדוּשִׁים, הוּוּ זֶהב.

אגרות קודש

ב"ה, ח"י כסלו, תשט"ו
 ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א בנש"ק ענף עץ אבות מוה"ר חיים שמעון זאב שי

שלום וברכה!

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ איש רב פעלים עוסק בצ"צ מוה"ר משה פנחס שי כ"ץ מסר לי הערתו
 בשער היחוד והאמונה פרק ב' לרבנו הזקן, וז"ל: אף שהטבע הזה במים גם כן נברא ומחודש. - ושאלתו
 אם יש להגיה אינה כ"כ נברא ומחודש.

הנה לדעתי אי"ל כן, כיון שכנ"ל הוא בכל הדפוסים (שראיתלי) וכן הוא גם באגה"ק סי' כ"ה
 (דף קל"ט). והפירוש בדברי רבנו לדעתי הוא, שמגדיל הק"ו מקרי"ס לבריאת יש מאין באמרו שטבע
 המים להיות נגרים במורד הוא נברא ומחודש יש מאין (לאחר שכבר נבראו) בהמים ואינו הכרחי בכל
 הנמצאים - ע"ד טבע כל הנמצאים שתופסים מקום וכיו"ב. ומביא ראיי ע"ז שהרי ישנם נבראים שהם
 נצבים מעצמם בלי רוח וכמו חומת אבנים ומזה ק"ו שאם בשידוד טבע שני בכל זה ע"י שהוא כבר
 נברא ומחודש צ"ל דבר המשדד טבע זה בתמידיות, עאכ"כ בהנוגע לענין שהוא נברא ומחודש בטבע
 ראשון, וק"ל.

ולהעיר ג"כ מפלח הרמון להרה"צ כו' ר' הלל מפאריטש דף ג"ב עמוד ג' שפירש באופן אחר
 קצת, וי"ל.

בטח לקח חלק בהתועדות דיום הבהיר י"ט כסלו, ואם בכל השנה קאי מרז"ל דאני ישנה בגלותא
 ולבי ער להקב"ה לתורתו ומצותיו עאכו"כ בימי סגולה אלו שכשפותחים - ע"י תעמולה מתאימה - באיש
 הישראלי אפילו כחודה של מחט הקב"ה פותח כפתחו של אולם, וכמבואר בד"אח הדיוק בזה שלאולם
 לא היו דלתות ובמילא הי' תמיד פתוח ובלבד שישתדלו להכנס לעזרה, והרי בין עזרת ישראל וכהנים לא
 היתה מחיצה מפסקת אף שצריכים היו לעלות במעלות מזו לזו, והנמשל מובן.

בכבוד ובברכה.

סדר הדלקת נרות חנוכה

זמן הדלקת הנרות הוא משקיעת החמה. בדיעבד אפשר להדליק במשך כל הלילה - ואם בני־הבית ערים, אפשר גם לברך.

ה'שמש' צריך לעמוד מעל או מתחת שאר הנרות, כדי שיהיה ניכר שאינו בכלל נרות המצוה. הנרות צריכים לדלוך לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.

אפשר להדליק בכל סוגי הנרות. מצוה מן המובחר להדליק בשמן־זית ובפתילות.

את הנרות מציבים בימין החנוכיה. ביום הראשון נר אחד, ביום השני שניים וכו' עד היום השמיני - שמונה נרות. סדר ההדלקה הוא משמאל לימין, כלומר - תמיד מדליקים קודם את הנר השמאלי (החדש) וממשיכים להדליק משמאל לימין. הנר הימני יהיה תמיד האחרון להדלקה.

לאחר שמסיימים להכין את הנרות להדלקה, עם נרות רגילים או כוסיות שמן־זית וכיוצא בזה, אומרים את ברכות ההדלקה. בפעם הראשונה שמדליקים השנה (אפילו אם זה באמצע החנוכה), מברכים שלוש ברכות. ואילו בשאר ימי החנוכה מברכים רק שתי ברכות (וכנ"ל - את הברכה השלישית - "שהחיינו" - מברכים רק בפעם הראשונה). לאחר שמסיימים את אמירת הברכות מדליקים את הנרות באמצעות ה'שמש' (אותו מדליקים ראשון). לאחר ההדלקה שרים את נוסח "הנרות הללו".

בערב שבת

ביום שישי מקדימים את זמן הדלקת נרות החנוכה, לזמן הדלקת נרות השבת המתפרסם תמיד. תחילה מדליקים את נרות החנוכה ורק אחר־כך מדליקים את נרות השבת. מכיוון שמקדימים את זמן הדלקת נרות החנוכה, יש להשתמש לנר חנוכה בנרות גדולים יותר, ולא בנרות הדקים הנהוגים - כדי שידלקו לפחות 70 דקות.

אם קרה והאשה הדליקה נרות שבת לפני שהודלקו נרות החנוכה - יכולים הגברים שטרם קיבלו עליהם את השבת להדליק את נרות החנוכה לפני זמן השקיעה.

במוצאי שבת

במוצאי־שבת חנוכה חוזרים מיד מבית־הכנסת, מזדרזים לערוך 'הבדלה', ואחר־כך מדליקים נרות חנוכה (יש נוהגים לומר: "ברוך המבדיל בין קודש לחול", להדליק את נרות החנוכה ואחר־כך להבדיל על היין).

ברכות הדלקת נרות חנוכה

לפני הדלקת הנרות מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנוּכָּה:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נְפִים לְאַבֹתֵינוּ, בְּיָמִים הָהֵם בְּזֶמַן הַזֶּה:

בערב הראשון (או כשמדליקים בפעם הראשונה השנה) מוסיפים ומברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחֲחִינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמַן הַזֶּה:

לאחר הדלקת הנרות אומרים:

הַנְּרוֹת הַלָּלוּ אָנוּ מְדַלְּקִין עַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַנְּפִים, וְעַל הַנְּפִלְאוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לְאַבֹתֵינוּ

בְּיָמִים הָהֵם בְּזֶמַן הַזֶּה, עַל־יְדֵי כַּהֲנִיף הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל שְׂמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה, הַנְּרוֹת הַלָּלוּ קִדְּשׁ

הֵם, וְאִין לָנוּ רְשׁוֹת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אֲלֵא לְרְאוּתָן בְּלָבָד, בְּדֵי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל,

עַל נְפִיךָ וְעַל נְפִלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעוֹתֶיךָ.

לוח זמנים לשבוע פרשת מקץ בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								מג"א		אדמו"ר				
								ש	א	ש	א			
17:18	16:19	17:07	17:06	16:39	16:38	09:53	09:49	09:00	08:56	08:24	08:20	06:30	06:25	באר שבע (ח)
17:14	16:07	17:03	17:02	16:38	16:37	09:53	09:50	09:01	08:57	08:24	08:21	06:33	06:28	חיפה (ח)
17:15	16:01	17:04	17:03	16:41	16:40	09:51	09:48	08:59	08:55	08:22	08:19	06:29	06:25	ירושלים (ח)
17:17	16:18	17:06	17:05	16:38	16:37	09:53	09:50	09:01	08:57	08:24	08:21	06:32	06:27	תל אביב (ח)
16:54	15:42	16:39	16:39	16:00	16:01	10:24	10:20	09:40	09:35	08:51	08:47	07:36	07:29	אוסטריה, וינה (ח)
21:23	20:18	21:09	21:04	20:37	20:32	10:46	10:44	09:31	09:29	08:43	08:42	05:51	05:51	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:01	15:52	16:47	16:47	16:10	16:10	10:24	10:20	09:39	09:35	08:52	08:48	07:31	07:25	אוקראינה, אודסה (ח)
16:28	15:17	16:14	16:14	15:35	15:36	09:58	09:54	09:14	09:09	08:25	08:21	07:09	07:03	אוקראינה, דונייצק (ח)
16:38	15:27	16:24	16:24	15:45	15:45	10:09	10:06	09:26	09:21	08:37	08:32	07:22	07:16	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)
16:58	15:44	16:43	16:44	16:02	16:03	10:38	10:34	09:55	09:50	09:04	09:00	07:55	07:49	אוקראינה, זיטומיר (ח)
16:50	15:36	16:35	16:36	15:54	15:55	10:31	10:27	09:48	09:43	08:56	08:52	07:49	07:42	אוקראינה, קייב (ח)
17:30	16:25	17:16	17:16	16:43	16:43	10:49	10:45	10:03	09:59	09:17	09:13	07:54	07:48	איטליה, מילאנו (ח)
18:45	17:53	18:36	18:33	18:12	18:09	10:06	10:04	09:04	09:01	08:33	08:30	06:04	06:01	אקוודור, קיטו (ח)
20:45	19:43	20:32	20:27	20:02	19:57	10:23	10:21	09:09	09:07	08:25	08:24	05:34	05:34	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
22:03	20:53	21:48	21:42	21:12	21:07	11:08	11:06	09:51	09:49	08:58	08:58	06:06	06:06	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
17:28	16:25	17:15	17:15	16:43	16:43	10:26	10:22	09:36	09:32	08:56	08:52	07:17	07:12	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:14	16:11	17:01	17:01	16:29	16:28	10:16	10:13	09:28	09:24	08:46	08:42	07:10	07:05	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:14	16:11	17:02	17:01	16:29	16:29	10:17	10:13	09:28	09:24	08:47	08:43	07:11	07:06	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
17:46	16:42	17:34	17:33	17:00	17:00	10:54	10:51	10:07	10:03	09:24	09:20	07:52	07:46	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:02	17:06	17:51	17:49	17:24	17:23	10:32	10:29	09:39	09:36	09:03	09:00	07:07	07:03	ארה"ב, האוסטון (ח)
17:24	16:26	17:13	17:12	16:44	16:43	10:06	10:03	09:15	09:11	08:37	08:34	06:48	06:43	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:08	17:13	17:58	17:56	17:31	17:30	10:29	10:26	09:34	09:31	09:00	08:57	06:58	06:54	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:08	16:04	16:56	16:55	16:23	16:22	10:13	10:09	09:25	09:21	08:42	08:39	07:08	07:03	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
17:39	16:35	17:26	17:26	16:53	16:53	10:40	10:37	09:52	09:48	09:10	09:06	07:34	07:28	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:06	16:01	16:53	16:53	16:20	16:19	10:12	10:09	09:24	09:20	08:42	08:38	07:09	07:03	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:35	18:41	19:25	19:21	18:59	18:56	10:15	10:13	09:08	09:06	08:34	08:32	05:53	05:51	בוליביה, לה-פס (ח)
17:32	16:17	17:17	17:17	16:35	16:36	11:16	11:12	10:34	10:30	09:42	09:37	08:37	08:30	בלגיה, אנטוורפן (ח)
17:34	16:19	17:18	17:19	16:37	16:38	11:16	11:12	10:34	10:29	09:42	09:37	08:35	08:29	בלגיה, בריסל (ח)
19:25	18:34	19:14	19:10	18:52	18:48	09:45	09:42	08:35	08:33	07:58	07:57	05:13	05:12	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:11	18:15	19:01	18:57	18:34	18:30	09:33	09:31	08:24	08:22	07:48	07:46	05:03	05:01	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
16:49	15:38	16:34	16:35	15:53	15:54	10:35	10:31	09:53	09:48	09:00	08:56	07:56	07:50	בריטניה, לונדון (ח)
16:51	15:34	16:35	16:36	15:49	15:51	10:47	10:43	10:07	10:02	09:11	09:06	08:15	08:08	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
16:52	15:36	16:36	16:37	15:54	15:55	10:43	10:38	10:02	09:57	09:07	09:03	08:08	08:01	גרמניה, ברלין (ח)
17:19	16:05	17:04	17:04	16:23	16:24	10:58	10:54	10:15	10:10	09:24	09:20	08:15	08:08	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:33	18:42	19:22	19:17	19:01	18:57	09:43	09:41	08:32	08:30	07:55	07:53	05:08	05:07	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:37	17:44	18:27	18:26	18:02	18:00	10:42	10:39	09:45	09:42	09:12	09:09	07:02	06:58	הודו, מומבאי (ח)
18:34	17:41	18:24	18:23	17:59	17:57	10:38	10:35	09:40	09:37	09:08	09:05	06:57	06:53	הודו, פונה (ח)
16:45	15:34	16:30	16:31	15:52	15:53	10:12	10:08	09:27	09:23	08:40	08:36	07:22	07:16	הונגריה, בודפשט (ח)
17:18	16:14	17:05	17:05	16:32	16:32	10:21	10:17	09:33	09:29	08:51	08:47	07:16	07:10	טורקיה, איסטנבול (ח)
17:49	16:48	17:37	17:37	17:06	17:05	10:43	10:39	09:53	09:49	09:13	09:09	07:31	07:26	יוון, אתונה (ח)
17:07	15:57	16:53	16:53	16:15	16:16	10:32	10:29	09:47	09:43	09:00	08:56	07:41	07:35	מולדובה, קישינב (ח)

לוח זמנים לשבוע פרשת מקץ בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:56	07:00	09:07	09:10	09:40	09:43	10:37	10:40	17:57	17:59	18:22	18:24	17:40	18:34
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	04:35	04:34	07:25	07:24	08:26	08:27	09:45	09:47	20:06	20:11	20:45	20:52	19:53	21:09
נפאל, קטמנדו (ח)	06:40	06:44	08:41	08:44	09:15	09:19	10:10	10:13	17:09	17:10	17:36	17:37	16:51	17:48
סינגפור, סינגפור (ח)	06:54	06:56	09:22	09:24	09:53	09:55	10:55	10:57	18:57	19:00	19:21	19:24	18:41	19:33
פולין, ורשא (ח)	07:29	07:36	08:32	08:36	09:26	09:31	10:07	10:12	15:25	15:23	16:08	16:07	15:05	16:23
פרו, לימה (ח)	05:35	05:37	08:13	08:15	08:45	08:48	09:51	09:54	18:23	18:27	18:48	18:51	18:08	19:01
צרפת, לאון (ח)	08:06	08:12	09:31	09:35	10:17	10:21	11:03	11:07	16:57	16:56	17:33	17:33	16:38	17:46
צרפת, פריז (ח)	08:28	08:35	09:44	09:48	10:33	10:37	11:17	11:21	16:56	16:56	17:34	17:33	16:38	17:48
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:52	05:54	08:17	08:19	08:47	08:50	09:49	09:51	17:43	17:46	18:07	18:10	17:27	18:19
קנדה, טורונטו (ח)	07:36	07:42	09:06	09:10	09:50	09:54	10:38	10:41	16:44	16:44	17:15	17:15	16:26	17:29
קנדה, מונטריאל (ח)	07:19	07:25	08:45	08:48	09:30	09:34	10:16	10:20	16:12	16:12	16:47	16:47	15:54	17:01
קפריסין, לרנקה (ח)	06:39	06:43	08:28	08:31	09:05	09:09	09:57	10:00	16:34	16:34	17:03	17:04	16:16	17:16
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	09:03	09:10	09:55	09:59	10:53	10:58	11:32	11:37	16:31	16:29	17:18	17:16	16:11	17:34
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:42	08:50	09:29	09:34	10:29	10:34	11:07	11:12	16:03	16:00	16:47	16:46	15:43	17:04
רוסיה, ווסטוב על-הדון (ח)	07:52	07:58	09:13	09:17	10:00	10:04	10:45	10:49	16:32	16:31	17:09	17:09	16:13	17:23
שוויץ, ציריך (ח)	07:57	08:03	09:18	09:22	10:05	10:09	10:50	10:54	16:41	16:40	17:13	17:13	16:22	17:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:28	06:32	08:45	08:48	09:17	09:20	10:15	10:18	17:50	17:52	18:14	18:16	17:33	18:26

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

אחרי הדלקת נרות חנוכה

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התוענדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבלדה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פלאיב ואורב ולסמים וחיזת רעות בדרך ומפל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 3 9606108 (972)

P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel - ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 3 9601001 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00503
06/12/2015

P.P.
שולם
1949
תל אביב

